Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Dansk,

svensk, tydsk, fransk

militair-technisk Ordbog,

med

Forklaringer i det danske Sprog,

af

Frid. Reinhold,
Premierlieutenant i det Kongelige Artillerie.

Kjobenhavn.

Paa Forfatterens Forlag,
i Commission hos C. A. Reitzel;
trykt hos J. D. Qvist.

1838.

Chi cerca la perfezione in un Dizionario, vi cerca una prerogativa non conceduta alle forze dell'umano intelletto.

MONTI.

Hvo som forlanger Fuldstændighed i en Ordbog, forlanger mere end den menneskelige Forstands Kræfter formaae.

Forord.

Allerede for 104 Aar siden udkom i London: Military Dictionary etc. in martial discipline, fortification and gunnery, og fra den Tid indtil 1835, da Grassi udgav i Turin den anden Udgave af sin Dizionario militare italiano, er der i forskjellige Sprog udkommen i det mindste 30 Ordbøger, som omhandle hele Krigsvidenskaben, foruden enkelte, der blot befatte sig med Artilleriet og Fortificationen. Hvad de første angaaer, da have Forfatterne for største Delen ved Afskrift eller Oversættelse benyttet deres Forgængeres Arbeider, ofte forplantet hinandens Vildfarelser og tillige opfyldt deres Bøger med en Mængde Ord, som ikke directe vedkomme Krigsvidenskaben, istedetfor at trænge dybere ind i Krigsmateriellets Detail. Og dog er denne unegtelig den Deel af en Militair-Ordbog, hvori Lægmanden hyppigst vil søge Oplysning. Disse Feil søgte jeg at undgaae ved forsigtigt Valg af mine Kilder og især ved at afbenytte anerkjendt gode Lærebøger og andre Skrifter i Krigsvidenskabens enkelte Grene. Da imidlertid Fædrelandets ringe Militair-Litteratur og især Mangelen paa enkelte Reglementer ofte medførte følelige Savn med Hensyn til de danske Kunstord, søgte og fandt jeg Understøttelse af flere Officerer og militaire Technikere, hvis Stilling satte dem istand til at kunne meddele mig de savnede Kunstord eller Oplysninger.

Endnu nogle Ord med Hensyn til den Plan, der er fulgt ved Bogens Udarbeidelse. Da jeg ønskede saa meget som muligt at indskrænke Arkeantallet, har jeg tilladt mig Afkortelser, hvor

Kunſtordene i de fremmede Sprog vare eens med de danſke, og hvor det ſamme Ord umiddelbart, eller kort iforveien, var forekommet. Fremdeles har jeg, for at undgaae Gjentagelſer, ikke opført i Bogens alphabetiſke Orden den ſtørſte Deel af de Kunſtord, ſom forekomme ved Forklaringen af andre. Disſe Ord findes ſærſkilt i et alphabetiſk Regiſter ved Enden af Bogen, med Henviisning til de Pagina, hvor de nærmere omtales.

Hvad ſelve Kunſtordene angaaer, da kunde der let opſtaae Tvivl om enkelte, der afvige fra de i trykte Lærebøger brugte, eller man kunde antage mine for ſelvdannede Ord. For at forebygge dette, har jeg ſat en Stjerne foran de faa Ord, ſom jeg troede at burde optage for at kunne betegne vel bekjendte, men hos os endnu ubenævnte Ting. Alle andre Kunſtord findes enten i Skrifter, Inſtructioner, eller bruges af Haandværkeren og den techniſke Soldat, hvorved de have erhvervet ſig Borgerret i Sproget.

Jeg behøver vel neppe at bemærke, at denne Ordbog er den førſte i ſit Slags, der er bleven ſkreven i det danſke Sprog, og altſaa tildeels bør betragtes ſom et Forarbeide til et ſenere, efter Litteraturens og Krigskunſtens daværende Tilſtand, mere fuldſtændigt og correct Arbeide.

Slutteligen maa jeg beklage, at den fra Sverrig lovede Underſtøttelſe til Udarbeidelſen af den ſvenſk-danſke Afdeling endnu ei er kommen mig ihænde. Jeg har derfor været indſkrænket til mine egne, ringe Kræfter og til de faa ſvenſke Militair-Skrifter og Manuſcripter, jeg her har kunnet overkomme.

. Februar 1838.

F. R.

Dansk Afdeling.

Aabent Dynd; der Pfuhl, Puhl, Dümpel oder Tümpel, la mare; ſumpigt Terrain, ſom paa de lavere Steder fremkommer ved Te og Regn om Foraaret, og ſom udtørres om Sommeren.

Aabne en Minegang, en Løbegrav, o. ſ. v.; einen Gang, einen Laufgraben anbrechen; entrer en galerie, déboucher en sape; begynde paa deres Udgravning. = Skydeſkaarene; die Scharten öffnen oder durchſtechen; dégorger les embrasures; at kaſte **Blenderingerne**, die Schirme, masques, af Jord, ſom man har ladet ſtaae, paa omtrent 1′ Tykkelſe, ved den ydre Cretelinie af Bryſtværnet — eller ogſaa af Fletværk, ned i Graven; hvilket gjerne ſkeer ved de første Skud, ſom løſes.

Aabner! Patron — abgebiſſen! déchirez — la cartouche! Commandoord, for at afbide Patronen.

Aag; das Joch); la palée; kaldes ved Pælebroerne ethvert Underlag, beſtaaende af to til fire Pæle, alt efter deres Tykkelſe og efter den Laſt, Broen ſkal kunne bære. Pælene nedrammes ved Siden af hinanden og forenes foroven ved et Hovedſtykke, **Hammer**, **Holm**, chapeau, i hvilket Pælene indtappes, naar man har Tid dertil. Ovenpaa Holmen lægges **Strækbjælkerne**, longerons, ſom bære Brodækket med et Rækværk. = passage de montagnes, kaldes den Sænkning af en Bjergryg, ſom findes imellem tvende **Bjergknuder** (Foreningspunkter for flere Høideſtrøg).

Aagbjælke; der Jochträger, le chapeau, travon ou la quille; ſynonym med Holm; ſee **Aag**.

Aagfelt; das Jochfelt; la travée; den imellem tvende **Aag** værende Deel af en Bro.

Aaghøiene; die Jochhügel; les toubercules temporales; tvende Forhøininger, ſom findes imellem Øret og Øiet paa Heſten.

Aarekortning; das Aderkürzen; faire ligature à la veine saphène au-dessus et au-dessous du larret; en bedragerisk Operation for at ſkjule Beenſpat hos Heſten, ved hvilken Skankaaren underbindes og overſkæres oven og neden for Haſeledet. Herved bliver det for den mindre Kyndige vanſkeligere, at bedømme Spatten.

Aarring, Aarvæxt; der Jahrring, la cerne; de concentriſke Lag, af hvilke Træet under dets Vært aarligen forøges med Eet.

Adjuſtere; ſee **ajuſtere**.

Adjutant; der A., aide-de-camp; Medhjælper, anſat hos militaire Befalingsmænd, fra Bataillons-Commandeuren af indtil Feltmarſkalken; Overbringeren af deres mundtlige Befalinger i den practiſke Tieneſte, og den Expedierende ved Bureau- og Liſte-Væſenet; ſee **Bataillons-Adjutant**, og **Regiments-Adjutant**.

Adſpredelſesfegle; spridnings-con; der Streuungskegel; la gerbe d'écartement; den ſphæriſke Kegle, ſom Kartætſken beſkriver efter ſin Udfart af Skytſet.

Afbalancere Raketten; abgleichen, chercher l'équilibre; bringe Tyngdepunktet af den til Stokken befæſtede Raket to til fire Tommer under dens Brandhul.

Afbide Patronen; Handlingen at aabne den, ved at afbide den omboiede Deel af Hylſen; ſee **aabner**.

Afblæſe; abblaſen; sonner l'appel ou la breloque; give Signalet med Trompeten eller Hornet til Hvile. = et Skyts eller et Gevær; ausflammen, flamber ou souffler; affyre en lille Ladning løſt Krudt (omtrent $\frac{1}{6}$ af Kugleværgten) ud af Ildvaabenet, for at borttage Fugtighed eller Urenlighed.

Afbræk (gjøre Fienden); dem Feinde Abbruch thun; faire, causer dommage à l'ennemi; foraarſage ham Skade eller Tab.

Afbrænding (Fængkrudtets) paa Panden; fängkrutsbränning eller hufbränning; das Abbrennen oder von der Pfanne Brennen des Zündpulvers; le faux-feu, lorsque l'amorce brule sans porter le feu; dets Forpufning, uden at tænde Ladningen i Løbet.

Afbrydning (Geledernes, o. ſ. v.); afſallning; das Abbrechen; le déboîtement; en Bevægelſe, hvorved Fronten af en Trop forkortes. = (en Leirs) décampement; dens Ophævelſe. = (en Fægtnings) la cessation du combat; trække ſig ud af Fægtningen, ved enten at formaae Fienden til at ſtandſe Fiendtlighederne og at lade os roligen drage bort, eller ved pludſeligen at trække ſig ud af hans Syns- og Virkekreds, eller ogſaa ved lidt efter lidt at gaae over fra Haandgemænget til en Fjern-Fægtning, og fra denne i en Sphære, hvor Anvendelſen af hans Stridskræfter ophører. Naar begge Parter afbryde en Fægtning, ſiges paa Tydſk: die Schlacht iſt nicht **ausgeſchlagen** worden. = (en Feltbro's) le repliement d'un pont de bateaux; adſkille dens Dele, og bringe dem i Land. Dette ſkeer enten **pontonviis**, eller med **Broled** eller ved **Svingning** til den førſte Flodbred. Den ſidſte Maade ſkeer imidlertid ikkun i Tilfælde af et Tilbagetog, hvor Fienden trænger heftig paa; ſee **Broſlaaning**.

Afdampningskjedel, til Salpeterſydningen; torkpanna till salpeterluttringen; der Abdampfungskeſſel, le bassin d'évaporation ou de dessication; en Kobber-Kjedel, hvori Salpeterluden koges, for at befries, ved Bortdunſtning, fra den for ſtore Vandmængde, ſom forhindrer Luden i at kunne kryſtalliſere ſig.

Afdreining (Skytſets); svarfningen, das Abdrehen, le tournage; ved et Dreiejern at borttage dets ydre Overflade (**Støbeſkorpen**)

paa de Steder, hvor Constructionen ei forhindrer det, for at gjøre den glattere, hele Piecen lettere, og gjøre de Gruber synlige, som muligen kunne ligge skjulte under Støbeskorpen.

Afdunstning (Krudtets) das Vortrocknen, essorage ou séchage préparatoire de la poudre; Bortdunstningen af dets Fugtighed, førend den egentlige Tørring, efter Korningen, begynder; dette skeer i et særskilt Værelse, die **Vortrockenstube**, som opvarmes indtil 20 Grader Reaumur. Paa Frederiksværk afdunstes Krudtet ikke.

Affald i Værkstederne; der Abfall; les décombres; det, som gaaer til Spilde.

Affodring; die Abfütterung, der Abendstall; le souper, le dernier repas des chevaux au soir; Hestens sidste Foder om Aftenen, bestaaende i kort Foder og Hø.

Affûtage; et fransk Ord, der i det danske Artillerie betegner Skyts-Underlag i Almindelighed, uden Hensyn til om de ere bevægelige (paa Hjul), **Lavetter**, eller faste (uden Hjul) **Blokke** eller **Stole**, eller om de ved Brugen staae paa Slæde, **Rapperter**. I Udlandet lader man sig nøie med Ordet „**Laffete**," affût, og et dertil føiet Betegnelsesord.

Affûtere, affûtiren, monter une pièce de canon; lægge i Lavet.

Affyre; et Ildvaaben; skottlössa; abfeuern oder abbrennen; mettre le feu à un canon, décharger un fusil; antænde dets Ladning. = Krudt fra Panden; ablodern; bruler l'amorce; for at øve Soldaten i Affyring.

Afgang; metall-afbränning; der Abbrand, Callo; le déchet; Tabet af Metallet ved dets Støbning; det anslaaes til omtrent $3\frac{1}{2}$ Procent, og fremkommer fornemmelig af den Slagge, der danner sig.

Af- og **Tilgangsliste**; die Grund- und Standesliste, Veränderungsliste; état de mutations; en Liste, der (hos os) føres i den daglige Rapport, saa ofte disse Forandringer indtræffe i Compagniets Status.

Afklæde det Støbte; f. Ex. et Skyts; ein neugegossenes Geschütz abarbeiten, oder freimachen, oder den Formlehm ablösen; décrotter ou dépouiller la nouvelle pièce; at tage Formen af, ved at borthugge Formleret med en Hammer.

Afknibe de nystøbte Blykugler; abkneifen oder abkneipen; couper les jets; med en Tang at borttage **Halsen** paa Blykuglerne efter Støbningen.

Afkride eller **afkulle**; abkohlen oder schnüren; cingler, tringler, tracer à la craie. Forberedelsen til at tilhugge Tømmer, idet man afsætter lige Linier paa Træstammens tvende Endeflader, ved Hjælp af en med Kul eller Kridt overstrøgen Nettesnor. Handlingen kaldes **Snorslaget**; der Schnurschlag; cinglage.

Afkøle en Minegang; einen Minengang abkühlen, aérer la galerie; fornye Luften i samme.

Afkulle; see **afkride**.

Afkæmme Volden; die Bruſtwehr abkämmen, écrêter le parapet; nedſkyde en Volds indre Bryſtværnscrete eller Bryſtværnets Krone.

Afløbsgrav; der Abführungs- oder Abflußgraben, passage d'évacuation; en Grav, hvorigjennem Vand afledes, men i hvilken der dog ikke altid er Vand.

Afløbsgrøft eller Cúnette; ſee dette Ord.

Afløbshul; das Auge oder Abſtechloch; l'oeil ou la percée; Hullet i en Mas- eller anden Smelteovn, hvorigjennem det ſmeltede Metal afløber.

Afløbsſluſe; die Ablaßſchleuſe, Fluchtſchleuſe; écluse de fuite, déversoir; en Sluſe i en Fæſtning, beſtemt til at aflede Vandet fra Graven (i Søen eller Floden).

Afløsning; das Ablöſen; Handlingen at afløſe (relever); Folkene, ſom afløſes, die Ablöſung, la pose.

Afmarchere; abmarſchiren, anreiten, se mettre en marche; ſætte ſig i Marche, i Bevægelſe; med Delinger eller Sectioner; mit Zügen, rompre par sections.

Afpasning (Ledeildens); das Abpaſſen des Leitfeuers; le compassement des feux; Beſtemmelſen af **Minepølſernes** Længde, for at flere Ovne kunne ſamtidigen ſpille.

Afpatrouillere en Egn; det ſamme ſom **afſøge**.

Afprodſe; abbrösta; abprotzen; ôter l'avant-train; at ſkille Kanonen eller Haubitſen fra Forſtillingen (die Protze).

Afpudſe, en Skandſekurv, et Fletværk, o. desl.; ausäſten oder ausputzen; parer; borttage med Faſkinkniven de fremſtaaende Qviſte. = Blykuglernes Stoberand; abputzen oder abſchroten, ébarber; glatte dem, ved at borttage denne Rand.

Afrette, Rekruten; dresser la recrue; underviſe ham baade theoretiſk og practiſk. = med Øxen; mit der Axt abrichten; emporter les croutes en copeaux à la hache; danne en jævn Flade. = med Saven; mit der Säge a.; laver une pièce de bois; det ſamme, udført med Saven. = Skæftetræet, einen Schaft a., dresser le bois ébauché sur toutes ses faces; give det efter Modellen, og ved Hjælp af Hovlen, ſine rigtige Dimenſioner; dette ſkeer, førend den egentlige **Skæftning** begynder.

Afreife; abreifen, abſtoßen oder reifen; chanfriner; afrunde, borttage Kanter og Ujævnheder med Filen eller Dreiejernet, deraf: Mundingens **Afreifning**; utskäringen i mynningen, die Abreifung der Mündung, (et franſk Kunſtord fattes); dens Affkraaning, ved at borttage den ſkarpe Kant efter Boringen. = Løbpladen, die Kanten der Laufplatte abſchrägen, rabattre en biseau; ſmede Kanterne paa Løbpladens lange Sider ſkraat, for at de lettere kunne ſveiſes.

Afretning (Kanonens); (Søart.) ſee **Midlerne** (at tage).

Afride, en Heſt; überreiten, harasser, forcer un cheval; anſtrenge den over dens Kræfter. Om Kjøreheſte ſiges **übertreiben**. = ſee **Afridebænk**.

Afridebænk; die Würge- oder Zureitbank; étrangloir ou banc pour étrangler les cartouches etc.; et Redskab, der ligner en Snittebænk, til at afride eller afvyrge de større Rakethylser paa; d. v. s. ved Hjælp af Snoren (eller Hesten) at gjøre en Hals, die Würgung oder der Hals, étranglement, paa Hylsen for Bindingen.

Afrunde Hjørnerne af en i Quarré staaende Bataillon; die Ecken u. s. v. abstumpfen; émousser les angles du carré; lade Flankernes Fløirober gjøre hoire og venstre om, saa at disses Front kommer til at danne en ret Vinkel med Quarreens Diagonal.

Afrunder; die Bodenschablone; le patron pour découper le fond des sachets; hvorefter Bunden til Karduusposen tilskæres; den kaldes ogsaa Bundstykkemodel.

Affkage, eller fire et Toug; ein Tau abschacken; affaler, faire baisser

Affked; der Abschied; la dimission (siges om Officerer); le congé absolu (om Soldater) =, ærlig; der ehrenvolle; la cartouche blanche. =, simpel eller Løbepas; der simple A. oder Laufpaß; la cartouche jaune.

Affkraaer; der Amboßschroter, le ciseau à chaude; et Slags Meisel, som sættes paa Ambolten, og hvorpaa gloende Jernstænger hugges over.

Affkrabning, Stampeskoens; die Abschlagung; la décordonnage; med en Træhammer at bortslaae Krudtsatsen, som hænger sig fast og forhærder sig under Stampeskoen i Krudtmollen.

Affkrække Salpeterluden; die Salpeterlauge abschrecken oder abklären; clarifier la lessive; klare den, ved at tilsætte Vand. Affkrække med Liimvand, mit Leim a., kaldes paa Fransk collage de la lessive.

Affkære Fienden Corpsernes indbyrdes Forbindelse, en Convoi o. s. v. abschneiden; couper; en Manoeuvre, hvorved man opstiller sig paa Fiendens Tilbagetogslinie, Communicationslinie eller paa den Vei, Convoien skal tage, saaledes at Fienden ikkun ved Forcering eller paa Omveie, paa hvilke man atter søger at komme ham iforveien, kan tilveiebringe den tabte Forbindelse eller fortsætte sin Marche.

Affnit, i en Bastion, Halvmaane eller andet Hovedværk; der Abschnitt; en Forskandsning i deres Indre, der i Særdeleshed tjener til at forsvare en lagt Breche; den kaldes hyppigst et særdeles A.; le retranchement, for at adskilles fra et andet Slags A., kaldet almindeligt A., coupure, bestaaende af en traverseagtig Jordopkastning med foranliggende Grav, som lægges bag Hovedvolden, for at hindre Fienden i at trænge ind i Byen, uagtet han er i Besiddelse af en heel Bastion.

Affondret Værk; see Værk.

Affondringsgrav; der Absonderungsgraben; den Grav, som gaaer imellem Hoved- og Undervolden; (en saadan findes ved Kjøbenhavns Befæstning).

Afſtikjern; das Abſtech- oder Abſteckeiſen, le louchet, l'écoupe; en Spade til at afſtikke (tracere) en Linie paa Marken; at afſtikke Skraaninger o. ſ. v.

Afſtikke en Linie paa Marken (tracere), ſkeer enten med Spaden, eller ved at ſætte Stager eller Stænger. = en Vei, jalonner la route; paa Nattemarcher og i ondt Veir at betegne Veien, ved at udſtille Underofficerer eller paalidelige Mænd, ſom afløſes af den efterfølgende Bataillon.

Afſtikker; der Abſtecker, jalonneur; Arbeideren, der afſtikker en Linie paa Marken. I nogle Armeer den Underofficeer, der betegner Retningspunkten.

Afſtikningsline; die Abſteck- oder Abſtechleine, die Abſteckſchnur; le cordeau de campement, d'alignement ou à tracer; et tyndt Toug, ſom udſtrammes paa Marken, for derefter med Spaden at afſtikke en Linie.

Afſtikningslinie (Trace), den paa Marken afſtukne Linie.

Afſtikningspløk; der Abſteckpflock; le piquet ou piquet de repaire; en Pløk, hvormed Afſtiklinen fæſtes; Linier markeres, o. ſ. v.

Afſtikningsſtok, eller -Stang; der Abſteckpfahl oder die Stange; le jalon; en lang Stang med én Straa- eller Halmviſk i Toppen, til at betegne en Linie med paa Marken.

Afſtive en Brønd; einen Schacht abſpreizen, abſteifen, austrempeln oder vertrempeln; étrésillonner; forhindre Væggenes Indſtyrtning, ved Stiver.

Afſænke; abſeigern, abteufen; creuser perpendiculairement; grave en Minebrønd lodret.

Afſøge et Terrain; abſuchen, durchſuchen, oder unterſuchen; éclairer, fouiller un terrain; ſøge (ved Patrouiller) at erholde Underretning om det er beſat af Fienden eller ikke.

Afſøgningspatrouille; die Abſuchungs- oder Verbindungs-Patrulle; patrouille de sureté; en P. til at afſøge Terraingjenſtande og vedligeholde Forbindelſe imellem Feltvagten og dens Forpoſter.

Aftakke; abdanken; reformer; renvoyer: give Krigsfolk deres Afſked; lade Vagtmandſkabet gaae hjem efter Afløsningen, ved et givet Signal paa Trommen, o. ſ. v. (hvor et ſaadant Inſtrument haves).

Aftegn hos Heſten; das Abzeichen, la marque; hvide eller mørke Pletter paa forſkjellige Steder af Legemet, med hvilke Heſten fødes, ſee Blis, Snip, Stjerne.

Aftenrapport, Compagniets; der Abendrapport; den viſiterende Underofficeers Beretning om Mandſkabets Tilſtedeværelſe i Quartererne ved Tappenſtreg; ſkeer i Frankrig ved en billet d'appel du soir. = Vagternes; Vagtcommandeurens ſkriftlige Melding til Commandantſkabet om hvad der i Dagens Løb er forefaldet paa Vagten. (Gives ei i den franſke Tjeneſte).

Aftrække et Løb; den Lauf abziehen oder ausmachen; adoucir à la lime douce et à l'huile; befile det udvendig paa langs med Sletfilen.

Aftrækker; tryckpinnen; der Abzug, das Züngel oder der Drücker, la détente; et Beslag paa Geværet, som tjener til at løfte **Stangen** ud af **Bagroen** (ved et svagt Tryk med den høire Haands Pegefinger) og saaledes at aftrykke Geværet. Til dette Diemed bestaaer den af to Dele: a, **Pinden** eller **Stangen**, das eigentlige Züngel, das Züngellaub oder die Zunge; la queue; som fremrager nedenfor Aftrækkerblikket og regjeres af Fingeren; b, **Pladen**, der Abzugbalken oder die Platte; le corps ou la lame, som ligger inden i Skæftet, hvor den formedelst en Stift (**Aftrækkerstiften**), der gaaer igjennem dens Hoved, fæster Aftrækkeren, og virker paa Stangens Vinkelarm, der ligger ovenfor den.

Aftrækkerblik; das Züngel-, Abzug-, Bügelblech, das Züngelplattel oder die Unterbüge; l'écusson ou pièce de détente; et Beslag paa Geværet, som tjener til at lede Aftrækkerens Bevægelse og sidder neden paa Mellemskæftet under den bageste Deel af Laasen; det har i Midten et aflangt firkantet Hul, der **Züngeleinschnitt**, la fente pour la d., hvorigjennem Aftrækkerstangen gaaer.

Aftrækkerbøile, Bøile eller **Haandbøile**; bygeln oder varbygeln; der Abzug-, Hand- oder Oberbügel, Bügelgriff oder Griff; la sousgarde; en Bøile, som sikrer Aftrækkeren imod Ulempe, letter Geværets Haandtering og giver Skæftet, paa det svækkede Sted, hvor den er anbragt, mere Styrke. Den er hos os af Messing og inddeles i:

det forreste Blad, framspets; das vordere Blatt, das vordere oder kurze Laub, le devant ou le branche de pontet;

Mellembøilen eller Bøilekassen; der Kasten, der Steg des Handbügels oder der Bügelbogen, le pontet, som dækker Pinden;

Fødderne, die beiden Füßchen, Stützen oder Wulsten; les noeuds, les supports; hvorpaa Mellembøilen hviler;

Bøilefoden, das Bügelfüßchen, der Bügelfuß, la queue, le pivot ou le bouton; hvormed Haandbøilen og tillige Rembøilen fæstes i Skæftet, undertiden forstaaes ved **Bügelfüße**, det forreste og bageste Blad, og da kaldes Bøilefoden **der Lappen** eller **Haken**;

det bageste eller længste Blad, das hintere oder lange Blatt oder Laub, das Bügelblech; la branche de crosse, la grande branche de s., la branche d'écusson; heri 3 Huller til Bøileskruerne, som ere **Holzskruer**;

den nederste eller staaende Rembøile; der untere Riemenbügel; le battant de s., ou d'en bas, la grenadière basse; see Rembøile.

Aftrækkerpind; Aftrækkerstang; Aftrækkerstift; see Aftrækker.

Aftrykke et Gevær; et uegentligt Udtryk, der bruges istedet for at aftrykke Hanen (som spændt befinder sig paa **Noddens** Bagro) ved at trykke paa Aftrækkerpinden; see affyre.

Aftørring, Krudtets; das Abtrocknen des Pulversatzes; essorage de la poudre; Fugtighedens Bortdunstning af det friske Krudt,

ligesom det forlader **Potterne**, ved at lade det 2 à 3 Dage henstaae i Krudtmøllens Korningskammer.

Afvigelse fra Skudlinien, Kuglens; die Abweichung der Kugel von der Grundlinie des Schusses; la déviation; herunder forstaaes dens Sideafvigelse, til Høire eller Venstre, fra Skuddets Grundlinie (Kjærneliniens Direction), naar den har forladt Skytset.

Afvigelsesvinkel; der Abweichungswinkel; angle de déviation; den Vinkel, hvorunder Projectilet afviger fra Kjærneliniens Direction, ved at gjennemløbe Sjælen; den bør ikke overstige $\frac{1}{6}^{0}$, men kan undertiden være $\frac{1}{4}^{0}$. Indvirkningerne paa Projectilets Bevægelse i Løbet kunne være mangfoldige.

Afvise et Angreb; abweisen, soutenir l'assaut ou le repousser; tilbageslaae et Angreb.

Afvyrge; see Afridebænk.

Agtervægt, i Saartilleriet synonym med Bagvægtighed.

Aileron; Navn paa en lille **Lunette**, som Belidor foreslog til Udenværkernes Forsvar; den skulde lægges i Graven.

Ajustere; adjustiren oder ajustiren; ajuster; sætte Geværlaasens Dele indbyrdes i behørig Gang ved Hjælp af Filen.

Alarmere, Alarmering; allarmiren, alarmer ou donner l'alarme, Allarmirung, fausse alerte; bruges saavel med Hensyn til Fienden, som til vore egne Tropper. I første Tilfælde betegner Ordet et Slags Drillerie, man foretager imod Fienden, enten for at forurolige ham, eller for at gjøre en **Demonstration**, eller ogsaa for at **recognoscere** ham. Med Hensyn til vore egne Tropper, bestaaer Alarmeringen i alle Foranstaltninger, hvis Formaal er en hurtig Forsamling af Tropperne i stridfærdig Tilstand.

Alarmhuse, Allarmhäuser, **cassines**, kaldes Huse, hvori Cantonnements Tropperne samles om Natten, naar man befinder sig ganske nær ved Fienden.

Alarmkanon; die Lärmkanone, canon ou pièce d'alarme; en K., som affyredes 3 Gange i Feltleire og Fæstninger, for at kalde Tropperne under Gevær; nu betjener man sig af dem i Fæstninger, for at signalisere Deserteurer, og i Cantonneringer, som ere truede af Fienden, for at give Tropperne Signalet til at samle sig paa Alarm- eller Samlingspladserne.

Alarmplads; der Allarm- oder Lärmplads, place d'armes; Samlingspladsen for Tropperne i Cantonnements- og Marchquarterer, i Tilfælde af Fiendens Nærmelse; i Garnisoner, naar der slaaes **Generalmarche**.

Alarmstang; die Lärmstange, fanal; en med brændbare Materier (Halm, Tjæretønder, Lysekugler, o. s. v.) forsynet Stang, som ved udstrakte og for Overfald udsatte Posteringer oprettes paa høie Punkter, for at signalisere Fienden.

Alarmtromme; die Lärmtrommel; improprement, batterie d'alarme; den egentlige Benævnelse paa Trommeslaget, for at sammenkalde Tropperne i overordentlige Tilfælde, saasom Ildsvaade,

Folkesammenløb, o. s. v.; Alarmtrommen gaaer; die L. geht; on donne l'alarme (en battant les coups).

Alignement; Retningslinie; deraf: at rykke ind i A.; tabe A., afallen, forlade Retningslinien i Marchen.

Alignementslinie; die Aufmarschlinie, Formationslinie, ligne de formation; en Linie, man betegner paa Marken, for enten at lade Tropper marchere **paa** den, eller **langs med** den, eller for at opstille dem paa samme.

Alignementspalisade, riktpalissade; die Leer- oder Richtpallisade; palisade d'alignement; Navn paa de Palisader, som, ved en Palisaderings Opførelse, først sættes i visse Afstande, og hvorimellem de øvrige indrettes.

Alignements-Stormpæl, der Leer-Sturmpfahl; fraise d'alignement; forklares af Ovenstaaende.

Altan, en kort og bred Afsætning af en Bakkeskraaning.

Alternativ Ild; see Ild.

Altometer, Uddunstningsmaaler; Instrument, hvormed de organiske og uorganiske Legemers Uddunstning i Atmosphæren maales.

Ambolt; der Amboß; l'enclume; et Redskab, der bestaaer af selve Ambolten og **Stabben**, der Stock, le stock ou billot, Træblokken, hvori den sidder. Ved Ambolten bemærkes: **Banen**, la table, den Deel, hvorpaa smedes; og **Foden**, le pied ou talon, hvormed den sidder i Stabben. = med Sænker; der **Gesenkamboß**; enclume à rouler la lame à canon; en A. med halvcylinderformede Udhulinger i sin Bane, som passe efter Rundingen i Løbets forreste og bageste Ende, og i hvilke under Smedningen (Sveisningen) Løbet bestandigen dreies rundt; see Retteklov.

Ambûlance; see Feltlazareth.

Ammunition; die Munition; la m. ou les munitions de guerre; indbefatter **Projectilerne** med deres Krudtladninger og Tændemidler.

Amning; Ahm oder Ahming; la marque de tirant d'eau; Skibets Dybgaaende.

Amplitûde; fælles Benævnelse for Skud- og Kastevidde, eller den horizontale Afstand fra Kuglebanens Begyndelsespunkt til dens Endepunkt, hvor Projectilet skærer anden Gang Horizontalen.

Anbrand; die Zehrung; la fusée borgne ou l'amorce des balles à feu etc. Fyldingen af Brandhullerne i Lysekuglen, o. s. v.; selve Satsen kaldes i Preussen der **Zehrungssatz**.

Anbringer; der Unterhändler oder Werbegehülfe (vulgo Seelenverkäufer) l'ébaucheur ou racoleur; den, som mod visse Fordele skaffer Stedfortrædere.

Anciennetet; Tjenstalder, i Embedet eller i Graden.

Anden Marche, der Geschwindschritt oder Duplirschritt; le pas accéléré ou redoublé; denne M., hvis Cadence hos os var 120 Skridt i Minuten, er afskaffet siden April 1837, idet for Fremtiden kun skal marcheres efter een Cadence af 108 Sk. i Minuten.

Anfald (Chok) Cavaleriets Angreb.

Angel; see Sabelklinge.

Angeljernet; das Angeleisen, le plion; det Quantum Jern, som bruges til Angelens Smedning.

Angreb; der Angriff, ved Cavaleriet der Anfall; attaque, charge; det Slags Fægtning, som har til Diemed at fortrænge Fienden fra hans Stilling, og udføres: i Linie, i Colonne, i spredt Orden, en échelon; see Kileangreb, Skinangreb og Sværmangreb.

I Fæstningskrigen kunne forskjellige Angrebsmaader anvendes deels afverlende, deels samtidig; imidlertid skjelnes dog især imellem: 1, **regulairt A. eller Beleiringen**; die regelmässige oder ceremonielle Belagerung; attaque en règle ou en forme, ou le siège; som enten føres alene ved Hjælp af Arbeider under aaben Himmel, og da kaldes det **overjordiske** Angreb, eller i Forening med Minekrigen eller med et **underjordisk** Angreb; see Berending. 2, det **afkortede** Angreb; der abgekürzte oder beschleunigte Angriff; attaque accélérée; det, som udfordrer færre Arbeider og kortere Tid end det regulaire, men ingenlunde færre Kræfter og Midler (saasom Kanoner). 3, **Blocaden**; 4, **Bombardementet**; og 5, det **voldsomme** Angreb eller **Overfaldet**; der gewaltsame oder offenbare Angriff oder der Ueberfall; l'attaque brusquée, d'emblée, de vive force ou l'insulte. 6, det **falske** Angreb; der falsche oder Scheinangriff; attaque volante ou fausse attaque; ved dette aabnes en Løbegrav paa en Front, som man ei har i Sinde at angribe, hvorved det lettere bliver muligt at aabne Løbegravene og foretage de første Arbeider paa de virkelige **Angrebsfronter**, uden at forstyrres af de Beleirede, og hvorved disse ledes til at begynde deffensive Arbeider og Skytsets Placering mod det falske Angreb. = bruges ogsaa synonym med **Cheminement**, som indtil 1673 betegnedes med attaque.

Angrebsbatterie; die Angriffsbatterie; batterie d'attaque; hvert B., Beleireren anlægger imod Fæstningen.

Angrebsbrønd; eller Brønd à la Boule, die Schachtmine oder der Angriffs-Brunnen, le puits d'attaque ou à la B. kaldes en Mine, hvis Krudtkammer anbringes formedelst selve Bronden, uden nogen Minegang. En Opfindelse af Mineur-Capitain Boule, ved Beleiringen af Bergen-op-Zoom, 1747, for at indslaae alle i Nærheden af en saadan Brønd liggende Gallerier. Med Hensyn til deres Beklædning; see **Ramme** (hollandske). Et lignende Diemed opnaaes ogsaa med den i 1820 opfundne saakaldte **Contre-Brøn**; see denne Art.

Angrebscolonne; en C., der er sluttet, for at bryde ind med det blanke Vaaben, eller for at deployere op paa Geværskuds Distance.

Angrebsfront; den angrebne **Front** af en Fæstning.

Angrebsmine; mine offensive; Beleirerens Miner.

Angrebspunkter af en Fæstning; die Angriffspunkte einer Festung;

les points d'attaque; kaldes de Steder eller **Fronter** af en Fæstning, som egne sig bedst til et Angreb imod samme.

Angrebsvaaben; see Vaaben.

Angrebsvei; der Angriffsweg; cheminement d'attaque; kaldes den Sappe, som føres fra 3die **Parallel** imod **Angrebsfronten**, i Retning af dens forlængede **Capitallinie**.

Angular-System; das A.; système perpendiculaire; det Befæstnings-System, ved hvilket Forsvaret er retvinklet; d. v. s. de indadgaaende Vinkler ere retvinklede; see Vinkel.

Anker; see Pontonanker. = see Forankringsfaskine.

Ankerjolle; der Ankerkahn; nacelle; en lille J., hvori Ankeret føres ud og tages op.

Ankerkasse; der Ankerungskasten, caisse d'ancrage; en langagtig Trækasse, fyldt med Steen eller Leerjord, som tjener istedet for et Anker. Den har dobbelte Endestykker, hvori Huller ere anbragte for et Toug, som i den ene Ende har en Træknebel og i den anden en Stroppe eller Løkke, hvori Ankertouget fæstes. Igjennem Kassens fire Sider gaae Tværtræer, som staae 6″ udenfor Kassen og tjene til at gribe ind i Grunden.

Ankerkugle; die Ankerkugel; le boulet à crocs; en med Hager eller Kroge forsynet Brandkugle, bestemt til at blive hængende ved den Gjenstand, den rammer.

Ankerkurv, der Ankerkorb, panier d'ancrage; en af Riis flettet og med Steen eller Sand fyldt Kurv, der bruges ved enkelte Leiligheder istedet for et Anker, idet Ankertouget fæstes til en Stang, der føres paa langs igjennem den. Almindeligen gives Kurven samme Form som en afkortet Kegle, hvis Ender forsynes med flettede Bunde. Til dens Fyldning forbliver i een af Siderne en Aabning, som efter Fyldningen tillukkes med Fletværk.

Ankerpæl; der Ankerpfahl, Haftpflock; le pilot d'ancrage, en ved Flodbredden nedrammet Pæl, hvortil almindeligen de Baade af Broen forankres, hvilke ligge nærmest Landet. En saadan til Flaaders Forankring kaldes paa Tydsk die Schricke.

Ankerrigel, der Ankerriegel, épars d'ancrage; en Rigel foran i en Træponton, hvortil Ankertouget fæstes; den anvendes i nogle tydske Pontontrains istedet for **Pullert**.

Ankerstik; der Ankerknoten oder Stich, noeud d'ancre, étalingure du cable; et Stik, der bruges til at fæste de smekkre Ankertouge til Ankerringen, og gjøres enten med et Rundslag om Ankerringen og et Die om den længste Part med Bændsel paa, eller med et Rundslag om Ankerringen og et Halvstik, hvoraf det ene Die gaaer igjennem Rundslaget og det andet Die om den længste Part af Ankertouget, med eller uden Bændsel.

Ankertougsdreier, der Ankerrödel; et rundt Træ 3′ langt, hvorved Ankertouget hales op og fæstes til den horizontalliggende **Ankerrigel** paa nogle tydske Brobaade eller Træpontons.

Ankervidie; see Forankringsfaskine.

Anlæg; die Anlage; la base; kaldes i Befæſtningskunſten den Linie, ſom beſtemmer Værkernes og Skandſernes Styrke (Tykkelſe), Gravenes Brede, ſamt de forſkjellige Skraaninger Heldingsgrad. Det kaldes **heelt, halvt, dobbelt** o. ſ. v., efterſom det er liigt med, eller halvt ſaa ſtort eller dobbelt ſaa ſtort ſom Høiden.

Med „**Anlagen**" betegne Tydſkerne ogſaa Maalene, ſom ſkulle tages paa Terrainet (Bygningshorizonten). = eller **Anlægsmaſkine**; et Slags Stativ, beſtaaende af tre bevægelige Been, ſom 9″ fra deres overſte Ende forenes med en Bolt og et Charniere. Paa eller til dette lægger eller læner Skytten ſit Gevær ved Skydeovelſerne.

Anlægge Langtouget; das Langtau anlegen; **déployer la prolonge**; afvikle L. fra Forſtillingens Stangarme (hvortil det er fæſtet) og ſtikke den med Knebel forſynede løſe Ende igjennem Svandsringen af Lavetten og dernæſt igjennem de paa Langtouget ſiddende tvende Ringe. = Geværet; ſee Anlæg og Skyde. = Schenklerne, attoucher; trykke eller ſtryge Læggene mod Heſtens Bug.

Anlægsmaal; das Bandmaaß; et M. (Snor med Vægt i Enden), hvormed Heſtens Høide maales.

Anløbe Staalet efter Hærdningen, anlaſſen, ausglühen oder weicheinſetzen; recuire après la trempe; udſætte Staalſtykker for en ringe Hedegrad, for at tilbagegive dem en Deel af deres ved **Indſæthærdningen** tabte Egenſkab, at kunne behandles under Hammeren (maléabilité). = et Løb; einen Lauf anlaufen laſſen; mettre un canon en couleur; give det, ved Varme eller ved Syre, en kunſtig Farve. Syren broncerer, eller gjør Løbet bruunt. = en Fæſtning; ſee Berending.

Anraaben, Skildvagternes; das Anrufen der Schildwachen: **crier qui-vive**; l'appel des sentinelles; den beſtaaer enten i: **Hvem — der!** til Forbigaaende (og ſkeer med fældet Gevær imod den Kommende) for at erfare, om det er Ven eller Fiende, Afløsning, Patrouille eller Runde, o. ſ. v., hvilke Skildvagten, efter deres Egenſkab, anholder og afærdiger; eller i: **Skildvagt — giv — Agt!**, til den nærmeſte Skildvagt, for at holde ham aarvaagen og overbeviſe ſig om hans Nærværelſe.

Anſats; der Anguß eines Geſchützrohres: la plaque de cuivre, qui enferme la hausse; en Forſtærkning bag paa Bunden af et Feltſkyts, hvorigjennem den faſte Opſats gaaer. Ordet **Anſats**, ſom i Almindelighed betegner en Forſtærkning, en fremſtaaende Rand, o. ſ. v., gives paa Tydſk ſnart med: Horn, Aufſchlag, Kragen, Warze, o. ſ. v.; paa Franſk med: talon, épaulement, embase, espalet, support, etc. = ſee Sabelklinge.

Anſatshammer; der Anſatzhammer; le marteau à refouler; eller Stempel, hvormed Klingeſmeden banner den Vinkel, ſom **Anglen** gjør med **Anſatſen**; ſee Sabelklinge.

Anſlag paa Geværkolben; der Anſchlag; la couche d'une arme à feu; den indre Sideflade paa Kolben. = der Anſchlag oder die

Lage eines Feuergewehres; la position de joue; Stillingen med Geværkolben ved Skyttens høire Kind, for at ſigte eller for at ſkyde; deraf: ligge i A. eller Anlæg; ſlaae an med Geværet.

Anſlagshøide; die Anſchlagshöhe; la hauteur d'appui; Afſtanden fra Bankettets øverſte Flade til Ild- eller Cretelinien.

Anſætte, Karduſen, Skuddet, o. ſ. v.; die Stückpatrone anſetzen; refouler la cartouche; trykke Karduſen, efter at den er ført ned i Sjælen af Skytſet, endnu ved eet eller to Stød faſt imod Bunden. = Kuglen eller Skuddet; die Ladung anſetzen, bourrer la charge; drive Kuglen (efter dens Paaſætning, ſee Art. ſætte paa) med ſvage Stød ned i Løbet, indtil den ſidder paa.

Appareille; uppfart; die Auffahrt; a. ou rampe; kaldes i Krigsbygningskunſten de over Horizonten gaaende Opkjørsler. Almuen benævner den, i Mangel paa et dansk techniſk Ord, Voldbakke; de under Horizonten kaldes Raſtelles, Nedkjørsler.

Appel; le rappel; Tegn paa Trommen eller Trompeten, ſom gives, naar Mandſkabet er adſpredt, for at antyde, at de ſkulle forſamle ſig paa et beſtemt Sted. I Garniſonen eller Qvarteret, Soldaternes Opraab (appel, der Aufruf) efter deres Compagnie-Nummer; ſkeer i Almindelighed om Morgenen og Aftenen til en beſtemt Tid i Compagniet, for at erfare om Mandſkabet er hjemme.

Approcher; Annäherungen oder Annäherungs-Laufgräben, approches; Løbegravene i Almindelighed; i Særdeleshed de, ſom tjene til Samqvem imellem Parallelerne; deraf at approchere; approſchiren; cheminer; at arbeide ſig dækket frem imod en Fæſtning, ved Hjælp af Sappen.

Arbeidere, de førſte, eller Natarbeiderne; die Arbeiter der erſten Nacht; premiers travailleurs; kaldes de Pionerer og Infanteriſter, ſom arbeide paa Beleiringsbatterierne den førſte Nat efter Løbegravenes Aabning. Dagarbeidere; die Arbeiter am erſten Tage, secondes t., ou travailleurs de jour; kaldes de P. og J., ſom arbeide den førſte Dag efter Løbegravenes Aabning. Arbeidere i den anden Nat eller tredie A.; die A. der zweiten Nacht; troisièmes t. ou travailleurs de la seconde nuit, kaldes de P. og J., ſom fuldende Batterierne.

Arbeidsſeiſing; tjæret eller hvid, 6 à 8 Favne lang, beſtaaende af 11 Furer, hver paa 10 Garn, bruges til Stropper, hvori Tallier indbugges, for at hæve ſvære Byrder.

Arbeids-Tjeneſte, i Almindelighed blot Arbeide kaldet; die Fatiken, das Fatiken-Commando, kleine Touren oder der Frohndienſt; la corvée; Tjeneſten uden Gevær, beſtaaende i at hente Brød, Fourage, o. ſ. v., eller med faa Ord: i alt ſvært Arbeide (travaux pénibles).

Arkan; et Redſkab til at fange vilde Heſte.

Arkebûſere; ſkyde en til Døden dømt Soldat ihjel. Ordet kommer af Arkebûſe, rigtigere Arquebuſe, hvormed Italienerne benævnte

Haandrøret ved dets Opfindelse, formedelst Lighedden med den paa hiin Tid i Brug værende Lob-Pilebue, archibugio kaldet.

Arm; see Anker, Bajonnet, Stang.

Armaturstykker; Armaturstücke; armement; Soldatens Vaaben samt Lædertøiet til at bære dem i.

Armee, staaende; das stehende Heer; l'armée sur pied ou permanente; hvorunder indbefattes samtlige Tropper, som en Stat underholder og øver i Fredstid, for at være slagfærdige i Tilfælde af Krig.

Armeecorps; corps d'armée; Foreningen af flere active Divisioner.

Armere; bestykka; armiren; armer; bevæbne; besætte med Skyts, f. Ex. en Fæstnings Volde.

Armee-Officianter; Armeebeamte; les employés de l'armée; fælles Benævnelse paa Auditeurerne, Chirurgerne, Commissairerne, Intendanterne, o. s. v.

Arriergarde; den bag ved en større Troppeafdeling marcherende Sikkringsdeel.

Artillerie, indbefatter: 1) Kunsten at bygge eller forfærdige alle Slags Krigsmaskiner, at vedligeholde disse og at gjøre Brug af dem; 2) Skytset med dets Underlag, Transportmidler og Forsyning; 3) Artilleriemandskabet, eller den Deel af Hæren, som betjener Skytset.

Efter Skytsets Anvendelse i Krigen inddeles Artilleriet i Sø- (a. de marine), Felt- (de campagne), Beleirings- (de siége), Fæstnings- (de place) og i Kyst-Artillerie, artillerie de côte; efter Skytsets Caliber-Størrelse i let (leichte, a. legère) og svært A., schwere, grosse artillerie; efter Maaden, hvorpaa Betjeningsmandskabet følger Skytset, i Fod- (Fuß, à pied), kjørende, (fahrende, à voiture ou à Wurst) og ridende, reitende, à cheval ou volante.

Artillerie-Depot; Benævnelsen paa de Byer og Pladse, hvor et Arsenal eller Tøihuus befindes.

Artillerie-Equipage; see Artillerietrain.

Artillerie-Forraad; Artillerie-Vorrath; munitions ou approvisionnemens d'artillerie; F. bestaaende af Vaaben og Ammunition, som forfærdiges af Artilleriet baade til dets eget og til de andre Vaabenarters Brug.

Artillerie-Ild; das Feuer der Artillerie; le feu (ou les feux) de l'artillerie; den kaldes:

alternativ; feu alternatif ou en avançant par les pièces paires ou impaires, naar der avanceres afvexlende med de lige og ulige Kanoner, d. v. s., med Batteriets 2den, 4de og 6te Kanon, eller med 1ste, 3die, 5te o. s. v.;

bestrygende; bestreichend, rasant, naar Projectilerne tilbagelægge i Mandshøide deres Bane;

enfilerende; enfilirendes F., f. d'enfilade, naar et Værk eller Fronten af en Trop beskydes efter Længden;

Flankeild; Flankenfeuer, f. de flanc, naar den tager en Trop i Flanken;

Frontalild; Frontalfeuer, f. direct, naar Retningen ſkeer perpendiculair paa Batteriets Front;

indborende; einbohrendes F., f. fichant; naar Projectilet ſlaaer i fuld Flugt, under en ſteil Nedſlagsvinkel, ind i Fronten af en Trop eller i et Værk;

Krydſende; kreuzend, croisant, naar Projectilerne overſkære hinandens Baner for at træffe Maalet;

levende eller vel betjent; lebhaftes oder wohlbedientes, f. vif, bien servi ou nourri; naar Skuddene falde, uden ſtore Mellemrum, paa hinanden;

ſkraat; ſchräges oder Seitenfeuer, d'écharpe, naar Skudlinien gjor en ſpids Vinkel med Fronten af det Værk eller de Tropper, ſom angribes;

vertical; v. oder einen Bogen beſchreibendes; f. courbe ou vertical, naar Projectilerne ere hule og ſkydes af Kaſteſkyts; ſee Brecheſkud, Demonteerſkud, Kjærneſkud, Perrikochetſkud og Rikochetſkud.

Artillerie-Maaleſtok; artillerie-mâttstocken; Artillerie-Maaßſtab, Caliberſtab; verge de calibre. Deels for at afbenyttes ved Fabricationen, og deels for at kunne bruges til Eftermaaling af Skytſet, Ammunitionen og Affütagerne, indrettede man Maaleſtokke, ſom fik Navn af Art. Maalſt. Den forſte Idee til disſe Maaleſtokke tilſkriver man Tartaglia; men Georg Hartmann, der blev fodt 1489 i det Bambergſke, og nedſatte ſig 1518 ſom Mekanikus i Nürnberg, var den forſte, ſom forfærdigede dem til almindelig Brug. Han fandt, at en 24-pundig Jernkugle, en 37-pundig Blykugle og en 7-pundig Steenkugle havde ſamme Diameter, nemlig 6 Tommer eller $\frac{1}{2}$ Nürnberger-Fod, og dette tjente ham til Baſis for Beregningen af alle de andre Kuglers Diametre. De af H. indrettede Maaleſtokke, ſom erholdte Navn af: Caliberſtok, Viſierſtab, Mathſtab, o. ſ. v., vare fiirkantede; paa den ene Side vare afſatte Jernkuglernes, paa den anden Blykuglernes, og paa den tredie Steenkuglernes Diametre, og paa den fjerde, den nürnbergſke Fod, inddeelt i Tommer og Fjerdedeeltommer.

Efter denne Maaleſtok lod man i ældre Tider i de fleſte Lande forfærdige Skytſet, og ſaaledes erholdt hele Tydſkland, Danmark og Sverrig Skyts af ſamme Caliber indtil i Begyndelſen af det forrige Aarhundrede, da man begyndte at indrette Skytſets Conſtruction efter ethvert Lands ſæregne Maal og Vægt.

I Danmark indtraf denne Periode ved Indforelſen af nyt Maal og Vægt i Aarene 1683 og 1698, idet Ole Rømer, ved Opmaaling af 8-pundige Kugler og Granater, beſtemte den nye 1-pundige Kugle- og Granat-Diameter. Ifolge disſe Opmaalinger,

som og ifølge senere Eftermaalinger af de paa Tøihuset værende Maalestokke, ere efterstaaende Normaldiametre bestemte.

		10delig M.	12delig M.
Diameter af den 1=pd. nürnberg. Blykugle	0,1362′	1″ 7‴	7ᴵᵛ4ᵛ
— — — danske —	0,1401′	1 8	2 1
— — — nürnberg. Jernkugle	0,1594′	1 10	11 5
— — — danske —	0,1630′	1 11	5 8
— — — Granat	0,1930′	2 3	9 6
— — — Steenkugle	0,2250′	2″ 8‴	4ᴵᵛ8ᵛ

Hvoraf fremgaaer, at 100 Pd. **ny** Vægt meget nær er = 107 Pd. **gammel** eller nürnberger Vægt.

En Granat eller Bombe, benævnet efter den **ældre** danske eller tydske **Steenvægt**, svarer til omtrent den dobbelte danske Vægt, eller den 10=pd. tydske Granat (efter Steenvægt) er omtrent af samme Størrelse som den 20=pd. danske efter den nye Granatvægt. Imidlertid have allerede flere Artillerier opgivet Beregningen efter **Steenvægt** som meget utilforladelig, og regne efter Mundingens Diameter i Tommer. Hos disse haves f. Ex. 6 og 8 Tommers Haubitser, 12 Tommers Morterer, o. s. v.; en Benævnelse, som tillige forbinder Begrebet om deres Størrelser.

Hos os bestemmes endnu Kanonprojectilernes Diametre, samt Haandgranaternes, efter den 1=pd. Jernkugles Diameter; Kanonens Dimensioner, i Dele af Calibret; Calibrene af Haandgeværerne og Diametrene af deres Ammunition, samt Fyrværkeriesagernes Dimensioner, i Dele af den 1=pd. Blykugles Diameter; Kasteskytsets Calibre, samt dets Projectilers Diametre, i Dele af den 1=pd. Granats Diameter, og Kasteskytsets Dimensioner, i Dele af det tilsvarende Caliber. I Tabellerne blive iøvrigt alle Dimensioner ogsaa angivne i **Fodmaal**. Affütagernes og Ladetøiets Dimensioner angives nu kun i Fodmaal.

Artillerie=Park; le park d'artillerie; kaldes ved en Beleiring den Plads, hvor Skyts, Affütager, Voitürer, Bridsker, Hæve= og Manipulations=Redskaberne, Ladetøiet o. s. v. opstilles i Linier; hvor Artilleriet, Trainet og det dertil hørende Haandværkerpersonale leirer sig, og hvor Laboratoriet tilligemed alle øvrige til Artilleriet hørende Værksteder oprettes. Den anlægges bag **Ingenieur=Parkerne**, i det mindste 3000 Alen fra Fæstningen.

Artillerie=Train; et Ord, der betegner baade et Corps, bestemt til at føre Artilleriet paa Marcher, i Slagene og til Beleiringer (esquadrons du train) og en Artillerieeqvipage, der Artilleriezug, eller **marcherende** Artillerie=Park, d. v. s. et vist Antal Skyts og Artillerie=Voitürer, som befinde sig paa Marchen, enten for at følge Armeen i Felten eller til Beleiringer, og i første Tilfælde faaer Navn af **Felttrain** eller Felteqvipage, i andet af **Beleiringstrain** eller Eqvipage.

Artillerist; A.; i Pluralis siges ogsaa Geschützvolk; artilleur, ca-

nonnier; Soldaten, ſom tjener ved Artilleriet og hos os kaldes **Conſtabel**; ſee d. Ord.

Aſkepletter; Aſchenflecke oder Eſchel, **cendrures**; kaldes ved Skytsrørene de mere eller mindre dybe Pletter, ſom hidrøre fra fremmede Subſtancer i Metallet, ofte fra Formleret, og almindelig viſe ſig paa den ydre Overflade, iſær af Tapperne og Delphinerne.

Aſkeplettet; aeſchicht, åſchricht oder aſchenfleckig, **cendreux**; ſiges om ſmedet Jern, hvilket efter dets Polering endnu beholder ſmaa ſortagtige Punkter, ſom ved tynde Gjenſtande, iſær ved det blanke Vaaben, forringer dets Styrke og Varighed.

Asmidſe, Arsmidſe, eller Rumpelæderet, ved Bagtøiet til Sadlen og Seletøiet; die Schweifmetze oder der Schmetzer; **le culeron de la croupière**; ſee Lædertøi til en Sadel.

Avancere; avanciren; **avancer**; 1, at gaae fremad, 2, vinde Terrain; 3, ſtige i Graden.

Avanceerkrog; der Avancir- oder Bruſthaken; **crochet de retrait (au front du flasque)**; en Krog paa Bryſtet af Feltlavetten, hvorpaa Avanceertougene fæſtes.

Avanceerſtrik; das Avancirſeil oder der Avancirſtrik; **la bricole à canon**; en Trækkeſele, ſom fæſtes paa Enden af Axelarmene af et Skyts, naar det ſkal bevæges ved Mandſkab.

Avanceertoug; dragtåg; das Bruſttau; (bruges ei af det franſke Art.) et Toug af 6—8′ Længde, forſynet i den ene Ende med en Øſken, hvormed den fæſtes paa Lavettens Avanceerkrog, og i den anden med en Krog til, i Forening med Touget, at ſlaae en Løkke, hvormed det fæſtes paa Protsbolten (eller Hagen), naar Skytſet i Haſt og paa en kort Afſtand ſkal bringes frem ved Heſte.

Avantgarde; den foran marcherende Sikkringsdeel ved ſtørre Troppeafdelinger.

Aviſopoſt; der Avertisſements- oder Aviſopoſten; **poste d'observation**; en Poſt af nogle Mand udenfor Vedetkjæden, til at obſervere et vigtigt Terrainpunkt, eller desl.

Axel; die Achſe, der Achſenſtock; **essieu**; den Deel af en **Voiture**, ſom i en ret Vinkel gaaer igjennem dens Hjul og hvorpaa disſe holdes ved Hjælp af Luntestikken. I vort Artillerie bruges tvende Slags Axler, nemlig: **Træaxler** og **Jernaxler**; de beſtaae af **Axeldammen** eller **Axeltræet**, axelstången, die Mittelachſe, der Mittelſtock, **le corps d'essieu**, og af to **Axelarme**. Jernaxlerne ere almindeligen hele, nemlig i eet Stykke, og findes da enten indladte i en **Axelforing**, hvori de fæſtes ved to **Anſatſer, klackar**, Naſen, **talons**, paa Axeldammen, eller uden en ſaadan; eller man anvender to **Halvaxler, demi-essieux**, ſom da maae indlægges i en Foring, og egentlig danne et 3die Slags Axler. Beſlaget paa Træaxlen er: **Axeljernet, Bugpladen, Ringpladen** og **Støbjernet**; paa Jernaxelen: **Axeldragbaandet**; desuden **Luntestikker, Sandplader, Luntestikplader, Træk-** og **Smørſkiver**, og nogle mindre.

Axelarm; der Achſelarm, Achsſchenkel, Achsſpindel oder Achsſtengel; la fusée d'essieu; den coniſke Deel af Axlen, paa hvilken Hjulet dreier ſig.

Axelarmsplade; das Achs- oder Schenkelblech; la plaque de frottement d'essieu; en Jernplade paa Axelarmen, ſom faaer, efter Stedet, hvor den ſidder, Navnet **Bug-** eller **Ringplade** (das Ringblech); den førſte ligger nærmeſt Axeltræet, den ſidſte yderſt paa Axelarmen. De tjene til at ſtyrke Axelarmen paa disſe Steder imod **Navets** Indvirkning.

Axelbaand; das Achsband; le braban d'équinon; et Beſlag, omtrent paa Midten af Axeltræet, ſom befæſter **Axeljernet** til Træaxelen.

Axelbolt; der Achsnagel; saye ou seye; en Jernbolt, der tjener til at forene **Broen** med Førſtillings-Axlen.

Axelbøile; axelskål; die Achseinbindeſchiene; bande d'essieu; en Jernbøile, ſom gaaer omkring Axeltræet, og faſtholder Axlen i **Axelindſkaaret** paa Lavetten. Ved Bloklavetten kaldes den paa Tydſk ogſaa die **Achspfanne**.

Axeldragbaand; axelöfverfall; das Achſenband oder Ziehband; étrier d'essieu; et Jernbaand, der omfatter Enden af Axelforingen eller Dammen for oven og paa Siderne, ſom forenes forneden ved Hjælp af et Overfald, og bliver trukket an ved **Møttriker**. Det tjener til at faſtholde Jernaxeldammen i Axelforingen.

Axelforing; axel-trädet; das Achsfutter, le corps d'essieu en bois; eller Træaxeldam; det Træ, der omgiver Jernaxelens Dam (den midterſte Deel).

Axelindſkaar paa Lavetten; Achseinſchnitt; l'encastrement d'essieu, et Indſkaar i den nedre Flade af Lavettens Bryſtſtykke, hvori Axelen indlades.

Axelinie; die Achſe der Seele, Seelenachſe, mittlere Seelenlinie oder Kernlinie, l'axe d'une pièce de canon; en Linie, ſom tænkes dragen igjennem Midten af Sjælen.

Axeljern; das Achseiſen; équinon d'essieu en bois; et Beſlag paa Træaxelen, ſom gaaer under hele Axelen, er **gjennemgaaende**.

Axelring; der Achsring; l'anneau de bout d'essieu; en Jernring ved Enden af Axelarmen, der i Forening med en Dækplade kaldes **Ringpladen**. Den tjener til at ſtyrke Axelarmen paa dette Sted.

Ax- eller **Centralſvingning**; ſee d. O.

B.

Baadebro; trä-ponton-brygga; pont de bateaux; en Feltbro, hvis Underlag beſtaaer af Baade (hölzerne Pontons) ſee Feltbrobaad.

Baadedepot; Baadene til en Bro, hvilke, forinden Broſlagningen begynder, ligge fortøiede langs med Flodbredden, noget nedenfor det Sted, hvor Broen ſkal ſlaaes; les bateaux (destinés au pont) rangés en aval de la culée.

Baandhage; der Reifshaken, le baton ou le diable; Redskab til Brug ved at beslaae Hjul.

Baandløb; lindadt eller handpipa; das Bandrohr; le canon à ruban; et Geværlob af Jernbaand (die Bandschiene, le ruban) som rulles og sveises over en tynd Jernhylse, das Futter oder Futterrohr, la chemise, der siden ved Løbets Boring borttages ved Boret.

Bagage; le gros bagage, des officiers; de Sager, Officererne føre med sig i Felten, og i nogle Armeer tildeels bæres af Subalternofficererne i en Tornister; see Pakketøi.

Bagagevogn, Trosvogn; der Bagage- oder Rüstwagen; le chariot de bagage ou le fourgeon; en almindelig Vogn, hvorpaa Bagagen kjøres efter Tropperne.

Bagbordside, eller Bagbord; Backbord; babord; den venstre Side af et Brofartøi.

Baghold; der Hinterhalt; embuse ou embuscade; en Troppeafdeling, som posteres skjult, for at overfalde en forbi passerende Fiende. Ogsaa selve Stedet. Man siger: at lægge Fienden et B., tendre ou dresser une embuscade.

Bagsmække og **Forsmække**; der Vorsetzer, die Kopfwand, das Schiebegitter; le hayon, til en Vogn; de bestaae enten af Bræder, forenede ved Revler, eller af et Over- og et Understykke, Spærholter, Spann- oder Sperrleisten, trésailles, med Slaaer og Fylding, og tjene til at lukke Fadingen bag og for til.

Bagsvidsel; die Hintergabel, der hintere Sattelbogen oder der Zwiesel mit dem Loffel; l'arçon de derrière avec la palette; das Hintergestell; arcade de derrière, de la selle allemande; see Sadelbom.

Bagtrop; der Nachtrab; den bagved marcherende Sikkringsdeel af en mindre Commando, i dette Tilfælde paa Fransk arrière-garde kaldet, eller af en Arriergarde. Tydskernes Nachtrab betegner ogsaa ofte selve Arriergarden.

Bagtøi; hinterselar; das Hinterzeug; la croupière avec le culeron; see Ledertøi til en Sadel.

Bagvægtighed; bakvigt; die Hinterwucht oder das Hintergewicht; la prépondérance; Vægten, hvormed Bundstykket trykker paa Stillemaskinen, naar Skytset ligger i en horizontal Stilling.

Bajonnet; das B., la baïonnette ou bayonnette; et Stødvaaben, som befæstes paa Infanteriegeværet og vor Underofficeersriffel; den har sit Navn af Staden Bajonne, hvor den blev opfunden. I Førstningen havde den ingen Hylse eller Dille (der blev opfunden 1689 af den engelske General Mackay), men Klingen blev sat paa et Træskaft og stukken i Løbet; den havde heller ingen Arm, hvilken Opfindelse skyldes den bekjendte preussiske Feltmarskalk Fyrste Leopold af Dessau. Bajonnetten bestaaer af:

Klingen, die Klinge, la lame, hvorved: Forsiden, die Vorderseite, la face; Bagsiden eller Ryggen, die Rückseite, le dos;

Kanterne, eggarne, die Schneiden oder Kanten, les arêtes ou carres; Huulſlibningen, urhålkningarne, die Hohlkehlen oder Rinnen, les gouttières; Spidſen, die Spitze, la pointe og ved de fremmede Bajonnetter „die Verſtärkung oder das Blatt" le renfort ou talon, den Spidſen modſatte brede og flade Ende af Klingen. Den er af Staal.

Armen eller **Halſen**; der Arm, Hals, Bug oder Ellenbogen; le coude ou la branche, af Jern; den er ſveiſet til Hylſen og holder Klingen, til Bequemmelighed ved Ladningen, i nogen Afſtand fra Løbet, og inddeles i Over- og Underarmen.

Hylſen eller **Dillen**; die Hülſe, Dille, Tille oder Tülle; la douille; af Jern; ved den bemærkes: **Boringen**, die Bohrung, la partie forée, ſom paſſer paa Løbet; **Kløften**, klackgången, die Haftſchlitze oder der Hafteinſchnitt, l'échancrure ou la fente, Aabningen for Bajonnetkornet. **Bajonnetringen**, der B., Unterring, der Halbmond oder der Anſatz, le bourlet on bourrelet, en ved Underdelen tilſveiſet Anſats eller Ring, hvorpaa **Brinken** eller Udboiningen (Boilen), klackledaren, der Haftkaſten, le pontet, en Kløft med ophøiet Rand, ligeledes til Bajonnetkornets Gjennemgang. **Bajonnetfjædren**, die Bajonnetfeder, le ressort de b., med et firkantet Hul forneden, ſom ſlaaer ned over Bajonnetkornet paa Løbet, naar Bajonnetten ſættes paa.

Ved de fremmede Bajonnetter, ſom ei have Fjædre, befindes paa Hylſen en „**Sperr-Ringſtift**, oder **Bajonnetkorn**," ſtiften, le pivot ou étouteau, ſom beſtemmer Bevægelſen af en bevægelig Ring, der Sperr- oder Schiebering, hålken, la virole, der tjener til at fæſte Bajonnetten paa Løbet (ſee Nyt Magazin for militair Videnſkabelighed 1 Bind, Pag. 138).

Bajonetten til Underofficeers-Riflen har en længere og bredere Klinge end den før omtalte, og kun een Huulſlibning paa den brede Flade. Iſtedet for Hylſen har den en **firkantet Tap**, hvormed den ſtikkes i den ved Siden af Løbet værende Dille (Døl), der har en Fjæder, hvori griber et paa Tappen værende **Indſnit**, naar Bajonnetten er paaſat.

Bajonnetkorn, bajonet-klack; die Bajonnethaft, das Bajonnetkorn, die Bajonnetwarze oder der Stift; le tenon; en lille Tap paa Geværløbets Forende, hvorpaa Bajonnetten fæſtes.

Baliſtik; balistique; Læren om Kuglebanen i Luften, eller Anvendelſen af Analyſen og Mekaniken paa Projectilernes Bevægelſe.

Banderolle paa Trompeten; die Trompetenſchnur, le cordon de trompette; en Snor til at bære T. i, over Skuldren; den tjener tillige til Pynt.

Banke Stenen (efter „Nærmere Beſtemmelſer for Skarpſkydningsøvelſerne," o. ſ. v. 1830); den Flintenſtein ſchärfen, raffiner la pierre à fusil; ſkærpe den, give den en ny Eg, ved Hjælp af Tilhugning.

Banket; der Auftritt oder die Fußbank; la banquette; Forhøiningen bag Bryſtværnet, ſom løber langs med ſamme, hvor Infanteriet træder op, for at ſkyde over Bryſtværnet.

Barbetten-Batterie; die Stückbank-B.; b. à barbette; et Batterie foruden Skydeſkaar, hvor Skytſet ſtaaer paa **Bænk**.

Barriere-Port; das Gatterthor; la barrière; Paliſſader ſamlede i en Port, enten for derved at lukke en Paſſage, eller for at have Communication igjennem en Paliſſadering.

Barrikade; et Slags Bulværk, hvormed enkelte Forſkandsninger omgives, iſær naar de ikke kunne gjøres aldeles færdige, forinden Angrebet kan ventes. Den opføres af Harver, Bræder, beſlaaede med Søm, Tjørnebuſke, med Steen belæsſede Vogne foruden Hjul, Træer, o. ſ. v., imellem hvilke en Grav anbringes, hvori Pæle nedſlaaes. Barrikaden anvendes ogſaa iſtedet for **Forhugning**, til at ſpærre Veie, o. ſ. v.

Baſtion; B. oder Bollwerk, die Baſtei; Benævnelſen paa de i en Mangekant anlagte fremſpringende Værker, der dannes af 4 Linier, eller af 2 **Flanker** og 2 **Facer**.

Ligger B. paa Mangekantens udſpringende Vinkler, kaldes den **Hjørnebaſtion**, Eckbollwerk, bastion à coin; ligger den imellem disſe, ved Siden af de ſædvanlige Baſtioner, **Mellembaſtion**, flaches, plattes oder Mittelbollwerk; b. plat, du milieu ou moineau; et ſaadant Værk anlægges kun i det ſjeldne Tilfælde, naar **Courtinen** er for lang til at kunne tilbørligen beſtryge det foran liggende Rum. Er Baſtionens indre Rum, fra Voldgangen af indtil den naturlige Horizont, huul, ikke opfyldt, kaldes den en **huul B.**, tom bastion, hohles B., b. vide, og det hule Rum **Gaarden**, der Keſſel, le vide de la masse de bastion; er dette Rum opfyldt, en **fuld B.**, fylld b.; maſſives oder volles B., b. plein. Er dens Pynt ſtump, kaldes den en afſtumpet B., **trubbig b.**; abgeſtumpftes B.; b. coupé; gjør Pyntens Afſtumpning en indadgaaende Vinkel, **tenailleert B.**, b. à tenaille.

Baſtionen kaldes **ſammenſat**, gemiſcht oder zuſammengeſetzt, mixte ou composé, naar dens Figur, formedelſt locale Omſtændigheder, kun deelviis ligner en almindelig Baſtion; **regulair**, naar dens eens-benævnte Linier ere lige; **irregulair**, i modſat Tilfælde; **afſondret**, abgeſondert, détaché, naar den er adſkilt fra Voldens øvrige Dele ved en Grav, og **retrancheret**, abgeſchnitten, naar den er forſynet med Afſnit. Ligge, formedelſt locale Omſtændigheder, flere Baſtioner enten lige bag eller over hverandre, faaer Baſtionen Navn af **dobbelt B.**, doppeltes B., b. double, ſee Halvbaſtion.

Baſtionsbefæſtning; Baſtions-Trace; l'enceinte en trace bastionée; kaldes den Omkredsform af Fæſtningens Hovedvold, ved hvilken Mangekantens ſimple Skikkelſe forandres derhen, at man iſtedet for den udſpringende Vinkel tilføier Baſtioner.

Baſtionpynt; bastions-spetsen; der Bollwerkspunkt oder die Pünte; le point du bastion; det Punkt, hvor begge Facer ſkære hinanden.

Baſtionsvinkel; der Bollwerkswinkel, l'angle flanqué; den flankerede Vinkel af Baſtionen.

Bataillon; den taktiſke Enhed for Infanteriet. Denne Inddeling og Benævnelſe opſtod (efter Gay de Vernon) 1633 under Ludvig 13de. Bataillonens taktiſke Underafdeling er: **Diviſionen**, dens oeconomiſke: **Compagniet**, ſom igjen inddeles taktiſk i **Pelotonner** og **Sectioner**, oeconomiſk i **Corporalſkaber**. Bataillonens Styrke varierer i Europas Armeer i Almindelighed imellem 4 og 6 Diviſioner (Compagnier) à 120—150 Mand.

Batterie; har trende Bemærkelſer, nemlig:

1) Foreningen af flere Stykker Skyts, for at beſkyde Tropper, eller de Gjenſtande, ſom dække diſſe i Marken; det kaldes **Feltbatterie**, batterie de campagne ou mobile.
2) Stedet, hvor Skyts befindes, eller ſkal opføres, for derfra at ſkyde; det kaldes et faſt B., styckvärn, feſte B., b. permanente ou stable.
3) den oeconomiſke Enhed af Artilleriet (Artillerie-Tropperne).

Batteriepølſe; die Wurſt; le saucisson, kaldes en 12—18′ lang og 10—12″ tyk Faſkine, ſom bindes med Vidier i 1—1½′ Afſtand, alt efter dens Beſtemmelſe. Et uhaandteerligt Material, ſom i nogle Armeer er afſkaffet.

Baxebom; die Wucht oder der Wuchtbaum; l'évier d'abattage; Bom til at vugte, baxe og løfte med.

Bedækket Forſvar; bedeckte Vertheidigung, défense produite par les casemates, les galeries crénelées et les mines; det Forſvar, ſom tilveiebringes ved **Caſematter**, creneleerte **Gallerier** og **Miner**.

Bedækket Vei; ſee **dækket Vei**.

Beegdaab; die Pechtauche oder Taufe; le baptème des artifices; Handlingen at dyppe Fyrværkerilegemer i ſmeltet Beeg. = Begen, ſom anvendes dertil.

Beegfakkel; die Pechfackel; la torche; den gjøres hos os af Hampegarn 5′ lang og 1¾″ i Diameter, ſom dyppes i en ſmeltet Maſſe af Beeg og Harpix, derpaa aftrykkes og tildannes med Hænderne.

Beegkrands; der Pechkranz, le tourteau goudronné; en Krands, ſom vikles af gamle eller af ubeidſede Lunter, ſaaledes at den faaer i Midten en Aabning af et Par Tommer og iøvrigt bliver 6—12 Tommer i Diameter. Undertiden vikler man den om et Tondebaand og bruger iſtedet for Lunten tørre Vidier eller Halm. Denne Krands koges derpaa i en Sats, beſtaaende af Beeg, Talg, Harpix, Terpentin og Linolie. Den brænder ½ til ¾ Time og tjener baade ſom Brand- og Belysningsmiddel.

Beenſpat; der Knochenſpat; la fissure; Beenudvæxter, ſom findes paa Haſeledets indvendige Flade. Der haves 3 Slags B., nemlig: **Underſkud**, **Mellemſpat** og **Aareſpat**; begge de første

ligge bagved Skankaaren, hiin øverſt og denne nederſt, og den ſidſte deels under, deels for ved denne Aare. Aarſagen til Been-ſpat er Betændelſe i Beenhinden. Ligger B. ſaaledes, at Senerne og Baandene trykkes, giver den Anledning til Halthed.

Beflechsning; beådern oder beflechſen; nerver l'arçon; ſee Sadelbom.

Befæſtning; die Befeſtigung; la fortification; indbefatter ſaavel alle Arbeider paa et Sted, ſom ogſaa den derved frembragte Egenſkab af dette Sted, hvorved det indrettes til et varigt Forſvar for Faa imod Mange. Hver Befæſtning, ſom beſtaaer af ſammenhængende Linier, er, 1) med Henſyn til Anordningen, enten **regelret**, regel-mäßig, **regulier**, eller uregelret; d. v. ſ. dens Linier og Vinkler ere enten eensformige til alle Sider af Mangekanten (et meget ſjeldent Tilfælde, ſom f. Ex. **Neu-Breisach**), eller de rette dem efter (paſſe i) Terrainet; 2) med Henſyn til Værkernes Figur, enten **kredsdannende**, die Kreis- oder Circularbefeſtigung, l'enceinte circulaire, ved hvilken Hovedvolden har Formen af en Kreds, eller en **Tenaille Befæſtning**, eller **Polygonalbefæſtning**, eller ogſaa **Baſtionsbefæſtning**, ſee diſſe Artikler; 3) med Henſyn til Liniernes indbyrdes Beliggenhed til hinanden, enten **retvinklet**, eller **ſkraa**, ſee retvinklet og ſkraat Forſvar; og 4) med Henſyn til Værkernes Beliggenhed foran hinanden, enten **raſerende** eller **indborende**, ſee r. og i. Forſvar.

Befæſtningskunſt; die Befeſtigungs- oder Kriegsbaukunſt; la fortification; Kunſten at indrette, forbedre og forſtærke enkelte Punkter eller hele Strækninger af et **Terrain**, ſaaledes at man med ringere Stridskræfter kan forſvare ſig mod en overlegen Fiende paa kortere eller længere Tid. Den inddeles i: den **paſſagere** eller Felt-befæſtningskunſten, **tillfälliga b.**, **förskansningskonst**; die flüch-tige Befeſtigungskunſt oder Feldb.; f. p. **ou de campagne**; ſom udfører ſaadanne Forſvarsanlæg, der i Krigens Løb opføres, over-eensſtemmende med Armeens Operationer og med de forhaanden-værende Midler; den **permanente** (ſtadige) B. eller Fæſtnings-Bygningskunſt; **ſtadiga Befästningskonsten**; die p. oder beſtändige B., la f. p., **ou des places ou villes de guerre**, ſom udfører de ſtørre Forſvarsanlæg, hvilke i Fredstider opføres til ſtadig Dækning for de med Henſyn til Landets Forſvar vigtigſte Punkter, og i den **proviſoriſke** B., die proviſoriſche oder vorläufige B., la f. pro-viſionelle, ſom danner Overgangen fra den paſſagere til den permanente B., og udfører ſaadanne Forſvarsanlæg, ſom kun ere beſtemte for et viſt Tidsrum, ſaalænge et Felttog eller en Krig varer, men udfordrer mere Flid og Nøiagtighed, end der anvendes paa den førſtnævnte. = (moderne), **fortification** m., kaldes i Almindelighed det baſtionerede Befæſtningsſyſtem, ſom er udgaaet fra Ingenieurſkolen i Mezieres, eller den første vauban'ſke efter Cormantaigne forbedrede Maneer, ſom af diſſe Ingenieurer end-mere er bleven forſtærket med flere Værker.

Befæſtningsmaneer eller **Syſtem**; die Befeſtigungsmanier; la méthode du tracé ou le système de fortification; den særſkilte Maade, hvorpaa Tracéen til en Befæſtningsfront (ſee Front) ordnes; den benævnes efter ſin Opfinder.

Begyndelſeshaſtighed (Projectilernes); **urhastighet**; die Anfangsgeſchwindigkeit; la vitesse initiale; den Haſtighed, hvormed P. forlader Ildvaabenets Munding og begynder ſin Bane i Luften.

Beidſe Skæftet; den Schaft beitzen, macérer le bois; til dets længere Vedligeholdelſe; i Oſterrige lakkeres det. = Løbet af et Gevær; den Lauf b.; mettre en couleur le canon de fusil au moyen d'un acide étendu d'eau; **anløbe** et Geværrør med Syre.

Beklæde en Minegang med Bræder; brädkläda; ausſchalen, mit Bretter bekleiden, verkleiden; coffrer; for at forhindre Jordens Indſtyrtning; ſee Ramme. = et Bryſtværn med Græstørv; torfkläda; mit Raſen bekleiden, revêtir en gazons.

Beklædning (Bryſtværnets, o. ſ. v.); die Bekleidung; le revêtement ou la chemise; dets Belægning med efternævnte Materier, deels for at forhindre Jordens Nedrullen, hvilket tilſteder mindre Skraaninger, deels ogſaa for at yde en ſtørre Varighed imod fiendtlige Skud.

I Fæſtninger beſtaaer Beklædningen af Gravens Skraaninger i Almindelighed af Muurværk, Beklædningen af de ydre Skraaninger derimod af **Græstørv** eller **Plakværk**. Desuden betjener man ſig ogſaa af Fletværk, Faſkiner, Træſtammer, Bræder og Planker, Sand- og Uldſække, men af de ſidſte ſædvanligen ikkun ved Feltforſkandsninger; ſee **Decharge-Muur**.

Beklædningsmuur; klädmuren; der Futtermantel oder die Futtermauer; le revêtement en pierres ou la chemise du rempart; kaldes, ved permanente Befæſtninger, Voldens ydre Beklædning med Muurværk, naar Gravene ere tørre, ſaavel ved Eſkarpen ſom Contreſkarpen. Modſtandskraften forhøies ved de, i indbyrdes Afſtand af omtrent 18′, bag Muren anlagte **Modſtandspiller**, Strebepfeiler, contreforts. Bedækker Muren hele den ydre Vold, kaldes den **heel B.**, ganze F., r. entier; naaer den kun til Bygningshorizonten, **halv B.**, halbe F., demi-revêtement; opføres Eſkarpe-Muren i en Afſtand fra Volden, kaldes den **detacheret** eller fritſtaaende B., eine abgerückte oder detaſchirte F., ſædvanlig benyttes den tillige til Gravforſvaret ved at creneleres (forſynes med Skydehuller).

Beleiring; die Belagerung, le siége; den Angrebsmaade af en Fæſtning, ved hvilken man paa den ſikkreſte, om ei altid hurtigſte Maade ſøger at opnaae ſit Øiemed, Pladſens Erobring; ſee Angreb.

Beleiringsarbeider; die Belagerungsarbeiten, les travaux de siége, les fortifications d'attaque; i Almindelighed alle ved en Beleiring forefaldende Arbeider, ſom tjene til Fæſtningens Erobring; i Særdeleshed de Jordarbeider, ſom udføres til dette Øiemed.

Beleirings-Artillerie, Beleiringsſkyts; die Belagerungsa., das Belagerungsgeſchütz; artillerie de siége; pièces de siége; hertil regnes hos os de ſvære 12- og 18-pundige Kanoner, de 20- og 36-pundige Haubitſer, de 84-pundige Bombekanoner og de 50-pundige Hængemorterer.

Beleiringsbatterie; die Belagerungsb., b. de siége; de Batterier, ſom anvendes ved Befæſtningers Angreb. De inddeles i 1ſte eller Demonteer- og Ricochet- og i 2den eller Contre- og Brechebatterier, og ere horizontale, ophøiede, forſænkede, brudte, underbyggede, blendeerte, trappeformige, maſkeerte eller Barbetten-Batterier, ſee disſe Artikler.

Beleiringslavet; die Belagerungslafette; affût de siége, en Lavet af lignende Conſtruction ſom **Feltlavetten**, men, formedelſt den ſtore Laſt, den har at bære, meget ſtærkere i ſine Dimenſioner og ſit Beſlag. Den har fire Rigler. I nyere Tider har man ogſaa begyndt at indføre Blokſyſtemet ved Beleirings-Artilleriet, hvilket tillader at transportere Kanonen paa ſelve Lavetten, iſtedetfor paa **Blokvognen**.

Beleiringspark (den lille); der kleine Belagerungspark; le petit parc de siége; Stedet, hvor Beleirerens Artillerie har ſine Værkſteder; ſee Artillerie- og Ingenieurpark.

Beleiringsplan; der Belagerungsplan; le plan directeur du siége; 1) Fæſtningsplanen, hvorpaa, efter **Berendingen**, Fiendens Leir traceres, og dagligen alle Angrebs- og Forſvarsoperationer indtegnes. Efter den anordner og deciderer Commandanten, efter at have confereret med Ingenieur- og med Artilleriechefen, alle defenſive Forholdsregler under Beleiringen. 2) Belagerungs-Entwurf, plan de siége; Udkaſtet til Beleiringen af en Fæſtning; den omfatter de enhver Beleiring forudgaaende Beſtemmelſer med Henſyn til Angrebsfronten, Beleiringsarmeens Styrke, det nødvendige Skyts, Mængden af Ammunition, Skandſeredſkaber o. ſ. v.

Beleiringstilſtand; der Belagerungsſtand, état de siége; det ſamme for en Fæſtning ſom Udruſtningen til Krig er for en Armee. Hertil hører a) dens Forſyning med Tropper, Levnetsmidler, Skyts, Ammunition, Penge, Brænde, Lægemidler, o. ſ. v.; b) Forandringen i dens Regjeringsform, idet al Autoritet og Magt lægges i Commandantens Hænder.

Beleiringstrain; der Belagerungs-Artilleriezug oder Train; les équipages de siége; Ordet indbefatter det til en Beleiring fornødne Skyts med Lavetter og øvrige Vogne, ſaaſom Blok-, Requiſit-, Smede- og Trancheevogne, Skytſets Beſpænding og de til dets Betjening fornødne Redſkaber, Ammunition- og Fyrværkeriſager.

Belægge en Fæſtning; eine Feſtung blokiren; bloquer une place; omgive den ſaaledes med Tropper, at Ingen hverken kan komme ud eller ind, og at den derved affkæres al Tilførſel og Forbindelſe.

Bepakning; das Gepäck, le gros bagage; indbefatter hos Infanteriſten den bepakkede Torniſter, Kappen, Brodpoſen, Feltkjedlen,

Feltflaſken og Teltoren, ſamt de fornødne Levnetsmidler for 1 à 2 Dage (Brødet hos os er for 5 Dage), ſom føres af Underofficererne og Mandſkabet paa Ryggen, o. ſ. v.; ſee Oppakning.

Berending, af en Fæſtning (efter Hvitfeldt **anløbe** en F.); die Berennung, l'investissement ou, d'après Vauban, investiture; den gaaer forud for dens **Belægning** (Indſlutning) og formelige Beleiring, ved at affende, førend det egentlige Beleiringscorps kan ankomme, et Detachement af omtrent ſamme Styrke ſom Fæſtningens Beſætning, med hvilket man pludſelig omgiver Fæſtningen, og frembeles handler ſom ved den ſædvanlige Belægning; ſee Artik. Belægge.

Berme; die B. oder der Wallabſatz; la b.; et Affæt, næſten horizontalt, imellem Bryſtværnet og Eſkarpen, ſom nu ikkun anlægges der, hvor man befrygter, at Gravens indre Skraaning ikke vil kunne modſtaae Trykket af Bryſtværnets Maſſe.

Beſigtning; die Beſichtigung der Läufe nach der Beſchießprobe; la révision des canons d'armes portatives; paa Hammermøllen den anden Beſigtning, ſom foretages af Underprobeermeſteren, for at opdage de Ridſer og Bræk, ſom ere fremkomne ved, eller blevne ſynlige efter Løbenes **Probering**. Geværernes Beſigtning, efter at de ere complet færdige og ſammenſatte, eller Probeermeſterens endelige og ſidſte Beſigtning, kaldes paa Franſk la recette des armes à feu portatives; hvorefter de ſtemples.

Beſlagene; das Beſchläge; ferrures; i Artilleriet: Jernſkinner, Ringe, Bolte, o. ſ. v., ſom anbringes paa Lavetter og Voitürer, for at tilveiebringe en ſtørre Varighed. = paa Gevørſkæftet; das Beſchläge, die Montirung oder die Garnitur; les garnitures du fusil; disſe findes fuldſtændigen med Tegninger i „Nyt Magazin for militair Videnſkabelighed, 1 Bind. Kjøbenhavn 1828.“ See forreſten **Skæfte**.

Med Henſyn til Beſlagenes Forarbeidelſe ſkjelner man imellem **ru**, roh, **brute**, ubearbeidet, blot ſmedet; det, ſom er renſet fra den ſorte Smede-Skorpe, grattée, og **affilet**, abgefeiltes, limée, ſom har faaet den Politur, Filen kan give. Imidlertid gives der **rue** Beſlag, ſom man, i det mindſte paa nogle Steder, med Filen maa give den Nøiagtighed, de ei kunne faae i Smedien.

Beſnøre Fyrværkerilegemer; beſchüren; ficeller les artifices de guerre; omgive dem med et Næt af Seilgarn, for at gjøre dem ſtærkere; ſee Bunt.

Beſnøringsring; der Schnürring oder Stoßring; l'anneau pour le ficelage des a. de g.; Jernringen ved hver af Lyſekuglens og Brandkuglens Pole, hvorimellem Beſnøringen ſkeer.

Beſnøringsſtrimmel; der Blechſtreif; la bandelette pour ensabotter le boulet, etc.; en Blik- eller ogſaa Lærredsſtrimmel, hvoraf to lagte over Kors (das Kugelkreuz) klines paa Kuglen og Speilet, for at fæſte den førſte til den ſidſte. Sachſerne betjene

sig til dette Diemed af en Overbinding af Lærred, som de kalde „die Kugelkappe".

Bestalling; das Patent, die Bestallung; **brevet d'officier**; aabent Brev, der i andre Lande meddeles enhver Officeer, til Bekræftelse paa hans Ansættelse som saadan og paa hans Charge.

Bjergartillerie; die Gebirgsartillerie; artillerie de montagne; med dette Navn betegnes et System af Felt-Skyts, som ifølge sin eiendommelige Construction kan anvendes i et bjergigt Terrain, hvor sædvanlige Voitürer ei kunne komme frem. Vore forbums Amüsetter paa **Lemonlavet** (burde hedde Limonlavet efter die Limonlaffete, affût à limonière ou fourchette), en Opfindelse af Marskalken af Sachsen, tjente os som Bjergartillerie i Norge. Franskmændene oprettede først 1792, efter Erobringen af nogle piemontesiske Bjerg-Trepundere, deres Bjergartillerie. Det bestaaer efter deres nye Artillerisystem ikkun af lette **Haubitser** (obusiers de 12); en saadan transporteres tilligemed Lavetten paa en Mule. Ammunitionen bæres ligeledes i Cantiner af Muler.

Bjergkrig; der Gebirgskrieg, la guerre de montagne; den adskiller sig fra Krigen i Sletten fornemmeligen deri, at ikke Slaget (Bataillen), men meget mere Modstanderens Standsning og Svækkelse udgjør dens Formaal.

Bilde; schrämmen, haver; hugge Furer i en Steen, for siden at flække den ved Hjælp af Kiler.

Binde Ringene; die Radreife, Nabenringe u. s. w. abbinden oder nachbinden; rembattre les roues; at aftage Hjulringen, Navringen o. s. v. naar Træet er svundet, hugge den over, og svise den paany, saaledes at Ringen faaer den passende Størrelse. Naar Fælgernes Længde tillige formindskes, kaldes det „das Rad verschneiden, châtrer la roue."

Bindeliste; die Heftlatte, Spannlatte oder Zunge, patin ou tringle; en tynd Lægte, til at afstive **Minerammerne**.

Bindelægte; die Preßlatte oder Strecklatte; i Brovæsenet gardegrève (das Rödelholz); en Lægte, som før lagdes paa tværs over Enderne af Dækplankerne, for at trykke dem ned paa **Strækbjælkerne**; istedetfor dem anvendes nu **Surrebjælkerne**. I Artilleriet, linteau de plate-forme, en Lægte, som i samme Diemed anvendes ved **Bryerne**.

Bivouak, das Bivouak, die Beywache oder das Marschlager, le bivouaque; det Sted, hvor Tropper tilbringe een eller flere Nætter eller ogsaa kun nogle Timer under aaben Himmel (bivouakere), hvilket især skeer, naar man befinder sig i Nærheden af Fienden. Varer Opholdet i noget længere Tid, bygges **Bivouakhytter**, abris, af Buskværk eller Straa, og der tændes **Bivouakild**, Bivouakfeuer, feux de bivouaque, saavel til Kogning som for at varme sig derved. Saadanne Bivouaker benævnes ogsaa **flygtige** B., for at adskille dem fra Leire, eller **staaende** Bivouaker.

Bjørn; hålldamm: der Bär (gammeltydſk Baier), Münch oder die Wehre; le bâtardeau, pour la manoeuvre des eaux; en muret og med en lille Sluſe forſynet Dæmning, ſom gaaer tværs igjennem en Grav, for at ſtemme Vandet i ſamme, eller for at ſpærre Indgangen for en forbilsbende Flod ſaalænge, indtil man anſeer dens Indløb igjennem den omtalte Sluſe for nødvendigt. Ved Bjørnen bemærkes: **Æſelsryggen**, der Eſelsrücken, la cape, et ſteilt Tag, ſom gjør Paſſagen vanſkelig paa den, hvorpaa **Taarnet**, der kleine Thurm deſſelben, la dame, i Midten af Ryggen; ved det forhindres Paſſagen aldeles.

Bjørnefodet; Bären-Tatzer; kaldes Heſten, naar Kodeledet ſtaaer ſaa ſtærkt tilbage, at det under Bevægelſen kommer i Berørelſe med Jorden.

Bjørnerokke; leinwebern oder weifen, se bercer (à l'écurie), ſiges om en Heſt, ſom i Stalden bevæger ſig beſtandig fra en Side til en anden.

Blaalys, bengalſk Ild; blaues oder bengaliſches Feuer, feu bleu, ou feu de Bengale; ere Papiirshylſer eller Trærør, der drives med en ſtærk lyſende Sats, ſaaſom: 28 Dele Salpeter, 7 Dele Svovl og 2 Dele rødt Svovlarſenik. Anbragt paa en høi Stang, kan et ſaadant Lys belyſe en betydelig Flade. Det bruges fornemmelig til at give Signaler.

Blankklæder; Blank- oder Geſchirrleder; cuir pour harnois; Øxe- eller Kolæder, ſom er enten bruunt- eller fortgarvet og anvendes til Seletøi; det har en glat Narvſide.

Blendering; der Schirm, die Blendung, die Blockdecke; la masque ou le blindage; i udſtrakt Mening: et Dækningsmiddel af Træ, Jord eller Faſkinværk, hvorved man enten ſøger at unddrage ſig ſelv eller nogenſomhelſt anden Gjenſtand for Fiendens Øie eller Ild; ſaaſom Rullekurven, Manteletten, Stykporte, Blindkurve, o. ſ. v. I mere indſkrænket Betydning: bombeſikkre Dækninger (blindages) af Bjælker, Mog, Jord, Faſkiner, o. desl. anbragte i Fæſtninger og Feltſkandſer over Bygninger, ved en Muur eller Vold, eller fritſtaaende. Der haves enkelte og dobbelte Blenderinger, b. simple et double; de ſidſte anvendes der, hvor for de enkelte ei haves nogen Væg, hvortil Bjælkerne kunne lænes.

Blendingsbjælke; das Verſatzholz; en Bjælke, ſom anbringes i hvilkenſomhelſt Retning, for at ſikkre for Projectilerne; f. E. mellem Kaſematterne i Blenderingsfalſer (Lobegange), Verſatzpfalze, coulisses, i Bygningers Vinduer, der ſkal indrettes til Forſvar m. m. (Et franſk Kunſtord haves ikke for B.)

Blenderet Batterie; die blendirte, geblendete oder überbaute B.; batterie blendée; et Beleirings-Batterie, dækket bagved ſine Skydeſkaar med Bjælker og Jord, for at kunne modſtaae verticale Projectiler.

Blikkardætſk; ſee Kardætſk.

Blinde eller Tagblinde; der Blindrahmen oder die Deckblinde; la blinde; en Ramme, der er sammensat af 2 Vangestykker eller Stolper og 2 Rigler eller Tværtræer, som forbindes ved Tap og Hul, og ere sammenkæmmede paa halvt Træ samt forsvarligen fornaglede. Den bruges i den bedækkede Sappe til Nedstigningen i Graven, og danner Taget. Man opstiller nemlig samtidig til begge Sider af Sappen en Blinde og læner den imod Gravens Side-Skraaning, som her holdes saa steil som muligt. Stolpernes Spidser trykkes derpaa ned i Jorden, og tværs over begge Blinder lægges en saa kaldet **Tang**, die Zange, en Tværbjælke med Indskaar, som passe til Riglerne. Ere 2 eller 3 saadanne Blindager (blindages) opstillede, saa bedækkes de med Faskiner og friske Drehuder.

Blindkurv (Blendkurv), la masque d'une embrasure en gabions; en Kurv, som, fyldt med Uld eller Fæhaar o. s. v., sættes som Blendering i Skydeskaar.

Blindramme; en Brønd- eller Gallerie-Ramme, som i første Tilfælde kaldes der Blind-, Noth- und Zwischenrahmen, das Aftergestell oder das verlorne Joch, le faux-cadre, og i andet das Helfthürgerüst, verlorne Geviere, Hülfsgestell oder die Pfändung, le faux-châssis, og bruges, naar der arbeides i slet (løs) Jord, for bedre at understøtte denne. Dette skeer ved, under Udgravningen, interimistisk at sætte en saadan Ramme imellem de to virkelige Rammer. En blind Brøndramme ligner aldeles den virkelige; kun at den gjøres mindre stærk i Træet, hvorimod den ydre Brede gjøres lidt større. Den blinde Gallerieramme derimod bestaaer ikkun af to med Tapper forsynede Sidestykker (Helfthürstöcke, montans de faux-châssis), samt af et foroven afrundet Hovedstykke med Tappehuller. **Einwechsler**, châssis intermédiaire, kaldes en Blindramme, som anvendes ved Istandsættelsen af beskadigede Gallerie-Ramstykker.

Blinkfyr; Blinkfeuer, éclair ou jette de flamme; det er, ligesom **Blaalyset**, en Hylse fyldt med stærkt lysende Sats, drives i en **Raketblok** af stort Caliber, og brænder omtrent 3″ i 2 Minuter. Satsen, hos os af Salpeter, Svovl, Antimon og Bruunsteen, fugtes med Viineddike. Blinkfyret tjener til at give Signaler, idet det kaster Ilden med Mellemrum.

Blodspat; der Blutspat oder die Blutadergeschwulst, der Aderkropf; la varice; den bestaaer i en Udvidelse af Skankeaaren, hvilket imidlertid ei har nogen skadelig Indflydelse paa Bevægelsen. Den kan let forvexles med **Aarespat**; see Beenspat.

Blok eller **Tridse**; der Block, die Flasche oder der Kloben; le moufle; en Maskine, bestaaende af en oval Kasse (**Blokhuus**, das Gehäuse, la chape), der er gjennemboret af et eller flere Huller til at optage ligesaa mange smaa Hjul (**Skiver**, Rollen, poulies), som sidde paa en og samme Axe (**Naglen** eller **Bolten**, der Bolzen, le boulon), hvis Ender gaae igjennem Husets Sidestykker. Blokhuset er enten af eet Stykke Træ, eller sammensat af

flere Stykker; indeholder det een Skive, erholder Blokken Navn af **enkelt B.**, har den to Skiver, **dobbelt** eller **toskivet Blok**; den benævnes ogsaa efter Tallieløberens Tykkelse, f. E. en toskivet Blok til en 3″ Løber, d. v. s. at et 3″ tykt Toug kan bruges som **Tallieløber**.

Blokbly; blytacka; die Bleimolde oder Bleimulde; le saumon de plomb; Bly, smeltet i Blokke, i hvilken Skikkelse det forekommer i Handelen.

Blokhuus; das Blockhaus, le blockhaus, redoute de bois ou blindée; en Skandse, hvis hele indre Rum er dækket imod direct og vertical Ild. Den bestaaer i Almindelighed af Træ-Vægge og Tage, forsynede med Jordforstærkninger, hvis Dimensioner rette sig efter forskjellige Omstændigheder, f. E. om Værket skal optage alene Fodfolk eller tillige Skyts; om Fienden med mere eller mindre Lethed kan anbringe Skyts, o. s. v. Undertiden kaldes ogsaa almindelige, til Forsvar indrettede Bygninger, Blokhuse. = see Blok.

Bloklavet; stock-lavet; die Blocklaffete, affût à flèche; Benævnelse paa en Lavet, som er sammensat af en Bjælke (Blok) og tvende smaa Vægge (Wånde, Wangen, Seitenbacken, flasques), der sidde ved dens Brystykkes Sideflader og bære, i Forening med Blokken, Skytsrøret. Væggene have, ligesom de almindelige Lavetvægge, Axelindskaar og Tappeindskaar; Blokken, som ender sig i en massiv forneden afrundet Svands, har en Udhuling til Rørets Bund, og et Hul, hvorigjennem Stilleskruen gaaer. For at kunne fæstes til Forstillingen, er Blokken paa Enden af Svandsen forsynet med en **Prosring**, som hages i en paa Forstillingen siddende **Proskrog**. Beslagene ere omtrent de samme som paa Væggelavetten. Det er længe siden at de bleve opfundne, thi allerede i Ruscelli's Kriegs- und Arkeleikunst fra Aaret 1620 findes saadanne Lavetter aftegnede. Paa Frederiksværk findes en Model fra 1780. Englands Krige i Spanien og Portugal imod Napoleon gave Anledning til Blokkavettens Indførelse i det engelske Artillerie; hvorefter den indførtes i Frankrig, Holland, Sveiz og hos os.

Blokkin; Blockzinn, étain en saumon; ureent engelsk Tin i Form af Blokke.

Blokvogn; der Sattelwagen; chariot à canon ou porte-corps, efter det nye System chariot porte-corps; en Vogn, der udmærker sig ved lave og stærke Hjul, og derved, at den istedetfor Fading har et **Lad** (2 Bjælker og Dragbomme forenede med 3 Rigler), der **Sattel**. Den hører baade til Fæstnings- og til Beleiringsartilleriet, og tjener til at transportere Kanon- og Haubitsrør samt Morterer med og uden Lavet. I Tydskland og Sverrig haves særskilte Blokvogne for Kanoner og Haubitser (Kanon-Sattelwagen) og for Morterer (Morserwagen) og af sidste igjen to Slags, nemlig saadanne, som bære Morteren og Lavetten særskilt hvilende paa Dragbommene, og saadanne, som bære Morteren i Lavetten hængende under Dragbommene.

Blænker; der Blänker oder Plänkler, éclaireur ou avant-coureur; almindelig Benævnelse paa de Folk, som gaae foran Avantgarden, følge Arriergarden og marchere paa Colonnens Flanker. Paa Marchen er deres Bestemmelse: at opsøge Fienden (afsøge Egnen); opstilt i Linie, at **tiraillere**, d. v. s. indlede Fægtningen og oplive Ilden. Cavaleriets Blænkere kaldes almindelig **Flankeurer**, Infanteriets **Tirailleurer**. To Blænkere agere altid sammen i en kort Afstand bag hinanden, de kaldes en **Blænkerrode**, Skytzen- eller Blänkerrotte, file d'une chaîne de t., af hvilken den bageste Mand, som understøtter den forreste, kaldes **Secundant**.

Blænkerkjæde; die Schützenkette, das Vortreffen; la chaîne de tirailleurs; samtlige Evolutionsblænkere, som dække de større Troppeafdelingers Bevægelser i Nærheden af Fienden, og holde en uafbrudt indbyrdes Forbindelse.

Blæse Fienden Lyset ud; eine Mine ausblasen oder quetschen; donner le camouflet au mineur ennemi; indslaae hans Minegange ved Hjælp af en **Indslagsmine**.

Blykolbning (Riffellobets) eller dets indvendige Polering; das Auskolben mit Blei; dette skeer ved Hjælp af en rund Jernstang med Greb i den ene Ende, og en **Holzskrue** i den anden, for efter Afbenyttelsen at kunne afskrue Blykolben. Denne Stang sættes i Løbet og omstøbes paa den forreste Ende med Bly paa 6 à 8″ Længde, hvilket udfylder Riflingen. Derpaa uddrages Kolben, overstryges med fiinreven Smergelsteen sammenrørt med Olie, føres ind i Løbet, og trækkes, efter at Løbet er bleven spændt horizontalt i en Skruestikke, saalænge frem og tilbage (ved af og til at fornye Smergelen), indtil Polituren er tilveiebragt.

Boer; et i det daglige Liv nokfom bekjendt Værktoi, men som paa Boremøllen og Boreværket har sine egne Constructioner.

Til Løbenes Udboring anvendes flere forskjellige firkantede, i Størrelse tiltagende Borer (i Frankrige 22, i Tydskland 10 à 12 **Forborer** (Neber, forets à quatre arêtes), indtil det bestemte Caliber næsten er tilveiebragt, og **Spaanboringen** foretages. Boret er sveiset til en saa kaldet **Boerstang**, Bohrspindel, verge du foret, som med sin anden, flade Ende fæstes i Midten af et **Drev**, Drehling oder Getriebe, lanterne, der sættes i Bevægelse ved et Vandhjul. Løbet skrues fast paa Slæden, see **Borebænk**.

Til Skytsets Udboring bruges hos os 3 Borer, see Artik. **Spaanboer**, **Bundboer** og **Caliberboer**, som fastskrues til Boerstangen, der holdes paa **Borebænken** ved Kiler, o. s. v. i sin rigtige Direction imod Skytset. Disse Borer fremdrives ved en paa Borebænken fastgjort Dunkraft, imedens Skytset omdreies ved Hjælp af et Drev, som bliver fastkilet paa Skytsroret, og hvori et Kamhjul indgriber, der sættes i Bevægelse af Vandhjulet.

Boerhoved; der Bohrkopf oder Bohrkolben; le mandrin porte-foret ou porte-lance; en Kolbe, som i de tydske Boreværker sættes

paa Enden af Boerſtangen, og hvori Boerklingerne eller Sneiderne til Skytſets Udboring fæſtes.

Boje, Bøie; der Ankerwächter, die Ankerboye; la bouée; et ſvømmende Mærke til at betegne Stedet, hvor et udkaſtet Anker ſtaaer i Grunden. Der haves to Slags: **Tønde-** eller **Pibe-Bojer** og **Træ-Bojer**. De første ere hule, og enten i Form af en Tønde eller Kegle; de ſidſte beſtaae af et Stykke Træ. Bojen fæſtes ved **Bojerebet** til Bojeringen eller om Ankerkrydſet; ved dette Reb hæves Ankeret, naar det har grebet for faſt i Grunden.

Bojerebſtik; et Halvſtik om Ankerkrydſet med Bændſel paa Ankerlæggen. Hermed fæſtes Bojerebet til Ankeret, naar det ikke har Bojering.

Boltſkive; die Lochſcheibe oder das Bolzenblech; la rondelle à boulons; en Jernſkive eller Forlægsplade, ſom lægges under Boltens Hoved, for at ſikkre Træet for Boltens ſkadelige Tryk i ſamme, naar den antrækkes.

Bolværk; ſee Baſtion.

Bolværksſkandſe; ſee Skandſe (baſtioneret).

Bom; **genomfart**; der Auszug, die Durchlaßmaſchine; la portière; kaldes ethvert enkelt **Broled**, ſom kan udtages af Broen, for at lade Skibe eller andre Gjenſtande paſſere igjennem den.

Bombardering (en Fæſtnings); die Bombardirung, le bombardement; dens Bekaſtning med Bomber. Bombarderingen er enten **ſimpel** (**uregelmæsſig**) eller **regelmæsſig**; den første er et Slags coup de main; den anden knytter ſig altid til en regelmæsſig Beleiring eller til en Blocade.

Bombe; die B., la b.; en huul Kugle, forſynet med et Hul (**Brandhul**, Brandloch, oeil, hvorigjennem den lades og antændes) og 2 Øxkener (**Øren**, Bombenöhren oder Oeſen, anses ou mentonnets), hvorigjennem **Ringe** (Oeſenringe, anneaux de b.) ere anbragte til Bombens lettere Haandtering ved Hjælp af **Hager** (**Bombenhaken**; crochets à b.). Bomben fyldes med en **Sprængladning**, for at ſønderſlaaes i Anſlagsmomentet, ved Hjælp af **Brandrøret**. Huulheden i Bomben gjøres bedſt (og i Almindelighed) kugledannet og concentriſk med den ydre Overflade; imidlertid haves Bomber af ulige Skorpetykkelſe, med forøget Tykkelſe ligeoverfor Brandhullet (**excentriſke B.**, geſtärkte oder am Boden, oder Stoß, verſtärkte B., b. renforcées), for at faae den tungeſte Deel til at ſlaae an imod Maalet, o. ſ. v. Bomben er det fornemſte Projectil til Morterer, vil ſpille en vigtig Rolle ved Indførelſen af Bombekanonen, og bruges ogſaa for at virke ſom Mine. I Amerika haves ogſaa **ovale Bomber**, bombes à melon, og i Sachſen har Bomben, foruden ſit Brandhul, et eget **Fyldehul**, Fülloch, oeil de charge, for at kunne indſætte Brandrøret førend Sprængladningen, og ſaaledes at undgaae den derved forbundne Fare. Der haves hos os 50-, 100-, 150- og 200-pundige Bomber.

Brandbomben; die B.; b. à feu; adskiller sig fra den almindelige derved, at den har flere Brandhuller, er fyldt med Brandsats, og faaer intet Brandrør, da Hullerne drives med Sats.

Bombefast, bombefri; bombenfest oder bombenfrei; à l'épreuve des bombes; Egenskab at kunne modstaae Bombens Virkning i Nedslagsmomentet.

Bombe-Fladdermine; die Bombenmine oder der Bombenkasten; fougasse à bombes; et Slags Fladdermine, bestaaende enten af enkelte, eller af flere samlede Bomber af største Caliber, der nedgraves i Jorden, for enten at springe paa Stedet, eller i det Øieblik de naae Jordoverfladen. I første Tilfælde lades de saa stærkt, at de samtidig frembringe en Tragt, igjennem hvilken Stykkerne udkastes; i andet Tilfælde udfordres dertil en særskilt Krudtladning, som ene frembringer Tragten og kaster Bomberne opefter, imedens disse ikkun faae den til deres Sprængning fornødne Ladning. I begge Tilfælde betjener man sig af en Kasse, som deles ved en Mellembund i to Dele. I den øverste komme Bomberne, saaledes at deres **Brandrør** gaae igjennem denne Bund, i den nederste lægges ikkun en **Minepølse**, naar Bomberne skulle springe paa Stedet, derimod tillige en Ladning til at danne Tragten, naar Bomberne skulle springe, i det de naae Jordoverfladen.

Bombekanon; die Bombenkanone, canon à bombes (de Mr. Paixhans); Kanon af svagere Dimensioner end de almindelige, med eller uden Kammer, bestemt til at udskyde Bomber (hos os 60- og 84-pundige).

Bombekastning; das Bombenwerfen; le jet de bombes; at udskyde Bomber under høie Elevationer.

Bombekile; Bombenkeil; éclisse ou coin des bombes; kaldes K., hvormed Bomber, som ere for smaa, gives en fast Beliggenhed i Morterens Leie; see Sjæl.

Bombekit; der Zünderkitt; mastic pour artifices; det har samme Bestemmelse som det tidligere i Brug værende **Bomvox**, men er af en anden Sammensætning, der gjør, at det holder sig blødere og altsaa er bequemmere at arbeide med. Bruges i de sidste Aaringer.

Bombepresser; (Sœart.) en eensarmet Vægtstang, formedelst hvilken Brandrøret presses ned i Projectilet, som til dette Øiemed ligger i en passende Huulning i Pressens Fod; see **Rørbuk**.

Bomvagt, i en Fæstning; die Aussenwache, avancée, la garde de la barrière de la porte; den yderste Vagt ved Barrieren.

Bomvox; Baumwachs; et Slags præpareret Vox, som hjælper til at fæste Brandrøret i Projectilets Brandhul, men ogsaa er bestemt til at forhindre Ildens Indtrængen mellem Brandrøret og Brandhullet; see **Bombekit**.

Bonnettering; die Bonnettirung; la bonnette; en Forhøining, man giver en beherskет Deel af en Fæstnings Vold eller af et Værk.

Bord; see Klædning.

Borebrædt; das Bohrbret, der Drauf, die Brustleier, das Leierbret; la palette, conscience ou le plastron; et Bræt, som sættes

for Bryſtet, for at ſtøtte Vimmelboret's Skaft derpaa. I Sveiz er **Bruſtleier** ſynonym med Windelbohrer, Vimmelboer, villebrequin.

Borebænk; die Bohrbank, Bohrlade oder Rohrbank; banc de forage ou de forerie dans les manufactures d'armes; B. til Gevær-løbenes Boring. Den har et Drev, hvori Boret befæſtes, og ſom ved Vandhjulet ſættes i Gang. Løbet ſkrues faſt paa en **Slæde**, **Pram** eller et **Trækkejern**, der Schlitten oder Schieber, le chariot de forerie, ſom trykkes frem imod det løbende Boer, indtil det er pasſeret igjennem hele Løbets Længde. = i et Bore-værk eller til en Boremaſkine; der Bohrwagen, le banc de forerie dans les fonderies; den bærer de til Skytſets Boring, Mundings-fladens Afdreining og til **For-Dreiningen** fornødne Boer og Dreiejern.

Borehul; das Bohrloch; la lorure; Huulningen, ſom udbores i en Steen, der ſkal ſprænges, og hvori Krudtladningen anbringes.

Borekluð; der Bohrlappen; le frottoir pour sécher la lorure; Klud til Borehullets Udtørring; ſee Borehul.

Boremaſkine til Skytſet; die Bohrmaſchine; le banc de forerie dans les forges; der haves to Slags B., **horizontale**, ſom paa Frederiksværk, ved hvilke Skytſet dreier ſig under Boringen, imedens Boret avancerer, og **verticale**, ved hvilke enten Boret ſtaaer ſtille, og Skytſet dreier ſig fremad, eller ogſaa omvendt; ſee Borebænk.

Boremølle eller Boreværk; die Bohrerei, Bohrmühle; usine de forerie; Værkſtedet paa et Geværfabrik eller Kanonſtøberi, hvori Boringen foretages ved Hjælp af Maſkinerie.

Boreringe eller Boerringe; Bohrringe; ondes ou traits de forets; Mærker efter Boringen, fremkomne ved Vibrationen af Boret.

Boreſtol eller Bænk; der Bohrſtuhl eines Erdbohrers; le tabouret de mineur; en Bænk paa 4 Been, ſom bærer **Jordboret**.

Boring (Navets); ſee Hjul. = eller Sjæl; ſee Caliber, Krigsraket. = eller Huulheden i et Brandrør, die Bohrung eines Zünders, la lumière d'une fusée à bombe. = Handlingen; ſee Boer.

Bradſpil; ſee Binde.

Brandbombe; ſee Bombe.

Brandbræk; der Brand- oder Hitzflecken, tache ou marque de feu; ved Sabelklinger o. ſ. v. Bræk, der ere en Følge af at Staalet har faaet for ſtærk Hede eller er forbrændt.

Brandfaſkin; die Pechfaſchine, fascine goudronnée; en F., ſom gjøres 12 til 18″ lang og 4 til 5″ i Diameter af vel tørrede og afbarkede Kviſte, Høvlſpaaner eller Halm, der ſammenbundtes ved Staaltraad og koges i ſamme Sats ſom Beegkrandſe; den bruges i ſamme Diemed ſom diſſe.

Brandgade; die Brandgaſſe, le tour de chat; Rummet imellem Barakkerne i en Fæſtning, og imellem Telte- eller Hytte-Raderne

i en Leir med Gader. Ved en Linie-Leir kaldes den blot **Telt-** eller **Leirgade**, die Zelt- oder Lagergasse, ruelle de champ. Den Gade, som befindes imellem 1ste og 2den Bataillon eller imellem Frontlinien, ligne de bandière, og de i Pyramider opstillede Geværer, kaldes **Fanegade**, die Fahnengasse. I ældre Tider kaldtes den Gade, hvor de da brugelige Regimentskanoner opstilledes, Stykgaden, die Stückgasse.

Brandgranat; see Granat.

Brandhul; das Brand- oder Mundloch in der Hohlkugel, l'oeil des projectiles creux; Hullet, hvorigjennem de hule Projectiler lades, og hvori Brandrøret til deres Sprængning indsættes. = das Brandloch; la lumière des projectiles incendiaires et à éclairer; det med **Anbrand** drevne Hul i Brand- og i Lysekugler. Et saadant Projectil har flere (3—4) Brandhuller. De dannes i samme ved at drive en **Prop**, der Leerpfropf, la cheville d'amorce, ned i den endnu varme Sats; naar Brandhullet skal drives, tages denne ud af Kuglen.

Brandhulmaaler; der Brandlochmesser, le vérificateur de l'oeil; et Instrument til at maale Brandhullets Diameter ved hule Projectiler.

Brandhul-Oprømmer; der Brandlochaufräumer oder Mundlochbohrer; équarrissoir de moulage ou fraise pour l'oeil des proj. creux; et Slags Boer, hvormed man giver Brandhullet i de nystøbte hule Projectiler dets nøiagtige Dimensioner samt fornødne Glathed.

Brandkugle; die Brand- oder Rippenkugel; la carcasse; et Brandprojectil, bestaaende af et Skelet af Jern- eller Blyringe (das Brandkugelkreuz oder das Gerippe, carcasse en fer), der overtrækkes med en Seildugspose (der Mantel, le sac) og fyldes med Brandsats. Imod Krudtet vender en stærk **Stødbund** (Bodenplatte oder Stoßplatte, culot ou la culotte) og enkelte **Brandhuller** tjene til Antændelsen ved Udskydningen. I de større anbringes **Mordslag** og een eller flere **Haandgranater**.

Brandpiil (i det gamle Danske: **Lodpiil**); der Brandpfeil; maléole phalerique; en P., hvortil man fæstede brændbare Sager.

Brandraket; see Krigsraket.

Brandrem; das Brandleder; Rem til at beskytte Soldatens venstre Haand, naar Løbet er blevet for varmt ved Skydningen. (Omtales ei af Cotty eller Gassendi.)

Brandrør; der Brand, Bränder oder Zünder, la fusée ou portefeu; et lille coniск dreiet Rør af Ask, Birk, Lind, Alm, Ahorn eller Bøg, drevet med en langsomt brændende Sats; det har foroven et **Hoved**, der Kopf, le gros bout, med en **Udhuling** eller **Hvælving**, skålen, das Gewölbe oder der Kelch, la calice, hvori **Luderet** kommes. Disse Rør sættes i Brandhullet paa Huulprojectilerne, og skulle efter en vis Tid (i Projectilets Anslagsmoment) meddele deres Ild til **Sprængladningen**. Dette søgte man at

tilveiebringe ved at **tempere** Brandrøret, nemlig ved at give Satsen en passende Længde til den Tid, Projectilet er underveis. Imidlertid medfører dette mange Vanskeligheder, og for tildeels at raade Bod paa dem, indrettede den svenske General Helvig et Slags Rør, der ikke var heelt gjennemboret, men havde ved Bunden nogle Sidehuller. Dette Brandrør bliver sat tomt i Projectilet, og naar dette skal bruges, indsættes et Stykke Hylse, dreven med Sats, af passende Længde i Røret. Ogsaa har man i den senere Tid forsøgt at indrette Rør saaledes, at Anslaget imod Maalet bevirker Sprængningen, hvorved denne bliver uafhængig af Tiden, Projectilet er underveis.

Brandrørboer; der Distanzbohrer; le percefusée; et efter Distancer og Brandrørlængder inddeelt Boer af engelsk Opfindelse, kaldet fuze-auger, hvormed Brandrørene **temperes**, idet Satsen bores nedenfra ud til den fornødne Længde. Herved bevirkes, at Rørene til korte Distancer beholde den tilbørlige Længde, for at kunne sidde fast i Brandhullet.

Brandrørtrækker; der Brandröhren- oder Brandzieher, die Zündermaschine; le tire-fusée; et Instrument til at trække Brandrøret ud af ladte Huulprojectiler.

Brandsværmer; der Brandschwärmer; le marron ou lardon incendiaire; Geværammunition til at sætte Ild i Bønderbyer; see Geværbrandkugle.

Brandstænger; Brandruthen; barres ou verges du gril, pour faire rougir les boulets; Jernstænger, hvorpaa Kuglerne ligge under Glødningen.

Brandtøi; das Brandtuch; toile souffrée; gjøres af grovt Sækketøi omtrent 3′ i Firkant, hvilket hos os dyppes i en brændbar Sats, bestaaende af Beeg, Harpix, Talg, Svovl og Tjære, hvorpaa det bestrøes med Meelkrudt og fintstødt Svovl.

Bravere; see Karakole.

Breche, eller et Stormhul; die Bresche; la brèche; (Italiensk **breccia**); stammer fra det tydske i Middelalderen brugelige Udtryk „der **Bruch** oder die **Breche** (das Gebrochene) im Wall oder Mauer"; et i Volden eller Muren skudt eller stødt Hul, som forsvaredes af en udvalgt Skare Armbryst-Skytter („**Bruch-Schützen**") imod den stormende Fiende. Efter de tydske Skribenter (der skreve tidligere om Krigskunsten end de franske) antoge først Franskmændene dette Ord; siden Italienerne ved at forandre Endelsen **che** til **cia**, og senere brugtes Breche igjen som et fransk Ord saavel af Tydskerne som af os og nogle andre Nationer, for at betegne den, af det fiendtlige svære Skyts, i Volden skudte Aabning, hvorigjennem Fienden, ved Hjælp af en kunstig Overgang over Graven, stormer Fæstningen. Handlingen at skyde Stormhuller kaldes **Brechelægningen**. Breche skrives ogsaa af Tydskere og Danske, som ikke tage Hensyn til Ordets Etymologie „Bresche".

Borttagelsen af den løse Jord ved Brechens Fod kaldes paa Tydsk „den Fuß der Breſche **auskehren**" (feie Brechens Fod), og at gjøre Opſtigningen ad Brechen fremkommelig for Tropperne ved at udſtikke Trin, kaldes „die Breſche auskehren" (feie Brechen).

Brechebue; der Breſchbogen; arceau de brèche; en Bue, der anbringes i en Beklædningsmuur, for at forhindre, at den øverſte Muur ikke falder ned, naar den nederſte Deel nedſkydes, medmindre at dette tillige ſkeer med de Piller eller den Deel af Muren, hvorpaa de øverſte Hvælvinger hvile.

Brechekniv; das Breſchmeſſer; le couteau de brèche; et blankt Vaaben, med et 6′ langt Skaft, til Brechens Forſvar.

Brechemine; die Breſchmine; mine pour faire brèche; en Mine til at lægge B. i den fiendtlige Vold.

Brems eller Bræms; die Bremſe oder Naſenbräme; la moraille ou torche-nez; en Jernklemme, ſom ſættes paa Heſtens Næſe, for at faae den til at ſtaae ſtille ved en eller anden Operation; ſee Drebrems og Mulebrems.

Bricolſkud; der Bricolſchuß; le tir de bricole; et Skud, for at beſkyde et Punkt fra Siden, f. E. en tilbagetrukken Flanke; det fremkommer ved at udſkyde en Kugle under en ſpids Vinkel imod en verticai eller kun lidt heldende Muur, der yder Kuglen tilſtrækkelig Modſtand til at afprelle under omtrent ſamme Vinkel, og hvorefter den fortſætter ſin Bane.

Bridon eller Underlags-Trenſe; die Unterlegetrenſe; le filet-bridon; en Trenſe (Tomme med Bidſel uden Stænger), ſom lægges paa Rideheſten under **Kandaren** og befæſtes til denne, for ved dens mere ſkarpt virkende Mundſtykke beſto lettere at bringe Heſtens Hoved i Veiret eller til een af Siderne, ſamt i Nødstilfælde at erſtatte Kandaren. Den beſtaaer af Hovedlaget og Tøilerne. Hovedlaget, ſom tillige tjener til **Grime**, beſtaaer af 2 Kjæveſtykker, Hovedſtykket, en Kjæverem, et Pandebaand, et Næſebaand, et Hovedſpændeſtykke med Rulleſpænde og Sløife, en Hageſtroppe med Spændehuller, 2 Kjæveſtyksringe, ſom forene Spændeſtykket og Stropperne med Kjæveſtykkerne og Næſebaandet, og en Læder-Grimetsile med Øie, hvorigjennem Hageſpændeſtykket ſtikkes.

Bridſk; bädding; die Bettung oder Stückbettung; la plate-forme; et Planke- eller Steengulv, afpaſſet efter Skytſet, og hvorpaa dette ſtilles, for at erholde en jævn og faſt **Stand**. Følgende Slags Bridſker forekomme hyppigſt:

a) **Bridſken til almindelige Voldlavetter.** Den beſtaaer af: et **Stødtræ**, der Stoßbalken, le heurtoir, ſom lægges tværsover Ribbernes Forende mod Bryſtværnet, for at forhindre Hjulene i at beſkadige dets Beklædning o. ſ. v.; af 4 à 5 **Ribber**, långa hjelkar, Ripphölzer, gîtes (ved Morteer-bridſken, lambourdes de fond kaldet), ſom nedgraves efter Skydeliniens Flugt, fordeelte efter Breden, ſaa at tvende lægges i Sporets Brede og trende under Plankeenderne; og af et viſt

Antal **Planker**, Batteriebohlen oder Bettungsb., madriers (ved Morteerb., lambourdes de recouvrement kaldet), som fæstes hver med 4 à 6 Søm tværs over Ribberne, eller ved en **Bindelægte**, die Anzuglatte oder Spannlatte, tasseau, lagt over Enderne og fastnaglet tilligemed de yderste Planker. Oftest reiser Bridsken sig noget i Bagenden; er denne bredere end Forenden, hvilket er Tilfældet paa Rikochetbatterierne og hvor der skydes **over Bænk**, da erholder Bridsken Navnet „die **Schwalbenschweif-Bettung**, la p. à queue d'ironde ou à barbette."

b) **Bridsken til Affütager paa Slæde**; den bestaaer af to særskilte B., nemlig:

1) **Forbridsken**, der kleine Bettungsrahmen, das Schwellenlager, le petit châssis; et Underlag af Træ (Træramme), hvorpaa Slædens Forende med Forriglen (eller Hovedriglen) hviler; den bestaaer af to Sidestykker, forenede med tre Rigler, af hvilke den mellemste (der Sohlriegel oder untere Drehbolzenriegel, le contre-lisoir) har et Hul (til **Hovedbolten**), omgivet af et Slideblik, paa hvilken Forriglens Hulblik glider. Paa faste Batterier bruges ogsaa Forbridsken af **hugne Stene**, der hvile paa murede Underlag.

2) **Buebridsken**, die cirkelförmige Bettung oder das kreisförmige Schwellenlager; plate-forme circulaire; den danner en Bagbridsk til Slæden, hvorpaa dens Knubbhjul løbe, naar der gives Sideretning; den gjøres af flade Stene eller af Træ med Træ-Underlag, og danner en Bue, hvorefter den er bleven benævnt.

c) **Nødbridsken**; nödfalls-bäddning; die Nothbettung; la plate-forme volante; en B., som kun anvendes i Nødstilfælde eller i Mangel af Materialier. Den bestaaer hyppigst ikkun af 3 Planker, af hvilke een lægges under hvert Hjul, og den tredie under Svandsen. Bestaaer Bridsken af 3 Ribber og 4 Planker, kaldes den paa Fransk p. à la prussienne.

Bridsk eller **Brix**; die Pritsche; le lit de camp; kaldes et Slags Træstol i Vagtstuerne og Casematterne, hvori Mandskabet udhviler sig.

Brigade; Foreningen af et vist Antal Bataillioner eller Eskadroner (i det mindste 2 Regimenter) under Befaling af en Brigadeer (Stabsofficeer) eller Brigadegeneral (Generalmajor). = i Danmark Benævnelsen af Artillerie-Corpsets tvende oeconomiske Hovedafdelinger. Foreningen af to Batterier under en Stabsofficeer, en taktisk Inddeling, kaldes Batterie-Brigade. I Preussen Benævnelsen af Artilleriet ved et Armeecorps, under en Brigadeer (Stabsofficeer). = en Afdeling Arbeidere (Infanterister) af 50 Mand. = ved Sappeurerne, paa Fransk escouade kaldet, 4 eller 8 Mand, som

arbeide ved Sappen under en Officeers (chef de sape) Befaling. = ved Mineurerne, i nogle Armeer, en Mineur og 4—6 Haandlangere, eller 1 Gefreider og 4—6 Mineurer.

Brigadeer; der Brigadier; brigadier des armées; tidligere en Stabsofficeer, sædvanlig en Oberſt, ſom commandeerte en temporair ſammenſat Troppeafdeling (eller Brigade). Nu kaldes han efter ſin Charge, ſom i Almindelighed er Generalmajor, Brigadegeneral, eller efter Commandoen, Brigadecommandeur.

Brille; die Hohlbocke; la lunette de tourneur; et Jernbeſlag paa en horizontal Borebænk, hvori Kanonen løber ved Mundingen, under Udboringen. I Sverrig løber Kanonen i pannor med ölverfall; i nogle tydſke Støberier i en Sadel (in einem kupfernen Sattel); ſee Drue-Tap.

Bringkobbel; die Bruſtkoppel, der Widerhalter, Rückhalter; le reculement, partie du harnais; ſee Platſeletoi.

Bringſtykke, eller Brystblad; das Bruſtblatt, der Bruſtriemen oder das Zugblatt; le poitrail, partie de harnais; Læderet omkring Bringen, hvorved Hesten trækker.

Briſûre; die B.; la b. ou la base du flanc retiré d'un bastion; den Linie, hvorefter en Baſtions Flanke trækkes tilbage. Den fra Courtinepunktet af indadgaaende Deel af Courtinen kaldes den indre B., die innere B., oder die Brechung der Courtine; brisure de la courtine; den Deel, ſom ligger ligeover for den indre Briſûre, kaldes den ydre B., die äußere B., b. de l'orillon, la droiture de l'orillon ou la contre-brisure.

Bro; brygga; die Brücke; le pont; kaldes en kunſtig Vei, for at kunne paſſere over Floder, Bække og Grave, naar de ere for dybe til at kunne gjennemvades, eller have en ſumpet Grund, o. ſ. v. De inddeles i ſtaaende eller faſte, ſaadanne, ſom have et faſt Underlag, ſaaſom Pille- og Pæle-Broer, og i mobile eller flydende Broer, Broer med bevægelige eller flydende Underlag. Ved Krigs- eller Feltbroer forſtaaes ſaadanne, ſom ſlaaes for en kort Tid til Troppernes og Artilleriets Overgang over en Flod, o. ſ. v. Alt efterſom Floden, der ſkal paſſeres, er mere eller mindre dyb og rivende, betjener man ſig i Krigen af forſkjellige Slags Broer, ſaaſom:

Baade-, Bukke-, Colonne-, Skibs-, Toug-, Vogn-, Flaade-, Flydende-, Løbe-, Nød- eller Storm-, Pæle-, og Skandſekurv-Broer; ſee disſe Artikler.

— (flydende) eller Svingfærge, ſee Færge. = med Sprængværk; die Sprengbrücke oder Brücke mit Sprengwerk; le pont à jambettes ou de châssis; en faſt B., hvis Spænding bevirkes ved forneden anbragte Stiver, ſom underſtøtte det Hele. = ved Vognene; axel-banken; die Achsſchaale, oder das Schaalholz des Hintergeſtells, le lisoir; der Achsſchämel, Schämel oder Bockſchämel des Vordergeſtells, la sellette ou à-sassoire des voitures; et firkantet Træſtykke, ſom tjener til — i Forening med Træaxlen, eller Træaxeldammen (Axelforingen) til Jernaxlerne —

at omfatte **Langvognen** eller **Vogntyven** (ved Forvognen) og at fastholde **Stangarmene**, samt til at bringe **Fadingen** i den tilbørlige Høide, i Forhold til Bagvognen.

Bro-Aabning; genomfart: der Durchlaß oder die Durchlaß-Oeffnung; la coupure d'un pont; Aabningen, som fremstaaer i Broen, naar Brobommen aabnes (et Broled svinges ud).

Brobom; see Bom.

Brobuk; bro-bock; der Brückenbock; le chevalet de pont; en Buk, som tjener til Underlag ved faste Broer. Den er sammensat af et **Hovedstykke**, hufvud, die Kappe oder Pfette, Haube, chapeau, og to Par eller flere Been, montans. = med bevægeligt Hovedstykke, mit beweglicher Haube oder Kappe, à chapeau mobile; en Buk, der egentlig er en dobbelt almindelig Hævebuk. Enhver af de to enkelte Bukke eller Fødder bestaaer af et Fodstykke og tvende Opstandere, som foroven (og undertiden tillige forneden) forenes ved en Rigel, tvärslå, og en Tværbolt. I Opstanderne findes Huller, hvorigjennem Hoved- eller Diebrystbolte stikkes, der bære det bevægelige Hovedstykke.

Brodeel; see Broslagning.

Brodæk; vandringen; die Brückendielung, der Brückenbelag; le tablier; den Deel af en Bro, som hviler paa Underlaget, og hvorover Broveien gaaer.

Broequipage; bro-attiralj; der Brückenzug; équipage de pont; Foreningen af Brobaade, Broredskaberne og Bro-(Ponton-)vogne, som følger med en Armee, for hurtig at kunne slaae Broer.

Brofag; mellanstycke; die Brückenöffnung oder Brückenspannung; la travée d'un pont militaire; den Deel af Brodækket, som befindes imellem to jævnsides Underlag af en flydende Bro.

Brog; Brohk, Brook; la hrague; et Toug med to indstroppede Jernkousse i Enderne, og Ophalerstjerte; den bruges ved Broværket, naar svære Fartøier skulle hales paa Land.

Brohoved; der Brückenkopf; tête-de-pont; den forreste Deel af en Bro, paa den fiendtlige Side af Floden; see Broskandse.

Brokjelder; der Brückenkeller; la cage; Rummet ved Efkarpen eller under Porten, hvori Vippebroernes Bjælkeender bevæge sig nedad.

Broklap; see Vindebro.

Broled; see Broslagning.

Broramme; châssis; ved Tougbroen en Ramme, bestaaende af 2 Underlagstræer (Strækbjælker) forenede med 2 Rigler, som anbringes i Midten af Broen, og hvortil Strøktougene ere befæstede. I Enderne af Brorammens Bjælker befindes Skivgatter, med een Skive i ethvert, hvorover Krydstougene føres, der forhindre Broens Slingring til Siderne.

Broskandse; die Brückenschanze, der Brückenkopf; la tête de pont; et Værk til at dække Overgangen over en Bro.

Broſkelet; carcasse de tablier; kaldes ved en Tougbro den hele Forening af Brodækkets Strækbjælker og de Underlagstræer, hvorpaa hine ere faſtſnørede.

Broſlagning; das Brückenſchlagen; le pontage ou la construction des ponts; den Kunſt at bygge (ſlaae) en Bro (eller Vei) over rindende eller ſtaaende Vande. De vigtigſte Broſlagningsmaader med Baade ere: med **enkelte** B. eller Pontoner, eller den **ſucceſſive**; mit einzelnen Pontons, par bateaux successifs; hvor Broen ſlaaes baadeviis, idet hver enkelt Baad føres ſærſkilt op i Broen og brodækkes. Denne Maade er den almindeligſte og maa betragtes ſom Baſis for de øvrige Maader; = med **Broled**; das gliederweiſe Brückenſchlagen; la construction par portières; ved hvilken der iforveien dannes permanente og fuldkommen færdige Dele af Broen paa to eller tre Underlag, der kaldes **Led**, og ſammenføiede danne Broen (le pont par portières). = med **Brodele**; das theilweiſe B.; la construction par parties; ved hvilken ogſaa enkelte Brodele bygges iforveien, dog uden at fuldendes; paa diſſe medføres de forſkjellige Materialier, baade til deres Fuldførelſe og til de Bro-Fag, der ſkulle forene Delene indbyrdes, og behandles iøvrigt ſom enkelte Baade. = ved **Svingning**; durch Schwenkung oder Brückenmanöver; par conversion; efter at Broen er ſammenſat langs Flodbredden gjøres $\frac{1}{4}$ Svingning, for at bringe den tværs over Floden, hvorpaa **Landbroen** ſtrax bygges.

Broſlagningsredſkaber; das Brückengeräthe; agrès de ponts; alle til en Broes Bygning henhørende Gjenſtande, med Undtagelſe af Underlag.

Brudt Batterie; die gebrochene B.; b. en échelons; Beleirings-Batterie, hvis Front ei er traceret i en lige Linie, men hvor nogle Kanoner ſtaae længere frem, andre længere tilbage.

Brûsquere et Angreb, einen Angriff brüſkiren; brusquer une attaque; begynde ſtrax paa Afgjørelſes-Kampen, uden methodiſk Indledning; = en Fæſtning; eine Feſtung brüſkiren; brusquer une place; forkorte Angrebet; f. E. ved ſtrax at ſætte ſig faſt paa Fæſtningens Contreſkarpe. I Minekrigen forſtaaes ved en brûsqueret Attaque: Anvendelſen af de ſaa kaldte **Brønde** à la Boule.

Brække op (en Kanon); eine Kanone ausbrechen; at hæve Bunden ved Hjælp af Haandſpiger, for at komme til at give Kanonen en forandret Hoideretning. Ved Batterieſkytſet hedder Commandoordet: **Bræk-op**! paa Franſk: au bouton — à la masse. = en Morteer; den Mörſer ausbrechen; dresser le mortier; rette den i Veiret, eller ſtille den lodret med dens Sjæleaxe.

Brænde af, om Fængkrudtet, ſee Afbrænding; = Laaſefjædrene efter Hærdningen; die Federn abbrennen; betage dem deres Skjørhed, ved at overſmøre dem med Olie eller Talg, og lægge dem

saa længe paa Gløder, indtil disse Substancer ere fortærede. (Omtales ei af Cotty i hans Værk: sur la fabrication des armes portatives.) = efter; nachbrennen, long-feux; siges om et Skud, naar det først falder, efter at Fængkrudtet er afbrændt. = for; vorbrennen siges om Skudet, naar Fængkrudtets og Ladningens Antændelse ikke skeer momentan. I Mechlenburgs Artillerie bruges dette Udtryk istedet for: **afbrænde**, om Rør, som brænde af, uden at tænde Ladningen. Franskmændene distingvere ikke imellem **For-** og **Efterbrænding**. = **under sig**; unter sich brennen; siges om Krudtet, naar det, antændt paa Papir, efterlader Pletter eller endog tænder det; en væsentlig Feil ved Krudtet. = Kanonformen; die Stückform ausbrennen, auslohen oder ausschmogen, mettre le moule en recuit; udgløde den, ved at indsætte Træspaaner, som antændes.

Brænder; er affkaffet til Krigsbrug, og i Stedet derfor bruges **Vindlys**.

Brænderfoderal; die Zündlichterbüchse; boîte à lances à feu; Blikfoder, hvori nogle Brændere (eller Vindlys) bæres (gjemmes) ved Kanonen. Affkaffet ved det danske Artillerie.

Bryde op; aufbrechen; partir, déloger; rykke op fra Stedet.

Bryde ud med en Sappe; mit einer Sappe ausbrechen; déboucher d'une sape ou d'une tranchée; gaae ud med en ny S. fra en allerede færdig Sappe.

Brydningsradius; der Trennungshalbmesser oder Radius; le rayon de rupture; Afstanden, i hvilken en **Ovn** kan ødelægge en Minegang, som ligger i dens Nærhed. Er denne Retning heldende under Horizonten, kaldes den paa Fransk rayon sous-horizontal.

Brydningssphære; die Sprengungssphäre, la sphère de rupture; af en Mineovn, kaldes den Deel af **Løsningssphæren**, i hvilken Minegange kunne beskadiges, Souterrainer sprænges, o. s. v.

Bryst kaldes i Almindelighed den fremspringende Deel paa en eller anden Gjenstand, hvorved den støtter sig mod en anden. = ved Egerne, den Deel af samme, som staaer frem ved Tappen og Bladet, og hvorved Fælgen støtter sig paa Egen og Egen paa Navet.

Brystværn; die Brustwehr; le parapet; kaldes overhoved en for Fodfolk eller Artillerie tjenlig Dækning. I Særdeleshed den ophøiede Deel af en Skandse og en Vold, bag hvilken Skyts og Mandskab opstilles.

Brystværnskrone; die Krone der Brustwehr; la surface supérieure du parapet; Brystværnets øverste Plan, som begrændses af Cretelinierne. Dens Helding (la pente) kaldes Brystværnets øverste Skraaning, die Abdachung, la plongée.

Brødpose; brödtornisten oder blot tornisten; der Brodbeutel; la musette des troupes; en med Rem forsynet Lærreds-Pose, der bæres over Skulderen, og hvori Infanteristen skal føre sit Commisbrød, o. s. v.

Brøndmine; die Schachtmine; mine à puits; almindelig Benævnelse

af en Mine med Brønd, for at adskille den fra Fladdermine. = eller Angrebsbrønd, puits à la Boule; see denne Artikel.

Brøndramme; der Rahmen, Kranz oder das Schachtgeviere; le cadre du puits; en Ramme af stærkt Krydstømmer, bestaaende af 2 Saaler og 2 Hovedstykker, der ere enkelt sammenbladede. Der haves to Slags, nemlig: **Hjørnerammen** eller den **simple** Ramme; der **Eckrahmen**; cadre uni, og **Ørerammen**; der Ohrrahmen oder Flügelrahmen; cadre à oreille. Den Første, hvis Saaler og Hovedstykker ere bindig (bündig oder von gleicher Vorstechung, affleurer), bruges inden i Brønden; den Sidste derimod, hvis Stykker gribe 18—20″ over Sammenbladingens Indskaar (have Ører), bruges ikkun til Kantningen af Brøndens Munding. Ørene tjene til Rammens fastere Leie paa Jorden.

Buebridsk; see Bridsk.

Buefil; die Bogenfeile; le rifloir ou la lime fendante de l'armurier; et fiint i en Jernbue spændt huulhugget Blad til at skære med.

Buesappe; see Kredsdannende Deel af Sappen.

Bueskud; der Bogenschuß; tir curvilège; det Skud, ved hvilket Skytset rettes saaledes, at Sjælens forlængede Axe hæver sig over Viseerlinien eller skærer samme. Et saadant Skud er enten et **Viseerskud**, eller et **Opsatsskud**.

Buggjord; der Bauchgurt oder Bauchriemen; la sous-ventrière de trait; see Platseletøi.

Bugplade; jernskällen vid stossen; das innere Schenkelblech; heurtequin des essieux en bois; et Beslag paa Axelarmen; see Axelarmsplade.

Bukkebro; bock-brygga; die Bockbrücke; pont de chevalets; en Bro, hvis Underlag bestaaer af Bukke (see Brobuk). Hvor Vandet er dybere end 6—7′, kan de vanskeligen anvendes.

Bundboer; der Bodenbohrer; le deuxième foret d'une fonderie; kaldes paa vort Boreværk det andet Boer, hvormed Kanonens Bund afrundes.

Bundforstærkning paa Kanoner og Haubitser; die Bodenverstärkung; le relief; Metallet imellem Bunden og Druehalsen; den kaldes af Capt. v. Fibiger i hans Forelæsninger: **Bundens Karnis.** = (Calot) paa ældre concentriske Bomber; der Anguß einer Bombe, der Sprengboden; le culot; en Forøgelse af **Godset** ligeoverfor **Brandhullet**, hvorved selve Concaviteten blev til et sphæriskt Segment. Den anvendtes tilforn i den Formening, at man derved kunde faae den tungeste Deel af Bomben til at slaae an mod Maalet, saaledes at deels Brandrøret blev skaanet, deels Bomben ikke let gik itu, naar den tørnede imod haarde Gjenstande.

Bundklædning; see Klædning.

Bundstok; see Knæ.

Bundsvelle; die Bodenschwinge; épars de fond du corps de caisson; en Rigel, som forener Underbommene paa en Vognfading.

Bundt paa Krigsfyrværkerilegemer; die Beschnürung; la ficellure des artifices de guerre; et forældet Udtryk, der kun undertiden bruges ved Lysekugler; nu anvendes Benævnelsen „**Besnøring**" (Belægning), saasnart man omgiver et Fyrværkerilegeme med en Fletning af hvilketsomhelst Tougværk. Ved nogle Legemer danner Besnøringen et Net, bestaaende af **Masker**, Beschnürungsmaschen, mailles.

Bygningshorizont; der Bauhorizont; le plan de construction; Terrainets Overflade, hvorpaa en Fæstning o. s. v. bygges.

Bænk; die Stückbank oder Pritsche; la barbette; en Jordforhøining bag Brystværnet, indrettet til Kanoner, som ei have en bestemt Skudelinie, for at kunne skyde over Brystværnet (over Bænk).

Bænkbatterie; see Barbettenbatterie.

Bænkhøvl; die Fügebank, oder der Bankhobel; la colombe à joindre. Høvl, som staaer paa fire Fødder; den bruges af Hjulmanden og Bødkeren.

Bæreaxel; die Trage, Tragachse, der Tragriegel, Tragschenkel oder der blinde Achsschenkel; essieu porte-roue; en Axelarm bagpaa Ammunitionsvognen, bestemt til at bære Reservehjulet.

Bærevidde (Stræbjælkernes); die Tragweite der Streckbalken; la portée des poutrelles; Afstanden imellem deres nærmeste Berørelsespunkter med de tvende Underlag, af hvilke de bæres.

Bøiehammer; der Bughammer; le marteau à canon ou du canonnier; Haandhammeren, hvormed Løbpladen (Platinen) smedes (bøies) sammen til et Løb. Vandhammeren, hvorunder Geværløbene i nogle Fabriker smedes, som f. E. paa Hammermøllen, kaldes der Lauf- oder Rohrhammer; le martinet.

Bøilesko; das Kugeleisen; le fer à patin; en Hestesko, under hvilken en Halvkugle er smedet, og som lægges under den sunde Fod paa en Hest, der har forstrakt Hoften, for at tvinge Hesten til at træde paa den syge Fod, hvorved man troer at forhindre Senernes Sammentrækning.

Bøiningsmaskine; die Bugmaschine; en Maskine til at prøve Klingernes og Ladestokkenes Fjæderkraft. Den til Klingerne kaldes paa Fransk: machine à mentonnet, men er anderledes construeret end vor B.; den til Bajonetter og Ladestokke, paa Svensk: bajonett- och laddstocksbockare. Vor Bøiningsmaskine til Sabelklingerne bestaaer af en Understilling, paa hvis Midte sidder en Cylinder paa Fod, der ved Hjælp af en Skrue kan løftes og sænkes. Til begge Sider af Cylinderen befindes Valser, der ere befæstede i en gaffelformet Fod, saaledes at de, i dertil anbragte Coulisser paa Understillingen, kunne flyttes i den nødvendige Afstand fra Cylinderen. Over denne bøies Klingen, imedens at dens Spids sættes under den ene Valse (der i den Anledning har en Skjerm for at forhindre Klingens Opspringning) og Klingens Ansats trykkes ned til den anden Valse. Bøiningsmaskinen til Bajonetter og Ladestokke bestaaer kun af et Brædt med Staaltapper, i den Retning, Gjenstanden skal bøies.

Bønne; die Bohne, der Frosch; la fève ou lampas; ved Hesten den Deel af Gummehindens 1ste Fold, som er aflang og ligner en tyrkisk Bønne.

Børsprække; die Schaam oder der Wurf; la vulve; Aabningen indtil Føllebøren eller Livsmoderen.

Bøsningskrampe; see Navbøsning.

Bøssesfæfter; stockmaker; der Schäfter; le monteur; Arbeideren i et Geværfabrik, som forfærdiger Skæftet til et Haandskydevaaben. Den, som sammenpasser Geværdelene i Skæftet, kaldes **Ajusterer**, der Reparirer; équipeur-monteur.

C.

Caliber; calibre; dette Ord, som skal være oprindeligt italiensk og en Sammentrækning af Ordene carica (Ladning) og libro (Pund), betegner **Diameteren** baade af et **Projectil** og af Ildvaabenets **Sjæl** (dets Boringsdiameter), samt det Projectils **Størrelse**, angiven i Vægt, der kan udskydes af samme. Saaledes siges: et Skyts af let og af **svært** Caliber, 6=, 12=, 18= o. s. v. pundigt Caliber. Endelig bruges Ordet Caliber ogsaa til at betegne Skytsets **Størrelse**, idet man betragter Boringsdiameteren som Enhed. F. E. en Kanon af 18 Caliber vil sige: en Kanon, hvis Længde (Druen undtagen) er 18 Mundingsdiametre lang.

Forskjellen imellem begge omtalte Diametre kaldes **Spillerummet.**

Caliberboer; der Caliberbohrer, 3ter oder Schlichtbohrer; allesoir ou allezoir; det 3die Boer i et Boreværk, hvormed Skytset udbores til dets rigtige Diameter og Længde.

Caliberkolb; pip-tolk; der Calibercylinder, die Kugel, der Probecylinder, Probekolben oder das Rohrcaliber; le cylindre-calibre ou dez; et Verificationsinstrument til Geværløbenes Efterseyn, bestaaende af en Staalcylinder. Til Løbenes Calibrering bruges to Cylindre, hos os en 15= og en 16-lødig, d. v. s. af samme Diameter som disse Kugler. Den første (som kaldes „der Ausschußcylinder, cylindre de rebut") maa ikke kunne gaae ind hverken i Mundingen eller Kammerenden, hvorimod den sidste, kaldet Annahme= oder Aufnehme=Cylinder, c. de reception. maa løs og ved sin egen Vægt gaae dirrende ned igjennem hele Løbet.

Calibermaaler; caliber-mätar; der Caliberstern, der Stückseelenmesser oder das Sterninstrument; étoile à calibrer; et Instrument af fransk Opfindelse til at undersøge Borings=Diametrene i alle Dele af Kanonens Længde.

Calibermaalestok; der Calibermaaßstab; en Stangpasser til at maale Mundingens Diameter.

Caliberstok; der Caliberstab; la verge de calibre; see Artillerie=Maalestok.

Caliber-Verificator; et Instrument til at stille **Calibermaalerens** Spidser til det forlangte Calibers Størrelse.

Calibrere; calibriren; calibrer; at undersøge Skytsets og Projectilernes Diameter.

Callerstrømske Fænghulsrør; antändningsrör; et F. af valset Messingblik, som paa almindelig Maade er fyldt med Sats i den nederste Deel, har i den øverste Ende et lidet tilsmeltet Haarrør (fiint Glasrør), der indeholder concentreret Svovlsyre. Udenpaa dette Rør er med Huusblas fastklinet en Blanding af chlorinesuurt Kali og Svovl. Selve Fænghulsrøret er tæt lukket i den øverste Ende, og har foroven en paaloddet dobbelt Arm, der forhindrer det fra at glide ned i Fænghullet, efter Paasætningen. For at tænde Røret, bøies det (efter at være sat ned i Fænghullet) ved en Krog, hvorved Glasset i Messingrøret brydes, og Svovlsyren kommer i Berøring med Satsen; derpaa følger Antændelsen. Disse, af den svenske Capitain Callerstrom opfundne og efter ham benævnte, Rør ere nu indførte hos os og paa flere Steder.

Calque; **calquere**; **Calqueerpapir**; Copie af en Tegning, almindeligen paa gjennemsigtigt Papir; papier à calquer; at overføre en saadan Copie, calquiren, décalquer.

Cantonnering; Cantonnirung; cantonnement; Troppernes Indqvartering i Landsbyer; **Cantonneringsqvarteer**; samtlige Landseller Bønderbyer, hvor en Troppeafdeling opholder sig paa nogen Tid, uden at være casserneret.

Capel; die C., Stückkappe, der Zündbeckel, Zündlochbeckel oder das Dach der Batteriegeschütze; le **chapiteau**; et lille Tag af Træ, som sættes over Fænghullet paa Batteriestyts, for at forhindre Ureenlighed o. desl. fra at komme ad denne Vei ind i Sjælen.

Capitallinie; die Capitale; la capitale; kaldes i Krigsbygningskunsten den Linie, som kan drages fra Bastionens Strubepunkt igjennem Bastionspynten, eller en lige Linie, som halverer en udspringende Vinkel.

Capitulation, **capitulere**; det første af disse to Ord bruges, for at betegne den affluttede Overeenskomst, ifølge hvilken man overgiver sig; i Krigsforvaltningen, om Forpligtelsen til Krigstjeneste paa en vis Tid. Det sidste (capitulere) især i det Tilfælde, at en Fæstning, befæstet Post eller Troppecorps overgiver sig. I Krigsforvaltningen derimod siges at **paatage** Capitulation, istedet for at capitulere.

Caponiere; der Kaponier; la c.; et Værk, der baade tjener til Communication og til Gravforsvaret; den kaldes **aaben**, halber K., demi-c., naar den kun har et glacisformigt Brystværn til den ene Side.

Carabin; der Karabiner; le mousqueton; Ordet stammer fra det Mauriske **karab**, et Ildvaaben; det indførtes først af Spanierne, og antoges siden af Italienerne, ved at forandres til Carabina, hvormed de benævnte deres korte Musket for Cavalleriet; en Benævnelse, der efterhaanden indførtes i alle tydske og nordiske Armeer.

Carabinen adſkiller ſig fra Infanteriegeværet i Følgende: Den er kortere end dette og forſynet med en ſaa kaldet **Carabinſtang**, die Karabiner- oder Karabiner-Reitſtange, oder Anhängeſtange; la tringle; en ſtor langagtig Jernkrampe ſiddende paa Skæftet ligeover for Laaſen. Paa ſamme befindes en løs Ring, hvori **Carabinhagen** (en Hage med Fjæder), le porte-mousqueton, ſom ſidder i Cavalleriſtens Bandoliere (**Carabinrem**), fæſtes, naar Carabinen ſkal bruges, og en **faſt** Ring, til at fæſte **Kolberemmen** i, naar Carabinen hænger ved Sadlen. Paa Skæftet er hverken **Fløi** eller **Ladeſtokrende**, og af Beſlagene findes eiheller **Rembøiler** og **Rørkener**.

Ved fremmede Armeer findes, foruden omtalte Carabin, ogſaa en **riflet**, der gezogene K., la carabine rayée ou simplement carabine; hvormed Skytterne bevæbnes. For nærværende Tid forſøges ved 3die Eſkadron af vort Huſarregiment Carabiner til at ladeſ bag fra, efter Bøſſemager Løbnitz's Conſtruction. Den nyeſte Model for vor Cavallerie-Carabin er fra 1830, dens Løb er noget længere end ved den ældre, ogſaa har den ved **Kammerenden** 8 Sideflader eller Kanter. Vægten af Carabinen er imellem 6 ℔ 21 Lod og 7 ℔, Caliberet 16-lødigt, Længden 3′ 5″.

Carabinſko; der Karabinerſchuh; botte de carabine, improprement nommé porte-crosse; ſee **Lædertøiet** til en Sadel.

Carronade; et Jernſkyts, med eller uden Kammer, ſom har faaet ſit Navn efter Støberiet Carron (beliggende ved og benævnt efter Floden af ſamme Navn i Skotland), hvor det for første Gang ſtøbtes. General Gascoine indførte Carronaden 1779 i den engelſke Marine, hvorefter de øvrige Sømagter ſnart gjorde Brug af denne Opfindelſe. Den adſkiller ſig væſentligſt fra Kanonen ved ſin Korthed, ved Druens Conſtruction, og derved, at den ikke har Tapper, ſom erſtattes ved en tilſtøbt Ring (**Support**), hvorigjennem der gaaer en Bolt, o. ſ. v.

Carronade-Affütage (Svart.); den beſtaaer af **Blokken**, paa hvis Overkant Supportjernene ſidde, hvorimellem Carronadens Support paſſer, og af **Slæden**, under hvis bageſte Ende **Taaen** er boltet, i hvilken Rullerne vandre. **Taaen** ſvarer til Knægternes Forlængelſe paa Slædens Bagrigel ved Landartilleriet, og **Rullerne** til Slædehjulene. Blokken og Slæden forbindes ved en **Samlingsbolt**. Ved Carronadens Recüle glider Blokken paa Slæden, idet Samlingsbolten bevæger ſig langs Slædens Rende.

Caſematte; die Caſſematte; la casemate ou maison meurtrière; en bombefri og til Forſvar tjenlig Hvælving i eller ved en Vold, eller under Jorden; undertiden bruges den ogſaa til Bolig og Magazin, men kaldes da rigtigere **Souterrain**, ligeſom ogſaa det første Slags, for at adſkilles fra det ſidſte, benævnes **Forſvarscaſematter**. Den faaer Navn af **Parallelcaſematte**, naar Loftshvælvingen hviler umiddelbar paa Front- og Bagmuren. **Perpendiculair-Caſematte** kaldes den, hvis Loftshvælving underſtøttes i

Fronten, foruden af den saa kaldte Frontmuur, tillige af Modstandspiller, der lægges bag denne Muur perpendiculairt paa samme, saaledes at Loftshvælvingerne føres fra den ene Modstandspille over til den anden, og derved forhindres i at styrte ned, naar Frontmuren nedskydes. **Dechargecaſematter**, som lægges til Gravens Front-Forsvar bag Eskarpens Muurbeklædning, ere korte Hvælvinger, der anbringes perpendiculairt paa Beklædningsmuren, for bedre at modstaae Jordtrykket. **Flankecaſematter** tjene til Gravens Sideforsvar og kaldes ogsaa **Gravcaponerer.**

Caſemat-Affütage; en Rappert paa Slæde, som adskiller sig fra de almindelige Rapperter ved sine kortere Vægge, og derved, at den er forsynet med en eller anden Indretning til at standse Recölen.

Cavaleer eller Kat, högvärn; die Katze; le cavalier de rempart; et Værk, som rager frem over Hovedvoldens Brystværn og i Almindelighed lægges i Bastionerne, undertiden ogsaa paa Midten af **Courtinen**; see **Tranchee.**

Centralſvingning; die Achsschwenkung; changement de front central; en Frontforandring, ved hvilken Bataillonen o. s. v. svinger om sit Centrum; den udføres enten til Høire eller til Venstre.

Centrere et uboret Skyts; ein neu gegossenes Geschütz centriren; centrer une bouche à feu; bestemme dets Axe, samt afsætte og mærke det paa Endefladen af Druetappen og paa Mundingen. Paa disse Midtpunkter hugges Fordybninger med Meislen, for at Skytset kan løbe paa Dreieladets **Körner**, les deux pointes, som ere befæstede i Dokker, af hvilke den ene (den høire) er bevægelig.

Chablon; champlun; Instrument til at undersøge Projectilernes Diameter; die Kugelleere, Kugelaar, Kugelöhr, Kugelprobe, der Caliberring; la lunette à reception ou à calibrer les projectiles; den bestaaer af en Jernring med Greb. Hos os og i Frankrig bruges til hvert Caliber to Slags for at chabelonere et Projectil, nemlig den **store**, die große oder **Plusleere**, la grande l., i hvilken Projectilet paa alle Sider skal passere, og den **lille**, die kleine oder **Minusleere**, la petite l., i hvilken Projectilet paa alle Sider skal blive staaende for at antages som calibermæssigt. Tydskerne have, foruden de omtalte, endnu en tredie Chablon, som de kalde **Nettoleere**; den har i Lysningen nøiagtig Projectilets Normal-Diameter; og i enkelte Artillerier bruges foruden **Plusleeren** tillige „eine **Caliberröhre**, **Annahmskugelleere** oder **Paſſirkugelleere**, cylindre à reception", hvorigjennem Projectilet maa løbe, idet man giver Roret en heldende Stilling. Chablonet til den færdige Ammunition kaldes **Ammunitionschablon**, die Kartuschleere, lunette de reception des cartouches à boulet.

Til Blykuglerne bruges i Udlandet „das **Kugelſieb** oder die **Leere**, le passe-balles"; et Sold, hvori en Quantitet Kugler paa eengang chabloneres. = (Skablon), das Modell oder der Abriß einer Laffetenwand, u. dergl. m.; le gabarri ou patron d'un affût et d'autres pièces

de construction de l'artillerie; Model, hvorefter Noget forfærdiges.

Chabotte; das Ambosgehäus, die Ambosschaale; la chabotte; en støbt Jernblok, som tjener til Underlag for de store Ambolte i Jernværkerne; frembeles en lille Ambolt, hvorpaa Kanonkuglerne oversmedes.

Chacôt (Skrivemaaden efter „Instruction for Cavallerie-Exerceerskolerne") efter det ungarske Ord Czako, der Tschako, le schacos, paa Italiensk Quasco. Infanteristens og Artilleristens Hovedbedækning. Ved denne mærkes: **Pulden**; der Boden, imperiale; Cordonerne, die Schnüre, Fangschnüre, le cordons du s.; Cocarden, af Metal, die Eichel, gland du s., hvori (ved Grenadererne og Jægerne) Fjædren eller Pomponen stikkes; Pomponen, der Büschel, le pompon-rococo; og **Overtrækket**, der Ueberzug, la coiffe de schacos.

Chamade (at slaae); Signalet paa Trommen til at overgive sig.

Chargering; die Chargirung, das Feuern; tirer; at fyre (lade og give Ild); see den tydske Artikel Chargirung.

Chargeer-Tappeleie; charge-tapphål; das Chargirlager; l'encastrement de tir à l'affût; det Tappeleie, hvori Skytsets Tapper hvile under Betjeningen, for at adskille det fra Tappeleiet ved det svære Skyts, hvori Kanonen ligger under Marchen, og som kaldes **Marchtappeleie**.

Cheminement; betegner i Særdeleshed Spidsen eller Tête af en i Zikzack mod en Capitallinie ført Løbegrav; i Almindelighed Angrebsveien imod en beleiret Fæstning.

Chok; choc; anfall; Cavalleriets sluttede, voldsomme Angreb med det blanke Vaaben, sædvanlig udført i Carriere; Infanteriets i Løb og med fældet Gevær.

Circumvallationslinie; ligne de c.; kaldes den Forskandsningslinie, hvormed en Fæstning, der skal beleires, kredsformig omgives i en Afstand af 2 til 3000 Alen. Den sikrer Beleiringscorpset imod ydre Angreb, naar Fienden vil **undsætte** Fæstningen, og gjør **Berendingen** fuldkommen. Den vender sin Front fra Fæstningen.

Cirkelhug; der Zirkelhieb; le moulinet; gjøres ved at beskrive med Klingen en heel Cirkel, og derefter hugge (eller falde ud) fra den Side, hvorfra man er udgaaet.

Ciselere Skytset; das Geschütz verschneiden; graver et ciseler la bouche à feu; udarbeide Chiffret, o. s. v. paa Skytset. Deraf „die **Verschneidung** des Geschützes, les marques des bouches à feu"; Benævnelsen af de paa Skytset udgravede Gjenstande, som Chiffret, Støbestedet, Støbeaaret, o. s. v. Localet, hvor dette Arbeide foretages, kaldes die **Verschneidestube**, la ciselerie.

Citadel; c. eller kärnfäste; en lille Fæstning, som enten er aldeles omgiven af en større Fæstnings Værker, eller som er forenet med samme paa een af dens Sider. Den tjener saavel

Besætningen til Tilflugtssted, naar denne er nødt til at forlade selve Fæstningen, som ogsaa til at holde et uroligt Borgerskab i Ave.

Coehorn-Morteer; der Coehörner; mortier à la C. ou mortier-Coehorn; en lille 10-pundig Haandmorteer, benævnt efter den berømte hollandske General og Ingenieur Coehorn. Den er opfunden af en østerrigsk Oberst Holst, i Aaret 1669; forbedret af C. 1702 og maaskee for første Gang brugt 1674 imod Fæstningen Grave.

Collateralværk; C. oder seitwärtsliegendes Werk; ouvrage collateral; et Værk, som ligger ved Siden af en **Angrebsfront**.

Colonne; die C. oder Zuglinie; 1) Tropper, som staae eller marchere i Afdelinger bag hinanden; 2) et vist Antal af Vogne, som marchere i Forening, for at erstatte Afgang af Krigsfornødenheder ved Armeen.

Colonnen er **aaben**, ouverte, naar Afdelingerne have imellem hinanden enten **heel** eller **halv** Distance, eller Distancen imellem Afdelingerne er lige stor med deres hele eller halve Front. Colonnen kaldes **sluttet**, serrée, naar der ikkun er 3 Skridts Afstand imellem Afdelingerne.

Colonnebro; die Colonnenbrücke; kaldes i Almindelighed de portative smaa Broer, som et Troppecorps medfører for visse Tilfælde; sædvanlig bestaaer den af nogle Bukke med tilhørende Brodæk (eller nogle lange Bjælker og Planker, m. m., der alene danne et Brodæk), som medføres paa almindelige Vogne eller Ponton-Reqvisitvogne. De Franske betjene sig ikke af denne Benævnelse, i det mindste forekommer den ei i Haillot's „**Instruction sur le passage des rivières etc. 1836**", det udførligste franske Værk over Brovæsenet.

Colonnepunkter; points fixes, ou de direction de colonne; de faste Punkter, som ved en Colonnes March, især naar den bestaaer af flere Bataillioner, betegne Directionslinien, og som gives Pelotonsførerne istedet for points de vue. Colonnepunkterne gjennemskæres ikke af Directionslinien, men de befinde sig ved Siden af samme.

Combattanter; combattans; kaldes alle Individuer af en Hær, hvilke umiddelbar deeltage i den egentlige Fægtning.

Commandant; der C.; lieutenant de roi; Befalingsmanden i en Fæstning; i en med Garnison belagt aaben By kaldes han hyppigere **Pladscommandant**, Platzc., commandant.

Commandantskab; die Commandantur einer Festung; l'état-major de la place; Commandanten og de til Fæstningens øvrige Stab hørende Officerer og Officianter. = Commandantskabs-Embedet.

Commandement (Værkernes); eldhöjd; die Beherrschung oder das Ueberhöhen der Festungswerke; le c.; deres relative Høide, d. v. s., Jldlinlens Høide over hvilketsomhelst Punkt paa Marken.

Commando (en); das C.; le commandement; betegner baade **Ret** til at befale, og **Udøvelsen** af samme; bruges ligeledes ofte istedet for **Commandoord**, eller som synonym med **Detachement**,

paa Svensk commendering, i hvilket sidste Tilfælde det i Almindelighed hedder et Commando.

Commandoord; das Commandowort; le commandement; Ordet, hvorved en Commando (en Befaling) gives til Udførelsen af taktiske Foretagender; der haves 3 Slags, nemlig: **Forberedelses-commandoord**, Vorbereitungs-C., c. préparatoire; **Avertisements-commandoord**, lystrings-c., og **Fuldførelses-commandoord**, värkställighets-c., Vollziehungs-C., c. d'éxécution; det første tilkjendegiver, hvad der skal foretages, det andet opfordrer til spændt Opmærksomhed, og det tredie betegner, at Udførelsen øieblikligen skal begynde. F. E. naar der commanderes: Bataillonen skal chargere! Giv Agt! Geværet fladt! saa er B. sk. ch.! Forberedelses-commandoen, G. A.! Avertisements-commandoen, og G. f.! Fuldførelses-commandoen.

Commandotillæg; frais de représentation; et Tillæg til Gagen for Commandoen af Regimenter, Brigader, o. s. v., som altid gives den, der virkelig fører Commandoen. Hos os faaer ogsaa Lieutenanten Commandopenge for den Tid, han commanderer et Compagnie i Capitainens Fraværelse; disse Penge (2 Rbdlr.) udredes af Compagniechefen, naar denne er permitteret.

Communicationslinier; Verbindungslinien; lignes de c.; kaldes Veiene, som, fra Armeens Standpunkt, føre tilbage til de Punkter, hvor dens Underholds- og Hjælpekilder forene sig. I alle sædvanlige Tilfælde vælges de ogsaa af Armeen til dens Tilbagetog, og blive da tillige de saa kaldte „**Rückzugsstraßen**".

Compagnie; den oeconomiske Underafdeling af et Regiment eller Corps, især ved Infanteriet; det inddeles igjen i 6 til 8 Corporalskaber og commanderes af en Capitain. Stundom bruges Benævnelsen ogsaa, i taktisk Betydning, istedetfor **Division**. Compagna brugtes allerede 1302 af Italienerne, for at betegne en Afdeling Krigsfolk.

Compagnie-Rulle; die Rolle, der Standesausweis; la feuille d'appel ou le registre matricule d'une compagnie; en over Compagniets Styrke affattet Navne-Liste, som ved et Compagnies Aflevering afgives til en anden Chef.

Conduiteliste; die Conduitenliste; kaldes den Bedømmelsesliste, som til bestemte Tider indsendes af Regiments- og Corpscommandeurerne til de høieste Militairautoriteter, og som skal indeholde en nøiagtig og detailleret Underretning om samtlige Officerers Kundskaber, Dueligheb og Opførsel. En saadan speciel Liste bruges ikke i den franske Armee, men det er paalagt General-Inspecteurerne over Vaabenarterne at anføre i deres Rapport til Krigsministeren de Militaire, som fortjene Befordring, Belønning eller Fretteseettelse.

Conscription; Optegnelsen af det værnepligtige unge Mandskab efter Aldersclassen; deraf **Conscriberet**, Conscribirter, conscrit, den til Militairtjeneste udskrevne Soldat. **Conscriptionssystemet** eller

den almindelige Værnepligt indførtes i Aaret 1798 af det franske Directorium, og siden i det øvrige Europa.

Constabel; Kanonier; canonnier; Soldaten, som tjener ved Artilleriet; den, som kjører Skytset eller Ammunitionsvognene, kaldes **Train-Constabel**; der Stückreiter oder fahrende Artillerist, canonnier-conducteur; den, som betjener Skytset, kaldes der Kanonier, le canonnier-servant; see Bombardeer.

Contre-Approcher; et Slags Lobegrave, som den Belejrede sædvanligen anlægger med den **flygtige Sappe** paa Capitallinien af Angrebsfrontens Halvmaane, indtil Glaciets Fod, eller noget længere ud i Marken. For Enderne af disse Linier opføres let Skyts bag et Brystværn af Skandsekurve eller Sandsække, eller der bygges en Fleche af samme Materialier.

Contrebatterie; C. oder Gegenbatterie; contre-batterie; kaldes i Særdeleshed de B., den Belejrende anlægger i et **Logement** paa Kammen af Glaciet imod det fiendtlige Skyts, han ikke før kunde beskyde; i Almindelighed: ethvert B., som man anlægger imod et fiendtligt. Det første Slags, som ogsaa kaldes **Demonteerbatterier**, udgjør i Forening med **Brechebatterierne** Tydskernes og de Franskes saa kaldte „zweiten Batterien, secondes batteries".

Contre-Brønd, eller Forsvarsbrønd; der C.- oder Vertheidigungsbrunnen; contre-puits; kaldes en Mine-Ovn, som anlægges i en vis Afstand ovenover en Minegang (hvorfra den ogsaa lades), saaledes at den ved Explosionen, uden at gjøre Minegangen nogen Skade, ødelægger saavel Fiendens underjordiske som overjordiske Arbeider, saasom Angrebsbrønde, Sapper, Cavaleer-Trancheer, o. s. v.

En Opfindelse af den franske Ingenieur-Oberst Baron de Fleury i Aaret 1820, som giver en høiere beliggende Etage af Ovne, der kunne virke mod den fiendtlige Sapeur, medens man conserverer sine egne, dybere anlagte Miner imod den fiendtlige Mineur. En udførlig Beskrivelse over disse Brønde findes i Villeneuve's manuel du mineur, og i Reinholds „praktisches Handbuch für den Mineur" Kopenhagen 1829.

Contremarche; en Bevægelse, som tjener til at lade en Colonne afmarchere i modsat Direction med uforandret Front.

Contreskarpe; see Grav.

Contretegn; see Løsen.

Contre-Tranchéer; see Contre-Approcher.

Contrevallationslinie; en Forskandsningslinie, som sikkrer Belejringscorpset imod den Belejredes Udfald; den vender sin Front mod Fæstningen og ligger 700—1000 Alen nærmere end **Circumvallationslinien**.

Contribution; efter det nærværende Culturtrin de Præstationer, som ydes Seierherren enten i Penge eller ogsaa i Naturalier, ved Afslutningen af en Fred, som Godtgjørelse for Krigsførelsen, eller saadanne, der kræves af Fienden i Krigens Løb som øieblikkelig

Indtægt af erobrede Provindser eller Byer. Indbrives Contributioner under Trudsler af Plyndring og Brandlægning, bliver Ordet synonym med **Brandskatning**.

Convoi; die Zufuhr; le c.; et vist Antal Vogne, som tilføre Armeen Levnetsmidler, Armatur, Munition, o. s. v.

Coquille; die Schaalenform; la coquille à mouler; en Metalform til Jernprojectilernes Formning og Støbning, bestaaende af to Halvdele, af hvilke enhver har en halvsphærisk Huulhed efter Kuglens Størrelse; de forenes ved Tapper; see Formkasse.

Corporal; caporal; en Befalingsmand, som hos os og i de tydske Armeer indtager den laveste Rang iblandt Underofficererne; i Frankrig derimod danner en egen Classe imellem U. og de Simple. Med Hensyn til det specielle Opsyn med Compagniets (Batteriets eller Eskadronens) indre Tjeneste, ere disse inddeelte i mindre Afdelinger af 10—18 Mand, som kaldes **Corporalskaber**, escouades (ved Cavalleriet i nogle tydske Armeer „der **Beritt**"), af hvilke enhver har en Corporal til Formand. Da vore Compagnier o. s. v. i Fredstider kun udgjøre den ovennævnte Styrke, er deres Inddeling i Corporalskaber de facto ophørt.

Correctionstabel; en balistisk Tabel, som tjener til at corrigere det ved Prøvekastet eller Middeltallet af de første Kast (eller Skud) erholdte Resultat.

Cotere Terrainet; das Terrain cotiren; coter le t.; bestemme Højden af ethvert Punkt i Terrainet over **Sammenligningsplanen**, lagt igjennem Terrainets laveste Punkt. (Denne Plan antages i de nivellerede Fortificationstegninger at gaae **over** alle Punkter, som man vil udtrykke i Tegningen.)

Cotoyere; zur Seite marschiren; cotoyer; marchere ved Siden af (i en parallel Linie med) en fiendtlig Armee eller Troppeafdeling, for at forhindre dens Overgang over en Flod, benytte et gunstigt Øieblik til at angribe den, o. s. v.

Couronnering (den dækkede Vei); das Couronnement oder die Krönung; le couronnement du chemin couvert; kaldes den paa Glacist, omtrent 18—20′ fra dets Krete ved en enkelt **Vende-Sappe** (see Sappe), udførte Løbegrav, hvori Breche- og Contrebatterierne anlægges, og hvorfra Grav-Nedgangen bygges. = Minetragtens, die Verschanzung des Minentrichters, le c. de l'entonnoir, bestaaer i at indrette Tragten **til en Voldgang**, hvortil magelige Trin føre. Det skeer ved, i en Afstand af 1 Fod omkring Tragtens Rand, at opstille Skandsekurve, som fyldes med Jord, ved at nedslaae 9′ lange Pæle, 8′ fra Kurvene, og ved at opfylde Mellemrummene med Jord. Naar der er lagt Breche i en Vold ved Hjælp af Miner, bliver Couronneringen under Stormen undertiden udført, uden at opstille Skandsekurve.

Courtine (Mellemvold); der Mittelwall oder die C.; den Deel af Volden, som forbinder to Bastioner.

Courtinepunkt; C.; point de la c.; det Punkt, hvor Mellemvolden ſtøder ſammen med Baſtionsflanken.

Crenelere; forſyne med Skydehuller.

Cretelinie eller Fyrlinie, Ildlinie; die innere Cretelinie oder Decklinie, der Kamm der Bruſtwehr, die Feuerlinie; la crête du parapet ou la ligne de feu; den Linie langs Bryſtværnets Krone, ved hvilken Forſvarerne ſtaae. = den ydre, die äußere, la c. extérieure; den Ildlinien modſatte Linie, ſom begrændſer Bryſtværnets Krone. = Glaciets, der Kamm des gedeckten Weges, l'arête du glacis; Kanten af den dækkede Vei's Glacis.

Cretevinklen kaldes den Vinkel, ſom Bryſtværnets Krone danner med Bryſtværnets indre Side.

Cul-de-sac; en Gade uden Udgang. En Egn, hvor man ikke kan komme frem. Naar et Corps eller en Troppeafdeling har forvildet ſig ſaaledes i et Terrain, at det enten maa ſlaae ſig igjennem, eller ogſaa give ſig til Fange,, ſiges: at det er kommen i en cul-de-sac.

Cûnette eller **Cûvette**; ränngraf; en vaad Grav eller en Afløbsrende, ſom undertiden føres i de tørre Grave, for at ſamle Vandet, og forhindre, at deres Bund ei ſkulde blive for fugtig, hvilket kunde foraarſage uſund Luft.

Czapka (Schapka); Landſenerens Hovedbedækning (af Klæde og Læder).

Cylindriſk boret; rakt utborret; kugelgerade oder kugelgleich gebohrt, ſiges om Geværløb, naar Calibret (Boringsdiametren) overalt er lige ſtort i ſamme. Om Skyts ſiges paa Franſk pièce nette.

Cylinderpande; pannvalsen; die Walzenpfanne; le bassinet à cylindre; en Pande til en Sikkerhedslaas, ſom bedækkes af en Kobber-Cylinder, die Pfannenwalze; valsen; le noyau; der kan dreies og har en Udhuling til Fængkrudtet. Med denne Indretning vare den forhenværende franſke Livgardes Geværer forſynede.

D.

Damgrube; gjutgropen; die Dammgrube; la fosse aux fontes; en Fordybning foran en Støbeovn, hvori Formen til Skytſet ſættes lodret under Taphullet (Aabningen til Metallets Afløb). Den Jord, ſom omgiver Formen i denne Grube, kaldes **Damjord**, Dammerde.

Damkølle; der eiſerne Stempel, en Jernſtampe med Træſkaft, hvormed Damjorden ſtampes faſt i Damgruben omkring Formen.

Dampkugle; die Dampf-, Dunſt-, Blend- oder Rauchkugel; la balle à fumée; en Kugle, ſom før brugtes til at fordærve Luften i de fiendtlige Minegange. **Røgkuglen** derimod bruges endnu til Signaler, og beſtaaer af en anden Sats end den første.

Dandſemeſter; panard; en Heſt med udadſtaaende Forbeen.

Debarkationstropper; troupes de débarquement; Landtropper, som føres til Sees fra et Land til et andet, for der at agere.

Debouché; Udgangen af en Snevring. Ordet bruges hyppigen for selve S., hos os ogsaa om et Hul (trouée), der gjøres igjennem et Gjerde, o. s. v.; deraf at **debouchere**, at marchere ud af en Snevring (Defilé).

Decharge-Casematte; see Casematte.

Decharge-Revetement; die D. Mauer; voûte de décharge; en almindelig Beklædningsmuur med forlængede, overhvælvede Modstandspiller. Indefter lukkes de enten ved en Bagmuur eller ogsaa ved Voldens Jordmasse, som da bag Beklædningen erholder naturligt **Anlæg**. Det saaledes fremkomne hule Rum anvendes sædvanligen i defensivt Øiemed, og afgiver de saa kaldte Decharge-Casematter.

Deelskive; die Theilscheibe; le diviseur; et Instrument til Riffelbænken, bestemt til at afdele Riffelgangene i Løbet paa Handelsgeværer.

Defensive; Forsvar; die Vertheidigung; at **gribe** Defensiven; die D. ergreifen; se tenir sur la d.; d. v. s. at indskrænke sig blot til Forsvaret i en Krig.

Defensivflanke; kaldes i Linearstillingen den Hage, som gjør Front udad (auswärts), for at dække Flanken; see Offensivflanke.

Defensiv-Casematte; die D. oder das Vertheidigungsgewölbe; voûte défensive; en bombefri Hvælving, som ikkun tjener til Forsvar.

Defensiv-Stilling; die Defensivstellung; den Stilling, som skal forhindre, eller i det mindste vanskeliggjøre Fiendens Fremrykning i en bestemt Retning.

Defilé (Snevring); der Engweg; hvert Gjennemgangssted, som tvinger en i Linie værende Troppeafdeling til at bryde af, for at kunne passere samme; see Debouché. **Defilere**; faire défiler une troupe; lade Tropper marchere afdelingsviis bag hinanden, enten forbi en Monsterherre, o. s. v., eller igjennem en Snevring.

Defiléfægtning; das Defilégefecht; en F. for at tage (forcere) eller for at forsvare et D.; den forekommer ofte i Forpostkrigen og hyppigen ved Tilbagetog; ved Broer og Diger kaldes den specielt **Brofægtning**; Brückengefecht.

Defiléild; see Infanterieild.

Defilement; betegner en saadan Anordning i Befæstningens enkelte Dele, at derved saa meget som muligt fyldestgjøres Befæstningslærens første Grundsætning, nemlig: at sikkre Alt, som skal dækkes mod fiendtlig Ild.

Defilementsplan; die D. Ebene; le plan de défilement; den Flade, som gaaer igjennem Værkets Crete, og som lader de Punkter af Terrainet, hvorfra man kan blive beskudt af Fienden, tre eller flere Fod under sig. Denne Plan løber stedse parallel med **Situationsplanen**.

Defilements-Traverse; see Traverse.

Defilere et Værk; ein Werk defiliren; défiler une ouvrage; anordne et Bryſtværns Anlæg ſaaledes, at de Tropper og Gjenſtande, ſom befinde ſig bagved ſamme, ere dækkede for Høider, ſom ligge foran ſamme. = (at lade) ſee Defilé.

Degnegalop; ſee Galop.

Deling; der Zug; le peloton; ved Cavalleriet, Halvparten af en Diviſion eller Fjerdedelen af en Eſkadron. Ved Artilleriet, le section; 2 Kanoner (eller Haubitſer), Fjerdedelen af et Feltbatterie.

Demantelere; eine Feſtung demanteliren; démanteler une place; at ombanne den til en aaben By, ved at raſere Bryſtværnene, tilkaſte nogle eller alle Grave, o. ſ. v.

Demarkationslinie; ligne de démarcation; den Linie, ſom begrændſer Fæſtningens Terrain.

Demolere en Fæſtning; eine Feſtung ſchleifen; démolir une place; ſløife (nedrive og jævne) alle de Gjenſtande, ſom tjene til eller forøge dens Forſvar. Dette ſkeer af Fienden paa en voldſom Maade, ved Miner, o. ſ. v., af os ſelv, ifølge Forpligtelſer, ved Haandgjerning; men udføres gjerne ſaaledes, at man med mindre Umage og Bekoſtning kan retablere den.

Demoleringsmine; Demolirungs- oder Schleifungsmine; mine pour démolir; enhver M., der tjener til at ſløife, dog iſær den M., ſom en Fæſtnings Beſætning lader ſpille, for at ødelægge et af ſamme forladt Værk.

Demolitionsſyſtem; système de démolition; et Syſtem, ved hvilket man ſtræ ved Fæſtningsværkernes Bygning træffer ſaadanne Foranſtaltninger, at der dannes nye Affnit for Forſvarerne, ved deelviis at ødelægge diſſe Værker.

Demonſtration; Vorſpiegelung; beſtaaer i Detacheringen af et afſondret Troppecorps, ſom ved ſine Bevægelſer ſkal true Fienden i Affſtand, og holde ham beſtandig i Frygt for hvert Øieblik at blive angreben, imedens at Armeens Hovedſtyrke paa et andet Punkt, fra hvilket Fiendens Opmærkſomhed ved **Diverſionen** er bortledet, gaaer løs paa Fienden.

Demonteerbatterie; die Demontirb.; la b. des attaques à démonter. B., hvis Diemed det er at ødelægge det fiendtlige Skyts, ſamt Skydeſkaarene; ſkydes der med ſmaa Ladninger og ſtor Elevation (eller med Ricochetſkud) faaer B. Navn af **Ricochetbatterie**; ſkydes der med fuld Ladning (mit voller Ladung, à charge entière) kaldes Batteriet paa Franſk, b. à plein fouet ou b. directe, hos os fortrinsviis **Demonteerbatterie**.

Demonteerſkud; der Demontirſchuß; le tir de plein fouet d'une batterie des attaques à démonter; et Skud med ſædvanlig ſtærk Ladning, ved hvilket man ſtræber at gjøre det ligeoverfor ſtaaende fiendtlige Skyts ubrugbart; ſee Demonteerbatterie.

Deployere; aufmarſchiren; déployer ou se mettre en bataille; opmarchere eller udvikle ſig fra en ſluttet Colonne ſaaledes, at

Afdelingerne bevæge sig paa Linier, som løbe parallel med Tètens Alignement (Frontens Retningslinie). = med høire eller venstre om fra den sluttede Colonne; déployer par tiroir, la colonne serrée.

Deployerings-Colonne; en C., som dannes for at formere sig i Linie fra Colonne-Stillingen. Dens Formation skeer altid umiddelbar fra Linie-Stillingen (med mindre at man derved vil vinde Plads paa et indskrænket Terrain), men altid fra en allerede dannet Colonne, ved at lade Pelotonnerne slutte an.

Depot; i Almindelighed alle Gjenstande, som tjene en Armee til Remplacement og Understøttelse; Stedet, hvor disse gjemmes eller opholde sig.

Depressionslavet; die Depressionslaffette; affût à dépression ou à la **Köhler**; et Slags Lavet til Kanoner, som i Fæstninger, beliggende paa steile Fjelde (f. E. Gibraltar og Königstein), skulle bestryge Foden af Fjeldene, under Vinkler, der ei kunne gives Skyts paa sædvanlige Lavetter. Den første Depressionslavet opfandtes 1782 af den hannoverske Artillerielieutenant Köhler, som dengang befandt sig i Gibraltar. Beskrivelsen over en saadan Lavet af nyeste Construction findes i det preussiske Magazin for Artillerie- og Ingenieur-Corpserne, 1 Bind (1836).

Deroute; kaldes slagne Troppers Adspredelse og Forvirring.

Desfinateur; renritar; en Officeer eller Officiant, som tegner for et af de videnskabelige Corps.

Detacheret Beklædningsmuur, see Beklædningsmuur. = Værk; see Værk.

Detachement; kaldes hver Deel af et sluttet Heelt, som marcherer isoleret og er udsendt i nogensomhelst Hensigt; deraf at **detachere**, entsenden, afsende, bortsende.

Diamantgrav; der Diamantgraben; fossé de séparation; en lille Grav, som undertiden anlægges foran et passivt **Forhindrings-middel** eller en creneleret Væg, for at gjøre det vanskeligt for Fienden at komme til den, og umuligt at naae og afbenytte dens Skydehuller; f. E. i en Pallisadering.

Diopterlineal eller **Alhidade**; et til Opmaaling med Maalebordet uundværligt Instrument, baade til at visere (sigte) med, og derefter at trække de viserede Linier paa Maalebordet. Det bestaaer af en Messinglineal, paa hvis Ende befindes **Dioptere**, Absehen eller Pinacidien, enten lodret tilloddede, eller forsynede med Gevinde til at kunne klappes op og ned. Det Diopter, bag hvilket Øiet kommer, kaldes **Ocular-D.**; det, som vender mod Gjenstanden, der sigtes paa, **Objectiv-D.**; det første har eet eller flere **Sigte-huller** (Indskaar), Visirlöcher, det andet har i Midten en Aabning, der er forsynet med en fiin Traad.

Directe Batterie; die senkrechte B.; b. directe; et B., som i perpendiculair Retning beskyder Fronten eller Flanken af et Værk, eller Fronten af en Troppeafdeling.

Directrice (Directions- eller Retningslinie); die D., la d.; Skydeskaarets Midtlinie og dennes Forlængelse.

Disciplin (Mandstugt); den moralske Tilstand i et Corps, som grunder sig paa den hos Krigeren enten frivillige eller ved Tvangsmidler frembragte Respect for Loven, samt paa den deraf bevirkede Lydighed og Orden.

Dispositions-Artillerie; bruges af de nyere Militairskribenter istedet for **Artillerie-Reserve** eller Reserve-Artillerie.

Distancemærker; Distanzzeichen; repère ou repaire; kaldes de Pæle eller andre Mærker, som man fra faste Batterier enten i Forveien sætter ud, eller tager Kjende paa, for lettere at bedømme Fiendens Afstand, naar han naaer disse Steder, og for derefter at kunne bestemme Skytsets Retning.

Distancevisser; afstånds-mätare; das Distanzvisir; le diastimètre ou mireur; et Instrument til Distancernes Bedømmelse, bestaaende af et Pergament- eller Blik-Blad, hvori et Antal Aabninger ere indskaarne, som, paa de Distancer, hvortil de ere beregnede, netop udfyldes af en Gjenstand, ved at holdes i en bestemt Afstand fra Øiet.

Diversion; D. oder Abwand; d.; herunder forstaaes et saadant Indfald i det fiendtlige Land, hvorved Fiendens Kræfter afdrages fra Hovedpunktet. Gjøre en D.; eine D. machen; opérer une d.

Division, af en Armee eller et Armeecorps, Foreningen af to eller tre **Brigader** under een Chef. Angaaende de preussiske Divisioner see **Brigadeopstillung**. = af en Bataillon; see Compagnie. = af et Feltbatterie, Halvdelen af samme eller fire Piecer med tilhørende Ammunitionsvogne, o. s. v. = af et Cavallerie-Regiment, i Frankrig, Hessen, Würtemberg, Østerrig, to Eskadroner under Commando af en Stabsofficeer, i Frankrig chef d'escadron, i Tydskland **Divisionair** kaldet.

Dobbelhakke; die Doppelhaue; hoyau à deux tranches ou pic à tranches; en H. med to Huggejern, i hvis Midte Skæftet sidder; den bruges af Mineuren.

Donkraft; see Dunkraft.

Dop; see Dup.

Doseringslægter; Dosirlatten; kaldes **Lægteprofiler**, som slaaes op i indbyrdes passende Afstande, langs med Flugten af et Brystværn, som man vil beklæde med Græstørv, for at Overfladen kan blive lige og jævn.

Dragbaand; das Ziehband; le lien ou étrier; i Almindelighed et Jernbeslag, som tjener til at forene og styrke Gjenstande, forfærdigede af Træ. I Artilleriet anvendes to Slags Dragbaand, nemlig til Axlen og til Hjulet; det første findes omtalt under Artiklen **Axeldragbaand**; det andet Slags kaldes enten **enkelt** (das einfache, simple) eller **dobbelt** (das doppelte oder gespaltene, **double ou bande à fourche**), alt efterson det har to eller fire med Snorehuller forsynede Labber. Begge bruges til at sammenholde

og ſtyrke Hjulet, naar det alligevel maa forblive i Brug. Ere Egerne blevne ſløve i Fælgerne eller brækkede, ſaa anlægges Baandet paa dette Sted af Hjulkrandſen; en Line trækkes igjennem Baandets Snøre-huller, ſlaaes omkring Navet og ſtikkes atter igjennem omtalte Huller, hvor Linens Ender fæſtes med en ſtærk Knude. Endeligen ſammen-dreies Linens Omgange ved Hjælp af en Pind, tourniquet, og beſnøres fra oven ned ad, indtil det Hele har erholdt den fornødne Styrke. Efter Omſtændighederne anlægges eet eller flere (enkelte eller dobbelte) Dragbaand, hvis Glidning forhindres ved Søm. Derſom en Hjulſkinne eller Fælg er ſprungen over, anlægges lige-ledes Dragbaandet derſteds, men befæſtes kun ved de tilhørende Træknagler.

Drage; der Drache, die Perle, das Nagelfell; onglée; en Uklarhed i Vandvædſken i Heſtens Øie, der enten kan være blodblandet, ſlimet eller materieagtig; undertiden indeholder den Traadorme.

Drager paa en Pontonvogn; der Küpfſtock; le support, la pièce de bois la plus élevée des trains du haquet Gribeauval; entretoise de lisoir, au haquet du nouveau système; et Træ-ſtykke, hvorpaa Pontonen eller Brobaaden hviler under Transporten; ved Hjælp af to **Dupper**, die Küpfen, le montans, er den enten forenet med en **Bro** eller direkte med Axeldammen. = underlag-bjelke; der Tragbalken einer bedeckten Batterie, le sommier ou travon de ciel, d'une batterie blindée; den tjener til Side-væggenes Forbindelſe og til Underlag for Tagbjælkerne.

Dragkjæde; die Zugkette; K., ſom bruges af Artilleriet, naar der ſpændes flere end 6 Heſte for et Skyts.

Dragon; le dragon; en Rytter, ſom i de fleſte Armeer hører til det lette Rytterie. Efter Pater Daniel og andre Autorer opkom Dragonerne 1544 i Slaget ved Ceresole i Piemont, idet Marſkalk Brisſac gjorde Bueſkytterne (Archibugieri) beredne. Efter Ita-lieneren Graſſi, ſom paaſtaaer nøie at have underſøgt Relationerne om dette berømte Slag, hidrører Dragonerne fra Italieneren Strozzi's beredne Bueſkytter, ſom i Midten af det 16de Aar-hundrede af ham førtes til Frankrig, hvor man tillagde dem dette Navn, paa Grund af deres mere martialſke Udſeende (maggiore terribilita). = med det tydſke Ord Dragoner betegnes ogſaa Broſtenene, ſom ſlynges ud af Steenmorteren. = die Schulter-klappe, la dragonne sur les épaules de l'habit; en Klap, ſom holder Gehænget og Bandoleret faſt paa Skuldren; ogſaa den med Klæde forede ſmalle Treſſe, ſom holder Epauletten i dens Leie.

Dragrem, eller **Dragt**; der Trageriemen; la dossière; en Rem, ſom gaaer over Overbladet af Bag-Seletøiet til Gaffelboms-Kjøretøier, i hvis to Sløifer Bommene indſtikkes.

Dragtoug; das Zugſeil; le trait à canon; et Toug, ſom, ved Poſitionsſkyts, hænges paa Vognſtangens Dragtougkrog, naar der kjøres med 8 Heſte, og der ikke bruges Kjæde.

Dreie for; vordrehen; kaldes en Operation, hvorved der udſkæres,

ved Hjælp af et Dreiejern, en Udhuling i Axen af Kanonens Hoved, af den Størrelse, at det 1ste Boer kan indbringes.

Dreiebjælke; der Drehbalken; poutre tournante; et Slags Slagbomme til at lukke Indgangen til Fæstninger og Skandser; sædvanligen er den ligesom spanske Ryttere forsynet med **Fjædre**.

Dreielad; die Drehbank, der Drehstuhl; le tour; i et saadant L. afdreies hos os det nye Skyts paa dets Overflade, med Undtagelse af de Steder, hvor Piecen har fremstaaende Dele, som afmeisles. Imidlertid har man i Udlandet ogsaa et Dreielad til Tappernes Afdreining. **Dreiejernet**, svarfjernet, der Drehstahl, le ciseau du tourneur, støttes under Arbeidet paa en **Forlægger**.

Drivfærge; see Færge.

Drivstok med Udhuling; der Hohlsetzer; la baguette creuse; en Sætter til at drive Raketter over Dorn; see Raket.

Drue; **Drueansats**; } see Kanon.

Druebøile (Sgart.); anneau de bragne; en Ring paa Druehalsen, forenet med Stødbunden og Druen.

Druerør til Formen til et Skyts; see Fodform.

Druetap; fyrkanten; die falsche Traube, die Vierkante oder der Bohrzapfen; le faux-bouton, griffe du bouton ou carré du bouton; en firkantet Tap, som stødes til Kanonen, for at understøtte Bagstykket i Boremaskinen, idet Kanonen dreier sig under Boringen; den borttages senere med et Dreiejern.

Dryppefad; das Trippfaß oder die Tröpfelbütte; le cuvier garni de chante-pleure; et Fad, forsynet med en Sietragt, til Brug ved Salpetersydningen.

Dræg; Dregg-, Schaar- oder Quirlanker; grappin; et Jernanker med 3 eller flere Arme, og foruden Ankerstok.

Dugt; die Ducht oder Litze; le toron; Benævnelsen, ved **trosseslaget Toug**, paa 2 eller flere **Garn**, som ved Snoening (Sammendreining) ere forenede til et Heelt.

Dukke; bocken oder bucken; seigner le nez; siges om en Kanon, der er altfor forvægtig, saa at Forstykket ved Affyringen slaaer nedefter mod Brystriglen.

Dunkraft; die Daumkraft oder Wagenwinde; le cric simple; et Hæveredskab til svære Byrder; de mindre, 2′ høie Dunkrafter, bruges til Vogne; de større, 3′ høie, ere enten enkelte eller dobbelte. Den bestaaer af: **Kassen** eller Hylsteret, **Hævestangen**, la crémaillère, som bevæger sig i Kassen; **Maskineriet**, pignon, som ligger øverst i Kassen, og har i den dobbelte D. et Hjul mere end i den enkelte, **Svinglen** eller Haandfanget, la manivelle, **Stoppekrogen**, eller i Stedet for den en **Palemoder** (Spærhjul) og **Pal** (Stopper), og endelig 2 **Pigger** i Enden af Kassen.

Dup, rigtigere Dop; nub; die Mutze, Beschieß- oder Probeschwanzschraube, Mutzschwanzschraube; la culasse sans queue; kaldes en Skrue med Kanal, som gaaer igjennem samme efter Længden;

ved Geværrørets Skudprove bruges den istedet for Svandsskrue og Fænghullet, hvilket først bores efter Proven.

Duve Brobaaden bort; vorschieben; pousser au large; skyde den ud i Vandet.

Dybde, i Opstillingen, djuplek; die Höhe oder Tiefe; la hauteur d'une troupe; Antallet af Geledderne, som ere stillede bag hinanden.

Dybdemaaler; et Verifications-Instrument ved et Geværløb, at maale Længden af Gevinderne til Svandsskruen; til samme Diemed bruges i Frankrig une filière-matrice avec son taraud.

Dække; decken; couvrir; sikkre sig; = Flankerne; sich die Flanken decken, s'épauler; støtte sine Fløie til en Flod, et Morads, o. s. v. = hverandre; sich decken, se couvrir; siges om For- og Bagmandens nøiagtige Stilling bag hinanden i Geledet.

Dækkengjord; täckjola; der Deckengurt; la sangle de la couverture d'écurie; et Stykke Gjord, paa hvis ene Ende er fastsyet et Spændestykke med Rullespænde og tvende Sløifer, og paa den anden en Stroppe med Huller. Den tjener til at holde Dækkenet (Stald-Dækkenet) fast paa Hesten.

Dækket Vei; betäckta vägen; gedeckter (bedeckter) Weg, chemin couvert; den omkring den ydre Gravrand løbende Vei, som formedelst et fremrykket Glacis ei kan sees af Fienden og ikke directe beskydes. Har Fæstningen en **Forgrav**, fremstaaer en ydre d. V., der äußere, niedere oder doppelte g. W., oder Laufweg, l'avant-chemin couvert.

Dækplade; see Panddækkel.

Dækplanke; vandrings-plank; die Brückendiele; le madrier de pont; en med Udklinkninger til **Surrebjælkernes** Surring til Brodækket forsynet Planke, hvormed Gulvet, vandringen, lægges til en Krigsbro.

Dæmning; digue; der Damm; en Jordforhøining, der opkastes tværs over Strømmen af et rindende Vand, paa den Side, hvor det har Afløb, for at tilveiebringe en Oversvømmelse. Den Deel, som ligger lige over det oprindelige Flodleie, kaldes **Kisten**, le massif de la d., der Kasten. For at hindre Vandet i at stige for høit og at strømme hen over Dæmningen, hvorved denne tilsidst vilde bortskylles, anbringer man en Fordybning (Rende) i D. i den Høide, Vandet skal have, hvorigjennem det overflødige Vand afløber. Denne R. kaldes **Overfalds-**, **Overløbs-** eller **Afløbsrende**, déversoir og trop-plein, Abfluß, Ausfluß, Freifluth, Fluder eller Ueberfall.

Døbe Fyrværkerielegemer, taufen, le baptême, la trempe ou le goudronnage des artifices; dyppe dem i Beeg.

Døde Arme; todte Arme oder Flußarme, Altwasser; bras morts de rivière; de udtørrede eller til Morads blevne Forgreninger af et Vandløb.

Døde Kul; todte Kohlen; charbons artificiels qui ne sont pas

sonores en les frappant; Trækul, som ei klingre ved Brydning eller Slag.

Døde Vinkel (den); der todte Winkel; angle mort; i Befæstningskunsten det Rum, som findes, foran Brystværnet, under den dybest plongerede Skudlinie.

Dødhoved; förlorade huſvudet; der verlorne Kopf oder Ueberguß; la masselotte; en betydelig Masse af Metal, som støbes til Enden (Hovedet) af Skyts og Morteerlavetter (af Jern), for at virke med sin Vægt paa det flydende Metal, og saaledes at forhindre Utætheb. Efter at Støbningen er afkjølet, afskæres Dødhovedet med en Sav.

Dødhovedform; Formen (Geſtalt og **Mantel**) til **Dødhovedet**. I Tydskland, hvor denne Deel af Formen, ved Batterieskytset, tillige indbefatter Hovedets Form, kaldes den das **Kopfſtück**. Ved Feltskyts formes Dødhovedet i Eet med **Kanonformen**. I Frankrig kaldes den la troisième partie du moule. I denne befindes et **Indgus** eller Indløbshul, das Mundloch, le godet, udhugget, hvorigjennem Metallet ved Støbningen løber ind i Formen. Tidligere sattes, istedet for dette, et Rør i Formen, som kaldtes Indgusrøret; die Eingußröhre; la trompe de moule.

Dørslag; der Durchschlag oder Durchstecher; dégorgeoir ordinaire; en Jernnaal til at rense Fænghullet med, naar det er forslammet.

E.

Echelon (en); kaldes i Taktiken det Angreb, hvor Afdelingerne, med lige Mellemrum, successive rykke frem, uden at maskere hinandens Front.

Echiquier (Retraite en); kaldes en Tilbagegang, være sig med Bataillonsfront, i Colonne eller Quarré, hvor hver anden Afdeling bliver staaende, medens de mellemstaaende trække sig tilbage igjennem de derved opstaaede Intervaller i Frontlinien.

Enhorn eller Enhjørning (Russisk Jedinarog); das Einhorn; licorne; Benævnelse paa de russiske lange 3-, 10- og 20-pundige Felt- og 40-pundige (eller 1 Puds) Beleiringshaubitser med afstumpet conisk Kammer, Oprindelsen til de nuværende Granatkanoner.

Efterbrænding (Fængkrudtets); das Nachbrennen der Gewehre; long-feu; siges, naar Skudet først falder, efter at Fængkrudtet er afbrændt.

Efterlud; die Nachlauge; eaux de lavage, de lessivage ou foibles; den Salpeterlud, som vindes ved gjentagen Paagydning af Vand paa een og samme Salpeterlud.

Efterſydning; der Nachsud; le rebouillage des eaux surnageantes ou mères; **Moderludens** Luttring i Salpetersyderierne. Produktet deraf kaldes **Efterſydningslud**, die Nachsudlauge, eaux de rebouillage.

Eftertrækning (Hanens); die Ueberziehung des Hahnes; la surbande; det Stykke, som Hanen endnu kan trækkes længere tilbage, efter at være heelt spændt.

Egerne ved Hjulet; see Hjul.

Egestift; en Jernstift med Lab, som anvendes, naar Tappen paa Hjulegen er sprungen over; den drives med Spidsen op i Hjulfælget og nagles med Labben til Egen.

Egesvøb; das Speichenband; lien de rais; Jernbaand til at sammenholde brudte Hjuleger.

Elevationsvinkel; höiningsvinkel; der Erhöhungswinkel; den Vinkel, som Piecens Kjærnelinie danner med Horizontalen, eller med en Linie, draget fra Piecen (nøiere regnet fra Mundingens forreste Sigtepunkt) til Maalet. I første Tilfælde kaldes det **Elevation over Horizonten**, der Schußwinkel, angle de tir; i andet **Elevation over Maalet**, angle de mire.

Elevere et Skyts; eleviren; élever; sænke dets Bund, eller reise dets Munding iveiret.

Emne-Jern, efter det Svenske ämnes-jern, das Mustereisen, fer ébauché; Jern, som i det Grove er udsmedet til den Façon og de Dimensioner, det bør have efter sin Bestemmelse. Handlingen kaldes paa Tydsk **abstocken**, paa Fransk **ébaucher une pièce de fer**.

Enceinte; die Umfassung oder Einschließung, Enceinte; enceinte; den hele Masse af Værker, som nærmest omgiver det befæstede Sted.

Enfileerskud; see Artillerieild.

Engagere en Fægtning; ein Gefecht engagiren; engager un combat; indlede samme, førend man skrider til Hovedangrebet, som oftest for at erfare, hvormegen Modstand Fienden yder paa dette eller hiint Punkt af sin Opstilling.

Enghov; der Hufzwang; encastellure; en Feil ved Hestens Hov, som bestaaer deri, at Dragterne staae for tæt sammen.

Entrebiil; das Enterbeil; hache d'armes; en B., som er bred for den ene Ende som en Øxe, med en skarp Staal-Eg, og tilspidset for den anden. Igjennem Midten gaaer et Træskaft, langs ad hvilket ligge to **Jernfjædre**, clavettes, med deres Hoveder udenfor Bilen, som, fæstede med to Netnagler til Skaftet, holde det til Bilen.

Epaulet; i vor og nogle andre Armeer Officerernes Distinctionstegn, som bæres paa Skuldrene.

Eskaladering; die Eskalade oder Leitererſteigung; escalade; det voldsomme Angreb paa Fæstninger, Mure, Brystværn, o. s. v., ved at bestige dem, deels med, deels foruden Stiger (Stormstiger).

Eskarpe; see Grav.

Espingole; arme à plusieurs coups; hos os et af afdøde Capitain Schumacher af Generalstaben indført Vaaben, bestaaende af en Geværpibe af temmelig stort Caliber og betydelig Længde, fyldt med flere Krudtladninger og Blykugler, den ene foran den anden, omtrent som ved de romanske Lys. Krudtladningerne tændes fra

Mundingen saaledes, at Kuglerne udskydes med korte Tidsmellemrum. Under Affyringen ligger Løbet i et andet Rør, der hviler paa en Affütage og kan modtage Forandring i Retningen. For at skaffe sikkre Skud, har man senere anbragt en Riffelpibe foran Ladningerne, hvorigjennem Kuglerne da maae gaae.

I Frankrig forstaaes ved **Espingole** eller Tromblon vor Muskedonner, et Slags Rendekuglegeværer med kegledannede Piber af Messing eller Jern, der bruges paa Krigsskibene. Napoleons Garde-Mammelukker vare bevæbnede med Tromblons. Tydskerne kalde dem **Streuröhre**.

Estacade; et Pæleværk eller en Pallisadering i Vandet, for at forhindre Fiendens Nærmelse; Pælene maae ligge med deres Spidser ikkun saa Tommer under Vandspeilet.

Etablissement; kaldes de paa hvilketsomhelst militairt Punkt anlagte Forskandsninger, Magaziner, o. s. v., eller i Almindelighed ethvert Sted, som skal forsvares imod Fiendens Angreb.

Etappe; étape; det til Marchqvarteer bestemte Sted; ogsaa de Steder, hvor Tropperne paa deres Marche forefinde Forpleining, Forspændsheste, o. s. v., samt (paa Fransk) uegentlig: Soldatens daglige Portion.

Etappekort; see **Marchroute**.

Evolution; Udførelsen af enhver taktisk Bevægelse; især af mindre Troppeafdelinger (Bataillioner og Regimenter). Efter Clausewitz „**der Marsch im Gefecht**"; see **Maneuvre**.

Examineer-Trop; der Examinir-Trupp; patrouille d'une garde chargée de reconnaitre etc. Trop (1 Gefreider og 2 Mand), som udsendes fra en Vagt, for at modtage og udforske Ronder, Tropper og enkelte Personer, som nærme sig samme.

Exerceergevær; das Exerzier-Gewehr; fusil reformé pour les exercices sans poudre. Et til Krigsbrug ubrugeligt Gevær, hvormed Rekruten øves i Chargeringsgrebene.

Exerceerpatron; foruden den under Artikel **Patron** omtalte, betjene Tydskerne og Franskmændene sig af en med Klid eller Savspaaner fyldt P. (die mit Kleyen oder Sägespähne gefüllte E., la cartouche d'exercice de son ou de sciure de bois), for at vænne Rekruten til at holde Krudtet hurtigt og tillige regelmæssigt paa Panden, at komme Patronen, uden at spilde Krudt, i Løbet, o. s. v.

Explosions-Radius; der Sprengungshalbmesser, Explosionsradius; rayon d'explosion; den Linie, som kan drages fra Krudtladningens Midtpunkt til hvilketsomhelst Punkt af Mine-Tragtens Rand.

F.

Face; fase eller framlinie; die F. oder Gesichtslinie; la face ou pan de bastion; de Linier af Bastionen, som løbe sammen i

Baſtionspynten og beſtryges af Nabobaſtionens Flanker. = den ſkraa Flade, ſom fremkommer ved at borttage den ſkarpe Kant af et Stykke Træ. Ved Jernbeſlag kaldes den en **Afreifning.**

Fadelængde; die Faßlänge oder bloß Länge; élingue de corde; et Toug, ſom bruges til at ſlaae om Stykfade og andre tunge Gjenſtande, naar de ſkulle heiſes op; det beſtaaer af et Stykke Toug, hvis Ender ere ſammenſplidſede. Den kan ogſaa indrettes med en Kous i den ene Ende, hvorigjennem Længden ſtikkes, og et Die i den anden Ende.

Fading paa en Vogn; das Obergeſtell, der Wagenkaſten; le corps d'une voiture; Overdelen, hvori de Gjenſtande lægges, der ſkulle transporteres; den beſtaaer enten af en Kaſſe med Laag, hvilende paa to Underbomme (ſom ved de danſke ældre Ammunitionsvogne), eller af to **Vognhaver** (Letter), en Vognbund, en **For-** og en **Bagſmække** og et Laag, ſom ved de danſke Reqviſitvogne.

Faget af en Brønd eller en Minegang; das Getriebe oder die Thürgerüſtentfernung; l'intervalle; Afſtanden imellem to Rammer, med Indbegreb af den Ene.

Fald; fall; der Fall oder Schluß der Seele; kaldes en ubetydelig Udvidelſe af Sjælen ved Krudtkammeret i nogle udenlandſke Rifler; den ſkal forøge Skudets Virkning. Efter Enander fremſtaaer en ſaadan altid ved Løbets Tilvirkning, omendſkjønbt den ofte er umærkelig. = (det første og det andet) ved Skytſet; der Bruch oder Abfall; la déclivité, le fin du renfort; Overgangen fra den tykkere til den tyndere Deel af Godſet omkring Sjælen. = (Bryſtværnets), der Fall der Bruſtwehr; **pente du parapet**; Heldingen af dets øverſte Skraaning.

Falde af; abfallen; ſiges ved Rodemarchen om Folkene, naar de, efter at have trukket ſig til den befalede Side og at være komne lige for det Sted, hvor Fløimanden ſtod, marchere ligeud og følge deres reſpective (høire eller venſtre) Sidemænd.

Falde igjennem; das Durchfallen der Stange; **les branches s'égarent**; ſiges om Stangen, naar den ikke mere virker ſom en Løfteſtang; hvilket ſkeer, naar Underbjælkerne, der ſkulle løbe i Retning med Munden, tabe denne Retning, og bøie indad mod Heſten.

Falde godt til Kinden; gut liegen; **tomber bien en joue**; ſiges om et Gevær, der er ſaaledes ſkæftet, at man er ſtrax ſkudfærdig, ved at lægge det til Kinden.

Faldhøide; ſee Kuglebane.

Faldſkjermraket; die Fallſchirm- oder Leuchtrakete; la fusée à parachute; en Raket, ſom, efter at være ſtegen til en betydelig Høide, udkaſter en Faldſkjerm, hvori der hænger et Blinkfyr, ſom oplyſer Terrainet, hvorhen den er bleven kaſtet, imedens Raketten langſomt daler.

Falkenterz (eller Falkenters); **plunderskruf**: der Lumpenzieher; le tire-bourre; en Krabſer, i ſtørre Maaleſtok, paa en lang Stang,

hvormed de i Sjælen tilbageblevne Stumper af Karduusposen, undertiden selve Ladningen, udtages (plundras).

Fane (gammel Dansk Fennicke); die Fahne; le drapeau; oprindelig et til en Landse eller et Spyd fæstet Tegn: et Skjold, Knippe Hø, et Baand eller desl., som tjente til Samlingspunkt, og ved hvis Reisning eller Nedsænkning vel ogsaa gaves Befaling til Angreb eller Tilbagetog. Senere forandrede Romerne, mere overtydede om Tegnets Nytte, Høknippet til en Haand, og tilsidst til en Ørn, ligesom andre Nationer ombyttede Baandet med et Stykke Lærred eller Silke, hvorpaa Landets Vaaben, Regentens Navnetræk og andre Zirater anbragtes. I Almindelighed har hver Bataillon og Eskadron en Fane, som ved Cavalleriet kaldes **Standart**. Til denne aflægger Recruten sin Troskabseed, hvilket har givet Anledning til Benævnelsen **Faneeed**. Artilleristen sværger hos os til Kanonen.

Modtagelsen af nye Faner skeer med megen Høitidelighed, idet samtlige Regimentsofficerer fæste Faneklædet til Stangen, og enhver, fra Obersten nedad, slaaer et Som i samme; denne Handling har nok givet Anledning til den tydske Benævnelse das **Anschlagen** der Fahnen und Standarten.

Fanebærer; der Fahnenträger; le porte-drapeau; den Underofficeer, som bærer Fanen (i Udlandet, paa Marchen).

Fanefoder; das Fahnenfutter, der Fahnenüberzug; l'étui du drapeau; Betrækket til Fanen.

Faneklæde; das Fahnentuch); la cravate du drapeau; det Stykke Tøi, som er fæstet til Fanestangen.

Fanemarche; Fahnenmarsch oder Fahnentrupp schlagen; au drapeau (batterie); hos os den Marche, hvormed Fanen modtages og det Kongelige Huus hilses.

Faneofficeer; der Fahnenoffizier; l'enseigne; efter vort Exerceer-Reglement den Officeer, som fører Fanen, hvilket tilkommer den yngste Officeer.

Fanepeloton; das Fahnenglied, die Fahnenrotten, das Fahnenpeloton, der Fahnentrupp; la garde du drapeau d'un bataillon; et Peloton, hos os bestaaende af 9 Roder, af hvilke de 6 udtages af Bataillonens mellemste Musketeercompagnier (3 af 4de Pelotons venstre, og 3 af 5te Pelotons høire Fløi), og de 3 andre bestaae af 8 Underofficerer, der tages af samtlige Compagnier, og af **Fanebæreren**. Det er bestemt til Fanens Beskyttelse, men danner tillige, naar Bataillonen marcherer i Linie, Forbindelsen imellem de to midterste Divisioners Fløie, hvortil disse have at see, for at vedligeholde deres Retning. For at lette Frontmarchen rykker Fanen, med de den til Høire og Venstre staaende tvende Underofficerer, 8 Skridt frem, og angiver, efter den erholdte Marchdirection, saavel Retningen som Skridtets rigtige Cadence for Bataillonen.

Fanepost; der Fahnenposten; la sentinelle du drapeau; Skildvagten ved en Fane, eller ved det Sted, hvor den opbevares.

Faneſko; der Fahnenſchuh; le talonnier; en lille Sko af Læder, hvori **Fanebæreren** ſætter Enden af Stangen, for lettere at bære Fanen.

Faneſmed; der Fahnenſchmied; le maréchal ferrant; Beſlagmeſteren ved Cavalleriet, ogſaa Cuurſmed kaldet.

Fanevagt; die Fahnenwache; la garde du drapeau; det til en Fanes Bevogtning commanderede Mandſkab; i Garniſonen 3 Mand; i Cantonneringer og paa Marcher er den ſtærkere, da den tillige bevogter Bataillonens Bagage. I Leire og Bivouaker, hvor den almindelig ſtaaer 200—300 Skridt foran Fronten, ligeover for Fanen, er den ſaa ſtærk, at den kan afgive flere Dobbelt-Poſter. Fanevagten giver ingen Honneurs.

Fanevielſe (Faneindvielſe); die Fahnenweihe; bénédiction des drapeaux; den høitidelige Handling, hvormed en ny Fane overleveres et Regiment eller Bataillon; ſee Art. **Fane**.

Fanfaro; et Trompetſignal, ſom blæſes i de fleſte Armeer kort førend Angrebet; deraf „**Fanfaro-Galopp**", fri eller ſtrakt Galop.

Fange; Gefangener; prisonnier; den Militair, ſom paa een eller anden Maade er falden i Fiendens Hænder.

Fange Stangen; die Stange fangen; boire la bride, prendre le mors aux dents ou prendre la main; ſiges om Heſten, ſom, for at undgaae Stangens Virkning paa Laderne, tager den imellem Tænderne.

Fangeline; amarre; et Toug eller Line, hvormed et Fartøi eller flydende Underlag fortøies (gjøres faſt) til en Gjenſtand, f. E. naar et Fartøi ſkal fortøies ved et Bulværk eller til en Pæl ved Flodbredden.

Faſkin; die Faſchine oder Waſeke; la fascine; ſaaledes kaldes et langt Riis-Knippe, ſom i Afſtande af omtrent 1 Fod er ſammenbundet ved **Faſkinbaand**. Efter Faſkinens Brug og Conſtruction erholder den efterſtaaende Benævnelſer:

Batteriefaſkin; f. à revêtir; en F. af 8—10′ Længde og 10—12″ i Tværmaal, ſom bruges ved Batteriebygningen, i Særdeleshed til Beklædningen.

Dækfaſkin; Deckf.; f. des blindages; en F. af forſkjellig Længde og 1 Fod i Tværmaal, ſom bruges til at bedække Krudtmagaziner, Blokhuſe, o. ſ. v., eller til at lægges tværs over Skydeſkaarene. De bindes af tykke Grene og gives ſtundom Navn af **Tagfaſkiner**, Dachfaſchinen, naar de bruges til at blindere Nedgangen i Graven, og **Kroningsfaſkiner**, naar de bruges til proviſoriſk at dække Skandſekurvene i Spidſen af den formelige Sappe.

Forankringsfaſkin; kopp-faschin; Anker- oder Kopf-F.; f. pour l'ancrage de fascinage etc.; en lille F., ſom adſkiller ſig deri fra B. F., at Riis-Spidſerne paa dens ene Ende ikke afſkæres, men omboies, og ſaaledes bindes ind med det ſidſte Baand.

Grundfaſkin; f. du fond; med dette Navn betegnes det nederſte Lag af en Faſkinbeklædning.

Traceerfaſkin; Tranſchee- oder Tracir-F.; f. à tracer; den har en Længde af 4′ og Tykkelſe af 6—8 Tommer; Navnet angiver dens Brug.

Vandfaſkin; Sänk- oder Waſſerf.; en F., der bindes af de tykkeſte Grene, og undertiden forſynes med Steen, i hvilket Tilfælde den faaer Navn af **Steenfaſkine**. Den gives en Længde af 10′ ved en Tykkelſe af 10—12″, og bruges til Dæmninger, ved Grav-Overgange, til at gjøre en Moſe fremkommelig, o. ſ. v.; ſee **Batteriepølſe**, og **Sappebundt**.

Faſkinbaand; der Faſchinenbund; le hart; kaldes Vidien, hvormed Faſkinen ſammenbindes i visſe Afſtande. Baandet ſammenholdes ved en **Knude**, die Schnecke, das Schloß, noeud du hart.

Faſkinbro eller **-Dæmning**; Faſchinendamm; pont des f.; kaldes en D. af **Steenfaſkiner**, ſom gjøres over ſmalle Vandløb, Fæſtningsgrave, o. ſ. v.

Faſkinbuk; der Faſchinenbock oder Bindebock; le chevalet en croix de St. André pour la construction des f.; to over Kors i Jorden nedſlaaede 6—7′ Pæle, ſom, paa det Sted, de krydſe hinanden, forenes med en Vidie. 2 eller 3 ſaadanne ved Siden af hinanden og i lige Afſtand og Høide opſtillede Bukke danne en **Faſkinbænk**, Faſchinenbank, atelier, hvorpaa F. og Batteriepølſerne bindes. Paa Enderne af Bænken i een Fods Afſtand plantes to Pæle, for at beſtemme Faſkinens Længde; de kaldes **Leer-** eller **Maalepæle**.

Faſkinbænk; ſee Faſkinbuk.

Faſkinhage; hoyau à f.; en paa et langt Skaft anbragt Jernhage, hvormed Beleirernes Faſkiner og Skandſekurve kaſtes omkuld af den Beleirede, ved Udfald.

Faſkinkniv; la serpe; en Kniv, beſtaaende af en 12—16″ lang og 5″ bred Klinge med et 5″ langt Hæfte, ſom bruges til at afhugge de mindre Grene af Faſkinriſet, til at afpudſe ſelve Faſkinen, o. ſ. v.

Faſkinmaal; faschin-prófvare; Faſchinenleere; jauge en corde; et Stykke Toug eller Lunte, hvormed Faſkinernes Tykkelſe beſtemmes, maales.

Faſkinrittel eller **Vyrgeſtok**; Faſchinen-Reitel; le tourniquet, faschinklämmare; en Stok, hvormed Faſkinen, ved Hjælp af Vyrgetouget, ſammenklemmes paa de Steder, hvor Baandene ſkulle lægges.

Faſkinſav; ſee Stikſav.

Faſkinvæg; Faſchinenwand; le fascinage ou saucissonage; en Flades Beklædning med Faſkiner.

Faſkinvyrgtoug; Faſchinwürger; le cabestan en corde; et Toug til Faſkinens Vyrgning eller Afridning.

Fausſebraye; la f. ou la basse enceinte; et Bryſtværn, ſom

løber parallel med Volden, for største Deel opføres paa Bygningshorizonten, og derfor er lavere end den bag samme liggende Vold. Dens Hovedbestemmelse er at forskaffe Hovedgraven et lavere Forsvar, end Hovedvolden kan give.

— (afsondret), die abgesonderte F., den, som ved en tør Grav er skilt fra Hovedvolden.

— (die angehängte), den, som ei ved en Grav adskilles fra Hovedvolden, men staaer i direct Forbindelse med denne; en saadan ligger høiere end Bygningshorizonten.

Feiesalpeter; see Muursalpeter.

Feilhede, ved Løbsveisningen; die Schwabenhitze; Benævnelse paa slet Applicering af **Sveishederne**, ved ikke tilbørligen at tildække Løbet med let smeltelig Sand (vällsand, Schweißsand) eller Slagge. Heraf følger, at Jernets Overflade ikkun deelviis oploser sig, og at der dannes Gruber eller Bræk, som give Gnister fra sig, der kaldes paa Tydsk „**Schwaben**; see **Sveise**.

Feltartillerie; die F., das Feldgeschütz; artillerie de campagne, pièces de c.; hertil regnes hos os de 3-, 6- og lette 12-pundige Kanoner, de 10- og 20-pundige Haubitser, samt de 12- og 24-pundige Granatkanoner.

Feltbro; see Bro.

Feltbrobaad; trä-ponton i båtform; der Brückenkahn oder der hölzerne Ponton; le bateau d'équipage de campagne; en Baad, bestemt til Broslagning. Den inddeles i: Fordelen, Midterdelen eller Skroget og Agterdelen, og bestaaer af udenbords og indenbords Trædele. Til de første regnes: **Klædningen** (see denne Artikel); **Forstævnen**, det forreste Endetræ, **Agterstævnen**, det bageste Endetræ og 2 **Slæber**. Til de sidste regnes: **Indtømmeret**, hvorpaa Klædningen spigres, bestaaende af **Knæerne**, og et **For-** og et **Agterspant**; **Vægerne** og **Tollebordene**; 2 **Skanddækker**; **Tolleklamperne** (see disse Artikler); **Aaretollene**; **Roertollene** (to i For- og to i Agterstævnen), som undertiden bruges istedet for **Roergafler** af Jern; **Surrekrogslister**, een paa hver Side, og **Surrekrogsklamper**, een for hver Surrekrog, som ikke gaaer igjennem en Oplænger. Ved Jernbeslagene forekomme følgende Benævnelser: 2 Stævnskinner; **Knæ-Vinkeljern**, et Par til hvert sammenbladet Indtømmer; til hvert Par Vinkeljern 3 Skruebolte; **Surrekroge** med Mottriker og Skiver; 4 **Toftevinger** (see denne Artikel); **Surreringene**, med Bolte, o. s. v.; **Kalfatringskramper**, til at befæste Kalfatringslisterne; **Søm**, hvormed Klædningen og andre Dele befæstes. Ved Baadens **indvendige** Side forstaaes ved Broslagningen den Side, der vender imod den første Flodbred, og den Modsatte kaldes den **udvendige** Side; see **Bagbordside** og **Styrbordside**.

Feltequipage (efter Capt. Fibigers Forelæsninger); der Feldartillerietog; l'équipage de campagne; et vist Antal Feltstyts med

tilhørende Reservelavetter, Ammunitions-, Patron-, Requisit- og Smedevogne, der høre til en Armee eller et Armeecorps. = Alt hvad hele Armeer eller Corpser eller enkelte Personer føre med sig i Felten. Frembeles regnes alle Koge- og Drikkekar, Torniſter, Skovler, Spader, Pakſadler, Proviant- og Bagagevogne, Seletøi, o. ſ. v. til Feltequipagen.

Feltflaſke; die Feldflaſche; le bidon; en Flaske, ſædvanlig af Blik eller Træ, ſom hører til Soldatens Feltequipage og tjener ham til Drikkekar.

Felt- eller **Marchforpleining**; die Feld- oder Marchverpflegung; la subsistance ou alimentation en campagne ou dans les marches; Benævnelſe, ſom Modſætning af Forpleiningen i Garniſonen; ſkal efter Reglementet være rigeligere og bedre.

Felthue; die Feldmütze oder Feldhaube; le bonnet de police; den Hue, Soldaten bærer i Garniſonen, Leiren og Cantonnementet, naar han ei er i Tjeneſte eller under Gevær; egentlig hans **Nathue**, beſtemt til at varme Hovedet, naar han camperer. Ved Cavalleriet kaldes den paa Tydſk: die **Fourragirmütze** oder **Schlaghaube**.

Feltjern, eller Haandjern; das Handeiſen; la menotte; 2 Jernbøiler, forbundne med hinanden ved en kort Kjæde, ſom paa Marcher og ved Transporter lægges om Haand og Been paa Forbrydere; deraf **emmenotter qu.**; lægge F. paa en Forbryder.

Feltkjedel; der Feldkeſſel; la marmite; en K., hvori Soldaten koger ſin Suppe, og hvoraf ſædvanlig een medføres af hvert Kammeratſkab (**Menage**), ſom ſkiftes med at bære den.

Feltkjøkken; die Feldküche; cuisine de campagne; en Opfindelſe af den bekjendte Grev Rumford, ſom i Begyndelſen af Revolutions-Krigene indførte ſaadanne ved den baierſke Garniſon i München. Senere har man ikkun benyttet ſig af Feltkjøkkener i Øvelſesleire, navnligen i Preuſſen. (Buſch Almanach der Erfindungen 4ter Jahrgang, S. 439.)

Feltlaboratorium; Feldl.; salle d'artifices en campagne ou à l'armée; det Sted (ſædvanlig et Telt), hvor den forbrugte Ammunition erſtattes og ny forfærdiges. De færdige Gjenſtande nedpakkes ſtrax i Tønder og Parkvogne. En Afdeling af ſaadanne Vogne (i Preuſſen 6), læsſede med Krudt, Bly og Laboratorie-Redſkaber, kaldes „eine **Laboratorien-Colonne**".

Feltlavet; die Feldlavette; affût à campagne; almindelig Benævnelſe paa den til Selvtransport indrettede Lavet. Efter det Skyts, den anvendes til, benævnes den **Kanon-** og **Haubitslavet**. Det ſidſte Slags adſkiller ſig fra det første kun deri, at det er kortere end dette, og i Forhold til ſin Længde ſtærkere og høiere, fordi Haubitſen bør rettes under høiere Elevationer, og ſom Følge deraf er dens Lavet mere udſat for at lide af Krudtets Kraft end Kanonlavetten.

Feltmaneuver; Feldm., Uebungsmanöver; simulacre de guerre ou exercice simulé; de militaire Øvelser, ved hvilke Officerer og Mandskab skal gives et levende Billede af deres Virkekreds foran Fienden, og som tillige skulle give de ældre i høiere Charger oprykkede Officerer Leilighed til at øve sig i at anvende større og af alle Vaabenarter sammensatte Troppeafdelinger efter opgivne Diemed.

Feltpark; der Vorbereitungspark zu einem Feldzuge; le parc de campagne; den P., hvori den for en Armee fornødne Reserve af Skyts, Voitûrer og Heste, samt Broeqvipager og andre Krigsfornødenheder samles. Ved Felttogets Begyndelse deles den i den store eller almindelige Park og i mindre eller Divisions-Parker.

Feltpost; la poste militaire aux lettres; den P., som befordrer de enkelte Militairpersoners Breve og især sørger for Tjeneste-Depechernes og Courerernes rigtige Gang. I venskabelig sindet Land træder den i Forbindelse med de bestaaende Postautoriteter; i Fiendens Land indrettes paa Hovedcommunicationslinierne med Fædrenelandet virkelige Stationer i Ryggen af Armeen. Officianter ansættes, Heste reqvireres og Trainkudske commanderes til Expeditionen. Stationerne vælges der, hvor Garnisoner ligge.

Feltpost-Commando; das Relaiscommando, der Relaisposten oder das Briefcommando; poste de relais; en C., bestaaende af 1 Underofficeer og nogle Mand, som stationeres paa visse Punkter, for at befordre Ordres og Rapporter imellem Hovedqvarteret og Armeens forskjellige Cantonnementer.

Feltraab; lösen; das Feldgeschrei; le mot de ralliement; et aftalt Tegn, sædvanlig et Fornavn, som udgives i Krigen af den Høistcommanderende, for at man derved kan gjøre sig kjendelig for hinanden som Venner, især for at Forposterne, Patrouillerne, o. s. v. herved kunne sættes i Stand til at adskille Ven og Fiende fra hinanden. Det udgives hver Dag tilligemed **Parolen**, og forandres strax, naar man har Grund til at formode, at Fienden kjender det.

Felttegn; das Feldzeichen; betyder visse Tegn, som alle Individuer af een Armee bære, for at man kan kjende, at de høre til samme, eller som bæres ved en Troppeafdeling, for at adskille den fra andre, saavel Ven som Fiende; til de første høre: Sabelqvast, Skjærf, Cocarde, o. s. v.; til de sidste: Faner og Standarter.

Felttjeneste; der Felddienst; la service en campagne; i udvidet Betydning den egentlige Krigstjeneste udenfor Fæstninger; i indskrænket Mening **Forpostjeneste**n, hvortil ogsaa maa regnes Førelsen af Transporter, Tilveiebringelsen af Levnetsmidler, Leirfornødenheder og Transportmidler, og endelig Opsynet med Fanger, Gidsler, Bud.

Felttog; der Feldzug; la campagne; dette Ord betegner saavel en Række af krigerske Operationer, som ogsaa Tidsrummet, i hvilket disse foretages. Ved Krige, der vare flere Aar, antages i Reglen saa mange Felttoge som Aar; et Felttog deles derimod i flere

særskilte, naar der optræde flere Armeer fra begge Sider, af hvilke enhver har sin egen Krigsskueplads.

Felttøimeſter; der Feldzeugmeister; en forældet Titel for Artillerie-Generaler og senere for Chefen af et Artilleriecorps; var denne Militairperson af høi Byrd, kaldtes han **General-** eller **Oberſt-Felttøimeſter**, grand maître d'artillerie. Ordet kommer af „**Zeug**", som betydede Skyts. For nærværende Tid benævnes i Østerrig Generalen af Infanteriet saaledes.

Feltvagt; die Feldwache; la grand-garde; den Vagt, som udstilles i fri Mark, til Sikkerhed for camperende, bivouakerende eller cantonnerende Tropper. I aabent Terrain tages den fortrinligen af Cavalleriet, i couperet af Infanteriet, i blandet Terrain af begge Vaaben; see **Vedet**.

Fjellehave eller **Vognhave**; see dette Ord.

Fiil, pl. File; die Feile; la lime; den benævnes med Hensyn til dens Ophugning (Hiebe, la taille de ses dents):

Grov-, Arm- eller Beſtødfiil; die Grobf., — rude.

Baſtard- eller Mellemf., Mittel- oder Vorf., — batarde.

Sletfiil, Glatt- oder Schlichtf., — douce.

Med Hensyn til Formen:

Flad F., flacka, platte, — plate.

Rund F., runde, — ronde.

Halvrund F., halbrunde, — demi-ronde.

Trekantet F., dreieckige, — en trois carnes ou en tiers point.

Rund Rømmefiil, fogeltunga, der Rattenschwanz, — en queue de rat.

Rygfiil, skärfil, die zweischneidige, — tranchante.

Med Hensyn til Salget fra Fabriken:

Einer-Feile, — 1 au paquet, som sælges enkelt.

3weier-Feile, — 2 au p., som sælges i Pakker af to File, o. s. v.

Fiilklov; der Feilkloben; étau à main; eller Fiilskrue, Sk., hvori det, som skal files, sættes fast.

Fiſkerſtikket; der Fischerknoten, englischer K., oder Wasserknoten; noeud de pêcheur; bestaaer af to Rundslag og en Rad Muleſtik med Bændsel; det bruges: til at stikke et Toug paa et andet, som er slivt, og til at stikke et smækkrere Toug paa et førere.

Fjæder; die Feder; har i Militair-Technologien flere Betydninger: = paa en spansk Rytter, see dette Ord; = paa Pandejernet; l'extrémité mince des têtes et des bouts d'affut; de tyndere Ender paa samme; = paa Kardætskbossen, die F. oder Zarchen, les plies ou franges; de ved Indsnit fremkomne Takker ved Randen af Bossen, hvilke bøies om paa Laaget, for at fæste det til Bossen; = paa Sabelfæstet; see Sabel; = ved Landsen, les attaches ou branches, Skinnerne paa Dollen og Dopskoen, til begge Deles Befæstelse paa Stangen; = ved Geværlaasen, le ressort, et tyndt Stykke elastisk Staal, som, bøiet, virker ved

sin Spændkraft paa visse Dele af Laasen; = ved Brandrør-Udtrækkeren, am Brandzieher, la maille du tire-fusée; den spænder Tangens Kjæfter fra hinanden.

Fjædercirkel; der Dickzirkel; le compas d'épaisseur; en Passer, som bruges af Bøssemageren til at maale Jernets Tykkelser omkring Sjælen.

Fjæderhage; fjäderesset, fjäderhake; der Federhaken (i Østerrig der Federspanner; le monte-ressort; et Slags Skruetvinge, som bruges til at sammensætte og adskille en Geværlaas, idet man med samme sammenpresser Fjædrene. Fjäderesset passer blot til Slagfjæderen paa Infanteriegeværet fra 1815.

Fjæderjern; das Federeisen; le ploye-ressort; et Instrument til at give Laasefjædrene deres Form.

Flaadebro; flott-brygga; die Floßbrücke; pont de radeaux; dens Underlag (eller de enkelte Flaader) sammensættes af Bjælker eller Træstammer, som tilhugges skraat foran og lægges enten i nogle Tommers indbyrdes Afstand ved Siden af hinanden, med Rodenden fremad, eller ogsaa tæt sammen, og skiftevis med Rodenden og Topenden fremefter. De midterste Bjælker lægges længst forud, hvorved dannes en fremspringende Vinkel af 90°—45° (naar Flaaden skal bruges til Overfart). Flaadens Bjælker eller Træstammer forenes efter dens Længde med 3 eller 4 Tværtræer, ved Enderne og i Midten, som forbindes til Bjælkerne eller Stammerne ved snoede Vidier, Spiger, Trænagler eller ved Klamper og Tougstumper. Over de midterste Tværtræer lægges 2 à 3 **Underlagsbjælker**, vasbärare, for **Strækbjælkerne**, der almindeligen befæstes til førstnævnte ved **Krydsklammere**. Flaadebroen er anvendelig paa de større Floder, men dog ikke der, hvor Strømmen er meget stærk.

Fladdermine, den almindelige; fladdermina, fältmina eller sprängkista; die Fladder- oder Flattermine; la fougasse ordinaire; en Mineovn, som placeres paa een af Siderne af en Brønd, der i det Høieste har 9 til 12 Fods Dybde. Ledeilden gaaer først opad Brønden, og ledes dernæst, parallel med Terrainets Overflade, og i en Dybde af to til 5 Fod, til et sikkert Sted. Dette Slags Miner, der især ansees tjenlige til Feltforskandsningers Forsvar, blev opfundet 1593. Deres Virkning er høist usikker. = med Bomber; see Bombe-F. = med Steen; see Steen-F.

Fladklammer; see Jernklammer.

Flamme den ydre Form; den Formmantel ausfackeln oder ausflammen; flamber le moule-chape; ophede den, for at tørre **Sligtningen**; det skeer ved Halm, som antændes og kastes fraoven ned i Formen.

Flanke; die Flanke oder Flügelstreiche; le flanc, af en Bastion eller en Forskandsning; en Forsvarslinie fra Siden, som er stærkest, naar den danner en ret Vinkel med den Linie, der skal forsvares.

Efter dens Figur og Beliggenhed kaldes den:

lige, gerade oder gradlinigte, droit.

krum, krumm, hohl oder eingebogen, tour creuse; naar den danner en krum Linie.

sammensat, zusammengesetzt, f. composé; naar den bestaaer af to lige Linier.

høi, hohe, haut ou place haute; naar Undervolden ikkun gaaer foran samme.

lav, niedrig, bas ou place basse; en Benævnelse for Undervolden, naar den blot gaaer foran Flanken.

tilbagetrukken, zurückgezogen, retiré; naar den (nemlig Hovedflanken eller F. foran Hovedvolden) ikke bestemmes ved Skulder- og Courtinepunktet, men er trukken tilbage indad i Bastionen.

dækket, bedeckt, couvert; naar den er forsynet med et afrundet Skulderværn (Drillon).

afsondret, abgesondert, aileron; Benævnelsen paa en lille Lunette, som er bleven foreslaaet af Belidor til Udenværkernes Forsvar og skulde lægges i Graven.

See: Sideflanke.

Flanken af en Quarré o. s. v.; la face d'un carré; een af dens Sider. Ved Tropper ere Flankerne de Linier, som gjennemskære deres Frontlinies Endepunkter eller de yderste Roder paa hver Fløi.

Flanken af en Hest; die F., Weiche oder Dünnung; le f. du cheval; den Fordybning, som Bugmusklerne danne nedenfor Lenden (paa Kroppens mellemste Deel).

Flankebevægelser; Flankenbewegungen; mouvements de flanc, ere enten Opmarcher fra Flanken (Flankemarcher) eller Bevægelser i Fiendens Flanke.

Flankedækning i Linearstillinger; Flankendeckung; formation en potence; Dannelsen af de saa kaldte Hager; see: Defensivflanke og Offensivflanke.

Flankeforsvaret i Befæstningskunsten; die Flankenvertheidigung; défense de f. ou d. flanquante; Forsvarslinierne i Feltbefæstningen.

Flankeild; Flankenfeuer; feu de flanc; Ild, hvormed man beskyder Fienden fra Siden.

Flankemaneuver; Flankenmanöver; manoeuvre de f.; et M., hvorved man søger at afvinde Fienden een af hans Flanker, idet man dirigerer sine Bevægelser saaledes, at man kan angribe ham pludseligen fra Siden, det være nu ved Chok eller ved Flankeild.

Flankemarch; Flankenmarsch; marche de flanc; i Almindelighed en Troppeafdelings M. til een af dens Sider, ved enten at gjøre høire eller venstre om, eller ved at svinge til een af Siderne; i Særdeleshed Rademarchen.

Flankestilling; Flankenstellung; position de f.; den Stilling, som ogsaa da skal forsvares, naar Fienden gaaer forbi samme.

Flankeur; see Blænker.

Fleche; die Flesche; Pfeilredoute oder Pfeilschanze; et lavt Værk, bestaaende af 2 Facer, eller i Skikkelse af en udspringende

Vinkel, som lægges foran de indadgaaende **Vaabenpladser** ved Foden af Glacier.

Fletténde; kreuzend; kaldes Fodfiftet, naar Heſten ſætter det ene Been forved det andet.

Fletværk; die Verauchwehrung, Horde oder Hurde; la claie; er en firkantet Tavle, der, ligeſom Skandſekurve, flettes af Stolpe- og Flettevidier, kun i en lige Linie. Det bruges til Beklædningen af Bryſtværn og til Blendering. Vidieknuden, hvormed Fletningen ved **Krandſen** ſammenholdes, kaldes „der Zuſchlag, le noeud de hart"; den gjøres ligeſom ved Faſkinen (ſee Faſkinbaand). Stolpernes Antal retter ſig efter Fletværkets Længde, der ſædvanlig udgjør 6 til 7 Fod, hvortil bør regnes 7—9 Stolper. Tydſkerne betegne med Ordet **Flechtwerk** et Slags Beklædning, der gjøres ligeſom Gjerder, men ſom kun ſjelden anvendes. Fletværket forankres med Pæle og Vidier ligeſom Faſkiner; ſee Ankerfaſkin.

Flikhede; ſee Hede.

Flikke et Gevørløb; paſſiren; repasser; overhamre Løbet (efter Sveisningen) foruden Dorn og ved at give det en lunken Hede eller ſaa kaldet Flikhede, die kleine Hitze oder die Paſſirhitze.

Flinteſteen; flinta; der Flintenſtein; la pierre à fusil; derved bemærkes:

Overſiden; die obere Fläche, der Spiegel, Sitz oder die Rippe; l'assise ou le dessus.

Skraaningen; snedhuggningen; die Schräge; le biseau.

Skarpen eller Eggen; die Schärfe, Anſchärfung oder Feuerſchneide; la mèche ou le tranchant.

Siderne; die Seitenflächen, Kanten oder Ränder; les flancs ou bords latéraux.

Ryggen; der Rücken, Kopf oder die Stärke; le talon.

Underſiden; die Sohle, oder Unterfläche; le dessous.

— for Voldmuſketten, le palet;

— med to Egge eller Dobbeltſtenen; der Doppelſtein; pierre à deux mèches. See: **Træſteen**, träflinta, til blind Exercice.

Fliſe; flaga eller glödſpån; der Schiefer oder die Fliſe im Eiſen; le défaut de *paille;* eller moines ou doublures; ſmaa Skæl, ſom ikkun ved en ringe Deel af deres Overflade hænge faſt ved Staal- og Jernſtænger, eller ved Gjenſtande, forfærdigede af diſſe Metaller; ere Fliſerne temmelig ſtore, kaldes de paa Franſk moines ou doublures.

Flit; die Fliete oder das Aderlaßeiſen; la flamme; et Inſtrument til at aarelade Heſte med, idet man ſlaaer paa ſamme med en Stok eller lille Hammer.

Flodbred; das Flußufer; la rive;

— (den førſte) la rive de départ; kaldes ved Broſlagningen den B., hvorpaa man befinder ſig, og hvorfra Broſlagningen eller Afbrydningen begynder.

— (den anden) la rive opposée; den modſatte Flodbred.

Saaledes siges ogsaa den første og anden **Landbro**; den første og anden Landbrobaad.

Flodgalle; see Galle.

Flodgebeet eller **Floddistrict**; das Fluß- oder Stromgebieth); appartenance d'un fleuve d'une rivière etc.; den Landstrækning, som indtages af et Flodsystem.

Flodleie, Flodseng; Flußbett; le lit d'une rivière; den Fordybning eller Rende, Floden frembringer ved sit Løb igjennem Dalsletten. Dens laveste Deel kaldes: der Thalweg, le thalweg, chemin navigable d'une rivière.

Flom, Flodens; Tilstanden, i hvilken Vandet ikke blot stiger høiere end sædvanligt i Flodleiet, men endog gaaer over Bredderne og oversvømmer Dalsletten.

Flottere; wanken oder schwanken; s'ebranler, flotter; slingre, ikke holde en ret Linie i Frontmarchen.

Fluenet; das Fliegennetz; émouchette ou chassemouche; Net, som om Sommeren hænges over Hesten imod Fluestik.

Flugt; die Flucht; la fuite; den sørgelige Tilstand, hvori Tropper, uden Orden og Lydighed, vende Fienden Ryggen, hvorved al Modstand ophører og bliver umulig. = Brystværnets, den lige Linie, hvorefter et Brystværn traceres; la ligne suivant laquelle on trace le parapet d'une batterie.

Flækning i Mundingen (Saartillerie), synonym med **Afreifning**.

Flygtige eller **flyvende Batterier**; flüchtige oder fliegende Batterien; batteries légères; kaldes i Beleiringskrigen, paa Beleirerens Side, lette (Felt-)Batterier, som ved Stormen kjøres op i Glaciets Midte i Alignement med de **Grene**, som skulle beskydes, og som i al Hast ikkun dækkes ved at **indskære** sig eller ved opstillede Skandsekurve; paa den Beleiredes Side oprettes disse Batterier ved Foden af Glaciet i Contreapprochernes Spidser.

Flyvende Corps; fliegendes Corps oder Lager; camp volant; et i særegne Hensigter fra Armeens Hovedstyrke detacheret Corps, som ikkun bestaaer af lette Tropper og sædvanlig har Partigænger-Diemed.

Fløi; flygel; der Flügel; l'aîle; i Taktiken de to Endepunkter af en Frontlinie, som betegnes af Floimændene. I Befæstningskunsten, ogsaa **Grene**, branches, kaldet, de Linier, som forene et Hornværk eller et Kronværk med selve Fæstningen.

Fløiunderofficeer; der Flügelunteroffizier; sous-officier de remplacement; den Underofficeer, som remplacerer Officeren i 1ste Geled, naar denne træder ud af samme.

Fodform, eller Bundform; kanonbotten mit drusformen; das Bodenstück; la première partie du moule; den nederste Deel af Formen til en Kanon, bestaaende af Bunden og Druen. Dens Formning skeer enten ved at **Gestaltet** er ubevægeligt, imedens **Formbrættet** omdreies, i hvilket Tilfælde Druen formes for sig over en Træmodel, eller man betjener sig til Druens og Karnissens Formning af en egen dertil indrettet Ovn, som findes omtalt i

2den Deel af denne Ordbog under Artiklen **Formtisch**. Den over Træmodellen dannede Form til Druen, som kaldes **Røret**, indsættes i Gestaltet, efter at dette er sat i **Tælle**.

Fodre paa Hamlen, at, siges, naar Hesten gives paa eengang et rigeligt Foder, kort Tid forinden et anstrængende Arbeide skal udføres. En skadelig Fremgangsmaade.

Fodskifte; die Gangart; l'allure; Maaden, paa hvilken Hesten kaster Benene under Gangen.

Fodvinkel; der Grundwinkel; angle des talons; den V., som Fødernes Midtlinie danner med hinanden, naar Soldaten staaer i Positur.

Fold; die Falte; le pli; Stedet, hvor Løbpladens Kanter, ved Løbsmedningen med Overlægning, gaae over hinanden (chevauchent). = i Terrainet; see T.

Fole; ein Füllen abstoßen; mettre bas un poulin; kaste et Føl.

Forankre; see Forankringsfaskin.

Forankringsfaskin; en Beklædningsfaskin, som, for nøiere at forbinde en Faskinvæg med Brystværnet, fæstes til dette ved Hjælp af en saa kaldet **Forankringspæl**, Hering, piquet à mentonnet, hvortil den forankres. Forankringen selv skeer med et saa kaldet **Anker**, bestaaende af en **Forankringsvidie**, Ankerwede, hart de retrait, der i sine Ender er forsynet med en **Laas**, das Schloß, boucle ou noeud (2 Sløifer), og slynges med sin øverste Sløife omkring Faskinen, hvorpaa Forankringspælen, der har et Indskaar (Kind, die Nase, mentonnet) i sit Hoved, stikkes igjennem begge Sløifer og slaaes noget skraat ned i Brystværnet; see Art. **Faskin**.

Forankringspunkt; point d'amarrage; kaldes i Brovæsenet enhver Gjenstand, saasom Træer, Klipper, Pæle, o. s. v., hvortil en Bro befæstes ved Hjælp af et Toug.

Forankringspæl, til Faskiner og Fletværk, see Forankringsfaskin.

Forankringsredskaber; agrès d'ancrage; R. til at forankre Underlagene til flydende Broer. Hertil regnes **Ankere** (see Pontonanker og **Dræg**), **Ankerkurve**, **Ankerkasser**, **Ankerpæle**, **Mølleſteen** og andre tunge Legemer, og desuden de forskjellige Touge, Bøjer, o. s. v.

Forbeen, udadstaaende; das auswärtsstehende Vorderbein; le penard d'un cheval; siges om Forbenene, naar Hesten vender Tæerne udad; vende de indad, benævnes de **indadstaaende**, einwärtsstehend, pieds cagneux. Sætter Hesten snart det ene, snart det andet Forbeen forud, kaldes Gangen **støttende**, stützend, faire des armes, ou monter le chemin de St. Jaques.

* **Forbindingslazaret**; das Aufnahmespital; depôt d'ambulance ou depôt intermediaire des malades et des blessés; i Almindelighed en i Nærheden af Valpladsen beliggende og med et rødt Flag betegnet Bolig, hvori de Syge og Saarede optages, indtil de i større Afdelinger transporteres til Armeens smaa **Feltlazaretter**. Her eftersees ogsaa de paa selve Valpladsen anlagte Bandager.

Forboer; der Rauhbohrer oder Schwarzbohrer; Boret, hvormed hos

os og i Tydſkland Gevœrløbet bores. I Frankrig betjener man ſig hertil af 22 Borer; ſee **Spaanboer.** = förborr eller bröstare; Anfangsbohrer, fleuret préparatoire; et Steenboer, hvormed Minepetardens Udboring begyndes.

Forboring, Egernes; ſee **Hjul.**

Forbridſk; ſee Bridſk.

Fordœkt Batterie; doldt b.; verdeckte B.; b. masquée; et Batterie, ſom er ſkjult.

Fordœmning, Minekammerets; tilläppa, stänga min-kammaren; der Verſatz oder die Verdämmung; le bourrage des fourneaux des mines; dets Aflukning enten ved Jord og Græstørv, eller ved Jord og Trœværk eller ved Jordſœkke, alt efter Stedet (Beliggenheden) og Tiden. Fordœmningen ſkeer for at forhindre Minens **Udblœſen**, d. v. ſ., at dens overjordiſke Virkning ei ſvœkkes eller endog aldeles afledes; ſee **Mine** (ufordœmmet). = flygtig, die flüchtige, en bois; en F., beſtaaende af Brœnde; den anvendes kun ſjelden ved Angrebsminer. = elaſtiſk, die elaſtiſche, élastique, kalder den franſke Ingenieur Raguet et viſt Quantum Luft, ſom man lader blive ovenfor Ladningen af en **Mineur-Petarde** eller et Mineſkud, for at forøge dens Virkning, uden at forſtørre Krudtmœngden, eller med andre Ord, for at ſpare paa Krudt.

Forende, Forſkœfte, eller den **lange Deel** af Gevœrſkœftet; förstocken, piplängd; der lange Theil, der Vorderſchaft; le devant du bois; le fût proprement dit; den Deel af Gevœrſkœftet, hvori Løbet og Ladeſtokken ere anbragte. Derved befindes:

Piberenden, Pibebanen eller Rørets Rende; die Laufnuthe, die Laufrinne, der Rohrkaſten oder Kanal, le canal d'encastrement ou le logement du canon.

Ladeſtokrenden, die Ladeſtockrinne, die Ladeſtocknuthe oder der Ort, le canal de la baguette.

Mellemſkœftet (Overboringen); notstycket; der Mittelſchaft, le milieu du bois; ſom naaer fra Piberendens bageſte Ende til **Spidsrørkenen**, eller til den nederſte af de Ringe, ſom faſtholde Piben til Skœftet. Paa Mellemſkœftet findes, foruden den nederſte Deel af Piberenden og Ladeſtokrenden (Boringen); der Untertheil oder die **Aushöhlung** der Laufnuthe, die **Pfeife** oder der Untertheil der Ladeſtockrinne; le bas de l'encastrement du canon, et de la baguette;

Laaſeindſnittet eller **Laaſeindpasningen**; Låsinfällningen; der Schloßkaſten; Fordybningen for Laaſen; den omgives tildeels af

Laaſekanten, die Einfaſſung, les bords;

Indpasningen til Ladeſtokfjœdren; das Lager der Ladeſtockfeder, le logement du ressort de b.

De to ſkarpe Kanter, ſom findes i den bageſte Deel af Piberenden, hvor Svandsſkruekrydſet er indpaſſet i Kolbehalſen, kaldes „die Ohren, les oreilles".

Med Hensyn til Beslagene, see: Mæsebøilen; Rørkerne; Skyderne; Rembøilen; Sideblikket; Aftrækkerbøilen; Aftrækkerblikket; Stødjernet og Aftrækkeren.

Foret Kugle; die gefütterte Kugel; kaldes paa de faste Batterier en i Papir indsvøbt Kugle, som lades uden Forladning; den omtales ei i det franske Exerceerrgl., efter hvilket der kun lades med los Kugle og Forladning (bouchon).

Forfangenhed; die Rehe, Räh krankheit, Futterrehe, Wasserrehe, Windrehe, der Verschlag; la fourbure; en eiendommelig Betændelse i Fødderne, der især angriber Forbenene; den yttrer sig ved Feber, og er kjendelig ved en meget stiv og ømmelig Gang, under hvilken Dyret søger at skaane Taaen, imedens det især hviler paa Dragterne; de syge Fødder ere varmere, og Dyret viser Lyst til at ligge.

Forfangen Fod; das Verbällen oder Erbällen des Hufes; la solbatoure ou sol batue; bestaaer deri, at Saalen er fremstaaende henimod Taaen. Ved den f. F. ere Dragterne høiere end ved Fuldhoven, Gangen er meget ømmelig, o. s. v.

Forfriske gammelt Kanonmetal; altes Stückmetall erfrischen; rafraichir la vieille fonte; tilsætte, naar det er smeltet, saa meget Tin og Kobber, som Compositionen vil tabe under Omsmeltningen. = Hestene, siges, naar man lader Hestens Mund rense med lidt koldt Vand, og tillige enten giver den en Visk Hø eller noget Brød. Indrømmes paa en March eller Reise længere Tid til at æde og drikke, siges at bede.

Foreningsskagle; Skagle, hvormed Bom- og Mellemhesten er forsynet; til den første fæstes Mellemhestens, til den sidste Forløberhestens Skagle; see Skagle (gjennemgaaende).

Forfriskningsqvarteer; das Erfrischungs- oder Erholungsquartier; quartier de rafraichissement; de Steder, hvor Tropper, der have lidt meget, henlægges i nogen Tid af Felttoget, for at samle Kræfter.

Forgattring; die Vergatterung oder der Wachtstreich; l'assemblée (batterie de caisse); Signal for at sammenkalde det paa Vagt commanderede Mandskab til Garnisons-Paradepladsen. Forgattringen sloges før af alle Garnisonens tjenstfrie Tambourer, kort førend Vagtparadens Opstilling, igjennem Regimenternes Quarterer, idet man udgik fra Hovedvagten og vendte tilbage dertil igjen. Imidlertid samledes Regiments-Paraderne paa Garnisons-Paradepladsen.

Forgrav; der Vorgraben; l'avant-fossé; den ved Glaciets Fod anbragte G., som forsvares fra den dækkede Vei.

Forhindringsmiddel (passivt) eller Forstærkningsmiddel; das Hindernißmittel, oder Hinderniß der Annäherung; l'obstacle; kaldes i Befæstningskunsten saadanne Anlæg og Terrainbeskaffenheder, som overhoved hindre Fienden i at nærme sig i Orden og sluttet, eller gjør ham Nærmelsen vanskelig eller umulig. Hertil regnes: Beplantninger, Bomme, Estakader, Fladderminer, Fodangler, Forhugninger, Glaciets Fyldning med Stene, Harver, Oversvømmelser, Forpæling, spanske Ryttere, Stormpæle og Ulvegrave.

Forholdsskuffe (Skovl); die Abschlageschaufel; la quenouillette; et Redskab, som ved Kanonstøbningen holdes for **Indgusset** af Formen, for at forhindre Slaggerne i at løbe ned med.

Forhugning (Braade); der Verhack oder das Verhau von Bäumen; l'abatis d'arbres; en Dynge Træer, som tjene til at gjøre et Terrain impraticabelt (ufremkommeligt), eller er til Hinder for Fienden, naar han vil angribe en Forskandsning. Den kaldes **naturlig**, natürliches V., naar de fældede Træer forblive paa Stedet, og ikkun vende Grenene imod Fienden; **kunstig**, künstliches oder geschlepptes V., naar den bestaaer af store afqvistede Grene, som, tilspidsede i Enderne, stikkes lagviis imellem hinanden.

Forkortningsstik, et sammenlagt Toug med to Halvstik; det bruges i Artilleriet, naar man vil gjøre et Toug kortere.

Forladning; die Vorladung; la bourre pour les fusils; den Prop af Papir, Filt, Blaar, o. s. v., som sættes ovenpaa den egentlige Ladning i et Gevær. = til Skyts; die V. oder der Vorschlag, le bouchon de charge; den bestaaer af Halm.

Forlig (Geværløbets); förlikning; der Vergleich; Differensen af Radierne over Sigtepunkterne.

— (Kanonens) Differensen af Radierne over dens høieste Punkter for og bag (af Hovedet og Bundfrisen).

— der Vergleichungskegel oder der Kern (i Österrig); förlikning; le fronteau de mire; en Opsats af samme Størrelse som Differensen af Radierne over Kanonens Sigtepunkter, som sættes paa Hovedet af Skytset, for at Sigtelinien kan blive parallel med Kjærnelinien, hvilket kaldes paa Tydsk „das Rohr **vergleichen**".

Forlægger (Forsætter) til et Dreielad; die Vorlage; le support; see Dreielad.

Forlægsplade; see Boltskive og Rose.

Forlængelse (Brov.); see Væger.

Forlængelsesstykke; das Ansatzstück, alonge ou allonge; en lille Jernstang, som sættes til **Jordborets** Stang, for at forlænge den.

Form til Skytsets Støbning; die Form, le moule; den bestaaer ved Leerformningen (die Lehmformerei, le moulage en terre glaise ou en argile) af tvende Hoveddele: **Gestaltet**, og **Mantelen**, som formes hver for sig i trende mindre Dele, der siden sammensættes med deres **Kande**, som danne Falser og forbindes ved **Ratling**; see Artikl. Kanonform, Dødhovedform, Fodform og Plesserne. = die Form, der Leist, die Gestalt, la forme, betegner ved Hesten dens Legemes ydre Omrids, og bruges, naar man paa en kort men omfattende Maade vil betegne Hestens hele udvortes Bygning. = (Leie) la forme, kalder Sappeuren den lille Grav, som enhver af Brigadens fire første Sappeurer (de egentlig sapperende Arbeidere) har at udgrave til Fuldendelsen af et vist Stykke af den formelige Sappe, der betragtes fuldendt som Sappe, naar de første 8 Kurve ere satte.

Den Grav (det Leie), som den, med Hjelm og Brystharnisk forsynede, 1ste Sappeur knælende har at udgrave, er $1\frac{1}{2}'$ dyb og ligesaa bred. Han lader en 1′ bred Berme staae ved Kurvens Fod, og fylder med den udgravede Jord den 1ste Kurv. Den 2den Sappeur, ligeledes ifort Hjelm og Brystharnisk, følger den første i $2\frac{1}{2}$ Kurves eller 5′ Afstand, og gjør Sappen $\frac{1}{2}'$ dybere og bredere paa dens Inderside. Hans Leie bliver da 2′ dybt og 2′ bredt foroven samt $1\frac{1}{2}'$ i Bunden; med den opgravede Jord fylder han 2 Kurve. Den 3die Sappeur, som følger i samme Afstand bag den anden, arbeider staaende med foroverbøiet Krop, og udvider samt fordyber Sappen ligeledes $\frac{1}{2}'$, saa at den faaer en Brede af $2\frac{1}{2}'$ foroven og $22\frac{1}{2}''$ i Bunden, samt en Dybde af $2\frac{1}{2}'$. Han fylder 2 Kurve. Den 4de Sappeur, i samme Afstand bag den 3die, arbeider opreist staaende, idet han ogsaa udvider og fordyber Sappen $\frac{1}{2}'$, saaledes at den faaer en Brede foroven af 3′ og i Bunden af 2′3″, samt en Dybde af 3′; han fylder ligeledes 2 Kurve. Saaledes staae nu 8 Kurve (hvoraf 7 ere fyldte) og dette Stykke af Sappen er som saadant fuldendt. Det overlades nu Trancheearbeiderne at give Sappen sin tilbørlige Brede, at sætte den i Forsvarsstand, og at give den de nødvendige Communicationer, o. s. v.

Den franske Sappeur synes at have laant Ordet forme af Jagtsproget, hvori det betegner Harens Leie, da Sappeuren ligesom denne graver sig en lille Grav til at skjule sig i. Af denne Grund bliver Ordet **Form**, saaledes som det forekommer i Manuscriptet „Begyndelsesgrunde til en Veiledning for Sappeuren" meningsløst, hvisaarsag jeg tillod mig at ombytte det med Ordet Leie. Tydskerne, som ellers ere saa rigeligen forsynede med Kunstord, have — saa vidt mig bekjendt — heller ikke noget Ord for: „forme".

Formbrædt; mallen; das Formbrett oder Modellbrett, l'echantillon, ou la planche à mouler; et Brædt, som ved Formningen giver **Gestaltet** dets Skikkelse, i hvilket Øiemed Kanonens ydre Form er udskaaren i Brædtets forreste Kant, som, for ei saa let at afslides, er belagt med 2″ bredt Jernblik. Dette Brædt flyttes ved Arbeidet til **Formspindlen**; see Formlad.

Formkasse; flaska eller lada till formning; die Formflasche, der Formkasten oder Formrahmen; la caisse ou le châssis pour le moulage en sable; en Kasse uden Bund, bestaaende af 2 Rammer (sædvanlig af Jern), som, formedelst Tapper og Taphuller, passe nøie til hinanden, i hvilken Jernprojectilerne, ved Hjælp af Kuglemodeller, formes i Sand og siden støbes.

Formkniv; das Formmesser oder Lehmmesser; le couteau de moulage; K., hvormed det overflødige Leer afskrabes fra Formen.

Formlad; die Formbank; les deux chantiers où se logent les trousseaux; et Lad til Skytsets Formning, bestaaende af to paa Hoikant satte Planker, die Formbalken oder Lagerhölzer, les chantiers,

i hvilke der er udskaaret Halvrundinger til Leier for Spindlerne. Plankerne hvile paa Klodse. Til hver Deel af Formen behøver man et særskilt Lad, hvorpaa der altid formes til to Piecer.

Formleer; der Formlehm; la terre à mouler; kunstigt blandet Leer, som bruges til Skytsets Formning. Efter dets Blanding og Anvendelse kaldes det:

a) **Almindeligt F.**; der eigentliche Formlehm, Gußlehm, oder starker Lehm; terre forte ou grasse; en Blanding af Sand, Leer og Fæhaar, som bruges paa Frederiksværk til den ydre Side af **Plesserne**, til Noret af **Bundformen**, samt til at lægges udenpaa Ziirleret ved **Kanon-** og **Dødhovedformen**.

b) **Fiint F.**, en Blanding af Sand, tørret Fidtleer, brændt Fidtleer og Fæhaar, som bruges til den indre Side af Plesserne og det Indre af **Fodformen**.

c) **Mistleer** eller Gestaltleer; see d. O.

d) **Ziirleer**; see d. O.

Formning; das Boseln, Formen oder die Formerei; le moulage; Forfærdigelsen af Formen, hvori Skyts, Morteerlavetter og Jernprojectiler støbes. Skytset formes enten i **Leer** eller i **Sand**. Leerformens **Mantel** forfærdiges over en Model, der ligeledes er af Leer (see Art. Form); Sandformens over en Model af Jern eller Kobber. I Sverrig støbes i den nyere Tid ogsaa Jernskyts over Træmodeller. Projectilerne støbes i Almindelighed i Sand, (see **Formkasse**), eller ogsaa i Metalformer, som kaldes **Coquiller**.

Formsand; der F., die Formmasse oder Formerde; le sable de moulage; den Masse, som bruges til Skytsets og Jernprojectilernes Formning i Kasser eller saa kaldte **Flasker**; den bestaaer af en meget ildfast Qvartssand, som blandes med Leervand og bearbeides med en Noreſtang, Mengeholz, touilloir, indtil den klumper.

Formskee; die Kelle der Former, la houlette; en lille trekantet Jernspade (lig Muurskeen), som bruges ved Formningen af Skyts.

Formspindel; die F., le trousseau; en lang afkortet Kegle af Fyr, hvorover Kanonen formes. Dens tykkere Ende har en Fals, hvormed den hviler i **Formladets** Leier, samt en Tap, paa hvilken der sættes et Haandfang til Spindelens Omdreining; den tyndere Ende løber paa sin Overflade i Ladet.

Fornagle; vernageln; enclouer; et Skyts, drive et **Fornaglingssøm** ned i Fænghullet; = en Hest; slaae et Søm urigtigt, for dybt, i Hoven, hvorved det kommer ud igjennem Hovringen; see **Stik** (det blinde).

Til Fornaglingen af Skyts bruges **Fornaglingssøm**, Zündlochnägel, clous pour enclouer une pièce de canon, som enten ere forsynede med **Takker**, Bartnägel oder geschröpfte Nägel, chevilles barbuées ou barbelées ou clous taillés à envies; d. v. s. med nedbuggede Takker i Kanterne, der forhindre Udtrækningen, naar Sømmet er drevet ned i Fænghullet; eller **Søm**

med Skruegange, clous visés, som, idet de med Magt skrues ned, indskære sig i Fænghullet.

Forpost; der Aussenposten, Vorposten oder die Vorwache einer Feldwache; poste avancée ou avant-poste; en P., bestaaende af 2 Mand, som secondere hinanden indbyrdes, og ere udsatte af en **Feltvagt** imod Fienden, for at forhindre et uventet Angreb.

Forpostkjæde; die Sicherheits-Atmosphäre, die Vorpostenkette; l'atmosphère de sûreté ou la chaîne ou ligne d'avant-postes; den i indbyrdes Forbindelse staaende Linie af Forposter.

Forpostpatrouille, eller Vedetpatrouille; die Vorposten- oder Vedettenpatrulle; kaldes den ene Mand af en Forpost, som bestandig patrouillerer til den ved Siden af ham staaende Post, naar Forposterne staae langt fra hinanden, eller i couperet Terrain.

Forpæling; die Verpfählung; piquetage; i Almindelighed Befæstelsen ved Pæle, i Særdeleshed et **Forhindringsmiddel**, bestaaende af smaa Pæle, som nedslaaes i Jorden saaledes, at de staae i forskjellig Høide over Horizonten.

Forsagning; klikning; das Versagen; le raté d'amorce d'une pièce d'artillerie; finder Sted ved Skytset, naar enten Meelkrudtet i Fængrørsdoppen eller selve Fængrøret afbrænder, uden at tænde Ladningen.

Forsamlingsplads i Minegangene; see Tambour.

Forskandsning; slutværn; die Verschanzung; le retranchement; almindelig Benævnelse for ethvert passagert Befæstningsanlæg.

Forskandsningslinier; die Verschanzungslinien; lignes ou ouvrages développés; Forskandsninger til at dække hele Landstrøg; de ere enten:

Sammenhængende Linier, zusammenhängende Linien, l. continues, som bestaae enten af Redaner, der ere forbundne med lige (rette) eller brudte Linier, eller de gjøres saugformede, à crémaillère, eller som Fronten af en Bolværksskandse, bastionerte Linier, o. s. v.,

eller de ere

Linier med Mellemrum, abgebrochene Linien, lignes à intervalles, som i Almindelighed bestaae af isoleerte Værker, der gjensidig flankere (eller secondere) hinanden paa Geværskudsdistance, Redouter, Lünetter, o. s. v.

Forskjær; forvâg; die Vorderwaage oder Vorderbracke; la volée de devant; Hamlen til Mellem- eller Forløberhesten, som hænges paa Forenden af Vognstangen; af Beslag har det en Mellemkappe med Ring og to Endekapper, hvori Svinglerne hænge.

Forskyde; verschießen; tirer, consumer en tirant; forbruge ved at skyde. Naar Skytten eller Artilleristen ved for hyppig Skyden har forbrugt sin Ammunition, siges: han har **forskudt** sig, er hat sich verschossen.

Forsmække; see Bagsmække.

Forspændshest; das Vorhängsel, le cheval en arbalète; den 3die Hest i Spændet, den 2den foran Stanghesten, eller Hesten foran

Mellemløberen, naar der kjøres med 6 Heste. Kjøres der med 4 Heste, kaldes de to foran Stangheſtene **Forløbere**, Vorläufer, chevaux de devant.

Forſpændſeletøi, das Riemengeſchirr; ſee Platſeletøi.

Forſtilling; foreställare; die Protze, der Protzwagen, das Protzgeſtell; l'avant-train d'affût; en Forvogn, ſom, ved det gribeauvalſke Artillerie-Syſtem, forenes med Lavetten ved Hjælp af **Protsbolten** og **Protshullet** (det ſidſte i Feltlavettens Svandstrigel); ved det engelſke eller ved Blokaffûtagen ved Hjælp af en **Protskrog**, Protzhacken, crochet-cheville-ouvrière (paa Midten af Axlen), og **Protsringen**, lunette de cheville-ouvrière (paa Enden af Svandſen). Den tjener til at lette Skytſets Transport og ved Feltartilleriet tillige til at transportere et viſt Antal Skud (30—60) ved ſelve Piecen, i hvilket Øiemed den er forſynet med een eller to Ammunitions- eller Forſtillingskaſſer, ſom ſtaae over Axlen. En ſaadan F. kaldes die **Kaſtenprotze**, den uden Kaſſer die **Sattelprotze** (danſke og franſke Kunſtord fattes); ſee **Protsbro**.

Forſtærkningsbataillon, en B., ſammenſat af Mandſkab, ſom er blevet dannet og har udtjent ved den ſtaaende Hær. Dens Beſtemmelſe er, i Krigstider at forøge hvert Infanterie-Regiment med 2 Bataillioner, hvert Jægercorps med 1 og Artilleriet med 2 ſaadanne, for at beſætte Feſtningsartilleriet. Den danſke Armee tæller ſaaledes 32 Forſtærkningsbataillioner.

Forſvarshøide (Bryſtværnets); die Vertheidigungshöhe der Bruſtwehr, l'élévation du parapet au-dessus de la banquette; dets Høide ovenfor **Bankettet**.

Forſvarslinie; die Vertheidigungslinie; la ligne de défense; kaldes i Befæſtningskunſten den Linie, ſom kan ſees og beſkydes fra en anden.

Forſvarspalliſadering; die Palanke oder das Pfahlwerk; la palanque, espèce de retranchement etc.; en tæt P., forſynet med Skydehuller, bag hvilken et to Fod høit Banket er opkaſtet. En Befæſtningsmaneer, ſom hyppigen finder Sted i Ungarn og Tyrkiet. De dertil brugelige Palliſader eller Pæle kaldes ligeledes „Palanker", palanques.

Forſvarstaarn, Donjon; der Vertheidigungsthurm; le donjon; et Tilflugtsſted i Midten af et Citadels Værker, af et Fort eller i Struben af en Baſtion, o. ſ. v. for Beſætningen; ſee Martello-Taarn og Maximilianstaarn.

Forſvidſel; die Vordergabel, der vordere Sattelbogen oder Zwiſſel mit dem Löffel, oder der Kopf, die Naſe; l'arçon de devant de la selle allemande; ſee Sadelbom.

Forſænket Batterie; die geſenkte B.; la b. enterrée; B., i hvilket Skytſet placeres lavere end Bygningshorizonten.

Forſænkning (Fænghullets); fänghålets ursänkning; die Auftrichterung oder Ausſenkung des Zundloches, élargissement de la lumière; dets Udvidelſe imod Løbets indre Væg, ſom ſædvanligen finder Sted baade ved det coniſke og det almindelige, cylindriſke, Fænghul. = til en Skrue; ursänkt skrufhål; le trou fraisé;

den øverste Deel af et Skruehul, hvori den kegledannede Deel af Skruehovedet passer.

Forsætning (Rakettens); die Versetzung einer Rakete; la garniture de la rochette; Fyldningen af Rakettens Kappe med andre Fyrværkerie-Legemer.

— (Projectilets) der Geschosse; la déviation des p.; fra Banens oprindelige Direction, foraarsaget ved Vinden.

Fortrop; der Vortrab; les avant-coureurs de l'avant-garde; en lille sluttet Trop, som marcherer foran en Avantgarde. Den har sædvanlig igjen nogle **Blænkere** foran sig, af hvilke den forreste kaldes **Forspids**, die Spitze. **Vortrab** bruges ogsaa undertiden istedetfor selve Avantgarde, ligesom ogsaa **Spitze** istedetfor Vortrab, naar denne ei har Forblænkere.

Fortropper; die Vortruppen, en général les troupes qui ouvrent la marche; de foran en Colonne marcherende Sikkringsdele, saasom Avantgarde, Fortrop, Forblænkere.

Fortøi; das Vorderzeug; le poitrail; see Lædertøi til en Sadel.

Fortømre en Baad; ein Boot ausbessern; radouber un bateau; at istandsætte den.

Forværk; voranliegendes Werk, Vorwerk, vorwärts gelegenes Werk; ouvrage détaché ou isolé; ethvert Værk hinsides den dækkede Vei, som endnu staaer i Forbindelse med Hovedfæstningen.

Fourchette; gevärständare; der Gewehrrücken oder die Gewehrmücke; le chevalet pour y mettre les fusils d'une garde. Benævnelse paa Bukkene foran Vagterne, hvortil Geværene lænes.

Fourage (Fourrage) (Hestefoder); den inddeles i: **Kjærnefoder**, Hartfutter, fourrage de grains (Havre, Byg o. s. v.), **Rufoder**, Rauchfutter, f. sec. (Hø og Halm), og i grønt F., grünes F., f. vert (Græs, Kløver, ungt Korn). Modtages F. fra Magaziner, kaldes det paa Tydsk „**Fouragefassen**", paa Fransk la distribution de f.; hentes den derimod fra bortliggende Bønderbyer eller fra selve Marken af dertil udsendte Folk (**Fouragerer**, fourrageurs) kaldes det at **fouragere**. Skal der forageres Ru- og Grøntfoder, udsendes beredne Fouragerer, der bringe Foderet hjem i Knipper paa deres Heste; et saadant K. kaldes et **Sadelbundt**, Fouragirbund, la trousse de f.; det indeholder almindelig en dobbelt Ration (14 Pund), og sammenbindes med dertil bestemte Liner, som kaldes **Fourageerstrikker**, Fouragirleinen, cordes à fourrage.

Fouragering; foderhämtning; die Fouragirung, le fourrage; Handlingen at fouragere; den inddeles i **grøn** og i **tør** F. Ved den første slaaes Græsset o. s. v. enten af Mandskab eller dertil requireerte Bønder; ved den sidste afhentes Kjærne- og Rufoderet fra de dertil betegnede Bønderbyer i **Fourageersække**. I begge Tilfælde udsendes dertil særegne Commandoer.

Foureer (Fourreer); der Fourier; le fourrier; Compagniets Skriver og Regnskabsfører, og Regimentsquarteermesterens Assistent ved Leir- og Indquarteringsforretningerne, hvori han igjen understøttes

af nogle simple dertil commandeerte Soldater, **Foureerskytter**, Fourierschützen, marqueurs. Foureren følger i Rangfølgen efter Commandeersergeanten; ved Cavalleriet kaldes han Quarteermester.

Fout; see Toug.

Fraisering; die Fraisirung; Belægningen med Stormpæle ved Eskarpen eller ved Contreskarpen; i første Tilfælde for at forhindre Bestigningen, i andet Nedstigningen.

Frimand; kron-permitterad; der Großbeurlaubte; le soldat en congé illimité; en Soldat, som paa ubestemt Tid er fritaget for Tjenesten. Deraf „Großurlaub, congé illimité", Hjempermittering i Lægdet og Bypermittering.

Friser paa Skytset; die Friesen; les moulures des pièces d'artillerie; de architectoniske Forziringer paa forskjellige Steder paa Skytset, der ikkun tjene til Zier, hvisaarsag de ogsaa for største Delen ere afskaffede ved det nyere Skyts. De inddeles i: Hovedf., Kopff., m. du bourrelet, Mellemf., Mittelf., m. du premier et du second renfort, i Bundf., Bodenf., m. de la culasse, og i Druefriser.

Friske et Riffelløb; ein gezogenes Rohr frischen, refraichir une carabine; glatte eller jevne Bjælkerne eller Felterne efter Riffelgangenes Indskæring. Dette skeer paa Hammermollen med samme Cylinderkolbe som til selve Riflingen, men med lidt bredere Sneider, der indpasses saaledes, at de komme til at gaae paa Forhøiningerne (Felterne). I Tydskland bruges en egen Kolb hertil, som kaldes „der Läuterkolben". See Art. Riffelbænk.

Fritstaaende defensive Vægge eller Brystværn; Vertheidigungsmauern, mures crénelées etc.; opføres især af Træ eller Muur, og anbringes som oftest blot paa Steder, hvor de ere dækkede mod Fiendens Ild, indtil han er avanceret nær til Creten af den Enveloppe, som omgiver dem; thi de ødelægges snart af Skytset. De afbenyttes især som Repli-Værker, eller Tambourer, eller til Communicationers Spærring, og forsvares ved at anbringe Skydeskaar og Skydehuller i dem.

Frivillige; Freiwillige, volontairs; der gives 3 Classer af F., a) Officerer og Officeerssubjecter, som tjene uden Sold i eget Land eller i fremmede Armeer; b) Soldater, som søge Krigstjeneste uden at være værnepligtige, og c) saadanne værnepligtige Individuer, som, ved at udruste sig selv og tjene uden Lønning, ønske at afkorte deres lovbestemte Tjenestetid; som f. E. de preussiske eenaarige Frivillige.

Front, kaldes den Side af en Opstilling, hvortil Ansigtet er vendt, eller (ved Artilleriet) Mundingen vender. Rykker en Trop frem i denne Retning, saa kaldes det en Bevægelse i **Fronten** eller **Frontmarche**; en Bevægelse i modsat Retning kaldes **Tilbagemarche**. Rückmarsch. = af en Leir; Frontlinie, front de bandière, den Linie, hvorefter den første Rad Telte eller Hytter er indrettet. = (i Krigsbygningskunsten); alle Linier og Værker, som ligge imellem to Capitallinier.

Frøkorn (efter det Svenſke) eller Kjærne; das Grundkorn, der Kern; le noyau ou le semence; kaldes de fine runde Krudtkorn, til hvilke der, i Baron Champy's Korningsmaſkine (en blind Sigte, die Körntromle, le granulateur ou granulaire), hænger ſig befugtet Krudtſtov (poussier) under Sigtens Bevægelſe, og ſaakedes danne haarde og runde Krudtkorn af forſkjellig Størrelſe.

Fugebuk; der Radbock, selle du charron; en trebenet Buk, hvorpaa Navet med indſtemmede Eger ſættes, medens Fælgerne fuges ſammen.

Fuldgods; ſee Gods.

Fuldhov; der Vollhuf; pied comble; en H., hvis Saale fortil er hvælvet og ſtaaer frem over Hovringens Rand.

Fure Strækbjælkerne **ud**; die Streckbalken auslegen, pousser les poutrelles; ſkyde dem frem over Brobaadene.

Furing, Skytſets; das Ausfurchen; le trainement; en ved Skydningen bevirket Beſkadigelſe, ſom beſtaaer i lige langagtige Fordybninger, ſom Projectilet foraarſager ved Prellinger imod Skytſets indre Vægge.

Fux; ſee Liner (ſmækkre).

Fægtning; das Gefecht; le combat; i Almindelighed en Kamp imellem mindre Troppecorps; den egentlige krigerſke Virkſomhed; i Særdeleshed den Kamp, hvori kun enkelte Dele af et Troppecorps deeltage, og ſom mere ſpeciel betegnes med affaire og action. Skeer den uventet, faaer den Navn af rencontre, og udføres den blot af Sikkringsdelene, kaldes den Skærmydſel, Scharmützel, engagement.

Fælde Geværet, Landſen; das Bajonnet, die Lanze fällen; croiser la baïonnette, la lance; bringe Geværet i en næſten horizontal Stilling, med Kolben lige i det Tynde af Livet, idet den høire Arm ſlutter ſig til ſamme og den venſtre Albue ſættes mod Underlivet tæt over Hoftebenet. I denne Stilling angribes og modtages et Angreb.

Fælge; löten; die Felge; la jante; de krumme Træſtykker, hvoraf Hjulets Krands dannes, ſee Hjul. Sætte F. paa et Hjul; felgen; janter.

Fælgebænk (Boerlad); die Felgenbank oder Felgenbohrbank; le jantier ou la jantière; B. til at holde Fælgen ved Indſkæringen af Tappehullerne.

Fælgedragbaand; ſee **Dragbaand**.

Fænghul; das Waidloch, Zündloch; la lumière; den Aabning, ſom gaaer igjennem Skytſets overſte Væg og Geværlobets **Fængkant** til dets Krudtkammer, for at lede Ilden fra Fængroret (eller Panden) til Ladningen. Ved Haandſkydevaabenet er Fænghullet enten cylindriſk, eller coniſk (ſaaledes at den brede Aabning vender indad, ſom ved vore ældre Geværer); undertiden har den indre Aabning en Udvidelſe imod Sjælen, hvilket kaldes **Forſænkningen**.

Fænghulsdorn; fänghålsstycke; der Zündlochſtollen; la masse de lumière; en Cylinder af valſet Kobber, hvorigjennem Fænghullet i Skytſet gaaer, og ſom anvendes, naar Fænghullet er udbrændt. Den

forsynes med Skruegange og skrues ind i Piecen, hvorefter den kaldes et forskruet Fænghul, fänghålstärning, verschraubtes Zündlochkorn, Zündkorn oder Zündkern, grain de lumière (mis à froid). I ældre Tider sattes Fænghulsdornen ind i Skytset ved Støbningen, og fik da Navn af **indsat F.**, eingegossenes Z., masse de lumière mise à chaud. Ved Geværerne indskrues ogsaa Fænghullet; dets Dorn er ved Militairgeværerne af Jern (i Rusland i den senere Tid af Platina). Dornen inddeles i: **Firkanten**, das Viereck, la partie carrée, til Vindejernets Paasætning ved selve Indskrueningen; den afsaves tildeels efter Dornens Placering; **Gevinderne**, der Gewindetheil, les filets du grain, Skruedelen; „der **Bund**" (en ny Indretning i Preussen; den sidder strax nedenfor Gevinderne og har samme Tykkelse som Skruedelen; **Tappen**, der runde Zapfen, le teton, den nederste Deel (nedenfor Gevinderne, hvor der ikke er nogen **Bund**), den borttages efter Dornens Indskrueining med en egen Fiil (die **Stollenfeile**); og i **Fænghullet.**

Fænghulshage; haknål; die Hakennadel; sonde à arrêt; en Naal med ombøiet Spids, som bruges til at undersøge Gruber og Fliser i Fænghullet.

Fænghulsmuskel, eller

Fænghulspande; die Muschel oder Zündpfanne eines Geschützes; la coquille, le bassinet ou le godet du mortier; en Forhøining eller Fordybning omkring Fænghullet til Fængkrudtets Anbringelse; den har ofte Formen af en Musling.

Fænghulsrør; geschvinta-rör; et med **Sats** fyldt Rør af Siv (som hos os), Jern- eller Messingblik, der paa den ene Ende har en Kop (Dop, das Näpfchen oder der Kelch, le godet d'étoupille ou de tuyère) til den fornødne **Indfyring**. Satsen er gjennemstukken (har et Hul i Midten), hvorved Forbrændingen skeer saa voldsomt, at Røret kan give en lang og heftig Straale, som i et indsluttet Rum tænder Krudt i en Høide af 2 til 3'. Disse Rør, der hos os ere $2\frac{1}{3}$ Tommer lange og 2 Linier i Diameter (til Haubitser og Morterer), og 3 Tommer lange samt $2\frac{1}{2}$ Linier i Diameter (til Kanoner), tjene til Ledeild igjennem Fænghullet. De ere opfundne 1697 af den sachsiske Oberst Geisler, der kaldte dem „**Geschwindrörchen** oder **Geschwindpfeife**, senere kaldes de almindelig **Schlagröhre**, **Brandel**, **Bränderchen** og **Durchschlagbrändchen**, i Frankrig étoupille ou fusée d'amorce; see Callerströmske F. Fænghulsrørene medføres (i Udlandet) af Artilleristen i en egen Rørtaske, som kaldes Brandel-, Brändchen- oder Schlagröhrentasche, le sac à fusées.

Fænghulsstempel, tolk till at pröfva fänghålets diameter; der Zündlochstempel oder Stift; sonde, goupile d'acier à vérifier le diamètre des lumières des armes à feu; en Staaldorn til at maale Fænghullets Diameter.

Fængkant; die Zündlochfalte, Fläche oder Kante; pan de lumière; den Flade paa Geværløbet, hvortil Panden slutter ved Fænghullet.

Fængkrudt; das Zündkraut oder Zündpulver; poudre d'amorce; det til Skytſets **Indrømning** beſtemte Krudt, naar der fyres uden Fænghulsrør; overhovedet det Krudt, ſom tjener til Ladningens Antændelſe (og ved Haandſkydevaabnene hældes paa Panden).

Fængpapir; das Zündpapier, le papier incendiaire pour les artifices; **P.** gjennemtrængt af et Slags Salpeteropløsning.

Fængrørsklods; (Sœart.) en liden Trækasſe med Laag, hvori Fænghulsrørene til Haubitſer og Falkonetter gjemmes. Det franſke Sœartillerie betjener ſig af en boîte à étoupilles af Blik, ſom bæres af Artilleriſten i en Rem om Livet. En lignende Kaſſe haves ved Kanonerne; den er af Kobber og kaldes **Fængrørsdaaſe**.

Færge; färja; die Fähre; et Fartøi eller et **Broled**, ſom bruges til at føre Folk, Gods og andre Gjenſtande over et ſmalt Vand. De forſkjellige Slags Færger benœvnes efter den Maade, hvorpaa de ſættes i Bevœgelſe, eller efter den Bevœgelſe, de antage ved Brugen; ſaaledes har man:

Svingfœrger, flyg-bryggor, ſom ogſaa kaldes flyvende Broer, die fliegende Brücke, pont-volant; beſtaaende af to overbroede Baade, der ved Strømmens Kraft ſvinge over Floden omkring et Punkt, hvortil de ere befæſtede;

Drivfœrger, die fliegende Fähre, traille; et Slags flyvende Broer, der ligeledes ved Strømmens Kraft føres over Floden, langs med et Toug, der er ſtivet over ſamme, og til hvilket Færgen er befæſtet, dog ſaaledes, at Befæſtelſen kan glide henad Touget.

Trœkfœrger, die Ponte, le bac; et Fartøi, der trœkkes langs med et Toug, tvœrs over Floden, og endeligen

Stagefœrger,

Seilfœrger, og

Rofœrger.

Fæſtning, die Feſtung, place ou ville de guerre, kaldes en ved permanente Befæſtningsanlœg indſluttet Plads eller By af en betydelig Størrelſe.

Fæſtningsartillerie, **Fæſtningsſkyts**, artillerie de place; hertil regnes de 12-, 18- og 36-pundige Kanoner, de 84-pundige Bombekanoner, de 20- og 36-pundige Haubitſer og alle Morterer.

Fæſtningsbatterie, die Feſtungsb., b. de place; de Batterier, ſom afbenyttes i eller ved Fæſtninger til ſammes Forſvar; de ere enten: **Barbette-Batterier**, eller **Batterier med Skydeſkaar**, Schartenbatterien, à embrasures, (der igjen kunne være: **Kaſtebatterier**, **blenderede B.**, og **Caſematbatterier**) eller **lette Batterier**; leichte oder flüchtige B., b. légères, composées des pièces de campagne, beſtaaende af Feltſkyts.

Fæſtningskrig, der Feſtungskrieg, l'attaque et la défense des places; den Deel af en Krig, der umiddelbart angaaer en Fæſtnings Angreb og Forſvar.

Fæstningsstab; der Platzstab; l'état-major de place; den bestaaer af Commandanten, Pladsmajoren og Pladsadjutanten eller Adjutanterne.

Fylding i en Reqvisitvogn, see d. D.

Fyrværker, der Feuerwerker, l'artificier; den Artillerieunderofficeer, som tilvirker Fyrværkerilegemerne, og som i nogle Armeer betjener Morterne. I Frankrig regnes han ikke til Underofficeersklassen; hos os derimod beklæder han den første Rang iblandt Armeens Underofficerer.

Fyrværkerisats; der Satz, Laborir- oder Feuerwerkersatz; la composition d'artifice; den forholdsmæssige Blanding af Bestanddelene (de forskjellige brændbare Stoffer) til et Fyrværkerilegeme. Efter de forskjellige Diemed gjøres den hurtig eller langsom brændende. Den første kaldes en **rask** S., rascher S., composition vive, den anden **doven** eller **langsom** S., fauler oder matter S., c. lente. Desuden benævnes den efter sit Diemed: **Brandsats**, **Lysesats**, o. s. v. Til de forskjellige Satser, anvendes især følgende Materier: Krudt, raat Antimon, Arsenik, Kampfer, Beeg, Harpix, Tjære, Terpentin, Viinaand og Viineddike, Gummiopløsning, undertiden Stopiner, Blaar, m. m. Til **Indfyring** tjener: Luder, Meelkrudt, Stopin, Stopinsats.

Fyrværkerknude, eller Laboratoriestik; der Feuerwerkerbund oder Knoten; noeud d'artificier; en Knude bestaaende af 3 Øier, der lægges paa hinanden og kastes om Halsen paa en vyrget Hylse og desl., for at holde den tilsluttet.

Føltand, der Milchzahn, le dent de lait; Benævnelsen paa de Tænder, som deels ere frembrudte ved Føllets Fødsel, deels frembryde indtil dets andet Aar.

G.

Gaae fra Foderet, siges om Heste, der blive magre; det Modsatte kaldes: at være **godt ved Huld**.

Gaae løs; abgehen; se débander; siges om Hanens uvilkaarlige Afgang fra Vagroen.

Gaae over Stald; das Uebergehenlassen des Stalles; ischurie; siges om Hesten, naar den ikke har faaet Stunder at lade sit Vand til rette Tid.

Gaffelgalle, see Galle.

Galei; die Galeere; galère, kaldes et Langtoug, das Schleppwagentau, cordage de triqueballe, som er anlagt paa en **Triquebal**, og forsynet med et vist Antal Haandspiger, der stukne igjennem Lokker (Galeistik) paa Touget, ved Trækket ligge an mod Knuden. Hos os bruges i Almindelighed Krantouget til Galeien.

Galeistik; der Galeerenknoten; noeud de galère; en enkelt Lokkeknude, gjennem hvis Lokke stikkes en Haandspig eller Bom. Det

bruges, naar en Galei skal anbringes, for at trække svære Byrder, ved Hjælp af Mandskab.

Galge, der Galgen, la potence d'un pont volant etc.; ved Svingfærgen en Stillads bestaaende af to Opstandere, foroven forenede ved to **Løbebjælker**, Laufbalken, traverses, imellem hvilke der løber en **Kat**, die Katze, le chat, en med et Hul forsynet Træklods, hvorigjennem Sving- eller Kabeltouget løber, der tillige gaaer om et **Bradspil**, anbragt ved Agterenden af Færgens Brodæk. = ved en **Tougbro**, en lignende Stillads, med 4 Skiver istedet for Katten, hvorpaa Strøktougene hvile. Til en Tougbro udfordres 4 Galger, 2 paa hver Flodbred.

Galgemundbid; galgen-gebiss; das Galgengebiß oder Galgenmundstück; l'embouchure à pas d'âne; et Bid med en Bue (Galge) i Midten. Det kaldes ogsaa **Galgebid**.

Galle, die Galle, la molette; blode Hævelser paa Kodeledene, som indeholde en sei, æggehvidartet Vædske. Denne Feil benævnes efter dens forskjellige Beskaffenhed:

Flodgalle, die Flußgalle, som bestaaer af smaa, kugledannede Hævelser omkring Kodeledet; ligge de paa Forkodeledet, kaldes Sygdommen „die Köthengalle," m. du boulet;

Gaffelgalle, die Pfannengalle, som ligger ved den inderste Deel af det gaffeldannede Baand; naar den indtager begge Sider, kaldes den **gjennemstaaende**, die durchstehende, m. soufflée, eller

Senegalle, die Sehnengalle, m. nerveuse, som ligger omkring Senerne af Fodens Bøiemuskler.

De to sidstnævnte Galler gjøre Hesten halt, naar de enten ledsages af Betændelse, eller Forhærdelse.

Galler, pl.; gallor; die Gallen oder Gußblasen, les soufflures; smaa Gruber i Skytset og Jernammunitionen, der ved Stobningen fremkomme af Luftblærer, som blive indsluttede i Godset.

Gallerie, see Minegang.

Gallerieramme; der Rahmen oder das Thürgerüste; le châssis de galerie; en Ramme (Dorkarm) bestaaende af en **Saale** (Fodstykke), 2 **Sidestykker** (Dorstolper), Trempel oder Ansteck-Thürstöcke, montans. og et **Hovedstykke**, die Kappe, le chapeau, der bygges af Krydstommer og tjener i Minegangene til disses Beklædning med Dæk- og Sidebræder, som drives ind imellem Jordvæggene og Rammen.

Gallerievogn, der Minirwagen, le chariot des mines; en Undervogn, hvorpaa der sættes en Kurv eller en Trækasse, som rummer omtrent $1\frac{1}{2}$ Kubikfod Jord. Den tjener i Gallerierne til Jordens Transport enten til Bronden, hvor en saadan haves, eller direcle ud af Minen.

Galop; der Galopp; le galop; een af Hestens Gangarter. Der gives følgende Galoparter: den **regelmæssige**, uni, som enten er

rechts, uni à droite, naar Hestens høire For- og Bagbeen i Begyndelsen af Galoppen sættes foran det venstre For- og Bagbeen, eller **links**, uni à gauche, det Modsatte af Rechtsgaloppen; og den **uregelmæssige** eller **falske**, der falsche Galopp, faux g., som enten skeer

overkors, ungleich), désuni, naar Hesten gaaer rechts med Forbenene og links med Bagbenene, eller omvendt; eller er

galoptravende (Degnegalop), naar Hesten galopperer fortil, og traver bagtil.

Selve Galoppen kan være **kort**, kurz, rassemblé, eller **strakt**, fri, Jagtgalop, gezogener oder gestrekter, étendu; see Pas.

Gangspil, see Vinde.

Garde; den existerer i to aldeles forskjellige Bemærkelser, nemlig som Armeens Kjærnetropper (garde), og som Fyrstens Livvagt (garde du corps).

Garn, ud. pl., le fil, kaldes enhver Traad, som, ved Spinding, dannes af Hamp eller Blaar. Dets Førlighed eller Fiinhed afhænger af dets Bestemmelse, og er forskjellig ved de forskjellige Reberbaner. I Almindelighed haves 3 til 4 Slags, nemlig: til **fiint Seilgarn**, til **grovt** dito, til **Merling**, **Hysing** og **Stikline** (stundum er ogsaa Garnet hertil af forskjellig Førlighed), og til **Kabelgarn**, der sædvanlig er af eens Førlighed, til alle Slags Liner og Toug.

Garnison bruges i to Bemærkelser:

1) istedet for **Standqvarteer**, Stedet, som er blevet anviist een eller flere Troppeafdelinger til Opholdssted;

2) **Besætning**, Besatzung, Troppeafdelingen selv, som er lagt i en By, og tillige der og i Omegnen skal opretholde Orden og Roligheed.

Garnisons-Befaling, Garnisons-Befehl, ordre général de la g.; Befalingen angaaende Garnisonen, given af Commandanten, der Garnisonscommandant, som enten er en særskilt ansat Officeer eller den høieste af de virkelig under Vaaben værende Officerer i Garnisonen.

Garnisonstjeneste, Garnisonsdienst, service de places, ou des troupes en garnison; de Tjenesteforretninger i Troppernes Standqvarteer, som ei have noget reent militairt, men et Politie-Diemed, og skulle tjene til at opretholde Roligheed og Orden.

Garnisonstropper, Garnisonscompagnier, troupes ou compagnies sédentaires; saadanne, som ligge fast i Garnison (ei drage i Felten).

Garnisons-Vagtparade, la parade générale; Parade, bestaaende af Garnisonens forskjellige Vagtmandskab.

Gavntræ eller **Tømmer**; ankost. Nutzholz, bois de construction; Ved, som bruges til Artillerie-Materiellet, og, tilhugget efter dets Bestemmelse, oplægges i Arsenalerne, for altid at have saadant i tør og brugbar Tilstand, naar Lavetter, Vogne, o. s. v. skulle forfærdiges.

Gede i Træet, see Splint.

Gefreider, efter det Tydske Gefreite, rigtigere Befreite; den vagtgjørende Soldat, som bringer Meldinger fra Vagten til Vedkommende, fører Patrouiller og fører Afløsningen op. Hos os, hvor Vagtcommandeuren udvælger ham blandt Vagtmandskabet, er han kun for den Tid, han fungerer som saadan, fritaget for at staae paa Post; i andre Lande, hvor han danner en egen Classe, er han tillige befriet for anden Tjeneste, hvilket har givet Anledning til denne Benævnelse. I nogle tydske Armeer kaldes han „der **Aufführer**," i andre **Vicecorporal**. I Frankrig havde man i de ældste Tider saakaldte anspesades og senere apointés, som svarede til Tydskernes **Gefreite**; nu forrettes Gefreiderens Vagttjeneste af en Corporal, som, saalænge han er paa Vagt, kaldes caporal de pose. Hos os haves endnu et andet Slags Gefreidere (**Stuegefreideren**), som passer Vagtcommandeuren op, naar denne er Officeer; i de tydske Armeer kaldes han „der Aufpasser," i Frankrig soldat servant.

Geled eller **Geleed**, led, das Glied, le rang; en taktisk Inddeling, en Række Krigere, som staae i lige Linie, ved Siden af hinanden, og hvoraf 2 eller 3 anbringes i Dybden. Antallet af Gelederne bestemmer **Dybden** af Grundstillingen og tillige Styrken af de enkelte **Roder**. Efter Formen ere **Roder** (Rækker) og **Geleder** eensbetydende, men efter Begrebet forskjellige; thi Geledet maa nødvendig være en Deel af et Heelt, og saaledes kunne **Roderne** af en Trop være sluttede og **Gelederne** aabne. Ved Jægerne aabnes undertiden baade Roder og Geleder, ligeledes ved Cavalleriet, for at øve Mandskabet i at føre Hesten efter en lige Linie, o. s. v.

Geledild, see Ild.

Gelænderstok; das Strudelholz, montant de garde-fou; en 4 Fod lang og $1\frac{1}{2}$—2 Tommer tyk Stok, hvoraf 2 høre til hver Ponton; de bruges som Surrepinde, idet **Gelænderlinen**, die Seitenleine, la ligne de garde-fou, befæstes til deres tynde Ende, som vender opad.

Gemeen (Soldat), Menigmand; Gemeiner (Soldat), **simple soldat**; et Ord, som stammer fra de tydske „**Landsknechte**", hvis Compagnier vare inddeelte i Menigheder „**Gemeinden.**" Enhver, som hørte til Menigheden uden at beklæde en Befalingsmands Post, kaldtes **gemeiner Knecht**. Ordet Knecht gik senere af Brug, og „Gemeiner" traadte i dets Sted.

General, den Officeer, som ei hører til nogen særegen Troppeart, men er fælleds for alle. Er man endog afvegen fra den egentlige Betydning af Ordet, idet nu enhver Vaabenart har sine Generaler, saa er det dog usædvanligt, at disse selv commandere enkelte Regimenter, idet et saadant, for hvilket en General er Chef, og som hyppig fører hans Navn, commanderes af en Stabsofficeer,

som gives Titlen **Regiments-Commandeur**. I Frankrig kan ikkun en Oberst være Chef for et Regiment.

Generaladjutant, aide-de-camp ou adjudant-général; Embedstitlen, som gives

1) **Adjutanten** hos en Generalsperson i Almindelighed, eller hos en commanderende General i Særdeleshed, og i sidste Tilfælde sædvanlig en Stabsofficeer.
2) **Første Adjutant** hos den commanderende General, og i dette Tilfælde sædvanlig en General med særegne Tjenesteforretninger, saasom Bestyrelsen af Armeens indre Tjeneste, imedens Generalquarteermesteren leder Operationerne, og
3) **Adjutanten** hos Regenten, næsten uden Undtagelse en Stabsofficeer, sjelden under Oberstes Rang.

Generalcharge, eller **Decharge**, fordums Benævnelse paa Bataillonsilden eller Masseilden; undertiden betegnes dermed i Særdeleshed Bajonnetangrebet i Forbindelse med en **Salve**.

Generalcommando, i smaa Stater den General, som Overbefalingen over Armeen er bleven anbetroet, tilligemed de Officerer og Embedsmænd, som danne hans Generalcommandostab; i større Stater, den commanderende General i en Provinds tilligemed hans Stab; under ham staae umiddelbart Divisionscommandanterne.

General-Commissariats-Collegium, det C., som bestyrer den danske Armees Oeconomie; det bestaaer af 5 Deputerede, hvoraf 2 staae i Spidsen for de aldeles militaire, og 2 for de militair-civile Sager. Den ene af de 5 Deputerede er Armeens Generalauditeur, som lovkyndigt Medlem.

Generalgevaldiger, Generalprofos, grand-prévôt de l'armée; i gamle Dage den øverste ved en Armee ansatte Criminaldommer, som stod umiddelbart under den commanderende General eller Generalquarteermesteren og opretholdt Politiet.

Generalitet, Generalität; Generals-Classen betragtet som et Heelt; den inddeles i flere Grader, nemlig:

Generalmajor, maréchal de camp, den laveste Grad, betegner i Udlandet Commandanten af en Brigade.

Generallieutenant, lieutenant général, i Østerrig Feldmarschallieutenant, betegner Commandanten af en Division, og blev ogsaa under Napoleon kaldet **Divisionsgeneral**.

Virkelig General, **General af Infanteriet** eller **Cavalleriet**, i Østerrig **Feldzeugmeister**, er den næst høieste, i Østerrig og Preussen commanderer han et Armeecorps.

Feltmarskalk eller **Generalfeltmarskalk**, maréchal de France (i Frankrig), den høieste Grad, betegner i Reglen Commandanten af en af flere Armeecorps sammensat Armee.

Generalkrigscommissair (Embedet), see Land- og Søkrigscommissair.

Generalissimus, eller General en chef; en Titel, som føres af en General, med hvilkensomhelst Rang, til hvem en Regent eller Stat har anbetroet Commandoen over sin Armee.

Generalmarche, der Generalmarsch, la générale ou batterie de la générale; Signal eller Tegn (paa Trommen eller Trompeten), til Troppernes hurtigste Forening paa de dem anviste Samlingspladse; herved moder Soldaten i marchfærdig Paaklædning.

Generalordre, en skriftlig Befaling fra en en chef commanderende General, for at adskille den fra en Brigade- eller Divisions-Befaling af underordnede Generaler.

Generalpardon, almindelig Benaadelse i Anledning af Manges Forseelser, f. Ex. ved større Complotter, o. s. v.

Generalqvarteermester, der Generalqvartiermeister, le maréchal-général des logis, le maréchal de bataille, le quartier-maître général, le chef de l'état-major général; i de fleste europæiske Armeer Chefen for Generalstaben; i Almindelighed en Generalsperson. Han staaer nærmest Feltherren, og i Spidsen for alle Forvaltnings-Authoriteter.

Generalstab, corps royal d'état-major; et Corps af Officerer, hvis Bestemmelse det i Almindelighed er, at omskabe den commanderende Generals Ideer til Befalinger, ei blot ved at meddele dem til Tropperne, men meget mere ved at bearbeide alle Detailgjenstande og at spare selve Generalen denne Ulejlighed. En Armee af 40,000 Mand paa Krigsfod behøver omtrent 20 Generalstabsofficerer.

Til samme høre (ved en activ Armee), foruden de virkelige Generalstabsofficerer, og de til Tjenstgjøring ved Staben commanderte Officerer fra Linien:

1) Samtlige Divisions- og Brigadeadjutanter,
2) Chefen for Artilleriet,
3) Chefen for Feltingenieurerne,
4) Intendanturen,
5) Krigskassen,
6) Hospitalsvæsenet,
7) Militiar-Officianterne,
8) Feltpostvæsenet,
9) Militairpolitiet,
10) Commandanten af Hovedqvarteret.

Fremdeles:

11) Guiderne, hvor saadanne haves; i Østerrig die Wegepartei, i Frankrig soldats guides kaldet.
12) et Troppecorps, som bestandig følger med Hovedqvarteret, og vaager over dets Sikkerhed, i Østerrig et Infanterie- og et Dragoncorps; i England ligeledes.
13) et Commando Ordonnantser, og
14) et Bureaupersonale. See Generalqvarteermester.

Geſpærſætter, der Aufrichter, compasseur-limeur, den Arbeider i et Geværfabrik, ſom ſammenpaſſer Laaſedelene før deres Hærdning (**Indſætning**).

Geſtalt, das Modell, die Geſtalt, le modèle d'une pièce d'artillerie, kaldes i Kanonſtøberierne den indvendige Form til Skytſets Støbning i Leer, over hvilken **Mantelen**, eller den ydre Form, hvori Piecen ſtøbes, bliver formet, og ſom, naar Mantelen er fuldendt, tages ud, ved at ſlaaes i Stykker. Tydſkerne give i Almindelighed Modellen først da Benævnelſen „die Geſtalt" naar Modellerne til Tapperne og Delphinerne (reſpective af Gips og af en Blanding af Vox, Harpix og Linolie) ere paaſatte; ſee Artikl. Form, Formbrædt, Formlad, Formſpindel og Lunte.

Geſtaltleer, ſee Miſtleer.

Geværbrandkugle, der Feuerbolzen, balle à feu à fusil; en Brandkugle til at ſkydes ud af Geværer.

Geværkaſſe med Lægter, gevär-kista med klotsar och öfverliggare, der Gewehrkaſten, die Gewehrkiſte oder der Gewehrverſchlag, la caisse d'armes à feu portatives; en Kaſſe, ſom i nyere Tider bruges (i Udlandet) til Geværernes Transport, med paaſatte Bajonnetter, da Transporten i Halm anſees for ſkadelig. Dens fornemſte Dele kaldes paa Tydſk og Franſk:
die Lagerhölzer, Einſchiebeleiſten oder Schindeln, les tasseaux;
die Scheidehölzer, les planchettes;
die Schlußhölzer, les deux tasseaux de haut.

Geværlaas, låset, das Flintenſchloß, la platine; den Mekanisme, ved hvilken Ladningen i et Skydevaaben antændes. Det første Slags Geværlaaſe var **Luntelaaſen**; ſiden opfandtes i Nürnberg den **tydſke** eller **Hjullaas**, dernæſt **Steenlaaſen**, og i dette Aarhundrede **Percuſſionslaaſen**, ſee disſe Artikler.

Laaſen kaldes **flad**, carré, naar dens Hane og Blad (Laaſeblik) ere flade; **halv rund**, ronde ou demi-ronde, naar disſe Dele ere convexe; med **Sikkerhedsindretning**, mit Sicherungen, p. de sûreté ou à secret, naar den har Indretninger, der forhindre Vaadeſkud eller uvilkaarlig Afgang, disſe ere enten:

Spærhagen, haken eller gäck, der Sperrhaken, le crochet, loup ou renard; en H., ſom griber ind i Hanen.

Skyderen, riglen, der Schieber oder das Geſperre, le verrou, ſom ligeledes holder paa Hanen.

Vendedækken, omvridnings-eldstålet, der Umdreh- oder Wendedeckel, la batterie tournante; en Dækkel, der kan dreies om.

Klapdækken, uppslags-eldstålet, der Hebedeckel, b. brisée à charnière qui se ploye en avant; en Dækkel, ſom kan klappes ned.

Vendehanen, der Umdrehhahn, etc.; en lignende Indretning ved Hanen, og

Cylinderpanden, ſee d. O., ogſaa **Pandhætte**.

Franſkmændene kalde p. **méchanique** en i Sænker ſmedet Laas, hvis Dele imidlertid ei ere **identiſke**, ſee **Vexellaas.**

Geværlyſekugle, die Leuchtpatrone, **cartouche ou balle luisante**; en, i Almindelighed aflang, med ſtærk lyſende Sats fyldt Kugle, der har ſamme Diemed, og virker, udſkudt af Geværet, paa lignende Maade ſom Artilleriets **Lyſekugle.**

Geværløb, Piben eller Røret; **pipan**; der Flintenlauf, das Flintenrohr; **le canon du fusil**; Løbet inddeles i: **ſelve Løbet** og i **Svandsſkruen**, (ſee denne Artikel). Selve Løbet igjen i:

a) **Kammerenden**, kammerstycket, der Pulverſack oder die Pulverkammer, **le tonnerre**; Løbets bageſte Deel, ſom omgiver Ladningen; den har en Sideflade, ſom kaldes **Fængkanten**, die Zündlochkante, **le pan de la lumière**, hvortil Panden ſlutter ved **Fænghullet.** Ved de fremmede Geværer er Kammerenden femkantet; disſe Sideflader kaldes **plattarne**, die **Falten**, Fälteln, Flächen oder Kanten, **les pans.**

b) **Forenden**, långa fältet, mynningsstycket, der Vordertheil, Vorderlauf, **le devant**; fra Kammerenden til Mundingen; paa ſamme befindes **Bajonnetkornet**, **bajonnettklacken**, die Bajonnethaft, **le tenon**; **Øſkenerne**, eller Hefterne, die Haften, **les tenons**, til Løbets Befæſtelſe i Skæftet; **Sigtekornet**, das Korn, Abſehen, die Mücke, **le guidon, la mire**; og **Ladeſtokfjædren**, die Ladeſtockfeder oder Sperrfeder, **le ressort de baguette**, ſom holder Ladeſtokken i Skæftet.

Hele det indre Rum kaldes **Sjælen**, Løbet, **Loppet**, die Bohrung oder Seele, **l'ame.** Ved Sjælen forekommer følgende Benævnelſer:

Oprømningen, die Schwanzſchraubenbüchſe, oder die Aufbohrung, **la boîte**; en Udvidelſe, ſom naaer ſaa langt **Skruemoderen** gaaer.

Kammeret, **krutkammeret**, der Pulverſak, die Pulverkammer (Franſkmændene have intet Kunſtord for ſamme), den bageſte Deel, hvori Ladningen ligger.

Munding, die Mündung, **la bouche**; den forreſte Aabning, hvorigjennem Ladningen bringes i Løbet.

Calibret, der Bohrungsdurchmeſſer, der Caliber des Laufes, **le calibre du canon**; hos os 16-lødigt.

Sjælens Omgivelſe kaldes **Væggene**, die Wände oder Seiten, **les parois**; de benævnes **indre** og **ydre** Vægge (Løbets indvendige og udvendige Flade), og betegnes nærmere ved: **høire**, **venſtre**, **øverſte** og **nederſte** Væg; iøvrigt forſtaaes ogſaa ved Væggene: Jernets Tykkelſe paa forſkjellige Steder. Væggenes nederſte, Mundingsfladen modſatte Flade, kaldes **Bundfladen**, die Stoßfläche, der Stoßboden, **la tranche de l'orifice inférieur.**

Endvidere forekomme følgende Benævnelſer ved Røret: **Sigtepunkterne**, **Forliget**, og **Viſeerſkuds Elevation**, ſee disſe Artikler.

Geværmantel, der Gewehrmantel, le manteau d'armes; den bruges i nogle faa Armeer til at bedække (i Leiren) de foran Compagniets Front sammenstillede Geværer; den er af Træ, og har Skikkelsen af en huul Pyramide. En Opfindelse af den franske Oberst Martinet i Aaret 1672.

Geværprop, der Gewehr- oder Regenpfropf, le bouchon de fusil; en Prop af Klæde (eller Træ), der sættes i Mundingen af Geværet, for at beskytte Sjælen imod Veirets Indflydelse.

Geværpyramide, Gewehrp., le faisceau d'armes, kaldes: 1) en pyramidalformet Stilling af Træ til at sætte Geværerne til i Leiren; 2) et vist Antal, i Form af en Pyramide, sammenstillede Geværer, som holdes opreist ved deres Bajonetter, der skydes imellem hinanden.

Geværrække eller **Geværstel**, der Recken oder Gewehrrecken, le ratelier d'armes; til Geværernes Opstilling paa Rustkammerne.

Geværskæfte; stocken; der Schaft, die Schäftung, der Flintenschaft; le bois d'une arme à feu, la monture ou le fût, naar Geværet er sammensat; den Deel af Geværet, hvori og hvortil Løbet, Laasen og Ladestokken ere anbragte. Den forfærdiges hos os af svensk Bøg, og inddeles i:

a) **Bagskæftet**, der Hinterschaft, le bas du bois ou du fût, la poignée avec la crosse; som bestaaer af:

Kolben; anslaget; die Kolbe, der Kolben; la crosse; den Deel, som ved Skyöningen lægges imod Ansigtet og Skulderen, og

Kolbehalsen, eller Grebet; rundningen eller handtaget; der Kolbenhals, der Hals, der Griff, die Dünnung; la poignée; stundom betyder „die **Dünnung**" eller „der **Griff**", alene den Deel af Kolbehalsen, hvorom Haanden fatter ved Anslaget; den øvrige Deel kaldes da „die **Brüstung**."

Krumningen, Böiningen eller Skraaningen; krökningen; die Senkung; la pente; den Vinkel, som Bagskæftet danner med Forskæftet, hvorved Sigtningen lettes.

b) **Forenden** eller den lange Deel, af Haandværkeren ogsaa kaldet **Forskæftet**, der lange Theil oder der Vorderschaft, le devant, le fût proprement dit; den Deel, hvori Løbet og Ladestokken ere anbragte.

De enkelte Dele af Kolben og Forenden findes anførte under disse Ord.

Giftkugle; die Giftkugel; la balle empoisonnée; i ældre Tider en Brandkugle, hvis Sats var blandet med Merkur og Arsenik.

Giv Agt! Achtung! oder gebt Achtung; garde à vous; et Avertissements-Commando foran enkelte Udforelses-Commandoord; see Artikl. **Commandoord**; ligeledes en Paamindelse, som Skildvagterne give hinanden indbyrdes, for at holde hinanden aarvaagne om Natten, og overbevise sig om deres gjensidige Tilstedeværelse; der raabes: Skildvagt, giv Agt! Schildwache, Achtung! gare-à-vous!

Glacis; fällvallen; das Glacis oder die Feldabdachung; den enten umiddelbar ved en Befæſtnings ydre Gravrand, eller i nogen Afſtand fra ſamme anbragte, imod Marken flad affaldende, Jordopkaſtning (Bryſtværn). Glaciet kaldes **afſkaaret**, halbes oder abgeſchnittenes, g. coupé, naar det ei fortſættes, indtil det møder det naturlige Terrain, men ophører tidligere af een eller anden Aarſag. Carnots **omvendte** eller **indadgaaende** G., das umgekehrte oder einwärtsneigende G., le g. en contrepente, beſtaaer i Contreſkarpens flade Anlægning ſom et Glacis, for i Maſſe at kunne gribe Offenſiven, ſamt at betage Fienden Jorden til Bedækning. Glaciet af den ydre, dækkede Vei, kaldes 2det Glacis, das 2te G. oder das G. des niederen gedeckten Weges, avant-glacis.

Glatte med Sletfilen, abſchlichten, adoucir; ſkeer ſorend Poleringen.

Glidebro; gnidträd; das Lenkſcheit oder Reibſcheit; la petite sassoire; af en Forvogn eller Forſtilling; en Bro, ſom ligger over Stangarmenes bageſte Ender, hvorpaa Langvognen eller Svandſen (af Feltlavetten) glider; den har et Beſlag, ſom kaldes **Glidejernet**, vändskenan, die Reibſchiene, das Streichblech des Lenkſcheits oder das Lenkſcheitblech, la bande de frottement.

Globuskammer, ſynonym med Kuglekammer, ſee Sjæl.

Glædesild; das Freudenfeuer; le feu de joie; Infanteriets Løbeild ved glædelige Høitideligheder; afgives den i Anledning af en Fredsſlutning, ſkeer det med Kanoner, og den kaldes da paa Tydſk **Friedenfeuer**, paa Franſk feu roulant de rempart.

Gods eller Førlighed, das Gut oder die Metallſtärke, l'épaisseur du métal d'une pièce; i Almindelighed Metalforligheden omkring Sjælen af et Skydevaaben. Udtrykket bruges til Særkjende, iſær ved Kanoner, ſaaſom man i gamle Dage antog Metaltykkelſen ved Fænghullet ſom Repræſentant for Kanonens Styrke til at modſtaae Ladningens Kraftyttring. Man kalder ſaaledes Kanonen **Fuldgods**, vollgûtig, pièce légitime, naar Caliber og Gods ere lige ſtore; **Undergods**, försvagad, geſchwächtes Gut, allégée, naar Godſet er mindre, og **Overgods**, förstärkt g., übergûtig oder verſtärktes Gut, renforcée, naar Godſet er ſtørre end Caliberet. Feltkanoner ere ſtedſe Undergods, og for noiere at betegne Forholdet, angives Godſet i Brok af Caliberet, nemlig $\frac{5}{6}$, $\frac{3}{4}$ og $\frac{7}{8}$ Gods. Beleirings- og Fæſtningskanoner af Jern ere ſtedſe Overgods; af Metal haves derimod 18-pundige 20 Caliber lange Fuldgods-Kanoner. = **Metalſkorpens** Tykkelſe af hule Projectiler.

Gouverneur, Titelen for den øverſte Befalingsmand over en faſt Plads, eller en Hoved- og Reſidentsſtad. I Almindelighed en Generalsperſon, under hvem for det meſte endnu ſtaaer en Stabsofficeer ſom Commandant, en Pladsmajor, og een eller flere Pladsadjutanter. Det Gouverneuren underordnede Perſonale, ligeſom ogſaa ſelve Gebetet, betegnes med Ordet **Gouvernement**.

Grad; ſcharfer Grad öder Grath, oder Vorſprung; bavure; ſkarp Kant paa Skytſet, Jernbeſlag og deslige. Ved Skyd-

ningen fremſtaaer der ſenere af dem en Udvidelſe ved Mundingen, (die **Lippe**, égueulement og évasement de la bouche), ſom gjør Kanonen casſabel.

Gradmaal; die Gradladung, das Gradmaaß, das Pulvermaaß mit Verſtellung; et ſammenſat Krudtmaal, i hvis Cylinder eller Hylſter bevæger ſig op- og nedad en lille firkantet Jernſtang, ſom foroven er forſynet med en flad, Cylinderen fuldkommen udfyldende Skrue, og forneden med en Knap eller Ring til dens Haandtering. Stangen er paa een af ſine Sider, efter et antaget Forhold, ved Tværſtreger inddeelt i Grader, ſaaledes at den, ved at ſkrues iveiret eller nedad, forandrer Rummets Størrelſe i Cylinderen ſaa mange Grader ſom Stangen er bleven flyttet, og derved viſer Antallet af Krudtgraderne, der kunne fyldes i Maalet. Iſtedet for at ſkrue Stangen op- og nedad, er den ofte forſynet med en Fjæder, hvorved den ſtilles.

Granatkanon; die Haubitz-Kanone; canon-obusier et obusier alongé; en Kanon af ſvagere Dimenſioner end de almindelige, med eller uden Kammer, beſtemt til at udſkyde 12- eller 24-pundige Granater. Ved det ruſſiſke Artillerie kaldes den Enhorn (Jedinorog).

Granat; die Granate; en huul Kugle, conſtrueret ſom **Bomben**, kun med den Forſkjel, at de mindre Granater ei have Øre; den virker ligeſom Bomben. Efter dens Brug kaldes den:

Brandgranat; die Brandgranate; obus-à-tète-de-mort, ou o. incendiaire, naar den er fyldt med Brandſats. En ſaadan har flere Brandhuller, hvilke fyldes med **Anbrandſats**, der tjener ſom Brandrør. Som Projectil for Kanoner kaldes den **Stykbrandgranat**.

Haandgranat; die Hand- oder Fallgranate; grenade à main ou royal, naar den kaſtes med Haanden. I ældre Tider bleve de forfærdigede af Glas, Træ, og desl. I Sverrig antages, at Kong Erik XIV's Fyrværker, Gilius Packett, opfandt Haandgranaten i Aaret 1567. De ere 3-pundige.

Haubitsgranat; die Haubitzgranate; obus, naar den **ſlynges** (ſkydes) ud af Haubitſer, i hvilket Tilfælde den i det franſke og nogle tydſke Artillerier forſynes med et **Speil**. Hos os haves 10-, 20- og 36-pundige Haubitsgranater.

Stykgranat; concav-kula; die Kanongranate; boulet creux ou obus sans culot à canons de 48; naar den ſkydes ud af Kanoner; den ſættes paa Speil, med Røret udefter. De 3-pundige bruges tillige ſom Haandgranater.

Voldgranat, die Wallgranate, g. de rempart, naar den rulles ned ad Bryſtværnet til Gravens Forſvar. Dertil bruges de ſtørſte Granater.

Er Granaten forſynet med Sprængladning, kaldes den **ladt**, geladen oder ſcharf, chargé et à fusée; er dens Poler opſøgte og

betegnede med Farve: en **polariſeret** Granat, die gepolte Granate.

Granatkardætſk, ſee Kardætſk.

Granatmaaler; godscirkel; das Granateiſen oder der Eiſenſtärkemeſſer; compas à double branches; et Inſtrument til at maale Skorpe-Tykkelſen af hule Projectiler. Efter Rouvroy bruges dertil i Sachſen **Hagenaalen**.

Grav; der Graben; le fossé; en Huulning, ſom graves foran Forſkandsninger og Værker, for at gjøre deres Tilgang vanſkeligere, og at forſkaffe ſig den til deres Bygning nødvendige Jord.

Graven er enten **tør**, torr, trocken, sec, eller fyldt med Vand, en **vaad** G., vattn-graf, naſſer G., f. mouillé, eller den kan efter Behag fyldes med Vand, double-fossé. Naar der tales om Gravens Brede, menes altid dens øverſte Brede. Dens Bund kaldes **Gravſaalen**, die Grabenſohle, le sol du f. Sideveggene maae, naar de dannes af den udſtukne Jord, have en Skraaning; den, ſom er nærmeſt Befæſtningen, kaldes **Eſkarpen**, eller den indre Gravſkraaning, innerbranten, die innere Grabenböſchung; den ligeoverfor liggende, ved den ydre Gravrand, **Contreſkarpen**, den ydre Gravſkraaning, ytterbranten, die äußere G. Fæſtningsgraven, ſom ligger nærmeſt Hovedvolden, kaldes **Hovedgraven**, der Hauptgraben, grand fossé; ſee Forgrav og Cünette.

Gravſax; tenali eller portvärn; die Grabenſcheere oder Zange; la tenaille; et lavt, foran Courtinen liggende Værk, til Gravens og Hovedvoldens Forſvar. Den **med Flanker** kaldes: die verſtärkte G.; — renforcée. = (den dobbelte); die doppelte G.; double tenaille; denne har en brudt Befæſtningsfront, og følgeligen to indadgaaende og een udadgaaende Vinkel.

Green af en Communicationsgang; der Laufgrabenaſt oder Verbindungsgraben; boyau de communication; en lille, ved ſit Bryſtværn dækket Løbegrav, ſom tjener til Tranchéernes Forbindelſe. 2 eller flere ſaadanne Grene, ſom afverle i deres Retning, danne en **Zikzak**. = af en Mine, Sidegang, min-arm, der Minenaſt oder Nebengang, le rameau; en mindre Minegang (Gallerie), ſom gaaer ud til Siderne af en Hovedgang, eller ogſaa fører til Minekammeret. = af den dækkede Vei, der Schenkel, Aſt oder Zweig des gedeckten Weges, la branche du chemin couvert, dens ligeliniede Deel.

Grube; grop; Grube; chambre dans l'ame etc. des bouches à feu; Navn paa de ſtørre ſvampagtige Huulheder i Godſet, hvilke iſær forekomme ved haardt og ſtrængflydende Støbejern og kunne fremſtaae ved den Sammentrækning (Sugning, dragning, retrait du metal), ſom finder Sted ved Afkjølingen i Formen, eller derved, at Ovnens Gang har været ſlet, eller at **Dødhovedet** har været for lidet, Formen ſlet tørret, m. m. Mindre rundagtige Huulheder kaldes **Galler** (Gallen, soufflures); naaleformige, dybe Huller kaldes **Piber**, spjuthål eller brännhål; ere de ei luft-

tætte, kaldes de gjennemgaaende G., urfall (?), durchgehende G., évents; Gruber med ringe Dybde kalde de franske piqures.

Grubeformer (Støart.), see Modelleerstang.

Grubejern; das Grubeneisen, le crochet à sonder, et Instrument, som bruges i nogle Artillerier til at undersøge, om der i Skytsets Sjæl skulde befindes Gruber, tilklinede med Kit.

Grubemaaler; der Grubenmesser, le crochet à mésurer la profondeur etc. des chambres dans l'ame des bouches à feu; et Instrument til at maale Dybden og Størrelsen af Gruberne i Sjælen.

Grubesøger; tastar; der Grubensucher, der Stückvisitirer oder das Visitireisen; le chat ou pied de chat; et Instrument til at undersøge, om Sjælen i Skytset skulde have Gruber, Galler eller Piber.

Grundramme; landfästen; plate-forme, kaldes ved Tougbroen en Ramme, som graves ned under Jorden paa begge Flodbredder, og tjener til at befæste og stive Strøktouget. En tydsk authoriseret Benævnelse fattes endnu; indtil videre: „der Grundrahmen."

Grundsæde eller Ulf; der Sitzgurt, Rothsitz oder Wolf; le faux-siége ou loup; paa den ungerske Sadel; see Sadelbom.

Grundtougene; les faisceaux, kaldes ved Tougbroen to tykke, af 3 Ankertouge dannede Touge, hvoraf et er anbragt paa hver Side under Brodækket; de tjene til derpaa at overføre Brostelettet, og kunne siden tillige ogsaa bruges som Nødtouge for Brodækket. (En tydsk Benævnelse fattes endnu.)

Grundvinkel; der Grundwinkel; angle de base, kaldes i den permanente Krigsbygningskunst, ved Omridsformen af Fæstningens Hovedvold, den Vinkel, som Capitallinien af enhver udspringende Vinkel danner med den der sammenstødende Polygonside. = i Taktiken, angle des talons, den Vinkel, som Fødderne danne med hinanden, naar Manden staaer i Positur.

Grændsejern; kransjern; das Grenz-, Gränz-, Kranz- oder Kreuzeisen; le chapelet; en Jernring med 3 krogede Arme, som før brugtes ved Kanonstøbningen over Kjærnestang, til at fæste denne i Bunden af Formen, hvor Sjælens Bund skulde være. I denne Ring sattes den ene Ende af Stangen, medens den anden holdtes foroven i sin rigtige Stilling ved Hjælp af Skiver af Tin eller Leer.

Græsgang; der Anger, Espen oder Brieck; prairie non fouchable; den adskiller sig fra en Eng (die Wiese, prairie) deri, at Græsset ikke synderligen dyrkes eller bruges til Hø.

Græsk Ild; griechisches Feuer; le feu gregeois; en Brandsats, der allerede omtrent i Aaret 668 skal have været Grækerne bekjendt, men hvorom Kundskaben er gaaet tabt siden det 14de Aarhundrede; desuagtet findes forskjellige Recepter til samme i gamle Fyrværkeribøger, hvoraf der i nogle endog findes den Paastand fremsat, at denne Ild kunde fortære baade Jern og Steen.

Græstørv; der Rasen, Rasenziegel oder Rasenspiegel; le gazon, bruges, saavel til at opføre Brystværn, som fornemmeligen til at beklæde dem. Til disse Diemed haves følgende Slags:

Dæktørv, täck-torf, die Deckstotte, Plackstotte, gazon plaqué ou de plat; en overalt lige tyk Græstørv.

Beklædningstørv, sätt-torf, der Kopfrasen, gazon à talus ou à queue, en kileformet Græstørv, hvis tykke Deel kaldes Hovedet.

Til at skære Græstørv bruges mange Redskaber, der føre Navne, som vort Kunstsprog mangler, saasom:

der **Rasenheber**, en bred Skovl, til at borttage de udskaarne G.

der **Rasenpflug**, le coup-gazon, en Plov til at skære G. med.

der **Rasenspaten**, en Spade til samme Brug (Tørvejern).

der **Rasenstecher** oder das Sticheisen, emporte-pièce à gazons, en Stikspade, som bruges til at udskære Græstørv til Forladning, naar der skydes med gloende Kugler.

Guerilla, pl. Guerillas, kaldes i Spanien de bevæbnede Hobe, som ved Udbrudet af en Krig dannes af Regjeringen, ved Siden af de regulaire Tropper, eller i en Borgerkrig, af Partichefer, for ved dem at gjøre Fienden al mulig Afbræk.

Gunger, see Hængedynd.

Gus eller Indlobshul i en Form; der Einguß; le jet d'un moule; see Dødhovedform.

Gusrende; die Gußrinne; échenal ou chenal; Renden, hvorigjennem Metallet løber fra Ovnen ind i Formen.

Gusrør, see Dødhovedform.

Gylperem; der Koppriemen; le bridon étroit pour empêcher les chevaux de tiquer; et Slags Trense, som lægges paa Hesten i Stalden baade imod Krybbebiden og Vindslugen.

H.

Haandbrandkugle; die Handbrandkugel; la pelote ou balle à main; en Kugle, af samme Storrelse, som den 6- eller 12-pundige, bestaaende af et med Brandsats fyldt Lærredsovertræk, besnøret med Seilgarn og forsynet med Indfyring.

Haandbøsse, eller den saa kaldte halve Hagebøsse med Luntelaas; die Luntenschloßbüchse oder Luntenschloßmuskete; arquebuse à mèche; den forbedrede Hagebøsse, see d. Ord.

Haanddækken; die Handdecke; la housse de main; et D., hvormed en opsadlet Haandhest bedækkes.

Haandgevær; das Handgewehr; arme ordinaire, arme de guerre ou arme portative; fælles Benævnelse paa Haandskydevaaben og det blanke Vaaben.

Haandgranat, see Granat.

Haandgrebene med Geværet; die Griffe oder Handgriffe, das Manual; le maniement des armes portatives. De første trykte Forskrifter desangaaende lod den berømte Prinds Moritz af Oranien udgive af Jacob de Gheyn i Aaret 1608.

Haandhest; das Handpferd, le cheval de main ou badinant; en Ridehest, som man lader føre efter sig, til at skifte med, o. s. v. = le sous-verge, den Hest (den Fjernere), som gaaer ved Siden af Sadelhesten for et Voitûre.

Haandhjælp; die Handhülfe; les aides de la main ou l'appui de la main; den Hjælp, man giver en Hest med Haanden, det være med Tøilerne eller med Pidsken.

Haandmorteer, see Morteer og Hagemorteer.

Haandskydevaaben; das Feuergewehr oder das kleine Feuergewehr; les armes à feu portatives; Geværer og Pistoler. Efter Petrarca, som i Aaret 1366 udgav sit sidste Værk, vare Haandskydevaabnene allerede dengang meget almindelige. Feuergewehre, combatans, bruges til at betegne Fodfolkenes Antal under Gevær, f. Ex. 100 Feuergewehre, istedet for 100 Mand under Gevær.

Haandgemæng, das Handgemenge, la mêlée ou démêlée, kaldes enhver Fægtning, i hvilken der bruges Hug- og Stødvaaben. Være i H.; handgemein seyn; être aux prises. Komme i H. med Fienden; handgemein werden; en venir aux mains.

Haandpenge, das Handgeld oder Laufgeld, l'engagement ou prime-d'argent; de Penge, som den Hvervede faaer (paa Haanden). Dens Oprindelse er følgende: Saasnart **Landsknegten** havde ladet sig indskrive i Stamlisten og hørt Krigsartiklerne, fik han en Penge „**auf den Lauf**," for at indfinde sig, den bestemte Dag, paa den ham anviste Samlingsplads. (Georg v. Frundsberg.)

Haandramme, die Handramme, la dame ou demoiselle; et Redskab til at nedramme Pæle, som ei ere alt for tykke; den er enten for 2 eller for 4 Mand, og bestaaer af **Blokken**, 4 **Haandgreb** og Jernbeslaget, 2 **Ringe** paa Enden af B. = med Arme, mouton à bras; et Ramslag, som bruges til at nedramme længere Pæle; den bestaaer af **Blokken**, 4 **Arme**, hvorved Blokken hæves, 4 à 8 **Haandtappe**, hvorved den hæves, naar den bruges til smaa Pæles Nedramning, 2 **Jernringe**.

Haandrør; das Handrohr oder die Arkibûse; arquebuse; det ansees af Mange, navnligen af Digteren Ariosto, for det først opfundne Haandskydevaaben. Han nævner Kong Comosco af Frisien (Friesland), som dets Opfinder. Haandrøret blev ogsaa kaldet Lunterør, das Luntenrohr, og forandredes siden til Hage- og Luntelaasmusketten.

Haandseising, tjæret eller hvid, see Seising.

Haandspig, Haandspade (Soart.); die Handspeiche, der Vorbringe-, oder Hebebaum; le levier de manoeuvre; en 5 til 6′ lang Løftestang af seigt Træ, som bruges til at vugte, bare, løfte og sætte i Bevægelse med. Den inddeles i Rundbelen, som holdes i

Haanden, og i Fiirkanten, som anbringes under Lasten, der skal bevæges. Dens Ende er skraat afhugget og kaldes paa Tydsk der Schnabel, paa Fransk la pince du levier. Den Haandspig, som bruges til Feltskytsets Retning, er i Almindelighed rund i sin hele Længde, den kaldes paa Tydsk der Richthebel oder Richthebebaum, paa Fransk levier de pointage; den til Kyst- og Slædeaffütager, levier-directeur.

Haandspigbøiler; die Richt- oder Hebebaumringe; anneaux de pointage; to fastsaaende Ringe paa **Svandsriglen**, hvori Haandspigen indsættes, for dermed at give Sideretning.

Haandstroppe; der Taukranz; la jarretière, le bague à élingue; en Krands af Tougværk, som ved **Manipulationen** bruges til at slaae om Tapperne, for at dreie eller vende Skyts, til Oprulling, Stopning o. s. v., samt til at slaae eller hugge en Krog, en Hage eller en Taille i.

Haandtøile; der Handzügel, am Handzaume, la longe, pièce de la bride de sous-verge; Haandhestens enkelte Tøile.

Haandtrense; die Handwassertrense; la cavessine de main; en Trense, hvori en Haandhest føres; see Trense, Vandtrense.

Haandvorte; die Handwarze; tétine pour former le godet ou la gorge de la cartouche de fusée; et Redskab, som sættes ind i den øverste Ende af de store Rakethylster, for ved Hovedets **Afridning** at give den en rund Form (haves ei hos os, da enhver Binder kan bruges dertil).

Haardtraver; städtrafvar; der Harttraber, bon trotteur; en Hest, som vinder meget Terrain i Trav, ved at kaste Benene langt frem.

Haar-Riffelgang, see Riffelgang.

Haar-Svøbe; der Stäuber; époussette, effet de pansage; Svøbe af Hestehaar, hvormed Støvet afpidskes efter Striglingen.

Hage af en Zikzak, see d. Ord.

Hagebøsse; die Hakenbüchse, der Haken, doppelter oder ganzer Haken; le hacquebutte ou arquebuse à croc; dette ældste Slags glatte Bøsser, der forhen brugtes, og hvis Kugle veiede 4 Lod, hed oprindelig „**Arkibuse**", men fik senere denne Benævnelse efter en til Løbet sveiset Hage, som standsede Recülen, naar Løbet lagdes i en til sammes Understøttelse bestemt Gaffel (der Bock, la fourchette, fourquette ou bequille). Til dens Betjening udfordredes 2 Mand, af hvilke den ene bar Bøssen, og den anden Gaffelen. Halve Hagebøsser, halbe Haken, hacquebuttes à main, kaldtes de, hvis Kugle veiede 2 Lod.

Hagemorteer; der Hakenmörser; le mortier à main, kaldtes i gamle Dage en 2-pundig, 3 Caliber lang Haandmorteer, forsynet med Geværskæfte og Steenlaas, samt med en Hage under Mundingen, for under Affyringen at kunne hænges paa et ved Brystværnet anbragt Tværtræ, imedens Artilleristen lagde Kolben an imod Skuldren.

Hale dør, haler, anholen, holen, palanquer, kaldes i Manipulationen: at ſtive eller ſtramme et Toug.

Haleſteil, Haletavle eller Rumpetang; die Schwanz- oder Schweifrübe, Schweifwurzel; le tronçon ou l'origine de la queue du cheval; den Deel, hvorpaa Heſtens Hale eller Rumpe ſidder.

Hals, der H., collet, kaldes det Sted paa Skytſet, hvor Forſtykket ſtøder til Hovedet; ligeledes den Deel af Druen, ſom forener Drueknoppen med Bundkarniſen. = paa Raketter og andre Fyrværkerilegemer, étranglement, den ved Afbyrgningen fremkomne indknebne Deel af Hylſen. = paa Karduſen, (Sᴓart.); der Kropf der Kartuſche; den underbundne Deel af den fyldte Papirskarduus. Et tilſvarende Udtryk haves ikke i vort Landartillerie, og heller ikke paa Franſk. See Bajonnet og Hane.

Halsbaand; das Halsband; astragale de collet; en Friſe, ſom dækker Halſen paa Skytſet.

Halskobbel; die Halskoppel oder Nothhalskoppel, collier ou colleron de harnais; en Rem af tredobbelt Læder, ſom Heſten bærer om Halſen, og hvori Kobbelkjæden anbringes.

Halvandenlaas; das Anderthalbſchloß; en Laas paa en dobbeltløbet Bøsſe eller Piſtol, ſom er fælles for begge Løb, men ikkun har een Hane til begge Panddækler og Fængpander.

Halvbaſtion; halbes Bollwerk; demi-bastion; en Deel af Befæſtningen ved det baſtioneerte Syſtem, ſom ikkun beſtaaer af een Face og een Flanke.

Halvmaane, ſee Ravelin.

Halvmaaneklods; die Scheerendocke im Geſchützbohrwerke; le portelunette d'un banc de forerie pour bouches à feu; det Træunderlag, ſom er befæſtet til Jomfruen, hvori Halvmaanen af Staal er faſtgjort, der tjener til Løb for Kanonens forreſte Deel under Boringen og Dreiningen.

Halvparallele; die halbe P.; demi-parallèle; en kortere, men med Hovedparalleleme ligeløbende, og imellem diſſe liggende Grav, fra hvilken man beſkytter, baade med Haandſkydevaaben og med Haubitſer og ſmaa Morterer, ſaavel de Zikzaks, man agter at gaae frem med, ſom ogſaa den foranliggende Parallele.

Halvſtik; der Halbſtich, halbe Schlüſſelknoten, Zulegeſtich, Zuſtich; le demi clef; et Stik, der bruges, naar et Toug ſkal ſtikkes paa en Pæl eller anden Gjenſtand, og hvor man ender et Bændſel eller en Beſnøring, og ſkal fæſte Parterne.

Hammel; våg; die Bracke, Brake, Hinterwaage, Stangenwaage oder Waage; la volée de derrière; et Stykke Træ (Hammeltræet, das Waageſcheit, Brackholz, der Schwengel oder das Mittelholz, le corps de volée), ſom ligger tværs over Skjæret, die Scheere, paa en Forvogn, og i hvis Ender i Almindelighed er fæſtet tvende mindre Stykker Træ (Svinglerne, die Ortſcheite, Klippſchwengel, Waagſcheite, Riemenwaagen oder Ziehſcheite, les palonniers), hvortil Heſtene ſpændes ved Skaglerne, for at kunne trække

Vognen. Hamlen er enten fast (en **Stivhammel**, eine Sprengwaage, une v. fixée), eller bevægelig (en **Løshammel**, eine Spielwaage, v. mobile), d. v. s. den er enten befæstet med 2 Hammelbolte og afstivet ved **Styrestænger**, Bracken- oder Sprengwageſtangen, Steifen, tirans, til Axlen, eller den dreier sig omkring een **Hammelbolt**, der Waagenagel, attèloire, som sidder paa Bagenden af Vognstangen, eller ogsaa (som i Sachsen), paa en løs Kile, der **Scheerenkeil**, i Skjæret, og hvortil Vognstangen støder. Henimod Enderne af Stivhamlen og paa Midten af Svinglerne er et Beslag med Øsken, **Mellemkappen**, die Mittelkappe, la lamette, (ved Svinglerne **Svingelkappen**, die Ortscheit- oder Ortscheit-Mittelkappe, oder Waagescheittasche, la l. de palonnier), hvorved Hamlen fæstes til Styrestængerne, og Svinglerne, formedelst en kløvet Ring, **Svingelring**, til Hamlen. Paa Enderne af Hammeltræet ere to lignende halve Beslag, **Endekapperne**, die End- oder Seitenkappen, lamettes de bouts, hvori Svingelkapperne, formedelst deres Øskener, die Ortscheitösen, amorces, hænges ved Svingelringen, der Ortscheitring, anneau de palonnier. Endnu findes paa nogle fremmede Svingler Endekapper, som kaldes „Ortscheitknöbelkappen," lamettes de bout de p., see Forskjær.

Hammeljern, die Waagebalkenschiene, et Beslag, som gaaer langs over hele Hamlen.

Hammerhakke, Steenhammerhakke eller Biilhammer (efter Oluffens Landoeconomie); der Schrämhammer, le pic à roc à tête; en Hammer til at hugge Furer i Steen, der skulle kløves.

Hane; der Hahn, le chien; den udvendig paa Laasebliket siddende Deel af Geværlaasen, som, ved Hjælp af den deri befæstede Flintesteen, slaaer den til Ladningens Antændelse nødvendige Ild, ved at støde imod Pandæklen. Dens Inddeling er følgende:

Hanemuleskruen, Hanelæbeskruen, eller (hos Haandværkeren) Haneskruen; die Hahn-, Hahnmaul-, Kopf- oder Steinschraube; la vis de la machoire du chien; den Sk., som trykker Overmulen fast til Stenen, og inddeles i: **Hovedet**, med Indstrygningen; **Halsen**, Ansatsen, der Ansatz oder Kragen, l'embase; **Stilken**, der Stängel, la tige, og **Gevinderne**, die Gewinde, les filets.

Overmulen, **Overlæben**, eller den øverste, bevægelige Hanemule eller Hanelæbe; mulen; die Oberlippe oder das obere Hahnenmaul, der Kappendeckel; la machoire supérieure; i denne:

Hullet til Hanemuleskruen, og, ved de fremmede Geværer, et Indsnit, Einschnitt, entaille, hvorved den griber om Hanestiften.

Ved selve Hanen forekomme følgende Benævnelser:

Hanestiften; hangren; der Griff, Hahnenkamm, Hahnenkopf, Hahnstift, Hahnstängel oder das Horn; la crête; det Stykke ovenfor Undermulen, med en **Ansats**, die Verstärkung, le renfort, til dens ydermere Styrke forneden.

Undermulen, Underlæben, den nederſte Hanemule eller Hanelæbe, läppen, die Unterlippe oder das untere Hahnenmaul, Untermaul; la machoire inférieure, med et Hul til Hanemuleſkruen. Begge Hanemuler ere forſynede med **Tænder**, eller ophuggede ſom en Raſp (geſchröpft, piquée), og benævnes tilſammen **Steinmaul** oder Hahnmaul.

Halſen; der Rücken, le dos ou le rein; den ſmalle Deel af H. tæt nedenfor den faſte Hanemule.

Anſatſen; motstödet; der Hahnenhalt, Hahnenſatz, Aufſchlag oder die Verſtärkung; le coude, l'espalet ou le support; paa Hanens indre Side, ſom, ved dens Aftrykning, falder paa Laaſeblikket.

Underdelen eller Rumpen, platten, die Scheibe, der Rumpf, der Schweif oder der Fuß, le pied; den er kredsformig, og har en: **Bagdeel**, Hintertheil, l'arrière ou cul, et **Bryſt**, die Bruſt oder der Bauch, le ventre, og et fiirkantet Hul til den ſtore Nøddetap, **Fiirkanten**, die Vierung, das Viereck, die hohle Vierkante, das Geviere oder die Hahnennuth; le carré ou trou.

Den nederſte Hanemule paa de fremmede Geværer underſtøttes ved en Strube, der Kropf, la gorge ou sous-gorge, hvorved dannes et Øie, ſom efter dets almindelige Form kaldes Hjertet, das Herz oder Auge, le coeur ou l'anneau. Hanen paa Luntelaaſen, der Luntenhahn, le serpentin, ſee Luntelaas; paa Percuſſionslaaſen, le chien percutant.

Hanedorn; der Hahndorn oder das Hahneiſen, la boule de chien; et Redſkab, forſynet med en Fiirkant eller Dorn, af ſamme Størrelſe ſom Hanefiirkanten (eller Hullet til Nøddetappen), hvorpaa Hanen ſættes, for lettere at befiles. Den ſpændes med den paaſatte Hane i Skrueſtikken. = Hahndorn oder Durchſchlag, mandrin, brocard ou broche carrée, et Værktøi til at udhugge Fiirkanten i Hanen.

Haneſpat eller **Hanetrin**, der Hahnenſpat, Hahnentritt oder unſichtbare Spat; éparvin sec; en ſnappende Bøining, enten i det ene eller i begge Bagbeen, der er ſtærkeſt i Begyndelſen af Bevægelſen; er denne Feil i høi Grad, kaldes den paa Tydſk **Zuckfuß**.

Hankedrue; die Henkeltraube, anse de culasse; en Drue i Form af en Hank.

Harcellere Fienden; harcelliren, den Feind auf dem Marſche beunruhigen; harceler l'ennemi; forurolige, trætte ham ved idelige Angreb under Marchen.

Hareſpat eller **Harebeen**; Haſenſpat, Rehbein oder Rabenknochen; jarde ou jardon; en Beenknude bag paa Haſeledet, nedenfor Haſeſpidſen; den beſtaaer i en unaturlig Størrelſe af den udvendige Tornknokkels Hoved (hvor Hareſpatbaandet befæſter ſig), og af Tæringsknoklens vortedannede Fortſætning, eller af Udvæxter, ſaavel paa disſe to Knokler, ſom paa den øverſte og bageſte Deel

af Skinnebeensknoklen, over hvilke Senerne af Foden's ud- og indvendige Bøiemuskler glide.

Harve; die Sturmegge; la herse; et Forhindringsmiddel (især mod Cavallerie), som lægges med Tænderne opad og befæstes til Pæle, hvilke til dette Øiemed slaaes ned i Jorden.

Haseledet paa Hesten; das Sprunggelenk oder Hinterknie; le jarret du cheval; Bagknæet paa Hesten.

Haspende; der hohe Gang, l'allure en avant trop élevée, kaldes Traven, naar Forbenene bøies stærkt i Knæerne, uden at der alligevel vindes meget Jordsmon.

Haubits; die Haubitze oder das Granatstück (i de ældste Tider Haufnitz); obusier; et Kammerskyts, der, ligesom Kanonen, ligger i en Lavet, har en lignende Stillemaskine, og skyder (kaster, slynger) Granater, Kardætsker, Brandkugler og Lysekugler. I Sjælens Construction afviger den fra Kanonen (see Art. Sjæl), ligesom den er kortere; ogsaa har den hos os en **Snabel**, istedet for Drue. Haubitserne inddeles i **Felt-** og i **Beleiringshaubitser**; til de første regnes de lette og svære 10-pundige, til de sidste de 20- og 36-pundige Haubitser; see Artiklerne Artillerie-Maaleskok og Granatkanon.

Haubitskardætsk, see Kardætsk.

Haubitsærme, see Ladeærme.

Hauken eller Ulven i Øiet; das Hervortreten der Blinzhaut veranlaßt durch Entzündung; inflammation de la membrane clignotante, en Betændelse af Blinkehinden, som gjør den fremstaaende.

Hautboister, en nuomstunder feilagtig Benævnelse for Militairmusikken, da Klarinetten har fortrængt Hautboen, der før havde den første Stemme, og gav Anledning til Benævnelsen.

Hede; die Hitze; la chaude. De forskjellige Grader og deres Benævnelser i Techniken ere:

Lunken H.; die saftige H., la c. grasse; den Hedegrad, som gives Jernet, for at oversmedes; see Flikhede.

Tør (rød-glød) H., die trockene H., c. sèche, den, som gives Jernet for at udsmedes.

Sveishede (hvid-glød H.), die große oder Schweißhitze, c. soudante, den gives Geværløbene ved de to første Heder til deres Sveisning. Desuden siges:

haandvarm, handwarm, om den Jernet givne Hedegrad, som tillader dets Berørelse, uden at brænde sig.

Hefte Mineuren; fästa minören; den Minirer anhängen; attacher le mineur. Naar det bliver vanskeligt for Artilleristen, at lægge en tilstrækkelig Breche, skeer det af Mineuren. Saasnart nemlig et betydeligt Hul er bleven skudt i Voldens Beklædningsmuur, sendes om Natten nogle Mineurer over Graven, hvilke strax maae hugge sig dybere ind i Hullet, og søge at dække sig, saa godt som muligt, ved Hjælp af nedfaldne Stene og medbragte Planker, o. s. v. imod den fiendtlige Ild; dette kaldes at **hefte** M.

Heldingsvinkel; der Senkungswinkel, l'angle d'inclination ou de dépression; Elevations- eller Sigtevinklens Benævnelse, naar Kjærnelinien helder imod Maalet under Horizontalen.

Heliotrop, et Instrument til at signalisere med, ved geodætiske Operationer. Det bestaaer i det Væsentligste af et lille planslebet Speil, der i en hvilkensomhelst Stilling af Solen reflecterer dens Straaler mod Observatoren, og derved gjør det Punkt kjendeligt, hvor Instrumentet er opstillet, samt af en god Kikkert, hvormed man sigter til det Punkt, hvorfra Heliotropen skal sees, for at kunne bringe Solstraalerne netop i denne Retning.

Hellebard; die Hellebarde oder Hellebarte; la hallebarde, hâche ou arme danoise; et oprindeligt dansk Vaaben fra Middelalderen, hvori Øxen og Spydet ere forenede; det bestaaer af en Spydstod, som er noget længere, men tyndere end den almindelige, og har en gjennembrudt Øxe, Barde, neden for Spydet. Spydet er 2′ langt, Barden næsten 1′, og Skæftet omtrent 5—6′ i Længden.

Hellestik eller **Hellinger**; der Heling; noeud de vache; et Stik, der bruges, naar to Touge skulle stikkes paa hinanden.

Hemkjæde; die Hemmkette, la chaîne à enrayer; en Jernkjæde, som er fastgjort til Voitûret, og kastes om Hjulfælgen, for at standse Hjulets Bevægelse, naar man kjører ned ad Bakke.

Hemsko; der Schleiftrog oder Hemmschuh; le sabot à enrayer; en Jernsko, som undertiden anbringes i Hemkjæden eller i et Hemtoug, og anlægges neden paa Hjulet, i samme Øiemed som den blotte Hemkjæde; ved en saadan skaanes Hjulet.

Hemtoug; das Hemmtau; l'enrayure, cordage à deux boucles et munie d'un billot courbe; see Hjultvinge.

Herse; das Fallgatter; la herse ou sarasine; et Faldgitter, som i Fæstninger fra Middelalderen findes anbragt i et Huus over Porten, og ved en Valse og Kjæde kan bevæges op og ned, foran Indgangen af Porten.

Hest (Fyrværkerens), see Nidesnor. Heste; Pferde; chevaux; bruges undertiden istedet for Ryttere til at betegne et Cavalleriecorps's Styrke.

Hesteeqvipage; hästmundering; Pferdeausrüstung; harnachement des chevaux de selle; Ridehestens Sadeltøi (hvortil ogsaa regnes Pistolhylsterne, Skoetasken, Nodbremmen, Carabinskoen, Hylstertaskerne og en Læderpose til Reserve-Ammunitionens Opbevaring), samt Alt, hvad der hører til dens Optømning, saasom: Kandaren, Bridonen, Vandtrensen og Stalbgrimen, endeligen Dækkenet med Dækkengjorden.

Hesteholder; der Pferdehalter; le garde chevaux; den ridende Artillerist, som holder Hestene for det til Kanonens Betjening affidbede Mandskab.

Hestesko; das Hufeisen; le fer à cheval; den inddeles (hos os) i: **Taaen**, das Zehenstück, la pince; og i **Grenene**, die Seitenstücke, les branches. Tydskerne og Franskmændene adskille des-

uden: die Ferſenſtücke, les éponges; den Deel af Grenene, ſom dækker Dragterne, og ſom hos dem undertiden, hos os ſtedſe, taber ſig bagtil i **Hagerne**, die Stollen, les crampons.

Skoens nederſte Flade forſynes (hos os), efter Længden med en Fure, ſom kaldes **Ridsning**, i hvilken **Sømhullerne**, die Nagellöcher, les étampures, ere ſlaaede. Forſynes Skoen ikke med Ridsning, ere Sømhullerne **forſænkede**. Bagſkoen forſynes i Taaen med et **Optog**, die Kappe, le pinçon; desuden have de fremmede Skoe „einen **Aufzug** oder Griff, la voûte ou le bord de devant de la pince" i Forſkoens Taa. Skoens ringe Concavitet kaldes: die Höhlung, l'ajusture, ſee Hovſom.

Hjelm; der Helm; le casque; en Hovedbedækning, laant fra Oldtidens Krigere, ſom nutildags bæres af Cavalleriet, og hos os — ved Dragonerne — kaldes **Casque**. Den beſtaaer af **Pulden**, der Helmkips, la bombe du c., **Kammen**, der Kamm, le cimier du c., og **Vulfen** (paa Kammen), die Raupe, ſom paa Franſk kaldes **chenille**, naar den er af Uld, og **crinière**, naar den er af Heſtehaar. Hjelmen er enten af Metal, eller, ſom ved Dragonerne, af brændt Læder, har foran en Skygge, og bagtil en mindre Nakkeſkygge. Den holdes faſt paa Rytterens Hoved ved Hjælp af Læderremme, Sturmbånder, jugulaires, beſatte med Metalſkjæl (Schupper), Metallſchuppen, lames de cuivre, og ſom ſpændes under Hagen.

Hjerte, ſee Toug.

Hjortetrav; fliegender Trab; trot à la manière du cerf, qui avance bien; kaldes den bagtil fremſkyndende Bevægelſe hos Heſte, hvis Kryds er langt og lige.

Hirſchfænger; sabelbajonnett; der Hirſchfänger, das Hau- oder Säbelbajonnet; (de Franſke have ikke et ſaadant Vaaben). Jægerſablen, der tillige tjener ſom Bajonnet. I vor Armee haves to Slags, den ene for den riffelbevæbnede, den anden for den muſketbevæbnede Jæger. Begge ſættes, ved Hjælp af en Bøile og Bøilefjæder (Dele af deres Fæſte), paa Forenden af Løbet i en firkantet Jerndolle, **Hirſchfængerdøllen**, ſom, iſtedetfor Bajonnetkornet, ſidder paa Løbets venſtre Side. De ere forſkjellige deri, at den Muſketbevæbnedes Hirſchfænger er uden Pareerplade.

Hjul, eller Lavet-, Forſtillings- eller Vognhjul; das Rad oder Wagenrad; la roue des voitures; den kredsdannede Deel af et Voitüre, ſom, dreiende ſig om Axlen, ſætter ved ſin Bevægelſe hele Voitüret i Gang. Dets Træværk beſtaaer af: Navet, Egerne og Fælgerne.

Navet, die Nabe, le moyeu, et rundt dreiet Stykke Træ med en Huling efter Længden igjennem Axen (Navhulingen, die Bohrung, l'oeil ou la forure) til Axelarmen, inddeles i 3 Dele, nemlig: i **Mellemnavet**, mellanstycket, die Mittelnabe, der Haufen, Buſch oder Bock, le bouge, den tykkeſte Deel, hvori Egerne indſtemmes; **Fornavet** eller **Piben**, die Vordernabe, Röhre oder Pfeife, le petit bout, og **Bagnavet**, die Hinternabe

oder der Hintertheil am Stoß; le gros bout, hvis Endeflade kaldes **Stødet**, der Stoß. Navets formindskede Tykkelse, fra Mellemnavet af til begge Ender, kaldes **Forjyngningen**, die Verjüngung oder Prisung, écoltage.

Egerne, ekrarne, die Speichen, les rais; Pinde, der give Hjulet dets Høide, og bære **Hjulkrandsen**; de have hver 2 Tappe, af hvilke den nederste, som gaaer ind i Navet, kaldes **Bladet**, das Blatt, die Platte oder der Plattzapfen, la patte; dette er tyndere end selve Egen, hvorved der dannes et **Bryst** eller Stemme, stäm, Absatz oder Gestemme, épaulement, paa een af Siderne eller paa begge, som bidrager til, at Egen ikke saa let brækker ved Navet, og giver den Støtte mod samme. Tappen har ligeledes Bryst, sædvanlig kun bagtil, men ved store Hjul tillige fortil, hvorpaa Fælgerne hvile. I nogle Lande **forbores** Egerne, d. v. s. der bores et Hul paa skraa igjennem dem, naar de ere drevne ned i Navet, og der slaaes en Trænagle igjennem 3 af dem ad Gangen, for at befæste Bladene; denne Handling kaldes paa Tydsk die **Verbohrung**. For at de Stød, som Hjulet er udsat for, paa ujævn og stenet Bund, ikke skulle meddeles Axlen directe, og tillige for at erholde større Plads til Fadingen, o. s. v., gives Egerne en skraa Stilling udad mod Navet, som kaldes **Styrtet, hjulskränkningen**, der Sturz, écuanteur. Med Hensyn til Hjulets Styrke, har man tidligere **parret** Egerne, d. v. s. givet dem en mindre Vidde ved Fælgernes Fuger, ogsaa har man **forsat** dem (versætte Speichen oder mit doppeltem Sturz), d. v. s., ladet det halve Antal Eger indstemme længere frem i Navet, end det andet halve Antal. Naar Egerne ere indstemmede i Navet, kaldes det Hele paa Tydsk der **Bock** des Rades, paa Fransk le hérisson de roue.

Fælgerne, lötarne, die Felgen, les jantes, der danne **Hjulkrandsen**, lötkransen, der Kranz, le contour, forenes indbyrdes ved Enderne, formedelst Tappe eller **Dømlinger**, **Hjuldoppe**, löt-dubbar, Döbel, goujons, i dertil svarende Huller, samt med Egerne formedelst Taphuller, 2 i hver Fælge, hvori Egernes øverste runde Tap drives.

Fælgernes saavel som Egernes Antal retter sig efter Hjulets Størrelse. Ved Hjul af 3 til 5 Fods Høide, haves 6 à 7 Fælger, hver med 2 Eger, altsaa 12 à 14 Eger. De meget smaa Hjul, under 3 Fods Høide, erholde 5 Fælger, altsaa 10 Eger.

Til Hjulenes Styrke og længere Varighed erholde de følgende Beslag; a) omkring Hjulkrandsen: **Hjulringen**, der Radreif, le cercle de r., eller **Hjulskinner**, die Radschienen, bandes de r., hvis Midte kommer til at ligge over Fugen af 2 Fælger, saa at der haves ligesaa mange Skinner, som der ere Fælger. Imellem deres Ender lader man blive $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ Tommes Mellemrum, og hver af Enderne befæstes med 5 eller 6 Hjulsøm, Radnägel, clous de bande; ved det meget svære Skyts befæstes de tillige med en

Bolt i hver Ende. b) omkring Navet lægges 4 Jernringe, af hvilke den ene, paa Enden af Bagnavet, kaldes den bageſte Navring, der innere Nabenring, oder Stoßring, la frette au gros bout, den anden, paa Enden af Piben, kaldes den forreſte Navring, der åußere Nabenring oder Röhrring, Schmierring, la frette au petit bout, og de to andre Ringe, ſom ligge omkring Mellemnavet, tæt til Egerne, kaldes **Belgringene**, die Speichen- oder Mittelnabenringe, les cordons. Foruden at Navringene drives paa Navet, fæſtes de endnu i nogle Lande med fladhovede Søm, Kupp- oder Kuppennägel, caboches. Endeligen er Navhulingen forſynet med en heel gjennemgaaende Bøsning til Jernaxlerne eller med en Bøsning i hver Ende til Træaxlerne; ſee Navbøsning. = ved Hjullaaſen, ſee denne Artikel.

Hjulbænk; der Radebock; l'embattoir; et i Danmark ei almindeligt Redſkab til at beſlaae et Hjul med Skinner.

Hjuldunkraft eller Hjulvinde, en liden Dunkraft, ſom anbringes paa hver 2 og 2 Eger af ſtore Hjul, for at ſpænde dem ſammen, naar Fælgen ſkal paaſættes. Den bruges ligeledes, naar Hjulet ſkal beſlaaes, til at ſpænde Egerne og med dem Fælgerne ſammen, hvor Fugerne mellem disſe ere for aabne. Ved mindre Hjul bruges hertil kun en Tougſtroppe med Knebel.

Hjulhul; die Anſchlaggrube; l'embattoir; kaldes af Smeden et aflangt, med Vand fyldt Hul i Steenbroen, hvori han ſætter Hjulet, for ſtrax at afkjøle de rød-varmt paalagte Skinner.

Hjullaas (Fyrlaas, Sintlaas) eller den tydſke Laas; das Radſchloß oder deutſche Schloß, la platine à rouet: den angives at være opfunden baade i Nürnberg og Augsburg i Aaret 1517, og beſtaaer af: en **Hane**, der Haken, ſom bringes med Haanden paa Panden, der er lukket ved en bevægelig Dækkel, der Rudel, le couvre-bassinet, og af et **Staalhjul** med takket Omkreds. Imellem Hanens Læber ſidder Fyrſtenen, ſom, naar Hanen bringes paa Panden, berører Hjulets Omkreds med ſin Eg; naar da den ſpændte Hane aftrækkes, frembringes Gniſter ved Hjulets hurtige Omløb og Gnidning paa Stenen, og Fængkrudtet antændes.

Hjulſpor; das Geleiſe oder Fahrgeleiſe, die Radſpur; l'ornière; Sporet, ſom Hjulene efterlade paa Veien, ſee Spor.

Hjultømmer, almindelig Benævnelſe paa alle Trædele i utildannet Tilſtand, ſom henhøre til Hjulet, og udgjør en Deel af det Tømmer, Tydſkerne kalde Wagnerholz, og de Franſke: bois de charronnage.

Hjultvinge; hjulhäfte; die Radſperre; enrayure; en Indretning til at ſtandſe Hjulenes Omdreining ved Kjørſelen ned ad Bakke. Ved Artilleriet hemmes kun eet af Baghjulene, hvortil man ved Feltartilleriet betjener ſig af **Hemkjæden**, ved Beleiringsartilleriet af **Hemtouget**; ſee Hemſko.

Hjulvinde, ſee Hjuldunkraft.

Hjælp; die Hülfen; aides; i Ridekunſten Midlerne, ſom man anvender, for at tilkjendegive Heſten ſin Villie; ſee Haandhjælp.

Hjælpeladning; die Hülfsladung; la charge auxiliaire des obusiers, pour s'en procurer aisement les differentes charges nécessaires; ſmaa Haubitsladninger, ſom tjene til at forøge de eengang afmaalte Ladninger.

Saadanne Ladninger medføres ei ved det danſke Artillerie; derimod ere Ladningspoſerne for de trende Sorter Ladninger til Haubitſerne noget ſtørre end behøves, for, efter Omſtændighederne, ved Krudtmaalet at kunne forandre Ladningen.

Hjælperem; le montant de poitrail; ſee Platſeletøi.

Hjælpeſeletøi, ſee Nodſeletøi.

Hjælpetropper; Hülfstruppen; troupes auxiliaires; ſaadanne Tropper, ſom overlades en kriaførende Magt til dennes Dispoſition imod beſtemte Subſidier. Ordet bruges ogſaa undertiden feilagtigen ſom ſynonym med Undſætning, secours.

Holde Linien; Strich halten, Geradeſchuß halten; ſiges ved Skydningen, naar Retningen vedligeholdes i den verticale Plan, hvori Maalet ligger; om Tropper, Skyts, der marchere i Front, i en lige Retning.

Holde Spor, ſpuren, garder l'ornière; kjøre i Sporet; = avoir la voie; bruges ogſaa ſammenlignelſesviis om flere Voiturer, for at udtrykke, at de have lige ſtort Spor.

Holde ud, ſiges om Skytten, naar han forbliver nogen Tid i Anſlag-Stillingen, efter Aftrækningen.

Holde over; überhalten, cartayer; ſtyre Heſtene ſaaledes, at det ene Hjulſpor bliver imellem Vognens Hjul; = om Geværer, at rette eller ſigte i en vis Høide over Maalet.

Holdning eller Poſitur; die militaire Haltung; position; den beſtaaer hos Krigeren i en lige og rank Stilling, ſom tillige er fri, let og kraftig, hvorved han udmærker ſig frem for alle andre Stænder, og ſtrax gjør ſig kjendelig. Hos Rytteren beroer den gode Poſitur paa et godt Sæde i Sadlen; den kaldes paa Franſk la tenue à cheval.

Holzſkrue; trädskruf; die Holzſchraube; la vis à bois; Benævnelſen paa Metal- eller Jernſkruer, ſom ere beſtemte til at ſkrues ind i Træ.

Homei-Stolpe; der Ständer; poteau; Benævnelſe paa 2 Stolper, ſom ſættes paa **Aagbjælken** af en Vindebro, og forenes foroven ved en anden Aagbjælke, hvorved Aaget dannes, paa hvilket Trækbommene eller Roderne anbringes; ſee Vindebro.

Hornkløft, Hornſpalte; die Hornkluft, Hornſpalte, oder der Ochſenſpalt; la seime ou pied de boeuf; Hovringens ophævede Sammenhæng indtil Kjodvæggen, parallel med Hornrørene; den er enten fuldſtændig eller ufuldſtændig. Har den fuldſtændige Hornkløft ſit Sæde i Taaen, kaldes den **Orekløft**. Ved **Hornſpalten** er Hornmaſſens Sammenhæng ikkun ophævet paa Overfladen.

Hornside eller **Endetræ**; die Hirnseite oder das Hirnende, le côté de la moelle, la coupe à travers; Endefladen, som fremkommer, naar en Stamme eller et Stykke Træ overskæres perpendiculairt paa Længdefacernes Retning.

Hornsteen; der Hornstein; silex corneus; det sædvanlige Slags Flint, hvoraf Flinte- eller Fyrstenen gjøres.

Hornværk; das Hornwerk; ouvrage à corne; et Udenværk, bestaaende af to **Briller** (Lunetter), som ere forbundne med en Mellemvold. Det slutter sig til de bagved liggende Fæstningsværker ved 2 fra **Bastionspynterne** fremløbende lige Linier, som kaldes **Fløie**; ere disse brudte, kaldes Værket et **skuldret H.**, ein geschultertes H.

Hov (Hestens); der Huf; le sabot, l'ongle du cheval. Den inddeles i: **Saalen**, die Sohle, la solle; **Straalen**, der Hornstrahl la fourchette; og **Hovringen**, die Schaale oder die Hornwand, la muraille ou paroi; ved denne bemærkes: Taaen, die Zähenwand, la pince; Siderne, die Seitenwände, les mamelles; Bag-Siderne, die Fersenwände, les quartiers; den Deel, som støder an imod Dragterne, die Trachten oder Ferse, les talons. og Hjørnestøtterne, die Eckstreben, les arc-boutans, den Deel, som sidder imellem Straalen og Dragten, og danner en Vinkel.

Hovedbolt; der Schluß- oder Spannagel; la cheville-ouvrière de chariots; den Bolt, som forener Bagvognen og Fadingen med Forvognen.

Hovedqvarteer, **högquarter**, das Hauptquartier, le quartier général, kaldes det Sted, hvor Befalingsmanden over en selvstændig Division, over et Armeecorps eller en Armee, har taget sin Bopæl; det være nu en Bivouac, Bondeby eller Kjøbstad. Desuden forstaaes ogsaa derunder: hele **Personalet**, som omgiver Befalingsmanden. Nogle Skribenter gjøre Forskjel imellem et **opererende H.**, operirendes, q. g. des opérations, hvorunder forstaaes saavel de Generalstabs-Officerer og Tropper, som høre til Hovedqvarteret, som ogsaa Stedet, hvor dette befindes; og et **skrivende**, schreibendes H., quartier général des plumitifs, Embedsmændene, der høre til Armeens Forvaltning og Retspleie, ligesom ogsaa Stedet, hvor de opholde sig, og som almindeligt ligger 2 à 3 Mile bag Armeen.

Hovedrigel, paa en Vognfading; der Spannrigel; lisoir de chariot etc. Riglen over Forakslen af Blok- og Ammunitionsvogne, hvorigjennem **Hovedbolten** gaaer, som forener Underbommene.

Hovedstol; das Hauptgestell oder Kopfgestell; tètière; fælles Benævnelse paa Hovedstykket, 2 Kjæveslykker og Pandebaandet af Haandhestens Hovedtøi, eller ogsaa paa Heste, der kjøres med Line.

Hovedtøi; das Hauptgestell oder Kopfgestell; la tètière; betegner den Deel af Rideeqvipagen, der, liggende over Hestens Hoved, fastholder **Mundbidet**, og saaledes tjener Ryttern til at have He-

ſten i ſin Magt, og at kunne ſtyre den efter Behag; ſee Artiklerne Kandar, Bridon og Trenſe.

Hovedvagt; die Hauptwache; la garde de la place-d'armes; den Poſt eller Vagt, ſom ifølge ſin Vigtighed er den ſtærkeſte, hvortil de øvrige Garniſonsvagter ſende deres Meldinger, og hvorfra de bør modtage Befalinger.

Hovedvold; der Hauptwall; le rempart de l'enceinte d'une place (af Nogle feilagtigen kaldet corps de place); det Fæſtningsværk, ſom nærmeſt omgiver Stedet eller Pladſen, der ſkal forſvares, og det i Almindelighed i en ſammenhængende Linie.

Hovklinge; die Hauklinge oder das Hufmeſſer; le rogne-pied; Værktøi, hvormed Beſlagſmeden bortager den Deel af Hovringen, ſom ſtaaer udenfor Skoens udvendige Rand.

Hovſøm; der Hufnagel; le clou à ferrer; det er hos os kiledannet, med et afhugget Hoved, hvis øverſte Punkt kaldes **Graden**. Spidſen er paa den indvendige Side forſynet med en **Svikning**, die Verzwickung, ſom gjør Sømmet ſkikket til at drives ind i Hoven. Sømmets Spids kaldes **Veining**.

Huggeblok; der Probirklotz; le billot d'épreuve sur lequel on frappe vigoureusement le dos et le tranchant des lames de sabre; et Redſkab til at prøve, om Klingerne ere frie for Hærdebræk og Fliſer; det beſtaaer af en afrundet Klods af Egetræ, hvori hugges paa tværs af Traaden.

Hugger i (Heſten), ſee ſmede.

Hule Vægge; die hohle Wand, die Huferſchütterung oder das Hufſchwinden; étonnement de sabot; en Sygdom, ſom beſtaaer deri, at Hovringen løsner ſig nedenfra og opefter fra Kjødvæggen.

Hundeende; das Hundenende; oeillet ou tile d'un cordage, kaldes, ved Tougværket, de yderſte løſe Ender af **Dugter** og **Kordeler**, ſom have været fæſtede paa Krogene (Svinglerne, hvormed Touget ſammenſlaaes), og derfor ikke ere ſlagne med.

Hundsfot; Hunsfot; ringo; Navn paa Stroppen i Nakken af en **Blok**, hvori **Tailleløberen** fæſtes.

Huſar; houssard ou hussard. Huſarerne, oprindelig en ungarſk national Milice, ſom fortrinligen udmærkede ſig, ved at føre den lille Krig, indførtes ſom let Cavallerie under Ludvig XIIIs Regjering i Frankrig, og ſnart derpaa i Europas øvrige Armeer, med Vedbehold af deres eiendommelige Klædning. Ordet Huſar betyder paa Ungarſk den 20de. Da der nemlig ved et Opbud i Begyndelſen af det 17de Aarhundrede, forlangtes hver 20de Mand, antog Mandſkabet denne Benævnelſe, der ſiden vedbeholdtes ved Huſarernes Indførelſe i andre Armeer.

Huultraverſe; die hohle T. oder gezimmerte Traverſe; traverse en charpente; en T. til at huſe Vagtmandſkabet i iſolerede Værker, hvor der hverken kan haves Blokhuus, eller dobbelte Blenderinger, formedelſt Mangel paa Plads.

Huulvei; der Hohlweg; chemin creux; en Fordybning, af ringe Brede, i Jordbunden, hvorigjennem en Kjørevei fører.

Hvervede (den); der Angeworbene; engagé (l'homme); den Mand, som forpligter sig til at tjene i et vist Antal Aar; see Capitulation og Haandpenge.

Hvidved, i Træet, see Splint.

Hygrometer, Psychrometer; et Instrument til at maale Mængden af Fugtighed, der indeholdes i den atmosphæriske Luft.

Hylster; die Hülse; la cartouche pour les feux d'artifice; i Fyrværkerikunsten et af Papir fast sammenrullet og limet, eller endogsaa af Træ eller Blik bestaaende Rør, som i første Tilfælde i Almindelighed er **vvrget** i den ene Ende, og skal drives med en eller anden Sats.

Hylster-Model, see Tilskær.

Hylstertaske; der Putzbeutel, die Putztasche oder der Putzzeug-Tornister; la musette du cavalier, sacoche, substituée à la fonte; see Lædertøi til en Sadel.

Hysing, see Liner (smække).

Hængedynd eller **Gunger**; das Weichland; le terrain mou; en Mose, hvis Overflade har en Skorpe af sammengroede Planter, hvilken ofte endog er for svag til at bære Fodfolk.

Hængeværk; das Hängewerk; système d'arbaletriers; et Bjælkeværk, der understøtter sig selv ved en vis Forbindelse af Bjælkerne, og ved anbragte Hængejern.

Hærdebræk; die Hartborste im Stahle; la crique ou gerçure occasionée par la trempe; Bræk i Staalet (paa Sabelklinger, o. s. v.), fremkomne ved Hærdningen.

Hærdning ved Indsætning; sätthärdningen; das Harteinsetzen oder die Einsatzhärtung; la trempe en paquet; Hærdning ved Nedlægning af Gjenstandene i en Jernkasse (Indsatspande, der Cementir- oder Einsatzkasten, die Cementirbüchse, le paquet de cementation (boîte de tôle etc.), hvori disse, ved Hjælp af pulveriseret Horn, Skorsteensfod eller Læder (das Cement- oder Hartpulver), hvormed de omgives, og Varmen af en Ovn, i hvilken Kassen flere Timer sættes, faae en tynd Staalhinde paa deres Overflade. Paa denne Maade hærdes Laasedelene og andre Arbeider af Staal. = i Vand, das Härten im kalten Wasser, oder das flüchtige H., la trempe à la volée; anvendes ved Laasedelene, og andre Ting, efter deres Hærdning ved Indsætning, idet disse kastes fra Kassen ned i et Kar med Vand, for der pludselig at afkjøles, hvorved Delene blive haarde; see Anløbe.

Hærdningstrug; der Härttrog; le réservoir d'eau pour la trempe à la volée des lames; et Trug, hvori Klingerne til Sidegeværerne hærdes, ved Hjælp af koldt Vand, hvori de pludselig afkjøles.

Hævebuk; der Hebebock; l'ancien chevrette ou chevrette double, le cabre; et Hæveredskab til svære Byrder og til at trække Pæle

op af Jorden. Den bestaaer af selve Bukken (Foden), og Hævebommen, der bevæger sig imellem den forstes twende Opstandere.

Høibenet; hochbeinig, jambes trop longs, siges om Hesten, naar Høiden over Manken overstiger Kroppens Længde.

Høiden (at tage); den Richtwinkel geben; at rette et Skyts saaledes, at det erholder den tilbørlige Elevation.

Høide- eller Nivellementstal; die Höhenzahl, côte de hauteur; Tallet, hvormed Terrainets saavel relative som absolute Høidebeliggenhed betegnes.

Høl; der Kolk, Kolch oder Kolg; abime, gouffre; dybe Huller i Flodsengen.

J.

Jageline; das verlängerte Leitseil oder Vorwaag-Leitseil, guide de volet; en Line, som bruges, naar der kjøres med fire Heste under een Tomme; en Krydstomme, hvoraf hver Line gaaer igjennem en Ring, der sidder indvendig paa Hovedstykket ved Drene af Stangheste, og indspændes med den forreste Ende i een af Mundbidsringene paa Forspændsheste, med den bageste Ende i Stangheftens Krydstomme.

Jagtsluse; die Jagdschleuße, écluse de chasse; en enkelt Sluse, ved hvilken en mindre Deel af Fæstningsgraven i kort Tid kan fyldes.

Jalon; die Abstechstange, kaldes en lodret, i Jorden stukken 12—15′ lang Stang, som paa den øverste Ende sædvanligen er forsynet med en Halmvisk. Saadanne Stænger tjene til at betegne bestemte Terrainpunkter ved Afstikningen af Befæstninger, Leire, Colonneveie, ligesom ogsaa ved Opmaalinger.

Jalonneur; guide général, Points (i Preussen); Hovedretningspunkter ved Infanteriet, hvoraf en Bataillon i Almindelighed har tre. De betegne sædvanlig Retnings- og Opmarchpunkterne paa beage Fløiene og i Midten af Bataillonen.

Janitscharer; Janitscharen, kaldes i vor og nogle fremmede Armeer, visse Spillemænd, som udgjøre den saa kaldte tyrkiske Musik; i andre derimod ikkun dem, som slaae paa den store Tromme, paa Trianglen, og paa Bækkenerne.

Jchnographie; eenstydigt med Grundrids.

Jernkit; Eisenkitt; cement de fer; Kit til at tilkline Gruber eller andre Stobefeil i Jern.

Jernklammer; die Klammer; clameau; af disse Klamre, som ofte bruges ved Brovæsenet istedet for Surreliner — især ved Broer med faste Underlag, Skibsbroer og Flaadebroer — haves 3 Slags, nemlig:

Fladklammeren; die einseitige oder flache K., clameau plat, simple ou à une face et deux pointes; med een Side og to Spidser, der ligge i samme Plan.

Krydsklammeren, die Schränkklammer oder zweiseitige K.; c. à deux faces et à deux pointes; med to Sider og to Spidser, der ligge i to paa hinanden perpendiculaire Planer; og

Krogklammeren, die Hakenklammer; c. à pointe et à crochet; med een Side, een Krog og een Spids; i den kan anbringes en Surring.

Jernammunition (Jernprojectiler); die Eisenmunition, (et fransk Kunstord fattes); almindelig Benævnelse paa Kugler, Bomber, Granater, Kardætsker, o. s. v.

Igel- eller **Orgelstyts** (Bøsse), see Orgelbøsse.

Jisbrodde; der Eisgriff; clou de ferrure à glace; Søm med et skarpt og hærdet Hoved, som slaaes i Hesteskoe i glat Føre. Handlingen kaldes at brodde en Hest, ein Pferd griffen, ferrer à glace; see at skærpe og Munkehoveder.

Jisbrækker; der Eisbock oder Eisbrecher; brice-glace ou souillard d'un pont de pilotis; en Pæl, som anbringes imod Strømmens Retning, foran Aagene af staaende Broer, for at sikkre disse imod Skamfiling ved Jisgang.

Jiskløft eller **Jisskjøre**; die Eiskluft oder Wetterkluft im Holze; gélivure; en af Frosten foraarsaget Revne i Egetræer.

Ildebrands-Commando; die Feuerreserve, das Feuerpiket, (et fransk Kunstord fattes); et Commando under Befaling af en Lieutenant, som commanderes i Garnisonen til, ved opkommen Ildløs, at redde de militaire Sager og Effecter, og besætte Ildstedet (som i Kjøbenhavns Garnison skeer af Borgervæbningen), samt (i Udlandet) at komme Indvaanerne til Hjælp.

Ildfast Kit; Feuerkitt; mastic à feu; Recept: 4 Dele Liim, 5 Dele Rødsteen, til at skure med, og 1 Deel stødt Kul. Det bruges ikkun i varm Tilstand.

Ildlinie, die Feuerlinie, innere Kretenlinie oder Decklinie, la ligne de feu, crête intérieure ou ligne couvrante. I Fortificationen den Linie, ved hvilken Forsvarerne staae.

I Taktiken forstaaes ved Ildlinie, ligne de feu, baade en i Fægtning værende Troppelinie og **Blænkerkjæden**.

Ildpulver; Luftzünder, Selbstzünder; pyrophore; en chemisk Sammensætning, som har den Egenskab, at antænde sig selv efter en vis Tid, ved Berøring af Luften, og som bruges istedet for Indfyring eller som Fængkrudt.

Ildsky; feuerscheu, siges om den Skytte, som lukker Øinene eller trækker Hovedet tilbage, ved Geværets Affyring.

Imitationstegning, dessin d'imitation, kaldes den Tegning, der, ved Hjælp af Perspectivet, fremstiller Gjenstandene nøiagtigt som de sees i Virkeligheden.

Indborende Befæstning; einbohrende Befestigung; fortification (défence) plongeant ou lichant; en B. kaldes saaledes, naar de bag hinanden liggende Værker altid have meget **Commandement**.

Inddele Vagtmandſkabet; die Schildwachen abtheilen; numéroter les hommes de la garde pour déterminer l'ordre de faction; afdele V. i 3 Hold, hvoraf hvert beſtaaer af ſaa mange Mand, ſom der er Poſter at beſætte.

Indfyre, auflodern, anfeuern, amorcer, forſyne med **Luder**, eller indſmøre med en Blanding af Meelkrudt og Franſkbrændeviin.

Indgangsfag; das Eingangsgetriebe (Fach oder Feld), palier d'entrée de la descente; det første **Fag** af en underjordiſk Nedgang i Graven.

Indladning eller Indpasning; die Einlaſſung, das Lager; logement; en Fordybning i Træ, hvori en anden Trædeel eller et Jernbeſlag nedlægges eller indſættes.

Indqvartering; die Einquartierung; 1) le logement de gens de guerre; Handlingen at indlægge Folk i private Huſe; 2) les gens de guerre logés chez qu., de indqvarterede Folk; deraf Indqvarteringsſeddel, indqvarterings-polet, Einquartierungszettel, billet de logement.

Indrangering (Folkenes); die Rangirung einer Compagnie; l'arrangement d'une compagnie; Beſtemmelſen af deres Plads efter Høiden.

Indre Polygon eller Mangekantens indre Side; côté intérieur du p., kaldes den Linie, ſom løber fra **Strubepunktet** af den ene Baſtion til ſamme Punkt af Nabobaſtionens, parallel med den ydre P. eller Mangekantens ydre Side.

Indre Forſvar; inre värn; innere Vertheidigung, défense intérieur, kaldes de Indretninger og Anordninger af Fæſtningsværkerne, hvorved det bliver muligt, endnu at forſvare Fæſtningen og ſelv enkelte Fæſtningsværker, efter at den ſtørſte Deel af disſe ere tagne af Fienden.

Indrømme; einräumen; amorcer les bouches à feu; det ſamme ved Skytſet, ſom at komme Krudt paa Panden af et Gevær; anvendes i Mangel af Fænghulsrør; ſee Opludring.

Indſkudt; gewehrgerecht; qui manie bien son arme, ou qui tire avec justesse, ſiges om Soldaten, og navnligen om Jægeren, ſom forſtaaer at bruge ſin Riffel; ſee Indſkydning.

Indſkydning; Geværernes; gevärets skottställning; das Einſchießen der Gewehre: la fixation de la portée de but-en-blanc des armes à feu portatives; gjøre Prøveſkud med et nyt eller ubekiendt Gevær, for at erfare, hvormeget man paa de forſkjellige Diſtancer ſkal ſigte over Maalet. At **indſkyde ſig**, ſich einſchießen, essair son arme; ved Skydning at gjøre ſig bekjendt med ſit Vaaben; efter Hartigs „Lexicon für Jäger" ogſaa at øve ſig i Skydning. = Skytſets, das Anſchießen auf den Strich; l'épreuve du tir; en Prøveſkydning, for at erfare de Diſtancer, der opnaaes, og Skuddenes Sikkerhed ved forſkjellige Ladninger og Elevationer.

Indſkære et Skydeſkaar; eine Scharte einſchneiden; couper une embrasure dans un parapet; udgrave ſamme i Bryſtværnet.

Indſkæring; der Einſchnittgraben; en Grav, som lægges umiddelbar bag Bryſtværnet, og baade tjener til at levere Jord, ſamt til at dække Forſvarerne. Den anvendes ved Feltforſkandsninger og ved Beleiringer (af Beleireren). = das Einſchneiden, Rückwärtseinſchneiden; intersection en arrière; Fremgangsmaaden ved Hjælp af trende allerede beſtemte Punkter, at finde det Fjerdes Beliggenhed; ſee **Skære** ſig ind.

Indſlagsmine; der Quetſcher oder die Dampfmine; le camouflet; en ſvagt ladet, underladet, Mine, ſom ei frembringer en aaben **Tragt**, eller hvis Udhuling ikke udſtrækker ſig til Mediumets Overflade. Vaubans Opfindelſe, „at **blæſe Fienden Lyſet ud**," d. v. ſ. ſlaae hans Minegange ind. For beſtod Indſlagsminen af en med 2 til 8 ℔ Krudt fyldt Papirskarduus, ſom man ſtak i et Hul, der boredes i den Væg, der ſkiller os fra Fiendens Minegang, for, ved dens qvælende Damp, at fordrive ham; hvis Aarſag Tydſkerne ogſaa kalde den **Dampfmine**.

Indſleife, inlaxe, og

Indſleifning; inlaxning; der gefalzte ſchwalbenſchwänzige Einſtrich; l'entaille à queue d'hironde; Befæſtelſen af et Stykke Jern eller Træ i et Andet, formedelſt Svalbenſvands (laxstjert, Schwalbenſchwanzzapfen oder die Zinke, queue d'aronde ou d'hironde).

Indſnit, Udſnit, Udklinkning; der Einſchnitt oder Ausſchnitt; l'entaille, l'encastrement; en Udſkæring i Træ, hvori et Jernbeſlag eller deslige ſkal anbringes.

Indſtemme; einſtämmen, faire des mortaises avec un fermoir; gjøre Taphuller i Træ med et Stemmejern. = , einſtämmen, (Sadelmag.), det ſamme, ſom at ſømme, kun med den Forſkjel, at Lærredet bøies om for at ſømmes, hvorimod Læderets Kanter indfattes med en ſmal Rem.

Indſtikke et Spænde; eine Schnalle einſtechen; brider une boucle; feſte et Spænde til en Rem, ved at ſtikke dennes Ende ind paa Tornen, og faſtſye Ombøiningen. Stikkes en Rem igjennem Spændet, og faſtſyes denne for og bag dette paa en anden Rem, kaldes det: at **faſtſye et Spænde med en Kappe**.

Indſvingning; das Einſchwenken oder Einbrechen; emboitement; Formering af flere mindre, forhen afbrudte Dele af en Linie, til en ſammenhængende Frontlinie, der ſom oftest danner en ret Vinkel med de mindre Afdelingers forhen havte Front.

Indſætning; das Aufgeben, Setzen oder Eintragen der Gichten; le chargement du fourneau; kaldes Smelteovnens Ladning med Kul og Erts. Arbeideren, ſom har denne Forretning, kaldes paa Tydſk der **Aufgeber**, paa Franſk le chargeur.

Indtømmeret af en Brobaad; die Inhölzer, les membres, beſtaaer af **Knæerne** og **Spanterne**.

Indvendige Side (Brobaadens), platbord intérieur d'un bateau; den Side, der vender imod den 1ste Flodbred; den Modsatte kaldes den udvendige Side, p. extérieur.

Infanterie, (Fodfolk), en af de tre Hoved-Vaabenarter, som fægter til Fods, og som nu tildags har **Infanteriegeværet** (Musketten) med Bajonnet, til Hovedvaaben. Efter Fægtningsmaaden inddeles det i **Linie-** og i let J., og efter dets Bestemmelse, Bevæbning og Beklædning i: Musketerer, Grenaderer, Fusilerer, Jægere og Skytter (Riffelbevæbnede). De to første Slags regnes til Linie- og de andre til det lette Infanterie. I vor Armee kaldes Fusilererne **Regimentsjægere**.

Infanteriegevær; das Infanteriegewehr, die Flinte; le fusil; for nærværende Tid Linie-Infanteriets Hovedvaaben, som almindelig blev indført omtrent 1671, istedet for de gamle Musketter (mochetti). Det blev kaldet paa Italiensk archibuso à fucile, hvilket efter Nogles Mening gav Anledning til den franske Benævnelse fusil. Dets Hoveddele ere: **Løbet**, Piben eller Røret; **Skæftet** med Beslagene, **Laasen**, **Ladestokken** og **Bajonnetten**, der findes nærmere omtalte under Artiklerne: Geværløb, Geværskæfte, o. s. v. Vor nyeste Model af Infanteriegeværet er fra Aaret 1828; det har et Visser; Skæftet er uden **Fløi** paa Kolben, Laasen har en Sikkerhedsindretning, nemlig en **Holdehage** bag Hanen; dets Totalvægt med Bajonnet er 10 Pund 13 til 29 Lod.

Infanterieild; Infanteriefeuer, les feux de l'infanterie. Ved J. forekomme endnu følgende Chargeringsarter:

Bataillonsild, naar hele B. fyrer paa eengang.

Defiléild, Defiléfeuer oder Chaussеefeuer, f. de chaussée; en Pelotons- eller Sectionsild, som gives af Bataillonens enkelte Pelotons, o. s. v., ved at forsvare sig paa Gjennemmarchen af et D., idet Pelotonet eller Sectionen, som har fyret, gjør høire og venstre om, og løber i Roder tilbage til Queuen af Bataillonen.

Flankeild, Flankenfeuer, feu de flancs; gives af Quarréens Flanker.

Frontild, Frontfeuer, f. de front; gives af Quarréens Front.

Geledild, Gliederfeuer, f. des rangs; ved hvilken eet Geled fyrer efter det andet.

Pelotonsild, Pelotonfeuer, f. de p. ou de deux rangs.

Plakkerild, Plackerfeuer, feu de billebaude ou à volonté; Rodeild, som er udartet.

Rodeild, Rottenf., Bataillen- oder Heckenfeuer, f. de file, naar hver Rode agerer sammen, dog saaledes, at den Ene (For- eller Bagmand) ikke fyrer, forend den anden atter har ladt.

Skraa-Ild, schräges F., f. oblique. gives kun af 1ste Geled, ved at slaae an til Høire eller Venstre.

Tirailleurild; das Schützenf., oder das zerſtreute F., ſ. à la débandade ou en tirailleurs.

Voldild; Wallfeuer, ſ. de parapet; den udføres af to Geleder, idet første Geled, efter Affyringen, ombytter ſine Geværer med det andet Geleds.

Infanteriepatron, ſee Patron.

Infanterieſabel; der Infanterieſabel; sabre briquet; en Sabel, ſom er kortere og mindre krum, end Cavalleriets, og hvormed vore Grenaderer ere bevæbnede. Den franſke er lige og tjener tillige ſom et Redſkab.

Ingenieurpark; der Zeuggarten oder die Niederlage; le parc du génie; en Park, ſom indeholder dette Vaabens Train, ſamt Redſkaber og Materialier, og hvor Faſkiner, Skandſekurve, o. ſ. v. forfærdiges, naar det ikke ſkeer i Skovene. For hvert **Angreb** haves i Almindelighed een eller to ſaadanne Parker, ſom anlægges i det Høieſte 2500 Alen fra den beleirede Fæſtning. De mindre Parker, ved hver **Approches** Begyndelſe, kaldes, efter Vauban, **Trancheedepoter**.

Initialkraft af en Vogn; le tirant d'une voiture. En Vogns bevægende Kraft kan deles i to Momenter, hvoraf den ene er beſtemt til at overvinde Maſkinens Rivninger og **Inertie**, den anden at frembringe ſelve Bevægelſen. Den første af disſe Kræfter kaldes Vognens **Initialkraft**, paa Engelſk momentum.

Initiative betegner egentligen den første Indledning til en krigeriſk Operation. Imidlertid forſtaae de nyere Strateger ved:

at have Initiativen, at være i Beſiddelſen af den ſtrategiſke Frihed, at kunne gjøre Begyndelſen til et Angreb eller krigeriſk Operation, for ſaa vidt ſom Regjeringen tilſteder den commanderende General dette; og ved

at tabe I., at blive kaſtet fra Offenſiven til Defenſiven, eller at blive tvungen til at gaae over fra Angreb til Forſvar.

Inſubordination, forklares under Subordination.

Inſurgenter, kaldes Deeltagerne i en Opſtand (Inſurrection), hvad enten de ere fuldkommen bevæbnede, eller ogſaa fægte enkelt eller i ſmaa Afdelinger. I Almindelighed tilſtaaes Inſurgenterne ikke de virkelige Krigeres Forrettigheder.

Intendant, en Embedsmand ved Armeens Forvaltning; deraf Intendantur, et Corps beſtaaende af ſaadanne Embedsmænd.

Interims-Uniform; habillement de petit uniforme, kaldes en Uniform, ſom Officererne i nogle Armeer have Tilladelſe at bære udenfor Tjeneſten, for at ſkaane deres koſtbarere Tjeneſte-Uniform, undertiden ogſaa for Magelighedes Skyld.

Intervalle; Mellemrum; Rummet imellem Bataillonerne, Eſkadronerne, Skytſet o. ſ. v., af et i Slagorden ſtaaende Regiment, Batterie, o. ſ. v.

Invalide, den Soldat, ſom under ſin Tjeneſtetid er bleven udygtig til Krigstjeneſten. De inddeles i **Halvinvalider**, ſaadanne, ſom

ei mere kunne drage i Felten, og i **Heelinvalider** (Ganzinvaliden) saadanne, der ere aldeles utjenstdygtige som Militaire, de sidste kaldes i Østerrig **Realinvaliden**.

Invalidehuus; hôtel d'invalide; en Kaserne for gamle udtjente Militaire, som underholdes der til deres Død.

Invasion eller **Indfald**; guerre d'invasion, betegner ethvert langt ind i det fiendtlige Land fremgaaende Angreb. Indtagelsen af fiendtlige Provindser, ikke for at beholde, men for at brandskatte eller endog for at ødelægge disse.

Inversion, siges om Stillingen af en Troppeafdeling, der er deelt i flere Underafdelinger, naar disses Fløie staae i omvendt Orden; dette skeer f. Ex., naar en til Høire afmarcheret Colonne svinger ind til Høire, og omvendt, o. s. v.

Jomfru i et Boreværk; 2 Opstandere, forenede foroven ved et Tværtræ. I Jomfruen befæstes **Halvmaaneklodsen**, som tjener til Underlag for Kanonens forreste Deel, medens Boringen og Afdreiningen udføres.

Jord; die Erde; la terre. Ved Minebygning forekomme følgende Benævnelser paa Jordarterne:

Ordinair J., ordinaire E., t. ordinaire; en Blanding af Sand og Kiseljord, hvoraf 1 Kubikfod veier 130 ℔; og

Almindelig J., gewöhnliche E., t. commune; den samme som Havejord, hvoraf 1 Kubikfod veier 95 ℔; see terre folle i den franske Afdeling.

Ved **Jordarbeidet**, der Erdbau, le terrassement, forekomme følgende Benævnelser paa Jordarterne:

Løs J., lose Erde, terres meubles.

Løshakket J., loßgehackte E., terre piochée.

Løs henkastet J., los hingeworfene E., terres coulantes.

Jord til 1 Mand; t. à un homme; den Jord, som umiddelbar udgraves med Skovlen (pelle).

Jord til 1½ Mand; t. à un homme et demi; den J., een Mand er istand til at hakke los, for at beskjæftige 2 Mand med Skovler (Schaufler, pelleteurs).

Jord til 2 Mand; t. à deux hommes; den Jord, som udfordrer for hver Mand med Skovle een Mand med Hakke (Hauer, piocheur).

Jordboer; der Erdbohrer; le trépan du mineur; et Boer, sædvanlig af 25 Fods Længde, som bruges af Mineuren, til at bore Huller igjennem Jorden med, baade for at bringe Luft i Minegangene, og for at lytte, hvilket skeer ved at bore dermed igjennem Galleri-Loftet, die Firste, le ciel de galerie, eller ind i Minegangens Vægge. For brugtes den ogsaa til at bore Hullet til Ladningens Indsættelse for smaa **Indslagsminer**.

Jordcirkel; der Erdzirkel; 2 Pløke, forenede til hinanden ved en Snor, der har Radiens Længde af den Kreds, man vil slaae med Cirklen; ved dens Brug nedslaaes den ene Pløk der, hvor Centret

af Kredsen skal være, og den anden bruges til at afridse Peripherien. Det er en Selvfølge, at Snoren bør være saaledes fæstet til den staaende Pløk, at den ikke vikler sig omkring den ved Afridsningen af Peripherien.

Jordhakke; die Breithakke, Erdhaue, Radehaue, Radehakke oder der Karst; le hoyau; ender dens Jern sig i en Spids, kaldes den **Spidshakke**, die Spitzhaue, le pic-hoyau; og ere begge Slags Hakker forenede i et Værktøi, kaldes det **Dobbelhakke**, die Doppelhaue, hoyau à deux tranches.

Jordkasse, **Jordkurv**; der Erdkasten, la caisse ferrée, og der Erdkorb, la corbeille ou la hotte; Redskaber til at transportere Jord ud af Minegangene.

Jordkile; der Erdkamm oder Erdkeil, la dame de terre d'une sape double; den Strimmel Jord, som ved Anlægningen af den dobbelte Sappe bliver staaende imellem de to enkelte, af Sappeurer førte Sapper, og senere borttages af Infanteristen.

Jordkniv; das Erdmesser, le couteau à terre ou de mineur; et Værktøi, i Form af en, 1 Fod lang og 3 Tommer bred, Faskinkniv, som bruges ved Minebygningen i Nærheden af den fiendtlige Mineur, for, uden Støi, at udskære den af Jordboret løsnede Jord.

Jordmeisel; der Erdmeisel; le ciseau plat de mineur; den bruges fornemmelig til at løsne Jorden i Krogene af Minegangene og Krudtkammerne.

Jordoverskud, der Erdüberschuß oder die Anschwellung der Erde, le foisonnement des terres en déblai, kaldes i Krigsbygningskunsten Overskudet af Jorden fra Graven, som opstaaer derved, at den opkastede Jord aldrig kan stampes saa fast, som den har været i sin naturlige Tilstand; anslaaes almindelig mellem $\frac{1}{12}$ og $\frac{1}{8}$ af den udgravede Jord.

Jordskrabe eller **Jordskrabekniv**; der Erdschraber, (den omtales ei i manuel du mineur); et Redskab, hvis Jern, der danner omtrent $\frac{1}{3}$ af en Cirkel, er forsynet med to Haandfang, og hvormed Jorden kan bortskæres, indtil man er kommen tæt ved den fiendtlige Mineur.

Jordsøger; der Erdsucher oder Untersucher; la sonde à tarière du mineur; et Instrument, dannet som et Boer, hvormed Jordmassen undersøges, forinden en ny Minegang paabegyndes.

Jordvalse; die Erdwalze; til Overgangen af vaade Grave. Saaledes kaldes en uhyre, som et Brystværn opkastet, Masse løs Jord af 100 og flere Fods Længde, som bestandig kastes fremad af Arbeidere, hvis Antal ideligen forøges, indtil den tilsidst styrtes ned i Graven. En tyrkisk Opfindelse, som første Gang brugtes af Christne (Oberst Sonnoy) ved Beleiringen af Deventer i den nederlandske Krig 1578, og er i Aaret 1817 igjen bleven anbefalet som hensigtsmæssig. En lignende, men mindre Jordvalse er den saa kaldte **gamle Sappe**, la sape ancienne; see Sappe.

Jordvinde; die Hornhaspel; le singe ou treuil d'extraction; et Slags Bradspil til at drage Jorden, i Kasser eller Kurve, op af Minebronden.

Jour (de); paa Svensk: af dagen, eller som de Danske og Tydske hyppigen sige: du jour, kaldes den Officeer, som commanderes dagligen til at have Opsyn med de udsatte Vagter og Poster. Man siger: at være du (de) jour, être de jour. Tydskerne kalde Underofficeer du (de) j. den inspectionshavende U. i Compagniet. I Frankrig verles den indre Tjeneste hver Uge, hvis Aarsag han kaldes sergent de semaine.

Irregulair Befæstning, see Befæstning.

Irregulaire Tropper, see Tropper.

Isighed eller Kalv, ved Træerne, see Rundskjøre.

Justering, kaldes paa Frederiksværks Kanonstøberi Afmeislingen af det overflødige Metal paa Overfladen af et nyt stobt Skyts, som ei kan afdreies paa Dreieladet, og hvortil bruges Haand- og Diemeisler.

Justitssergent, ved et Regiment eller Corps; der Profoß oder Stockmeister; le prevôt (sous-officier); den Underofficeer, som har specielt Opsyn med Regimentets eller Corpsets Arrestanter, sørger for deres Kost, o. s. v. Hans Haandlanger kaldes **Profossen** (Stokkeknegt), der Steckenknecht, le sergent à baguette.

Jæger; der Jäger, le chasseur; hos os den, specielt til den lette Infanterie-Tjeneste, bestemte og dertil indøvede Soldat; see Musketbevæbnet, Riffelbevæbnet, Regimentsjæger. I Udlandet haves desuden ogsaa ridende Jægere, J. zu Pferde oder reitende J., c. à cheval, der svarede til vore fordums Herregaardsskytter, men nu ere kun et let Rytteri, klædt i Grønt.

K.

Kabelgarn; das K.; fil de caret; det tykkeste Slags Garn, hvoraf Liner og Touge forfærdiges.

Kakelakøine; Kakelacke; albinos; siges om Hestens Øine, naar deres Regnbuehinde tilligemed Aarehinden ere kjødfarvede.

Kal; gélivure entrelardée; raadent eller trøsket Ved i Stammen, omgivet af friskt Træ.

Kalfatring, see Klædning.

Kalfatringskrampe; der Senkelnagel; la naye; en Krampe, som bruges til at befæste Kalfatringslisterne i Ege-Planker; i Planker af blødt Træ bruges Agraffer, agraffes.

Kalfatringsliste; die Bortleiste; tringle de calfatage; en Fyrretræesliste, som anbringes i Bund- og Sideklædningens Naadder paa et kravelbygget Fartøi.

Kalv i Træet; see Rundskjøre. = see Toug.

Kammer; die K. der Schwanzſchraube; le dez; en ſphæriſk Udhuling i Tappen af en Svandsſkrue, beſtemt til at rumme en Deel af, eller endog hele Krudtladningen til et Gevær. I første Tilfælde kaldes et saadant Kammer **Kjærven**, antändningskanalen, die Kammer-Einfeilung, Kerbe oder Kehle, l'encoche ou le cran; og i begge Tilfælde kaldes selve Svandsſkruen en **Kammer-Svandsſkrue**, die Kammer-Schw., culasse à dez. = i et Kaſteſkyts, see Sjæl. = ved en Sadel, see Sadelkammer. = ved Ridepuden til Haandheſten, les longes, Mellemrummene imellem Puderne. = i Hjulbøsningen, see Bøsning.

Kammerat (Fælle); Kammerad, Stallbruder; camarade; et gammelt Ord, som betegner Deeltagere i lige Rettigheder og Pligter i samme Stand, og sandsynligen har sin Oprindelse af Fællesskab i Afbenyttelsen af eet og samme Sovekammer. I Militairstanden betegner Ordet egentligen den, som staaer med en Anden paa samme Rangtrin; dog er det (i Udlandet) Skik, at ogsaa Superieuren tiltaler i det private Liv sin Inferieur med dette udtrykſulde Ord.

Kammeratſkab; die Kameradſchaft; l'ordinaire ou la chambrée, betegner et viſt Antal Folk, som boe og spiſe i Fællesskab paa samme Kammer i Casernen. = la camaraderie, Samdrægtighed imellem Kammerater.

Kammerhals eller Minehals; der K. oder Kammerſchlag; le retour qui conduit à la chambre de mine; den Vending af Minegangen (sædvanlig af 5—6′ Længde), som fører til Minekamret, naar dette anlægges ved een af Minegangens Sider. = ved et Kugle- eller Pærekammer i en Morteer, den smalle Aabning, som forener Kammeret med Kjedlen.

Kammerſpeil; der Kammerſpiegel, le tampon à charge, et Træſpeil, som sættes paa Karduſen, for at udfylde det tomme Rum i Haubitskammeret. Et saadant S. brugtes ogsaa før til Morterer; nu tages i dette Diemed Jord, af Østerrigerne **Bombencement** kaldet. Ligeledes kaldes det Træſpeil, som anbringes i Leiet af Steenmorteren, og hvorpaa Projectilerne, enten directe eller i en Vidiekurv, komme til at ligge, Kammer- oder Hebeſpiegel, plateau à pierrier.

Kandar eller Stangbidſel; die Kandare oder der Stangenzaum; la bride; et Redſkab til at ſtyre Ridehesten, beſtaaende af **Stangen**, die eigentliche Kandare, Stange oder das Stangengebiß, le mors à branches, og **Lædertøiet**, das Riemenwerk, les couroies.

Stangen, den virkende Deel, beſtaaer af:

2 lige **Stænger** eller **Bjælker**, (die Scheeren, Seitenſtücken, Balken, Anzüge, Bäume oder Stangen, les branches), der tjene som Vægtſtænger, og have i deres øverſte Ende et **Øie**, das Auge oder Kopfgeſtellloch, l'oeillet ou l'oeil de portemors, og i deres nederſte Ende en **Hvirvel**, der Kloben, le touret, med **Ring**, Zügelring, anneau. Til Stængerne, som

inddeles i **Overbjælken** eller **Hovedstellet**, der Oberarm, das Hauptgestell, la partie supérieure, og i **Underbjælken** eller **Bommen**, der Unterarm oder Schenkel, le bas de la branche, ere befæstede:

Mundbidet; das Mundstück; l'embouchure; bestaaende af 2 valseformige Stykker, die **Ballen** oder **Bodenstücke**, les canons, som forenede (i Almindelighed i Midten) ved et Led, ere bevægelige og danne **Tungefriheden**, die Krøpfung oder Zungenfreiheit, la liberté de langue, og udgjøre den Deel af Stangen, der umiddelbar virker paa Hestens Læber. Ved Artilleriet er Bidet i eet Stykke, og have Stængerne ingen Hvirvel, men blot en Toilering.

Kindkjæden; die Kinnkette oder das Zügelkettchen, la gourmette, med **Krog**, das Langglied, l'esse, og **Hage**, der Haken, le crochet, hvoraf den første befæstes i den høire, og den sidste i den venstre Stang. En lille Kjæde, som, paalagt, ligger over Hestens Kjævekugle, og tjener til Støttepunkt for de som Vægtstænger virkende Stænger. Der haves enkelte og dobbelte Pandserkjæder; einfache und doppelte Panzerketten; g. à mailles simples et à m. doubles; og

Skumkjæden, die Schaumkette, la chaînette, (ved Artilleriet en **Skumstang**), en fiin Kjæde paa Enden af Stængerne, til at holde disse i en vis Afstand fra hinanden, eller som det franske Reglement siger: à donner de la grace au mors.

Lædertøiet bestaaer af:

2 **Kjævestykker**, Backenstücke, montans, hvoraf hvert i den nederste Ende er forsynet med et Spænde og en fastsyet bred Sløife, samt en Strop med løs Sløife, die Scheeren, u. s. w. Struppe, le porte mors, hvori Stangen spændes. Paa den øverste Ende er ligeledes et Spænde og en Sløife, hvortil spændes:

Hovedstykket, das Kopfstück, le dessus de tête, et bredt Stykke Læder, som gaaer over Hestens Hoved og bærer Kandaren, og hvoraf foruden den Strop ved hver Side, som spændes i Kjævestykket, tillige ere udskaarne 2 **Kjæveremstropper**, Kehlriemenstruppen, contre-sanglons de sous-gorge, med Huller til at spændes i den til Bridonhovedlaget hørende Kjæverem, (see Bridon).

Stjernebaandet, das Stirnband, der Stirnriemen, le frontal, (burde altsaa i Analogie med den tydske og franske Benævnelse kaldes **Pandebaand**), som ved Enderne er anlagt, og derved paa hver Side danner tvende Sløifer, hvorigjennem der gaae tvende paa hver Side af Hovedstykket udskaarne Stropper.

Næsebaandet; der Nasenriemen, la muserole, med Rullespænde og Sløife; og af

2 **Tøiler**, die Zügel oder Stangenzügel, les rênes, med **Skyder** og **Knap**; paa hver Toile befindes et Spænde, en Sløife

og Stroppen, die Zügelstruppe, porte-rênes, som spændes i Toileringen ved Stangen.

Ved Husarernes Kandar befindes desforuden endnu: en lang (eller falsk)

Kjæverem med Qvast, og et

Kors, bestaaende af tvende Stykker Læder, som i Midten ere syede over hinanden, og forsynede med en Rose. Kjæveremmen er foroven befæstet til Pandebaandet og forneden til Næsebaandet.

Kanon; et Skyts (see dette Ord), sædvanligt foruden **Kammer**, som især er bestemt til at skyde massive Jernkugler, og bruges baade som Felt-, Fæstnings- og Beleiringsskyts, og paa Krigsskibene. Den bestaaer af **Røret** (das Rohr, la tube) og **Lavetten**. Ordet Kanon, die Kanone, le canon, der skal stamme fra det Italienske canna, idet canone (et stort Rør) er Forstørrelsesordet af canna, forekommer først i Aaret 1411. Kanonrørets Inddeling, saavel som Begrebet, der knytter sig til Inddelingens Benævnelser, varierer, alt efter Constructionen, i de forskjellige europæiske Artillerier, saa at man af eet og samme Kunstord ikke altid med Sikkerhed kan slutte sig til, hvilken Deel det betegner. Ogsaa i vort Artillerie haves forskjellige Kanonconstructioner og deraf hidrørende forskjellige Bemærkelser af Kunstord. Ifølge den ældre Kanonconstruction inddeles Kanonen i:

Druen (Drueknoppen), der Knopf, oder die Traube ins Besondere, le bouton de culasse; den sphæriske Deel, hvormed Kanonen ender. Den tjener saavel til Skytsets nemmere Haandtering, som ogsaa undertiden til at befæste Stillemaskinen, saaledes som ved de engelske belfordske 6-pundige Kanoner. Druen har en **Hals**, der Hals, le collet, som forbinder den med Karnissen, og især tjener til at gjøre Tougene fast ved Manipulationen. Ved vore 3-pundige Metalkanoner har Druen en **Snabel**, der Schnabel, le bec, hvormed Kanonen hviler paa Stillemaskinen.

Bundens Karnis eller Bundkarnissen; die Bodenverstärkung, oder Verstärkung des Bodens, le cul-de-lampe; Metalmassen imellem Druehalsen og Bunden; den tjener til Bundens Forstærkning og Afrunding, undertiden ogsaa til Anbringelsen af Opsatsen, som i dette Tilfælde indesluttes i en i Karnissen anbragt Fordybning eller Ansats. **Platten**, die Platte, listel du c. de l., forbinder Karnissen med Druehalsen.

Bunden; **bottenstycket**, der Stoß, oder die Metallstärke vor dem Stoße; la culasse; Metalmassen imellem Karnissen og Sjælens Bund.

Bagstykket; **kammerstycket**; das Bodenstück; le premier renfort (ved Haubitsen og Morteren le pourtour de la chambre); den bageste forstærkede Deel af Kanonen, som optager Kanonens Ladning, og hvorigjennem **Fænghullet** gaaer.

Mellemstykket; **tappstycket**; das Mittel- oder Zapfenstück, Zapfenfeld; le second renfort; det mellemste, ligeledes forstær-

kede Stykke, dog af mindre Metalstyrke end **Bagstykket**, paa hvilket **Tappene** sidde tilligemed deres **Skiver**.

Forstykket; länga fältet; das lange Feld, Langenfeld oder Mundstück; la volée; det gaaer fra Mellemstykket til Midten af **Halsbaandet**, das Halsband; astragale du collet; (en Zirat) hvor

Hovedet; der Kopf, la tulipe; Godsets Forstærkning ved Mundingen, begynder; det begrændses af **Mundingsfladen**, die Mündungsfläche, la tranche de la bouche. Naar Hovedet er forsynet med Zirater (Friser), saaledes som ved vore ældste Kanoner, faaer det Navn af **Land**- eller **Trumpfhoved**, der Bänder- oder Friesenkopf, har det ingen Friser af **Skibs**- eller **Tulipanhoved**, trumfen, der Schiffs- oder birnförmige Kopf; la tulipe. At Friserne først afskaffedes ved Soskytset, gav Anledning til den første Benævnelse. Tulipanhovedets høieste Deel kaldes **Vulsten**, die Wulst, le bourrelet; den er convex imod Kjærnelinien og undertiden forsynet med et **Korn** eller et Sigtepunkt; dets imod Kjærnelinien concav gaaende Deel, som ender i Midten af Halsbaandet, kaldes **Halsen**, der Hals, le collet. See Sjæl, Friser og Delphiner.

Den nyeste Kanonconstruction (af Jernfeltskytset) er meget simplere, og bestaaer ikkun af: **Druen**, druſvan, die Traube, le cul-de-lampe, ved det nyeste franske Skyts; hele Metalmassen bag Bagstykket; den indbefatter Knoppen, Halsen og Karnissen; **Bagstykket**, med Tappene og Tappeskiverne, samt Fænghullet; **Forstykket** og **Hovedet**, som indbefatter Halsbaandet. Metallet imellem Sjælens Bund og Bagstykkets Endeflade kaldes **Stødbunden**.

Kanonbrog; das Rücklaufstau; le brague d'affût de casemate, etc.; et hvidt eller tjæret trosseslaaet Toug, med en indsplidset Kous i hver Ende, og Klædning paa de Steder, hvor det kan gnaves under Brugen, nemlig til at standse Skibs- og Casemat-Skytsets Recüle.

Kanonfoder; Kanonenfutter; chair à canon; siges om de Tropper, som udsættes for den fiendtlige Artillerieild, uden derved at forstærke Angrebet.

Kanonform; das Rohrstück; la deuxième partie du moule (modèle et chape) des pièces, comprenant le corps du canon; den mellemste Deel af **Formen** til Skytsets Støbning, fra Bunden til Hovedet inclusive.

Kanonlaas; das Kanonenschloß; la platine à canon; en Steenlaas, anbragt ved Skibskanoner til deres Affyring; en Opfindelse af Englænderen Douglas, som indførtes i 1801 ved vor Marine. Ved Landartilleriet anvendes den sjelden. Den har senere erholdt en Hane, med Mule for og bag (à double tête), som kan dreies.

Kanonslag; der Kanonenschlag; le maron, pétrole; et tykt 6—8 Tommer langt Papirhylster, fyldt med 18—20 Lod fiint Krudt, som

i den ene Ende er vyrget sammen, og i den anden forsynet med et Hoved, Stoppin og Indfyring; ved dets Knald er det tjenligt til at give Signaler.

Kappe; bakplat; die Kappe, Stoßkappe, Kolbenkappe, das Kolbenblech oder der Kolbenschuh; la plaque de couche; et Beslag paa Geværkolbens nederste Flade; det bevarer Kolben for Beskadigelse ved Stød, og befæstes ved tvende **Stødskruer**, Stoßschrauben, som have store, halvrunde Hoveder, ved Enden af Kolben, samt af en **Kapskrue**, Kappenschraube, vis de plaque ou à bois, som gaaer igjennem dens øverste Blad. Benævnelserne ved Kappen ere: det **øverste Blad**, das obere Laub, le devant, som ligger ovenpaa Skæftet, og det **nederste Blad**, das untere Laub, le dessous, som beklæder Kolbens Endeflade. Ved dette Blad forekommer undertiden: **Hælen**, die Ferse, le talon ou cule-de-poule, en Knop eller Runding, som sidder øverst paa Kolben, bag paa samme, men som ikke findes paa de nyeste Infanterigeværer; **Underkanten**, der Vordertheil, le bec, den anden Ende af det nederste Blad. = Foring, Rustlæder eller Slidelæder, die Schnallenkappe, enchapure; et Stykke Læder, der lægges ind i et Spænde eller en Ring, for at styrke eller vedligeholde Remmen paa det Sted, hvor Spændet skal syes ind. = et Toug, ein Tau kappen, couper un cable; at hugge det over.

Kapsun; der Kappzaum; le caveçon; et krumbøiet Jern, forsynet med to Toiler, og paa dets indre Side med skarpe Takker. Kapsunen spændes over Næsen paa Hesten, for dermed at revse denne, naar den er ulydig.

Karakole; tumling; die K., efter det spanske Ord caracol, kaldes Cavalleristens Bevægelse i halve Volter, snart til Høire, snart til Venstre, ved Charmuseringen; og **karakolere**, karakoliren, caracoler, enkelt at angribe Fienden i Galop med Pistolen. Dette skeer som bekjendt ved Charmuseringen, og benævnes i vor Instruction for Cavallerieskolerne: **at bravere**.

Karduus; die Kartusche oder Geschützpatrone; la cartouche; den i en Pose af Papir eller uldent Toi (see Papirskarduus og Karduuspose) indesluttede Ladning til Skytset. Bruges den i Forbindelse med Projectilet, kaldes den en **skarp Karduus** eller et **skarpt Skud**, gesvinta kulskot, ein scharfer oder Kugelschuß, cart. à boulet, som efter Projectilets Beskaffenhed faaer Navn af sk. Kugleskud, sk. Kardætskskud, o. s. v.; i modsat Fald et **løst Skud**, som efter Bestemmelsen faaer Navn af Exerceer-, Salut- eller Signal-Karduus.

Karduusnaal; die Kartuschnadel; en Jernnaal, til at stikke Hul paa Papirskarduser igjennem Fænghullet.

Karduuspose; kardusen af tyg; der Patronensack oder Kartuschbeutel; le sachet; en Pose af uldent eller halvuldent Toi (saasom Flonel, Etamin eller Haardug (Beuteltuch), Bombasin, Merinos, Sars (serge), Rask, Cammelot, o. s. v.), hvori Krudtladningen til

Skytset fyldes. Formedelst Tøiets Kostbarhed bruges disse Poser i Almindelighed ikkun til Feltskyts. I Sveits forstaaes ved Patronensack, vor Karduustaske.

Karduustaske; ammunitions-väska; die Munitionstasche, der Munitions-, Patronen- oder Kartuschtornister; le sac à charges; en Taske af Lammeskind, med Skulderrem; i denne bæres i Almindelighed 3 skarpe Skud ved Kanonen, eller et Dusin Krudtladninger ved Haubitsen.

Karduustolk (Soart.); synonym med **Karduuskolb**, die Stückpatronendocke, mandrin pour gargousses, i Landartilleriet; en Træcylinder, hvorover Papirskarduserne rulles og limes.

Kardætsk; cartesche, till sjös skråkappe; die Kartätsche oder Schrotbüchse; la cartouche à balles; et sammensat Projectil, der efter sin Construction og Anvendelse erholder følgende Benævnelser:

Den almindelige K., die Büchsenkartätsche, bestaaende af en Jernblikksbøsse, (carteche-dosa, die Kartätschbüchse, la boîte), med en flad (eller sphæriisk) Bund af Smedejern (jernspegel, die Kartätschscheibe oder der Treibspiegel, le culot), og et Laag af Træ (die Oberplatte, der Kartätsch- oder Ober-Spiegel, le sabot), eller Jernblik (i Nødstilfælde af Pap med Træbund og Laag), hvori ved det 3- og 6-pundige Caliber ere 50, ved de øvrige Calibre 100 Stkr. smedede Jernkugler (Kardætskkugler, jern skrot).

Blikkardætsken, en K. med 70 Stkr. 18-lødige, 100 Stkr. 16-lødige, eller 135 Stkr. 12-lødige Blykugler, ved de 3-pundige, 6- og 12-pundige Kanoner, som (blot hos os) sættes, paa meget korte Distancer, ovenpaa den almindelige Kardætsk, eller paa et Kugleskud.

Haubitskardætsken, hvis Jernbund er formet efter Leiet; den er fyldt med 100 smeddede Jernkugler.

Granatkardætsken, (den engelske Oberst Shrapnels Opfindelse), i Tydskland Kartätsch-Granate, i England shrapnel-shell eller spherical caseshot og i Frankrig boîte à balles sphérique kaldet, er hidtil kun antagen i England og Norge. Den anvendes baade ved Kanoner og Haubitser, og bestaaer af en Granat, med mindre Skorpetykkelse, fyldt med Sprænglading og Musketkugler, som virker ligesom en Kardætsk, ved at springe tæt foran Maalet. I de 12-pundige Stykgranater ere 63, i de 9-pundige 40, og i de 6-pundige 27 Musketkugler. Vanskeligheden ved Anvendelsen af disse Projectiler bestaaer deri, at der udfordres en meget noiagtig **Tempering** af Rørene, hvilken desuden maa udføres paa Stedet. I Norge har man til disse Projectiler anvendt de **helvigske** Rør, see Artiklen **Brandrør**. Ved vort Artillerie har man anstillet Forsøg med dette, ved Waterloo prøvede Projectil; ved andre foretages saadanne endnu.

Morteerkardætsken, efter den berømte Carnot's Forslag, er af en Indretning, som ligner Haubitskardætsken; den synes ikke at svare til Hensigten.

Vagtelkardætsken, tranchée-kula, die Transcheekugel, balle à perdreaux, er et af smaa Granater sammensat Projectil til Morterer; til Haubitser kaldes et saadant paa Tydsk **Granathagel**.

Druen eller **Skraasækken**, druſhagel, die Trauben- oder Beutelkartätsche, der Tannenzapfen, la cartouche ou mitraille à grappe de raisin, ou paquet de mitraille, en Kardætsk, der fordum var fyldt med **Skraa**, (kantede Jernstykker), og kaldtes paa Tydsk **loses Scharf**, oder Schrotkartätsche, men for Tiden bestaaer af 25 Stobejernskugler, der, liggende omkring en Spindel paa et Træspeil, ere indsyede i Lærred og besnorede.

Som Projekter af dette Slags anføres:

Klemkardætsken, die Klemmkartätsche; en K., hvis Kugler ere stablede imellem Stokke, som sidde lodret paa et Træspeil.

Gibskardætsken, die Gipskartätsche, hvis Kuglers Mellemrum var udfyldt med Gibs, der heldtes flydende over dem. (Istedet for Gibs har man ogsaa betjent sig af Savspaaner, blandede med smaa Stykker Bly).

Kardætskskud, den til en Karduus fæstede Kardætsk; Skud med Kardætsker.

Kartell; gjensidig Overeenskomst mellem to Regjeringer, i Krigstider og under Vaabenstilstand, om at udveksle Krigsfangerne, og i Fredstider at udlevere Deserteurer.

Karpelend; die gebogene Lende, kaldes Hestens Lend, naar den er krumboiet efter Længden.

Karperyg; der Karpfenrücken; dos de mulet; siges om Hestens Ryg, naar den er krumboiet opad; det Modsatte kaldes **udhulet**.

Kaserne (efter det italienske Ord casa, et Huus), kaldes den offentlige Bygning, som i Fæstninger og Garnisoner tjener til Besætningens Bopæl, og som i senere Tider ogsaa er bleven indrettet til Forsvar (Defensivkaserne). En egen Vagt, Kasernevagt, garde de police, sørger for Ordens Vedligeholdelse i samme; den regnes ei til Garnisonens Vagter, men staaer under Premier-Majorens specielle Opsyn.

Kassation; dégradation; kaldes den militaire, retslige eller landsfyrstelige Affættelse fra Embedet. Den anvendes i Almindelighed kun paa Officerer, og de med dem i samme Rangklasse staaende Militairembedsmænd; Tabet af Ære, Titel, Hæderstegn og Pension er ogsaa stedse forbunden med samme.

Kasse af et Batterie; der Kasten einer Batterie; herved forstaae nogle Forfattere hele Brystværnet til Grundfladen, le coffre; andre **Merlonen**, die Schartenzeile; og atter andre **Knæstykket** af Brystværnet.

Kasseponton (den russiske og sachsiske), der Kastenponton oder gedeckte Ponton; en langagtig tilspidset Kasse, fodret med Kork.

Kast; see Løkke.

Kaste; werfen; jetter; i Artilleriet at udskyde Granater af Haubitser og Bomber af Morterer. I gamle Dage skete dette sidste med to Ild, mit zwei Feuer, à deux feux; d. v. s. man tændte først Bombens Brandrør og derpaa Ladningen i Morteren igjennem Fænghullet; nu kastes: med een Ild, mit einem Feuer, oder aus dem Dunst, ved at lade Krudtladningens Flamme meddele sig til Brandrørets Indfyring. = Tropper og Levnetsmidler i en beleiret Fæstning; Truppen und Lebensmittel in eine belagerte Festung werfen; jetter du secours dans une forteresse; tilføre T. o. s. v. = Fienden, den Feind werfen; culbuter l'ennemi; fortrænge ham fra sin Stilling. = sig ind i en Fæstning; sich in einen Ort werfen; s'enfermer dans une place; søge Beskyttelse i samme. = sig; sich werfen oder krümmen; se coffiner ou déjetter; blive skjævt eller krumt, siges om Træet; eller boie sig, voiler, siges om Metallet.

Kastehøide; die Wurfhöhe; hauteur du jet; Ordinaten, som corresponderer med Banens Toppunkt.

Kastepunkt; see Kuglebane.

Kasteskud, (Søart.); et Skud med en Elevation over 4°. Benævnelsen svarer til Franskmændenes tir à toute volée.

Kasteskyts; kastpjeser; das Wurfgeschütz; les bouches à feu de jet ou à feux courbes, fælles Benævnelse paa Morterer og Haubitser.

Kastetabeller; see Skydetabeller.

Kastetavle; see Skydetavle.

Kastetøi; das Pferde-Fäll- oder Wurfzeug; entrave ou entravon, pour abattre un cheval; en Indretning af Reb, hvormed Heste kastes til Jorden, for at foretage en eller anden Operation ved dem.

Kat (Krigsbygn.); see Cavaleer. = (Brov.), see Galge. = (Art.) chat, et Visiteerjern, som har Fjæderhager med udad bøiede Spidser til at undersøge om der er Gruber i Skytsets Sjæl.

Kjedert; der Köder, Käter, Köter oder Keder; liserée de cuir; en smal og tynd Strimmel Læder, som syes ind i Sømmen paa to Stykker Læder, saaledes at Strimmelen bliver kjendelig i deres Midte. Kjederten tjener til at styrke Sømmen og til Pynt. Med Hensyn til de tydske Benævnelser, see Ordbogens anden Deel.

Kjepstok, paa Vogne; die Rungschale oder der Rungenschämel, der Rungenstock; le rancher ou lisoir à mouton d'un chariot; paa Bagvognen fastholder den Langvognen og Hjælpearmene; paa Forvognen tjener **Vridskamlen** tillige til Kjepstok; see Bro.

Kileangreb; der Keilangriff; attaque en coin; et Cavallerie-Angreb, hvis Hiemed er at gjennembryde en Masse eller Quarré paa eet Punkt. Teten attakerer, de øvrige Afdelinger følge i Trav, Reserven i Skridt.

Kilebøile; die Schließe, das Rodelband; collier de guindage; en Jernbøile, som bruges istedet for **Surretougene**, til at fastholde de falske **Surrebjælker** paa Brodækket. Til hver Kilebøile, bestaaende af 2 (en Over- og en Under-B.) ved tvende Led forenede Bøiler, høre 2 Kiler, Rodelbandkeile, coins de c. de g., af Egetræ, der drives ind imellem den øverste Bøile og den falske Surrebjælke.

Kindkjæde, Kjægkjæde eller Kjævekjæde (hos Almuen); see Kandar.

Kinker; Kinken; coques au cordage; kaldes de smaa Bugter og Dier, som danne sig paa et Toug under Behandlingen.

Kjædelaas; kedjelås; das Kettenschloß; la platine à chaînette; en L., som man har indført ved Riflen, for at befordre Skuddets præcisere Afgang. Dette bevirkes ved **Kjæden**, das Kettchen, la chaînette, som construeres forskjellig. Efter Cotty er den en lille Piece af Staal, som befæstes baade paa Yderdelen af Noddekrabben og af Slagfjædren, for at give den sidste mere Bøielighed og Action; efter Bianchini: et Kjædeled eller en bevægelig Vægtstang, formedelst hvilken Slagfjædren fæstes til Nodden. Slagfjædren har derfor ingen Krabbe, og Nodden, istedet for samme, en Arm, som for Kjædeledets Bevægelses Skyld i Midten er gjennemskaaren efter Længden, og i hvilket Indskaar Kjædeledet er fæstet til Enden af Slagfjædren ved Hjælp af en Stift. Herved bortfalder Slagfjæderkrabbens Gnidning paa Noddekrabben, og bevirker følgeligen en mere prompte Afgang af Skuddet.

Kjæft; das Maul; les mords d'un étau; den Deel af Skruestikken, hvori Gjenstanden fæstes, der skal behandles i samme.

Kjærne; kärna; der Formkern; le noyau des projectiles creux; et kugleрundt Legeme, som sættes ind i Formkassen til hule Projectilers Stobning, for at frembringe deres indvendige Huulning. Kjærnen bestaaer af en Jernspindel (der Kernspindel, die Modellspindel, la fausse-axe ou l'arbre du eller à noyau), som omvikles med spundet Halm, og derpaa belægges med **Kjærneleer**, der afglattes ved et efter Kuglens Figur udskaaret Formbrædt, idet Spindlen, som hviler i 2 horizontale Pander, dreies om sin Axe. Brandhullet dannes tillige af denne Spindel. I Udlandet formes Kjærnen ogsaa i en egen Formkasse, som kaldes der **Kernkasten**, boîte à noyau; see Kjærnestang.

Kjærnen i Hestetanden; see **Vise Kjærnen**.

Kjærneleer; der Kernlehm; la terre à mouler le noyau; Formleer, bestaaende af 3 Dele Pottemagerleer, 1 Deel Hestemøg, 1 Deel udludet Aske og 1 Deel Kulstov, hvoraf Kjærnen til hule Projectiler og til store Morterer (der endnu undertiden støbes hule) formes.

Kjærnelinie; die Kernlinie; l'axe; den Linie, man kan tænke sig fra Krudtkammerets til Mundingens Midtpunkt af et Skydevaaben eller dets Axe; den forlængede K. kaldes ogsaa **Skudlinie**, Schußlinie, ligne de l'axe. de projection ou de feu.

Kjærneret boret, siges om Sjælen i et Skyts, naar den er lige boret. De Franske kalde et saadant pièce nette.

Kjærnerids eller Marvskjøre, der Kernriß, la cadranure, siges om Skjører i Retningen af Træets Radius; de vidne om Forraadnelse i Kjærnen.

Kjærnestang; kärna; der Kern oder die Kernstange; le noyau; en konisk Jernstang, som tilforn brugtes til Støbningen af Skyts, for at danne Sjælen. Undertiden anvendes den endnu til Morterer. Stangen, som er noget tyndere end Kalibret, overtrækkes med en tynd Blanding af Formleer og Aske, indtil den faaer Sjælens Diameter; see **Grændsejern.**

Kjærneskud; der Kernschuß oder Horizontalschuß; le tir horizontal; kaldes det Skud, hvorved Skytsets Retning er tagen saaledes, at Sigtelinien og Kjærnelinien løbe parallel med hinanden; i Saartilleriet, naar Elevationen ei er over $\frac{1}{2}^{0}$.

Kjærv eller Indfiling; die Kerbe; la coche; et Indsnit f. Ex. i Hovedet paa en Skrue. = i Svandsskruen, see Kammer.

Kjøretrense; den T., som af Artilleriet og Trainet bruges til at kjøre fra Hesten. Ved **Stavseletøiet** og det forandrede Platseletøi bruges den kun ved Haandhesten. Kjøretrensen bestaaer af: 1 Hovedstykke med en Kjæveslyksstrop og en Kjæveremsstrop i hver Ende, 2 Kjæveslykker, 2 Pareerstangssløifer, 1 Kjæverem, 1 Pandebaand, 1 Næserem, 2 Toilestrænge med Skyder, 1 Gliderem, 1 Gliderembring, 1 Haandtoile og 1 Trensebid, hvorved mærkes Mundbiddet, og paa hver Side Pareerstangen med Mundbidsringen.

Til det ældre Platseletøi hører der en Kjøretrense til hver af Hestene; den bestaaer til **Sadelhesten** af: to Kindstykker, et Pandebaand, en Næserem, en Kjæverem, et Mundbid og to Toilestrænge med Skyder. Mundbiddet, med et Led i Midten og en Pareerstang med Mundbidsring paa hver Side, er løst paa den udvendige Side og fæstes ved en i Mundbidsringen siddende Jernknebel, som stikkes igjennem Knebelringen og Knebellæderet. Ved denne Indretning kan Biddet udtages af Hestens Mund, uden at man behøver at aftage Hovedtøiet, naar Hesten skal fodres. Til **Haandhesten** bruges samme Slags Hovedtøi, kun at der i den indvendige Mundbidsring er fæstet en Haandtoile.

Klampe; der Frosch; échantignolle; der Klotz, die Stütze; taquet; smaa Stykker Træ til forskjellig Bestemmelse og Brug, sædvanlig til Underlag eller til Støttepunkt. Klamperne paa Blokvognen, som danne Tappeleier for Kanonen, kaldes paa Tydsk **Zapfenklötze**, de paa Brobaaden, hvori Aaretollene sidde, Tolleklamperne, efter Rouvroy „Küfstöcke", o. s. v.

Klamre; klammern; clamauder; gjøre fast ved Klamre; see Jernklammer.

Klemkardætsk; see Kardætsk.

Klemme; die Kluppe; et Instrument til at maale Træstammernes eller Bullenes Tykkelse (Diameter).

Klemſpeil; der Klemmſpiegel; sabot éclise; et Speil, enten af Træ eller af Kaartpapir (carton), ſom ſættes ovenpaa Kuglen, for at udfylde Spillerummet i Sjælen; den ſkal formeentligen tjene baade til længere at conſervere Skytſet og til at forøge Skuddets Sikkerhed.

Klikke, ſlaae Klik; klikning; verſagen; raté d'amorce; ſiges om et Gevær, naar Hanen ſlaaer Dækklen op, uden at tænde Fængkrudtet.

Klinkbygge; klinkerweiſe verbinden, aufklinken; border à clin, ou encoulurer les bordages; forene Beklædningsplankerne i en Baad ſaaledes, at Kanterne komme til at ligge paa hinanden.

Klodebundt (Ballenbundt); der Fallenbunt; espèce de treillis dit à noeud de chasseur, procédé pour ficeler les boulets à éclairer; Beſnøringsnettet paa Lyſekugler; bruges ei mere ved det danſke Artillerie.

Klæde et Toug; kleiden, bekleiden; fourrer; belægge det med Smærting, Platting, Matter eller Skibsmandsgarn, for at ſikkre det paa de Steder, hvor det meeſt er udſat for Skamfiling.

Klædning; die Bekleidung; le bordage; kaldes udenbords Trædelene af en Baad; den er enten **kravel**, ſammenſtødt, eller **klinkbygget**, overlagt, og beſtaaer af **Bundklædningen** og 2 **Sideklædninger**, hvilke igien ſammenſættes af **Klædningsbræder** eller **Bordene**, der fra ny af ere enkelte Planker efter hele Længden, men hvad enten Planken er heel, eller der ſenere er indſat Stykker, kaldes en ſaadan enkelt Række: en **Rang**. Sammenføiningerne af Klædningsplankerne kaldes **Naader**, og diſſe tættes ved Kalfatring, le calfatage, (indbrevet Værk) eller tillige ved **Kalfatringsliſter**.

Kløft; der Schrund; gerçure, crevasse; ſkarpt Indſnit imellem Høider og Fjelde.

Knalde; knallen; faire tonner inutilement ses bouches à feu; affyre Skyts uden Virkning, naar man f. Ex. fyrer paa for lange Diſtancer.

Knaldhætte; ſee Percuſſionsantændelſe.

Knaldkrudt, Knaldſats; ſlagkrut; das Knallpulver oder Platzpulver; la poudre fulminante; en **Sats**, ſom detonnerer hæftigt og med Flamme, ved Hjælp af et Slag, af Gnidning, eller ved at opvarmes til 187°. Den ældſte af diſſe Satſer, det ſaa kaldte **Knaldpulver**, omtales allerede 1666 af Tachenius; det beſtaaer af Salpeter, Potaſke og Svovl; ſenere har man opdaget, at chlorineſure Salte, ſalpeterſure Salte, og en Deel Metalilter, blandede med Syrer (Knaldmetaller), kunne frembringe detonnerende Satſer. For paa en mere ſikker, hurtig, bequem og ſparſommelig Maade at kunne antænde Ladningen i Geværer og Skyts, har man anvendt adſkillige af de omtalte detonnerende Legemer til Forfærdigelſen af Fængkrudt, af hvilke imidlertid kun efterſtaaende tvende Satſer have ſvaret til Diemedet, nemlig:

Howard's Knaldſats, das Howardſche Knallpulver, le fulminant de mercure ou le mercure de Howard, beſtaaende af Qvikſølvilte og en ſæregen Syre (1 Atom Qvælſtof, 1 Ilte og 2 Kul), eller ogſaa af en Blanding af 1 Qvikſølv, 12 Salpeterſyre og 11 Viinaand.

Bertholets Knaldſats, muriatiſches Knallpulver, poudre muriatique ou au chlorate de potasse, beſtaaende af en Blanding af Svovl, Kul og af **chlorineſuurt Kali**, tidligere overoxyderet ſaltſuurt Kali kaldet, opdaget 1786 af Bertholet.

En interessant Afhandling om Knaldſatſer og deres Anvendelſe findes i 6te Aargang af „Magazin for militair Videnſkabelighed" af Artilleriecapitain v. Fibiger. See Artiklen **Percuſſionsantændelſe**.

Knaldpille, ſee Percuſſionsantændelſe.

Knaldſlag; der Knallſchlag; le pétard fulminant; en af Bournier opfunden Indretning til Miners Antændelſe, ſom ligner Frictions-Fyrtøiets, og findes beſkreven i Journal des armes spéciales, Tome 1, Nr. 1, Janvier 1834, og i Oberſtl. Aſters Lehre vom Feſtungskrieg, Niederer Theil, 3te Auflage 1835.

Knapgaffel eller **Knapſax**; die Knopfgabel oder Knopfſcheere; la patience; en Gaffel til at pudſe Knapperne i Munderingskjolen.

Knaſt; der K.; det Stykke Læder, der er faſtſyet til et andet Stykke Læder, eller til en Ring. = paa Haandſpigen til Skytſets Retning; die Naſe, der Halter oder das Stützeiſen eines Hebebaumes; arrêtoir de levier; et Jernbeſlag, ſom forhindrer den i Haandſpigboilen ſtukne Haandſpig fra at gaae ud af ſamme. Knaſter; knölar; Tulln; élévations du fer dans l'intérieur d'un canon; Forhøininger i Løbets Sjæl; Borefeil.

Knaſtſted; qwist; die Aſtſtelle; noeud; kaldes de Punkter i Træet, hvorpaa tidligere fandtes Grene. Saa længe der befindes en Forbybning paa disſe Steder, kaldes de **Oxesine**, Ochſenaugen; oeils de boeuf; ere de overgroede: **Barkſlag**, verdeckte Aſtſtellen; n. couverts.

Knegte paa Rapperten; die Stollen einer Rahmenlaffete; les deux montans porte-roulette; to Knaſter, imellem hvilke Knub- (eller Jern-) Hjulet ſidder. Riglen, hvortil Knegten er fæſtet, kaldes i Preuſſen der **Stollenriegel**. = til Trinbrædderne paa Forſtillingen; die Tragleiſte des Fußbrettes einer Protze; tasseau de planche marche-pied.

Knevelſpyd; der Knebelſpieß; l'épieu, ancienne arme; et Spyd med et Tværjern, ſom i det 17de Aarhundrede brugtes i Krigen, men nu ikkun paa Vildſvinsjagten.

Knippel eller Knippelkugel (Svart.); die Stangenkugel; le boulet barré ou à deux têtes; to halve Kugler (**Kopper**) forenede ved en Stang (**Læggen**). Den hele Længde er 2 Kugledіametre, og Vægten lиig $1\frac{1}{2}$ Gang Kuglens.

Knophjul eller **Knubhjul**; das Block- Roll- oder Scharwenzelrad; la roulette d'affût; et massivt Træhjul ved Kapperter og Blokvogne.

Knude (den enkelte); der einfache Knoten; noeud simple; bruges til at fæste et Toug til en Ring eller Pæl, naar den ei skal være meget stærkt fastgjort. For at gjøre den med een **Tamp**, gjøres først et Die, hvorpaa Tampen stikkes ind i dette fra den Side, hvor Langtouget er, og derpaa trækkes ud i modsat Retning af Langtouget, saa den snoer sig om dette; med to **Tampe** lægges den ene Tamp skraas over den anden; de snoes derpaa eengang om hinanden, saa at de vise ud til samme Side som før.

Knæ eller **Knæstykke** (Brystværnets); das Knie der Brustwehr; la genouillère; det Stykke af Brystværnet, som ligger imellem Skydeskaarets Saale og Bridsken, eller Batteriets Grundsaale (Grundflade); dets Høide kaldes **Knæhøiden**, die Kniehöhe, la hauteur de genouillère. = das Knie oder Kniestück, Krummholz, la courbe; et Indtømmer i Brobaaden, hvorpaa Klædningen spigres, bestaaende af en **Bundstok**, die Bank, la semelle, og en **Oplænger**, der Auflanger, Hals, das Horn oder die Sohlenstütze, montant, der enten gjøres af et Stykke krumvoiet Træ, eller af to sammenbladede Stykker. = paa en Ledeildsrende, das Knie, le coude d'un auget, Stedet, hvor Renden forandrer sin Retning. = paa en Feltlavet, der Bruch oder Bug, cintre; Beiningerne paa Lavetvæggen ved Brystslykket og Svandsen.

Knæskind; trumbärs-rem; das Knieleder des Tambours; la cuisière de tambour; et hvidt pudset Skind, som Tambouren bærer tæt ovenfor sit venstre Knæ, for at beskytte dette imod Trommens Slid og Tryk, naar den bæres.

Knæskø; die Kniescheibe; la genouillère; en Skive af tykt Læder med et Spændestykke og Spænde, som Sappeuren og Mineuren lægger omkring Knæerne, for længere at kunne udholde deres under Arbeidet knælende Stilling.

Kobbelkjæde; bröstkedja; die Brustkette, Deichselkette, Rückhaltkette, Schirrkette oder Widerhaltkette; la chaîne de timon ou d'attelage; en Kjæde, hvormed Halskoblen eller Bringkoblen spændes til Vognstangen; i dens ene Ende sidder Kobbel- eller Vognstangsringen, i den anden Knevlen.

Kobbelknude eller **Kobbelslag**; der Koppelknoten, Sattlerbund oder platte Knoten, noeud plat ou de couplière; en Slynge med en enkelt Knude; den bruges i Leiren til at binde Hesten ved Grimen til Kampeerpælen og til at koble Heste sammen ved store Transporter. Naar Heste skulle kobles sammen, bindes et Stykke Lærred, Lammeskind, Bast eller Maatte med Seilgarn om Halsen af Hesten, om dette Bindsel slaaes den næste Hests Grimeskaft med en Kobbelknude.

Kobbelring; der Brustriemen- oder Steuerring; anneau de poitrail; see Platseletoi.

Kobeen (Kofod); die Brechſtange, der Geißfuß, Stichlitz oder Kuhfuß; le ferrement, pied de chevre, la pince en pied de biche; en omtrent 4′ lang Jernſtang, ſom i den øverſte Ende er rund (1 til $1\frac{1}{4}$″ i Diameter) ſamt ender ſpids, og i den anden danner en Firkant ($1\frac{1}{2}$—2″ tyk), der ender ſig i en Klo. Den inddeles i **Stangen**, med Firkant og Rundbeel, i **Piggen** eller Spidſen, og i **Kloen**, og bruges til dermed at brække op under ſvære Byrder, til at vugte dem, ſtoppe for, o. ſ. v.

Kobuget; ſee Opſkjørtet.

Kohaſet; ko-bent i bak-knäna; kuhhäſſig; jarreté; kaldes Heſten, naar Haſeledet ſtaaer **indad**; vender det **udad**, kaldes den **viidhaſet**.

Kolb, paa et Gevær; anslaget; die Kolbe oder der Kolben; la crosse; den Deel af Geværſkæftet, ſom under Skydningen lægges imod Anſigtet og Skuldren. Der haves følgende Slags Kolber: den **lige K.**, der gerade K., la c. droite, Kolben med en Kolbeliſte, mit einer Kolbenleiſte, c. **brusquée**, efter General Hoyer ogſaa der **gekröpfte K.**; Kolben med Floi eller Pude, mit einem Backen oder Anſchlag, c. à gigue; endelig den **løſe Kolb**, der løſe K., lösa anslaget, til de ſaa kaldte **Kolbepiſtoler**; den befæſtes ved en Tap, häftjernet, og en Fjæder, häftfjädern, til Grebet, for at kunne bruge Piſtolen ſom Karabin. Een Kolb bruges til 2 Piſtoler. Kolbepiſtolen er hos os afſkaffet.

Ved den danſke Geværkolb forekomme følgende Benævnelſer:

Kolbeliſten; kilen; das Blankſcheit oder die Kolbenleiſte; le **busc ou busque**; den øverſte Rand af Kolben, hvis forreſte Ende kaldes:

Næſen; die Naſe; le **nez**; og den bageſte Ende kaldes:

Hælen; die Ferſe, der Hinterkolben, le **talon ou le cul-de-poule**.

Den indre Sideflade, die innere Seite oder Fläche, der Anſchlag, le **plat intérieur**; med **Floien** eller **Puden**, flygelen, der Backenflügel oder Backen, la **joue en gigue**; (eller ogſaa et **Leie** for Kinden, utskärning för kindbenet, der Backenausſchnitt, la **joue ou l'évidement**).

Den ydre Sideflade; die äußere Seite oder Fläche; le **plat extérieur**, (paa Laafeſiden).

Kolb, en almindelig Benævnelſe paa en Cylinder, der bruges til at underſøge Størrelſen af en cylindriſk Huling. = til at chablonere Geværløbene og underſøge Blykuglechablonnerne; en Cylinder af indſat Jern, der ſom **Caliberkolb** har ſamme Diameter ſom den Kugle, hvis Lodighed den ſvarer til; derimod ſom Kolb til at underſøge Kuglechablonerne (**Chabloncolb**) er ſaa ſtor, at den netop kan gaae ind i Hullet paa Chablonet. = paa en Sætter, de Trækylindre, der ſidde paa Enden af Stangen, hvoraf den ene, Sætterkolben, der Setzkolben, la tête de refouloir, tjener til at føre Skuddet ned i Sjælen, den anden, Viſkerkolben, der Wiſchkolben,

la tête d'écouvillon, er beklædt med Lammeskind (eller Svineborster), og tjener til at udviske Sjælen i Skytset. **Ladeskuffekolben**, er den K., hvorpaa Kobberskuffen ved Ladeskuffen er paanaglet, og **Speilskruekolben**, den K., som skrues paa Speilskruen, for at conservere denne, og beklædes med Lammeskind for at kunne bruges som Viskerkolb.

Kolbekasse; lådaen i hössa-stocken; der Kugelkasten, vulgo die Schubkasse; le nécessaire, la boîte ou layette dans la crosse du fût de la carabine; en Kasse med Dækkel, der Schieber, couvercle à coulisse, paa høire Side i det Tykke af Riffelkolben, hvori de til Riflens Betjening henhørende Requisiter, bestaaende af: Kugletrækkeren, Udviskeren, Kugleformen og Krudsborsten medføres.

Kolberem; en Rem, som sidder i Carabinremmens Rullespænde, indsyet bag ved Carabinhagen; den knappes om Kolbehalsen, naar Carabinen hages i Hagen, ved Commandoen: „I Hagen Carabin!"

Koldmeisel; der Hartmeisel; le ciseau à froid, la tranche; en Meisel, hvormed koldt Jern overhugges.

Koldskjørt Stangjern; kaltbrüchiges Stabeisen; fer cassant à froid; det, som ikkun lader sig bukke i varm Tilstand; det fremstaaer ved Phosphorets Forening med Jernet.

Komme godt fra Skuddet (at); gut abgekommen, siges om Skytten, naar han ved Geværets Affyring endnu har Maalet i Sigte; i hvilket Tilfælde han ogsaa vil have rammet Maalet, forudsat at Geværet er vel indskudt. = **slet** fra Skuddet, det Modsatte.

Kordeel; das Kardeel; cordon; ved **kabelslagne** Touge Benævnelsen paa to eller flere **Dugter**, som sammenslaaes (forenes) til et Heelt. (Efter Schneiders Veiledning, S. 45, bruges nu i Kordelernes Sted **Dreiereeb**, Drehreep, itague.)

Korn, bruges i Almindelighed i Stedet for **Sigtekorn**, og især i efterfølgende Sammensætninger:

at tage **fiint** Korn; fint eller knapt; fein oder spitz Korn nehmen; viser à la pointe du guidon; at sigte saaledes, at Kornet netop sees i Kjærven, eller at Kornets høieste Punkt bliver synlig i Kjærven. = **halvt** K.; halbes Korn nehmen; viser à la moitié du g., siges, naar Kornet sees at fylde det Halve af Kjærven. = **fuldt** K., helt eller fullt, volles K. nehmen, viser de la sorte sur l'encoche de la visière et le guidon, que le pied du dernier couvre le but; naar hele Kornet sees at fylde Kjærven. = **strøget** K.; strucket k., gestrichen K., naar Kornets høieste Punkt netop er lige med Overfladen af Kjærven (anvendes kun paa Jagten eller ved Skiveskydning).

Kornesigte; körnsäll; das Körnsieb; i Almindelighed en Sigte i Krudtmøllen til at forvandle Krudtsatsen til Korn, i Særdeleshed, le grenoir, den anden eller **Haarbundssigten**, som (paa Frederiksværk) sidder under (forneden af) Pergamentssigten i **Sving-**

Kassen; den tjener til at fuldende Krudtets Korning og affondre Støvet fra det kornede Krudt.

Korningsklods; die Körnſcheibe; le tourteau, dans les poudreries; en Cylinder af Pokkenholt, af ſaadanne lægges 2 à 3 Stykker i Pergamentſigten, for at befordre Krudtſatſens Paſſering gjennem Hullerne.

Korsgevær; das Kurzgewehr; esponton; kaldes en let Hellebarde eller Partiſan, ſom tilforn blev baaren af Muſketeer-Officererne og Underofficererne, indtil Slutningen af det 18de Aarhundrede. Den franſke Revolution gav Officererne en Kaarde (hos os en Sabel), og Underofficererne i de fleſte Armeer et let Infanterigevær til Vaaben.

Korsredout; die Kreuzredoute; redoute composé de quatre demi redoutes; en af fire halve Redouter ſammenſat Redout.

Kradsbørſte, Requiſit til den danſke Riffels Betjening; den tjener til at renſe Riffelgangene for Krudtſlam.

Kradſejern; die Erdſcharre oder Kratze; la drague du mineur; et Redſkab, ſom bruges af 2den Mineer i Minegangene, hvor Skovlen ei mere kan anvendes, til at trække den af 1ſte Mineer losſlagne Jord til ſig imellem hans Been.

Kradſer; rengörings-kratsen; der Krätzer, das Raumeiſen, der Schuß- oder Kugelzieher; le tire-bourre ou tire-balle; et Inſtrument til at trække Ladningen ud af et Gevær, men iſær til at renſe Løbet indvendig for Krudtſlam. Ved ſamme forekommer følgende Benævnelſer:

Skruen, die Schraube, la vis, hvormed den ſkrues i den paa Enden af Ladeſtokken værende Skruemoder.

Hovedet, der Kopf, la tête, nærmeſt Skruen, hvorpaa:

Hornene, klor, die Zinken oder Stifte, les branches, ſom ſnoe ſig ſneglformig om hinanden.

Ved de fremmede Geværer er en Kugletrækker, plunder krats, forenet med Krabſeren, hvis Aarſag Inſtrumentet benævnes i Fleng „Krätzer" og „Kugelzieher"; denne Kugletrækker ſidder i Midten af Hornene, eller ſkrues, under Brugen, i en i Krabſerens Hoved værende Skruemoder.

Kragbjælke i en faſt Bro; der Unterzug oder die Tragſchwelle einer feſten Brücke; le corbeau d'un pont d'ormant; en Bjælke, ſom ligger paa Aagbjælkerne, og bærer Strækbjælkerne.

Krands i et Fletværk; der Kranz eines Flechtwerkes; le contour des brins de la claie; den beſtaaer af en ſmidig Green, ſom danner den øverſte Kant af Fletningen og forhindrer Fletværket forøven i at ſpringe op. = der Sattelkranz, der Aefter, After; le troussequin de la selle allemande; eller den bageſte Pauſche, die hintere Pauſche, ſee Sabel. = der Kranz oder die Lenkſcheibe, le jante de rond ou le rond; den tjener (i nogle fremmede Artillerier) til at forene For- og Bagvognen; af dem haves 2, hvoraf den ene, ved Bagvognen, der Oberkranz, le rond d'arrier-train,

beſtaaer af en Forening af 4 Fælger, med hvilken Fadningens forreſte Deel baade hviler og dreier ſig paa den anden (lignende) Krands paa Forvognen, der **Unterkranz**, r. d'avant-train, eller paa en **Krandsſkinne**, bande circulaire de frottement.

Krandscirkel; das Leerholz oder Wagnerlineal; le ceintre, alidade ou règle du charron; en ſtor Lineal med flere Huller i den ene Ende, der bruges af Hjulmageren til at afſlaae Hjulets ydre Rundring med.

Krantoug; das Hebezeugtau; le cable, cordage de chèvre; et hvidt, 20 Favne langt, $2\frac{1}{2}$ til 3″ (eller 4 til $4\frac{1}{2}$″) tykt, trosſeſlaaet Toug; det første bruges til Taillen ved den trebenede Kran, ſamt til Anlægningen af en Galei, det andet ved den firbenede Kran.

Kreds; Kreis; kaldes i den ſpredte Fægtning en ſluttet, kredsformig Stilling, ſom formeres af hver Peloton, naar en i Kjæde opløſt Bataillon pludſeligen trues med et Cavallerieangreb, ſaa at der ei bliver Tid til at formere Quarré eller Maſſe.

Kredsdannende Deel af Sappen, Bueſappe; bågsapp; der Einfaſſungsbogen der Sappe; portion circulaire ou tranchée courbe; to Sapper, ſom gaae i en Bueform mod hinanden, ſaaledes at de føre Beleireren omtrent paa en Trediedeel af Afſtanden imellem tredie Parallele og Ereten af Halvmaanernes fremſpringende Vaabenplads; fra Bueſappens Midte gaaes igjen ud med en dobbelt Sappe.

Krig, der Krieg; la guerre; en Kamp af flere i en Hob, eller til et Heelt forenede Mennesker, imod Andre; modſat Freden: efter Montecuccoli: en Tilſtand, i hvilken Hære ſkade hinanden paa al mulig Maade, hvis Ende (Diemed) er Seier; efter Clauſewitz: Fortſat Statspolitik med andre Midler, eller et Voldsmiddel til at tvinge Modſtanderen til Opfyldelſen af vor Villie. Der gives enten **borgerlige** (indbyrdes) eller **udvortes** (äuſſerliche) Krige; **Angrebs-** eller **Forſvarskrige**, **Hjælpekrige**, **Søe-** og **Landkrige**; ogſaa ſkjelnes Krigen, ſom føres paa Sletten, fra **Bjergkrigen**, og den, ſom føres **paa** Jorden, fra den **under** Jorden (**Minekrigen**). = med Benene (efter de Franſkes guerre de jambes), en Krig, der udmærker ſig ved hurtige Operationer, eller føres ved hurtige Bevægelſer i Felten og under Beleiringer. = (den lille) hvorunder i Almindelighed forſtaaes de Fægtninger, ſom forefalde imellem begge Armeers **Sikkringsdele** paa Streiftoge, o. ſ. v., og ſom i Særdeleshed udføres af de lette Tropper. De først omtalte Fægtninger kaldes ogſaa **Forpoſtkrigen**.

Krigsfod; der Kriegsfuß oder Kriegsſtand; le pied ou l'état de guerre; den Tilſtand ved en Armee, hvori den formedelſt en fuldtallig Styrke af Officerer, Mandſkab og Heſte, ſamt fuldkommen Krigsudruſtning, er ſlagfærdig. Man ſiger: at ſætte en Armee paa Krigsfod, mettre sur pied, og ſtaae paa Krigsfod, être sur pied.

Krigsfyrværkerilegeme; ernst-krop; das Ernstfeuer; artifice de guerre; kaldes, i Modsætning af Lystfyrværkerilegemerne, foruden alle Slags Ammunitionssorter ogsaa de Fyrværkerilegemer, som bruges i Krigen til Signaler, til at oplyse Terrainet, til at antænde Gjenstande, og til at afslaae Storme.

Kunsten at forfærdige alle disse Slags Legemer, kaldes **Krigsfyrværkeri**; pyrotechnie militaire.

Krigsraket; die Kriegsrakete; la rochette ou fusée de guerre, et Krigsfyrværkerilegeme, som i de nyere Tider er begyndt at bruges som Vaaben. Den bestaaer af 3 Hoveddele, nemlig:

1) **Selve Raketten**, le corps de la f., som atter bestaaer af:
   a) Hylsteret, die Hülse, la cartouche; og
   b) Satsen, der Satz, la charge.
2) **Projectilet**, og
3) **Stokken**, spöet, die Ruthe oder der Stab, la baguette de direction.

Hylsteret bestaaer for Tiden af Jernblik (de første engelske vare af Papir og lakerede; Birmanerne have endog anvendt udhulede Træstammer), dreven med en Krudtsats, saaledes at der indvendig dannes en kileformig Huulhed, **Sjælen** (die Seele, l'ame), kaldet, hvis Top ligger i nogen Afstand fra Hylsterets øverste Ende, og hvis Basis ligger i den nederste. Sjælen tilveiebringes enten ved at drive Satsen med hule Sættere over en Dorn (la broche), eller ved Udboring i den compact drevne eller pressede Sats, i hvilket Tilfælde den ogsaa kaldes **Boring**, die Bohrung. Det compacte Stykke fra Sjælens Toppunkt til henved Enden af Hylsteret kaldes **Tæringen** (die Zehrung, le massif de la f.) I den nederste Ende lukkes Hylsteret ved en Smedejerns Bund, der er tykkere i Midten og forsynet med et **Brandhul** (Brandloch, oeil), hvorudaf Tæringen brænder, og, formedelst Luftarternes Reaktion imod den øverste Deel af Sjælen, sætter Raketten i Bevægelse. Ovenpaa Tæringen drives eller presses et Lag Leer eller en Træbrikke (der Vorschlag oder die Schlagscheibe, le tamponnage, la rondelle ou rouelle en bois), der gjennembores, for at tilveiebringe Communication imellem Tæringen og Projektilet, som befæstes til denne og tændes fra Tæringen.

Projectilerne, som hidtil hos os ere forenede med Krigsraketten, ere:

1) **Brandprojectiler**, som have givet Raketten Benævnelsen: **Brandraket**, fusée incendiaire. De bestaae enten af en **Brandhue** (die Brandhaube, le pot ou chapiteau), eller af en **Karkasse**. Den første bestaaer af et Hylster af Jernblik eller Støbejern, hvis Diameter ved det første Slags er lidt større end Rakethylsterets, for at Huen, formedelst de ved det opskaarne Blik fremkomne Fjære, kunne surres fast til Hylsteret; ved det andet Slags er Huens Hylster lidt mindre end Rakettens, for at den kan sættes ind paa Enden af samme oven paa Leret. Selve

Befæstelsen skeer enten ved Hjælp af Surring eller Stropper. Brandhuen, som har flere Brandhuller, fyldes aldeles med Brandsats, og faaer indvendig Canaler, der føre fra Tæringen til Brandhullerne. Det er igjennem disse Huller, at Raketten meddeler sin Ild eller tænder. **Karkasen**, som er anbragt paa de Schumacherske Raketter, bestaaer af en Blikhylse med en 1 Tomme tyk Træbund og et fornittet Bliklaag; den fyldes med Brandsats og paasurres med Lærredsstrimler ligesom Brandhuen af Støbejern.

2) **Sprængprojectiler.** Dertil anvendes deels **almindelige** Granater af en til Rakettens Størrelse svarende Vægt, og deels særegne **Raketgranater.** De almindelige G. lægges med det udpillede Brandrør imod Hullet, der er boret i Midten af Leret, og Granaten befæstes med 2 eller 4 Stropper, der parviis forbindes ved Hyssing. **Raketgranaten** har omtrent samme Form som Brandhuen af Støbejern, men ingen Brandhuller paa Siderne, derimod et Brandrør. Den fyldes med Krudt ligesom de almindelige Granater. Befæstelsesmaaden er som ved Brandhuen.

3) **Massive Kugler**; de ere kun anvendte ved de mindre Calibre, og befæstes ved Blikstrimler og en Fjærring, anbragt paa Hylsens øverste Ende.

4) **Kardætsker.** Den danske Raketkardætsk er en Jernblikbosse med en Træbund og et halvkugleformigt Trælaag. Bossen fyldes, alt efter Kuglernes Størrelse, med 42 til 100 smedede Kugler, og fæstes formedelst Fjædre paa samme Maade som ved Blikbrandhuen. Bossens Sprængning skeer ved en liden Krudtladning, som tændes fra Tæringen, i det samme Øieblik Raketten er udbrændt.

I andre Lande har man desuden anbragt smaa Vagtelkardætsker og andre Variationer af de her nævnte Projectiler paa Enden af Raketten.

Stokken, der styrer Raketten under Bevægelsen, og til dette Øiemed sidder ved dens nederste Ende, er i Almindelighed firkantet og noget tyndere i den Ende, som vender fra Raketten, samt af meget tørt og skært Træ. I den tykke Ende er den udhøvlet huult efter Rakettens Rundning; denne Ende kaldes paa Tydsk der **Löffel.** Ved Brandhullet forsynes Stokken med en Jernplade, for at hindre Træet fra at forbrændes. Den fæstes, enten ved Surring eller ved Paabøiling, saaledes til Hylsen, at Tyngdepunktet ligger (alt efter Projectilets Vægt) nogle Tommer fra Brandhullet henad Projectilet. Ved de nyeste Raketter falder Tyngdepunktet sammen omtrent med Satsens Tyngdepunkt. Denne Bestemmelse af Tyngdepunktet kaldes at **afbalancere** Raketten.

Istedet for Stokken har man foreslaaet at anbringe **Vinger**, at forsyne Hylsen med spiraldannede Forhøininger, samt at give Brandhullerne en skjæv Boring, men uden Held.

Da der haves Raketter af forskjellige Størrelser, benævnes de i Almindelighed efter deres udvendige Diameter i Tommemaal. Vi have Raketter fra 2 til $4\frac{1}{2}$ Tomme ($31\frac{1}{2}$ ℔). See Art. **Raketaffûtage, Faldskjermraket.**

Krogklammer, see Jernklammer.

Krokere; krokiren, das Krokiren; le levé à vue, le dessin du terrain au canevas; optage en Egn efter Diemaal; udfylde Nettet ved topographiske Opmaalinger.

Krone (dobbelt); see Kronværk.

Kronfistel; die Hornburchfäule; le javart encorné; et Fistelsaar i Kronen af Hestens Hov.

Kroning (Glaciets); die Krönung des Glacis; le couronnement du chemin couvert; kaldes det Tranchéearbeide, som føres langs med **Angrebsfronten**, tæt ved Glaciets Crete, enten sammenhængende eller med Mellemrum, og som tvinger Fienden, alt som dette Arbeide rykker frem, til at trække sig tilbage i sine indadgaaende Vaabenpladse. Fra Kroningen bringes fremdeles det fiendtlige Skyts aldeles til Taushed, og lægges **Breche** i de Værker, der skulle stormes. = Brystværnets; die K. der Brustwehr; le c. du parapet ou de la sape par des fascines; belægge Kronen (Toppen) af den flygtige Sappes Brystværn, eller Skandsekurvene i den fulde Sappe med Faskiner (**Kroningsfaskiner**) for at forhøie dem; det sidste skeer tillige ogsaa for at forene Kurvene.

Kronværk; das Kronwerk; l'ouvrage à couronne; et Udenværk, hvis Befæstningsfront støder sammen under en stump Vinkel, og bestaaer af 2 halve og een heel Bastion, som ere forbundne ved Courtiner (Mellemvolde). = dobbelt, eller **dobbelt Krone**; dobpeltes K.; double couronne; et Værk med tre forskjellige Befæstningsfronter, som ere befæstede ligesom et simpelt Kronværk.

Krop, Kropflod eller **Overke**; die Druse, der Kropf; la gourme; denne Sygdom hos Hesten er kjendelig derved, at den har Feber, viser sig dorsk, er mat, lægger sig, hoster, har udbredte Kjertelhævelser i Kjævekulen, og at der sædvanlig tillige flyder en Vædske af Næsen og Øinene. Sygdommen er smitsom.

Krudt; das Pulver oder Schießpulver (fordum das Zeug); la poudre ou poudre à feu; en Blanding af Salpeter, Kul (kol) og Svovl (svalvel), hvis Forbrænding frembringer en Udvidelse af Luftarter, der anvendes i den nyere Krigskunst til at sætte større og mindre **Projectiler** i Bevægelse, idet de meddele disse deres Hastighed.

Roger Baco omtaler allerede 1220 Krudtet og dets ødelæggende Virkninger, ligeledes beskriver Albertus Magnus Krudtet 1280; imidlertid ere de første bestemte Efterretninger om Krudt fra 1338. See **Knaldkrudt.**

Ligesom **Satsforholdet** næsten i alle Artillerier er forskjelligt, saaledes haves ogsaa forskjellige Angivelser om Krudtets Kraft, der formenes at variere fra 2000 til 18000 Atmosphærers Tryk; (en Atmosphære regnes til omtrent 15 ℔ paa en Qvadrattomme).

Førend Krudtkorningens Opfindelse (i det 16de Aarhundrede) kaldtes det grovere Krudt „**Knollpulver**", poudre en grumeaux, Knoldkrudt; i Modsætning af **Meelkrudt**. Man befugtede nemlig Meelkrudtet (i hvilken Skikkelse alt Krudt tilberedtes), og gjorde deraf en Deig, som tørredes, og siden knustes grovt. En Blanding af Meel- og af „Knoldkrudt" ansaaes for særdeles skikket til Skytset.

Efter Korningens Indførelse erholdt Krudtet efter dets Bestemmelse og Fabrikation forskjellige Benævnelser, nemlig:

Slangekrudt; Schlangenpulver, som var det sletteste og i Kornet groveste K.

Kartovkrudt; Kartauenp., af Mellem-Korn, og

Hagekrudt; Hakenpulver, som var det fineste og bedste Krudt, og især brugtes til Dobbelthager, Musketter og Morterer.

Nu omstunder fabrikeres efterfølgende Slags Krudt:

Jagtkrudt; Jagd-, Mohn-, Bürsch-, Pirsch- oder Pürschpulver; poudre à giboyer ou de chasse; det i Kornet fineste og tillige stærkeste K., af hvilket haves forskjellige Variationer, saasom: poudre fine, Feinpulver; p. d'élite ou superfine, superfein P., som har et endnu finere Korn end det foregaaende, og p. royale, Königs- oder Fürstenpulver, den fortrinligste Sort. Jagtkrudtet bruges i Artilleriet til Skudproven med Haandskydevaaben.

Krigskrudt; Kriegspulver oder Hakenpulver; p. de guerre, som benævnes efter dets Anvendelse:

Kanonkrudt, styckekrut, das Stückpulver oder ordinaires P., poudre à canon; eller

Musketkrudt, handgevärs-krut, Gewehr- oder Fein-Pulver, poudre à mousquet ou à fusil.

Begge Sorter ere i Almindelighed kun forskjellige i Kornets Størrelse, og selv dette finder ei Sted, hverken hos os, i Sverrig eller i Frankrig.

Sprængkrudt; bergs-krut; Spreng-, Berg- oder Grubenpulver; p. de mine; den svageste Sort Krudt, som anvendes i Bjergværkerne.

I Frankrig og Østerrig haves endnu et 4de Slags Krudt, som kaldes poudre blanche, **Scheibenpulver**, og bruges ved Skiveskydning; det er svagere end Jagtkrudt; og i Frankrig et 5te Slags, som kaldes poudre de traite; Handelskrudt, Ausfuhrpulver (til Afrika), dette er et finere Slags Sprængkrudt, men af en endnu ringere Styrke. See Art. **Normalkrudt**.

Efter Fabrikationsmaaden haves følgende Benævnelser:

Friskt K., frisches oder neugefertiges, p. verte, som endnu ikke er kornet.

Kantet K., eckiges, anguleuse, som fabrikeres efter den almindelige Maade, ved at sigtes igjennem **Kornesigten**, eller ved

at kornes ved riflede Cylindre, og i dette Tilfælde kaldes paa Tydſk **Schieferpulver**.

Rundt K., rundes P.; p. ronde, ſom fabrikeres i **Bern** og andre Steder, ved at runde det kantede Krudt i en Sæk af Bomuld, ſom udſpændes trommeagtig over to Træſkiver (la bobine); den dreies omkring en med horizontalliggende Lægter beſlaaet Trætavle, hvorved Afrundingen bevirkes. Paa en lignende Maade ſkeer dette ogſaa i **Neiße**. I Frankrig fabrikeres det runde Krudt, ſiden 1813, efter Baron Champy's Forſlag, paa en hurtigere, ſparſommeligere og tillige ſikkrere Maade end det kantede, ved Hjælp af ſaa kaldte **Kjærner** eller **Frøkorn**.

Presſet K.; gepreßtes P.; p. pressée, K., ſom er presſet til Kager (ſee **Krudtkage**), forinden dets Korning.

Poleret K.; polirtes, geglättetes P.; p. lisée ou lustrée dans un tonneau, nommé lissoir, die Pulverglätttonne, Poleertønden.

Omarbeidet K.; umgearbeitetes oder wiederhergeſtelltes P.; p. radoubée; K., ſom har været havareret, verdorben, avariée; ſee **ſteenløbet Krudt**.

Krudt (dovent) kaldes det, ſom foraarſager baade ſvage og ulige Virkninger; ſaadant er meget ſort, ikke glat i Kornet, og lader ſig gnide til Meel imellem Fingrene; i Almindelighed et Tegn paa dets Fugtighed. I Fyrværkeriet forſtaaes ved dovent K., **faules** eller **ſtilles Pulver**, poudre muette ou sourde, Krudt, ſom brænder langſomt (ikke detonnerer).

Med Henſyn til Krudtets **Antændelſe** exiſtere følgende Theorier: **den ſucceſſive Antændelſe**, die ſ. Anzündung, **inflammation s.**, benævnt den **Belidorſke** Antændelſes Theorie. Efter denne ſkeer Antændelſen, der tillige indbefatter Forbrændingen, meget hurtigt, og med ſtedſe ſtigende Haſtighed, dog, med Henſyn til Forplantningen, lagviis i Krudtmaſſen, og ikke engang ſaa hurtigt, at den ſtedſe kan naae Projectilet. (**Belidor**, berømt franſk Mathematiker, Ingenieur og Artilleriſt, født 1697, ſkal være den førſte, ſom — omtrent i Aaret 1731 — anſtillede Betragtninger over Maaden, hvorpaa Krudtet virker.) Den **momentane** Antændelſe, die m. A., i. m., eller **Robin's** Theorie. Denne engelſke Mathematiker (født 1707, døde 1751 ſom General-Ingenieur ved det engelſk-oſtindiſke Compagnie) antog, at alt Krudt antændes og forvandles til Luftarter, forinden Projectilet er rykket et mærkeligt Stykke frem i Løbet. Begge diſſe Theorier ere ſenere blevne modificerede derhen: at Antændeligheden beroer paa Reenheden af Krudtets Beſtanddele, paa Krudtets Tørhed, paa Varmegraden af det antændende Legeme, paa Kornenes Tæthed og deres Overflades Beſkaffenhed, og endelig paa Krudtmaſſens Form og Størrelſe under forreſten ſamme Omſtændigheder. Selve Antændelſen ſkeer i et Skydevaaben, ved at Ilden førſt meddeler ſig til Krudtets Kuldele.

Krudtbarille; das Barilfaß oder Beutelfaß; baril à poudre ou à bourse; en lille Tønde, som forsynet med en Pose af Læder, istedet for et Laag. I denne gjemmes Ladningerne, Fængshulsrørene, o. s. v. bag Skytset paa de faste Batterier.

Krudtbænken i Krudtmagazinerne; en stor Træskasse, der kan rumme flere Centner Krudt, forsynet med en Skaade ved Bunden, hvorigjennem Krudtet kan udtages, og som er stillet paa Bukke saa høit iveiret, at en Tønde kan staae under Udløbet. Paa denne Bænk udtømmes saadanne Krudttønder, der behøve Reparation og ei strax kunne ombyttes med andre.

Krudtgrever (efter Fibiger); das Knirschpulver; le relien; de grovere Dele af revet Kornkrudt, som blive tilbage i Sigten.

Krudthorn; das Pulverhorn; i Artilleriet: die Ludelbirne; corne à feu ou poire à poudre, ou corne d'amorce; et Gjemsel til Geværkrudt, og i Artilleriet til Fængkrudt.

Krudtkage; der gemahlte Pulversatz, der Pulverkuchen oder Pulverpreßkuchen; la pâte ou la galette à grener; Krudtsats, som er sammenpresset i en Valsemølle, for siden at kornes. = der Pulverkuchen oder die Pulverkruste; le gateau; den faste Krudtsats, som bliver siddende under Stampeskoen paa Krudtstampen i Stampemøllen.

Krudtkammer i et Gevær; see Geværløb.

Krudtkarre; see Patronkarre.

Krudtknubber eller Klodser; crocs de poudre; kaldes de Krudtkorn, som ved Korningen ikke have erholdt et ordentligt Korns Dannelse. De kaldes af nogle tydske Skribenter **Pulvergriefen**.

Krudtkorn; das Pulverkorn; grain de poudre; et enkelt Korn Krudt. Figurligen siges om de uforbrændte Korn af en antændt Krudtladning: døve eller døde K., kraftløse Kørner, taube Pulverkörner, (hvorpaa der ikke haves nogen Benævnelse i det franske Sprog).

Krudtklump; der Pulverklumpen; boule de poudre; kaldes de uformelige Masser, som fremkomme a) ved Krudtpoleringen i Tønder, idet det fugtige Krudtstov hænger sig ved Tøndens Vægge, og som, løsrevne ved Tøndens Bevægelse, blande sig i større og mindre Dele med det kornede Krudt; b) naar Krudtet er steenløbet.

Krudtladning; die Pulverladung; la charge à poudre; den Mængde Krudt, som bruges til at sætte et Projectil i Bevægelse, eller som behøves til en Mines Sprængning. I Artilleriet bruges følgende Ladninger:

til **Prøveskydning**, zur Probebeschießung, c. d'épreuve; den varierer efter Omstændighederne og bestemmes ved enhver forefalden Prøve især.

Feltladning; volle Ladung, oder L. zum Feldgebrauch); c. de guerre; den er $\frac{1}{3}$ kuglevær.

Exerceerladning; die schwache oder Schulladung, c. d'école; en $\frac{1}{6}$ Kuglevægts Ladning, til Exercice og Maneuvrer.

Ladning til Salut-, Signal- og Alarmskud; $\frac{1}{2}$ kugleskvær.

Kammerfuld L., die kammervolle oder stärkeste L.; la charge à chambre pleine; en saa stor L., som Morterens Kammer rummer.

Sprængladning; see d. Ord.

Store Haubitsladning; die große L. für Haubitzen; la grande charge; den udgjør ved den 36-pundige H. $2\frac{1}{2}$ ℔; den 20-pundige H. 2 ℔, og den 10-pundige H. $1-1\frac{1}{2}$ ℔.

Mellem Haubitsladning, den udgjør ved den 36-pundige H. $1\frac{1}{2}$ ℔, ved den 20-pundige H. 1 ℔, og ved den 10-pundige H. $\frac{3}{4}$ ℔.

Lille Haubitsladning, die kleine L. für H., petite charge; ved den 36-pundige H. $\frac{3}{4}$ ℔, den 20-pundige H. $\frac{1}{2}$ ℔, og den 10-pundige H. $\frac{3}{8}$ ℔.

Ladning til at afblæse et Skyts; die L. zum Ausflammen; c. à flamber; af $\frac{1}{6}$ Kuglevægt; see Afblæse.

Udslagsladning; see Udslag.

Krudtladningen til Musket-Kuglepatronen er $2\frac{1}{4}$ Qvintin, til Jægerpatronen (til Riflen) $1\frac{5}{8}$ Qvintin, til Karabin-Kuglepatronen $1\frac{5}{8}$ Q., til Pistol-Kuglepatronen $1\frac{1}{8}$ Q. Til Rendekuglepatronen finder samme Forhold Sted.

Krudtledning; die Pulverleitung; la traînée de poudre, les portefeux des mines; see Ledeild.

Krudtmaal (i Soart. **Krudmaad**); das Lademaaß, die Ladung, das Pulvermaaß, Pulvercîment oder der Pulvercymenter; la mesure à poudre; et Maal til Krudtladningernes hurtige Afmaaling istedet for Afveining; see Grademaal.

Krudtmølle; krutqvarn; die Pulvermühle; le moulin à poudre; Bygningerne paa et Krudtværk, hvori Krudtet fabrikeres; der haves **Stampemøller** og **Valsemøller**.

Krudtopfeining; das Pulverkehrigt; balayure de poudre; det Krudt, som feies sammen efter Arbeidet i Laboratoriet og i Krudttaarnet.

Krudt-Poleermølle; das Pulverglätthaus, die Pulverrundmühle, oder Pulverrundirmühle, lissoir, bâtiment pour le lissage de la poudre de chasse; Bygningen eller Localet, hvor Jagtkrudt poleres.

Krudt-Poleertønde; die Polirtrommel, das Polirfaß; le lissoir à poudre; en Tønde af forskjellig Construction, hvori Musketkrudtet i nogle Lande poleres (afslibes) ved dens Rotation.

Krudtpresse; die Pulverpresse; la presse hydraulique ou à vis pour la fabrication de la poudre; en hydrauliisk eller anden Presse, hvori Krudtsatsen presses til Kager (istedet for at stampes eller males), for siden at kornes.

Krudtprøve, derunder forstaaes baade Maaden, hvorpaa Krudtet proberes, og et mindre Qvantum af Krudtet, som udtages, for at bedømmes.

Krudtprøver; die Pulverprobe, (die Maſchine); éprouvette; et Redſkab til at prøve Krudtets Styrke, hvorunder i Almindelighed forſtaaes **Krudtprøvemorteren**, der Pulverprobe-Pöller, der Probirmörſer oder Probeböller; en Metal- (i nyeſte Tid Jern-) Morteer, ſtøbt til en Fod under en Vinkel af 45°, og faſtſkruet til en Jernblok, o. ſ. v., den blev indført i Frankrig 1685. Ved ſelve Proven ſkal den kaſte en Metalkugle af 57 ℔ og 26 Lods Vægt, 400 Alen bort, ved en Krudtladning af 6 Lod, der netop rummes i Morterens Cylinder-Kammer.

Foruden den her omtalte Prøvemorteer, haves endnu følgende Maſkiner til ſamme Øiemed:

Furttenbachs Krudtprøver fra Aaret 1626; die kleine Pulverprobe, oder die P. mit der gezähnten Stange; é. à cremaillière; en liden, verticalſtaaende og til en Træplanke befæſtet Metalmorteer, hvorpaa ſættes en Metalcylinder, **obturateur**; denne bevæger ſig ved Ladningens Affyring op ad to Metaltraade, der ere befæſtede til en Galge, hvis ene Opſtander er forſynet med bevægelige Takker, ſom opfange Cylinderen, naar den har naaet ſin ſtørſte Kaſtehøide, og tjene ſom Inder for ſamme. Saaledes ſiges: Krudtet **ſlaaer**, das Pulver ſchlägt, f. Ex. 50 Grader, naar Cylinderen ſtandſer ved denne paa Opſtanderen markerede Inddeling.

Dupprøven eller **Stangmorteerprøven**; die Doppprobe, den ſamme ſom foranførte, men efter en ſtørre Maaleſtok. Morteren ladés med 2½ Qvintin Krudt, ſom ſkal kaſte en Trædup af 4 Lods Vægt, paa 100 à 150 Fods verticale Høide. Kaſtehøiden obſerveres ved Hjælp af en ved Morteren opreiſt Stang, ſom er inddeelt i Fod, eller ved Hjælp af en ſaadan Inddeling, anbragt paa et Taarn eller desl. I den ſenere Tid, da denne Prøve blev brugt, anvendtes der iſtedet for Trædduppen en 1-pundig Jernkugle, ſom med ommeldte Ladning ſkulde opnaae 40 à 60 Fods Kaſtehøide. Denne Prøve, der bruges i Udlandet til Jagt- og Geværkrudt, er hos os affkaffet ſiden 1832.

Meyers Prøver; die ſchwediſche Pulverprobe, hvorved i Almindelighed forſtaaes Meyers Prøvemorteer, formedelſt hvilken Krudtets relative Kraft prøves ved dets verticale Kaſtehøide og i Princip et er overeensſtemmende med Dupproven.

Arcy's Krudtprøver; é. du chevalier A. Ved dette Inſtrument beſtemmes Krudtets relative Kraft ved Recülen af en liden ſom Pendul ſig bevægende Kanon, der befæſtes i en horizontal Stilling til en vertical hængende Pendul, idet de opnaaede Grader af Recülbuen angives formedelſt en ſæregen Indretning, en Viſer. Senere er denne Prøve bleven meget forbedret i England af Hutton, hvis Aarſag den vel kaldes i Sverrig „engelska prölvaren"; (ſee Arcy's Forſøg til en Theorie for Artilleriet, Bottée's og Riffault's fortrinlige Værk om Krudtets Fabrikation).

Piſtolprøven; die Pulverprobe mit dem gezähnten Rade; é. à roue dentée, en forme de pistolet; et Slags Piſtol med et i Grader inddeelt Hjul med Takker, som holdes af en Fjæder og er forſynet med en Hals, som dækker Mundingen af en lille Morteer. Ved Affyringen af Morteren ſlaaes Hjulet et viſt Antal Takker tilbage, hvorefter Krudtets Styrke bedømmes; ſee ovenfor omtalte Værk af Bottée og Riffault.

Fjæder Krudtprøver; die Feder-Pulverprobe, é. à ressort, er en fælles Benævnelſe paa alle Krudtprøvere, hvis Projectil ſtandſes ved Fjædre, ſaaſom Piſtolprøven, Regniérs Schneller-Krudtprøve, éprouvette à péson, o. ſ. v., og ſom anvendes til Jagtkrudt; i Modſætning af disſe Prøver kaldes de andre, ſom drive Projectilet paa en vis Diſtance, Kugleprøver, Kugelpulverproben, é. à boulets.

Krudtſats; der Pulverſats; la matière pour la poudre; Blandingen af Salpeter, Kul og Svovl. Den Sats, ſom under Fabrikationen i Stampemøller bliver ſiddende i Hjørnerne af Potterne, kaldes den faſte K., der feſtgeſtampfte P., le culot ou faux-culot. Kaſter Stamperen nogen Sats, formedelſt en for ringe Grad af Fugtighed, ud af Potten, ſiges Krudtſatſen eller Satspotten: at ſtøve, der P. ſtaubt, verſtaubt oder das Stampfloch bläßt, la m. soufle.

Krudt-Sigtehuus; das Pulverausſtäubehaus; le bâtiment de l'époussetage; en Bygning paa Krudtfabriker, hvor det nykornede Krudt ſtovſigtes.

Krudt-Sigtekaſſe; der Pulver-Siebkaſten, die Körnbank; la maye; en ſtor Kaſſe med Lægter i Lysningen, hvori det ſigtede Krudt falder, idet Sigterne bevæges paa disſe Lægter.

Krudtſkee; die Raffſchaufel; main ou curette; en Skee til Satſens Omflytning, fra den ene Potte til den anden, i en Krudt-Stampemølle.

Krudt-Skilleſigte; sorterings-såll; das Scheideſieb oder die Pulverſege; l'égalisoir; en Sigte til at adſkille de ſtørre og mindre Krudtkorn fra hinanden. I en Krudt-Sigtemaſkine kaldes den øverſte Sigte, das grobe Sieb, le sur-égalisoir; den holder de grovere Korn tilbage, og den nederſte, das feine S., le sous-égalisoir, giver Slip paa Stovet.

Krudtſlam; der Pulverſchlamm, Schleim oder Rückſtand; la crasse de la poudre; Reſiduum af forbrændt (detonneret) Krudt. Slammen beſtaaer efter Meineke af uforbrændt Kul 0,10; kulſyret Kali 0,05, reent Kali 0,05, ſvovlſyret Kali 0,05 til 0,10, Svovlkali 0,75—0,70 = 1,00. Den Mængde Slam, ſom bliver tilbage i Skytſet, angives at være $\frac{1}{10}$ af Krudtets Vægt.

Krudt-Stampemølle; krut-stamp qvarn; die Stampf-Pulvermühle; le moulin à poudre à pilon; en M., hvori Krudtets Beſtanddele (Satſen) blandes og bearbeides ved Hjælp af Stamper, (Stampfen, pilons), enten i Gruber (eller Kummer, mort-

lar, Mörser, Tröge, Gruben oder Hafen, mortiers), som ere udhulede i **Kumholtet**, (der Grubenstock, la pile) og have en **Prop** af haardt Træ, der Bodenpfropf, Spiegel, le tampon, i deres Bund, hvorpaa **Stampskoen**, der Stampfkolben oder Schuh, le boîte ou le sabot, arbeider, eller ogsaa i **Metalpotter**, Stampftöpfe, saaledes som paa Frederiksværk. I hver Mølle haves i Almindelighed 2 Rader Stamper, af hvilke een kaldes en **Stampesats**, Stampfensatz, batterie, (hos os **Pottesats**) og som sættes i Bevægelse ved en og samme Velbom. Naar Stamperne ved at falde i Kummen, ikke hver Gang støder paa et nyt Lag Sats, siges den at **stampe paa Proppen**, eller paa Bunden, den Boden stampfen, battre le fond. Istedet for Stamper bruges i Sveits **Hamre**, martinets, som ligeledes sættes i Bevægelse ved en Velbom. 1435 byggede Harscher i Nürnberg den første Krudtmølle med Stamper.

Krudtstøv; krut-dolt; der Pulverstaub; le poussier; **fugtigt K.**, frischer P., p. vert; det, som fremkommer ved Korningen; **tørt K.**; trockener P.; p. sec; det, som dannes saavel ved Poleringen, som ved Tørringen, og som er uddraget ved Støvsigtningen o. s. v.

Krudttaarn; das Pulvermagazin; magazin à poudre; en Bygning til Krudtets Opbevaring i og udenfor Fæstninger; de første ere bombefrie, bombenfest, à l'épreuve de bombes; de andre, som kaldes Luftmagaziner, Luftpulvermagazine, magazins de sûreté, ere almindeligen let byggede. De Franske kalde dem de sûreté, fordi de ved deres Beliggenhed udenfor Byen sikkre Indvaanerne for mulige Ulykker. Interessante Efterretninger om K. findes i Magazin for militair Videnskabelighed 7de Aarg. 4de H.

Krudt-Valsemølle; krut-vallsqvarn; die Walzen- oder Rollwerks-Pulvermühle, le moulin à poudre à meules; en Mølle, hvori Krudtsatsen blandes og bearbeides paa en Bane (et Trug), **Liggeren**, Løbertruget, botten, der Lagerstein, Beyer, Lauftrog, Kessel oder Pulverrollen, meule gisante, piste ou auge de roulage, ved Hjælp af to **Løbere** (Mølleslene), vallsar, Läufer, meules roulantes ou tables, som dreie sig om en Axel paa **Løberspindelen**, der König, l'arbre vecteur, og knuse Bestanddelene ved deres Tyngde. Banen, som enten er af Steen, (Stinkstein), Kanonmetal, Støbejern eller Egetræ, er omgiven af en Krands eller et Bryst (hvorved Truget dannes), og har et Trælaag, som forhindrer Satsen fra at falde ud. Ved Spindelen er der anbragt 2 **Skrabere**, Streicher, servantes, som kaste Satsen til Midten af Truget, for at den stedse kan komme til at ligge under Løberne, der ligeledes ere enten af Stinkesteen eller Metal. (Paa Frederiksværk haves ingen Valsemølle).

Krudtværk; krutbruk, die Pulverfabrik, la poudrerie; et Etablissement, bestaaende af forskjellige isoleret liggende Bygninger, sædvanligt af Tømmer, hvori Krudtet tilvirkes; de fornemste af disse Bygninger ere: Magaziner til Salpeter, til Svovl og til Kul;

Sats-Veierhuſet, das Satz-Abwiegehaus, bâtiment de composition ou de dosage; Stampemøllen, die Stampfenmühle, moulin à pilons, eller Valſemøllen, hvori Krudtſatſen blandes; Kornehuſet eller Kornemøllen, das Kornhaus, die Kornkammer; bâtiment de grenoirs. Magazinet for det friſke Krudt; Torreſtuen, torkstuga, die Trockenſtube, le séchoir ou la sécherie artificielle; Sigtehuſet, das Ausſtaubehaus, b. de l'époussetage, og Indpakningsſtuen, der Einſpündeſaal, atelier de l'ensonçage, hvor Krudtet pakkes ind i Tønder, krutfastager eller krutkärl, Pulverfäſſer, barils à p., for ſiden at opbevares i Krudtmagazinerne.

Krumſpade; die Erdſchaufel oder der krumme Spaten; escoupe du mineur; den bruges af Mineuren til at paalæſſe den løsſlagne Jord.

Krumſætter; ſee. Viſker.

Krybbebiden; Aufſetzen, Bahren beißen, Bahren drücken, göcken, göſchen, koppen, kotzen, krippen, krötzen oder rülpſen; tiquer; gylpe eller ſætte i Krybben.

Krybbebider; der Bahrenkopper, Bärengrolzer, Krippenbeißer oder Krippenſetzer; le tiqueur-rongeur; en Heſt, ſom ſluger Vind ved at ſætte (bide) i Krybben, hvorved Tænderne afſlides.

Krybbeſlider; en Heſt, ſom afhvæſſer Tænderne mod Krybben, uden at bide deri; ſee Krybbebider.

Krydsklammer; ſee Jernklammer.

Krydsſkrue; ſee Svandsſkrue.

Krydstoug; ſee Spændtoug.

Krydstraverſe; die Kreuztraverſe, le blockhaus en croix; et Blokhuus, ſom danner et Kors, og baade tjener ſom Traverſe og Opholdsſted.

Krykke; der Abziehſtock; en Klods, hvorpaa Løbet lægges, under Aftrækningen med Sletfilen.

Krykrasp; die Ruthraſpel; écoine ou écouanne; en krum Rasp til at glatte Pibe- og Ladeſtokrenden (er ei almindelig hos os).

Krænge, et Die paa en Line eller et ſmekkert Toug, for deri at bugge en Hage.

Krængeſtik; et St., beſtaaende af 2 ombreiede Dier paa et Toug eller en Tailleløber, for deri at hugge en Taille.

Kuffert; der Koffer, coffre (cofans), espèce de petite caponnière etc., et mindre Slags aabne Caponierer, ſom i Særdeleshed faaer dette Navn, naar den ligger tværs over Graven. Har den kun et enkelt glacisformet Bryſtværn, kaldes den Halv-Kuffert, halber K., demi-caponnière.

Kugle i Munden (afmarchere med); mit Kugel im Munde abziehen; et Udtryk, ſom ſædvanlig forekommer i Capitulationer, hvori der tilſtedes Beſætningen fri Afmarche, og betegner: med ladt Gevær og 3 Patroner i Forraad. Det hidrører fra den Tid, da Patrontaſken endnu ikke var indført, og da Hageſkytten, ſom medførte Krudtladningerne i Træhylſer, pleiede, for hurtigere at kunne

lade, at tage 3 Kugler i Munden fra sit Forraad i Læderpungen ved Vandoleret.

Kuglebane; la trajectoire, la ligne de tir (efter Cotty); et Ord, som rigtigere betegnes af Tydskerne ved **Flugbahn**, og hvorunder forstaaes i Practiken den krumme Linie (Curve), som et Projectil beskriver, der er sat i Bevægelse igjennem Luften; den inddeles i **opstigende** og **nedstigende** Deel eller Green; branche ascendante et descendante. Det Punkt, som forbinder begge disse Grene og er det høieste Punkt i Banen, kaldes **Toppunkt**, der Culminations- oder Scheitelpunct; det Rum, hvorigjennem Projectilet synker, medens det er underveis i sin Bane, **Faldhøide**, og Afstanden fra **Kaste-** eller **Skydepunktet** (Kuglebanens Begyndelsespunkt i Mundingen af Skytset) til det Punkt, hvor Projectilet skærer Horizontalen 2den Gang, kaldes Distancen, **Skudvidde** eller den horizontale Kastevidde.

Kuglefanger, eller Kugleopfang, der Kugelfang, Kugelfänger oder Scheibenberg; la butte; en Jordvold, der kastes op paa Skydebanen (der Scheibenstand, le tir), for at opfange de udskudte Kugler, og foran hvilken Skiven opsættes.

Kugleform; die Kugelform, das Kugelmodel; le moule à balles; Formen, hvori Blykuglerne støbes. Ved Kugleformen til Riflen ere begge dens Arme indrettede til at kunne tjene som Skruetrækker.

Kuglegaard; der Kugelgarten, parc des projectiles empilés par calibres; Pladsen, hvor Projectilerne ere opstablede og ordnede efter deres Caliber o. s. v.; see Kuglestabel.

Kuglekasse; der Kugelkasten ohne Deckel, caisse à balles (ustensile à la coulée des b.); en K., hvori de nystøbte Blykugler lægges til videre Behandling (Afklipning og Pudsning). Ogsaa en Kasse med Laag, hvori de færdige Blykugler opbevares i Magazinerne.

Kugleknap; der Kugelknopf; balle d'acier, munie d'une manche et entaille à sa surface; elle sert à limer les moules à balles; Redskab til at uddreie Kugleformen.

Kugleleie; kulans läge; das Kugellager, le logement du boulet, kaldes en Fordybning i Sjælens nederste Væg, paa det Sted, Kuglen kommer til at ligge, naar Kanonen er ladt. Det fremkommer af Kuglens Vægt i Forbindelse med Krudtgassets Tryk paa samme, hvilket, igjennem Spillerummet, strømmer ud imellem Kuglen og Sjælens øverste Væg. For at forhale Leiets Fremkomst, og især for at vedligeholde Tjenstdygtigheden af et saadant bedærvet Skyts i længere Tid, har man foreslaaet at anvende **Træ-Speile**, som flytte Kuglen længere frem i Sjælen.

Kugleovn; der Kugelglühofen; le fourneau pour tir à boulets rouges; O., hvori Kuglerne glødes til Skydningen med gloende Kugler.

Kugleplaster; fetlappen; das Kugelfutter, oder Kugelpflaster; le calpin ou la doublure; for Rifler, forfærdiges af Bomuldstøi,

saasom Schirting eller Bommesie, og smøres med Tælle paa den Side, der kommer i Berørelse med Løbet. Ved vort Laboratorium ere de hidtil udklippede og leverede firkantede; i Udlandet udhugges de med et huggjern; das Pflasterhaueisen, emporte-pièce pour les calpins.

Kuglepresse; die Kugelpresse; balancier emporte-pièce pour balles; en Maskine, hvori de støbte Blykugler presses og tillige afpudses.

Kuglepudsetang; das Abstoßeisen oder die Abstoßzange; la triquoise; en Tang, hvormed de nystøbte Blykugler afpudses, befries fra Støberanden. Et andet til samme Diemed indrettet, kunstigt Instrument fører Navn af **Kugelabzwickmaschine**, ébarboir.

Kugleræke; die Tresse; Kugeltresse; le chapelet des balles; et vist Antal sammenhængende Blykugler, saaledes som de komme ud af Formen.

Kuglestabel; der Kugelstapel; pile de boulet; en i en vis Orden paa hinanden lagt Mængde af Kugler.

Kugletrækker; see Kradser.

Kuller eller Koller; en Hesteſygdom, der enten bestaaer i et Slags Raserie, og i dette Tilfælde kaldes **Flyvekuller**; der rasende oder fliegende Koller; eller Solkuller, der Sonnenkoller oder Sonnenschuß, naar den hidrører fra Solstik; le vertige de sang ou v. furieux; eller i en stille Dosighed, og kaldes da **Dødkuller** eller den gale eller stille Kuller; der dumme oder Schlafkoller, der stille Koller; — tranquille.

Kulmile; resmila; der Meiler oder Kohlenmeiler; la meule pour carboniser le bois; en rund Dynge af Træstykker, opstablede omkring en Stang (die Quandelstange), bedækket med Græstørv (die Meilerdecke, enveloppe) og forsynet med Lufthuller, Zuglöcher, évents, hvilken Stabel antændes og brændes til Kul. Stedet, hvorpaa en Mile staaer, die Meilerstelle, kaldes paa Fransk la faulde ou fauldes. Midten af M. kaldes „der **Quandel**" og de midterste Kul i Milen „**Quandelkohlen**, les coeurs; de ere altid de mindste og bedste.

Kumtseletøi; lokär; das Kummtgeschirr; le harnais à colliers. Det er hos os i Aaret 1830 bleven foreslaaet til Gaffelbomskjøretøier, og adskiller sig fra **Stavseletøiet** fornemmelig ved **Kumtpuden**. Kumten bestaaer af 2 **Kumtjern** eller Kumtboiler, bøyglar, Kummtleisten oder Kummtfedern (af Træ, Kummtstöcke oder Kummthölzer) aftelles, og **Kumtpuden**, das Kummtkißen, le panneau du collier, hvortil de første ere fæstede. Kumten lægges omkring Hestens Hals og hviler som Stavtræerne, saaledes at Øyret ved disse tvende Seletøier yttrer sin Kraft paa een og samme Maade, nemlig med Bovbladene; men da Hesten ved disse tillige kommer til at virke i Trækket ved sin Tyngde, fortjene de Fortrinet, ved svære Byrders Transport, fremfor Trækket med Bringen. Af denne Aarsag er dette Slags Seletøi indført næsten

i alle europæiſke Artillerier. Ved Kumtjernet mærkes: 1 **Trækringsøſken** med **Trækringen**, **Trækkrogen** med 1 Binderem og 1 **Kobbelremsøſken** med 1 **Kobbelremskrog** og 2 **Knebeløier**, for i Nødsfald at kunne bruge dette Seletøi til Vognſtangkjoretøier. **Kumtpuden**, ſom er af Læder eller Dvæld, udſtoppet med Halm og jævnet med Dyrehaar paa den indvendige Side, beſtaaer af følgende Dele: **Livet**, der Kôrper, die Ausſchweifung oder der Kummtleib, le corps du collier, **Krandſen**, der Kranz, die Wulſt oder der vordere Rand des Kummtkiſſens, la verge, og **Kumtkammerpuden**, das Genickkiſſen, la paire de mamelles, med ſine 3 Spændeſtykker og Stropper. Paa Kammerpuden ligger **Kumtkappen**, die Kummtdecke, der Kiſſendeckel, oder das Oberblatt, la coiffe ou le capuchon du collier. Endnu maa bemærkes **Slidelæderne**, die Scheuer- oder Seitenleder, les pièces de frottement, ſom forhindre Skaglerne fra at gnide Heſtens Liv, og **Belægningen**, der Belag, le blanchet de la coiffe, ſom bedækker Kappens Søm. Den danſke Kumt er, ligeſom Tydſkernes „**Schlußkummt**", aaben forneden, hvorved den ved et **Kumtjernsoverfald**, Schlußring, agraffe, kan ud- og indſpændes, og for at Aabningen ikke ſkal kunne gnave Heſten, har den her en **Kumtklap**; ſee Stavſeletøi.

Kyſtaffûtage; die Küſtenlaffete; affût de côte; almindelig Benævnelſe paa de **Affûtager**, ſom bruges paa Kyſtbatterierne. De inddeles i **Rapperter** og **Morteerlavetter** (**Blokke** eller **Stole**).

Kyſtbatterie; die Küſten oder Strandbatterie; batterie de côte; Navn paa de Batterier, ſom tjene til Kyſternes Forſvar.

Kyſtrappert, eller den firhjulede R.; die Rappertlaffete, affût de côte; den beſtaaer af: 2 Rappertvægge (ſee Artiklen Rappert), forenede ved en **Bryſt-** og en **Stødrigel**, to Arler og 4 **Knobhjul**, og ſtaaer under Betjeningen paa en **Slæde**.

Kôrner; der K., Korn oder Lochſtempel, poinçon à piquer, le poinçon rond; Redſkab hos Jern- og Metalarbeiderne til at mærke, hvor der ſkal bores eller ſlaaes Huller. = paa et Dreielad; ſee Centrere.

L.

Laagen i en Fæſtningsport; das Einlaßpförtchen, die Einlaßthüre, die Schluß- oder die Schlupfporte; le guichet de la porte; en lille Dør i den ene Fløi af Fæſtningsporten, hvorigjennem Paſſagen for enkelte Gaaende kan finde Sted efter Portens Lukning.

Laas; ſee Geværlaas.

Laaſeblad, eller **Laaſeblik**; das Schloßblech, oder Schloßblatt; le corps de platine; det Jernbeſlag paa Haandſkydevaabene, ſom ender ſig fortil rundt, og bagtil ſpidſt, og hvorpaa alle Laaſens Dele ere befæſtede. Ved dette forekomme:

Bagſtolpen; klack; der hintere Stollen, Stolpen, Stulpen, die hintere Warze; la bouterolle; Stolpen til den bageſte Laaſeſkrue, og

Pandækkelſtolpen; der vordere Stollen, u. ſ. w., le rempart de la batterie.

Pandeleiet, Pandehullet eller Pandeudſnittet; urfilning för pannans inläggning; das Pfannenlager, der Pfannenausſchnitt; échancrure ou encastrement du bassinet.

Laaſe-Chablon; kryphlek; Chablon til at prove hele Geværlaaſens og dens enkelte Deles Figur, o. ſ. v.; den beſtaaer af en Staalplade med udſkaarne Maal, og er bleven indført til os fra Sverrig.

Laaſehætte; låsbetäckare; der Regendeckel, la couvre-platine; en Læderhætte til at bedække Geværlaaſen og ſikkre den imod Veirets Indflydelſe.

Laaſen ſtaaer haardt eller ſvært; låset år för hårdt tryckt, eller aftryckaren står för hårdt på stången; das Schloß läßt ſich ſchwer abdrücken; être dur à la détente; ſiges, naar Aftrykkeren behøver et ſtærkt Tryk, for at den ſpændte Hane kan forlade Bagroen.

Laaſeplade; (Soart.) support de platine; den Ansats eller Forhøining, ſom findes paa Bagſtykket ved den høieſte Friſe af Kanonen til Laaſens Befæſtelſe; igjennem ſamme gaaer Fænghullet.

Laaſeſkrue; die Schloßſchraube; la vis de platine. Ved Geværlaaſen findes flere Skruer, ſom inddeles i:

de **ſtore**, die großen S., eller i Almindelighed: die Schloßſchrauben; les grandes vis ou les vis de contre-platine, af hvilke haves to, den **forreſte**, die vordere, la vis de devant ou la seconde vis, og den **bageſte**, die hintere, la vis du milieu ou la première vis; og

de **ſmaa** eller **almindelige**; die kleinen oder gemeinen S., les petites vis ou vis de platine; de benævnes efter den Laaſedeel, ſom de faſtholde til Blikket.

Laboratorie-Colonne eller Feltlaboratorie-Park; en Afdeling Trainvogne, ſom medføre Krudt, Bly og Laboratorieſager (i Preuſſen 6 Voitürer).

Laboratorium; L.; la salle d'artifice; kaldes det Sted, hvor al Slags Ammunition baade for det grove og Haand-Skyts, ſamt andet Krigsfyrværkeri, ſaaſom Raketter, o. ſ. v. forfærdiges. Et ſaadant haves permanent i Fæſtninger og bygges der **bedſt af Træ**; ved Beleiringer opſlaaes dertil i Almindelighed et ſtort eller flere mindre Telte i Nærheden af Beleiringsdepotet, og i beleirede Fæſtninger fordeler man gjerne Arbeiderne i flere ſmaa Laboratorier.

Lad; ſee Blokvogn.

Lade Geværet paa Røgen, eller medens det er varmt; Schüſſe auf den Brand thun oder laden; lade ſtrax efter Affyringen, førend Krudtdampen har forladt Løbet.

Ladejern; das Aderlaßeisen; la lancette; et Instrument til at aarelade med, ogsaa kaldet Lancet.

Ladeskuffe; laddskyffel; die Ladeschaufel, la lanterne; en halv cylindrisk Skuffe af Kobber med en Stang, hvormed Batteriekyts lades med løst Krudt, og iovrigt bruges til at udtage løse Ting af Kanonens Sjæl, samt til at helde Vand i samme, naar den skal udvaskes. Lignende men meget mindre Skuffer bruges paa Laboratoriet til at afmaale Salts med o. desl.

Ladestok; L. oder Ladestecken, la baguette (autrefois, pousse-balle) pour les armes à feu portatives; en Stok, tilforn af Træ, nu af Jern, hvoraf Skytten betjener sig til at føre Ladningen ned i Løbet indtil Svandsskruen og der at ansætte den. Der haves en cylindrisk Ladestok, som hos os bruges af Musketeren, og en kegleformig L., der koniske L., b. à tête en forme de poire; som bruges af den Riffelbevæbnede. Den inddeles i: den øverste Cylinder, der obere Kopf oder das obere Ende, le gros bout ou le bout supérieur, forsynet med et Hul med Skruegange til Krabseren eller Kugletrækkeren (ved den kegles. L. Hovedet, der Kopf, la tête kaldet); den nederste C., der untere Kopf oder das untere Ende, le petit bout ou le bout inférieur (ved den kegles. L. der untere Theil oder das untere Ende, la partie taraudée kaldet), og af Stangen, der Stängel, die Stange oder die Klinge, la tige ou le corps de baguette.

Ladestokrem; der Ladestockriemen; la courroie de baguette du mousqueton; en til Cavalleristens Lædertøi hørende og ved Patrontasken anbragt Rem, hvori Ladestokken bæres opknappet i Remmens Strop.

Ladetøi (Artilleriets); ladtygen; das Ladezeug; les armemens des bouches à feu; de til Skytsets Betjening, især Ladningen, fornødne Redskaber, saasom: Sætter, Visker, Falkenterz eller Kratser, Speilskrue, Ladeskuffe, samt Luntestok og Haandspigen.

Ladetøibuk; der Ladezeugbock; le chevalet pour porter les armemens dans une batterie; hvoraf 2, bestaaende af tvende Korsviis i Jorden nedslaaede Pæle, danne en Bænk, der bruges ved Batteriekyts til derpaa at lægge Ladetøiet (Sætteren, Visken o. s. v.).

Ladetøibøile; der Ladezeugbügel; crochet porte-écouvillon etc.; Jernbøiler, anbragte paa Feltlavetten til at medføre Ladetøiet.

Ladetøihage; der feste Ladezeugbügel oder der Aufsteckhaken; le crochet d'armement; til at medføre Ladetøiet til Lavetten. Der haves to Slags Hager:

enkelte, mit gerader Spitze, à pointe droite, paa Brystet af Feltlavettens venstre Væg, og

dobbelte, Hobelhacken, c. à fourge; med to Arme, paa Lavettens høire Væg.

Ladeærme; der Ladeärmel oder Oberärmel; la manchette de bombardier; et Ærme af Lærred, som Artilleristen, der visker Haubitsen eller Morteren, iforer sig.

Ladning; das Laden oder die Ladung, Chargirung; la charge; Handlingen at lade et Skydevaaben. Grebene derved kaldes i Exerceerreglementet **Chargeringsgrebene**, le maniement des armes, à la charge. = paa Tælling, ved hvilken Ladningsgrebene udføres, hvert for sig, efter Commandoord, hvortil ved eet af dem tilføies Talordet **Eet**, og ved nogle **To**, som Fuldførelsescommandoord, commandement d'execution. = med 4 Tempos, die geschwinde L. oder C.; la c. precipitée ou en 4 temps; til Forskjel fra den gamle Ladningsmethode med 12 Tempos. = uden Commando; die willkürliche oder ohne Commando; c. à volonté; d. v. s. uden at de enkelte Ladningsgreb commanderes.

Landbro; landbrygga; die Landbrücke, Landfeste oder das Landjoch; la culée du pont; Broens yderste Underlag, paa begge Flodbredder, bestaaende af **Underlagstømmeret** og **Stødtræet**. Med Begrebet „Landbro" forbinde Nogle desuden den Deel af **Brodækket**, som forener Broen med Flodbredden.

Landbrobaad, eller **første Baad**; der Landponton; premier bateau de culée; kaldes den Brobaad, som ligger nærmest den **første** Flodbred; den sidste Baad, som føres ind i Broen, kaldes den anden Landbrobaad.

Landbro-Strækbjælke; der Landbalken; poutrelle de culée; kaldes en Strækbjælke uden Beslag, som tjener til at bære Landbroens Brodæk, og hviler med sin ene Ende paa Landbrobaaden og med den anden paa **Underlagstømmeret**.

Landhoved; see Kanon.

Land- og **Søkrigscommisfair**; en Militair-Embedsmand, i Hertugdømmerne **Landkrigscommisfair** kaldet, der forestaaer Detaillen af Rekruteringsvæsenet (i Danmark tillige Søindrulleringen) i et af Landets Rekruteringsdistrikter. Hans nærmeste Foresatte er **General-Krigscommisfairen**, som fører Overopsynet over hele Rekruteringen i een af Hovedafdelingerne (Kongeriget, eller Hertugdømmerne); see Landmilice-Distrikt.

Landmaalerkors; et retvinklet Træ- eller Messingkors, sædvanlig med lige lange Arme, forsynede med Spidser eller Dioptre paa Enderne; det tjener til at afsætte, rette og **halvrette** Vinkler paa Marken.

Landmilice-Distrikt; Benævnelsen af et Rekruteringsdistrikt i Kongeriget og Hertugdømmerne. Hele Riget er med Hensyn til Rekruteringsvæsenet inddeelt i tvende Hovedafdelinger (uden Navn), af hvilke den 1ste eller Kongeriget igjen er inddeelt i 6 Landmilice-Distrikter, og den 2den eller Hertugdømmerne i 3 Distrikter. Hvert Distrikt, der bestaaer af et vist Antal Amter, adelige Godser, o. s. v., er inddeelt i **Lægder**, hvilke i Danmark bestaae af et eller to Sogne, i Hertugdømmerne af enkelte Byer, eller 4 til 6, i det Høieste 8 Gaarde, med tilhørende Huusmænd og Indsiddere. Forstanderen for et Lægd (Lage) kaldes **Lægdsmand**.

Landmilice-Session, en Militair-Institution, der næsten svarer til

Tydskernes „Rekrutirungsrath", og Franskmændenes conseil de recrutement, som constitueres aarligen for ethvert Landmilice-Distrikt, for i Almindelighed at afgjøre Alt, som vedkommer Rekruteringsvæsenet. Sessionens Medlemmer (Deputerede) ere: Amtmanden, Land- og Sørigscommissairen, en Stabsofficeer (eller Capitain) af Cavalleriet og ligeledes af Infanteriet.

Landryg; der Landrücken; et sammenhængende Strøg af Bakker og Høider.

Landse; die Lanze, lance; Landsenerens bekjendte Vaaben, der ei mere udholder en Sammenligning med Riddernes Landser, men mere ligner de fordum brugelige Pigger (Pikker).

Landsen bestaaer af:

Klingen; lame de l., **Døllen** med **Skaalen** eller **Skiven** (ved den nyeste Model) og af **Skinnerne**, til at fæste paa Landsestangen; samtlige Dele benævnes under Eet „das Lanzenblatt, Lanzeneisen oder das Bajonnet" der Lanze. I Stedet for Skaalen, der skal forhindre Klingen i at trænge alt for dybt ind ved et heftigt Stød, har den tydske Landse en Knap eller Kugle, **Knopf** oder **Kugel**.

Landsestangen; la hampe de l., af Asketræ, med

Dopskoen, der Lanzenschuh, le sabot ou bout de l., ved Enden af Stangen, og

Flaget, rødt og hvidt; das Fähnchen, la fanon ou fanion, med

Armremmen, der Lanzenriemen, la curoie de la l., hvorigjennem Ryttereu stikker Armen.

Efter Modellen af 1832 (den nyeste) har Landsen en Længde af 9′ 7″, og veier 5 ℔ 8 Lod.

Landseneer; der Lancier, Lanzenreiter; kaldes den med en Landse bevæbnede Cavalleriet, som i vor og den franske Armee regnes til det lette Cavallerie.

Landsknegt; der Landsknecht; lansquenet; kaldtes tilforn, efter det Tydske, en Soldat til Fods. Oprindelsen til denne Benævnelse er følgende. Keiser Maximilian I., som i Krigen mod Frankrig saae sig forladt af Adelen i sine Arvestater, var den første, som bragte raske Folk fra Stæderne og Landsbyerne i de østlige Arvelande under sine Faner, gav dem Sold og bevæbnede dem efter Sveitsernes Maade med 12′ lange Spyd eller med kortere Hellebarder og Slagsværd. Han lærte dem „at holde Geled og Rode, fælde Spyd", o. s. v., og gav dem Navnet Landsknegte, fordi de for det meste bestode af Folk fra det flade **Land**, i Modsætning af Bjergene, hvorfra Sveitserne kom. Hans virksomste Medhjælper ved Oprettelsen og Dannelsen af disse Krigsfolk var den berømte Georg von Freundberg.

Landsoldat; fordum Benævnelsen paa den til Krigstjeneften til Lands udskrevne Soldat, i Modsætning af den hvervede.

Landspids; die Landspitze; promontoire; ogsaa **Odde**, **Næs**, Pynten af en Landtunge.

Landſtorm; der Landſturm; le ban et arrière-ban, qui ne fait de service que dans le pays en temps de guerre; Italienſk Stormo; Leding (Lething) indenfor Landets Grændſe; Opbud af Mandſkabet til Landets Forſvar.

Landtjeneſte; Krigstjeneſte til Lands.

Landtog; Krigstog til Lands.

Landtropper; Landtruppen, armée de terre; kaldes de, ſom udelukkende ere beſtemte til Operationer til Lands, i Modſætning til Søtropper.

Landværn; Landwehr; Ordet betegnede i ældre Tider de til Byernes og Grændſens Beſkyttelſe opkaſtede Jordvolde og Grave, f. E. Dannevirke. I nyere Tider forſtaaes ved Landværn, Landſtorm, Landmilits: det værnepligtige Mandſkab, ſom ei henhører til den ſtaaende Armees **Cadres**, og ikkun ved overordentlige Leiligheder indkaldes.

Langlivet; langleibig, kaldes Heſten, naar Kroppens Længde overgaaer Høiden.

Langtoug; ſee Tamp.

Langvogn eller Langbom; vagns-bom; der Langbaum, Langwagen, die Langwiede oder der Lenkbaum; la flèche d'une voiture; den Deel af Bagvognen, hvori ſamme trækkes af Forvognen; den har to **Hjælpearme**, Hinterarme, Scheerarme oder Scheerhaaken; empanons, ſom holde den i en retvinklet Stilling imod Bagaxelen, og er tilligemed diſſe indlabt i Broen og Axelen, eller gaaer, i ſæregne Tilfælde, igjennem diſſe med en rund Tap, der Kopf, das Maul oder der Schnabel, og befæſtes ved en Bolt, der Langbaumvorſtecker, l'esse de flèche, ſom ſtikkes for.

Lapſalve; labſalben; goudronner; at overſtryge Træ eller Tougværk med Tjære, for at conſervere det imod Fugtighed.

Laſke; aufpfropfen; enter des poteaux bout à bout; at ſammenføie to Tommerſtykker ved deres Endetræ formedelſt Indtapning.

Laſkſyning; die Laſchnath; couture à joindre; kaldes den Syning, der forener to Stykker Læder, ved blot at være ſyet paa den indvendige Side i halvt Læder.

Lavet; Laffete, affût; Benævnelſe paa et Voitüre, hvorpaa Skytſet (die Geſchützröhre) lades, affyres og tildeels transporteres; den er i Almindelighed af Træ, forſynet med Jernbeſlag; dog haves ogſaa Lavetter af Jern. De benævnes efter Skytſet: Kanon-, Haubits- og Morteerlavetter, og adſkille ſig i tvende Hovedarter: **Vægglavetter** og **Bloklavetter**, ſom igjen efter Anvendelſen i Krigen inddeles i **Feltlavetter**, **Forſvarslavetter** og **Beleiringslavetter**. Enhver Lavet beſtaaer af en Axel og tvende Hjul.

Lavetſvands, der Protzſtock, la crosse de l'affût; den nederſte, afrundede Deel af Lavetten, hvormed den, afprotſet, hviler paa Jorden.

Lavetplanke; die Laffetenpfoſte; le plateau ou cadre pour flasques (ou flèches); Planken, hvoraf en Lavetvæg udſkæres; ogſaa den halve Lavetblok.

Lavetrigel; see Væggelavet.

Lavetvinkel; lavettens lutnings-vinkel mot marken; der Laffetenwinkel; den Vinkel, som den afprotsede Lavet gjør med sin horizontale Standplads.

Ledeild; das Leitfeuer oder Laufpulver; le porte-feu ou la traînée de poudre; i Fyrværkeriet en **Stoppin**, som føres igjennem et 2—3‴ tykt Papirshylster og tjener til at antænde Gjenstande i længere Fraſtand, men i Særdeleshed til at opnaae en samtidig Antændelse paa flere Punkter. I Mineurkunſten beſtaaer den af **Minepølſen**, see d. O.; og ved Skudprøven af Skydevaaben i en Linie af Krudtkorn, formedelſt hvilken flere Løb affyres paa eengang, idet Ledeilden antændes i den ene Ende.

Ledeildsrende; die Leitrinne, auget pour le saucisson; en smal, med Laag forsynet, Trærende, beſtemt til at optage **Minepølſen**, som meddeler Krudtladningen Ilden. Den lægges langs med Minegangene og maa gaae omtrent 3″ ind i Krudtkaſſen, samt nøiagtigen ſlutte i den for samme gjorte Aabning. I fugtigt Jordsmon beſtryges den indvendig og udvendig med varmt Beeg, iſær naar Minen ſkal ſtaae en længere Tid ladt; see **Knæ** eller **Vending**.

Ledeildsrenden til **Tænde-Raketten** kaldes ogsaa auget.

Leerbaand; der Leerreif; le cercle-directeur pour la construction des gabions; et Baand, liigt et Tondebaand, der paa sin Omkreds er forsynet med saa mange Mærker, som Kurven ſkal have Stolper; det bruges ofte iſtedet for Leerbrædtet.

Leerbrædt; das Leerbret; le gabarit à gabions; Træſkiven til Skandſekurvens Forfærdigelſe; det har Kurvens Diameter og er forsynet med Udſkæringer, der beſtemme Stolpernes Plads.

Leerbænk; die Formlehmtafel; la table de batterie ou la batterie; kaldes i Kanonſtøberiet et Bord med opſtaaende Ryg og Sider, hvorimod der foran kun er en opſtaaende Kant, hvorpaa Formleret prepareres.

Leere (eller efter Udtalen Lære); malle; vérificateur des calibres; (efter det Tydſke, „die Leere") et Redſkab til at underſøge en Gjenſtands foreſkrevne Størrelſe, og som ofte kun beſtaaer af en Jernplade med en Indfiling, hvis Brede har den forlangte Størrelſe.

Leer- eller **Maalepæl**; der Leerpfahl, ved Faſkinbænke; see Faſkinbuk.

Legering, Metallets; Legirung, alliage des méteaux, Metalblandingen; den kaldes binair, gezweite L., naar den beſtaaer af to Metaller; til Skyts af Kobber og Tin; ternair, die gedritte L., naar den beſtaaer af tre Metaller. Den til Skyts hidtil anvendte Legering beſtaaer af Kobber, Tin og Zink; man har ogsaa prøvet en Legering af Kobber, Tin og Jern.

Leie, ved Kammerſkyts; see Sjæl.

Leir; läger; das Lager; le camp; det Sted, hvor en Armee eller et Troppecorps i Felten ſætter ſig faſt og tager ſit Opholdsſted paa kortere eller længere Tid. For nærværende Tid, da Soldaten ſørger ſelv

for sit Ly, er Leiren bleven til en staaende Bivouak; s. d. O. = (staaende) stehendes L., camp stable, kaldtes før den Leir, som Tropperne indtoge, førend de gik i Vinterqvarteer. = (flygtig); see Flyvende Corps. = (forskandset) verschanztes L. oder Nothlager, c. retranché; en L., hvori man i længere Tid vil holde sig imod Fiendens Angreb, og som til dette Øiemed er omgiven af Skandser, eller forskandsede Linier.

Leirafstikkere, pl.; die Lagerabstecker; le campement; Mandskabet, som Compagnierne og Eskadronerne sende forud, for at afstikke Leiren.

Leirgade; see Brandgade.

Leirorden; die Lagerordnung; ordre de campement; herunder forstaaes saavel Leirens ydre Form som dens indre Anordning. I Gadeleire, Gassenläger, reises Hytterne eller Teltene til ethvert Compagnie i een eller to imod Frontsiden lodrette Rader, med mod hinanden vendende Aabninger, saaledes at der imellem Raderne af een og samme Bataillon dannes en rummelig Gade, som kaldes Bataillonsgade. Ved en Linieleir staae Teltene eller Hytterne i to eller flere, parallel med Fronten, ligne de bandière, bag hverandre løbende Rader. Foran Fronten af ethvert Slags Leire befindes en fri Plads, som kaldes Vaabenpladsen; see Brandgade.

Leirredskab; läger-persedlar; das Lagergeräth; effets de campement; hvortil regnes Telte, Teltdækkener, Feltkjedler, Haandøxer, og desl.

Leirrum; läger-utrymme; der Lagerraum; det Rum i en Skandse, som en Infanterist, eller et Skyts med sit Betjeningsmandskab indtager.

Leirvagt; die Lagerwache, guarde du camp; i Almindelighed Benævnelsen paa alle de Vagter, hvis Bestemmelse det er, at bære Omsorg for Leirens Sikkerhed og Orden. De dele sig fornemmeligen i følgende 3 Slags:

Leirvagter i Særdeleshed; bestemte til umiddelbart at sikkre Leirens Front og Flanker, at afgive Fane- og Æresvagter, samt til at bevogte Geværpyramiderne.

Brandvagter, som have at sørge for Ryggens Dækning; de staae sædvanligen i Nærheden af Kogehullerne og omkredse i Forening med Leirvagterne hele Leiren ved en mere eller mindre tæt staaende Række af Vedetter og Skildvagter.

Politivagter, som befindes nærmere imod Midten af L. og have i Særdeleshed Opsyn med Politivæsenets Overholdelse i Leiren.

Letter eller Lætter (i Jylland Leirer) n. s. pl. (efter Molbech); see Requisitvogn.

Levende (blive); siges om klumpet Krudt, der, ved at rulle Tønden, hvori det befindes, atter falder i Korn.

Libelle; et Vaterpas, bestaaende af et Glasrør med Spiritus, som danner en Luftblære, hvormed angives en horizontal Stilling, ved at Blæren kommer til Syne, og spiller mellem visse Mærker paa Glasrøret.

Lichtlænser eller Brænder (Saart.); svarer til Landartilleriets **Vindlys**.

Ligesætter eller Sætter; viskaren, med sättare-kolf; der Geradesetzer; écouvillon à hampe droite, ou écouvillon-refouloir; et Redskab til at viske og lade et Skyts, bestaaende af Stangen, la hampe, Sætter-Kolben, la tête du refouloir, paa den ene Ende, hvormed Skuddet føres ned, o. s. v., og Viske-Kolben (beklædt med Lammeskind eller Svinebørster), la tête d'écouvillon, paa den anden, hvormed Sjælen renses efter Skuddet.

Ligge paa Biddet; in der Faust liegen; avoir trop d'appui; siges om Rideheste, der ere haardmundede og støtte sig besaarsag saa stærkt paa Biddet, at Rytteren derved sættes ud af Stand til at kunne fuldkommen føre og regjere dem.

Limbus; L. oder Theilriß; diviseur; ved en Vinkelmaaler (et Astrolabium) den inddeelte Rand, paa hvilken man aflæser Antallet af Grader, Minuter, o. s. v. af den maalte Vinkel.

Limonlavet; die Baum- oder Gabellaffete; affût à fourchette ou à limonière; en Lavet, som ei behøver en Forstilling for at blive forspændt, men hvor Lavetvæggene tillige tjene som Gaffelbomme for Hesten.

Line; Leine; kaldes alt smekkert **trosseslaget Tougværk**, bestaaende af 6 til 15 **Garn**, see d. Art., eller hvis Omkreds-Maal er fra $\frac{3}{4}$″ til $1\frac{1}{2}$″. Liner forfærdiges af Kabelgarn ved at sammenslaae (forene) flere **Dugter**, s. denne Art., saaledes at de alle bære med hverandre. De inddeles i 3 eller 4 slagne, efter Antallet af deres Dugter, og i tjærede eller hvide (ikke tjærede). De almindelige Liner ere: **Stiklinen**, tjæret eller hvid, bestaaende af 3 Dugter à 2 Garn, og **2, 6, 9, 12 og 15 Garnsliner**, tjærede eller hvide, bestaaende af 3 Dugter, af respective 2, 3, 4 og 5 Garn; begge Slags bruges til Besnøringer, Surreliner, Surretouge, Trækliner, o. s. v. = (smekker) eller smekkert Linegods; Liengut; lignes; Benævnelsen paa det fineste Slags Tougværk med Hensyn til dets Førlighed; hvortil henregnes:

Fiint og grovt Seilgarn, bestaaende af to sammensnoede, utjærede Garn.

Takelgarn; T.; fil à voile goudronné; tjæret Seilgarn, som bruges til at takle og bændsle med.

Merling; Merlin; merlin à deux fils; tjæret eller hvid, bestaaende af 2 sammenslagne eller ogsaa kun sammensnoede Garn; bruges til at merle eller klæde Tougværk med, til Bændsler, o. s. v.

Hysing; Hüsing; merlin à trois fils ou luzin; tjæret eller hvid, bestaaende af 3 sammenslagne eller ogsaa kun sammensnoede Garn; bruges til Besnøringer, Bændsler, o. s. v.

Skibmandsgarn; Schiemanns-Garn; bitord; bestaaende af 2 til 4 sammensnoede **Kabelgarn** (see Garn); bruges til at merle eller klæde Tougværk med, til Slapping, Bændsler, o. s. v., og benævnes efter Antallet af de Kabelgarn, hvoraf det bestaaer.

Fuxer; Fuchsjes oder Fuxjes; deux files de carret tordus; flagne af 2 eller flere Kabelgarn, bruges til Seisinger og Platting, som er fladt, flettet Tougværk.

Lineartaktik; L.; den udelukkende Brug af Linieſtillingen, saavel til Angreb som til Forsvar, hvilken især anvendtes i det forrige Aarhundrede; see Linieſtilling.

Linien eller Sideretningen (at tage), die Linie nehmen; aligner la pièce; at bringe Skytsets Kjærnelinie saaledes ind i den verticale Plan, som man tænker sig lagt igjennem Skytsets Standpunkt og Maalet, at man ikke skyder forbi til een af Siderne.

Linieſtilling; Linienſtellung oder Linearſtellung; la formation en lignes; den St., i hvilken de eensbenævnte Afdelinger staae ved Siden af hinanden og danne 2 til 3 Geleder.

Linietropper; Linietruppen; troupes de ligne; de T., som egentlig ikkun ere bestemte til at fægte i Linier, for at skjelne dem fra de lette Tropper. Ordet bruges ogsaa i Modsætning af Garden, Frivillige, Milice- og irregulaire Tropper.

Liſterne paa Pontonen; die Dochten, Querriegel, Schwingen oder Verbindungshölzer; les traverses dans le bateau et ponton; Tværtræerne, som gaae tværs over Slæbeliſterne.

Livsmærke; die Oeffnung des Thränenganges; l'orifice ou issue du canal nasal; et lille Hul, som ligger i den nederſte Deel af Næsens Sliimhinde.

Loche godt; gut auflochen; siges om Laasedelene, naar de passe godt paa Laaseblikket.

Lodſtok; der Lothſtänder; en Galge til at ophænge et Lod.

Logement; das L., die Verbauung; kaldes enhver til en Vaabenplads udvidet Sappe, som er bestemt til at besættes af Infanteriſter. Saaledes benævnes ogsaa alle i et stormet Værk udførte Tranchéearbeider, som udføres under den fiendtlige Ild, for strax at sikkre sig den erobrede Post.

Logere ſig paa Toppen af en Breche; ſich feſtſetzen; se loger, s'établir; at sætte sig fast i Brechen ved Hjælp af den flyvende Sappe; dette skeer under Beſtormelsen af et Værk.

Logiſtik; herunder forstaae nogle Skribenter Rummets og Tidens Beregning til alle taktiske og strategiske Bevægelser.

Losjern; formspik; das Laßeiſen; la perrière; et Redskab, hvormed Tappen i Støbeovnen stødes ind, naar Udstøbningen skal skee, og Metallets Udstrømning modereres, idet Støbemesteren holder det bestandig i Tap- eller Udløbshullet.

Ludballe; die Laugenbutte oder Salpeterbutte, das Laugenfaß der Salpetersieder; la cuve ou le cuvier de la lessive; en Træballe, hvori Salpeterjorden udludes med koldt Vand, ved Hjælp af en Tilsætning af Askelud eller Aske. Den saaledes vundne Lud kaldes ſvag Lud; see Salpeterlud.

Luder; der Köder oder Köter, die flüchtige Stoppine; cravate de fusée d'amorce; en Compoſition, bestaaende hos os af Bomuld,

dyppet i franſk Brændeviin og Meelkrudt, ſom lægges i Doppen af Fænghulsrørene, i Hovedet af Brandrørene, o. ſ. v., og tjener til at bevirke en hurtig Antændelſe.

Luft i Minegangen; das Wetter; l'air dans les galeries. = (forbærvet); böſes W.; mouſſettes, mauvaises airs.

Luftbrønd; der Wetterſchacht; puits d'airage; en Brønd, igjennem hvilken Luften fornyes i Minegangene.

Lufte Ammunitionen; die Munition ſonnen oder ſömmern; aërer la munition; aabne Ammunitionskaſſerne, og, naar det lader ſig gjøre, udpakke Ammunitionen, for at udſætte den i nogle Timer for en mild Solvarme.

Luftkammer; ſee Ponton.

Luftrenſer, Luftſuger; der Wetterblåſer oder Wetterſauger; ventilateur; Maſkine, ſom drager den bedærvede Luft i Minegangen til ſig, og driver den ud af Gangen.

Lunte; die L., la mèche à canon; et Reb, ſpundet af 2 til 3 Garn ſkjævefri Hamp, ſom ſiden beidſes i en Lud, die Luntenbeize, lessive pour m., af Træaſke, ulæſket Kalk og Komeg, og derpaa tørres i fri Luft. En Favn Lunte brænder imellem $1\frac{1}{2}$—2 Timer med en Stød paa 8 Liner. = (indfyret), angefeuerte oder gezogene L., Zündlunte; m. incendiaire; herunder forſtaaes hos os en Favn Lunte, hvis Ender ere indgnedne i Meelkrudt og overbundne med Papir.

Lunte; den uegentlige Benævnelſe paa en Fletning af Halmbaand (das Strohſeil, la natte ou tresse de paille), hvormed Spindelen til Formningen af Skytſet belægges (pour natter le trousseau) paa de Steder, hvor Formbrædtet ſtaaer i en ſtørre Afſtand fra Spindelen. Dens Ender faſtſlaaes ved ſmaa Søm.

Lunteballie (Soart.), baril à mèche; en Ballie med Sand paa Bunden. Paa Batteriet hænges i denne, paa en Jernriſt, de brændende Lunter, ſom ei haves i Hylſterne (Læderluntehylſterne), ſvarende til Landartilleriets Luntebjærgere.

Luntebjærger; luntfodral; der Luntenverberger oder die Luntenkartuſche; couvre-mèche; et Redſkab af Blik, hvori den tændte Lunte bevares imod Veirets Indflydelſe; hos os hænger den i en Rem ved Lavetten; i Sachſen bæres den af den affyrende Conſtabel i en Rem omkring Livet.

Luntehuus; luntkur; das Luntenhaus; baril à mèche; et lille Træhuus uden Bund, hvori den brændende Lunte ſættes paa de faſte Batterier.

Luntelaas; das Luntenſchloß, platine à mèche; det førſte Slags Geværlaaſe. Den beſtod af: et Laaſeblik, en kløvet Hane, Dragen kaldet, til hvilken Lunten befæſtedes, en lang Stang, og af en Trykfjæder, ſom, berørt af Aftrækkeren, drog Hanen ned paa Panden, der, ligeſom Percuſſionslaaſen, var befæſtet til ſelve Løbet. * Nogle Laaſe vare ogſaa forſynede med en Panddæksel, couvre-bassinet, ſom ved Hanens Spænding gled fra Panden.

Luntejern; ſee Tændekaſſe.

Luntejtok; der Luntenſtock, le boute-feu; en Stok, med en lille

Jerngaffel foroven og en Dorn forneden, hvorom Lunten vikles, for ſaaledes at holdes ved Skytſets Affyring; de brændende Ender ſtikkes igjennem omtalte Gaffel.

Luſene i Jernet; flintkorn eller klinter; die Lederflecken; Pletter i raffineret Jern (eller Smedejern), ſom fremkomme af Jorddele i Ertſen eller af ſaadanne Ertſer, ſom ei ere aldeles ſmeltede i Masovnen. Ere rimeligviis det ſamme ſom **Sandflecken**, cendrures, taches sableuses en fer.

Luttre Salpeter; Salpeter läutern; raffiner le salpêtre; befrie ru Salpeter fra dets fremmede Tilſætninger, fornemmelig Kog- og Digeſtivſalt. Dette ſkeer enten ved Hjælp af ſydende eller af koldt Vand, eller, ſom paa Frederiksværk, ved ſydende **Moderlud** og reent Vand, idet Luden omrøres, og Ureenlighederne, ſom flyde ovenpaa, afſkummes. For at befordre Ureenlighedernes Opſkydning, afkjøles Luden af og til, ved at ſlaae en Spand koldt Vand deri, ſom kaldes „das **Abſchrecken** mit kaltem Waſſer, le lavage". Til Slutning affkrækkes med Liim, ſom kaldes le collage de la lessive.

Luttringskjedel; ſee Salpeter-K.

Lynſeſtik; die Linſe, Lünſe, Lünze oder der Lienennagel; esse d'essieu; den ſættes i **Lynſehullet**, das Lünzloch, le trou de l'esse, i Enden af Axelarmen for Hjulet, for at holde det paa Axlen. = med Plade (Muleplade) — mit Kothdeckel, oder Decklin, Decklünz, — à coiffe, denne P. forhindrer Snavſet i at falde ned paa Enden af Axelarmen.

Lyſekugle; die Leuchtkugel; balle à feu ou boulet à éclairer; et Projectil til Belysning, beſtaaende af et Skelet af Jern- eller Blyringe, der omgives af en Seilbugspoſe, fyldes med en klar brændende Sats, Lyſeſats, Leuchtſatz, composition à éclairer, og forſynes med Brandhuller og **Anbrand**. Diſſe Kuglers Beſtemmelſe er at oplyſe Fiendens Beleiringsarbeider om Natten; de udkaſtes af Haubitſer og Morterer.

Lyſke; den Deel af Heſtens Bug, ſom grændſer umiddelbar til Flankerne og Laarene.

Lyttegang; lystrings-galleri; der Horchgang; la galerie d'écoute; en Gang (Contregallerie), der gaaer ud fra en Magiſtral-, Traverſal-, eller et Enveloppegallerie under Marken, for at opdage og obſervere Fiendens Minearbeider.

Lyttehul; der angefangene Horchgang, die Thürblinde, der Anbruch oder das Blindfeld; amorce ou lacune; en Aabning, anbragt i Sidevæggen af et Eſkarpegallerie, for at ſkaffe Mineuren en Udgang fra ſamme, uden at han først ſkal nødes til at gjennembryde Muren i det Dieblik, han agter at gaae ud med en Gang eller Green; Hullet lukkes med tørre Stene, og kaldes derfor ogſaa af nogle tydſke Mineurer „der **Anbruch**".

Læder; das Leder, le cuir. Til Krigsmateriellet bruges: narvet L., genarbtes L.; c. à grain; med Bark garvet L., lohgahres oder

braunes L.; c. tanné; Fedt garvet L. (Semslæder), fettgahres oder Sämisch-Leder, peau chamoisée; det anvendes sjelden i Artilleriet; det gule bruges til det hvide Lædertøi; hvidgarvet, sædvanlig kaldet Skind, weißgahres, peau passée en megie; brændt L., gebranntes, c. bouillé, til Chacotpulde, Casqver, o. s. v.

Læder-Kanon (Gustav Adolphs), opfunden 1626 af den østerrigske Baron **Wurmbrandt**, der tjente som Oberst i den svenske Armee. Sjælen bestod af et 15 Caliber langt og $\frac{1}{8}$ Caliber tykt Kobber-Hylster, i hvilket Bunden med Druen var indskruet og som forstærkedes ved omlagte Jernbaand. Desforuden var Bund- og Forstykket deelviis bekliedet med Toug, og tilsidst hele Røret overtrukket med brændt Læder. De brugtes en kort Tid som Regiments-stykker (Bataillonskanoner), og ombyttedes siden med lette 3-Pundere af omtrent $1\frac{1}{2}$ Skiss Vægt; disse Kanoner indførtes ogsaa i andre Armeer under Navn af pièce à la suedoise.

Læderpunge; bruges af Mineuren til at bære Krudtladningen igjennem Gallerierne til Minekammeret.

Lædertøi til en Sadel; det bestaaer af:

Undergjorden; bukjolan; en tyk, bred Rem med **Rullespænde**, Sløife og **Underlagslæder** i den ene Ende og med adskillige Huller (Spændehuller) i den anden; den tjener til at holde Sadelen fast paa Hesten.

Undergjordstroppen, bestaaende af tvende tykke og brede Stykker Læder, sammensyede ovenpaa hinanden; i begge Ender befindes Spændehuller; den sidder paa den modsatte Side af Undergjorden, og tjener til at spænde Sidstnævnte.

4 **smaa Remmie** af Alun-Læder, hvormed Undergjorden og dens Strop befæstes til Stægerne.

2 **Stigremme**. Lange R. med Spænder og trende Sløifer i den ene og adskillige Spændehuller i den anden Ende; de bære **Stigbøilerne**.

2 **Slidelæder**; tynde Stykker Læder, hvoraf eet sættes i hver Stigbøiles Øie.

1 eller 2 **Pistolhylstere**, forenede med et dobbelt **Sankelæder**; hvori befindes eet aflangt og tvende runde Huller, samt en Læderknap. Sankelæderet er fastslukket med tynde Remme til Hylsterne. Pistolhylsteret er et Foder eller Gjemmested af Læder, hvori Pistolerne stikkes ned.

Ophængeremmen. En Rem med Rullespænde og Sløife til at befæste Hylsterne igjennem Krampen paa Forsvidslen.

2 **Pistolhylsterløifer**. Tvende rundt sammenføiede Remme, i hver befindes en Sløife. Paa disse ere fastsyede 2 **Kapspænderemme** (een paa hver) med Spænde og Sløife paa den ene Ende og mange Spændehuller paa den anden. Pistolhylsterløifen tjener til at optage Hylsteret; Kapspænderne til at fæste Hylsterkappen.

2 **Stødselstropper**, Remme, som i den ene Ende ere noget

bredere end i den anden. I den smalle Ende befindes nogle Spændehuller; i den brede ere tvende Huller, hvorigjennem trækkes

2 **Hylsterviklelremme**, lange Remme af Alun-Læder, som vikles nogle Gange om den nederste Deel af Hylsterne og tjene til at give dem Fasthed i deres Leie.

2 **Bagtøispændestykker** af dobbelt Læder, hver har 2 Sløifer og eet Spænde, samt tvende Huller, hvorigjennem

2 **Pakbinderemme**, lange R. af Alun-Læder, stikkes.

3 **Pakspænderemme**, lange R., hver forsynet med et Rullespænde, en Sløife og nogle Spændehuller; de tjene til at fastholde Ryterens **Bepakning** eller Pakning til Sadlen.

Fortøiet. Det bestaaer af 3 Remme, hvoraf den ene, som kaldes **Springrem**, er meget længere end de tvende andre, hvilke føre Navn af **Stødslerne**. Hver af disse R. er forsynet med et Spænde (der paa den venstre Stødsel er et Rullespænde) og med en Sløife. I Springremmen ere nogle Spændehuller. Med en Jernring, hvorover er anbragt en bred Læderknap og hvorunder befindes et **Underlagslæder**, ere de tre til Fortøiet hørende Remme samlede. Fortøiet tjener til at forhindre Sadlen i at glide bag ud paa Hesten.

Bagtøiet. Det bestaaer a) af to Remme, som overkors ere sammensyede og paa dette Sted forsynede med en bred Læderknap; b) af **Asmidsen** (bør hedde Ársmidsen), et om et Stykke Strikke syet Læder, hvorpaa befindes et Rullespænde. Over den sidste befindes en Læderknap. Naar Bagtøiet er paalagt, gaaer Ársmidsen omkring Hestens **Haletavle**, og Bagtøiet, som spændes i Bagtøispændestykkerne, forhindrer derved Sadlen i at glide for meget fremad.

Overgjorden; er en lang, bred og tyk Rem, som i hver Ende er forsynet med en aflang Ring. I den ene af disse er fastsyet en lang Snørerem af Alun-Læder. Naar den er paalagt, kommer den til at ligge over **Valdrappen** lige over Undergjorden. Omtrent 2 Fod fra den Ring, hvori Snøreremmen ikke befindes, er paa den indvendige Side af Gjorden fastsyet 2 til 3 Sløifer, hvorigjennem trækkes

Omgangsremmen, en lang, bred Rem med Spændehuller, der tjener til at holde Valdrappen i dens rigtige Leie.

Sadelpuden; denne er foroven beklædt med tyndt Læder, forneden foret med Lærred, stoppet med Krolhaar og gjennemstukket. Bagpaa befindes en Sløife, forpaa en Strop med Knaphul, hvorved den fastgjøres til Sadlen, og tvende med Læder kantede Huller. Igjennem den forreste af disse trækkes den lange Ende af **Ophængeremmen**, og igjennem den bageste **Nødremmen**.

Skoetasken, en lille Lædertaske med tvende Rum, hvoraf det største tjener til at gjemme tvende Hesteskoe; det mindre til de fornødne Søm. Over hvert Rum er et Dækkel.

Nødremmen; see denne Art.

Carabinſkoen, en lille Læderſko, hvori Mundingen af Carabinen ſættes, naar Ryttereren er til Heſt og ei bruger C. Den har to Slöifer foroven og forneden, hvorigjennem Carabinſkoremmen trækkes.

Hylſtertaſkerne, tvende Poſer af Seildug, hver forſynet med en Klap, der fæſtes til Hylſterne; den venſtre ſvarer til Tydſkernes **Putzbeutel**; i den höire medføres Levnetsmidler.

Lægteprofil; ſtäng-profil; das Lattenprofil; profil en lattes; kaldes de af Lægter ſammenſatte Verticalprofiler af Bryſtværnene, ſom opreiſes paa Enderne og i Midten af hver Crête af en under Bygning værende Skandſe, for at tjene Arbeiderne til Retteſnor ved at opkaſte Bryſtværnets Remblai (Anſchüttung). Udſætningen af Lægteprofilerne kaldes paa Svenſk **profil-ustakningen**, paa Tydſk das Auslatten, og paa Franſk **profiler la batterie**.

Lænkekugle; die Kettenkugel; **le boulet enchainé**; 2 Kugler forenede med en Lænke, et Projectil, der tilforn brugtes i Artilleriet.

Løbbereder; der Ausmacher, Verſchrauber, oder Rohrverſchneider, **le garniseur**; Arbeideren i et Geværfabrik, ſom giver Løbene deres rigtige Længde, indſkærer Skruegængerne til Svandsſkruen og paa Svandsſkruen, borer (eller ſlaaer) Fænghullet og paalodder Hæfterne og Kornet. (Den danſke Løbbereder udfører tillige de ſamme Forretninger ſom Tydſkernes „**Rohrvergleicher**, **Rohrrichter** oder **Zurichter**", og de Franſkes **compasseur**, ſom afpaſſe Væggenes Tykkelſe, og de ſamme Forretninger, ſom Tydſkernes **Dreſſirer** oder **Laufabrichter**, eller Franſkmændenes **dresseur**, ſom rette Løbet; hvorimod Öſterrigernes **Ausmacher** ikkun beſkjæftiger ſig med Løbenes Aftrækning.)

Løb-Chablon; **vérificateur des proportions extérieures des canons**; Chablon til at maale Gjennemſnittet af Løbets udvendige Tykkelſe paa fire forſkjellige Steder; det beſtaaer hos os af en 2‴ tyk Staalplade med fire i een af dens længſte Sider indſkaarne Maal (ſvarer til Svenſkernes **sadelbleck**). Til Verificationen af et Løb bruges hos os to ſaadanne Chabloner, et Plus- og et Minus-Chablon.

Løbcirkel; **pipcirkel**; der Laufzirkel, **le compas d'épaisseur**; Cirkel til at maale Væggenes Tykkelſe i Geværløbene.

Løbdorn; der Dorn; **la broche**; en rund Jernſtang til Geværløbenes Sveisning; den er noget tyndere end Løbets beſtemte Caliber. I Udlandet bruges dertil tvende Dorne; der **Rolldorn**, **la première b.** (ſee Retteklov), og en **Hohldorn** oder **Levitdorn**, **la deuxième b.**, hvorover Sveisningen foretages.

Løbe; ſiges om et Legemes Bevægelſe omkring ſin Axe i Pander eller i Briller, f. Ex. paa et Dreielad.

Løbe- eller Stormbro; **spänger**; die Lauf- oder Nothbrücke, **passevelle**, **pont à fleur d'eau**; hos os en Bro, der ſammenſættes af ſmaa, flade, lukkede Kobber- eller Træ-Pontoner, kaldet **Løbepontoner**, der medføres, 3 eller 4 ad Gangen, paa dertil ind-

rettede Vogne og danne fuldstændige Bro-Equipager. En saadan Bro kan kun passeres af Infanterie, enkelte Cavallerister og let Skyts.

Løbebrædt; das Laufbrett; planche du fond d'un ponton; et Brædt, hvoraf to lægges paa Bunden af Kobber-Pontonen; de tjene til at gaae paa, for at Pontonen ei skal tage Skade.

Løbegrav, den simple eller almindelige Tranchee, der Laufgraben oder die unbedeckte Sappe, la tranchée simple; kaldes en Grav, som føres igjennem et Terrain, for at gaae dækket frem imod et befæstet Sted. Den opgravede Jord kastes imod Fiendens Side, for at danne et **Brystværn** for Mandskabet, som opstilles staaende opreist i Løbegraven. Den Strimmel af Jordfladen, som bliver staaende mellem den opkastede Jord (Brystværnet) og Løbegravens Afstikningsrand, kaldes **Berme**; den Side af Brystværnet, paa hvilken Bermen ligger, kaldes Bermesiden eller den **udvendige Side**, côté extérieur, af Løbegraven, og den modsatte Side heraf **Indreside**n, Binnenseite, Feld- oder Rückseite, côté intérieur ou du revers; see **Tranchée**.

Løbegravens **Spids**, la tête de t., det Punkt af L., hvormed man gaaer fremad; dens **Begyndelse**, la queue de t., det Punkt, hvorfra Løbegravene aabnes eller gaae ud.

Løbeild; das Lauffeuer, le feu roulant; en Rodeild, som i Almindelighed begynder paa høire Fløi og gaaer ligesom rullende ned til venstre Fløi; den udføres ikkun ved Festligheder; see Infanterieild. = synonym med **Ledeild**.

Løbeknude; der Laufknoten oder laufende K.; noeud coulant; den gjøres enkelt og dobbelt, og bruges til at sammenknytte Toug.

Løbepas; der Laufpaß; la cartouche jaune: den simple Afsked, som gives en hvervet Soldat, der har gjort sig uværdig til at tjene længere; dette skete paa couleurt Papir, og ved dens Modtagelse blev Soldatens Haar afklippet.

Løbeponton; en lille, flad, lukket Ponton, bestaaende af en stærk, firkantet Træramme, hvorpaa Side- og Endeklædningerne ere fastnaglede. Alle disse Klædninger ere ved den danske Løbeponton af Kobberplader, ved den holsteenske derimod af Fyrretræ. Hele det indvendige Rum er ved Skillerumsplader inddeelt i 20 Rum, og selve Pontonen er foroven tillukket med 1″ tykke Bræder. Den indbyrdes Forening af disse Pontoner skeer ved tvende Jernblik med Huller, anbragte i hver Ende, igjennem hvilke der stikkes en Jernbolt med Split.

Løber, i en Krudt-Valsemølle; der Läufer, meule rolante; en Træ- eller Steen-Cylinder, hvoraf sædvanlig to male o. s. v. Satsen i Liggeren. = i Bygningskunsten, en efter Længden, i Flugt med en Muurs eller et Brystværns Længde, lagt Steen eller Græstorv; la pierre ou le gazon de boutisse.

Løbeseddel; der Laufzettel; circulaire, contenant un ordre donné après l'ordre de la parade, etc.; et Circulaire, som indeholder

en Befaling, der er udgiven efter Parolen, og bringes fra Compagnie til Compagnie.

Løbetoug; det Toug ved Drivfærgen (traille), som forener samme med Løberullen, mouſle de traille, der bevæger ſig paa Strækkouget.

Løbplade; ſee Parcele.

Løbpolerer; der Polirer, Rohrſchmiergler oder Rohrſchlichter; le polisseur ou adoucisseur; Arbeideren i et Vaabenfabrik, ſom polerer Geværløbene ud- og indvendig.

Løbſmed; der Lauffſchmied oder Rohrſchmied oder Rohrſchweißer; le canonnier d'une manufacture d'armes. Arbeideren i et Geværfabrik, ſom ſmeder (ſveiſer) Løbene. Hans Medhjælper kaldes „der Dornſtecker", le compagnon.

Løbſmedning; das Rohrſchmieden, forger un canon; dette ſkeer enten:

ved Overlægning af Løbpladens Rande, durch Uebereinanderlegung der Ränder, oder aus freier oder unter der Hand, die Handſchweißung; par superposition, ou chevaucher; eller

ved at ſtukke den ene Rand mod den anden; durch Aneinanderlegung, oder unter dem Hammer; par rapprochement. Overlægningsſtedet paa Løbet kaldes paa Tydſk der Saum, paa Franſk le pli; og Stukningsſtedet, Naaden, die Nath, la soudure.

Lød; die Farbe des Pferdes; les poils de chevaux; Farven paa Heſtens Haar, den er enten eensfarvet eller blandet.

Lødig, Lødighed, betegner i Danmark Haandſkytſets Caliber efter Paskuglens Størrelſe, og i Almindelighed Blykuglens Størrelſe efter Antallet af de Kugler, der gaae paa eet Pund. En 16-lødig Kugle er derfor en Kugle, der har en ſaadan Størrelſe, at 16 Stkr. af ſamme veie et Pund. Det 16-lødige danſke Infanteriegevær vilde da ſkyde en Kugle, der veiede 2 Lod, derſom der ikke maatte være Spillerum imellem Kuglen og Løbet, hvisaarſag Kuglen har en mindre Lødighed, imellem 18 og 20, og Kuglepatronen formedelſt Papirhylſen bliver 17-lødig.

Løkke; die Schlinge; ganse; Begyndelſen til en Knude og et Stik; den gjøres ved at bøie Tampen om mod Langtouget, ſaa at dens Ende ligger jævnſides dette. En Løkke om en Pæl kaldes et Kaſt eller et Slag, der Schlag, tour; et dobbelt Kaſt med ſamme Tamp til ſamme Side kaldes et Rundſlag, der ganze oder runde S., tour-mort.

Løkke-Knude (enkelt); die Schleife, noeud simple gansé; en enkelt Knude med Løkke paa den ene Part af Touget; den bruges til at faſtgjøre et Toug til en Ring eller Pæl, naar Befæſtelſen ikke behøver at være meget ſtærk; den gjøres ligeledes paa Enden af et Toug, ſom er ført igiennem et Hul, for at forhindre, at det ikke ſkal kunne trækkes igiennem, o. ſ. v.

Lønning; aflöning, die Löhnung, le prêt; Underofficerens og

den simple Soldats Løn eller Sold. Officerernes betales maanedsviis forud og kaldes derfor Avance.

Lønningsrepartition, die Löhnungsausweisung, Löhnungskarte oder Löhnungsliste, feuille du prêt; Listen, hvorpaa Lønningen for hvert Individ af Compagniet er udsat, og hvorefter den udbetales for en vis Tid; hos os for hver 5te Dag.

Løse, ogsaa løsne; synonym med affyre.

Løsen; die Losung, signe de railliement ou de reconnaissance (aux armées); to givne Tegn eller Lyd, hvorved egne Folk af Forposterne, der stode paa hinanden, især om Natten, allerede i nogen Afstand kunne kjendes fra Fienden, ved at veksle disse Tegn eller Lyd. Den, som anraaber først, giver det ene af de omtalte Tegn eller Løsen, og faaer derpaa det andet Tegn (Contrategnet, die Gegenlosung, contre-seing ou contre-mot) tilbage. Løsen udgives tilligemed Feltraabet og bestemmes af Forpost- eller Feltvagtcommandeuren. = synonym med Affyring.

Løsningskreds af en Mine; der Erschütterungskreis, le cercle de friabilité ou de commotion, kalder General Marescot den cirkelrunde Omgivelse af Jordsmonnet, der strækker sig i en temmelig lang Afstand fra Tragtens Kanter af en Ovn, der har spillet.

Løsningssphære af en Mine, der har spillet; die Erschütterungssphäre, sphère de friabilité; Sphæren, som udstrækker sig fra Ovnens Vægge til den Grændse, hvor Jorddelene ophøre at adskilles, og Sammenhænget ei er tilintetgjort.

M.

Maalepind; das Zeichenstäbchen; en Jernpind med Greb, som bruges ved Maalekjæden til at markere Stedet, hvortil der er maalt og hvorfra Kjæden flyttes.

Maalestang med Kryds; der Maaßstab mit 2 Schiebern; regle pour mesurer la longueur des canons; Instrument til at tage Længdemaalene med paa Skytset ved dets Undersøgelse.

Machiculis; verticale eller skraat nedadgaaende Skydehuller, der anbringes i Mure, som intet Sideforsvar have, i en foroven af Muren fremspringende, paa Kragsteen sat Krands eller Gesims, der danner Brystværnet, for igjennem dem at kunne beskyde Murens Fod fra Bankettet af.

Magistralgang; see Minegang.

Magistrallinie; die Magistrale, Gürtel- oder Hauptlinie; la magistrale ou la ligne de cordon; Hovedconstructionslinien af en Fæstningsomkreds (enceinte), som ved en med Muurværk reveteret Eskarpe antages at gaae igjennem dens Muurkrands. = af en Leir; det samme som Frontlinie.

Major; der M. oder Oberstwachtmeister, især ved Cavalleriet; den laveste Grad i Stabsofficeersklassen. Han commanderer i de tydske

Armeer i Almindelighed en Bataillon, undertiden ogsaa, som f. Ex. i Preussen, et Regiment; i den franske Armee er han Forstander for Detaillen af Regimentets Administration, Underviisning og Politie; i Krigstider commanderer han Depoten. Hos os betegner Major en lignende Charge ved Regimenterne og Corpserne. Hvert Infanterie-Regiment har to Majors-Charger, af hvilke den første kaldes Premier-Major eller M. af 1ste Bataillon, den anden Second-Major eller M. af 2den B. Den sidste er i Garnisonen den første Suppleant. Hver Artillerie-Brigade, og hvert Cavallerie-Regiment og Jægercorps har een Majors-Charge, som svarer til Premiermajorens ved Regimenterne.

Malegang i en Krudtvalsemølle; der Mahlgang; la meule glisante avec les meules roulantes d'un moulin à cylindres; Molleliggeren med sine Løbere.

Malmprøve (Soart.); see Styrkeprøve.

Man; die Mähne; les crins ou la crinière; Haarene paa Hestens Hals. Mannen skal være jævn, fiin og haarrig.

Maneuver; das Manöver; manoeuvre; et af flere taktiske Bevægelser bestaaende Heelt, som sigter til et bestemt strategisk Diemed. De enkelte Bevægelser kaldes **Evolutioner**.

Maneuvreer-Colonne; Manövrir C.; kaldes den C., i hvilken man hvert Dieblik er i Stand til, paa Commandeurens Commando, at udføre enhver Bevægelse, enten for at angribe Fienden eller for at forsvare sig imod ham.

Mangelbrædt; das Rollirbrett; varlope; et Redskab til at rulle Kakethylstere, o. desl.

Manke; der Ueberriist, Vorderroß, Widerriist, Widerrüst oder Widerroß; le garrot du cheval; den Deel af Hesten, som forbinder Halsen med Ryggen; den kaldes ogsaa **Hæretoppen**.

Mankemuus; das Widerriist-Geschwür oder die Widerriist-Geschwulst; mal de garrot; en Sygdom, som bestaaer i en Hævelse i Manken.

Mankepude; das Kamm- oder Sielenkissen; le gousset; en Pude, hvormed alle Haandheste ere forsynede, som ei have Ridepuder; paa denne befindes **Vandkappen**, der Kammdeckel, la coiffe (ou mantelet du harnais à bricoles), Læderet, som bedækker Puden. Nogle bruge Benævnelsen „**Kammdeckel**" som synonym med **Kammkissen**; **Ringen** paa Vandkappen, der Kammring, l'anneau de coiffe du g.

Mankerem; der Hals- oder Trageriemen, le sur-col; see Platseletøi.

Mantel eller den ydre Form til Skytsets Støbning; der M. oder die wahre Form; la chape ou moule-chape des bouches à feu; Formen af Leer, hvori Skytset støbes, og som giver det den ydre Skikkelse. Den forfærdiges over det fuldendte i Tælle satte Gestalt, idet man til dette Diemed betrækker (see Opgive) det med flere Lag Jiirleer, som enkelt tørres i Luften og af hvilke ingen bør være tykkere end en Linie. Antallet retter sig efter Skytsets

Størrelse fra 3 til 6 Lag. (Denne Deel af Mantelen, som undertiden formes med et særskilt Formbrædt, das Hembbrett, échantillon de chemise, kaldes paa Tydsk „das Hemd", og paa Fransk la chemise, hvorpaa ingen dansk Benævnelse haves.) Derefter omvikles Gestaltet med Seilgarn (i Udlandet med Lunte eller ogsaa kun med Hamp), hvorover i nogle Støberier endnu vikles udglødet Staaltraad. Nu paalægges efterhaanden almindeligt Formleer (imedens en svag Ild brænder under Formen) i flere tynde Lag, indtil Mantelen er 4—6 Tommer tyk. Naar nogle af disse Lag ere paalagte, og Delphinerne derved have erholdt et tilbørligt stærkt Betræk af almindeligt Formleer, bræk̊es Stifterne ud af Gestaltet. Det af Heden smeltede Vox lader man løbe ud, og tillukker derpaa Stifthullerne med Formleer. Slutteligen belægges hele Formen efter Længden med Jernskinner (längskener, Formrippen, Langschienen, courçons), som, ifald de ikke allerede have Formens Figur, lægges varme paa, og have i deres ene Ende en Hage, i den anden en Krog. Hagerne indlades i dertil indhuggede Huller i Formens bageste Deel. Omkring disse Skinner lægges Baandene (die Formbånder oder Umlegeschienen, bandes circulaires), som have Kroge eller Hager i Enderne, ved Hjælp af hvilke Baandet **ratles**, d. v. s. træk̊es tæt sammen, og forenes ved udglødet Staaltraad. Til Sammentræk̊ningen betjener man sig af en Tang (**Ratletang**), hvis Lapper (Kjæfter) have et Hul i deres yderste Ende, hvormed Hagerne fattes; til Omviklingen af Staaltraaden bruger man et **Ratlejern**, der Windehaken, le crochet à tordre. Ere Baandene for korte, forlænges de ved at anbringe en **Snappe** (en Baandstump, med et Hul i den ene Ende og en Hage i den anden). Fodstykket til Kanonformen indsættes til desmere Styrke i en Kurv af Jernstænger og Ringe, eller i en Kapsel af støbt Jern (kanonbotten, der eiserne Korb, le panier de culasse), som befæstes til samme med Gibs og ved Hjælp af Ratling. (De enkelte Formdele befæstes i Damgruben til hinanden ved Hjælp af **Ratlehager**, som gribe i Baandene.) Efter paalagt Beslag overtræk̊es hele Formen med nogle Lag Formleer, som udfylde Mellemrummene imellem Beslaget. I nogle Støberier paalægges endnu et andet Beslag, liigt det første. Saasnart Formen er aldeles tør, løftes den op med en Kran og lægges paa **Slæden**, for der at uddrage **Formspindelen**, efter at man i Forveien har udtaget Stifterne af Tapperne, die Formstifte, épingles, og Sømmene af **Lunten**, hvormed Spindelen er omviklet. Derefter indbrives Tappemodellerne ved et Slag, og Formen befries fra Gestaltet, **brændes**, og tilsidst **fligtes**. See Artiklerne Form, Gestalt, og Træmodel til Tapperne. = der M., le demi-gabion, kaldes et Slags halve Skandsekurve, som sættes udenom den ydre Side af de to inderste Kurve af et **Skydeskaars** Beklædning, for at forhindre disses for tidlige Forbrænding ved Krudtgassen fra Skytsets Krudtladning.

Mantelet, efter det franske mantelet; i Almindelighed en lille tohjulet Karre med Stang, til dens Bevægelse, og to tykke Stokke paa Siderne (ligeover for Knubhjulene), imellem hvilke befindes Fletværk og Faskiner. Den brugtes før af Sappeuren som Dækningsmiddel imod Musketild og Kardætsker; see Rullekurv.

Mantelsæk; kapp-säcken; der Mantelsack, le porte-manteau. Artilleristens og Cavalleristens Vadsæk, hvori den sidstnævnte fører følgende Ting med sig i Felten: en løs Skridtbeklædning, 2 Skjorter, Paradebuxerne, 1 Par Stromper, 1 Par Sokker, en Vaistroie, 1 à 2 Torklæder, 1 Barbeertoi, og, naar 2 Pistoler medføres, de Patroner, som ei kunne rummes i Patrontasken. Desforuden to Poser med Smaating.

Marche; der Marsch; la marche; et Ord, som bruges i tre forskjellige Betydninger:

1) synonym med Reise, voyage, af flere Soldater i Fællesskab, f. Ex. at begive sig paa Marchen, tiltræde Marchen eller sætte sig i Marche, o. s. v.
2) istedet for Dagsmarche, la journée de marche, saaledes siges: at gjøre en stærk M., fravinde Fienden en M., d. v. s. naae et bestemt Punkt een Dag tidligere end Fienden.
3) istedet for Signal til Afmarchen; f. Ex. blæse eller slaae Marche.

Under forstilt M., verstellter M., fausse-marche, forstaaes den, som gjøres for at skuffe Fienden, idet man lader som man vil marchere til et eller andet Sted, men strax efter at have sat sig i Marche, forandrer Marchdirectionen. **Hemmelig M.**, heimlicher M., m. sécrète, skeer sædvanligen om Natten. **Forceret M.**, m. à grande journée, kaldes den Dagsmarche, paa hvilken man tilbagelægger et større Stykke Vei end sædvanligt.

Marchanviisning eller **Marchbestemmelse**; die Marschanweisung, la feuille de route; den skriftlige Anviisning, hvori de Steder eller Byer ere anførte, som skulle passeres, samt de nøiagtige Bestemmelser saavel af Tiden som af alle de Gjenstande, der behøves til Marchens Udførelse, saasom: Forspænd, Antallet af Rationer, Portioner, o. s. v. I den franske f. d. r. anføres ogsaa Troppernes effective Styrke.

Marchbataillon; b. de marche; kaldes i Krigen de større Afdelinger, bestaaende af Reconvalescenter, Rekruter, ranzioneerte Fanger, o. s. v., som føres til Armeen.

Marchcolonne; Marschcolonne; c. en route; kaldes den, i hvilken man bevæger sig fra et Sted til et andet, i det Hoved-Diemed at bringe Mandskabet, saa lidet fatigueret og saa hurtigt som muligt, til det bestemte Sted.

Marchdag; der Marschtag, jour de marche; den Dag, paa hvilken en Marche tiltrædes.

Marchere op med Roder; mit Rotten auflaufen; se mettre en bataille par files; en Opmarche, som kun finder Sted med Underafdelingerne af en Bataillon, idet den i Rodemarche værende

Afdeling rodeviis løber op (til Høire eller Venſtre), og danner en Front perpendiculair paa ſin foregaaende Marchdirectionslinie. = paa Stedet, auf der Stelle marſchiren oder rühren, den Schritt markiren, oder Pfefferſtampfen, marquer le pas, piétiner; fortſætte Marchen, for at holde Cadencen, uden at tabe Affſtanden, eller vinde Terrain.

Marchfægtning; das Marſchgefecht; rencontre; en uventet Fægtning, ſom man leverer paa en Marche.

Marchorden; die Marſchordnung; ordre de marche; Følge, hvorefter Colonnerne ſkulle marchere op i Slagorden, eller foretage deres Afmarche.

Marchpenge; das Marſchgeld, indemnité de route; Penge, ſom gives enkelte marcherende eller reiſende Soldater og Militairperſoner (af Underklaſſen) til Reiſeomkoſtninger.

Marchroute; die Marſchroute; en général la feuille de route, spécialement l'itinéraire. I Almindelighed **Marchanviisningen**, i Særdeleshed **Etappe-Kaartet**, die Marſchtabelle, Fortegnelſen over Natteqvartererne og Forpleiningsſtederne paa en Marche; ſee Marchanviisning.

Marelok, der Wichtelzopf; le cauchemar ou appeſart; Lokker, ſom ere ſammenkliſtrede af en Vædſke, der under en ſygelig Tilſtand affondres. De forekomme i Manen, Haartoppen og Halen.

Markvei; der Ackerweg oder Feldweg; le chemin des champs; Vei, ſom fører over Marker.

Marodeur; der M., Marodebruder oder Gardenbruder; le ribleur ou fricoteur, aussi le soldat fatigué et écloppé qui quitte son rang, etc. Egentlig den Soldat, ſom formedelſt Udmattelſe eller Saar bliver tilbage (Efternsleren, der Nachzügler, le traineur), men udenfor Frankrig forſtaaes ved M. den, ſom forlader Geledet for at plyndre, hvorimod de Franſke betegne med marodeur den, ſom tager (ſtjæler) Levnetsmidler, og kalder den, ſom plyndrer eller ſtjæler andre Ting, ribleur eller fricoteur. Ordet ſiges at være opkommet i 30 Aars Krigen og benævnt efter den keiſerlige General **Merode's** Tropper, ſom ei bleve betalte, og derfor gjorde ſig ſelv betalte. Imidlertid findes Ordet maraud allerede i et Digt af Gombault (Molière), ſkrevet omtrent 30 Aar førend Guſtav Adolfs Fødſel; hvisaarſag Andres Mening ſynes rimeligere, at Ordet er oprindeligen hebraiſk, og betegner en Mand, ſom har begaaet Bedragerie og Rov.

Marqueur; der Zieler oder Zeiger; den Mand, ſom ved Skiveſkydningen betegner de trufne Skud, og lukker Hullerne ved at ſlaae en Prop i dem.

Martello-Taarn; der Martello- oder Mortella-Thurm; martellos; et Taarn eller et lidet Caſtel, til Kyſternes Forſvar. Nogle derivere Ordet fra **Carl Martell**, Andre fra morta, ſom før betydede et Caſtel, f. Ex. morta de Windsor, iſtedet for **W. castle**, ſaa at mortella anſees af diſſe for Diminutivet af morta; endnu An-

dre aflede Benævnelsen fra de italienske Ord: „sonare la Campana a Martello," ringe med Stormklokken. Slutteligen bør endnu anføres, at det bekjendte Martello-Taarn paa Corsica benævnes efter Baien (den aabne Havbugt), som det beskytter, og som hedder Mortella- (Myrte-) Bai.

Marvskjøre i Træet, see Kjærneribs.

Masovn; der Hohofen, le haut-fourneau; see Skaktovn.

Materialdepot, kaldes ved en Beleiring de Steder, hvor, under Ingenieur-Officerers Opsyn, Bygningsmaterialierne deels forfærdiges, deels opstables, og hvor Skandseredskaberne opbevares. De afskilles i Hoved- og smaa Depots; de sidste ligge i Nærheden af Trancheerne.

Maximiliantaarn; tour Maximiliaire; et Forsvarstaarn, opfundet af Erkehertug Maximilian af Este, keiserlig østerrigsk Generalfeltzeimester. Et saadant Taarn, med en Diameter af 80′, og Høide af 40′, bestaaer af 4 Etager, af hvilke den nederste, 10′ høi, danner et Souterrain til Gjemmested for Ammunitionen, og tillige indeholder en artesisk Brønd. Af de andre 3 Etager, ligeledes hver af 10′ Høide, som ligge over Jordhorizonten, tjener den nederste til Magazin, den mellemste til Bolig for Besætningen, og i den øverste, der er indrettet til Forsvar, og i dette Øiemed forsynet med Skydehuller, befindes 2 Haubitser, der kunne føres til hvilketsomhelst Skydehul. Dets bombefrie Hvælving er i en Høide af 3 til 4′ bedækket med Jord, og indrettet til et med ti 24-pundige (efter Andre 16-pundige) Kanoner armeret Batterie. Disse Kanoner skyde over et Brystværn, bag hvilket er en Platform (Bridsk) bestaaende af 3 Lag Bjælker. Paa denne kan Kanonens Underlag (en Bjælke, hvori Piecen er indladt og befæstet ved Beslag) bevæges i Render, o. s. v., formedelst tvende Ruller af Støbejern. En Grav, som er bredere mod Marken, omgiver Taarnet, og hiinsides Graven ligger et Glacis, der aldeles dækker Taarnets Mure. En Vindebro fører over Gravens smalleste Deel til Taarnets Indgang. Med 32 af disse Taarne er Linz bleven befæstet i Aarene 1832 til 35. For Tiden bygges saadanne ogsaa i Modena.

Medbringer; der Mittelring, oder Umgriffsring einer Bohrbank; embrasseur; et krumt Jernbaand, som, ved Skytsets Boring, omfatter Tappene, for at holde Røret fast. Vore Borebænke paa Frederiksværk have ei denne Indretning.

Meelkrudt; mjölkrut; Mehlpulver; le pulvérin; knuust eller revet Krudt, som bruges i Fyrværkeriet og til Indrømning.

Meelkrudtdaase; puderdosa; der Einpuderungs-, Loder- oder Luder-Beutel, die Pulverstaubbüchse, Puderdose oder Zündkrautbüchse; le boîte à pulvérin; en Daase med Meelkrudt, som bruges ved Skytset, i Nødsfald til Indrømning.

Meie; biljardera; fuchteln, mähen; bilarder, siges om Hestens Fodskifte, naar den kaster Forbenene udad.

Melde ſig fra Tjeneſte; tilkjendegive vedkommende Foreſatte, at det ſtedfindende Tjeneſteforhold temporair er ophørt. = **ſig til Tjeneſte**; tilkjendegive o. ſ. v. at man er disponibel til den daglige Tjeneſte.

Mellemgalop; der fliegende oder halbe Paß oder Mittelgalopp; l'entre-pas, traquenard, aubin; en Gangart, ſom er ſammenſat af Trav og Galop, ſaaledes at Heſten galopperer med Forbenene og traver med Bagbenene.

Mellempunkt; der Hülfs- oder Zwiſchenpunkt, point intermédiaire; kaldes i Taktiken det Punkt, ſom tjener til at holde en marcherende Trop i den givne Retning (Direction), og for at forvisſe ſig om den trukne Linies Rigtighed.

Mellemvedet; der Verbindungs- oder Zwiſchenpoſten; poste de communication ou intermédiaire; en Poſt (enkelt eller dobbelt Skildvagt), ſom ſtilles imellem Feltvagten og den almindelige Vedetkjæde, naar Afſtanden imellem den førſte og Kjæden er for ſtor, o. ſ. v.

Menage (Madkaberi); die M.; ordinaire; Foreningen af flere Folk i ſamme Compagnie, for at ſpiſe ſammen; i Almindelighed et Corporalſkab.

Merle et Toug; marle; merliner; omvikle det med Merling, ved Hjælp af en Klædekolle.

Merlepreen eller **Merleſpiger**; Marlpfriem; épissoir en fer; et ſpidſt Jern, der bruges til Splidsningen af ſmekkert Tougværk og tilligemed **Splidshornet** til Splidsningen af ſvært Tougværk, for dermed at gjøre Aabninger imellem Kordelerne eller Dugterne.

Merlin; ſee Line (ſmekker).

Merlon; die Schartenzeile; le m.; Bryſtværnet imellem to Skydeſkaar. = (halvt), die halbe S., oder die Flügelſchartenzeile (Floi-Merlon); demi-merlon ou m. des aîles; det Stykke Bryſtværn, der er imellem et af Batteriets Hjørner og det ſamme nærmeſt liggende Skydeſkaar.

Meſſerfiil; skärfil; die Schneidefeile; lime tranchante ou à pignon; en Fiil med Eg paa begge Sider. = til at file Roerne i Nødden; die Raſtenfeile; lime d'encoche ou à feuille de sauge. = med Ryg, die Meſſerfeile; lime à couteau ou à fendre les vis; til at indſkære Indſtroget i Skruehovedet.

Metalbad; das M.; bain; det ſmeltede Metal i Stobeovnen.

Metal-Fængrørsklods (Sᴐart.), en Form, hvori Fængrør-Doppen (**Koppen**), ſom er af Papir, erholder ſin Dannelſe, ved at nedſlaaes med en Dorn i ſamme, og hvorved tillige ſlaaes et Hul i Koppens Midte.

Metalkuglen til Provemorteren; die Metallkugel, le globe d'éprouvette; hos os $58\frac{4}{5}$ ℔ vægtig, hvormed Provemorteren ladeſ, for at underſøge Krudtets Styrke. Da Provemorteren nu gjøres af Jern, ſaa bruges en huul Jernkugle, der ved indſtøbt Bly gives ommeldte Vægt.

Mezalecter; M. oder Graben-Kaponier; mezalèctre; en stor, muret Bygning, som lægges foran Mellemvolden af en **Fæstningsfront**, til Gravens Forsvar, efter Fileys, Montalemberts, Eickemeyers og Andres Forslag, og som ofte kan træde istedet for **Flanke** og **Ravelin**.

Midler; die Richtpunkte übers Metall; les points de mire; fælles Benævnelse paa de høieste Punkter for og bag paa Kanonen. At tage Midlerne, skottställa, das Mittel suchen; at søge de høieste Punkter paa Kanonen, og gjøre dem kjendelige ved Mærker.

Militair, den **Militaire**; Soldaten i Almindelighed; den, som fører Vaaben til Landets Værn. Alt, hvad der angaaer Krigen.

Militair Anstand; militairischer Anstand, le savoir-vivre militaire; den noiagtige Overeensstemmelse i Handlemaade, Tale og Gebærder med de Forhold, hvori den Militaire staaer til sine Kammerater, Foresatte og til andre Stænder.

Militaire Punkter; see **strategiske P.**

Militairt Øiemaal; militairisches Augenmaaß, le coup d'oeil militaire; et Talent, som af Naturen gives Soldaten, men som altid kan uddannes mere ved Øvelse; det bestaaer i den Evne: hurtigt at kunne overse et Terrains Fordele og Mangler med Hensyn til Stilling og Bevægelse; strax at bemærke de af Fienden givne Blottelser og benytte dem i samme Øieblik; at afværge Fiendens Forholdsregler ved raske, hensigtsmæssige og først paa Valpladsen fattede Beslutninger o. s. v.

Mine; die M., la m.; ethvert i Jorden eller i Steen indesluttet Quantum Krudt, hvilket, efterat være bleven tændt ved en derhen førende Ledeild, enten skal sprænge, løfte, eller ogsaa ikkun adskille eller sammentrykke de nærmest liggende Dele af den Minen omgivende Materie. Man antager, at det var Spanieren Pedro Navarro, som i Italien, for Slottet Serezenella, for første Gang i Aaret 1487 anvendte Krudt til en Mine. See Artiklerne: **Angrebsbrønd**, **Bombe-Fladdermine**, **Brechemine**, **Brøndmine**, **Contrebrønd**, **Contremine**, **Demoleringsmine**, **Fladdermine**, **Indslagsmine**, **Steen-Fladdermine**, **Fordæmning**, **Gallerievogn**, **Ledeildsrende**, **Munk**, **Muus**, **Tændekasse**, **Tænderaket**, **Spille**, **Udblæse**. = (sædvanlig, simpel, tilbørlig ladet eller **almindelig**), die gewöhnliche oder gemeine M.; m. à fourneau simple ou ordinaire, kaldes den, hvis **Tragts** øverste Flades Radius er lig den **korteste Modstandslinie**; den giver en retvinklet Tragt. = (**svagt** eller **underladet**), die schwach geladene M., fourneau souschargé, den, hvis Tragts øverste Flades Radius er mindre end Minens korteste M., eller som giver en spidsvinklet Tragt; den anvendes stundom som Indslagsmine). = (overladet), die überladene oder starkgeladene M.; fourneau surchargé ou globe de compression, den, hvis Tragts øverste Flades Radius er større end den korteste M., eller som giver en stumpvinklet Tragt. = (**ufordæmmet**), unbesetzte oder unver-

dämmte M. oder M. in hohler Kammer, m. sans bourrage; en Mine uden **Fordæmning**, i Særdeleshed den, hvis Mine- eller Kammerhals er ufordæmmet. Er ikkun Kammeret ufordæmmet, d. v. s. befinder der sig et Mellemrum imellem Krudtkasten og Fordæmningen i Kammerhalsen, kaldes den: Mine i **huult** Kammer. En saadan Mine anvendes, hvor man ei bryder sig om at skaane Gallerierne. = (**flygtige**), flüchtige M., m. volante, en Mine, som bestaaer af nogle retvinklede, begede Kasser af omtrent 6′ Længde, hver fyldt med 5—600 ℔ Krudt, som nedgraves, alt efter Jordbundens Beskaffenhed, 6—9′ dyb, og tjene til at bortkaste den fra Brechen nedrullede Jord. = (**flydende** eller **svømmende**), schwimmende M., m. flottante; see **Sprængs-** eller **Helvedesmaskine**. = (**forbundne** eller **koblede**), verbundene oder gekoppelte M., fourneaux accolés; saadanne Miner, hvis Tragter gribe i hinanden. = (**enkelt** eller **isoleret**), die einfache M., m. directe ou fourneau isolé; den, som kun har een Ovn eller eet Krudtkammer. Vauban kaldte den **direct M.**, fordi Grenen (Minegangen), gaaer directe under det Punkt, man agter at sprænge. = (**dobbelt** eller **T**), die doppelte M., m. double ou en T; den, som ved een fælles Gang har to Ovne, som skulle spille paa samme Tid. = **i halvt T**, die halbe T-Mine, m. en demi T, den, hvis Green, førende til en isoleret Ovn, har en Boining. = (**tredobbelt**), die dreifache M., m. triple ou en croix, ou treflée; den, hvorved tre Ovne spille paa samme Tid. Den kaldes **Korsmine**, naar den har to Grene, der danne rette Vinkler med hinanden, og **Kløverbladsmine**, naar Grenene gaae ud fra samme Punkt i forskjellige Retninger. = (**firdobbelt**), die vierfache M., m. quadrouple; den med fire Ovne. = (**femdobbelt**), die fünffache M., m. quintuple ou en double croix; den, hvis Grene danne et dobbelt Kors, o. s. v.

Minebrandrør; der Minenzünder; la fusée; et B. til Minernes Antændelse; det befæstes i Enden af Minepølsen, foran i Lederenden.

Minebrønd; der Minenbrunnen oder Schacht; puits ordinaire de la mine; den firkantede Aabning, som til Minens Anlæg graves saa dybt, som Krudtladningen skal ligge, og hvorfra i Almindelighed fører en horizontal Gang til Minen.

Mineer, Mineur eller Minebygger; der Minirer; le mineur; den technisk Soldat, som bygger Krigsminer, og i Almindelighed hører til Ingenieur-Tropperne, hos os derimod til Artilleriets. I Frankrig oprettede Ludvig XIV, i Aaret 1699, det første Mineurcorps.

Mineerkølle; der Minirschlägel; la masse carrée du mineur; en stor Træhammer, som bruges i Minerne.

Mineer-Petarde eller **Minestud**; die Petarde oder der Schuß; le pétard; et i Steen eller Muurværk boret, og med en Krudtladning forsynet Hul (eller en lille Mineovn), som anbringes der, hvor den almindelige Minering vilde blive for vanskelig.

Mineerſkjold; das Schild des Minirers, le couvre-corps; et 5′ høit, 2′ bredt og $1\frac{1}{2}$″ tykt Træſkjold, belagt paa dets Yderſide med en Jernplade, og paa Inderſiden forſynet med 2 Haandgreb. I Gallerierne ſkal det beſkytte Mineuren imod Piſtolſkud.

Mineerſtage, Minelyſeſtage; der Minirleuchter, le chandelier de mineur; herunder forſtaaes i Almindelighed **Stikſtagen** af Jern, ſom befæſtes paa Siderne af **Faget**.

Mineerværktøi; das Minirwerkzeug, outils à mineur; Mineurens Værktøi, beſtaaende af: Værktøi til Jordens Udgravning og til Sloifning, til Steen-Sprængning, til Jordens Transport og til Minetræværkets Lægning, ſamt Redſkaberne til Minegangenes Oplysning og til disſes Forſyning med friſk Luft.

Minegang; der Minengang; la galerie de mine; en underjordiſk Gang til Minernes Anlæg. = (**beklædt**), der bekleidete, verpelzte, verzimmerte M., m. coffrée, en M., ſom er beklædt med Træ; den er altid ſtirkantet. = (**muret**), en M., ſom er bygget af Muurværk; den har foroven Dannelſen af en Halvcirkel, for bedre at modſtaae Jordtrykket. = (**heldende**), fallender M., g. inclinante, den, ſom fører (uden Brønd) directe til Minekammeret. = (**vandret** eller **horizontal**), ſöhliger M., g. horizontale, den, ſom er anlagt fra Brøndens Bund. = (**ſtor**), großer M.; grande galerie ordinaire, en M., ſom er 5—6′ høi og omtrent 3′ bred i Lysningen. = (**halv**) eller Sidegang, halber M., demi-galerie, en Gang, ſom er omtrent $1\frac{1}{2}$′ lavere end den ſtore. = (**aaben**), zu Tage gegrabener M., g. à ciel ouvert, den, ſom er conſtrueret i en Grav, der ſiden igjen er tilkaſtet. = (defenſiv), en M. anlagt til Fæſtningers Forſvar; den er enten permanent (muret) eller passageer (beklædt). = (**Eſkarpe**) eller **Eſkarpegallerie**, før kaldet **Hovedgallerie**, g. majeure, en M. under Voldgangen, ſom løber parallel med Facerne og har ſine Øvne under Gravene og Brechen. = (**Contreſkarpe**) før kaldet **Magiſtralgang**, en Gang, der almindelig ligger langs med Contreſkarpen og har Udgangen til Graven; er den forſynet med Skydehuller imod Graven, kaldes den Mordgang, g. meurtrière. = (**Enveloppe**) eller Gallerie, der Umfaſſungsgang; den M., ſom løber under Glaciet parallel med dets Crete, og gaaer i en længere eller kortere Afſtand fra ſamme. = (**Communications-**) eller Gallerie, en M., ſom forbinder Eſkarpe-, Contreſkarpe- og Enveloppe-Gallerierne, ſaavel indbyrdes, ſom med Fæſtningens forſkjellige Værker. = (**Tvær-** eller **Transverſal-**), en M., ſom forener Længdegallerierne og tjener til Communication i Syſtemer, hvori ingen Enveloppegang haves. = (**Længde-**) eller Gallerie, g. longitudinale, den M., ſom gaaer fra Contreſkarpe-, Transverſal- og Enveloppe-Gallerierne ud under Marken. = til Overgangen over Graven, M. zur Graben-Abfahrt, oder zum Niedergang in den Graben, g. majeure à passer un fossé; egentlig Benævnelſe paa en underjordiſk Gang, af Størrelſe og Bygning ſom en ſtor M.; den findes omtalt under Artiklen **Ned-**

gang i Graven. See Lyttegang, Mordgang, Fag, Green, Vending.

Mineherd eller Arnested; der Minenheerd, oder Zündpunkt einer Mine; le foyer d'une mine; med dette Kunstord betegne Nogle det Sted, hvorfra Minekammerets Krudtladning antændes; Andre **Midtpunktet** af Kammeret.

Minekammer; die Minenkammer, la chambre de mine; den Udhuling ved Enden eller ved een af Siderne af en Minegang, hvor Mineladningen indbringes; naar Kammeret er ladt, erholder det Navn af **Mineovn**, min-ugnen, der Minenofen, le fourneau de mine; ved Fladderminen ligger Kammeret under een af Brondens Sider.

Minekrig, der Minenkrieg, la guerre souterraine; eller den underjordiske Krig, som føres imellem den Belejrede og Belejreren, og i Almindelighed begyndes af den Førstnævnte, for at standse den Sidstnævntes Fremskridt over Jorden.

Minekurv; der Minenkorb; le panier du mineur, le bourriquet; en K., hvori den udgravede Jord bringes ud af Minen.

Mineladning; Minenladung; la charge du fourneau; Krudtladningen til en Mine. For en almindelig Mine bestemmes dens Størrelse efter Minens **korteste Modstandslinie**, og efter Jordarten, hvori den skal anlægges, og hvortil man i Praxis betjener sig af beregnede Tabeller; see: **Minerernes Regel**.

Mineovn; see Minekammer.

Minepølse; krutslanga; die Zündwurst; le saucisson; en Lærreds eller Haardugs Pølse, omtrent 10‴ tyk, fyldt med Krudt, som leder Ilden igjennem Minegangene til Krudtkassen.

Minere; miniren; miner, pratiquer une mine; at anlægge en Mine.

Minerernes Regel; die Regel des Mineurs; la règle des mineurs; herunder forstaaes følgende praktiske Regel, for at finde Ladningen til en **almindelig** Mine, som er gravet i ordinair Jord, eller en saadan, som kræver 12 ℔ Krudt pr. Cubiktoise: **cubeer den korteste Modstandslinie, udtrykt i Fod, bortkast det sidste Ciffer til Høire af Resultatet, og Resten er Krudtladningen, udtrykt i Pund.** Denne Regel grunder sig paa den antagne Sætning, at i eensformige Jordarter, Ladningerne staae i Forhold til det Volumen af Jord, de skulle udkaste; følgeligen, at **ved Ovne med ligedannede Tragter**, saaledes som Tilfældet er ved alle **almindelige** Miner, **ere Ladningerne proportionale med Cuberne af de korteste Modstandslinier.** Denne Sætning kaldes **Minerernes gamle Regel**.

Minetragt; mingrop; der Minentrichter, l'entonnoir; den parabolske Huling, i Form af en omvendt Kegle, som frembringes ved Minens Sprængning. Under Tragtens **Radius** forstaaes R. af Tragtens øverste Flade, som nærmer sig en Cirkelflade; see **Conronnering** (Minetragtens).

Minetræværk; Minenhölzer; bois de construction des galeries de mine, bois de châssis; Træværket til at beklæde Bronden og Gangene af en Mine; det bestaaer i: Rammestykkerne, Beklædningsbræderne (Tag- og Sidebræderne), samt Bindelisterne.

Mineudkast eller **Mineudslag**; ruinerne af en mina; der Auswurf, die Erd- oder die Minengarbe; gerbe de mine, le solide d'explosion ou de l'excavation du fourneau; den af Minen udkastede Jord.

Minevæv; das Minengewebe; l'araignée; hvert sammenhængende Minesystem til Forsvar for nogensomhelst Deel af Fæstningsværkerne, saavidt det dannes af de i forskjellige Retninger fremløbende eller hinanden gjennemkrydsende Minegange.

Mistleer eller **Gestaltleer**; der Schlotterlehm; la terre à mouler pour la première couche; Formleer, bestaaende af Sand, Leer og Hestemøg, som bruges til **Gestaltet**, eller den indre Form, ved Kanonstøbningen.

Modelleerstang; die Abdruckstange; le godet à hampe; en Stang til at tage Aftryk af Gallerne og Gruberne i Sjælen af Skytset, med Vox eller Leer; den kaldes i Saartilleriet **Grubeformer**.

Moderlud; die Mutter- oder Hecklauge; eau surnageante ou eau-mère ou amère; den Lud, som bliver tilbage efter Salpeterets Krystallisering.

Moderne eller **nyere Krigskunst**, og **moderne Taktik**, kaldes det System af Maneuvres og Evolutioner, hvilket er blevet antaget efter Krudtets Opfindelse, i Modsætning af den gamle Krigskunst, eller det System, Romerne og Grækerne fulgte førend Skydevaabnenes Indførelse; see Fortification.

Modstandslinie (den korteste eller mindste); die kürzeste Widerstandslinie, la ligne de moindre résistance, l'axe d'explosion (efter G. Vernon), eller ligne d'explosion (efter Marescot); den Linie, som drages fra Ladningens Midtpunkt til det Punkt, hvor Minens Kraftyttring lider den ringeste eller mindste Modstand. I Almindelighed er denne Linie ingen anden end den korteste, eller den fra Ladningens Midtpunkt til Jordens Overflade trukne perpendiculaire Linie.

Modstandspille; der Strebepfeiler, contrefort; en Pille, hvis horizontale Gjennemsnit ere Trapezier, og som anbringes bag Mure, for at styrke dem; sædvanlig sættes de i en indbyrdes Afstand af omtrent 18′. Den Side, som vender mod Muren, kaldes **Roden**, die Wurzel, racine du c., og gjøres 5—6′; den modsatte Parallel kaldes **Halen**, queue du c., og er $3\frac{1}{2}$—$4\frac{1}{2}$′; og **Høiden** i Trapeziet kaldes **Længden**, og er 8—10′.

Moradshul; das Morastloch; le bourbier, la fondrière; et Hul, som er fremkommet af et rindende Vand, eller ved et andet Tilfælde, i Overfladen af Terrainet, og hvori Vandet har samlet sig; eller et Hul i en moradsig Bund, hvori Vand er bleven staaende.

Mordgang; see Minegang.

Mordslag; der Mordschlag; le bout de canon à mousquet chargé de poudre et à balle etc.; et Stykke af et Gevær- eller Pistolløb, tilsveiset i den ene Ende, forsynet med Fænghul og ladt med Krudt og Kugle; de bruges til Brandkuglernes Forsætning.

Morteer; der Mörser, Feuermörser, Böller oder Pöller; le mortier; et kort Kammerskyts uden Drue, som i Almindelighed kun rettes under en meget stor Vinkel, hvisaarsag Skydningen dermed kaldes at kaste. Morteren bruges til Lands ikkun i Fæstningskrigen, samt fra Kystbatterier, til at kaste Bomber, Brandkugler, Lysekugler, Vagtler og Steen (see disse Ord). Den benævnes efter Materien, hvoraf den er støbt, efter dens Construction, eller Stedet, hvor Tappene sidde, samt efter Formen af dens Kammer; saasom: **Jern- eller Metalmorteer**, der eiserne oder metallene Mörser; mortier en fer ou en bronze, som kunne være Land- eller Sømorterer.

a) **Landmorteren**, der Landmörser, (et fransk tilsvarende Kunstord fattes), som alene bruges i Fæstningskrigen, er af lettere Construction og mindre Caliber end Sømorteren, sædvanligt 50 ℔ og 100 ℔; den gives Navn af:

Fodmorteer; der Fuß- oder Schemmelmörser; m. à plaque ou à semelle, som er støbt i Forbindelse med en Fod under 45° eller 75° Elevation; hertil regnes ogsaa **Haandmorteren**, der Handmörser, m. à main, der er af det mindste, for Morterer brugelige, Caliber, i Almindelighed 10-pundigt, og kunne bæres fra Sted til andet af 2 Mand; eller

Tappemorteer; der Mörser mit Schildzapfen oder Laffetenmörser; m. à tourrillons; den benævnes **Hængemorteer**, der hängende oder deutsche M., m. pendant, naar Tappene sidde omtrent paa dens Midte (en saadan ligger i Stol), og **Fodmorteer med Tappe**, der stehende oder französische M., m. debout, naar Tappene sidde paa Enden af Bunden; den ligger paa Blok. Hertil regnes ogsaa **Steenmorteren**, der Steinmörser, le pierrier; benævnt efter det Projectil, som kastes ud af samme.

Hos os haves ingen særegen Construction for Steenmorteren; i Udlandet derimod adskiller den sig fra den sædvanlige M. fornemmelig ved sin Størrelse og mindre Metalstyrke; dog bruges ogsaa (ligesom hos os) andre gamle, til Bombekastning uskikkede Morterer, til Steenkastning, hos os gamle Jernhængemorterer.

b) **Sømorteren**, der Seemörser, som bruges til Lands paa Kystbatterierne mod fiendtlige Krigsskibe, er bestemt til at kaste paa større Distancer end Landmorteren, og er derfor af sværere Construction, til større Ladninger, og af større Caliber indtil 150 og 200-pundig. Den er sædvanlig en **Fodmorteer**. De Franske have ingen særdeles til Sobrug bestemte Morterer, men vel: mortiers pour la défense de côtes.

Kamrene i Mortererne ere af forskjellig Construction; cylinder- og kegle- (conus-) formige ere de almindeligste; men man har ogsaa brugt Kugle- (Globus-) Kamre, og pæreformige Kamre.

Morteren nævnes først i Aaret 1480; see Artiklen Artillerie-Maalestok.

Morteerbatterie; die Mörserbatterie oder der Kessel, die Wurfbatterie; la batterie à mortiers ou à pierriers; et fast, med Morterer besat Batterie. = à la Carnot, der Mörserstand oder die Carnotsche Batterie; b. casemattée du général C., en bombefri Hvælving, hvori Carnot opstiller Morterer til Fæstningers Forsvar, saaledes at de ere dækkede for Fiendens directe Ild.

Morteerblok; masiva mörsar-block; der Mörserklotz, Mörserblock, oder die Schleife; affût à mortier à block; et Morteer-Underlag, der gjøres enten af eet Stykke, eller, hvilket er bedre, sammensættes efter Breden af flere Stykker, der sammenholdes ved Tværbolte og Skinner. Den til Tappemorteren er forsynet med Tappeleier og en Udhuling til Morterens Bund, samt Pandejern og Pandækler, hvis Standboltes Hoveder ere indladte paa den nederste Flade af Blokken. Blokken til Fodmorterer har ikkun en Fordybning til Foden og dens Klo. For at kunne bare Blokken, ere Bolte med Barehorn (**Armbolzen**, oder Hebebolzen, boulon de manoevre) anbragte, hvori bares med Haandspigerne, og Indskaar (Hebeausschnitt), af Haandværkeren **Udklinkning** kaldet, forneden ved Enderne, for deri at anbringe Haandspigerne. De paa Blokkens Sider værende Ringe tjene til Surringen paa Blokvognen.

Morteerkardætsk; see Kardætsk.

Morteerstol; mörsar-kilblock, der Mörserstuhl, die Mörserwandlaffete oder der Mörserschemel (i Østerrig die Schleife); affût à mortier; et Morteer-Underlag, bestaaende af to Vægge, som enten ere af Træ eller Jern, og forenes almindeligen med to Trærigler; undertiden findes ogsaa Vægge og Rigler støbte i eet Stykke. Ved Tappemorteren anbringes en Stillesktue paa Forriglen. Stolen sammenholdes efter Breden af Tværbolte, og Væggene af Træ sammenholdes efter Høiden af Standbolte, der tillige befæste de to Pandejern og Pandækler. Hvor Væggene ere af Jern, befæstes Pandækklerne ved Bøiler.

Muffe; das Futter; le manchon de fer d'une forerie horizontale; den sætter, ved det horizontale Boreværk, Kanonen i Forbindelse med Hjulet, som bevirker den Førstes Omdreining.

Muk; die Mauke oder Muke; les eaux-aux-jambes, ou le javart simple; Saar, som sidde bag i Kronen af Hestens Fod.

Mulebrems eller **polsk Brems**; die Maulbremse, moraille ou torche-bouche; see Brems.

Mulestik; Maulstich; demi-clef(?); et Stik, der almindeligen bruges i Forening med Tømmerstikket, naar f. Ex. Tømmer skal hales i Land, eller heises op, da man, efter at have anlagt et Tømmerstik, paalægger en Rad Mulestik ovenfor samme, for at Tømmerstikket

ikke ſkal ſkrænde; frembeles til Beſnoring, naar Noget er gaaet itu ved Vognſtangen, ſamt til Beſnoring af Diet paa en Skagle.

Mundjern; das Maulgatter; le pas d'âne; et Inſtrument til at aabne Heſtens Kjæft, for at foretage en eller anden Operation.

Mundingskryds, et Kryds med Skydere, ſom ſættes i Mundingen af et Skyts, for at underſtøtte Calibermaaleren, ved Sjælens Underſøgelſe.

Mundkurv; der Maulkorb; la muselière; en Kurv af Læderremme, udvendig beklædt med Jern, ſom ſpændes til Heſtens Grime, for at hindre Dyret baade i at bide og i at ſætte i Krybben (vindſluge).

Munk; der Mönch oder Münch; le moine; en Indretning til Minernes Antændelſe, beſtaaende af et Stykke pyramidalformig Fyrſvamp, ſom er ſtukket igjennem et Blad Papir, der, ved Hjælp af 4 paa dets Hjorner lagte Stene eller deslige, fæſtes over **Minepølſens** opſkaarne, og af Ledeildsrenden fremragende Ende. Den tjener til at meddele ſin Ild til Pølſen. Nogle Forfattere forſtaae ved Munken den omtalte Fyrſvamp-Pyramide, ſom paa Franſk kaldes le boulois. See **Vidne**.

Munkehoved; der Nagel mit halbmondförmigen Kopfe; clou avec tête semilimaire; kalder Hovſmeden et Søm, hvormed Heſten i glat Fore broddes, uden tillige at være beſlaaet.

Muurkrands; das Mauerband oder der Mauerkranz; le cordon ou plinthe, le sommet du revêtement d'une escarpe, etc.; den øverſte, fremſtaaende Kant (Krands) af en Beklædningsmuur, navnligen af Eſkarpen.

Muurpetarde; ſee Petarde.

Muurſalpeter; der Mauerſalpeter, oder Kehrſalpeter; le salpêtre de houssage; under dette Navn indbefattes alt S., ſom undertiden findes paa Mure i Kjeldere, Hvælvinger, Stalde, o. ſ. v., ligeſom ogſaa paa Overfladen af Jordgulve og kalkblandet Jord, hvor det affeies med Koſte, hvilket har givet det den ligeledes brugelige Benævnelſe **Feieſalpeter**.

Muſeøre; das Mausohr, kaldes Heſtens brede og korte, men tillige fine Øre.

Muſkedonner; die Streuröhre, Streubüchſe oder der Muſketon; l'espingole, spingole ou tromblon; et Slags korte Muſketter med trompetformet Munding, ſom ladeſ med flere Kugler.

Muſket; die Muſkete; le mousquet. Benævnelſen Muſket, paa Italienſk moschetto, ſtammer (efter Bianchini) fra Navnet paa en vis Mochetta fra Veletri, der egentlig bør betragtes ſom Opfinderen af Skæftet med Ladeſtokken og af Luntelaaſen, hvormed ſenere de ſaa kaldte Haandrør eller Arkibuſer bleve forſynede. Grassi derimod ſiger, at Ordet er taget efter et Dyr (hvilket ofte var Tilfældet i Middelalderen med mange andre Skydevaaben), der kaldtes Muſchetto og Muſchetta, og hørte til sparviero („Sperber") Familien; ſee Infanteriegevær.

Muſketbevæbnet; den med en Muſket bevæbnede Jæger af et danſk Jæger-Compagnie.

Muus; die Maus; la souris porte-feu du mineur; et af den franſke Mineur-Chef Rugy opfundet Antændelſesmiddel for Minerne. Det beſtaaer af et Stykke Lunte, ſom er befæſtet til en Snor uden Ende og bevæger ſig i en poleret Rende, der ſtaaer i Forbindelſe med Krudtkaſſens Aabning. Trækkes nu Snoren, efter Luntens Antændelſe, til een af Siderne, ſaa bringes den ſidſte lige over for Krudtkaſſen, hvor den, formedelſt det her udſtrøede **Meelkrudt**, meddeler ſin Ild til Ladningen. Denne Antændelſesmaade er ſenere bleven forbedret og forandret, ſaaledes at man, iſtedet for Lunte og Snor, betjener ſig af et Stykke Vindlys, ſom fæſtes med udglødet Traad til en Kjæde; den kaldes i Tydſkland: die verbeſſerte **Maus**.

Mølle-Karre; en ſaadan opfandtes i Aaret 1819 af Franſkmanden Saget, og kaldtes af ham: voiture moulin. Den maler under Marchen med Armeens Train, knuſer og ſigter Kornet paa ſamme Tid, faaer paa Marchen ſin bevægende Kraft ved Hjulenes Bevægelſe, og ſtandſer med Malingen efter Kudſkens Villie, uden at Karrens Gang ſtoppes. Paa Stationer kan denne Maſkine efter Leilighed anvendes ſom en **Haandmølle**, der af et Barn kan ſættes i Bevægelſe, eller ſom en **Vandmølle**. I ethvert Tilfælde ſkeer Sigtningen ſaaledes, at man efter Behag kan affondre mere eller mindre Klid. Ethvert Slags Korn, fra Hirſen indtil Bønnen, kan knuſes af denne Mølle, idet man flytter Mølleſtenene nærmere ſammen; ogſaa kan Malingen uden Ophold ſkee paa alle Aarstider.

Møllen giver i Gjennemſnit dagligen 1½ Hectoliter (4,3804 Cubikfod Meel, eller omtrent 218 ℔ Hvedemeel, eller 202 ℔ Rugmeel), naar den bevæges af 2 Mand, og 9 Hectoliter (26,2827 Cubikfod, eller 1308 ℔ Hvedemeel), naar den ſættes i Bevægelſe af en Heſt. Detaillen om denne Mølle findes i en i Aaret 1836 i Paris, under Titlen „la persévérance" udkommen Brochüre; nærværende Artikel (af General Bardin) er indført i Nr. 18 af Journal de l'armée for 1836.

Mølleſkralde; die Mühlklapper einer Pulvermühle; le cliquet ou traquet, qui indique le travail d'un moulin à poudre; en Skralde paa en Krudtmølle, Salpeter-Valſemølle, o. ſ. v., ſom Møllen ſætter i en ombreiende Bevægelſe, og ved ſin Lyd allerede langt fra tilkjendegiver Møllens Gang, o. ſ. v. (Paa Frederiksværk bruges Klokker).

Mønſter- eller **Skabelon-** (Chablon) **Jern**; Ämnesjern; das Muſtereiſen (Muſterbeſchlageiſen) zu Achſen, Beſchlägen, u. ſ. w.; ferrure façonnée ou fer ébouché; kaldes det Jernbeſlag o. ſ. v., ſom tilvirkes paa Hammerværkerne efter givne Modeller, og ſiden fuldſtændig udarbeides af Smedene.

N.

Naad, see Klædning; Lobsmedning.

Nakkemuus; die Genickbeule, Halskröte, der Maulwurf oder die Maulwurfsgeschwulst; la taupe ou testudo; en Hævelse, som oftest af kold Beskaffenhed, der undertiden viser sig paa Hestens Nakke.

Natpost; der Nachtposten; la sentinelle d'augmentation posée pendant la nuit; en Skildvagt, som udsættes om Natten, eller ikkun staaer paa Post om Natten.

Nav; see Hjul.

Navboer eller **Axelboer**; der Nabenbohrer oder Neber, le tarreau; et Boer af conisk Form, der er det sidste, som bruges til Udboringen af Navhulingen.

Navbøsning, Hjulbøsning eller Bøsning; die Naben- oder Radbüchse; la boîte de roue; en Bøsning, som sidder enten inden i den yderste Deel af For- og af Bagnavet, eller ogsaa gaaer igiennem hele Navet; ved Træaxler er den af Jern, ved Jernaxler af Metal, og tjener til at formindske Axelarmenes Gnidning i Navet, samt at holde Smørelsen. Ved gjennemgaaende Bøsninger udvides dens mellemste Deel, for bedre at holde Smørelsen; denne Udvidelse kaldes **Kammeret**, smörjerummet, die Schmierkammer, la chambre, eller, naar den bestaaer af een eller flere Snekkegange, paa Tydsk der **Wurm**, og paa Fransk cavité serpentiforme en dedans de la boîte de roue. Bøsningens Omdreining i Navet forhindres ved dens tvende Tappe eller **Vorter**, vingarne, die Lappen, Nasen oder Flügel, les talons ou oreilles, een paa hver Side af Bøsningen, som ere indladede i Navet og undertiden fastholdes ved Hjælp af to **Bøsningskramper**, Büchsenkrammen oder -klammern, les crampons de boîte.

Nedenfra Broen; see Vindside.

Nedgang i Graven; see Nedstigning.

Nedslag; gräsning; der Aufschlag, chûte; siges om et udskudt Projectil, naar det berører Terrainet een eller flere Gange paa sin Bane, inden det naaer Maalet.

Nedslagspunkt; gräsningspunkt; der Aufschlags- oder Einfallspunkt, le point de chûte ou d'incidence; det Punkt, hvori Projectilet berører Terrainet paa sin Bane.

Nedslagsvinkel; anfallsvinklen; der Einfall- oder Fallwinkel, Aufschlagswinkel; angle de chûte ou d'incidence; Vinklen, hvorunder et Projectil berører Terrainet paa sin Bane.

Nedstigning i Graven; der Niedergang oder der Weg in den Graben, descente de fossé; kaldes en fra **Kroningen** tværs igiennem den dækkede Vei gaaende Gang, som (efter Omstændighederne) enten føres med **Gallerier** (den underjordiske, descente souterraine), **bedækt** (ved den bedækkede Sappe) eller ogsaa **aaben** (zu Tage

ausgegraben, à ciel ouvert), og hvorigjennem man ved en tør Grav naaer til dens Saale, ved en vaad derimod til Vandspeilet.

Net, Enden paa det afknebne Skosøms Spids eller Veining; den ombøies og inddrives i Hovringen ved Hjælp af Beslaghammeren og

Netjernet. = trigonometrisk; das trigonometrische Netz, Dreiecknetz, canevas; Grundlaget til en Opmaaling, hvor, efter en nøiagtig Maaling af en Standlinie, Beliggenheden af flere Punkter bestemmes fra denne Linies Endepunkter ved Vinkelmaalinger og geometriske Beregninger af de maalte Vinkler, og hvortil Terrainets Optagelse derpaa slutter sig, idet disse Punkter tjene til Retnings- og Støttepunkter.

Nivellementspeil; niveau refleteur; et af den franske Ingenieur Burel opfundet Instrument til at bestemme de horizontale Curver ved Høidemaalingen, hvis Construction er grundet paa, at, naar man holder Øiet for et plant og fuldkommen verticalt staaende Speil, ligger det fra Speilet reflecterede Billede i en horizontal Linie med Øiet selv, saa at et Sigte over hiint Billede bliver horizontalt.

Nivellering; das Nivelliren oder Wasserwägen; le nivellement; Undersøgelsen om hvormeget et paa Jord-Overfladen givet Sted eller Punkt ligger høiere eller lavere end et andet eller flere andre givne. Den skeer i Almindelighed ved Hjælp af et Vaterpas (die Wasserwaage, le niveau, niveau d'eau, ou n. d'air) eller med et Nivelleerinstrument med Dioptere.

Nodt, Not, Naat, i Lavetvæggen; die Nuthe; entaillure; Indsnittet til Riglernes Leie.

Nonius; der N. oder Schuber; le n. ou vernier; en Inddeling, som anbringes paa Viseren af Calibermaaleren (og andre Instrumenter), for at angive en mindre Deling af Hovedmaalestokken paa Instrumentet.

Normal-Krudt, Monster-Krudt; prof-krut, fundament-krut, n. k.; Normalpulver; poudre-type; Krudt, som er befunden ordonnancemæssigt, og hvormed man, ved alle Leiligheder, sammenligner andre Krudtsorter, for at erfare deres Styrke.

Normalstilling; Normalstellung; Benævnelse paa de Opstillinger til Slag, som de forskjellige Troppearter altid betjene sig af, naar ikke Terrainet eller særdeles Omstændigheder gjøre en Afvigelse derfra nødvendig.

Næsebøilen, Næsebaandet eller Muleblikket; das Nasenbein, Nasenblech oder Schaftblech, Mundblech; le collet, la capucine sans bande; ved Mundingen af Geværet; tjener til at optage Ladestokken.

Nød; nöten eller hjulet; die Nuß; la noix; er en af Geværlaasens væsentligste Dele, som meddeler sin Bevægelse til Hanen, med hvilken den er forenet ved Flirkanten og fastholdt med Nødbeskruen. Den bestaaer a) paa den indre, til Laaseblikket vendte Side af:

den store **Nøddetap**, eller Velbommen; stora axeln eller nöt-

stocken; die Nußwelle, die große Welle, der große Zapfen, die Walze, der große Nußzapfen oder der Wellbaum; l'axe, le grand pivot, le tige ou l'arbre de noix; som bevæger sig i Laasebliklet; med

Firkanten, die Vierung, das Viereck, die Vierkante, das Gevierte; le carré; hvorpaa Hanens Firkant, eller firkantede Hul, passer. I Enden af Nøddetappen er en Skruemoder, das Nußschraubenloch til **Nøddeskruen** (eller Haneskruen), le clou de chien.

b) paa den ydre, den før omtalte, modsatte Side af:

den lille **Nøddetap**, spindeln oder den mindra axeln; der Nußstift, die kleine Welle oder Walze, der kleine Nußzapfen oder der Nußzapfen, le pivot ou le petit pivot, som dreier sig i **Studelen**;

c) i Midten af:

Skiven, die Scheibe, le corps de la n., et paa begge Sider fladt Stykke Jern, og

d) ved Randen, af:

Krabben, håfveln, der Nußkrapfen, Krappen, Kropfen, die Nußstangel, die Nußkehle, das Horn, der Heber der Schlagfeder, oder der Vorderarm, la grisse, den forreste Deel af Nødden, hvori Slagfjæderkrabben griber ind;

Roerne, die Rasten, die Ruhen, les crans ou coches; Indfilinger paa den nederste Omkreds, til at optage Stangens Spids; af disse haves 3, nemlig:

Bagroen, helspännet, die Spannung, Spannrast, Hinterrast oder Hinterruh, le cran du bandé, ou de l'arme, hvori Stangen griber ind, naar Hanen er spændt;

Mellemroen, halfspännet, die Ruhrast, Mittelrast, Mittelruhe oder der Mittelbruch, le cran du repos, hvori Stangens Spids befindes, naar Hanen staaer i Ro, og

Forroen, motspännet, die Vorderrast, Vorderruhe, la coche derrière ou du chien abbatu; hvortil Stangens Spids nærmer sig, naar Hanen er spændt; den nævnes ikkun sjelden, ligesom:

Bagdelen, der Hintertheil, die Schnecke, le talon, som ei heller omtales i mange Lærebøger, navnligen i Cotty's mémoire sur la fabrication des armes portatives de guerre.

Den nederste Deel af Nødden danner en Deel af et Spærhjul, nemlig to **Tænder**, die beiden Rastzähne, les dens des crans, og Stangen tjener her som Stopper eller Sperklinke.

Nød; Noth, faux; sættes ofte foran Ord, for at betegne, at de Gjenstande, som de benævne, tjene eller anvendes i Nødstilfælde eller som Reserve; saasom: Nødaxel, Nødege, o. s. v.

Nødaxel; die Nothachse; le faux-essieu; en Axel, bestaaende af en halv Axeldam med een beslaaet Axelarm; den befæstes (furres) til en sønderbrudt Axel.

Nøddejern; svarfklofva eller nötsvarf; das Nußeiſen; le rodoir ou calibre double d'acier; et Slags Skrueſnit, hvormed Nøddetappen eller Velbommen ſkæres; det er et Nøddejern med Foder, mit Futtern, à coussinets, naar de udſlidte Dele kunne ombyttes, og med indpaſſede Bakker, das doppelte N., r. double ou à calibre double, naar man paa eengang kan afſlibe begge Sider af Nøddeu.

Nøddeindriver; nötpåtryckare; der Nußpfaff, Nußtreiber, die Nonne oder der Pfaff; le bourre-noix; den har et Hul, hvori den lille Nøddetap indſættes, naar Nøddeu ſkal drives ind i Hanen.

Nøddendriver; nötuttryckare; der Nußſtempel, oder Nußwellendurchſchlag; le chasse-noix; et Værktøi til at drive Nøddeu ud af Laaſeblikket og ſom kan ſtikkes ind i Hanemuleſkruens Hoved, for at tjene ſom Skrueſtikke.

Nødege (Hjulege); die Nothſpeiche; le faux-rais; en Ege til at iſtandſætte en anden brukken.

Nødhage eller Es; das Scheerengelenk, croc à chaîne; en Hage, i Form af et S, til at ſammenſætte ſprungne Kjæder med.

Nødhævetøi; das Nothhebezeug; le chèvre postiche; et Hævetøi, ſom ſammenſættes af to Bjælker og et Langtoug, for at bruges i Mangel af en Kran.

Nødrem, en Rem, ſom tjener den danſke Cavalleriſt til at bære Carabinen paa Marchen.

Nødſeletøi; das Hülfsgeſchirr oder die Nothſiele; poitrail, harnais de reserve; et Bringtøi, ſom ved det danſke kjørende (i Udlandet ved det ridende) Artillerie er reglementeret for Underofficererne og Trompeterne, for i Nødstilfælde hurtigen at kunne ſpændes for et Kjøretøi, og derved at erſtatte Tabet af Trækheſte. Til dette Øiemed føres det under Fortøiet. Det beſtaaer hos os af: en Bringrem, Mankeremsſtrop og et Mankeremsſpændeſtykke.

Nødſkagle; ſee Omgangsſtrop.

Nødſkrue; die Nothſchraube; le tire-sabot; eensbetydende med Speilſkrue, en Skrue paa Stang, til at tage haarde Ting ud af Kanonen.

Nødſpil; das Nothſpiel; et Spil eller en Vinde, der bruges i Mangel af ordentlige Spil, hvor ingen betydelig Kraft-Anvendelſe fordres; det kan enten være et Nød-Bradſpil, eller et Nød-Gangſpil; til det ſidſte betjener man ſig af et Hjul og en indvendig huul Valſe, der ſtilles lodret paa Hjulet, o. ſ. v.; ſee Vinde.

Nøgle (ſtrategiſk); der Schlüſſel des Landes (Schüſſelpunkt, die Schlüſſelſtellung), clef; Engelſk key; Italienſk chiave; kaldes den Egn og Stilling, uden hvis Beſiddelſe man ei tør vove at trænge ind i Fiendens Land. = til Piſtonens eller Fængtaarnets Affkruning og Paaſætning, ſamt til at afſlaae de Hætter, ſom ere blevne ſiddende paa Toppen efter Geværets Affyring; der Schlüſſel zu einem Percuſſionsſchloſſe; le clef d'une platine brontique ou à per-

cussion. „Schlüssel" bruges ogsaa som eensbetydende med Büchsenspanner, Sintnogle eller Spænderen til den tydske Laas.

O.

Oberst; der Oberste oder Obrist; le colonel; den første Stabsofficeer i Rangen, som enten commanderer en Brigade eller et Regiment; men en Undtagelse finder Sted i vor Armee, hvori han ofte kun er Bataillonscommandeur.

Oberstlieutenant; der O.; le lieutenant-colonel; den anden Stabsofficeer i Rangen; i de tydske Armeer commanderer han enten et Regiment eller en Bataillon; i Frankrig, kun i Mangel af en Oberst, eller i dennes Fraværelse, et Regiment; ellers understøtter han Obersten i Commandoen og forretter tildeels vor Premiermajors Tjeneste. I nogle tydske Armeer forestaaer han tillige Regimentets oeconomiske Bestyrelse; i vor Armee en Charge ved Cavalleriet, ligesom i Frankrig, ellers en Titel, som i de senere Tider er fulgt med Avancementet til Brigadecommandeur i Artilleriecorpset og til Bataillonscommandeur i Infanteriet.

Offensiven kaldes den angrebsvise Fremgangsmaade i Krigen, og er Modsætningen af **Defensiven**.

Offensivstilling; kaldes 1) enhver udfordrende Stilling, hvorved man søger at forlede Fienden til et overilet Angreb; 2) saadanne Stillinger, som skulle tjene til Forberedelse af pludselige Invasioner eller taktiske Angreb.

Officeer; der Offizier; l'officier; kaldes enhver Krigere, som har en befalende Grad; i Særdeleshed den, der er ansat (i Udlandet, har faaet Bestalling) af Regenten. De inddeles i to Hovedclasser, nemlig:

Overofficerer, og **Underofficerer**. De første inddeles igjen i: **Generalsofficerer**, **Stabsofficerer** og **Subalterneofficerer**, see d. O.

Med Hensyn til Officerens personlige Embedsstilling benævnes han:

O. à la suite; overtallig O.; überzählliger O.; naar han ei staaer i Nummer ved det Regiment, hvorved han er ansat.

Zugetheilter O.; o. agrégé; tildeelt O.; naar han blot gjør Tjeneste paa ubestemt Tid ved et Regiment, uden at høre til samme.

Reformirter O.; o. en reforme; en O., hvis Corps eller Compagnie er indgaaet, men som beholder sin Rang og sin Anciennetet i Armeen. I nogle Lande nyder han Gage, i Frankrig ikke.

O. paa Vartpenge; auf Wartgeld; en disponibilité; den, som er traadt ud af Armeens Detail, men har Krav paa Ansættelse i activ Tjeneste; han nyder visse Dele af sin ved Udtrædelsen

havende Gage. Hos os en penſioneret O. under andre Vilkaar end de almindelige.

Fæſtningsofficeer; O. vom Platz; o. en résidense; den ved en Fæſtningsſtab anſatte O., ſaaſom: Pladsmajoren, Capitain-Vagtmeſteren, Garniſons-Adjutanten o. ſ. v., ſamt Ingenieur- og Artillerie-Officeren, ſom forretter ſpeciel Tjeneſte i Fæſtningen.

Med Hensyn til Tjenſtforretningen:

Vagthavende O.; der wachthabende O.; o. de garde.

Zugführender O.; o. de peloton; den, ſom commanderer et Peloton.

Sluttende O.; ſchließender O.; o. serre-file; den, ſom marcherer bag den ſidſte Afdeling af Diviſionen eller af Bataillonen.

I den franſke Armee inddeles endnu Officererne i: o. de troupes, de, ſom beklæde en Charge ved Regimenterne eller Corpſerne, og i o. sans troupes, ſom ikke høre til nogen Vaabenafdeling. De Sidſte inddeles i 3 Claſſer, af hvilke Officererne af Armeens og Fæſtningernes Stab danne den 1ſte, Militair-Intendanturen den 2den, og Officererne af Artilleriets og Ingenieurcorpſets Stab den 3die Claſſe.

Omgang; hintertyg; der Rückhaltriemen, Umgang oder Umlauf; la plate-longe; ſee Platſeletøi.

Omgangsrem; der Umfangs- oder Umgangsriemen; couroie de guindage; ſee Lædertøi til en Sadel.

Omgangsſtrop, eller Nødſkaglen; die Umgangs- oder Umlaufsſtrippe; le boucleteau de la plate-longe; Stroppen, ſom forener Omgangen med Bringſtykket, med Kumten, eller med Stavtræet.

Omqvartere; ausquartieren; déloger; lægge Tropper i andre Qvarterer.

Omvule, ſvøbe omkring, omklæde et Toug.

Opbud; das Aufgebot; levée en masse; de til Vaaben kaldte Folk; i gamle Dage Kronens Lehnsmænd og diſſes egne Lehnsmænd (After-Vaſallen); le ban et arrière-ban.

Operation, Krigsoperation; o. de guerre; kaldes i udſtrakt Forſtand ethvert Foretagende i Krigen, ſom med eller uden Vaabenhjælp ſigter til Opnaaelſen af en Fordeel over Fienden.

Operationsbaſis; bas; die O.; la base des opérations; kaldes den Forbindelſe, ſom en til et krigeriſk Foretagende fremrykkende Hær vedligeholder med ſine Udmarchſteder, ved at den, i det Strøg af Landet, ſom den lader bagved ſig, opretter Depots af Forraad og Transportetapper for diſſe. Anlægges diſſe Forraad, til endmere Sikkerhed, i Fæſtninger, ſaa forſtærkes derved det med Ordet Baſis forbundne Begreb; men dette er ikke ubetinget nødvendigt, thi i en Mængde af Tilfælde finder det ikke Sted.

Operationslinie; die O.; ligne d'opérations; den Vei, ſom et Armeecorps eller Afdeling følger, for at naae ſit Operationsobject.

Operationsmark; Operationsfeld oder Operationszone; det hele Terrain

hvorigjennem et til en særskilt **Operation** bestemt Troppecorps marcherer, imedens denne varer, og som dette lader observere af sine Streifpartier.

Operationsobject; das O.; objet d'opération; Diemedet med strategiske Operationer.

Opfordring; die Aufforderung; la sommation; mundtlig eller skriftlig Begjæring til en Commandant af en beleiret Fæstning eller Troppecorps om at overgive den eller dette.

Opfriske en Riffel; räfflornes uppdragning med sneider; die Züge einer Büchse auffrischen; renouveller les rais; fornye (opskære) dens udslidte Riffelgange.

Opfyldning; die Erdanschüttung, Erdaufschüttung oder der Erdaufwurf; remblai; enhver Jordopbygning, især den til et Brystværn, der fremstaaer, ved at udgrave Graven.

Opføre en Skildvagt; eine Schildwache aufführen, poser, conduire en faction; føre ham hen paa det Sted, hvor han skal staae paa Post. = Skyts; Geschütz aufführen; *poster* des pièces d'artillerie, *armer* une place; opstille Skyts i Felten til Action, eller i en Fæstning bag Brystværnet.

Opgaae; abvieren (abfieren); filer, mollir; (Manipulation) at give paa et Toug.

Opgive; aufgeben; appliquer des couches de terre à mouler; kalder Kanonstøberen **Formlerets** Paalægning paa **Formspindelen**, ligesom Paalægningen af hvert nyt Lag Formleer. Opgivningen af den anden, finere og tyndere, Sort **Mistleer**, efter at **Gestaltet** næsten har erholdt den nødvendige Tykkelse, kaldes paa Svensk pålägga dickel på modellen, paa Tydsk klar aufgeben, og paa Fransk appliquer la deuxième terre à mouler, og skeer, for at Friserne og Ziraterne kunne blive ret skarpe.

Opholdsrem; der Aufhalter oder Deichselträgeriemen; courroie d'arrêt; en Rem, som fæstes foran paa Vognstangen, og hvori Stangkudsken lofter denne op ved Af- og Paaprotsningen.

Opholdsspændestykke; der Schwebestößel; le boucleteau de la barre de fesse ou du porte-trait avec courroie flottante, pour soutenir le trait du cheval de volée; see Platseletoi.

Opholdsstrop; der Schweberiemen am Schwanzriemen der Vorder- und Mittelpferde; la dossière porte-fourreau, le contre-sanglon du porte-trait, ou la courroie flottante; ved Rumperemmen af Forløber- og Mellemtøiet, til at bære Skaglerne. = S. oder Luftriemen am Hinterzeuge, la barre de fesse ou le bras du haut d'avaloire, Stroppen til at bære Omgangen; den fæstes til Rumperemmen.

Ophugger eller Klovejern; der Aufhauer, langue-de-carpe, ou ciseau à langue-de-carpe; en Skraameisel eller et lignende Værktøi, hvormed Vaabensmeden ophugger eller klover Metal.

Ophængerem; der Aufhängeriemen, crampon d'attage; see Sadel.

Ophæve en Beleiring; die Belagerung aufheben, von der Festung

abziehen; lever le siége; afbryde den, og trække sig tilbage med Beleiringscorpset og Beleiringsmateriellet.

Ophøiet Batterie; die erhöhete B.; b. élevée; et B., som ligger høiere end Terrainets Horizont.

Opkaste en Skandse; eine Schanze aufwerfen; établir ou faire élever un fortin; bygge en Skandse.

Opludring; trainée (de poudre) dans le canal de lumière; den Krudt-Ledning, som ved Indrømningen med Kornkrudt strøes for eller bagved Fænghullet, og hvis yderste Korn knuses. Denne Ledeild, igjennem Fænghullet, bruges hos os kun i Mangel af Fænghulsrør eller Stoppin ved Batterieskytset.

Oplænger; see Knæ.

Opløbe; eller løbe op; anlaufen; siges om Roder, der marchere op i Løb, naar de, formedelst Mangel paa Plads o. s. v., vare nødte til at bryde af paa en af Floiene. Dette skeer hos os paa Commandoen: til Høire eller Venstre marcheer op!

Opmarche; der Aufmarsch; la formation; i Almindelighed Udviklingen af en eller anden Troppedeel i dens største Front, eller i Fronten af den befalede (nævnte) Afdeling; for at kunne opmarchere, maa man altsaa iforveien staae i een af Colonne-Arterne.

Der haves følgende O.: fra den aabne og sluttede Colonne; med Sectioner, Pelotonner, Divisioner og Bataillonner; til Høire og til Venstre; en échiquier og en échelons; til Fronten og til Ryggen af Colonnen; og i Artilleriet O. til Chargering.

Opmarchere (deployere), at udvikle sig; see ovenfor stagende Ord.

Oppakning; die Bepackung; la charge; indbefatter ved Cavalleriet de Sager (det **Paktøi**), Rytteren skal føre med sig paa Hesten, saasom: Kappen, Kitlen, Mantelsækken, Fourageersækken med Fourage, Foderposen, Fourageerstrikken, Pudsetøiet og Reserve-Ammunitionen (i en Læderpose); samt de for ham fornødne Levnetsmidler for 1 à 2 Dage; see **Hylstertaske**, **Skoetaske**.

Oppustning eller Opblæsning (Svovlets ved Luttringen); das Knallen oder die Aufwallung des Schwefels im Kessel, bei der Läuterung desselben; le soufflement.

Oprids (efter Kraft), en Tegning i Gjennemsnit.

Oprive; aufreiben, écharper; ødelægge Tropper ved Ild og Sværd.

Oprulle; aufrollen, déplier; kaste Fienden ved et Angreb paa een af hans Floie.

Oprumpe; aufschwänzen; trousser la queue; knytte Halen op paa en Hest.

Oprømme Fænghullet; das Zündloch aufräumen; épingler, dégorger; rense F., naar det er forstoppet, hvilket skeer af Artilleristen med Romnaalen, Dorslaget eller Boret, af Infanteristen med Romnaalen alene.

Oprømmer; der Aufräumer, Aufreiber; amorçoir, dégorgeoir, la fraise; Benævnelse paa adskillige Redskaber, deels til at oprømme, deels til at udvide et Hul.

Oprømning (Løbets eller Gevœrpibens); die Schwanzſchraubenbüchſe oder die Aufbohrung, la boîte du canon de fusil; kaldes Udvidelſen i den bageſte Deel af Sjœlen, ſom gaaer ſaa langt Svandsſkruen naaer; forſynet med Skruegange kaldes den **Svandsſkruemoderen**, die Schwanzſchraubenmutter, la partie taraudée ou boîte taraudée.

Opſats; der Aufſatz; la hausse; et Stykke Træ eller Metal, ſom anbringes enten bag eller forpaa Skytſets høieſte Punkt, for at give en Høideretning over eller under Viſeerſkuddets Elevation. Der haves **faſte** og **løſe** O. Den faſte eller Gribeauvalſke O. er en Stang af Metal, ſom, formedelſt en Skrue, bevœges op og ned i et Hul, anbragt i Karniſen (Bundforſtœrkningen) af Feltſkytſet. Den løſe O. af Træ ſættes, af den rettende Conſtabel, efter Diemaal lodret paa det høieſte Punkt af Bundens Runding. Naar Opſatſen forpaa Kanonen, der Aufſatskegel, le fronteau de mire, er liig **Forliget**, og der rettes over den, ſaa ſiges, at Kanonen rettes i Kjærneſkud.

Opſatsſkud; elevations- eller bågskott; der Aufſatzſchuß, tir avec hausse; er efter Theorien ethvert Skud, ſom ei er Kjærneſkud; i Praxis forſtaaes imidlertid under Opſatsſkud ikkun det Skud, hvorved Piecen er bleven rettet over en faſt Opſats, uagtet Viſeerſkuddet bør regnes til Opſatsſkuddene.

Opſatsvinkel; der Aufſatzwinkel; angle de hausse; den Elevationsvinkel, Skytſet faaer ved Brugen af en faſt Opſats.

Opſkærings-Skrueſtik; die Gewind-Schneidemaſchine; machine pour tarauder la boîte du canon; Maſkine til at indſkœre Skruegangene i Kammerenden paa et Gevœrløb.

Opſkjørtet; der Hechtbauch; le ventre étroit de bojaux ou consu; benœvnes Heſtens Bug, naar den ligger høiere end en lige Linie, man trœkker fra Albuen hen til Bagknœet, og Bugmuſklerne tillige danne en ſpœndt Strœng fra Hoften langs med Bruſken af de falſke Ribbeen. Ligger Bugen lavere end omtalte Linie, kaldes Heſten **ſidlivet** eller **Kobuget**, der Hänge- oder Heubauch, Kuhbauch, ventre de vache.

Opſkylling; die Anhägerung des Ufers; attérissement; opſkyllet Land, ſom fra Søen eller Floden er kaſtet op paa det faſte Land og har forenet ſig med dette.

Opſlaae; aufſchlagen; reiſe, opføre; en Leir, asseoir le camp; et Telt, dresser une tente.

Opſnappe; aufheben, auffangen; enlever un poste, intercepter un courrier, etc., bemœgtige ſig en Poſt, en Coureer, o. ſ. v. paa en pludſelig, for diſſe uventet Maade; f. Ex. ved et Baghold.

Opſpring (Projectilets); die Aufprallung; le relévement du ricochet, ſiges om et ricochetterende Projectil, naar det reiſer ſig igjen, efter at have berørt Terrainet paa ſin Bane.

Opſpringsvinkel; der Abfahrungs-, Abprall-, Aufſchlag- oder Steigewinkel; angle de réflexion de relévement ou improprement

de bond; den Vinkel, under hvilken et udskudt Projectil springer op efter Nedslaget.

Opstikke Papirskarduſen; die Geſchützpatrone aufſtechen; dégorger la cartouche; føre Rømnaalen, naar Karduſen er ſat til Bunds, igjennem Fænghullet og ſtikke Hul paa Papiret, for at Fængrøret med mere Sikkerhed kan tænde Ladningen, (ſkeer ikkun med Papirskarduſer foruden Haardugs Bund).

Opſtilling (Compagniets o. ſ. v.); die Aufſtellung einer C., la formation d'une c., l'emplacement d'une batterie; den indbefatter den nærmere Inddeling af alt til C. (eller Eſkadronen) hørende Mandſkab, og ſkeer ved Infanteriet, efterſom det befales, i to eller tre Geleder, ved Cavalleriet i to Geleder, hvorved enhver ſtiller ſig paa den ham efter Rangeringen beſtemte Plads, o. ſ. v. Ved Artilleriet, hvor den almindeligen kaldes **Placering**, ſtaae Batteriets 8 Piecer i en Linie ved Siden af hinanden (de 2 Haubitſer paa høire og de 6 Kanoner paa venſtre Side efter Nummerfølgen); bagved Piecerne, i en Afſtand af 50—60 Skridt, ſtaae Ammunitionsvognene bag deres reſpective Piecer, og i en 3die Linie Batteriets øvrige Voitûrer, o. ſ. v.

Opſøge Fienden; den Feind aufſuchen; guetter, quêter l'ennemi; underrette ſig om Fiendens Opholdsſted, ved at udſende et Detachement, der gjør en hemmelig Marche. = den fiendtlige Mineur; en indirect Talemaade, iſtedet for Fiendens Minegange; det ſkeer ved at gaae frem med **Lyttegange**, bore Huller paa forſkjellige Steder med **Jordboret**, o. ſ. v.

Optage en tilbagegaaende Troppeafdeling; aufnehmen; donner retraite; ſiges, naar en bagved ſtaaende, ordnet og endnu udenfor Kampen værende Troppeafdeling giver en ſlagen og i Uorden bragt Troppeafdeling Leilighed til at ſamle og ordne ſig paa ny. = en Egn; eine Gegend aufnehmen; lever le terrain; opmaale den og udkaſte et Kaart over den; dette kan ſkee med **Maalebordet**, mit der Menzel, à la planchette, og i Felten med **Bouſſolen**, mit dem Kompaß, og efter Diemaal, à la vue, den almindeligſte Maade.

Opvarme Masovnen; den Hochofen abwärmen, auswärmen, dürren oder trocknen; fumer le haut-fourneau; hede den nogle Dage i Forveien, førend Smeltningen ſkeer (Ovnen beſtikkes).

Ordinattoug; hängline; das Hefttau; ordonnée; ved Tougbroer de Touge, der befæſtede til Strøktougene bære **Broſkelettet**.

Ordonnants; die Ordonnanz; ordonnance; ved dette Ord forſtaaes i Almindelighed **Tjeneſteforſkrift** eller militair Forordning, i Særdeleshed den Militaire, ſom er anſat hos en Superieur til at overbringe hans Befalinger, le *planton* mis à la disposition d'un supérieur. Underofficerer og Soldater commanderes til denne Tjeneſte i Almindelighed for en Tid af 24 Timer, Officerer derimod paa ubeſtemt Tid. **Ordonnantsmæſſigt** kaldes det Krigsmaterial, der i Henſeende til Conſtruction og Fabrication og øvrige Beſkaffenhed er overeensſtemmende med de derfor givne Forſkrifter.

Orgel; Orgeler; Fallbaum oder Fallpfahl; l'orgue; kaldes Pæle, der ere beslagne med Jern, hvilke hænge svævende midt i Fæstningsporte (fra Middelalderen) og kunne nedlades hver for sig. Istedet for dem betjener man sig nu af Forsætshjælker, som ligge i Steen-Falser og skydes ind i disse fra Sidehvælvinger.

Orgelbøsse; Orgelskyts; das Orgelgeschütz, Orgelwerk oder die Karronbüchse, l'orgue; en B. med et stort Antal Piber, hvilke i Almindelighed have et bevægeligt Kammer.

Orgelmorteer; der Orgelmörser oder Rebhühnermörser; le mortier à perdreaux; en Morteer, som foruden Bomben kastede en Mængde Granater ud af smaa Løb, anbragte i Metallet, der omgiver Mundingen.

Orientering; s'orienter; Kunsten rigtig at bestemme Steders Beliggenhed, Bakker eller andre Terraingjenstande, efter de fire Verdenshjørner, fra Stationspunktet, man befinder sig paa, hvilket med Hensyn dertil kaldes **Orienteringspunkt**, Orientirungspunkt, le point de redresse. Naturligviis er dette altid et høitliggende Sted. = (Maalebordets); sammes parallele Indretning med dets foregaaende Stillinger.

Ovenfor Broen; see Strømside.

Overbeen; see Skjæver.

Overbinde en Faskin eller Batteriepalisse; eine Faschine u. s. w. überbinden; skeer ved Brystværnets Beklædning, ved at lægge Faskinen af den øverste Række saaledes, at den kommer til at ligge paa to Faskiner af den nedenfor værende.

Overbinding; die Kappe, Brænderkappe oder äussere Zünderplatte; la coiffe des fusées à bombes, la bonnette des fusées volantes; kaldes i Almindelighed enhver ydre Bedækning af en Indfyring; den er enten af Papir eller Lærred, hvilke Materialier igjen anvendes enten præparerede, saasom alunerede, voxede, begede, kittede, o. s. v. eller ogsaa upræparerede; see Skilling.

Overblad; das Oberblatt, le mantelet ou surfait garni; see Platseletøi.

Overbladsspændestykke; das Schnallstößel des Oberblattes; le boucleteau du m. ou s. g.; see Platseletøi.

Overbom paa en Vognfading; der Oberbaum; la ridelle; see Vognhave.

Overdrev; see Græsgang.

Overfald paa Vognstangen; et Jernbeslag, som holder Forskjæret fast paa Stangen. Istedet for dette bruges ogsaa paa Vognstængerne „eine Nase, un arrêtoir", som stopper Forskjæringen. = das Wirbelgewinde; le moraillon; et Hængsel paa Dæklet af Ammunitionsvognen, af Ammunitionskassen, o. s. v., som i Forbindelse med Forvrideren tjener til at lukke det.

Overfaldsrende; see Stemmebige.

Overfløie; überflügeln; déborder; i Taktiken: at omgaae een eller begge Floie af den fiendtlige Stilling. I sidste Tilfælde bruges

hyppigere og vel ogsaa rigtigere „umfassen." = en Angrebsfront, enverger un front d'attaque; skeer undertiden, ved Beleiringer, af Fæstningens langt fremspringende Udenværker.

Overgang til Fienden; das Uebergehen zum Feinde; la défection; siges om et heelt Corps eller en Person af Rang; see Desertering.

Overgjord; ölverjola; der Ober- oder Uebergurt, Deckengurt; le surfaix; see Lædertøi til en Sadel.

Overgive sig; sich ergeben; se rendre. Dette Udtryk bruges, naar en fast Plads, eller en Hærafdeling, giver sig i Fiendens Vold, enten uden Betingelse, eller i det høieste ikkun med Sikkerhed for Liv og Krop. Denne Handling ansees nu for ærelos for Feltherren eller Befalingsmanden. = paa Accord, see Capitulation. = paa Naade og Unaade; auf Gnade und Ungnade; à merci, à discrétion, uden Accord. = uden Modstand, ohne Widerstand, ulmer; dette franske Ord har sin Oprindelse fra Ulms Overgivelse til de Franske i Aaret 1805.

Overgods; see Gods.

Overhale (Manipulation), skille Blokkene fra hinanden, naar de ere komne for tæt sammen.

Overkode; überköthen oder ausköthen; être sur le boulet; en Forstrækkelse, som fremkommer ved fremstikkende Kodeled. En Hest, som overkoder (vorne überköthet), kaldes paa Fransk cheval bouleté; træder den igjennem Kodeledene, kaldes den cheval juché.

Overlevere en Post; einen Posten überliefern; rendre le consigne; gjøre Aflosningen (den aflosende Vagtcommandeur eller Skildvagt) bekjendt med hvad der vedkommer Posten (Postinstructionen).

Overmundering; die große Muntur (Montirung); les grands effets d'habillement des sous-officiers et soldats; hertil regnes hos os: Underofficerernes og Soldaternes Munderingsstykker, saasom: Kjole, Undertrøie, Kappe og Beenklæder.

Overrumpling (en Fæstnings); die Ueberrumpelung; la surprise d'une place de guerre; den pludselige og uventede Indtrængen i samme, saaledes at den overraskede Garnison hverken faaer Tid eller Leilighed til at forsvare sig. Om mindre Poster siges paa Tydsk: der **Handstreich**, paa Fransk: le coup de main.

Overskede; das Ueberfutter einer Scheide; le faux-fourreau; kaldtes for ved Cavallerie-Sablen en Dopsko af Læder, som gik over den egentlige Skede indtil den nederste Øsken; den faldt bort ved Metalskedens Indførelse.

Oversmedning (Jernkuglernes); das Uebersmieden; le battage ou rebattage des boulets; dette skeer (i Udlandet) i Sænker med concave Hammere, for at glatte Kuglerne, da de ved Støbningen fremkomne Ujævnheder beskadige Sjælen.

Overstaben af et Regiment eller Corps; see Stab.

Overtøimester; der Oberzeugwärter oder -wart; le garde d'artillerie-chef; en Charge, som ikke findes i den franske og i de tydske Armeer, og derfor ikke aldeles svarer til de fornævnte fremmede

Embedstitler. I Danmark og i Hertugdømmerne en Stabsofficeer, som fører Opsynet over et vist Antal Arsenaler, og det i samme opstilte Krigsmateriel. Under ham staae ogsaa Arsenalernes Haandværker- og Laboratorie-Etater.

Ovnspor, det samme som **Udløbshul** ved en Masovn.

Oxetunge; die Ochsenzunge; la langue de boeuf du mineur; en bred Spade, som er spids i Enden.

P.

Paakæmme; aufkämmen; at forbinde tvende Træstykker over Kors ved Indskaar.

Paasele; anschirren; harnacher; lægge Seletøiet paa Hesten.

Pakkehage; der Werghaken; crochet à étoupes; en Hage, som bruges til at løsne det, omkring Ammunitionen, i Vognen nedstoppede Værk.

Pakkepind; der Wergstopfer; la spatule pour bourrer les étoupes (chargem. des caissons); Pinden, hvormed Værket stoppes ned i Ammunitionsvognens Rum omkring Skuddene o. s. v.

Pakmesteren paa et Krudtværk; der Packmeister; le maître plieur d'une pouderie. Han forestaaer Krudtets Emballering i Tønder, hvilken Handling kaldes paa Tydsk „das Pulver in Tonnen schlagen, paa Fransk encaquer.

Pakpude (Dragtpude, naar den er forsynet med Dragtjern, for at anvendes ved Gaffelbomskjøretøier); das Packkissen, der Packsattel des Handpferdes; le coussinet de charge du sous-verge; en Pude, som lægges paa Haandhesten, for (hos os) at transportere en Artillerist, og (i Udlandet) Fourage.

Paksadel, Klove- eller Klovsadel (Kloftsadel); der Packsattel; le bât; en Sadel, indrettet for Heste til at bære Byrder, ligelig fordeelte paa begge Sider; den bruges fornemmeligen i Bjergkrigen.

Pal paa en Rappert; die Stellpalle; adent d'affût ou des flasques; de ned ad Rappertvæggene bagtil værende Afsætninger til at brække op med Haandspigerne under Kanonens Bund. = eller Palemoder; see Dunkraft.

Palladsk; värja; der Pallasch; le sabre à lame droite, autrefois nommé espadon et bazelaire, (Italiensk spadone). Benævnelsen paa en Sabel med lige Klinge, der især skal virke som Stødvaaben, og hvormed desaarsag det svære Cavallerie bevæbnes. I den danske Armee ere Hest-Garden og Cuirasseerne dermed bevæbnede. Der haves 2 Modeller, hvoraf den nyeste fra 1830; dens Greb er af Træ, beklædt med Kalveskind og beviklet med Messingtraad; Beslaget af Messing, (heel Kurv); Skeden heelt af Jern; Længden af Palladsken er 3′ 6″ og nogle Linier; Totalvægt 5 ℔ 14—27 Lod. See ogsaa Artiklen Sabel.

Palliſade; die P.; la palissade; en rund eller firkantet Pæl, der efter Omſtændighederne har mellem 6 og 15 Tommers Diameter eller Side, og for oven er tilſpidſet. Ved Hjælp af Tværtræer i og over Jorden (linteau de p.), ſom holde Palliſaderne paa deres Plads, dannes **Palliſaderinger**.

Efter Palliſadens Brug og Indretning kaldes den:

Bryſtpalliſade; Bruſtpal.; p. à la turque; dens Hoved er ei tilſpidſet, for at den kan tjene Infanteriſten til Anlæg; ſee Palliſadering.

Dreie- eller **Coëhornſke-P.**, die Drehp., p. tournante; et Slags P., ſom indtappes i en tyk Bjælke, der, fæſtet imellem to Steenpiller, efter Behag kan dreies, (et Project).

Forſvarspalliſade (efter „Grundtræk af Fortificationen"); die Palanque; palanque; en rund P.

Klap-Palliſade; Klapp-P., p. brisée ou à charnière; en P. med en Charniere til at kunne lades ned, og ſaaledes at gjøre Udfaldene lettere.

Leerpalliſade; Richtpalliſade, p. allignement; de Palliſader, der ved en Palliſadering ſættes for hver 40 à 50′, og hvorimellem ſiden de andre P. (**Zwiſchenpalliſaden**) indrettes.

Palliſad-Petarde; Palliſaden-P.; p. pour culbuter les palissades; ſee Petarde.

Palliſadering (den enkelte); die einfache Palliſadirung; le simple palissadement; et Hindringsmiddel, der dannes af Palliſader, ſom nedgraves i een Række, 3—4′ dybt i Jorden, med indbyrdes Afſtand af 2—3″, eller ogſaa uden Mellemrum. = (den dobbelte) beſtaaer af to ſaadanne Rækker, hvis forreſte Palliſader kaldes **Hovedpalliſader**, og hvis bageſte beſtaaer af mindre, ſom kaldes **Bryſtpalliſader**, og dække Aabningerne i den forreſte.

Pande; fängpanna; die Pfanne oder Zündpfanne; le bassinet; den Deel af Steenlaaſen, ſom optager det til Skuddets Antændelſe fornødne Fængkrudt. Ved denne mærkes:

Pandefoden, ſoten, die Verkleidung, der Pfannenfuß oder Stolpen, le parement; Væggen, ſom ſlutter ſig indvendig, imellem Bag- og Pandækkel-Stolperne, til Laaſeblikket; dens ene Ende kaldes: **Pandearmen**, **Pandeſvandſen** eller den lange Pandearm, ſtjerten, der Anſatz, der Hinterſtolpen, la queue du b., hvori er Hullet til Pandeſkruen, og den anden Ende hedder den korte Arm, die Spitze oder der Vorderſtolpen, le rempart, hvortil Lovet af Slagfjædrens korte Arm ſlutter. I nogle franſke Skrifter kaldes queue du bassinet, hvad i andre forſtaaes ved bride du b., der **Pfannenarm**, en ydre Arm af Panden paa de fremmede Geværer, hvorigjennem der gaaer et Hul til Pandækkelſkruen.

Pandehulingen eller Pandeuddreiningen; tråget; der Trog, die Molde, die Pulveraushöhlung oder die Höhlung, la fraisure ou le petit bassin; ſom omgives af **Pandefladen** eller **Ran-**

den, der Feuerrand, oder vordere Rand, die Auffitzfläche, der Vorſtand oder die Wand; l'assise ou l'entablement, hvorpaa Pandæklen hviler. Paa denne Flade ſtaaer ſkraat efter, paa Siden imod Hanen, **Pandeſkjermen**, rabatten, der Pfannenſchirm, der hintere Rand, der Winkel oder der Feuerſchirm, la garde-feu; den findes ikke almindelig ved de tydſke Gevæver eiheller ved den forbedrede franſke Model af 1777. Den fremſtaaende Kant omkring Rundingen af Panden, hvor den ſtøder til den ydre Side af Laaſeblikket, kaldes **Karnisſen**, falsen eller galſveln, das Geſims, die untere Ausſchweifung oder der Karnies, la doucine. Gaaer Pandens ovenfor omtalte Rand omkring Pandehulingen, og er Panden forſynet med Huller omkring denne Rand, til Regnvandets Afløb, kaldes den en **Vandpande**, vatten-fängpanna, eine Waſſerpfanne, fordi Regnvandets Indtrængen i Hulingen derved bedre ſkal forhindres.

Pandejernet paa Lavetten; tappskena; die obere Anſtoßſchiene oder das Pfannenſtück einer Laffetenwand, la bande de recouvrement de tête et de talus, et Beſlag, ſom gaaer over Bryſtſtykket og omkring Bryſtet af Lavetvæggene. Die **untere Anſtoßſchiene**, oder die **Stoßſchiene** unter der Laffetenwand, kaldes paa Danſk **Stødſkinne**. = (Boſſem.) das Pfanneneiſen, main de sorgent à bassinet, le pied de biche pour limer le bassinet; en lille Skruetvinge af Jern, hvori Fængpanden ſpændes, for bedre at kunne affiles.

Pandekolb; pannsvarf; der Pfannenkolben, fraise à bassinet; et Boer af Staal, hvormed Fængpanden uddreies.

Pandækkel eller Dækkel; eldstålet; der Pfann- oder Pfannendeckel, der Deckel, Batteriedeckel oder die Batterie; la batterie de la platine; den Deel af Steenlaaſen, ſom træder iſtedet for et ſædvanligt Fyrſtaal, og egentlig bevirker, at Hanens Fyrſteen kan frembringe den til Skuddets Antændelſe nødvendige Ild. Den inddeles i:

Bladet, das Laub, der lange Theil oder die Batterie insbeſondere, la branche relevée ou supérieure; den ſkraat iveiret ſtaaende Deel; derved: **Staalſiden**, slaget, die Anſchlagſeite, Anſchlagfläche, Feuerplatte, Schlagfläche, Stahlbahn oder Stahlſeite, la face, og **Ryggen**, der Rücken, le dos; undertiden har Bladet foroven et Indſnit eller Udboining, tumslödet, der Lappen, der Daumeneinſchnitt, l'appui pour le pouce, for bequemmere at kunne aabne og ſlutte Panden, og i dette ſidſte Øiemed er ved den danſke Laas overſt paa Ryggen af Bladet anbragt en liden **Knop**.

Dækpladen eller ſelve Dæklen, locket, die Auflage, das Gefäß, der Pfannenſchluß, der Deckel, die Decke oder die Deckfläche, le dessous, l'assiette, la table, l'assise ou l'entablement; den Deel, ſom bedækker den ſluttede Pande.

Overdrukken; stöten, der Pfanndeckelarm, Pfanndeckellappen, Deckelarm, Füßel oder Deckelfuß, Batteriearm, Träger, Obertrieb, Vordertrieb, die Stütze oder der Schnörkel, la trousse ou le talon; som støtter imod Fjædren, naar Pandæklen opslaaes, og

Underdrukken; trycken; der Fuß, das Gespiel, der Druck, der Trieb, Untertrieb, Deckeltrieb oder Schnörkel, le pied, som gnider paa Fjædren, naar Dæklen bevæges frem og tilbage, i denne Deel er Hullet til Pandækkelskruen, die Pfanndeckel- oder Batterieschraube, vis de batterie.

Pandæklen paa Lavetten; öfverfall; der Pfannendeckel, Zapfendeckel oder Schilddeckel; la susbande; et Beslag, som, gaaende over Tappene, holder Skytset fast i Tappeleiet.

Pandækkelfjæder, af Haandværkeren kaldet Dækkelfjæder; die Pfanndeckel-, Deckel-, Batterie- oder Pfannenfeder; le ressort de batterie; den bevirker ved sin Modstand imod Underdrukken (af Pandæklen), at Hanen formedelst Stenen kan slaae Ild; ved denne Fjæder forekommer følgende Benævnelser:

Den lange Arm eller Deel; der lange A. oder große Theil, la grande branche ou b. mobile.

Bugten, Rumpen eller Omboiningen, der Bug, le cul.

Den korte Arm eller Deel; der kurze A. oder Theil, das Zapfenstück; la petite branche; med **Løvet**, das Laub oder Blatt, la patte; **Pandækkelfjæderstiften**, der Stift oder Zapfen, le pivot, og **Øiet** til **Pandækkelfjæderskruen**, som befæster denne Deel af Fjædren til Laasebliket.

Pandhætte; eldstålsfodral; die Pfannenhaube, die Pfanndeckelkappe oder der lederne Pfannendeckel; la couvre-batterie (de cuir); en Hætte af Læder, som, sat over Pandæklens Blad, forhindrer Vaadeskud, naar Hanen uvilkaarligen skulde gaae løs, (den er affskaffet hos os).

Pantoffelsko; der Pantoffel oder das Pantoffeleisen; le fer à pantoufle; et Jern, som anvendes, naar Hesten har lave Dragter. Denne Sko er mere tyk ved den indre end ved den ydre Rand.

Parade; i Almindelighed en Troppeafdelings Udrykning til en eller anden Høitidelighed eller til Prunk. I Garnisonen forstaaes derunder især den daglige Vagts Opstilling og Afmarchering. I Fægtekunsten den Handling at parere (at afbøde) et Hug eller Stød.

Paradecolonne; en C., i hvilken man bevæger sig i Parademarchen, med den største militaire Glands, ved visse Leiligheder, f. Ex. ved at marchere igjennem Byer eller ved at passere Revue.

Parademarche eller **første M.**; der Parademarsch, Paradeschritt oder Ordinairschritt, i Hannover Cadencirschritt; le pas ordinaire; Militairets langsomste Skridt, som bruges (i Udlandet) alene til Parader, og er bleven benævnt derefter. Den er affskaffet hos os siden April 1837, og havde en Cadence (Gleichtritt) af 90 Skridt i Minuten.

Paradeplads; der Paradeplatz; la place d'armes (en garnisons); den Plads i Garnisonen, hvor Tropperne samles til Parader, især Vagtparader.

Paralleler, kaldes de **Tranchéer**, som under en Beleiring, enten i lige eller krumme Linier, i forskjellige Afstande omfatte den angrebne **Befæstningsfront**, og omtrent løbe parallel med Glaciets ydre Omkreds. De optage baade Artilleriet og Infanteriet, som skal beskyde Fæstningsværkerne, og beskytte de Arbeidere, som føre Tranchéerne længere fremad, imod Udfald af Fæstningen.

Halv-Paralleler kaldes de kortere, med Parallelerne i lige Afstand løbende Tranchéer, hvorfra man beskytter de **Chemins**, som, formedelst deres Afstand, ei kunne forsvares fra de almindelige Paralleler.

Parcel til en Løbplade; pipplåtsämne. Denne faaes (i Udlandet) paa følgende Maade: 2 Jernstænger, hver af de fornødne Dimensioner til deraf at kunne smede et Gevørløb, og som kaldes „der **Flammel**, das **Prügeleisen** oder **Materialeisen**, le bidon," smedes sammen efter Længden, hvorpaa de danne „eine **Doppelplatte** oder einen doppelten **Büchsenbrand**, une double maquette;" denne deles i Midten efter Længden i to lige Dele, som kaldes: „**Büchsenbrand**, Parcele oder **Eisenstab**, maquette simple;" af hvilke enhver indeholder det fornødne Jern, for deraf at kunne smede en **Løbplade**, pipplåta, Laufplatte, Platine oder Schiene, lame à canon; hvoraf endeligen Løbet dannes ved Sveisning.

Flammel, maquette d'étoffe, kaldes ogsaa paa Tydsk „der Stoff" (Forening af Staal og Jern), hvoraf der smedes en Klinge til de blanke Vaaben.

Parcelsmed; Parcelensmied; le maquetteur; Arbeideren i et Gevørfabrik, som smeder Parcelen. Værkstedet, hvori det skeer, kaldes der **Platinenhammer**, le martinet.

Parere et Hug; afbøde, afværge det.

Park, betegner i Almindelighed en Samling af Vogne, i Særdeleshed **Artillerieparken**, den til en Armee fornødne Reserve af Skyts, Vogne og Heste, samt Broeqvipagen og andre Krigsfornødenheder; den kaldes ogsaa **Feltpark**, for at adskilles fra **Beleiringsparken**. En bespændt Park faaer Navn af **Train**.

Parkere Skyts; Geschütz parkiren oder auffahren; parquer les bouches à feu; opstille det ubespændte Skyts i Rækker.

Parlementair; der P.; parlementaire; den Officeer, som afsendes, for at underhandle med Fienden.

Parole; die P.; das Wort; le mot d'ordre; et Ord (Bynavn), der ligesom Feltraabet og Løsen tjener om Natten til Gjenkjendelsestegn, dog hyppigere i Fredstid (i Garnisonen) end i Krigen. Det udgives daglig ved **Paraden**, men ikkun til Officerer, (i Udlandet ogsaa til Underofficerer) som Vagtcommandeurer, hvilke maae give

dette Tegn om Natten, til den de jour værende Officeer, og til Ronden.

Parolbefaling; der Parolbefehl; l'ordre au cercle général de la garnison et au cercle particulier pour le regiment. Den ved Paraden i Garnisonens og i Regimentets Parolkreds givne Befaling.

Parolkreds (Regiments-); der Parolkreis des Regiments; le cercle d'ordre; en Kreds, som dannes af Underofficererne omkring Majoren, Adjutanten og Commandeerfergeanterne, og hvori Adjutanten dicterer Parolbefalingen til de Sidstnævnte. = (Garnisons), P. der Garnison, cercle général de la garnison; en Kreds, slaaet omkring Commandanten, Pladsmajoren og Pladsadjutanten af Garnisonens Regiments- og Corpsadjutanter, hvori de staae opstillede efter deres respective Regimenters Rang, og i hvilken Pladsadjutanten dicterer dem Garnisonsbefalingen. Selve Kredsen staaer indenfor en af 8 Mand fra Hovedvagten markeret Quarré.

Part af et Toug; Benævnelsen paa **Kordelen** eller paa Dugten, hvoraf det bestaaer.

Parti; die Partei; le parti; en Troppeafdeling, som gaaer ud paa Streiftog; deraf **Partifører**, Parteiführer, chef de p. ou de partisans; **Partigænger**, Parteigänger oder Schnapphahn (forældet), le soldat qui va en parti; og **Partigængerkrig**, partikriget, der Parteigängerkrieg, la guerre de partisans.

Partisan; die Partisane; la partuisane; et Spyd med en Øxe under Spidsen, hvormed Officererne fordum vare bevæbnede.

Pas eller **Pasgang**; der Paß oder Zeltergang; l'amble; i denne Gangart følge de samtidige Been under Bevægelsen efter hinanden saaledes, at, naar Hesten har løftet det høire Forbeen op, løfter den det høire Bagbeen, og dernæst flyttes begge de venstre Been paa samme Maade. Deraf Pasgænger, cheval qui va à l'amble.

Paskugle; trångkulan; die Paßkugel; la balle forcée, balle d'épreuve ou balle juste; kaldes den Blykugle, som passer nøie i en Riffel; modsat Spilkuglen. Fremdeles en Kanonkugle, som holder Calibret; le boulet à calibre.

Patent-Svandsskrue; die Patent- oder Kammerschwanzschraube; see Kammer.

Patrol, Patrouille eller **Patrulle**; die Patrulle; la patrouille; en lille Trop, sædvanlig en Underofficeer eller Gefreider og 2 Mand, som udsendes af en Troppeafdeling eller Vagt, for at indhente Efterretninger, sætte Vagterne i Forbindelse med hinanden, holde Posterne aarvaagne, bilægge Trætte, arrestere Nogen, o. s. v. Den, som udgaaer ifølge Commandantens Befaling, kaldes **Garnisons-** eller **Vagtpatrol**, die umlaufende Patrulle.

Patron; die Patrone oder Gewehrpatrone; la cartouche (renfermant la charge); et Papirhylster, fyldt med Ladningen til et Haandskydevaaben; den kaldes:

skarp P., die scharfe P., c. à balle; naar den er forsynet med Kugle.

Exerceer-P., blind-patron, die blinde oder lose P., die Pulver- oder Platzpatrone, c. à poudre, naar den er uden Kugle, bestemt til Øvelserne; efter Bestemmelsen kaldes den:

Infanteriepatron, Jægerpatron, eller

Cavalleriepatron, P. til Carabinen, til den riflede Musket, og til Pistolen; see Exerceerpatron, Krudtladning, Rendekuglepatron, Spilkuglepatron, Træpatron.

Patron; die P.; le panneau; et Instrument til at construere skjæve Vinkler, (bruges i Bygningskunsten). = eller Chablon; le patron, et Slags Model, Mønster hos adskillige Haandværkere; den Patron, som Hjulmanden bruger til Fælgernes Tilskæring, kaldes paa Fransk jumerante; den P., som hos os bruges ved Tilskæringen af Karduusposen, kaldes paa Tydsk Patron-Chablon.

Patron-Chablon; die Patronenleere; cylindre de réception pour les cartouches à fusil; en Chablon, hvori Patronens Caliber undersøges.

Patronhylster; die Patronhülse oder leere Patrone; la cartouche (le cylindre creux en papier d'une cartouche de fusil); en huul Cylinder af Papir, bestemt til at indeholde Ladningen til et Haandskydevaaben.

Patronpapir; das Fahnenblatt oder Patronenpapier; le trapeze de papier, pour en confectionner une cartouche; det til Forfærdigelsen af et Patronhylster tilskaarne Stykke Papir.

Patronpind; (Svart.), synonym med Patronstok.

Patronstok; patron-pinne; der Patronenwickler, Patronenwinder, Patronencylinder oder das Patronenholz; le madrin pour cartouches à fusil; Træstokken (en Cylinder), hvorpaa Patronhylsteret, under Forfærdigelsen vindes eller rulles; dens ene Ende er afrundet, den anden udhulet, saaledes, at den kan rumme en Trediedeel af Kuglen.

Patrontaske; patronköket; die Patrontasche; la giberne d'infanterie; ved Cavalleriet, Skytterne og Jægerne kaldes den „die Kartusche, la cartouchière." Ved Patrontasken bemærkes:

Bandoleret, Taskeremmen, der Riemen der P., la banderole.

Cartouchen, Kassen eller Taksken; der Kasten der P.; le coffre ou la boîte.

Taskelaaget; patronköklocket; der Deckel der P., la patelette, og

Steentaksken, die Steintasche der P., la bourse; en lille Lædertaske, hvori Flintestenene gjemmes, og som er fastsyet til den ydre Side af Cartouchen; see Patrontræ.

Forend Patrontaskens Indførelse, som skete først af Svenskerne og derpaa af de Franske i Aaret 1644, havde hver Soldat en Rem over Skuldren, hvori der i Almindelighed hang 12 Træ- eller Blik-Hylstere, af hvilke hvert indeholdt den til et Skud for-

nødne Krudtladning. Kuglerne medførte han i en Pung, bag paa Remmen. Efter denne Rem kaldtes siden Patrontaskeremmen Bandoleer (Bandoliere og Bandouliere, et Gehæng, som bæres over Skulderen), som de Franske senere forandrede til banderole og Tydskerne til Riemen.

Patrontaske-Overtræk; der Patrontaschen-Ueberzug; le couvre giberne; et Betræk af Vorbug over Patrontaskelaaget, som bruges i slet Veir og paa Marcher.

Patrontræ (ved Cavalleriet **Karduus**); trädklotsen i patronköket; der Patronen-Kasten, oder das Kistchen; le bois du coffret de giberne; et Stykke Træ, af Patronkassens (Cartouchierens) indre Form, hvori ere Udhulinger til Patronernes Gjemme; den sidder inde i Tasken (Cartouchen).

Patrouille; see Patrol.

Pauscher; die Pauschen; les battes de la selle allemande; see Sadelbom.

Peile; den Grund auspeilen; sonder le fond; maale et staaende eller rindende Vands Dybde.

Peillod; das Peilloth; plomb de sonde; Blylod til at peile Vandet (undersøge Dybden).

Peilstok; der Pegel oder das Peil; la marque, pour annoncer la hauteur temporaire de l'eau des fossés ou d'un inondation; en Pæl med paasatte Maal, som man sætter ned i Vandet, for at undersøge dets temporaire Høide i Graverne, ved en Oversvømmelse, d. s. v.

Péloton; das P. oder der Zug; le p.; Halvdelen af en Division (eller Compagnie) Infanterie.

Pendul (det ballistiske; die ballistische Pendel; la pendule balistique; en Maskine, ved Hjælp af hvilken Kuglernes Begyndelseshastighed beregnes, idet Pendulet sættes i Bevægelse ved en, i ringe Afstand, imod sammes Træblok affyrdt Kugle.

Percussionsantændelse; die Percussionszündung; la mise du feu par la percussion; en Antændelsesmaade, der beroer paa Virkningen af exploderende Satser. Efter i rum Tid at have anvendt saadanne til Jagtbrug, har man paa flere Steder gjort Forsøg med at indføre Percussionsantændelsen til Krigsbrug, saavel ved Haandskydevaabene som ved det svære Skyts. De dertil anvendte Midler ere: **Knaldpiller**, Zündpillen, boulettes d'amorce de poudre fulminante, og **Knaldhætter**, Kobberhætter, Zündhütchen, capsules d'amorce etc. ou étoupiles fulminantes. Hovedbestanddelen af Satsen til begge Slags er enten chlorinesuurt Kali eller knaldsuurt Qvikselvilte, blandet med Kul og Svovl. Pillerne omgav man først med Vox, deels for at de kunde hænge fast paa Fænghullet, deels for at beskytte dem imod Fugtighed. Imidlertid forkastede man snart, af mange vægtige Grunde, denne Omgivelse, og betjente sig, istedet for Vox, af en Fernis, hvori de dyppedes. Vanskeligheden ved Paasætningen, og Faren, der var forbunden

med disse Piller, gjorde at man fandt paa at indeslutte Knaldsatsen i smaa Metalrør, der explodere ved at knuses eller brydes af Hanen. Disse Rør, der kaldes **Knaldhætter** eller Kobberhætter, efter deres Materie, indeholde paa Bunden lidt **Knaldsats**, der overtrækkes med Fernis og undertiden bedækkes med en tynd Metalplade. Naar de bruges til Geværer, sættes de paa en Fænghulstap (Piston), hvorigjennem Fænghullet er boret; see **Percussionsgevær**. Ved det svære Skyts anvendte man i Førstningen ogsaa saadanne Piller; de lagdes i det forboren udborede Fænghul og bragtes til at detonere, ved Hjælp af et Staalstempel og en Hammer. Senere indskruede man en Staalpiston istedet for den almindelige Fænghulsdorn, og satte store Knaldhætter derpaa, som tændtes ved Slag af en Haandhammer, eller af en dertil indrettet Hammer (med Aftrækker), der bevæger sig i et Charniere. For kort Tid siden indførtes en endnu bequemmere Tændemaade af den svenske Capitain **Callerstrøm**, ved at tænde Ladningen i Skytset ved den Ild, som udvikles, naar concentreret Svovlsyre kommer i Berøring med en Blanding af chlorinesuurt Kali med Svovl. Denne Antændelsesmaade findes beskrevet under Artiklen: **Callerstrømske** Fænghulsrør.

Percussions-Fængrør (Soart.); die Percussions-Schlagröhre; étoupille à percussion; et stærkt limet og fernisseret Papirsrør, hvis udvendige Diameter er noget tykkere i dets øverste Ende. Det er bøiet i en Vinkel af omtrent 150° og fyldt med rundt stortkornet Krudt. I Rørets øverste Ende er fastskruet en Messingpiston, bestaaende af en tynd gjennemboret Cylinder med en Plade paa dens Midte, som forhindrer det paasatte Fængrør fra at glide længere ned i Fænghullet. Paa Enden af denne Piston sidder en almindelig Kobber-Knaldhætte, fyldt med en liden Qvantitet Knaldqvikselv. Naar Hætten erholder et Slag, farer den ved Detonationen udviklede Flamme ned igjennem Pistonen, tænder Krudtet i Fængrøret, og bevirker saaledes Krudtladningens Antændelse i Kanonen.

Percussionsgevær eller Knaldgevær; das Percussionsgewehr, oder Kapselgewehr; Engl. detonater; la fusil à percussion; dets Opfindelse tilskrives en Skotlænder, Alexander Forsyth, som i Aaret 1807 erholdt det første Patent paa Percussionslaase til Geværer. Til Soes gjordes derimod allerede i Aaret 1800 Forsøg med Percussions-Antændelsen. Dette Slags Geværer adskiller sig i følgende Dele fra Steenlaas-Geværet.

1) **Løbet** eller Piben; paa dets høire Side af Kammerenden befindes:

a) **Fænghulsdornen**, tappstödet, vårta eller kupa, der Stollen, Zündstollen, der Kern oder die Nuß, le grain de lumière, med: **Fænghulskanalen**, der Zündkanal oder die Zündröhre, le canal de lumière; **Fænghulsskruen**, die Zündkanalschraube, oder Reinigungsschraube, la vis de nettoyement, igjennem

hvilken Fænghulskanalen er boret, med **Skruemoderen** til Fængtaarnet, die Mutter für den Zündkegel, l'écrou pour la partie taraudée du piston;

b) **Fængpiſtonen**, fänghälstappen, Engl. the nipple, der Zündkegel, Zündſtuhl, Zündthurm oder Putzen, le piston, le petit mortier ou la batterie, med **Skruegangene**, tappfoten eller den gängade deel, das Gewinde, la partie taraudée; **Mellemkanalen**, die Zündröhre, le canal-conducteur, ſom ſtaaer i Forbindelſe med Fænghulskanalen; og **Toppen**, ſtödet, der Kegel, le cône ou la cheminée; hvorpaa Kobberhætten ſættes.

2) **Laaſen**; ſee Percuſſionslaas.

Percuſſions-Hammerlaas (Søart.); en Laas, ved hvilken Knaldhætten (i Kanonens Fænghul) faaer det til Antændelſen nødvendige Slag. Den beſtaaer af: Laaſeblikket, Hammeren, Stangen og Stangfjædren, og aftrækkes ved en **Laaſeline**. Denne er fæſtet med ſin ene Ende til Hammeren, med den anden til Midten af en Staalpind, **Staalnøglen** kaldet.

Percuſſionslaas, eller Knaldlaas; slagkruts-laas; das Percuſſions-Kapſel- oder Schlag-Gewehrſchloß; la platine brontique ou à p.; den beſtaaer af følgende eiendommelige Dele:

Hanen, der Hahn, Schlaghahn oder der Hammer, le chien percutant ou le marteau; ved denne bemærkes: **Foden**, der Fuß, le pied; **Halſen**, der Hals, le milieu de chien; **Ryggen**, der Rücken, le dos; **Bryſtet**, die Brüſtung, le devant; den indre Side, die innere Fläche, la face intérieure, med **Anſatſen**, der Anſatz, le support (iſtedet for ſamme haves ved den ſvenſke Laas „hakstödet", en i Laaſeblikket indſkruet Stift); **Hovedet**, der Hammer, le marteau ou la tête, med: **Udboringen**, hammarens ursänkning, die Hahnenkappe, der Mantel oder das Maul, la cavité ou la bouche; dennes **Stødbund** eller Flade, hammar-banen, deſſen Boden, Bodenfläche oder Schlagfläche, son fond percutant, ſom rammer Kobberhætten ved Affyringen; dens **Rand** eller **Skjerm**, den kringgående Kant, deſſen Kappenrand oder Wand, ses bords ou sa muraille; **Kammen**, spännaren eller spännarmen, la tête proprement dit; om denne gribes med Pegefingeren, for bequemmere at kunne ſpænde Hanen;

Laaſeblikket, das Blatt, le corps de platine, med en Krudtſkjerm, Feuerſchirm, garde-feu, og Leiet til Fænghulsdornen, das Stollenlager, l'encastrement pour le grain de lumière;

Slagfjædren, die Schlagfeder, le grand ressort; den er (ved den her beſkrevne Laas) befæſtet ved en Tap iſtedetfor den almindelige Skrue.

Dens andre med Steenlaaſen tilfælles havende Dele ere: **Nedden**, Studelen, Stangen og Stangfjædren; for Reſten haves

over et Douſin paa forſkjellige Maader conſtruerede Knaldlaaſe for Jagtgevæer.

Percuſſionslaaſen ved Skyts kaldes paa Tydſk das Hammerſchloß; ſee Percuſſionsantændelſe.

Perricochetſkud; ſee Ricochetſkud.

Petarde, Militairpetarde; die Petarde oder Sprengbüchſe; le pétard; en huul afkortet Kegle af Metal, ſom fyldes med Krudt og befæſtes til et Brædt, kaldet Madrilbrædt, das Madrillbrett, le madrier ou plateau de p., o. ſ. v. Den tjener til at ſprænge Porte, Kjæder o. ſ. v., og benævnes efter dens Beſtemmelſe:

Thorpetarde, Kettenpetarde, détache-chaîne, o. ſ. v.

Pibe- eller Muthøvl; der Schaftmuthhobel; rabot à canon; et Slags Høvl til at udhøvle Løbcanalen i Skæftet.

Piber; der Pfeifer; le fifre; den Spillemand ved Infanteriet, ſom blæſer paa Pibe. = pl. i Skytſets Gods; ſee Grube.

Pidſk; die Peitſche; le fouet; la chambrière; dens Dele ere: Pidſkeremmen eller Snoren, der Peitſchenriemen; la lanière; Snerten, die Schmitze oder Schwappe, la touche, le bout du fouet, og Stokken. = der Drehbogen, l'archet, tourneau; Buen til at ſætte et Drilboer, formedelſt Snoren, die Saite, i en roterende Bevægelſe.

Piece; pièce de canon; et Skyts paa Lavet. = I Krigsbygningskunſten, efter Cormontaigne, et Værk, ſom er ſtørre end en Lünette, men af ſamme Form ſom denne, og ſom kan rumme Affnit eller Reduit i ſit Indre.

Piket; das P. oder die Bereitſchaft, Nachtwache; le piquet ou poste d'appui; en Underſtøttelsespoſt eller Vagt under en Officeers Commando, ſom udſtilles om Natten til en Leirs eller Bivouaks Sikkring, eller commanderes i Garniſonen til at underſtøtte et allerede i Tjeneſte værende Commando.

Pindhoſe eller Purrefod; der Straubfuß, die Struppe, der Igelsfuß, die Igelsmauke, Schutzmauke oder der Grindfuß, poireaux au paturon; ſmaa Udvæxter paa Kronen af Hoven, ſom affondre en ildelugtende Vædſke.

Pionneer; almindelig Benævnelſe for Soldaten ved Ingenieurtropperne (Sappeur og Mineur) og for Pontonneren. Diſſe høre hos os til Artillerietropperne; i Frankrig derimod ikkun den Sidſte.

Pionneerredſkaber; das Pionniergeräth; agrès du pionnier; Redſkaber til Anlægget og Reparationen af Veie og Forſkandsninger, ſaaſom: Hakker, Skovler, Spader, Øxer, Trillebøre, Faſkinknive, o. desl.

Piphas; der Piephaken, Piphaken oder die Piphacke, Pipheſſe; le capelet, caplet ou passe-campagne; en Knude (Svampknude) paa Haſepidſen af Heſtens Bagbeen.

Piſtol; die Piſtole oder Fauſtbüchſe; le pistolet; en Haandbøſſe, opfunden i og benævnt efter Byen Piſtoja i Italien. Løbet er ſom ved Infanteriegeværet (kun meget kort); Skæftets Kolb kaldes

ogsaa Grebet, der Griff, la poignée; Laasen som ved Infanteriegeværet, kun mindre. For nærværende Tid fører Cavalleristen kun een Pistol i Sadelhylsteret, naar han er bevæbnet med Carabin, i hvilket Tilfælde han afbenytter Carabinens Ladestok til Pistolen.

Placering (Skytsets); die Aufstellung, enplacement; dets Opstilling til Fægtning.

Pladsmajor; der Platzmajor; major de place; en Stabsofficeer af Fæstningsstaben, som i Fæstningen forretter omtrent den samme Tjeneste som **Majoren** ved Regimentet.

Plakkevild; see Infanterieild.

Plakværk; das Plackwerk; placage; Beklædning af Jord og Hundegræs, som lægges lagviis, idet den sigtede og befugtede Jord faststampes paa hvert Lag Græs.

Plante Bajonnetten; das Bajonnet aufpflanzen; sætte B. paa Geværet. = Fanen paa Brechen; die Fahne auf der Bresche a.; arborer le drapeau sur la brèche; sætte den paa det høieste Punkt af B. eller Stormhullet.

Plasterkugle; kula med fetlapp; die Pflasterkugel; la balle à calpin; en Riffelkugle indlagt i Plaster; see Kuglefoder.

Platseletøi eller **Bringtøi**; bröstsela; das Sielengeschirr; harnais à poitrails ou à bricoles; en af Hovedconstructionerne af Seletøiet; det bestaaer af **Stangseletøiet**, **Mellemseletøiet** og **Forløberseletøiet**.

A. Det ældre Platseletøi.

a) **Stangseletøiet**, harnais de derrière.

1) til Stangridehesten, Sadelhesten eller til den nærmere Hest, bestaaer af: **Bringstykket** eller **Brystbladet**, der ligger rundt om Hestens Bringe; deri trækker Hesten Voitürer ved Hjælp af Skaglerne; undertiden belægges B. indvendigt med en tynd Pude. I Enderne har den to **Selerinqe** med Dorne, hvori forskjellige andre Stykker, saasom Overbladsspændestykket, Omgangsstropperne (Nødskaglerne), Buggjorden og Skaglerne befæstes. Foran **Bringknasten** sidder **Kobbelringen** med **Bringkoblerne**, der tjene til at bære og styre Vognstangen. Undertiden haves ved Vognene særskilte **Halskobler** istedetfor Bringkoblerne. Paa hver Side af Bringstykket sidder en flad Ring, foroven i **Mankeremsknasten**, til at befæste **Mankeremmen** og de to skraatgaaende **Hjælperemme**, der alle tre tjene til at holde Bringstykket i dets rigtige Leie. Hjælperemmene ere fæstede til **Ridepuden** ved Hjælperemsspændestykkerne, og Mankeremmen ligger over Hestens Hals. **Ridepuden**, hvis tvende særskilte Puder ere udstoppede med Dyrehaar og forenede ved den i Midten sammensyede Beklædning, har to **Klapper**. Foran er anbragt et **Krumjern**, der danner et **Kammer**, hvorved Hesten mindre er udsat for at brydes. Mellemrummet imellem Puderne danner et Kammer langs Hestens Rygrad. Tværs over Ridepudens forreste Ende, nemlig over Krumjernet, befæstes **Overbladet**

ved Binderemmen; det befæstes paa hver Side ved Stropperne i det i Seleringen siddende **Overbladsspændestykke**, og tjener saaledes til at bære Bringstykket og hvad deri er befæstet. Ridepuden fastholdes under Bugen af Hesten ved **Krydsgjorden**, hvoraf hver Ende fastspændes ved to Krydsgjord-Stropper, der sidde paa hver sin Side af Ridepuden. **Buggjorden**, som paa den Side, der vender imod Stangen, er fastsyet om Seleringen, og paa den anden Side fastspændt i en Strop, som sidder i **Trækspændet**, tjener til at holde de to Seleringe og de forskjellige deri befæstede Stykker løseligen til Hesten. Til at befæste **Stigbøilerne** tjener en **Stigremsdragt**, som ligger over Krumjernet (under Overbladet) og har en Ring i hver Ende, til **Stigremmens** Befæstelse. Til at befæste Ridepuden bagfra tjener Rumperemspændestykket, hvori **Rumperemstroppen** spændes, der ved **Rumpelæderet** (ved Ridetøiet **Artsmisse** kaldet) fastholdes under Hestens Hale. Til Rumperemmen, der gaaer igjennem Sløifen paa **Rygremmen**, befæstes desuden to **Opholdsstropper**, hver med to spaltede **Opholdsspændestykker** til at bære Omgangen. De to **Skagler**, hvori Hesten trækker Voitûret, ere med **Indsplidsningen** stukne ind om Selerings-dornene og ved **Giet** befæstede til Svinglerne. Ved den anførte Indsplidsning dannes ogsaa et **Øie**, hvori et **Strygelæder** er anbragt. Skaglen er 6′ lang. De to **Skagle-** (eller Strang-) **Skeder**, hvorigjennem Skaglerne gaae, forhindre disse i at gnave Hestens Sider under Trækket; de fastbindes foran, hver ved en Binderem til Seleringens Dorne, og bæres bagtil af Rygremmen, der indspændes i de paa Skaglefkederne siddende **Rygremsspændestykker**. **Omgangen**, der tjener til at Hesten kan stoppe Voitûret eller holde det tilbage, naar der kjøres ned ad Bakke, har i hver Ende et Spænde med Sløife, der fastspændes i de om Selerings-dornene befæstede og gjennem Skaglefkederne gaaende **Omgangsstropper** (eller Nødskagler). Omgangen bæres desuden, som anført, bagtil af Opholdsstropper med de spaltede Opholdsspændestykker. Nedenunder ethvert Spænde, som ligger imod Hestens Krop, er et **Skurelæder**; paa Overbladet er fæstet 3 **Kappebinderemme**, en **Tøilering** og to **Foderposesløifer**, og bag paa Ridepuden er befæstet to **Pakløifer**.

2) til **Stanghaandhesten** eller til den fjernere Hest; dette er ganske overeensstemmende med Rideheſtens, undtagen at det har en **Mankepude** istedetfor en Ridepude.

b) **Mellemseletøiet**. Det hører til de Heste, der trække i **Forskjæret**, og er næsten eens med Stangseletøiet, paa følgende Afvigelser nær: Skaglerne ere længere, og to Opholdsremme tjene til at holde dem i Veiret; Mankeremmen, Kobbelringene, Bringknasterne og Omgangen med Omgangsstropperne falde bort. Ved Mankeremsknasten sidder forneden en flad Ring med en

Opholdsspænderem, hvorigjennem Forløberskaglerne trækkes, for at holde disse iveiret og hindre Mellemhesten i at træde over. I hver af Seleringene er her indsat en **Forløberkrog** med **Knevellæder**, til at befæste Forløberskaglerne, hvis Ringe hages i disse Kroge. Skaglernes Længde er 7′.

c) **Forløberseletøiet**; förselarne. Det er eens med Mellemseletøiet, dog ere Skaglerne 9′ lange og have i Enderne, istedetfor Øier, flade Jernringe, der hages i Mellemtøiets Forløberkroge.

Hvor dette Seletøi anvendes til kjørende Artillerie, erholde alle Haandheste (med Undtagelse af Stang-Haandhesten) Ridepuder istedetfor Mankepuder, men bliver iøvrigt uforandret. **Hovedtøiet** er en Trense til begge Hestene.

B. **Det forandrede Platseletøi med gjennemgaaende Skagler.**

Dette adskiller sig fra det ældre deri, at:

det har tykkere Skagler;

at det ved Mellemhestene har Foreningsskagler, hvis Længde er 8′ 9″, der i den bageste Ende have et Øie, og i den forreste en Skaglering med Læderforing;

at Forløberskaglernes Længde er lig med Mellemhestenes og at de i den bageste Ende have en Skaglering med Læderforing, hvori sidder en Trækkrog med Binderem til at hage i Foreningsskaglens Skaglering;

at det, istedetfor Skagleskeder (Strangskeder), har Skagleslidelædere — hver med et Belæg, en Strop og 2 Sløifer — i den bageste Ende af disse sidder et Rygremsspændestykke med Underlag, der forneden danner en Skagleslidelædersløife;

at paa Rumperemmen er et Opholdsstropsringslæder med Opholdsstropsring og Skaglebærerem;

at Opholdsspændestykkerne ved Stangselen ikke ere spaltede;

at Omgangene have til hver Side forneden en Skagleløife.

at Stang- og Mellemselen har en Opholdsrem med Opholdsremsring, istedetfor en Opholdsspænderem;

at Mellemselen ikke har nogen Forløberkrog med Knevellæder, og at Opholdsspændestykket ved denne Sele har et større Øie forneden, hvorigjennem Foreningsskaglen ogsaa trækkes; samt at denne Seles Skagle har $1\frac{3}{4}$′ Længde fra den bageste Ende, og en Binderem til Opholdsspændestykkets Befæstelse.

Hovedtøiet er en Kandar til Sadelhesten og Trense med Haandtøile til Haandhesten.

Platting; see Liner.

Pleschen eller **Plesen**; tapphotten; die Lehmscheibe; le bouchon de terre cuite; hvormed Tappeaabningen i **Kanonformen** tillukkes. Den bestaaer hos os af to Lag **Formleer**, hvorimellem er en Muursteen, som er tykkere i Midten end mod Kanterne.

Plongeerskud; försänkta skott; der Senk-, Depressions-, oder Plongir-

ſchuß, le tir plongant, ou de haut en bas; et Skud, hvorved Pjecens Kjærnelinie ligger under Horizontalen.

Pløie igjennem; durchwühlen, pflügen; labourer ou sillonner; figurl., ſiges om Projectilerne, ſom ved deres Nedſlag drage Furer i Jordsmonnet.

Podeſt; hviloställen; der Ruheplatz einer Treppe; le repos ou palier d'un escalier; et bredere Trappetrin, hvormed undertiden en Fæſtningstrappe af Steen begynder, og hvortil en Trætrappe gaaer, ſom borttages, naar Communicationen ſkal afbrydes.

Point de vue; der Directionspunkt im Frontmarſch oder Geſichtspunkt; betegner i vort Exerceerreglement, fra 1821, Tydſkernes **Richtungspunkt** og Franſkmændenes point d'alignement, servant à établir la droite et la gauche d'une ligne, eller Alignementsliniens Endepunkter, for en i Linie ſtaaende eller ſig i Linie formerende Bataillon.

Pokkenholt; das Franzoſenholz; bois de gayac, guaïac ou gaïac; Vedet af et meget haardt og tungt amerikanſk Træ, ſom anvendes i Artilleriet.

Polygon, Mangekant; das Vieleck; polygone; det ſamme ſom **Befæſtningsfront**, eller to halve Baſtioner med Courtinen og de foran liggende Værker. = (indre) die innere Seite des V. oder P.; côté intérieur du p.; den Linie, ſom løber fra Strubepunktet af den ene Baſtion til Strubepunktet af Nabobaſtionen. = (ydre) äuſſere P. oder äuſſere Seite des Vielecks, côté extérieur; den Linie, ſom kan drages fra en Baſtionspynt til den anden Pynt af Nabobaſtionen. Polygonſiden, die Polygonſeite, kaldes paa Svenſk grundlinien.

Polygonalbefæſtning; die Polygonalbefeſtigung; l'enceinte à la mezalectre ou défense du milieu; V., ved hvilken Hovedvolden beſtaaer af lige, ikkun udſpringende Vinkler dannende Linier, eller af en Mangekant.

Polygonvinkel; der P.- oder Grundwinkel; angle de polygon; = (den ydre) der äuſſere P. oder Figurwinkel; a. de p. extérieur; = (den indre) der innere P. oder Kehlwinkel; a. de p. intérieur ou de la gorge; Benævnelſer paa de Vinkler, ſom indeſluttes af **Polygonſiderne**, Mangekantens Sider eller Grundlinier.

Ponton; et Brofartøi eller en Brobaad, ſom tjener til Underlag for flydende Broer. De almindelige ældre P. ere lette Baade, ſom beſtaae af et Skelet af Træværk med Beſlag, ſamt af en Beklædning af tynde Kobberplader (ſom hos os), fortinnet Jernblik eller Seildug, ſom er tjæret eller malet. Undertiden ere deres to længſte Sider dobbelte og ved Skillerum afdeelte i særſkilte Rum eller **Luftkamre**, for at de ikke ſkulle ſynke aldeles, naar en Kugle træffer dem, eller naar de af andre Aarſager maatte blive læk. = (den Colletonſke eller Vøjeponton), ſom egentligen henhører under Tondebroerne, beſtaaer af 2 cylindroconiſke Vøjer,

som, forbunden med en Træ-Ramme, udgjør Brounderlaget. Den findes beskreven i „Magazin for Militair Videnskabelighed 3die Aargang". = (Træ-) see Feltbrobaad. = (den sachsiske lukkede) en Træponton, dannet som en Baad; den er forsynet med Dæk og Luftkamre.

Pontonanker; der P.; ancre de l'équipage de pont; et Jernanker enten med to eller flere Arme, som bruges til Forankringen af Underlaget til flydende Broer. Der haves Ankere med Træankerstokke (Balkenanker, a. à jas en bois) og med Jernankerstokke (à jas en fer); ved de første forekomme følgende Benævnelser:

Ankerlæggen, die Ruthe oder der Schaft, la verge, Stangen.

Ankerarmene, die Arme oder Schenkel, les bras, med

Ankerfligene (Hagerne eller Kloerne), die Schaaren, Bratzen, Schaufeln oder Fliegen, les pattes.

Ankerkrydset, das Kreuz, la croisée, Stedet, hvor Armene forenes med Læggen.

Bøjeringen (ved enkelte Ankere).

Firkanten, das Viereck, die Ruthe, la culasse, med sine to **Tapper** eller Vorter, die Zapfen oder Nasen, les tourillons, til at fæste Ankerstokken.

Ankerringen, der Ring, arganneau, i den øverste Ende af Læggen.

Ankerrøringen, die Ankerrührung, emboudinure, Tougklædningen om Ankerringen, for at bevare Ankertouget for Rust.

Ankerstokken, der Balken, Ankerstock oder das Ankerholz, le jas, tjener til at faae Ankeret til at gribe i Grunden, samt til dets nærmere Haandtering; den bestaaer af to Stykker Egetræ, der omfatte Firkanten og sammenholdes ved Trænagler eller Bolte og 2 til 4 Jernringe. Stokkens Retning er perpendiculair paa Armene.

Ved Ankeret med Jernankerstok findes de ovenfor anførte Benævnelser, med følgende Undtagelser. Firkanten har et **Hul** istedet for de to **Tapper** eller **Vorter**; paa Midten af Ankerstokken sidder et **Bryst** og en **Tap**, samt en los **Skive**, som komme imellem Firkanten og Ankerstokkens Tap, naar Stokken sidder i Hullet.

Pontonkarre; et tohjulet Voiture, som før brugtes til at transportere almindelige Kobber- eller Blikpontoner.

Pontonring; kaldes hver af de 12 Jernringe, som sidde udvendig paa Kobber-Pontonen, tæt ved Relingen, nemlig 2 for hver Ende og 4 paa hver af Siderne; de tjene til Pontonens Haandtering.

Pontontrain, eller Pontonequipage; Foreningen af Pontoner (eller Baade), Broredskaber og Material, samt Vogne til disse Gjenstandes Transport, som marchere med en Armee eller et Armeecorps, for at kunne hurtigen slaae Broer.

Pontonvogn; der Pontonwagen; le haquet; en firehjulet Vogn,

uden Fading, til at transportere een Pontoneer- eller Feltbrobaad, med dens tilhørende Bromaterialier og Feltrequisiter; den har enten en Langvogn eller to Dragbomme; Pontonen eller Baaden hviler paa to Dragere, een paa For- og een paa Bagkammelen. = (Reserve-) en P. til at erstatte Pontonvognene, der transportere Ponton-Baadene; og isvrigt til at medføre en Deel Reserve-Bromaterialier, som fordeles paa de øvrige Vogne, naar Reservevognen skal erstatte en beskadiget Pontonvogn.

Portée (à); en fransk Talemaade, som bruges ofte af Udlændingerne og betegner 1) i Forbindelse med Verbet være: at befinde sig indenfor den fiendtlige Skudvidde, eller ogsaa: udsat for noget, som f. Ex. for et Angreb; 2) i Forbindelse med at holde: ved Haanden, paa rede Haand; f. Ex. at holde et Commando à portée, for strax at kunne udføre noget.

Position, Stilling; die Stellung; fältställning; et Terrainafsnit, hvor et Troppecorps enten vil finde Leilighed til en fordeelagtig Opstilling, eller i hvilket Opstillingen til Fægtningen skal skee. = (fast) feste St.; kaldes en Defensivstilling, som af Naturen og ved Kunsten er saa stærk, at den ansees for uangribelig, eller at dens Angreb ikke giver Haab om et heldigt Udfald; see Stilling.

Positur (Holdning); die P. oder Haltung; la position (du corps) du soldat; bestaaer i at føre Legemet i en lige og rank Stilling; den frembringes ved at trække Skuldrene tilbage, noget nedefter, saa at Brystet kommer mere frem end Underlivet, o. s. v. Ryttérens Positur (i Sadlen) kaldes Sædet, assiette.

Post; der Posten; le poste; 1) hvert Terrainpunkt, som man af en eller anden Grund bør søge at forsvare eller forblive i Besiddelse af; 2) la sentinelle ou la garde en général; en Skildvagt eller en Vagt i Almindelighed; see Skildvagt.

Postinstruction; die Postenverhaltung; la consigne; Vagtcommandeurens saavelsom den enkelte Skildvagts Instruction angaaende den dem anbetroede Post.

Potence (en); see Stille sig op.

Poterne, porthvalf; das Ausfallthor oder die P., la p.; en hvælvet Gang under Volden, hvorigjennem man fra et Værk kommer ned i Graven, og som tjener til Udfaldsport.

Practicabel (tilgængelig); p., practicable; som kan passeres, bestiges, f. Ex. Brechen.

Pram paa en Borebænk; see d. O.

Prellinger i Løbet eller Kugleanslag; studsningar; die Anschläge; battemens; kaldes Fordybninger, af elliptisk Form, i Skytsets Sjæl, fremkomne ved Projectilernes Anslag, der bevirkes af et fordybet Kugleleie.

Premiermajor; den 3die Stabsofficeer i Rangen ved et Regiment; denne Charge findes for Tiden ikke i andre Armeer; i gamle Dage existerede den i den franske Armee under Benævnelsen af gros major, som stod over Bataillonscommandeuren. Han understøtter

(eller skal understøtte) Regimentscommandeuren i Commandoen, vaager over Tjenst-Detaillens nøiagtige Udførelse, og fører Politiet i Kasernen.

Presenning; kapellet af bly; die Zündkappe; Zündlochkappe; la cache-lumière; en Blyplade med Rem og Spænde, som spændes over Fænghullet ved Feltskytset og Mortererne, for at forhindre Regnvand og desl. fra at løbe ned i samme. = Plane; prelat ou prelart; et malet eller tjæret Dækken af Seildug, som anvendes i Artilleriet til at brede over læssede Vogne imod Regn.

Presseskasse; das Schloßblecheisen; la potence de l'armurier (?), d'après Mr. Hoyer; probablement la machine, dont les trous servent de conducteurs aux differens poinçons, avec lesquels on perce les trous du corps de platine pour recevoir les vis etc.; den bestaaer af tvende hærdede Jernplader, der bestemme Hullerne i Laaseblikket, som i dette Øiemed indrettes imellem Pladerne. Den øverste Plades Huller tjene til at lede Dornen, hvormed Skrue- og Taphullerne udslaaes i Blikket.

Prima Plana; Prima-Planister, Prima-Planisten; le cadre d'une compagnie; Compagniets Over- og Underofficerer; en Benævnelse, som de Keiserlige og Spanierne betjente sig af i det 17de Aarhundrede (og vel endnu), og opkom deraf, at disse Over- og Underofficerers Navne føres paa Stambogens 1ste Blad. Fortiden oversætte nogle Ordet cadre med: der **Rahmen**, Rammen.

Probeerbænk, Prøvebænk; skjutbänk; die Beschießbank; banc d'épreuve; en Indretning til at probere nye Geværløb. Den bestaaer hos os af tvende Bjælker med over 100 Hulinger, passende hos os efter Løbenes Tykkelse, hvori disse lægges, efter at være ladte med Prøveladningen (see Ladning); over disse lægges tvende andre Bjælker, som ved Kiler nedtrykkes imod de første, for at holde Løbene paa deres Sted. Ved en Ledeild, lagt langs med Fænghullerne, affyres samtlige Geværløb. Denne Probering foretages enten i et eget dertil bestemt Huus, Probeerhuus, das Beschießhaus, le batiment d'épreuve, eller paa en dertil indrettet Plads, Skydeplads, der Beschießplatz, le champ d'épreuve.

Probeermester; der Beschießmeister; l'épreuveur, dans les manufactures d'armes à feu; den Embedsmand ved en Vaabenfabrik, som leder Løbenes **Probering**, og foretager den sidste Besigtelse af hele Geværet.

Profos; see Justitssergent.

Projectil; kastkrop; das Geschoß; et af det Franske laant Kunstord, som i Almindelighed betegner de Legemer, der skydes, slynges eller kastes ud af Skytset. De inddeles i: **enkelte** og **sammensatte**, og hine igjen i **compacte**, Vollkugeln, boulets plein ou ordinaires, og i **hule** Projectiler, ihålig p., Hohlkugeln, p. creux. Til de sammensatte høre: de forskjellige **Kardætsker**, **Rendekuglen** og **Lænkekuglen**; til de hule: **Bomben** og **Granaten** med deres Afarter, **Brandkuglen**, **Lysekuglen** og

Stinkkuglen. Imidlertid bør bemærkes, at de med Sats fyldte hule P. tillige benævnes efter Satsens specielle Navn, saasom: **Brandprojectilet**, das Brandgeschoß, artifice incendiaire, o. s. v.

Projection; Fremstillingen (Afbildningen) af Linier, Figurer eller Legemer paa en given Flade; Tegning.

Prolonge, eller Slæbetoug; das Lang- oder Schlepptau; la prolonge; et langt hvidt, 3″ tyk, kabelslaaet Toug, som bruges, især ved Retraiten, til at forene den afprotsede Kanon eller Haubits med Forstillingen, for saaledes at kunne føre den med, uden at protse paa, og strax at være færdig til Skydning. Dette Toug har en **Knevel**, der Kloben, la clef ou le T, og 2 **Ringe**, mailles, hvorigjennem Knevlen stikkes ved at anlægge Prolongen.

Prolongehage; der Schlepptauhaken; équerre à tige; en Jernhage paa Enden af hver Stangarm paa Forstillingen (Gribeauval's S.), hvorom Prolongen opskæres, for saaledes at føre den med ved Forstillingen. Lignende Hager ere paa Bloklavetten til samme Diemed; de kaldes crochets de prolonge.

Prolonge- eller **Slæbetougknude**; der Langtau- oder Schlepptauknoten; noeud de p. ou de tisserand; en Væverknude, gjort paa Prolongen, for at gjøre den fast paa Forstillingen. Den gjøres, ved først at stikke **Tampen** fra Venstre til Høire igjennem Prolongeringen, dernæst at gjøre et Die henad Tampen til og derpaa at fuldføre en **Væverknude** med Tampen og dette Die.

Prolongering; der P.; anneau de p.; en Jernring i hver Prolongehage, hvori Prolongen fastgjøres.

Protsbro eller **Protsskammel**; bröstnagels-bank; det Protsfattel oder Schämel; la selette d'avant-train d'affût; en Bro, som enten ligger over Forstillingsaxlen (naar Forstillingen er uden Kasse) eller paa de bagud gaaende Stangarme, ved Forstillinger med Kasse. I Protsbroen, som er belagt med et Beslag, kaldet **Bropladen**, bröstnageljernet, das Protsschämelblech, la coiffe de sellette, sidder **Protsbolten** til Lavettens Forening med Forstillingen; see: **protse paa.**

Protsbøile; bröstkedjajernet; das Protzkettenband; la bride de chaîne d'embrelage; en Bøile paa Forstillingen (af det ældre, gribeauvalske, System), hvorpaa Protskjæden løber i en Ring.

Protse paa; uppbrösta; aufprotzen; amener l'avant-train; at forene Lavetten med Forstillingen. Det skeer 1) med de Gribeauvalske Lavetter ved at løfte Lavetsvandsen op paa Forstillingens Protsbro og lade den i samme siddende **Protsbolt**, bröstnagel, Protzbolzen oder Nagel, cheville-ouvrière, gaae igjennem Lavettens **Protshul**, Protzloch, i Svandsriglen; 2) med Bloklavetten, ved at hage Lavettens **Protsring**, der Protzring, lunette ou crosse-lunette, paa **Protskrogen**, förestellare-krok, Protzhaken, crochet-cheville-ouvrière, af Forstillingen.

Protskjæde; bröstkedja; die Protzkette; la chaîne d'embrelage;

en K. paa Forſtillingen, ſom trækkes igjennem Svandsringen paa de gribeauvalſke Lavetter, for at forhindre Lavetten i at ſpringe af Protsbolten.

Præſtehue, eller dobbelt Svalehale; die Pfaffenmütze; le bonnet-de prêtre ou queue d'hyronde double; ſee Art. **Svalehale**.

Prøveform; der Metallkegel, le cône; en koniſk Form af ſtøbt Jern, hvori, førend Udſtøbningen, noget Metal indgydes med Prøveſkeen, for at ſkjønne Legeringens Beſkaffenhed.

Prøveklods; der Probierklotz, le billot d'épreuve pour les lames de sabre; en Klods, af Dannelſe ſom en afkortet Kegle, der er ſtillet under en Vinkel, og anvendes til at ſlaae Sabelklinger derimod, for at prøve deres Styrke, Haardhed og andre Egenſkaber. Den bruges i den ſenere Tid ei mere hos os og i Frankrig; ſee **Slagbuk**.

Prøveſlæde (Probeerſlæde, i Soart.); der Probierſchlitten, traineau pour l'épreuve des canons; en Affütage, uden Hjul, hvori Kanonen er monteret under Skudprøven.

Puderne; paa den tydſke og engelſke Sadel; bossar; die Sattelkiſſen; les panneaux; to Puder, der bedække de Sider af Sadelbommen, der vende mod Heſten; paa den Side, der vender mod Sadlen, ere de af Læder; derimod af uldent Tøi eller Lærred paa den Side, der vender mod Heſten; de udſtoppes med Krølhaar eller Dyrehaar.

Pudſebrik; Redſkab til Patronhylſternes Forfærdigelſe; til at udglatte den ved Byrgningen og Overbindingen fremkomne Papirſtof.

Pudſepind; putsstícka; das Fimmelholz; curette de bois tendre; et omtrent 1″ bredt og 5—6″ langt, ſpidſt Stykke Træ til Geværlaaſenes Pudsning.

* **Pudſetræ**; das Beſchneideholz der Feuerwerker, bois conique à deux bouts des artificiers; Redſkab til derpaa at afſkære det overflødige Papir efter Byrgningen og Overbindingen.

Pukkel; knöla; Krummingen af en Boerring i Skytſets Sjæl.

Pullert; der Dockenſtock, poupée; et opretſtaaende Træ i et Fartøi eller paa en Flaade, hvortil Ankertouget og Spændtougene til Brofartøier fæſtes. Pullerten er almindelig en Forlængeiſe af de forreſte og agterſte Indtømmeres Oplænger.

Pullertſtik; der Dockenſtockknoten oder Zulegeſtich; noeud de poupée; et Stik, beſtaaende af et Rundſlag og et Halvſtik, ſom bruges til at faſtgjøre Anker- eller Drægtouget om Pullerten (paa Brobaaden), ſamt til at ſtikke et Toug paa en Pæl.

Pælebro; die Pfahlbrücke, le pont de pilotis; en Bro, hvis Underlag beſtaaer af nedrammede Pæle; den anvendes, hvor Vandets Tilſtand eller Flodbundens Beſkaffenhed ikke tillader at opføre andre Broer, og hvor man vil etablere en ſtadig Communication. Undertiden bygges ogſaa **Landbroer** (ſ. d. A.) til Færger, flyvende Broer, eller almindelige Broer paa nedrammede Pæle; ſee Art. **Aag**.

Pælejoch; see Aag.

Pælepakværk; die Vernätherung der Wälle im leichten Flugsande; skeer, for at give en høi Vold mere Fasthed i let Flyvesand; den bestaaer i at nedslaae flere Rækker 5′ lange Pæle bag hinanden, hvoraf den første kommer til at staae 6′ bag Brystværnets ydre Skraaning, og selve Pælene i en indbyrdes Afstand af 3′. Imellem hver Række flettes Vidier eller deslige Træsorter, og Rummet imellem dem udstampes med den sandede Jord. Naar Jordarbeidet har naaet Pælenes Høide, slaaes 1′ bag hver Række en ny Række Pæle o. s. v.

Pælestik; die Pfahlschleife oder der Dückdalbenstich; noeud d'aguy à élingue; et Stik, der gjøres enten med et Rundslag om Pælen og et Halvstik om den faste Part af Touget, med eller uden Bændsel, eller ogsaa med et Kast om Pælen og Væverknude paa den faste Part af Touget, hvorved Standsningen forhindres. Den første Maade bruges til at stikke et Toug paa en Pæl, og den anden tillige, hvor man paa Enden af et Toug vil danne et Øie, som ikke maa kunne trækkes til; f. Ex. naar en Mand skal heises i Veiret eller fires ned.

Pærehaset; see Piphas.

Q.

Quarré; das Q.; le carré. En Opstilling ved Infanteriet, som giver Forsvar fra alle Sider. Den anvendtes først af Romerne, under Consulatet, af Brutus og Collatinus i Slaget mod Tarquinius. Ved **aaben**, offenes oder leeres Q., c. vide, forstaaes den paa 2 eller 3 Geleder formeerte; ved **sluttet**, geschlossenes oder volles, c. plain, **Masse**, die Vertheidigungscolonne, en Q., som har en dybere sluttet Stilling paa 4 eller 6 Geleder i alle fire **Flanker**, Flanken, faces (Quarréens Sider). En fordoblet Q., Doppel-Q., carré-double, kaldes en Q., hvis Tête og Queue (1ste og 4de Flanke) ere dobbelt saa store som Flankesiderne (2den og 3die Flanke); denne Formering svarer bedst til Bataillioner paa 6 Compagnier. De Franske have i deres nyeste Exerceer-Reglement ogsaa indført en skraa Q., c. oblique, ved hvilken eet af Hjørnerne vender imod den forrige Frontside.

Queue; den sidste Afdeling af en Colonne, af et Detachement; ved Arriergarden dens Bagtrop. = (Befæst.) det Punkt, hvor der begyndes med den første Løbegrav eller Communicationsgrav.

Qvadrant; der Quadrant; le quart de cercle; et Instrument, forsynet med en i 90 Grader inddeelt Bue, som bruges i Artilleriet til Morterens Retning. En Opfindelse af den berømte Italiener Tartaglia; et Aarhundrede senere forbedret af Galilei og dennes Discipel Torricelli; see i den tydske Deel **Frosch-** og **Mundquadrant.**

Qvarteer; das Quartier; le quartier; betegner: a) deels den Militaires Opholdssted eller Bolig, og bruges i denne Betydning paa Fransk som synonym med caserne, deels ogsaa: Garnison og Cantonnement. Saaledes siger man f. Ex. gjøre Q., Q. machen, faire l'assiette du logement, istedet for at bestille Bolig hos vedkommende Værter, som paa Tydsk kaldes **Quartierträger**; **tage sit Q.**, sein Q. nehmen, prendre q., vælge sin Bolig hos Nogen; **anvise Q.**, Q. anweisen, distribuer les billets de logement; at uddele eller udgive **Qvarteeranviisningerne** til Mandskabet, o. s. v. b) at skaane Ens Liv, i hvilken Mening man siger: give Q., donner ou faire q., istedet for at tilstaae Q.; bede om Q. o. s. v.

Qvarteerfane; die Quartierfane, Richtungsfane; le fanion; i Exerceer-Reglementet ogsaa **Compagniefane** kaldet, en lille Fane, som bruges til at afstikke lige Linier.

Qvarteermester; der Quartiermeister; le maréchal-des-logis-fourrier; **Foureren** ved Cavalleriet; see Generalqvarteermester, Regimentsqvarteermester.

Qvarteermesterstab; der Quartiermeisterstab; l'état-major du quartier-maître-général; Generalqvarteermesterens Stab eller Medhjælpere og dertil hørende Personale.

Qvarteerpenge; das Quartiergeld, Servis oder die Servisgelder (das Servisgeld); indemnités de logement; en Forsegelse i nogle Officerers Gage til at holde sig selv med Bolig. Den gives til dem, som ei ligge i Casernerne.

Qvarteertegn; das Quartierzeichen; la craie, marque que fait le fourrier sur la porte etc. Tegnet, som Foureren eller Qvarteermesteren skriver paa Porten af de Huse, hvor Mandskab skal indqvarteres.

R.

Raabaandsknude; det Raabandsknopf oder Heling; noeud de vache, noeud plat, noeud droit; en Knude, bestaaende af to sammenfoiede Løkker; den bruges, naar Parterne af et sprunget Toug, eller naar to Touge skulle sammenbindes, samt til at ende et Bændsel med. = med Løkke eller **Løkker**; noeud droit gansé; en Raabaandsknude, hvis ene Part af Touget danner en Løkke. Ved at hale i Parterne trækker Knuden sig fast sammen, men er let at løse ved at trække i Løkken; den anvendes som den Første.

Race; siges om samtlige Heste i en vis Egn, eller paa et enkelt Sted, naar de ligne hinanden i deres Ydre, og denne Lighed gaaer i Arv fra Forældrene til deres Afkom.

Radius (Fæstningens store); der große R.; rayon majeur; kaldes Linien fra Mangekantens Midtpunkt til Bastionspynten. = (den

lille) der kleine, r. mineur; Linien fra Mangekantens Midtpunkt til Strubepunktet; see Art. **Polygon**.

Radstok; der Radestock, die Stemmleiste oder Wagenrenge der Stellmacher; le *mouillet*, le support du moyeu, quand on veut percer les mortaises pour placer les rais; *l'enrayoir*, le même support pour les petites roues; et Redskab, som tjener Navet til Støtte ved Taphullernes Udboring og Firing, samt til Egernes Inddrivning.

Raffinere Jernet; das Eisen ausschweißen; corryer le fer; forene dets Partikler nøiere, ved Hjælp af Ild og Hammer.

Raket; die Rakette; la fusée volante; see Artiklerne: Krigsraket, Faldskjermraket og Signalraket.

Raketaffûtage eller Kastemaskine; die Rakettenlaffete; affût pour lancer les rochettes (fusées de guerre). Istedet for at ophænge Krigsraketterne paa en **Raketbuk**, anvendte Englænderne deres rocket fraines or r. tubes, en bevægelig Affûtage, som optoges af andre Magter. Denne Affûtage er enten forsynet med eet Jernrør (hos os af 8′ Længde) eller ogsaa med flere (10 à 12), der formedelst en Stillemaskine gives den nødvendige Elevation. I dette Rør stikkes Rakketten med Stokken bagud. Paa selve Affûtagen befindes Kasser til at gjemme Raketter og Fornødenheder til disses Brug.

Raketblok, eller Drivestok; der Rakettenstock; le moule de fusée volante; en Blok, hvori Hylsteret til en Raket sættes under Drivningen.

Raketbuk; der Rakettenbock oder das Rakettengestell; le chevalet à fusées; en Buk til Krigsraketter, forsynet med en Gradbue og et Blylod, for at kunne give Raketten, ved dens Afgang, den fornødne Elevation.

Raketstok; see Krigsraket.

Rambuk; heijare-stelling; das Rammgerüst; la sonnette à tiraudes; en Maskine til at nedramme lange og svære Pæle, saasom Grundpæle ved Pælebroer, Bolværker, o. s. v. Den har enten et trekantet eller et firkantet Fodstykke, Fußstück, semelle, og i første Tilfælde 2 Opstandere, jumelles, som forenes ved en Sadel, der Tritzkopf oder Sattel, le chapeau, i sidste 4, som forenes ved 5 Trærigler. Bukkens firkantede Deel eller **Ramslaget**, heijare, der Fallklotz, die Ramme, der Bär, Rammbär oder Ramblock, le mouton, bestaaer af en Blok af støbt Jern eller af Egetræ, 4 à 5 Centner svær, der bevæger sig enten imellem Opstanderne i anbragte **Noter** eller Ruter (Render) eller ogsaa udenpaa Opstanderne (ikkun ved dem med et 3-kantet Fodstykke), ved Hjælp af Touge, tiraudes, og Haandkraft, og holdes da til ved 1 eller 2 paa Bagsiden af Ramslaget anbragte Tapper, der vandre imellem Opstanderne. Den mellemste Opstander af en R. med trekantet Fodstykke kaldes **Løber**, der Läufer, jumelle de milieu, den omfattes af Ramslagets Arme. = med Klinkhage,

die Klinkenramme oder Kunſtramme, la sonnette à déclic, den R., hvis Ramſlag fattes af Klinkhager, og ſaaledes trækkes i Veiret.

Ramme, Mineramme; der haves 2 Slags Rammer, **Brøndrammer** og **Gallerierammer**; Tydſkerne kalde de første „Rahmen oder Schachtgeviere, de ſidſte „Thürgerüſte"; ſee diſſe Artikler, og Blindramme. = (den hollandſke) der holländiſche oder Schurzrahmen, le châssis à la hollandaise; denne adſkiller ſig fra den almindelige Ramme derved, at den er gjort af Bræder eller Planker, og ved Brugen ſtilles den ene tæt ved Siden af den anden, ſaaledes at den tillige tjener til ſelve Beklædningen. Capt. Boule's Opfindelſe.

Ramshoved; rammskopp; der Rammskopf, Rammelskopf oder Schafskopf; la tête busquée ou moutonnée d'un cheval; ſiges om Heſten, naar den har en krum Næſe.

Rang; ſee Klædning.

Rangere til Høire; opſtille Mandſkabet efter Høiden fra høire Flei af. = til Venſtre; det Modſatte.

Ranſionnere; ranzioniren; rançonner; 1) udveksle Krigsfanger; 2) udſkrive Krigsſkat i en Provinds.

Rappert; die Rapperte, das Rollpferd oder Raverd; affût marin, affût bâtard ou du bord; til Lands en kort Lavet paa lave Hjul til Kanoner og Haubitſer, ſom ved Brugen ſtaaer paa en Slæde; ſee d. O.

Den beſtaaer af to Rappertvægge, der ere efter Høiden ſammenſatte af flere Stykker og ſom bagtil have Affætninger eller **Paler** til Anlæg for Haandſpigerne til at bræfke Kanonens Bund op i forſkjellige Høider. Diſſe Stykker ere ſammenſpundſede og tandede i hinanden, og desuden forenede ved Standbolte, ſom tillige faſtholde **Axelbøilerne**. **Pandejern** haves ſjelden, ikkeheller **Pandækler**, da **Tappeleiet** er ſaa dybt, at de kunne undværes. De almindelige ældre R. hvile paa to Axler med fire **Knubhjul**; andre have en Axel med to ſaadanne Hjul foran og en **Valſe** eller Rulle bagved, eller ſlæbe med **Svandſen**, og atter andre have to Valſer. Væggene forenes ved to Rigler, nemlig en oprettſtaaende **Bryſtrigel** og en liggende **Stødrigel**; paa denne ſidſte anbringes **Stillemaſkinen**.

Skibsrapperten benævnes efter dens forſkjellige Conſtruction: Valſerappert, Rappert med 4 Hjul, Rappert med ſlæbende Agterdeel, Marſchall'ſke Rappert (den afviger aldeles fra den almindelige Skibsrappert) og Kanonbaads Rappert. I Marinen kaldes Rappertvæggene **Vanger**, der ere ſammenſatte af en Over- og en Undervange. Den nederſte Pal kaldes **Nedſkæringen for Stilholtet**, Bryſtriglen kaldes **Røſtningsliſten**, Stødriglen **Stødholtet**, og Pandæklen **Tapdækslen**. Nærmere Details findes i Lærebogen i Søartilleriet af Capt. Michelſen.

Rappertſlæde; ſee Slæde.

Raſerende Bane; die raſierende Bahn einer Kugel; la partie rasante de la trajectoire; den Deel af Banen, hvori Kuglen farer i Mandshøide hen over Terrainet.

Raſpe; die Rappe, Rapſe, Raſpe oder Spree; malandres au pli de genou, ou rape ou solandres au pli du jarret; Spræk̃er i Knæboiningens Hud, hvilke ſædvanlig gaae paa tværs, og enten kunne være **tørre** eller **vædſkende**.

Ration; die R., der Rationsſatz, la ration de fourrages; det for en Heſt beſtemte daglige Foder af Havre og Hø. Den deles i let, leichte R., for det lette Cavallerie, og i ſvær, ſchwere R., for Artilleriet og det ſvære Cavallerie; den ſidſte er imellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$ større end den lette.

Ratle; ſee Mantel eller den ydre Form.

Ravelin; R. oder Halber-Mond; r. ou demi-lune; et Udenværk til Udgangenes, Courtinens og Skulderpunkternes Dækning, beſtaaende af to Facer, og undertiden forſynet med to Flanker. Uden **Reduit** kaldes den — **simple**, med R., zuſammengeſetztes R., — **composée double ou à lunette**.

Ravin; en Fordybning (et Indſnit) i en flad Jordbund, eller i en meget ſvagt dalende Skraaning; undertiden flyder en Bæk i dens Grund.

Ravitaillere en Fæſtning; forſyne den fraŋ med Ammunition, Proviant og andre nødvendige Forraad (Krigsammunition).

Recapitulant; der R.; le militaire rengagé; den, ſom indgaaer en Recapitulation.

Recapitulation; die R., das Rengagement; den frivillige Vedbliven i Tjeneſten af en udtjent Underofficeer eller Soldat.

Recognoſcering; die Recognoſcirung, la reconnaissance ou la découverte; Underſøgelſen af alle de Gjenſtande, ſom man i Krigen behøver at kjende, med Henſyn til Fiendens Styrke og Stilling ſamt Terrainet; den deler ſig i:

den hemmelige, die heimliche, la découverte, ſom atter kaldes den **daglige**, die tägliche, d. journalière, der gjøres, for at ſikkre ſig mod Fiendens Angreb; og den **ſpecielle**, d. spéciale, hvis Diemed enten er Kundſkab om Fiendens Styrke og Stilling, Terrainets Beſkaffenhed i Almindelighed eller ogſaa om enkelte Hovedpoſter i Særdeleshed. Den foretages af et lidet Detachement, og naar Fienden endnu ſtaaer nogle Dagmarcher fra os.

den aabenbare, die öffentliche, r. offensive, hvis Diemed er en detailleret Kundſkab om Fiendens Stilling og Styrke; den foretages med talrige Detachements, der gjerne føre Artillerie med ſig.

Recognoſceringspatrouille; die Recognoſcirungs- oder Streifpatrulle; patrouille d'expédition, offensive ou de reconnaissance; et lidet, til den ſaa kaldte hemmelige R., eller til Terrainets Affſøgning, beſtemt Commando; den omtales og betegnes eenſidigen i Ledetraaden

for Underviisningen i Felttjeneſte o. ſ. v. under Benævnelſen **Afſøgningspatrouille.**

Recûle; tilbakafart; der Rückklauf, der Backenſchlag oder Rückſtoß; le recul des armes à feu; den Bevægelſe, et Skydevaaben gjør tilbage (bag ud) ved Affyringen; den fremkommer deels af Krudtets Virkning ved Vaabenet ſelv, deels af Luftens Modſtand.

Redan; R. oder einfacher Kopf; en **Fleche**, hvis Facer have en Længde af 90 Fod, eller derover.

Reduit; et lidet ved en Grav affondret Værk, ſom ligger enten i det Indre af en Halv-Maane eller af en indadgaaende Vaabenplads eller i Struben af enkelte Værker, og giver Beſætningen den Fordeel, at kunne yde ny Modſtand, naar Fienden har ſat ſig faſt i Halvmaanen o. ſ. v. Den kaldes ogſaa paa Svenſk reträtt-ravelin.

Redut; redutt; Redute; et Værk, ſom til alle Sider er lukket med et Bryſtværn; i Særdeleshed en ſtirkantet Skandſe.

Refûſere en Fløi; einen Flügel verſagen; refuser ou reculer une aîle. I det Tilfælde, da man bringer en i Linie ſtaaende Bataillon i et andet Alignement, og i et ſaadant, ſom har en ſkraa Retning med det Alignement, man forlader, da ſiges den Fløi, ſom kommer til at fjerne ſig meeſt fra det første Alignement, at blive **refûſeret** (Exerceerreglement).

Regiment; le régiment; en Troppeafdeling af ubeſtemt Størrelſe, imellem 12—1800 Mand Infanterie, og 5—800 Mand Cavallerie. Regimentsinddelingen opkom 1458 i Frankrig iſtedet for Legioner, og indførtes derpaa i de øvrige Armeer.

Regimentsartillerie; a. régimentaire; kaldtes forhen det Artillerie (2 Kanoner pr. Bataillon), ſom ſtedſe fulgte med Regimentet.

Regimentschirurg; der R. oder Regiments-Arzt; le chirurgien major; den første Læge ved et Regiment eller Corps.

Regimentsjæger, Jægeren ved et Infanterie-Regiments Jæger-Compagnie. Han er enten en Riffel- eller Musketbevæbnet. Tilforn kaldtes han i Frankrig **carabinier (à pied)**; for nærværende Tid har ethvert franſk Infanterieregiment et let Compagnie paa ſin venſtre Fløi, ſom kaldes **Voltigeurer**, og ere ligeſom Grenadererne udmærkede ved at bære Sabel.

Regimentsqvarteermeſter; der Quartiermeiſter eines Regiments; le quartier-maître-trésorier; en Officeer ved Regimentet, hvis Forretning beſtaaer i at afſtikke Leir, gjøre Qvarteer, være dets Regnſkabsfører, ſamt udbetale Gage til Officererne og Lønning til Compagniernes Chefer.

Regimentstambour; der R., le tambour-major; Regimentets første Tambour, ſom ſædvanlig har Sergeants Rang. Hans Function er fornemmeligen at underviſe ſamtlige Tambourer i alle Dele af Trommeſlagningen.

Reifkloben; der Reifkloben; mordage à chanfrain; en liden Skrueſtik (uden Skrue), hvis Kjæfter ere bøiede ſkiævt efter en Vinkel; den ſættes i Skrueſtikken, naar en ſkraa Flade ſkal affiles.

Reiseſko; der Reiſeſchuh; en Hesteſko af særegen Indretning, hvilken den Reisende selv kan lægge under Hesten, indtil der findes Leilighed til at faae Foden hensigtsmæssig beslaaet (Project).

Rekrut; der R.; l'homme de recrue; Engelsk recruit; Italiensk recluta; Soldaten fra den seneſt foretagne Udskrivning, som i Almindelighed benævnes saaledes et Aar igjennem, eller saalænge hans Underviisning varer.

Rekrutere; rekrutiren; recruter; to recruit; reclutare; erstatte Afgangen af Folkene ved nye, enten ved at udskrive eller hverve dem.

Relais; et fransk Ord, som i samme Bemærkelse bruges paa Tydsk og Engelsk, og betegner:

1) det samme som **Berme**;
2) Skydsheste, Heste til at skifte med, Unterlege-Pferde, Wechsel-Pferde; see **Feltpoſt-Commando**.
3) Aflosningssted (Ablösungsstelle) for Jordarbeiderne. Naar Jorden transporteres ved Hjælp af Skovlen, faaer det Navn af r. à la pelle; transporteres den paa Trillebør, r. de brouette. Det førstnævnte Sted lægges i Almindelighed 4 til 5 Fod i vertical og 9—12 Fod i horizontal Afstand fra det Sted, Jorden udgraves; det andet lægges derimod 90 Fod i horizontal og 60 Fod langs en **Rampe** fra Udgravningsstedet eller det foran værende Aflosningssted.

Relief; upphöining; das R. oder die absolute Höhe; Fæstningsværkernes absolute Høide, d. v. s. Jildliniens Høide over Gravbunden; see Profilere og Commendement.

Reling; Regelingen; lisse de bastingage; Overkanten af et Brofartøi.

Rembøile, en Boile, hvori Geværremmen fæstes; der haves to saadanne B. ved Geværet, af hvilke den ene kaldes den øverſte R., der obere Riemenbügel, le battant, der har paa hver Ende en Lab, die Warze, der Lappen, la rosette, med et Øie, das Auge oder die Oehre, l'oeil, for **Rembøileſkruen**, die Riembügelschraube, la vis du b., som gaaer igjennem den øverſte Mellemøsken paa Geværløbet; den anden R. kaldes den nederſte eller staaende R. og findes omtalt under Artiklen **Aftrækkerbøile**.

Remonte; kaldes de unge Heste, som Artilleriet og Cavalleriet faae til Erstatning for de udsatte (ausgemusterten) eller afgaaende Heste.

Rencontre; en Fægtning, der opstaaer tilfældigen, som f. Ex. en Marchfægtning.

Rendekugle; ränntula eller snärp; der oder die Post oder der Röller; la chevrotine ou poste; hos os en 49lodig Blykugle, der bruges som Kardætskkugle for Geværerne.

Rendekuglepatron; die Postenpatrone; en Patron med Blyspeil og 3 Rendekugler. Blyspeilet forbinder Krudtladningen med Kuglerne.

Rendeſkuffe; en Skuffe, hvormed Stoberenden renses for Kullene (til Rendens Opvarming), naar Udstobning skal skee.

Rendevous, Mødested; Stedet, hvor flere Tropper, der enten ere adspredte eller skulle samle sig, mødes.

Rense en Skov, en Bondeby o. s. v. for Fienden; einen Wald, ein Dorf, vom Feinde reinigen; **débusquer ou nettoyer un bois, un village, etc.**; drive Fienden ud af samme.

Repli, betegner: 1) Tilbagetogspunktet, **point de raillement**, for de i Fægtning værende Tropper, der maae vige for Overmagten; 2) det der opstillede Mandskab, i Almindelighed **Replipost** kaldet; see Soutien.

Replipost; **mottagnings-trupp**; der Aufnahmepoſten; **poste intermediaire ou poste de raillement**; en P. af 2, 4 til 6 Mand, som et avancerende Commando efterlader sig, saavel for at sikkre sin Ryg, som ogsaa for at optages af samme, ifald det skulde blive nødt til at vige for Overmagten, og for saaledes igjen at kunne modstaae Fienden med nye, forøgede, Kræfter.

Repli-Værk; **ouvrage retiré**; fælles Benævnelse for Reduiter, Tambourer m. v., som ligge i det Indre af et andet Værk og ei kunne modstaae Fienden, førend det Værk, af hvilke de omgives, er erobret.

Represalier; kaldes den Behandling, der vorder Fanger til Deel, som Gjengjæld for den, der er vederfaret vore Folk.

Reqvisitter; Reqvisiten, **ustensiles**; fælles Benævnelse paa forskjellige, ved Armeen i Almindelighed og Artilleriet i Særdeleshed, brugelige Instrumenter og Redskaber; deraf

Reqvisitvogn; **materialvagn**; der Vorrathswagen; **le caisson de parc**; en V. til at transportere Armeens Reqvisitter og Forraadsgjenstande. Der haves to Slags: **aabne** og **lukkede**. De **aabne**, der tjene til Transport af svære Sager, have Vognbræder, Bund og Smækker som en almindelig Arbeidsvogn. De **lukkede** have en Fading, bestaaende af to Lætter med Fyldingsbræder og Smækker, Vognbund og en buet Dækkel, beklædt med Seildug.

Reserve; enhver Troppeafdeling, som tjener en anden til Understottelse, eller til Erstatning, eller selv til at træde i dennes Sted. **Repliet** og **Soutienet** ere derfor Reserver. Endvidere hver Deel af Materiellet, der tjener til Erstatning, saasom Reservexel, Reservehjul, o. s. v.

Reserveret Fæstning; reserverte Festung, kaldes en efter Rimplers System befæstet Plads, som ikkun bestaaer af isoleert liggende Værker. Undertiden forstaaes under denne Benævnelse ogsaa en ved en Mængde Affnit og Caponierer forstærket Plads.

Resonnants (give Geværet); **at göra Gevären slamrande**; **donner la résonnance au fusil**; en Ufkik, der bestaaer i at give Ladestokken mere Spillerum i Renden end behoves, for at frembringe en klingrende Lyd ved Haandgrebene med Geværet.

Retraite, eller Udtrædelsesfag; der Austritt; **la retraite dans les galleries**; Forlængelsen af omtrent 4—5′ af et Udgangsfag, hvor Gangen gjør en Vending; den tjener Mineurerne til Hvilested, til at

kunne undvige hinanden og til Gjemmested for enkelte Stykker af det nødvendige Værktøi. = i en Fæstningsport, en lille Hvælving i een af Portens Sidemure, hvori Fodgjængerne kunne gaae afveien for Vogne. = eensbetydende med Tilbagegang.

Rette en Piece; rickta; richten; pointer une p.; give den en bestemt Stilling i Henseende til Linie og Høide imod et bestemt Punkt. = i Viseerskud, übers Metall r., viser sur les points de mire de la pièce, ved at sigte over Piecens høieste Punkter. = over Opsats, über einen Zollaufsatz, v. sur une hausse; see Art. **Opsats.** = Gelederne, die Glieder r., aligner les rangs, stille Folkene i Geleder saaledes, at de danne en ret Linie. = efter, nachrichten, rectifier la direction des guides ou l'alignement, rette (betegne og afhjælpe) de Feil, som have indsneget sig ved en Linies Retning. Skeer af Commandeuren eller ved Bataillonen af Majoren. = sig (at), siges om den Militaire, naar han antager den passende Holdning. = Løbet, einem Lauf abrichten, dresser un canon, gjøre dets Sjæl fuldkommen cylindrisk og dets Vægge allevegne lige tykke i Godset. = efter Diet, nach dem Auge, à l'oeil, rette Løbet, idet man ved Hjælp af Diet og Lysstraalerne undersøger dets Beskaffenhed. = over Snoren, över sträng, über die Saite, au cordeau, idet man undersøger Løbet ved Hjælp af en Bue, strænghågen, der er ligesom en Fiolinbue, men nogle Tommer længere end Løbet, og i hvis ene Ende Snoren eller Metaltraaden er befæstet formedelst en løs Stift. Ved Brugen af denne Bue, trækkes Snoren med Stiften igjennem Løbet og fæstes derpaa igjen til Buen, o. s. v. Selve Retningen skeer enten med Hammer paa Ambolt eller med **Retteklodsen**, og efter Løbcirklen.

Rettejern; das Richteisen oder der Richtkloben des Bajonnetmachers; le dressoir; et Redskab, som bruges af Bajonnetsmeden ved Klingens Udsmedning og dens Sveisning til Dollen. Der bruges 2 Slags; et **fast**, das feste, — fixe, d. v. s. som sættes fast paa Ambolten, og et Haandjern, Handrichteisen, — à main, som føres med Haanden.

Retteklods eller -Træ; das Richtholz; bois pour dresser; et Stykke Træ af omtrent 2′ Længde og udhulet i dets Midte, med hvilket en krum Geværpibe, som lægges med den modsatte Side af den indre Krumning indad mod Træet, indspændes i en Skruestikke, for at rettes.

Retteklov; das Richteisen, der Richtkloben oder die Gabel; la fourche de fer du canonnier; en Klov, som sættes paa Ambolten, for deri at sammenbøie den hvidglødende Løbplade (Platine) ved Hamring.

Retvinklet Forsvar; die rechtwinkliche Vertheidigung; la défence directe ou rectangulaire; Forsvaret kaldes r., naar den indadgaaende Vinkel (der danner Side- eller Flankeforsvaret) er ret; Værkernes Linier forsvare altsaa hinanden gjensidigen under en ret Vinkel.

Reveille; la batterie ou sonnerie du reveil, battre la diane; Signalet, som gives om Morgenen (i Garnisonen ved Dagbrækningen, paa Marcher 1 à 2 Timer førend Afmarchen) paa Trommen eller Trompeten, for at vække Mandskabet.

Reverbeerovn; der Flammenofen; le fourneau à reverbère; en Smelte- og Støbeovn, hvori Ertsen eller Metallet udsættes for Berørelsen af Flammen fra Brændslet. Paa Frederiksværk betjener man sig af saadanne Ovne til Kanonstøbning, hvisaarsag deres væsentligste Indretninger og Benævnelser her anføres:

Ildstedet, der Feuerraum, la chauffe; den Deel, hvori Brændslet lægges.

Forherden, der Vorheerd, oder Einsetzraum, l'autel; den Deel af Herden, hvorpaa Metallet lægges, som skal smeltes.

Herden, der Heerd, le sol; en skraa Plan, over hvilken det smeltede Metal flyder ned i Diglen.

Diglen, der Sumpf oder der Tiegel, le creuset; Huulningen foran Herden, hvori det smeltede Metal samles.

Hvælvingen, das Gewölbe, la voûte; den bedækker Ildstedet i en vis Høide og gaaer ned imod Diglen, saaledes at, naar alt Metallet er smeltet, ikkun saa meget Rum bliver tilbage imellem den og Metalbadet, som der behoves til Flammens Gjennemgang.

Askefaldet, eller Askeherden, der Aschenfall, le cendrier; Rummet under Risten.

Flammehullet eller rettere Kanalen, das Flammenloch, le jour, entre la voûte et le creuset, pour le passage de la flamme; hvorigjennem Flammen ledes paa Ertsen eller Metallet, som skal smeltes.

Schierlochet, das Schürloch, le tisard; hvorigjennem fyres ind i Ovnen.

Indsætningshullet, die Einsetzöffnung, das Werkloch, l'ouvreau; Aabningen, hvorigjennem Metallet bringes ind i Ovnen.

Skorstenen, Røgfanget, die Esse, la cheminée.

* **Broen**, die Brücke oder Heerdbrücke, le pont de la chauffe; en muret Forhøining paa Randen af Herden henimod Risten; den tjener til at forhindre det smeltede Metal i at flyde ned paa Risten.

Fuchsen, der Fuchs oder Rauch-Abführungs-Canal, le renard; Canalen til at aflede Røgen.

Taphullet, das Anstechloch, oder das Auge, la matrice ou percée; Udløbshullet (som er lukket med en Tap), hvorigjennem det smeltede Metal løber ved Udstøbningen, naar Tappen er stødt ind med Losjernet.

Reversbatterie; kaldes det B., hvor Skudlinien træffer under en Vinkel af 10—15 Grader mod Ryggen af den Linie, der skal beskydes. Det er forskjelligt fra Rückenbatterie, b. à dos.

Ribbe til en Bridsk; see B. = til en Skandsekurv og et Fletværk

(af Kurvemageren **Stolpevidie** kaldet), de Stolper eller Stokke, som omflettes af **Fletvidierne**.

Ribbebundt; der Rippenbund, liecture à côtes; Besnøringen paa Lysekugler, saa kaldet, fordi Besnøringen ligesom Ribber omgiver Lysekuglen.

Ricochet, eller Spring; le ricochet; forklares under Ricochetskud.

Ricochetskud; der Prell-, Sprung-, Jungfern-, oder taube Schuß; le tir à ricochet; kaldes i Almindelighed hvert Skud, hvor Projectilet gjør et eller flere Nedslag, inden det naaer Maalet, i Særdeleshed det med **stor Elevation og svag Ladning**, hvor Nedslagsvinklerne ere betydelige, og som kaldes paa Tydsk R. oder Schleuderschuß, paa Fransk le tir à r. mou ou plongeant. Denne Skydemaade skyldes Vauban og anvendtes for første Gang ved Philipsburg 1688. Anvendes fuld Ladning, hvorved Nedslagsvinklerne blive smaa, kaldes et saadant Skud **Perricochetskud** eller strakt R., studsnings-skott, Roll- oder Gellschuß, ricochet tendu ou roide.

Ricochet-Skydeskaar; die Ricochetscharte; embrasure à ricochets; et Skydeskaar, hvis Saale har en opadgaaende Retning, for at dække Skytset tilbørligt; see Skydeskaar.

Ridepude; das Reitkissen, Sattelkissen oder Handkissen; le panneau; see Platseletøi.

Ride- eller Vyrgesnor; die Reitschnur, oder Würgeleine; étrangle ou fil-à-gore pour étrangler; denne Snor i Forening med en Hage, (Zureithaken) til at hænge den paa, og en Pind i den anden Ende (som tages ved Hylsterets **Afridning** imellem Benene) kaldes hos os **Hesten**, og bruges i Udlandet ikkun til de mindre Raketter, til Sværmere, o. s. v.

Ridsemeisel; en Hammer, hvormed Beslagsmeden frembringer Ridsen til de ridsede Sømhuller.

Riffel; stussare; die Büchse, gezogene Büchse, der Feldjägerbüchse, der Stutzen; la carabine rayée ou de guerre; et Haandskydevaaben, som er kortere end Infanteriegeværet, og hvis Sjæl er forsynet med **Riffelgange**. Den føres i vor Armee af Underofficererne og af 8 Jægere (pr. Compagnie) af Corps- og Regimentsjægerne, som derefter benævnes **Riffelbevæbnede**.

Med Undtagelse af **Hirschfængeren** ved Jægerriflen (istedet for Bajonnetten) ere dens Hoveddele de samme som ved Infanteriegeværet, men med Hensyn til deres Construction ere de meget forskjellige.

Vægten af Jægerriflen (uden Hirschfænger) er 8 ℔ 27 Lod, med Hirschfængeren 11 ℔ 3 Lod, af Underofficeers-R. med Bajonnet 9 ℔ 16 Lod. Længden (uden H.) 3′ 7″ 1‴. Calibret omtrent 22-lødigt.

Løbet er kortere og tykkere og har paa den venstre Side en **Hirschfængerdølle** istedet for Bajonnetkornet; (ved Underofficeers-Riflen, indført i Aaret 1829, sidder paa høire Side af Løbet en Dolle til at befæste Bajonnetten med).

Kornet og **Piseret** er med Skaade til at kunne flyttes. Ladestokfjædren er inde i selve Skæftet, og **Rørkenernes** Antal er kun 3. Fænghullet er cylindrisk, og Svandsskruekrydset tjener ei til Underlag for **Stødjernet**.

Skæftet er som ved Infanteriegeværet; dog tilføies **Kuglekassen**, hvorimod Underofficeers-Riflen er foruden **Pude** eller Floi.)

Beslagets væsentligste Forskjel i Sammenligning med Infanteriegeværets er: at der ei haves **Skydere** til at fastholde Løbet i Skæftet, men derimod en Rembøileskrue og to **Stifter**, og at Stødjernet ei er forenet med **Aftrækkerblikket**, men at i dets Sted er indladt et Stykke Messing i Skæftet, tæt ovenfor **Bøilen**.

Laasen er som ved Infanteriegeværet, dog mindre og ei forsynet med **Krudtskjærm**.

Ladestokken er kegleformig og i den tykke Ende forsynet med en Messingring, for at formindske Gnidningen paa Riffelgangene. Neden under denne Ring er anbragt en Aabning til at stikke **Kugleformens** ene Arm i, for at tjene som Haandfang, naar en Kugle skal udtrækkes af Løbet, til hvilket Øiemed **Kugletrækkeren** skrues ind i en i Ladestokkens tynde Ende anbragt Skruemoder.

Riffelbænk; die Ziehbank; la machine à canneler (rayer) les canons de carabine; en Maskine til at skære Riffelgange i et Løb; den har følgende Indretning:

Paa en Bænk sidder i horizontal Retning et omtrent 3′ langt Rør (**Liggeren**, die Mutter oder das Zugrohr) med Enderne i 2 Ringe, saaledes, at det kan dreies rundt. Igjennem Liggeren, hvis Caliber er 6 à 8-lødigt, og som er indvendig riflet, gaaer en Jernstang (Træk- eller Riffelstang, die Ziehstange, tringle); denne er omstøbt med Bly, saa at det udfylder Liggerens Rifling og maa følge dens snekkeformige Retning, ved at føres frem og tilbage. Paa Enden af Trækstangen er en Kløft, hvori fæstes en anden Stang, paa hvis forreste Ende skrues en Cylinderkolb af Træ, 9″ lang, og saa tyk, at den passer i Løbet, som skal rifles. Paa Midten af Kolben ere, paa dens to modsatte Sider, indpassede to smaa File (**Sneider**, die Schneidel, dents d'échope) af omtrent 1″ Længde, $\frac{1}{2}$″ Brede og en Tykkelse, som varierer alt efter den Brede, Riffelgangen skal gives. Naar nu et Løb skal rifles, befæstes det, i lige Flugt med Liggeren, til Bænken, Kolben føres imod Løbets Munding, Schneiderne bestryges med Olie, og ved at føre Trækstangen frem og tilbage begyndes med Riflingen. For hver Gang der skal begyndes med en ny Riffelgang, dreies Liggeren efter en paa samme anbragt Inddeling, og alt efterhvad Gangene blive dybere, udtages Schneiderne, for at forhøies i deres Leie, ved at lægge en Strimmel Papir under dem. Naar Riffelgangene have erholdt deres bestemte Dybde, tages Løbet af Bænken for at friskes; see d. O.

Riffelgange eller Rifler (af Haandværkerne **Syrer** kaldet); rälflor; die Züge, die Drall, der Trall, Wall, die Geralle; les rayures d'un canon de carabine; kaldes de i Riflens indre Vægge indskaarne, lige langt fra hinanden gaaende Fordybninger, for ved Hjælp af **Bjælkerne** eller **Felterne**, bommarne, die Balken oder Felder, les filets (de mellem 2 Riffelgange fremstaaende Forhøininger), at give Kuglen en mere sikker Retning, idet at den ved Plastringen skærer sig ind i Syrerne og udfylder Løbet. I Begyndelsen gjorde man Riffelgangene **lige**, raka, gerade, droites, senere **spiralformige**, **krokräflor**, gewunden oder krum, en hélice; dog vedblev man med lige Gange ved Jagtbøsser til Hagel eller Rendekugler. Om Antallet, Formen, Omgangen og Dybden af Riffelgangene er man endnu ikke enig, uagtet **Caspar Zöllner** i Wien allerede i det 13de Aarhundrede opfandt Riflen. Den danske Riffel har 8 Gange, den fremmede sjelden mere end 12, dog haves ved Luxusgeværer Haarrifler, Haarzüge, rayures à cheveux ou merveilleuses, som ere saa fine som Haar. Man finder Løb, som paa 2 Fods Længde have $\frac{1}{4}$ Omgang, og andre, som paa samme Længde have indtil 2 Omgange. Den almindelige Snoening er paa denne Længde $\frac{3}{4}$ Omgang. Med Hensyn til Formen troer man nu, at de flade, afrundede Gange ere at foretrække for de dybere og kantede. Dybden falder imellem 2 og 6 Skrupler. Ogsaa i Benævnelsen af de forskjellige Slags Gange, som især findes ved Jagtgeværerne, hersker den største Uovereensstemmelse; saaledes kalder Glünder den spiralformige Gang „**Rosenzug**", og Wolf, Rittig v. Flammenstern og Andre sige, at Rosenzug er synonym med **Sternzug**, som skal betegne en Riflingsmaade, der bestaaer afvexlende af en grov og en fiin Gang, hvorimod Cotty siger om rayures à étoiles „les r. des canons à carabine; elles forment comme des *redans*". En grov Gang, som befindes ved Siden af en fiin, kaldes af Andre igjen „ein **Hauptzug**", Svensk jemn, og den fine „ein **Haarzug**", Svensk brant; danne Gangene Figuren af Indsnittene paa et Savblad (Sägeneinschnitte) kaldes de **Hakenzüge**, r. à rochet. Endelig maa endnu bemærkes, at Nogle forstaae ved „Drall, Trall og Troll einer Büchse" Riffelgangens Snoening, som ellers ogsaa kaldes „die **Giralle-Linie**".

Riffelhylster; der Büchsenstrumpf, das Büchsenfutter; étui ou fourreau de carabine rayée, la musette; Hylster til at bevare Riflen imod Fugtighed, o. desl.

Rifle, et Geværløb; ziehen; rayer; forsyne det med Riffelgange; = et Stykke Træ; auskehlen, canneler; frembringe Rifler eller fordybede Striber, o. s. v. paa Overfladen af et Stykke Træ.

Rigelbrædt; die Richtsohle, oder der Richtschämmel, das Ruhebrett der Keilmaschine; la semelle d'affût; et Brædt imellem Lavetvæggene, hvorpaa Kanonens og Haubitsens Bund hviler, naar

Lavetten er forſynet med den franſke Stilleſkrue, eller hvorpaa Stillekilen bevæger ſig.

Ringe en Hoppe; eine Stute ringeln; anneler une jument; ſætte en Ring i ..., for at forhindre dens Bedækning, naar den gaaer paa Græs.

Ringfjædrene paa et Gevær; die Band-, Schaft- oder Ringfedern; les ressorts de garniture; Beſlag paa Geværerne, ſom faſtholder **Ringene** paa Skæftet. Diſſe Ringe, Bånde oder Schaftringe, capucines ou anneaux, ſom tjene til at befæſte Løbet i Skæftet ſamt til at beſkytte Ladeſtokken, m. m., erſtattes hos os paa de ældre Geværer ved **Rørkenerne** og **Skyderne**.

Ringfodet; die Schaale, Leiſte oder das Ringbein; la forme; ſiges om Heſten, naar den har Beenudvæxter paa den over Hovringen ſtaaende Deel af Kronknoklen, eller paa den nederſte Deel af Kodeknoklerne.

Ringkrave; der Ringkragen; le hausse-col de l'officier en service; kaldes et Skilt af Sølv eller forgyldt Kobber, ſom Officeren i nogle udenlandſke Armeer bærer i Tjeneſten, og ſom tilforn ogſaa var i Brug hos os.

Ringplade; järnskållen vid ändan af axelarmen; das äuſſere Schenkelblech; et Beſlag paa Axlen; ſee Axelring og Axelarmplade.

Ringſko; der Ringſchuh; fer à planche ou à éponges reunis; pour pieds encastelés; Sko til Heſte, ſom lide af Hovtvang.

Rinkelæder (Ringelæder); das Schnallſtück oder Stößel (naar det er kort); Navn paa de forſkjellige Spændeſtykker ved Seletøiet.

Rittel; ſee Vyrgeſtok.

Rive; reißen; racler; ſiges om Flinteſtenen, naar den hugger ind i Staalet paa Panddæklen (en Feil).

Rivebræt; das Abreibebrett; la table à mouler; et Slags Kaſſe (uden Laag) med en Skaade paa een af Siderne, hvorpaa Beſtanddelene til en Fyrværkeriſats pulveriſeres ved at rives.

Rivekølle; die Reibekeule; la pomelle; en Kølle til Morteren, hvori Satſen gjøres fiin (bruges i Udlandet).

Rivetræ; der Läufer oder Reibewohl; la moulette ou l'égrugoir de l'artificier; et Redſkab af haardt Træ til at pulveriſere forſkjellige i Fyrværkeriet forekommende Materialier.

Ro (ſætte Hanen i); den Hahn in Ruhe ſtellen; faire passer le chien de la chute au repos; ſætte Hanen i Mellemroen; ſee **Rød**.

Rode; rote; die Rotte oder das Rott; la file, ci-devant escouade; kaldes de 2 eller 3 Mand, der ere ſtillede lige bag hinanden, efterſom Troppen ſtaaer 2 eller 3 Mand høi (i 2 eller 3 Geleder). Ved Roden forekomme følgende Benævnelſer:

fuld R., die volle R., f. complete, naar den beſtaaer af ſaamange Mand, ſom den ifølge Opſtillingsmaaden ſkal have;

blind, die blinde, den, i hvilken en Mand mangler (et franſk Kunſtord fattes);

lige R., die gerade R., f. paire, den 2den, 4de, 6te o. ſ. v. fra en Floi;

ulige R., die ungerade R., f. impaire, den 1ſte, 3die, 5te o. ſ. v. fra en Floi;

aabnet R., die geöffnete R., f. ouverte;

ſluttet R., die geſchloſſene R., f. serrée.

Folkene eller Mandſkabet, ſom danner en Rode, kaldes i Udlandet die **Rottengenoſſen**; den forreſte Mand i Roden, öfvarrotmästare, der **Rottenführer**; le chef de file; den bageſte Mand, under-rotmästare, der **Rottenſchließer**, le serre-file, og den mellemſte Mand (naar Geledet ſtaaer 3 Mand høit) der **Rottengaſt**, l'homme du second rang.

Rodeild; ſee Infanterieild.

Rodemarche; der Rotten- oder Reihenmarſch; la marche de flanc (m. par files); Marche fra et givet Punkt med Roder, eller ved at formere Roder.

Rodemeſter; Rottenmeiſter; maître de file, prémier grade de la hiérarchie militaire en Wurtemberg; hos os Benævnelſen paa en borgerlig Beſtilling, der fornemmelig i de ſtore Stæder beſtaaer i at indkræve Skatter og fordele Krigsmandſkabet ved Indkvartering hos Borgerne. I gamle Dage Tydſkernes nuværende Corporal; fortiden i Würtemberg den førſte Grad i Commandoen ved Cavalleriet og Infanteriet; vor Corporal kaldes hos dem „**Obermann**".

Rodeopmarche; der Rottenaufmarſch; le déployement par files; O. med Roder; ſee Opmarche.

Rodeſeddel; der Rottenzettel; la feuille de files d'une compagnie; en Seddel, ſom leveres af Sergeanten til Compagniechefen, og af Compagniet til Majoren, med Opgivelſe af Compagniets Styrke under Gevær efter Rodernes Antal.

Roſærge; ſee Færge.

Ronde; die Runde oder Ronde; la ronde; et lidet Commando, 1 Officeer, 1 Underofficeer eller Gefreider, og 2 Mand, ſom udſendes, for at efterſee Vagterne i Garniſonen om Natten. Der udgaae (hos os) 3 Ronder, nemlig:

Natronden, ved Midnat;

Dagronden, efter Kl. 2; og

Hovedronden, før Midnat; den føres af en Capitain.

Rondetegn; das Rundenzeichen oder der Rundenthaler; le maron des rondes; et Tegn af Kobber, ſom (hos os) udgaaer imellem Ronderne, for end ydermere at holde Vagterne aarvaagne.

Rondevei; der Rundenweg; le chemin des rondes; en dækket Vei, ſom undertiden gaaer langs med Brystværnets Fod af Fæſtnings-Voldene.

Roſe eller Skruemoderblik; das Schraubenmutterblech; la rosette aux affûts; et Beſlag paa Lavetten, ſom af Haandværkerne benævnes **Forlægsplade** eller Skive, og tjener til at forhindre Skruemoderen fra at ſkære ſig ind i Træet.

Roſet-Kobber; Roſettenkupfer; cuivre en rosettes; Engl. molten-

copper; Roſetter kaldes de 1½ Centner ſvære Plader, hvori Kobberet forekommer i Handelen.

Roſet-Tin; Roſenzinn; étain à la rose; i Almindelighed fiint Tin; i Særdeleshed en Blanding af 15 Dele Tin og 1 Deel Bly.

Rotationsmaſkine; en af Robins indrettet Maſkine til at undersøge Luftens Modſtand imod forſkjellige Legemer med ſmaa Haſtigheder.

Ru (raat); rå; roh; brut, de ferrures; ſiges om Jernbeſlag o. ſ. v., ſom blot er ſmedet (endnu ei er blevet filet).

Rujern; tackjärn; das Guß-, Roheiſen oder Rohguth; le fer crud ou la fonte de fer; J. ſaaledes ſom det kommer ſmeltet af Masovnen.

Rullebombe; ſee Voldbombe.

Rullebro; die Rollbrücke in einer Feſtung; le pont roulant des places; en faſt Bro, hvis Klap bevæger ſig paa Ruller eller Skiver og trækkes tilbage, formedelſt bagved anbragte Hager, ved Hjælp af Mandſkab.

Rullebuk; en B. beſtaaende af tvende korte Strøer, forenede med Rigler og underſtottede af fire Been, ſaaledes at den danner en ſkraa Plan. Den bruges ligeſom **Slidſkenen** og **Strøer**, iſær i Arſenaler, da den kræver mindre Plads. (Bruges ikke i Udlandet.)

Rullegranat; ſee Voldgranat.

Rullekurv; ſee Skandſekurv.

Rullemaſkine; das Polir- oder Rollfaß; baril à ébarber les balles; en omkring ſin Axe bevægelig Tønde, hvori de nyſtøbte Blykugler rulles, indtil deres Overflade har tabt de under Støbningen fremkomne Ujævnheder.

Rulleſkive eller bevægelig Skive; die Rollſcheibe; cible sur 4 petites roues; en Sk. til Øvelſe i Skydning efter bevægeligt Maal; den er hos os med fire Ruller, ſom bevæges paa fire udſtrakte Liner.

Rulleſpænde; die Walzenſchnalle; la boucle roulante; et Spænde, forſynet med en bevægelig Valſe eller et ſaadant Hylſter.

Rullevogn; der Rollwagen; le chariot à roulettes; en Vogn til at transportere ſvære Byrder paa korte Diſtancer, ved Hjælp af Mandſkab; der haves en firehjuls, og en tohjuls R.; den førſte beſtaaer af en Undervogn paa 4 Hjul, en Vognſtang med Tværbom og et Lad; den anden af en Undervogn med Axel og 2 Hjul, en Vognſtang og en Brix.

Rum (det beſtrøgne); der beſtrichene Raum in der Schußebene; le champ de feu; det Rum i en horizontal Plan, der kan beſtryges af Ilden.

Rumpelæder; le culeron; ved Seletøiet det ſamme ſom Arsmidſen ved Ridetøiet.

Rumperem; oder Schwanzriemen; la croupière; ſee Platſeletøi.

Runddeel; kaldes den runde Baſtion ved gamle Feſtninger.

Rundſkjøre, Iſighed, eller Kalv; Kernſchale, Ringſchale oder Schalriſſe;

la roulure, crevasses en cercle; ſiges om den Feil ved Træet, at Aarringene ere adſkilte.

Rundſkraa; ſee Skraakardætſk, Art. Kardætſk.

Rundſlag; ſee Løkke.

Ruſtmeſter; der Ruſtmeiſter; le maître-armurier des salles d'armes d'un arsenal; Bøsſemagermeſteren, ſom har Opſynet med Haandvaabnene paa et Arſenal.

Rygcaponiere; der Rückenkaponier; le caponier à revers; et Værk ved Contreſkarpen, til at beſkyde Fienden, medens han er i Graven, og idet han vil beſtige Eſkarpen.

Rygforſvar; die Rückenvertheidigung der Feſtungswerke; les feux de revers, défense de revers; Forſvaret, ſom et Værk faaer enten af ſine Naboværker, eller ſom det forſkaffer ſig ſelv, ved dets befæſtede Strube.

Rykke ud; ausrücken; sortir; begive ſig paa Marche, eller til et militairt Foretagende; forlade Qvarteret, for at begive ſig paa Samlingspladſen (den meeſt almindelige Betydning af Ordet).

Ryslæder eller **Ruslæder**; Juchten, Juchtenleder oder Juften; le roussi ou couir de rousie; Læder, ſom beredes i Rusland, uden Fidt, og derfor meget let modtager Fugtighed, o. ſ. v.; anvendes ſjelden i Artilleriet.

Række; die Scheidelatte; la moise de moulin à pilon; Skillelægte; i en Krudtſtampemølle haves to ſaadanne, en foroven og en forneden, ſom begge tjene til at holde Stamperne i vertical Stilling og til at lede deres Fald i Gruberne eller i Potterne.

Rækning (Søart.); ſynonym med Skudvidde.

Rødſkjørt Jern; roth-, heiß-, oder weißbrüchiges Eiſen; rouverin ou cassant à chaud; Jern, ſom ikkun lader ſig bearbeide koldt eller hvidglødet; fremkommer af Svovlets Blanding med Jernertſen.

Røgt (Heſtens); die Pferdewartung; le pansement des chevaux; dens Reenholdelſe; dertil henhøre: Rivning, Strigling, Viſkning, Kæmning, Hovenes Rensning, Dækning, ſamt den Maade, paa hvilken Heſten ſtrøes og faſtbindes.

Rømme en Fæſtning; aus der Feſtung abziehen; évacuer la place; forlade Fæſtningen efter dens Overgivelſe til Fienden; dette ſkeer i Forhold til den Forſvarsevne, ſom Beſætningen viſer, eller i Forhold til den Grad af Agtelſe, Beſætningen har erhvervet ſig hos ſin Fiende; med klingende Spil, flyvende Faner, ladte Geværer, Medførelſe af det grove Skyts eller nogle Piecer med Ammunition. o. ſ. v. Den høieſte Grad af Æresbevisninger beſtaaer deri, at Beſætningen marcherer ud igjennem den aabne Breche; ſee Kugle i Munden.

Rømmejern; der Raumlöffel oder die Kratze; la curette; et Inſtrument til at renſe Borehullet til Mineurpetarden under Boringen.

Rømnaal; fängnål; die Räumnadel; épinglette; den for Infante-

riſten og Mineuren; dégorgeoir ordinaire, Artilleriſtens; et Requiſit til Fænghullets Oprømning og Indrømning.

Rørbrædt; påsättare; der Antreiber, Brandtriebel, Brandröhrentreiber oder Lüfter; le chasse-fusée; et Redſkab af Træ, paa den ene Side udſtoppet og beklædt med Læder, ſom ſættes paa Hovedet af Brandrøret, og hvorpaa man ſlaaer med en Trækolle, for at drive Røret ned i Huulprojectilets Brandhul.

Rørbuk; en Opſtander paa en Krydsfod, ſom anvendes til at indſætte Brandrør i Bomberne. Paa Krydsfoden ere Udhulinger til at lægge en Krands i og derpaa Bomben, og paa Opſtanderens Sider ere Knager eller Klamper, imod hvilke man ſætter den ſtirkantede Ende af en Haandſpig, medens man med ſelve Haandſpigen — anvendende den ſom en Vægtſtang — trykker Brandrøret, der er beviklet med Værk og dyppet i varmt Bombekit, ned i Brandhullet.

Rørkenerne, Rørgnerne eller Myttringerne; die Röreben, Pfeifen, Muttern, Lappen; les porte-baguettes; hver med tvende Hefter eller Øſkener (Haften, tenons), hvorigjennem gaae tvende Stifter til at befæſte Rørkenen. De tjene til at holde Ladeſtokken i Skæftet. Der ere 4 Rørkener, nemlig: den øverſte eller forreſte R., Trompeten eller Mundrørkenen, das Mundröhrchen, der Trichter, das Mundblech, l'entonnoir, le porte-baguette d'en haut; 2 **Mellemrørkener**, die mittleren R., les p. du milieu, og den nederſte R. eller **Spidsrørkenen**, das Spitzröhrchen, Spitzmütterchen, l. p. d'en bas ou à queue.

Rørpantograph; der Rohrp.; et Inſtrument til at underſøge Geværløbets nøiagtige Boring; ſættes den ind i Løbet, viſer den hvorſomhelſt Sjælens ſande Boringsdiameter.

Rørtrækker eller Rortrækkermaſkine; ſee Brandrørtrækker.

S.

Saale; das Joch; la semelle; ſee Ramme.

Saaleknude; der Sohlenknoten; ognon ou oignon; kugledannede Forhøininger paa Saalen.

Saalelæder; das Sohlleder; cuir à semelle; L., ſom forfærdiges af de tykkeſte Oxehuder; den tykkeſte Sort kaldes Pundlæder, Pfundleder, cuir fort ou gros.

Sabel; der Säbel; la sabre; et Haandvaaben, beſtaaende under enhver Skikkelſe af: Klingen, Fæſtet og Skeden.

Klingen, die K., la lame; den beſtaaer af en Forening af vel hærdet Jern og Staal (Stoff, étoffe) og er i Almindelighed **krum**, gebogen, gekrümmt, courbe ou cambrée, undertiden ogſaa **lige**, gerade, droite, og enten en **fuld** Klinge, eine volle oder flache, plaine ou platte, og med Skaal- eller Huulſlibninger langs med Ryggen, mit Rinnen oder Hohlkehlen, à gouttières, eller

en Huulklinge, Hohlklinge, lame vidée ou évidée, med Huulſlibning i Midten af Fladen. Selve Klingen inddeles i 3 næſten lige ſtore Dele:

Pareren, ansatsen, die Parirung, le talon, den nederſte Deel imod Angelen;

Styrken, die Stärke, le fort, den mellemſte Deel; og

Svagen, die Schwäche, le faible, dens øverſte ſmalleſte Deel.

Dens ſpecielle Dele ere:

Angelen, af Jern, tången, die Angel, la soie, hvormed K. ſidder i Fæſtet;

Fladen, die Fläche, le plat, imellem Ryggen og Skarpen;

Skarpen eller Eggen, die Schärfe, le tranchant;

Ryggen, der Rücken, le dos;

Rygeggen, die Rückenſchärfe, le biseau ou faux-tranchant, af Svagen, og

Spidſen, udden, die Spitze, la pointe.

Fæſtet, das Gefäß, la monture, hvori Klingen, for Sablens Haandterings Skyld, ſidder, inddeles i:

Grebet, handtaget, der Griff, la poignée, og

Beſlaget paa Grebet, die Garnitur, la garniture, ſom enten er af Meſſing eller Jern, og beſtaaer ſnart af flere ſnart af færre Dele.

De mærkeligſte ere:

Halſen, eller Nakkeſtykket, die Kappe, la calotte, med

Knappen, eller Knubben, der Knopf, le pommeau;

Bøilen, der Handbügel, la branche principal et droite;

Pareerpladen, das Stichblatt, la coquille (ved Palladſken);

Pareerſtangen, die Parierſtange, le quillon, den nederſte paa Enden afrundede Forlængelſe af Bøilen;

Kurven, der Korb, le panier, beſtaaende af Pareerpladen, der Muſchel, la coquille, og Sidebøilerne, die Seitenbügel oder Esſtangen, les branches latérales (ved Palladſken). (Det er ſandſynligt, at den gjængſe Benævnelſe Muſkel iſtedet for Kurv ved Palladſken er opſtaaet ved en urigtig Anvendelſe af det tydſke Ord Muſchel.)

Tommebøilen, der Daumring, le poucier;

Sidefjædrene eller Drene, die Federn, les oreilles ou oreillons, til at klemme Fæſtet til Skedemundblikket.

Skeden, baljan, die Scheide, le fourreau; den er enten af Læder med Metalbeſlag eller af Metal (Meſſing, Jern, Staal o. ſ. v. Dens Dele ere:

Slæbeſkoen, das Schlepp- oder Schleifeiſen, le dard;

Dopſkoen, der Schuh, le bout, ved Læderſkeden (ſædvanlig med Slæbeſko);

Øſkenerne med deres Ringe, die Ringzapfen oder Angeln mit ihren Ringen, les pitons et anneaux;

Baandene, die Bänder oder Ohrbänder, les bracelets avec pitons (ved Metalsk.), les bélières (ved Lædersk.);
Mundblikket, das Mundstück, la cuvette (ved Metalsk.), la chape ou chappe (ved Lædersk.); den bestaaer af:
Dækpladen, die Mundstück- oder Mundblechdecke, la bavette, og
Fjædrene (2 Side- og 1 Rygf.), das Schlußblech, la batte.

I den danske Armee haves følgende Slags Sabler:

1) **Dragon-** og **Husarsablen**, med Fæste af Træ og Messing, halv Kurv, krum Klinge, Jernskede.
2) **Landseneersablen**, Fæstet: Træ og Jern, Skeden: Læder og Messing, Klinge som Nr. 1.
3) **Infanteriesablen**, sabre briquet ou simplement le briquet; Fæstet af Messing, Skede: Læder og Messing, med Hage og en lille Dopsko.
4) **Underofficeersablen**, fra 1830; lige Klinge, Fæstet af Messing med en halv Kurv, Skeden: Læder med Messing-Mundstykke og Dopsko. Skeden tjener tillige til at medføre den til Underofficeersriflen hørende Bajonnet.
5) **Artillerisablen**, Fæstet: Træ og Messing, Skeden: Læder og Messingbeslag.

Sabel bruges ofte istedet for Cavalleristi; f. Ex. at bringe ret mange Sabler i Fægtningen.

Sabelgehæng; koppel-gehäng; das Säbelgehenke, die Säbelkuppel; le ceinturon de sabre; G., som bæres omkring Livet, og i hvis Remme Sablen hænger.

Sabelqvast; die Säbeltroddel; la dragonne ou le cordon de sabre; et Felttegn, som hænges i Sabelhæftet; uegentlig Port-d'epee kaldet.

Sadel; der Sattel; la selle. Af dette almindeligen bekjendte Sæde paa Hestens Ryg bruges hos os to Hoved-Constructioner, nemlig: den **tydske**, og den **ungarske** S., hvilken sidste stammer fra Asien. Hertil kunne endnu regnes **Ridepuderne**, som nu ikkun afbenyttes hos os ved Artilleriet.

Den **tydske** S. bestaaer af: **Bommen, Puderne, Beklædningen** og **Lædertøiet** med tilhørende Spænder o. s. v.

Den **ungarske**, af Bommen med Grundsædet og Lædertøiet med tilhørende S. o. s. v.

Sadel paa en Blokvogn; der Lagerklotz oder Sattel eines Sattelwagens; le coussinet porte-volée et porte-culasse au chariot porte-corps, ou d'un chariot à canon; Underlagene, hvorpaa Kanonens Forstykke og Bagstykke kommer til at hvile paa Blokvognen. Sablerne sidde enten faste paa Ladets Rigler, eller kunne flyttes paa Bommene, for at kunne transportere Pieces af forskjellig Længde; ogsaa har undertiden Vognens Bro og Hovedrigel en Forhøining i Midten, som tjener til Sadel.

Sadelbom; der Sattelbaum, das Gerippe, oder das Gestell, der Sattelbock; l'arçon de selle; Træet i Sadlen; er ved begge

sammensat af følgende Trædele: **Forsvidslen**, **Bagsvidslen** og **Stægerne**, to flade Stykker Træ, som forene de første og give Sadelen dens Form.

Ved den **tyske** S. bestaae Svidslerne af to Sidegrene eller **Spidser** (Spitzen, die Orte), der ere forenede ved Limning og overlimet Lærred, eller ved fine Sener, kaldet **Beflechsning**. Desuden bemærkes ved Forsvidslen: **Hovedet**, som er den øverste Deel af Spidserne, og **Vingerne** (die beiden Flügeln, Gestellchen oder Hefter, lièges), to smalle Lister, som ere limede paa disse og benævnes **Pauscher**, naar de ere udstoppede og overtrukne med Læder; de tjene til Støttepunkter for Ryttrens Laar. Ved Bagsvidslen bemærkes endnu: Mellemstykket (das Brückholz oder der Mittelæfter), som forener begge Spidser, og **Krandsen**, der Æfter, ligeledes bestaaende af 2 Spidser og et Mellemstykke; den er limet paa Bagsvidslens Spidser og tjener til at forhindre Ryttren i at lægge sig formeget bagover, samt til Beskyttelse imod **Bepakningen**. Ved Frøschsadlen erholder den Navnet: de **bageste Pauscher**, die Frösche oder Afterpauschen.

Ved den **ungarske** S. ere Svidslerne enten af heelt Træ eller sammensoiede af tvende Stykker. De ere indfalsede i Stægerne og desuden forenede ved Trænagler eller Jernnitter. **Grundsædet** er en tyk, bred Rem, som med Søm er befæstet til Svidslerne og med **Snøreremme** til Stægerne. Tydskerne kalde Forsvidslens høieste Deel „die **Nase**", og Bagsvidslens „der Löffel"; i vor Instruction for Cavalleriet savnes saavel disse Benævnelser som ogsaa Navne for **Jernbeslaget** paa Sadelbommen.

Sadelbrud; der Sattelbruch; la foulure de la selle; Saaret, som er fremstaaet ved Sadelens Tryk paa Hestens Ryg.

Sadelbundt; der Fouragierbund; la trousse du fourrageur; et Bundt Fourage, som ved Farageringen føres hjem paa Hesten, og i Almindelighed indeholder en dobbelt Ration (14 Pund).

Sadelbæren; das Satteltragen; la hachée; tilforn en vanærende Straf ved Cavalleriet, som bestod i, at Ryttren maatte bære sin Hests Sadel i en vis Tid paa Ryggen.

Sadeldækken; see Hestedækken.

Sadelgjord; see Krydsgjord, Undergjord.

Sadelkammer; die Sattelkammer oder Kammer des Sattels; la chambre de selle; les longes ou liberté du garrot et du rognon; den indre Vidde imellem Svidslernes Grene.

Sadelpude; das Sattelkissen; le panneau; see Lædertøi til en Sadel.

Salpeter; der S.; le nitrate de potasse, nitre ou salpêtre; Hovedbestanddelen i Krudtet. = anskudt, angeschossener, en glace. = i smaa Crystaller, in kleinen Krystallen, en roche ou de 4me cuite sans eau. = i store Crystaller, see Stangsalpeter. = pulveriseret, brudt eller Meelsalpeter; gebrochener oder Mehlsalpeter,

en farine. = naturligt, ſee **Muurſalpeter**. = kunſtigt, kunſtlicher, artificiel. = luttret, gereinigter; raffiné. = af 1ſte Luttring (Ruſalpeter), roher S. oder Salpeter vom 1ſten Sude oder 1ſten Waſſer, s. brut ou de première cuite, o. ſ. v.

Salpeterbrød; Salpeterbrod oder Kuchen; le pain de salpêtre de trois cuites; S. af 3die Luttring, ſom forekommer i Handelen i en ſaadan Skikkelſe.

Salpeterbænk; die Salpeterpflanze oder die Wellerwand; la muraille de Prusse ou nitrière artificielle; en ſyſtematiſk Sammendyngning af Straa, Jord (tagen fra Heſte- og Fæſtalde), Bogaſke, Foergjødning o. ſ. v., ſom af og til vædes med Urin, og henſtaaer i 2 à 3 Aar, for at forvandles til Salpeterjord. Flere ſaadanne Bænke kaldes paa Tydſk „die **Salpeterplantage**", établissement de murailles de Prusse.

Salpeterjord; die Salpetererde; les terres salpêtrées; Jord, ſom indeholder Salpeter, og hvoraf dette uddrages ved Udludning. = (udlubet) ausgelaugte, la terre amendée.

Salpeter-Raffineer- eller **Luttringskjedel**; smältpanna till saltpeterns trublering; der Salpeter-Läuterungskeſſel; la chaudière de raffinage du salpêtre; Kjedlen, hvori ru Salpeter luttres.

Salpeterkrudt; Benævnelſe paa det almindelige Krudt, for at adſkille det fra Knaldkrudt, o. ſ. v.

Salpeterlad eller **Værk**; saltpeter-plantlåda; die Salpeterhütte; nitrière couverte (en Suède) dans une petite cabane en bois; en 14 Alen lang, 12 Alen bred og 3½ Alen høi Træ-Bygning med flettede Halmvægge, til Luftens bedre Gjennemfart, hvilke i den gode Aarstid kunne oprulles. I disſe Lader oplægges og prepareres Salpeterjorden paa et over Jorden ophøiet Gulv, ſaa at den udvendige Luft ogſaa kan trænge franeden op i Jordmaſſen. Jorden behandles i Laden ligeſom i Salpeterbænken.

Salpeterlud; die Lauge, Salpeterlauge; la lessive des salpêtrières; den Lud, ſom erholdes ved at udlude Salpeterjord. Naar den er ſkikket til Sydning (Afdampning) kaldes den „die Siedlauge (i Øſterrig das Grundwaſſer), les eaux de cuite"; den fremkommer ved at gyde ſtærk Lud paa udlubet Jord. Paa Frederiksværks Krudtværk bruges ikkun Handelsſalpeter, ſom blot behøver at luttres. Ved Udludningen af Salpeteret forekommer følgende Kunſtord.

ſchwache Lauge; petites eaux; ſvag Lud, erholdt af Efterlud, ſom er kommen paa allerede eengang udlubet Jord;

ſtarke Lauge; eaux fortes; ſtærk Lud, ſom erholdes af gientagne Paagydninger af ſvag Lud paa endnu ei udlubet Jord.

Lauge vom zweiten, vom dritten Sud; eaux de deux, de trois (cuites); **Moderlud** efter anden, tredie **Luttring** af ru Salpeter;

Lauge der Nachſude; eaux de rebouillage; Efterſydningslud, Lud efter Moderludens Luttring.

Lauge, welche ſich geſetzt hat; lessive repossée; Lud, ſom har bundfældet ſig;

angeſchoſſene Lauge; lessive en glaise; anſkudt Lud, i hvilken Salpeteret har cryſtalliſeret ſig.

See Efterlud; Moderlud.

Salpeterprøver (Areometer); die Salpeter-Senkwage; le pèce-liqueur ou aéromètre pour le nitre; et Inſtrument, hvilket, ved at ſættes i Salpeterlud, angiver, ved ſin mere eller mindre Nedſynkning, Forholdet af Ludens Tæthed eller dens Vægtfylde. Ved vort Saartillerie anvendes til Underſøgelſen af Salpeterets Reenhed Profeſſor Forchhammers forbedrede Huſſiſke Thermometerprøver, der grunder ſig paa den Erfaring, at Mængden af reent Salpeter, ſom kan opløſes i Vand, ſtaaer i uforandret Forhold til Vægten og Temperaturen af dette, og forandres ikke ved de fremmede Salte, ſom endnu findes blandede med Salpeteret, uagtet diſſe ligeledes ere og blive opløſte i ſamme Vand. Diſſe Forhold fandtes af Lieut. Huß ved Forſøg, og ſamledes i en Tabel, o. ſ. v. Angaaende Fremgangsmaaden ved denne Salpeterprøve ſee: Rouvroys Vorleſungen über die Artillerie, 1ſte Bind Pag. 403, Brechtels Jahrbücher des polit. Inſtit. in Wien, 1ſte Bind Pag. 408, og Capt. Michelſens Lærebog i Saartilleriet Pag. 8 og 9.

Salve, hyppigere Generalſalve; die S.; la volée des canons ou la salve d'artillerie; Losningen eller Affyringen af ſamtlige paa Pladſen værende Stykker paa eengang; ved Infanteriet kaldes den paa Franſk la décharge de mousquetterie.

Samle Heſten; ſtellen; rassembler un cheval; føre den med Schenklerne til Tøilerne. = ſig; ſich ſammeln; se rallier; ſiges om en adſpredt Trop, der igjen formerer ſine Geleder eller opſtiller ſig i Slagorden.

Samler godt (Geværet); die Flinte deckt gut; ſiges, naar Geværet holder Haglene, die Schrote, tæt ſammen.

Samlingsbolt; i Almindelighed en Bolt, ſom forener flere enkelte Trædele. Ved Saartilleriet forſtaaes derunder: den ved Landartilleriet kaldte Tværbolt; ved Carronade-Affûtagen er Samlingsbolten en Standbolt, der ſamler Blokken til Slæden; ſee Carronade-Affûtage.

Samlingslægte; die Verbindungslatte der Palliſaden; le linteau; Tværlægten, ſom nagles til Palliſaderne.

Sammenbladning (enkelt); das einfache Aufblatten; assemblage à mis-bois; en Sammenføiningsmaade af Tømmerſtykkernes Endetræ, formedelſt Udſkæring paa halvt Træ og ved en Bolt, ſom gaaer igjennem Bladene og giver Sammenbladningen den fornødne Styrke.

Sammenlignings- eller Henføringsplan; skyluingsplan; die Vergleichungsebene; le plan de comparaison; i Befæſtningskunſten en horizontal P., ſom antages at gaae igjennem Terrainets høieſte Punkt, eller i en vilkaarlig Høide over det.

Sammenſlaae Dugterne til et Toug; die Litzen zu einem Tau

zuſammenſeilen; cabler, commettre un cable; dreie Dugterne ſammen.

Sandplade; der Kothdeckel, Decklin oder Decklünz; plaque pour empêcher la boue de tomber sur la graisse de la roue; P., ſom forhindrer Dynd og Skarn fra at falde fra Hjulet ned paa Axelarmen.

Sandſe ſig; ſiges om Tougværk, der trækker ſig faſt ſammen i en Knude.

Sankelæder; die Schleife des Kehlriemens; le passant de sous-verge; den Rem, ſom (ved Grimen) forener Kjæveremmen med Hageremmen. = der Ueberwurf zu den Holſtern; le chapelet des fontes; Remmen, ſom forener Piſtolhylſterne.

Sappe; die S.; la sape; en med **Skandſekurve** beſat **Løbegrav**, for, ved en Fæſtnings Belejring, dækket at kunne nærme ſig ſamme. Den føres — under Fiendens Ild bagved en **Rullekurv** eller en **Mantelet** — altid i ſkraa Linie imod Fæſtningen forbi den dækkede Vejs udſpringende Vinkel, for ei at **enfileres**. (Zappa betyder paa Italienſk en Hakke og Arbeidet, ſom forrettes med Hakken, hvoraf Ordet Sappe er opſtaaet.) De til dette Arbeide ſærſkilt oplærte Soldater, kaldes **Sappeurer**; hos os ere de tillige **Mineurer**; ſee Art. **Løbegrav**.

Efter den Maade, Sappen føres, erholder den følgende Navne:

den **flygtige** S., s. volante; den beſtaaer deri, at man paa eengang henſætter en Række tilſluttede Skandſekurve efter Løbegravens Direction, og ſtrax anſætter bag enhver en Arbeider til dens Fyldning med Jord.

den **halve** S., demi-sape; den beſtaaer deri, at man henſætter alle Skandſekurve paa eengang, men fylder een Kurv adgangen.

den **formelige** S., ganze, völlige oder förmliche S., sape entière, pleine ou achevée; den beſtaaer deri, at ingen ny Skandſekurv henſættes i Rækken, førend den foregaaende er fyldt, og føres ikkun af Sappeurer alene, idet den første S. tillige ruller en med Faſkiner, Uld eller ſligt fyldt ſtor Skandſekurv (**Rullekurv**) eller en Uldſæk, til ſin Dækning, foran ſig; ſee Art. **Form**. Den faaer Navn af:

den **enkelte formelige** S., völlige einfache S., sape pleine simple, naar Graven ikkun beſættes paa den ene Side med Skandſekurve, og

den **dobbelte formelige** S., die völlige doppelte S., sape pleine double, naar Graven beſættes paa begge Sider med Skandſekurve. Man fører i dette Tilfælde to enkelte S., hvis Bryſtværn dække gjenſidigen Sappeurerne; ſee **Jordkile**. Afarter af diſſe ere:

den **halv-enkelte formelige** S., demi-pleine, ſom faaer denne Benævnelſe, naar den første Sappeur ei betjener ſig af Rulle-

kurven, men, ved at henſætte og fylde nye Kurve, ene dækker ſig ved den tilſidſt fyldte Kurv (den finder ſjelden Anvendelſe);

den halv-dobbelte formelige S., demi-double; denne Sappe, ſom udføres af een Brigade (ſee Sappeurbrigade) har paa Bermeſiden (ſee Løbegrav) et ſædvanligt Bryſtværn, paa Indreſiden derimod et proviſoriſk, ſom opføres af en Række med Sandſække fyldte Skandſekurve. Begge Bryſtværn, ſom ligge omtrent 5′ fra hinanden, opføres paa eengang af den første Sappeur.

den enkelte Traverſeſappe (Sappe med Traverſer), la sape simple traversée; en enkelt Sappe faaer dette Navn, naar den ei gaaer frem i en lige Linie, men under flere retvinklede eller ſlangeformige Vendinger, mod et beſtemt Punkt. Den har kun Bryſtværn paa den ene mod Fæſtningen vendte Side.

den dobbelte Traverſeſappe (Sappe med Traverſer), s. double traversée en crémaillères; den fremſtaaer ved at anlægge, afverlende til Høire og Venſtre, Tværvolde (Spører, Spornen, recouvremens) i en dobbelt Sappe. Lægges disſe Traverſer i Midten af S. kaldes de Vendetraverſer, traverses tournantes, da de ganſke omgives af den, og hele Sappen faaer Navn af Terningeſappe, die doppelt gewandte oder Würfelſappe, sape double tournante.

den dreiende, krumme eller ſlangeformige S., die wendende oder Drehſappe, sape tournante ou courbée; Traverſeſappen faaer dette Navn, naar den gives en ſlangeformig Retning.

den rudeformige S., die rautenförmige S., sape en losange; en Terningeſappe, hvis Traverſer have Form af en Rhombus eller Rhomboide. Med disſe kommer man frem paa en hurtigere og ſimplere Maade, da man kun behøver at vende eengang med $\frac{1}{4}$, og to Gange med $\frac{1}{8}$ Svingning, hvorimod der med Terningeſappen maa gjøres 4 Qvartvendinger, dog uden at man med det ſamme Antal Kurve rykker ſaa langt frem.

den bedækte S., sape couverte; en dobbelt S., ſom ogſaa fraoven er dækket; den anvendes ved Nedſtigningen i Graven.

den halv-bedækte S., s. demi-couverte; den anvendtes tidligere paa Glaciet, og er ligeſom den foregaaende, men ikkun ſtykkeviis bedækket.

den gamle S., die alte S., sape ancienne; ſaaledes kaldes en S., ſom anlægges ved at 4 Sappeurer nedgrave ſig efterhaanden, indtil de faae en 4 Fod dyb og 6 Fod bred Grav, hvis Jord de kaſte op til Bryſtværn imod Fienden.

Sappebundt; der Sappenbündel oder die Sappirfaſchine; le fagot de sape; en lille Faſkin eller Bundt, af $2\frac{1}{2}$ Fods eller Skandſekurvens ſædvanlige Længde, og 8—10 Tommer i Tvermaal, ſom forfærdiges af Rottinger eller Stokke og forſynes ikkun med to Bidier. Den har i Midten en tilſpidſet Pæl, ſom fremrager

5—6 Tommer, for at drives ned i Jorden, og sættes ved den halve og den formelige Sappe bag Skandsekurvenes Mellemrum.

Sappegaffel; die Sappirgabel; la fourche de sape; et Redskab, som Sappeuren bruger til at haandtere Skandsekurve og Faskiner med. Den har 3 Spidser, hvoraf to ere indbyrdes parallele; den tredie, som staaer lodret paa de to førstes Plan, danner saaledes en Slags Hage.

Sappehage; der Sappirhaken; le crochet de sape; en Stang med Jernspids og Hage, som bruges af Sappeuren til at løfte og frembrage tomme Skandsekurve, Faskiner og desl.

Sappekurv; see **Skandsekurv**.

Sappespids; die Sappenspitze; la tête de sape; den Ende af Sappen, som vender mod Fienden.

Sappeur; den Soldat, som udfører den halve og den formelige Sappe. = (første) le premier sapeur ou sapeur de la tète; den i Spidsen af Sappen arbeidende S. (tidligere chef de sape kaldet), hvorunder nu forstaaes den Officeer, som styrer Arbeidet.

Sappeurbrigade; en Afdeling Sappeurer, bestaaende af 8 Mand (4 Sappeurer, 4 Haandlangere), som afløse hinanden indbyrdes, efter at en bestemt Deel af Arbeidet er fuldendt, der sædvanlig bestaaer i at sætte og fylde 2 Kurve.

Sappeurredskaber; das Sappirgeräthe; outils du s.; de bestaae af Sappegafler, Sappehager; **Krumspader**; **Spader** eller **Skovle** med kort Skaft; **Hakker**, een til hver Sappeur; en stærk **Klods** af 9 til 12″ Tykkelse til at lægge for Rullekurven, hvor Terrainet stiger; **Haandkoller**, en **Mantelet**, eller bedre en **Rullekurv** eller **Uldsæk**; 1 à 2 lange **Touge** med Jernhager eller stærke Øskener i Enden; et **Vippetræ**, tre- eller firekantet, til Underlag for Gaflen; 6 à 8′ lange **Bajebomme**, bestaaede med Jern paa deres flad tilhuggede Ende. **Knæskoe** af Læder til Sappeurerne; **Spermaal**, forsynede med følelige Mærker, **Skandsekurve**, **Sappebundter**; **Faskiner** til Kroningen; **Hjelme**; **Brystharnisker**.

Sappeurskjold; der Sappirschild; le couvre-corps; et Skjold af Træ, beklædt med Jernblik, som i Mineurens Hænder faaer Navn af Mineurskjold, og bruges i Sappen og Minegallerierne, for at beskytte imod Gevær- og Pistolkugler.

Sats-Forhold; die Dosirung oder das Mengungsverhältniß; le dosage; ved Krudtfabrikationen Forholdet af Krudtets Bestanddele; hos os: 75—76 Salpeter, 14—15 Kul, og 10 Svovl. Efter Bottée og Riffault blev der i Aaret 1794 gjort Forsøg i Essonne med Krudtsatser af forskjellige Forhold, og man fandt at 76 pCt. Salpeter, 14 à 15 pCt. Kul og 9 à 10 pCt. Svovl giver det stærkeste Krudt.

Satskugle; die Mischungskugel; gobile; en Metalkugle, som bruges (i Udlandet) til at pulverisere Krudtets Bestanddele og til at blande Satsen i Blandingstønderne.

Schaktovn; see Skaktovn.

Schiere; anſchürren; attiser le feu; fyre i Masovnen.

Schuvalovſke Haubits; en i Rusland af General S. opfunden og efter ham benævnt H., der brugtes i Syvaarskrigen, men ſenere afſkaffedes. Den var oval i den forreſte Deel af Kjedlen, havde 10 Calibers Længde, et Cylinderkammer, og var iſær beſtemt til at udſkyde Kardætſker.

* **See igjennem Ilden**; durchs Feuer ſehen; ſiges om Skytten, ſom beholder ſit Die aabent, idet Skuddet gaaer af. (I „nærmere Beſtemmelſer for Skarpſkydningsøvelſerne, o. ſ. v. 1830" omtales vel denne Betingelſe for at ſkyde godt, men den benævnes ei med noget Kunſtord, ſom formodentlig fattes i vort Sprog.)

Seilfærge; ſee Færge.

Seir; en fiendtlig Hærs eller Hær-Afdelings Nederlag; den kaldes **uafgjort**, naar begge Parter forblive i deres tidligere indtagne og forſvarede Stillinger, og iſtemme Te Deum.

Seiſe; ſeiſen, verſeiſen; éguilleter, saisir avec une garcette; at ſammenbinde et eller to Touge med en Seiſing.

Seiſing; die S. oder der Saiſing, la garcette; en ſmekker Line af 11—15 Fuer, hver paa 10 Garn. Den inddeles i Arbeids- og Haandſeiſing, og bruges til Tallie-Stropper, Stopning og Rulning med Barebom.

Selering, Trækſpænde; die Zugſchnalle; anneau d'attelage; Ringene (Spænderne) paa Siden af Selen, hvori Skaglerne faſtgjøres.

Seletøi; seldon; das Zug- oder Pferdegeſchirr; le harnais de chevaux; det Tøi, hvori Heſten trækker og hvormed det befæſtes paa Heſten, ſaaſom: Bringſtykket, Kumten, Staver, Rumperemmen, Rumpelæderet, Rygremmen, Opholdsſtropper, o. ſ. v. Det har to Hovedconſtructioner, nemlig: **Platſeletøiet** eller Bringtøiet, og **Kumtetøiet** eller Stavtøiet, og inddeles i **Stang-**, **Mellem-** og **Forløber-Seletøi**.

Semslæder eller **Simslæder**; ſee Læder.

Senegalle; die Sehnengalle; la molette nerveuse; Galle, ſom ſidder i Skeden, der omgiver Senerne i Fodens Bøiemuſkler.

Seneſlag; Sehnenlapp; tendon ferru ou nerf-ferrure; opſvulmede Sener i Fodens Bøiemuſkler, formedelſt Betændelſe; har denne efterladt ſig Forhærdelſe, er Piben **ſeneknudret**.

Sergeant; der Serſchant; sergent; Benævnelſe paa den Underofficeersgrad, ſom i Batteriet følger paa **Bombarderen**, eller den 2den i det militaire Hierarchie; ved Infanteriet bruges Ordet ſynonym med **Commandeerſergeant**.

Sidde paa; die Kugel ſitzt auf; la balle porte; ſiges om Kuglen, naar Ladeſtokken begynder at klinge og ſpringe tilbage i Løbet.

Sideblik, Skrueblik; das Seiten- oder Schraubenblech, die Schlange, das Eß; la contre-platine, le porte-vis, ou l'esse; et Blik (Forlægsplade) med tvende Huller til **Laaſeſkruerne**, der fæſte Laaſen til Geværſkæftet.

Sideflanke; die Nebenflanke, oder Nebenſtreiche; le second flanc, ou flanc de courtine; naar Forſvarsliniens Forlængelſe ikke falder i Courtinepunktet, men i ſelve Courtinen, ſaa kaldes det Stykke fra Courtinepunktet indtil Forſvarsliniens Forlængelſe **Sideflanken**; ſee **Forſvarslinie**.

Sidegevær; das Seitengewehr; l'arme blanche; fælles Benævnelſe paa Sablen, Palladſken, Hirſchfængeren, Bajonnetten og Kaarden.

Sideklædning; ſee Klædning.

Sideſtykke til en Gallerieramme; ſee Ramme.

Sidetrop; der Seitentrupp; poste de flanc, peloton de flanqueurs; den ved hver Side af en Avantgarde marcherende mindre Afdeling. Ved ſmaa marcherende **Troppe-Afdelinger**, ſom ingen ſærſkilt Avantgarde have, nøies man med et Par **Sideblænkere**; ſee Blænker.

Siebøtte; fallständere; die Unterſetzbütte; la recette; en Bøtte, hvori Salpetervandet ſamles, ſom løber ud af **Dryppefadet**.

Signalraket; die Signal- oder Schlagrakete; la fusée volante à pet ou de signaux; en Raket ligeſom **Krigsraketten**, der erholder, iſtedet for et Projectil, enten en Sprængladning (**Slag**, der Schlag, le maron d'artifice), eller en **Forſætning** med Sværmere (Schwärmer, lardons), Stjerner, étoiles, o. ſ. v., der indeſluttes i en **Kappe**, die Kammer oder Verſetzungskapſel, le pot, og bedækkes af en **Spidskappe**, die Spitzkappe oder das Hütchen, le chapiteau conique. Denne Forſætning tændes fra **Tæringen** igjennem Leret, og tjener til at ſignaliſere. Til Søes medgives Krigsſkibene $\frac{1}{4}$- og $\frac{1}{2}$-pundige Signalraketter med Papirshylſter, der rulles paa en Vinder, ſom kaldes **Vikkel**.

Sigte; zielen; viser; bringe Sigte-(Viſeer)linien paa Maalet; ſee Sigtepunkt.

Sigtebænk; skottstol; der Zielbock; machine sur laquelle la recrue pose son arme pour apprendre à viser; elle sert aussi pour fixer la portée de but-en-blanc d'une carabine; Bænk, hvorpaa Rekruten lægger ſit Gevær, for at lære at ſigte, og hvorpaa Riflerne indſkydes; den er ſaaledes indrettet, at naar Geværet ligger i ſamme, kan det gives Retning ſaavel i Høiden ſom i Linien, og efter fuldendt Retning faſtſkrues.

Sigtekjærv; ſee Sigteſkure.

Sigtekorn paa Geværet; das vordere Abſehen, Korn, die Fliege oder Mücke; le guidon, la mire ou bouton de mire; en lille tilſpidſet Forhøining af Meſſing, ſom er loddet til Geværerne ovenpaa Forenden (ved Modellen af 1822), eller paa den øverſte Ring (ved Modellen af 1828), hvorover Geværet rettes ved Skydningen. Paa Riflerne haves et Sigtekorn med Skaade, das Schiebekorn, le guidon à coulisse, ſom ſidder i en Fals, ſaa at det kan drives til Siderne. = bagpaa Skytſet, le bouton de mire, bruges af de Franſke ikkun paa Kanoner uden Viſeerſkuds-Elevation.

Sigtelinie; see Sigtepunkter.

Sigtepunkterne paa Geværlobet; die Visirpunkte; les points de mire; Kornets høieste Punkt og det høieste Punkt over **Svandsstruen**. Den Linie, man kan tænke sig trukken igjennem begge disse Punkter, kaldes **Sigtelinien**, Visirlinie, ligne de mire. I Østerrig kaldes det bageste Sigtepunkt „die **Gruppe**", hvilket Ord forresten ogsaa er synonym med **Visir-Einstrich**. = paa Skytset; see Middel.

Sigtesture eller **Kjærv**; das feste Richtvisir; le cran de mire; en Skure paa adskillige fremmede Kanoners Bundfrise til Retningen over Metallet. = ved Haandskyts, gropsigtet, der Visireinstrich oder Einschnitt, l'encoche, og = paa Bajonnetringen, die Visirkehle des Bajonnets für den Stutzen (Riflen), tjene til samme Diemed.

Sigtespaan; das Richtstäbchen zum Richten der Mörser; la fiche pour mortier; en S., som sættes paa Batteriets Brystværn, for at angive et Sigtepunkt, hvorover Morterens Middellinie, ved Hjælp af Blylod, rettes i Linien. Istedet for Bly loddet bruges i nogle tydske Artillerier to „**Richtkegel**"; see denne Artikel i den tydske Deel.

Sikkerhedslaas; see Geværlaas med Sikkerhedsindretning.

Sikkerhedslampe; die Sicherheitslampe; la lampe de sûreté de mineur; en L. bestaaende af et fort Traadnet, indenfor hvilket Blusset er i Midten omgivet af et Glas, saaledes at det kun er ubedækket foroven og forneden. Da Erfaringen har vist, at Krudtstovet ei kan trænge igjennem dette Net, anvendes denne L. med Fordeel ved Minernes Ladning.

Sikkringsdele; **bevakningstrupperne**; die Sicherheitstruppen; les troupes commandées ou placées pour la sûreté du corps de bataille etc.; fælles Benævnelse paa de til en Armees eller et Armeecorps's Sikkerhed commandeerte og placeerte Tropper, saasom Piketter, Vagter, o. s. v.

Singelgrund; der S.; gravier; Grund, bestaaende af smaa runde Kiselstene.

Situationslinie; see Situationsplan.

Situationsplan; grund-plan; Situations- oder künstliche Situationsebene; plan de site ou de site artificiel; en supponeret Flade, som bestemmes af den dækkede Veis laveste Punkt og de meest dominerende Terrainpunkter, og lægges til Grund ved Høidens Bestemmelse af de Værker, som skulle anlægges. Den Linie, som begrændser denne Plan, kaldes **Situationslinie**, skudfrihets- eller skylnings-gränsen, Situationsl., la charnière du plan de site ou ligne de site. = (militair), Tegningen af en Terraindeel med Hensyn til de militairisk vigtige Gjenstande, hvorved man tænker sig samme som en horizontal Plan.

Sivbund; das Rohrig oder die Rohrung; jonchére; Bund, hvor Siv voxer.

Sjæl; i Saartilleriet Løbet; löppet, kullopp eller kanal; die Seele; l'ame; kaldes ved et Skydevaaben hele det indvendige Rum af Røret eller Løbet. Ved Kanonen og Geværet begrændses den fortil af Mundingen, bagtil af Kanonens Stødbundflade, die Stoßfläche, le fond, og af Geværets Svandsskrue.

Ved Morteren og Haubitsen inddeles Sjælen i:

Kjedelen, granatloppet, der Flug (oder Kessel ved Morteren), la partie supérieure de l'ame; den Deel, som Projectilet gjennemløber i Kasteskytset.

Leiet, hvalf, das Lager oder die Wölbung, la demi-sphère ou le recordement de l'ame; Stedet, hvor Projectilet kommer til at ligge i Skytset.

Kammeret, die Kammer, la chambre; den bageste Deel, der rummer Krudtladningen; ved Haubitsen har det altid været enten conisk (kegleformigt) eller cylindrisk; ved Morteren derimod har det snart været conisk, derpaa kort conisk, afgestumpft-kegelförmig, à cone-tronqué, sphærisk eller kugleformet, pæreformet (birnförmig, en forme de poire ou pyriforme), cylindrisk, og endelig conisk, ieet løbende med Leiet, tronc-conique, det saa kaldte gomerske Kammer.

Bundfladen, kammer-botten, der Stoßboden, le fond; som begrændser Kammeret imod Bunden; see Kjærnelinie, Sjælelinie.

Sjælelinie ved et Skydevaaben; die Seelenlinie; saaledes benævnes de tvende Linier, der, liggende i een og samme Plan, begrændse Sjælens Profil.

Sjælen ved en Raket; see Raket.

Skaadesko; das Verbandeisen mit einem Schieber; fer à coulisse; Sko, som anvendes til Heste med Saar i Saalen.

Skab under Manen, eller langs med Halsens Kam; der Mähnengrind oder die Mähnenfäule; la teigne de crinière; smitsom Hudsygdom.

Skablon, i Saartilleriet Skabelun; see Chablon og Mønster.

Skaderede; das Elsternest, die Verbauung oder die Krönung; et **Logement**, der bygges, ved Stormen af et Værk, paa Toppen af Brechen, ved Hjælp af den flyvende Sappe.

Skafte ud; ausschachten; trække Lemmets Skaft udenfor Skeden.

Skagle; selsträng; der Zugstrang; le trait de harnais; en Line paa hver Side af Hestens Fortoi, hvori den trækker, og som formedelst en **Løkke**, et Oie, die Ortscheitschlinge, la patte de t., fæstes til Svinglen. Ved Kumtetoiet fæstes dens anden Ende, ved Hjælp af en **Indsplidsning** eller Indspidsning, die Flecht-Schlinge, la ganse du trait, til Kumten. = (gjennemgaaende) fælles Benævnelse for samtlige til et Spænd hørende **Foreningsskagler**.

Skaktovn; der Schachtofen; le fourneau à cuve; en Smeltovn, hvori Ertsen og Brændselet enten directe eller indirecte kommer i Berørelse med hinanden. I Frankrig kaldes alle saadanne Ovne

haut-fourneaux, Masovne; i Tydſkland forſtaaer man ved de ſidſte kun de ſtørre Slags Skaktovne, ſom have ovenfor Stellet en Timpel og arbeide med aabent Bryſt. De andre Skaktovne, ſom arbeide med lukket Bryſt, kaldes „Floßöfen oder Blaa(Blau)-öfen og Stücköfen".

Skammel; ſee Protsbro.

Skanddæk; das Schanddeck oder Bortholz; le plat-bord; Randtræet paa en Brobaad, ſom løber langs med Bordene og bedækker baade Klædningen og Vægerne.

Skandſe; die Schanze; ouvrage de campagne; i Almindelighed enhver Befæſtning, hvorved man vil dække ſig ved Bryſtværn og Grav imod det fiendtlige Angreb; i Særdeleshed **Feltſkandſen**, fort de c., et Værk, ſom indeſlutter en Deel af Terrainet, der ſaaledes er befæſtet til alle Sider. Den kaldes **baſtioneret**, baſtionirt, **bastionné**, naar dens Front er dannet enten af en Halv-Baſtion eller af to halve B.

Skandſekurv; skanskorg; der Schanzkorb; le gabion; en cylindriſk Kurv uden Bund, ſom flettes af Riis, altid omkring et ulige Antal Pæle, nemlig 7—9 eller 9—11, og bruges til at beklæde Batterierne, til Traverſer, Communicationsgange, o. ſ. v. Der gives følgende Arter:

Sappekurven, der kleine S. oder Sappenkorb, le g. de tranchée ou de sape; den mindſte Sort Sk. af 1′ 7″ i Lysningen og 2′ 6″ Høide i Beklædningen. Pælene ere 3′ 2″ lange, o. ſ. v.; de bruges til Sappens Bygning og Bryſtværnets Beklædning (7—9 Pæle).

Batteriekurven, der mittlere oder Batteriekorb, g. de batterie; den bruges til Bryſtværnets Bygning ved Batterierne, gives en Høide af 3 til 4′, og en indvendig Diameter af 3′ (9—11 Pæle).

Rullekurven, der gefüllte oder Rollkorb, g. farci ou roulant; en ſtor Sk., 6 til 7′ lang, 3′ 8″ i Lysningen og 4′ i Diameter, ſom den første Sappeur ruller foran ſig, naar han arbeider paa den formelige Sappe, for at dække ſig imod Gevær- og Kardætſkugler, til hvilket Øiemed den i Almindelighed er fyldt med Faſkiner, eller ogſaa med Uld, Fæhaar, o. ſ. v.

Kurven til Skydeſkaarenes Beklædning; der Schartenkorb, Schießſchartenkorb; le panier à parapet.

Skandſekurvbro; die Schanzkorbbrücke; le pont de gabions; en Bro, hvis Underlag dannes af Skandſekurve; den anvendes for Tropper og let Skyts, hvor Vandet ikkun har nogle Fods Dybde, ſamt ved Overgangen over Moradſer. Skal Broen paſſeres af ſvære Byrder, bruges Kurve ſaa ſtore ſom **Rullekurve**. Ovenpaa hver Række af Kurvene kommer een eller flere Underlagsbjælker, og derovenpaa lægges Strækbjælkerne, o. ſ. v.

Skarmydſel eller Skjermydſel; das Scharmützel, oder der Skaramuz (forældet); l'escarmouche; Tirailleurfægtning; deraf ſkjermydſere,

ſcharmutziren, escarmoucher ou tirailler, fægte adſpredt, ved Infanteriet ogſaa at tiraillere.

Skarp (Soart.), ſynonym med Projectil.

Skarpere; ſkarpiren; recouper; at give den ydre og indre Grav- eller Voldſkraaning den tilbørlige Heldning, ved at ſtikke Jorden af efter udſpændte Snore imellem Lægteprofiler. Stikſpaden, hvormed dette Arbeide udføres, kaldes paa Tydſk „die Skarpirſchaufel oder Stechſchore", paa Franſk la pelle à recouper les talus.

Skav- eller **Skavegræs**; der Schachtel- oder Schafthalm; la queue de cheval, pour racler le bois; Græs til at glatte Træ m. m.

Skibmandsgarn; ſee Liner (ſmekkre).

Skibshuggert; der Enter-Säbel; sabre d'abordage; den bæres i en Taſke ved Remmen til Piſtolpatrontaſken.

* **Skjerm**; der Schirm, das Schild; le *masque* pour soutenir les terres etc. Naar man ved en Minegangs Beklædning i flet Jord maa befrygte, at Frontſidens Jord nedſtyrter under Arbeidet, ſkydes ikkun et Brædt frem afgangen foroven og ved Siderne, efterhaanden ſom Udgravningen finder Sted, og man affſtiver et Brædt, **Skjerm** kaldet, tværsover Minegangen imod den ſidſt opſatte Ramme, for at underſtøtte Jorden.

Skjevboring (Skytſets); die Entfernung der Seelen-, Flug- oder Kammerare von der Rohrare; excentricité de l'ame; en Feil ved Boringen, ſom beſtaaer i at Kjærnelinien og Skytſets Axe ei falde ſammen, hvorved Skytſet faaer mere Metalſtyrke paa den ene Side end paa den anden.

Skjevboringsinſtrument; die Krümmungsmeſſer; Inſtrument til at beſtemme Afvigelſen i Skytſets Boring efter Axen. Et andet Inſtrument til ſamme Diemed omtales i Michel's „mémorial de l'artilleur marin" under Navn af compas d'excentricité og i Rouvroy's Vorleſungen über die Artillerie under Navn af „der ruſſiſche Parallelbalken".

Skilderhuus; skyller-kur; das Schilderhaus; la guérite; Engelſk centry-box; et lille Træhuus, hvori Skildvagten finder Ly mod Regn o. ſ. v.; det er forſynet med Kighuller. = eller Vagttaarn, das S. oder Wachtthürmchen, g. de surveillance; ſmaa Taarne, ſom før brugtes i de udadgaaende Vinkler af Baſtionerne og ſtode i Forbindelſe med Rondeveien.

Skilderkappe eller **Kjole**; der Schilderrock, die Schilderkappe, der Wachtmantel, Wachtroquelaur; capot de faction ou de sentinelle; en Kjole, ſom hører til Vagternes Inventarium og ſom Skildvagten iförer ſig i flet Veir.

Skilling; die Platte, das Papirhütchen; le rond de papier dont on couvre les amorces; et rundt Stykke Papir eller Pap, hvormed Indfyringen af Brandrør, Fænghulsrør o. ſ. v. bedækkes; at lægge Skillingen paa, kaldes paa Tydſk „beblatten"; ſee **Overbinding**.

Skinangreb; der Scheinangriff, oder falſche Angriff; la fausse-attaque, attaque volante ou simulée, ou attaque-allarme; en

Krigsliſt, man betjener ſig af, for at forlede Fienden til urigtige Forholdsregler, bringe ham til at blotte ſig, og desl. Anſeer Fienden Skinangrebet for det ſande, da adſplitter han ſin Reſerve, eller trækker en Deel af ſin Styrke bort fra det Punkt, ſom man egentligen vil angribe.

Skinne (Kling-Emne) til en Sabel- eller en Bajonnetklinge; die Schiene oder Zaine; la maquette pour les lames de sabre etc.; Staal-pladen, omtrentligen af ſamme Form ſom en Sabel- eller Bajonnetklinge, hvoraf en ſaadan ſkal ſmedes.

Skive; skott-tafla; die Scheibe; la cible; et Maal af Bræder, hvorefter man lader Soldaten ſigte, for at øve ham i at ſkyde ſikkert, og hvorpaa man ſkyder, for at erfare og viſe Virkningen af Haandgeværet og Skyts. Den kaldes ogſaa Skydevæg; ſee Speil.

Skjær; die Scheere; la fourchette; den forreſte Ende af Stang-armene, hvorimellem Vognſtangen kommer til at ſidde.

Skjærhængſel; et bevægeligt Hængſel, ſom bruges ved Ammuni-tionskaſſerne, for at forhindre Laaget i at ſlaae heelt tilbage.

Skjæver, eller Overbeen; das Ueberbein; suros; Beenudvæxter paa Piben. = (gjennemſtaaende) doppeltes oder durchgehendes Ueberbein, suros-double, — chevillé ou qui traverse; den, ſom findes paa begge Sider af Piben. = (ſkjult) den, ſom findes paa Pibeknoklens bageſte Flade. =, die Acheln, chenevottes, Affaldet ved Hør-Skjætningen; ere brugte til Krudtfabrikationen.

Skoeſtald, Nødſtald; der Nothſtall; le travail du maréchal ferrant; en Slags Galge af ſvært Tømmer med adſkillige Jernbeſlag, hvori halsſtarrige Heſte tvinges under Beſlaget.

Skoetaſke; skopåse; die Eiſentaſche; la trousse ou poche à fers (de rechange); ſee Lædertoi til en Sadel.

Skoletrenſe (Ridetrenſe); die Schultrenſe; le bridon de manège; en Trenſe, der bruges ſaavel af Begyndere i Ridekunſten ſom ved unge Heſtes Afretning. Den beſtaaer af et Mundbid, ſom har et Led i Midten og en Pareerſtang paa hver Side, et Hovedſtykke, et Kjæveſtykke, to Pareerſtangſløifer, en Kjæverem, en Kjæverem-ſtrop, et Pandebaand og to Toileſtrænge med Skydere. Som oftеſt er denne Trenſe desuden forſynet med et løſt Kjæveſtykke og et løſt Hovedſtykke, der ſtikkes igjennem Pandebaandets Sløifer indenfor det ovennævnte Hovedſtykke og Kjæveſtykke, ſamt med en Næſerem. Iſtedet for denne gjøres undertiden det løſe Kjæveſtykke og Hovedſtykke noget længere, og forſynes med et ſvagere Mund-bid end det ovenfor nævnte, der har et Led i Midten og en Mundbidsring paa hver Side, hvori to Toileſtrænge med Skyder ere faſtſyede, i hvilket Tilfælde Trenſen kaldes en dobbelt Trenſe, die Doppel- oder Arbeitstrenſe.

Skoletrin, eller Skoletridt; der Schultritt oder Lehrtritt; le pas d'école; en Trin-Art, der bruges i Udlandet til at anviſe og ind-øve Rekruten i det cadencerede Trin. Dens Menſur gaaer over

fra det langſomſte Tempo (60 Skridt i Minuttet) til den almindelige Parademarche, der Ordinairſchritt, le pas commun, 90 Skridt i Minuttet.

Skorpe ved et huult Projectil; gods; das Eiſen eller (uegentlig) die Eiſenſtärke der Hohlkugeln; le parois des projectiles creux; Jernmaſſen, ſom omgiver Projectilets Huulhed.

Skotkelle; stege; die Schoßkelle, Schoßkehle; la fourragère; en Indretning, beſtaaende af 2 Arme og 4 Staaer. Skotkellen er ved en Bolt forenet med Enderne af Fadingens Underbomme, og kan ved Kjæder ſpændes ind og ud. Den tjener til Fouragens Transport. Nogle kalde den ogſaa **Skaadkarre**.

Skovbryn; skogsbrynet, skogsranden; der Saum eines Waldes; la lisière; Udkanten af Skov og Krat.

Skovning; das Fällen der Bäume; abattage; Handlingen at fælde (ſkove) Træer.

Skraa; lopin; et Stykke Jern, hvis Dimenſioner ſvare til Størrelſen af den Heſteſko, ſom deraf ſkal ſmedes. = ſee Kardætſk.

Skraameiſel; ſee Affkraaer.

Skraaning (Bryſtværnets, Gravens, o. ſ. v.); bröstvärnets o. s. v. sluttning; die Abdachung; le talus. = (Bankettets), der Anlauf des Bankets; le t. de la banquette. = (Bryſtværnkronens), die Abdachung der Krone, la plongée du parapet; ſee Anlæg. = (Jordens naturlige), den Skraaning, ſom den opkaſtede Jord af ſig ſelv indtager, indtil den efter længere Tid bliver ſtadigt liggende; Skraaningen beroer alene paa Jordartens Beſkaffenhed.

Skraaningsmaaler med Vaterpas; das Doſirbrett oder die Scharwaage; le dossier ou règle à talus; Redſkab til Doſeringers Affætning.

Skraaſæk; ſee Kardætſk.

Skraat Forſvar; die ſchräge Vertheidigung; défense oblique; F. kaldes ſaaledes, naar den indadgaaende Vinkel (ſom danner Side- eller Flankeforſvaret) **ikke er ret**, d. v. ſ. Værkernes Linier forſvare hinanden under en ſkjev Vinkel.

Skraber; die Abreibekappe; le casque à dégrasser les boulets; et Redſkab af Jern til at renſe de gloende Kugler med, naar de komme ud af Ovnen.

Skridtmaaler; der Schrittmeſſer oder Schrittzähler; l'odomètre. pédomètre ou le compte-pas; et Inſtrument til at tælle Skridtene, naar man gaaer; det ſpændes paa Knæet.

Skriftmaaler; grammomètre; et Inſtrument til at beſtemme og udføre de forſkjellige Høider af Skriften paa et Kort, ſamt til at ſkrive altid parallel med Grundlinien.

Skrue; die Schraube; la vis; en med ſneglebannede Gevinder forſynet Spindel (af Metal eller Træ), ſom paſſer nøiagtigen (trangt) i en lignende Huulning (Skruemoder), for, ved at dreies ind i denne, at virke med forøget Kraft, eller for at holde noget faſt eller ſammen, hvori

Skruen umiddelbar fæstes; Skruen har i Almindelighed følgende Inddeling:

Hovedet, der Kopf, la tête, med Indstrøget eller Indstrygningen, skara, der Einstrich, la fente ou la coche, en Kærv til Skruetrækkerens Anbringelse, og

Stilken, der Stängel, die Spindel oder der Stamm, la tige, en Cylinder, hvorpaa findes **Gevindet**, gängningen, das Gewinde, der Gang oder die Leiste, le filet, den ophøiede Kant, som snoer sig omkring Stilken. Ved Geværskruer er den trekantet, ved store Skruer firkantet.

Skruegangen, die Windung, la revolution du filet, betegner en heel Omgang af Gevindet, og ved dens **Høide**, die Steigung, le pas de vis, forstaaes Afstanden imellem to paa hinanden følgende Omgange af Gevindet, regnet efter Skruens Længde. Alle Skruegange tilsammen kaldes paa Tydsk der Gewindetheil, paa Fransk la partie taraudée.

Ved „die **gemeine** Schraube, vis ordinaire ou à un seul filet", forstaaes en Skrue med eet Gevinde; ved **mehrfache** oder mehrgängige, vis à filets, den med flere Gevinder.

Efter Hovedets Form haves iøvrigt følgende forskjellige Slags Skruer:

Fladhovede Skruer, Schrauben mit flachem Kopfe, vis à tête plate, hvis øverste Flade er jævn.

Skruer med halvrundt Hoved, Schrauben mit abgerundetem Kopfe, v. (à tête) en goutte de suif.

Skruer med forsænket Hoved, forsænkede Skruer, S. mit einem Versenkkopfe, versenkte Schrauben, v. à tête fraisée, ved hvilke Hovedet er kegledannet. Skruehullet, hvori den kegledannede Deel af Hovedet passer, kaldes **Forsænkningen**, die Auftrichterung, die Versenkung, Aussenkung; see Forsænkning og Holzskrue.

Skrueboer; der Schraubenbohrer; le tarau ou taraud; et Boer af hærdet Staal, hvormed Skruegangene skæres i Skruemoderen eller Møttriken.

Skruebolt; der Schraubenbolzen; boulon à écrou; en Bolt, som er forsynet med Skruegange.

Skruehul eller **Skruemoderen**; das Schraubenloch, die Schraubenmutter; le trou ou l'ouverture de la vis, l'écrou; Hullet, hvori Skruen indskrues; dog betegner écrou i Almindelighed vor **Møttrik**, den bevægelige Skruemoder, som undertiden sættes paa Enden af Skruen.

Skrueklup (eller blot **Klup**); die Schraubenkluppe; la filière à coussinet; en stærk og tyk Jernramme til at indsætte forskjellige Bakker med Skruesnit i (efter det Tydske „Backen oder Schneidebacken"), hvilke, naar Kluppen ved dens to Haandfang ombreies, skære Skruegangene paa Bolte. Med indsatte Bakker kaldes Redskabet „das Schraubenschneidezeug, l'équipage à tarauder".

Skruejern eller Snidejern, das Schneideeisen, oder Passirstahl; la filière simple; et Værktøi (en Staalplade, hvori forskjellige Huller med Skruegænger af forskjellig Størrelse), hvormed man skærer Skruer.

Skruerundtjern; bit-jern; das Repariereisen zu einem Spunde; pièce de lardon; et Jern, hvoraf der gjøres en Told (Spunds, bit, Spund, lardon) til at reparere et ved Smedningen udvendig beskadiget Løb med.

Skrædertallie; kaldes en lille Haand-Arbeidstallie med en dobbelt og en enkelt Blok, hvis Tallieløber er af smekkert Tougværk.

Skrændse; glide, om Stik eller Knuder.

Skud; der Schuß; le coup ou tir; Gjerningen at skyde. = der S. oder die Ladung, la charge, Krudtladningen til et Skydevaaben. = (løst), løser oder blinder S., à poudre, Skud uden Projectil. = (skarpt) scharfer S.; see Kardæus. = i fuld Flugt, in vollem Fluge, à plein fouet, ved hvilket Projectilet naaer Maalet, uden at ricochettere; see Artillerie- og Infanterieild.

Under Skuddet, unter dem Schuß, siges om Afstanden foran en Kanon, hvori Projectilet ei kan ramme, naar man f. Ex. skyder fra Volden o. s. v.; see Ubestrøgne Vinkel.

Skudprøve; das Anschießen des Geschützes, das Tormentiren der Röhre; l'épreuve de tir; en Prøve til at undersøge Styrken af nyt eller gammelt Skyts med Hensyn til dets Krigsbrug, samt til at opdage mulige Feil i Sjælen, som ved dets Besigtelse, visite, ikke kunne opdages med Øiet eller ved Hjælp af Instrumenterne. De Skud, som i disse Øiemed gjøres, kaldes Prøveskud.

Skudvidde; skotthåll; die Schußweite; la portée; efter den danske og tydske Skydetheorie: den Distance, paa hvilken Maalet træffes, naar man retter den (kunstige) Viseerlinie paa samme, eller hvor den tilsvarende almindelige Elevation er given paa anden Maade. Efter den franske: Afstanden fra Skytset til det Punkt, hvor Banen anden Gang skærer den forlængede kunstige Viseerlinie, eller en Linie, draget fra Skytset til Maalet. Viseerskuds-Skudvidde (Distance), die Visirschußweite, la portée de but en blanc, svarer til det Tilfælde, hvor den kunstige Viseerlinie gaaer over til den naturlige, og hvor den almindelige Elevation gaaer over til Viseerskuds-Elevation. Ved Geværet forstaae vi under Viseerskudsdistance det samme som de Franske; see Viseerlinie.

Skulderdragon; see Dragon.

Skulderpunkt; der Schulterpunkt, le point d'époule de bastion; det Punkt, hvor Flankerne støde sammen med Facerne af Bastionen.

Skuldervinkel; der Schultervinkel; angle de l'épaule; Vinklen, som dannes af en Flanke og en Face af en Bastion.

Skulderværn; die Schulterwehr; l'épaulement; ethvert opkastet Værn, som tjener til at dække, men ei til Forsvar, og især det,

som dækker i Flanken. Ved Brecke- og Contre-Batterierne det Værn, som bygges paa Fløiene, for at beskytte mod Enfilering.

Skummespaan; das Schweißmesser, die Schweißklinge; le couteau de chaleur (effet d'écurie); Spaan, hvormed Sveden, i paakommende Tilfælde, afskrabes af Hesten.

Skure, i Kardætsk- og Kuglespeil; inskärning; die Nuthe; la rainure; Fordybningen til at snøre Karduusposen til Speilet.

Skureblik; die Seitenschiene, das Streichblech oder Lenkschild der Feldlaffete; la plaque d'appui de roue; et Beslag paa Feltlavettens Svandsstykke, for at hindre Hjulet fra at gnave sig ind i Træet ved Vendinger.

Skurekammer; die Scheuerkammer; en Sal paa Arsenalerne (Toihusene), hvor Haandvaabene pudses.

Skure- eller Underlagslæder; das Polster; la coussinure; et Stykke Læder, der lægges under et Spænde eller en Ring, for at disse ikke skulle gnave Hesten.

Skyde; skjuta; schießen; tirer; drive et Projectil frem ved Hjælp af Krudt eller comprimeret Luft; maaskee med Tiden ogsaa med Damp. = blindt, en blanc, uden Krudt, ved Exercicen. = skarpt, scharf s., à boulet, med Projectil. = paa Anlæg, med stöd, mit angelegtem oder angelehntem Gewehr s., appuyer ou adosser son arme; ved at understøtte Geværets Forskæfte, idet man lægger det paa en dertil indrettet Gjenstand. = med tillænet Bosse, mit angestrichener Büchse, t. avec la carabine en l'appuyant contre quelque chose, med en B., hvis Forskæfte understøttes af en Gjenstand, hvortil det er lænet. = paa fri Haand, aus freier Hand, uden Anlæg. = over Bænk, über Bank s., à barbette, d. v. s. over Brystværnet, istedet for igjennem et Skydeskaar, hvortil udfordres en Bænk (Forhøining bag Brystværnet). = Steen, kalder Mineuren at sprænge St. ved Hjælp af Petarder; see Mineerpetarde. = eller skære et Toug op, ein Tau aufschießen, eueiller, rouer, dépasser ou lover un cable; samle det i ordentlige Bugter. = Pust, ein Pferd verschnauben lassen, laisser souffler un cheval, lade Hesten holde stille (hvile), for at den kan trække Veiret. = Tømmen, die Zügel s. lassen, allonger les rènes, give Tømmen efter, saa at Hesten holdes løst i Toilen. = Vand, das Wasser anschützen, lâcher l'eau sur les roues, hausser la vanne; lade Vand igjen rende paa et stillestaaende Vandhjul.

Skydebane; der Schießplatz, Schießstand, die Schießstätte oder der Scheibenstand; le tir, l'endroit disposé pour y tirer à la cible; Bane, hvor der skydes til Skive med Haandskydevaaben.

Skydebanke; skottvall; der Kugelfang, Kugelfänger, die Schießwand oder der Scheibenberg; la butte, élevation de terre des polygones et du tir etc.; en Banke, som opføres i Skydelinien af faste Batterier og Skydebaner, for at opfange Kuglerne.

Skydehul; skottglugg for mousquetterie; das Schießloch; le crenau; et Udskaar i Trævægge eller en Aabning i Mure, hvorigjennem fyres med Haandskydevaaben. Skydehullet kaldes **dobbelt udskaaret**, naar det er smallere i Midten, hvilket gjerne anvendes ved Mure, som ere 2′ tykke og derover.

Skydeplan; die Schußebene; le plan de tir; den lodrette Plan, som man tænker sig lagt igjennem Skytsets Axe hen til Maalet.

Skydepræmie; en Præmie, som i Skolen uddeles for det bedste Skud paa de forskjellige Distancer.

Skydepunkt, Kastepunkt; point de départ d'une projectile; Banens Begyndelsespunkt eller Centrumet af Skytsets Munding.

Skyderne, Skyverne, Skiverterne, eller de **engelske** Stifter; die Schieber; les tiroirs; selve Sk. har et Hoved og en forneden lukket Rende, hvorigjennem gaaer en Stift. Denne bevæger sig i tvende smaa Plader, **Skivertplader** eller **Skildter**, een paa hver Side af Skæftet, hvilke fæstes og sammenholdes ved tvende Nitnagler. Der ere 3 engelske Stifter, som holde Gevær-Løbet i Skæftet.

Skydeskaar; die Schießscharte; l'embrasure, ou trônière aux batteries enterrées de la tranchée; Aabningen i Brystværnet, for at kunne bruge Kanoner og Haubitser til horizontal Skydning, naar de ei have høi Affütage. Ved samme bemærkes:

Saalen, die Sohle, le bas ou glacis, dets Grundflade.

Kinderne, die Backen oder Wände, les joues, de to Sidevægge.

Dets **indre** Aabning, die innere Schartenöffnung, l'ouverture intérieure.

Dets **ydre** A., die äußere S.; o. extérieure (som vender mod Marken).

= (perpendiculairt) die gerade S., directe, hvis Directrice eller Retningslinie staaer p. paa Ildlinien. = (skraat) die schräge S., biaise ou oblique, hvis D. danner en Vinkel med Ildlinien (Brystværnets Cretelinie). = til Kanoner, die Kanonen- oder völlig ausgeschnittene S., de canons. = til Haubitser, die halb ausgeschnittene oder Haubitzscharte; see **Ricochet-Skydeskaar**. = (blenderet), die geblendete S., masquée, for at sikkre Artilleristerne for Gevær- og Kardætskild; see **Kanonport, Blendering, Blindkurv**. = med Cremaillering af Kinderne, for at forhindre **Bricolskuddenes** Virkning; det svarer ei til Hensigten, hvisaarsag Cremailleringen nu kun anvendes ved skraae Skydeskaar, for at forstærke deres indvendige Side. = (dobbelt), die doppelte S., batterie retirée (de Mr. Trincanos), d. v. s. et lidet cirkelformigt Brystværn (die **Vorscharte**, embrasure de la masque), forsynet med 3 til 4 Skydeskaar, som ligge i nogle Fods Afstand bag et Skydeskaar i Værkets Brystværn, saaledes at der kan skydes med flere Piecer igjennem et Hovedskydeskaar.

Skydetabeller; Schießtabellen; les tables de tir; Tabeller, som indeholde Resultaterne af Forsøg, for at bestemme, hvor stor Ladningen og Elevationsvinkelen bør være, for at naae en vis Distance.

Saadanne Tabeller for Kasteskytset kaldes **Kastetabeller**, Wurftabellen.

Skydetavle (Lombards); L. Schußtafel; planchette du canonnier de L.; en Tavle, der graphisk fremstiller de i de sædvanlige Skydetabeller anførte Værdier; den er senere bleven forbedret af d'Obenheim; en lignende af samme Lærde til Bombekastningen kaldes **Kastetavle**.

Skyklap; das Scheuleder; l'oeillère; Klap paa Trækhestes Hovedtøi, ved Siden af Øiet.

Skyldbog (Soldatens og Underofficerens); das Abrechnungsbuch; le livret de décompte; egentlig Benævnelse for Afregningsbogen med hver enkelt Mand af Underclasserne ved Compagniet, Eskadronen eller Batteriet, over modtagne Undermunderingspenge, Effecter o. s. v.

Skyllebassin; bassin à retenue; Vandbeholder for Udskylninger.

Skyllesluse; die Spühlschleuße; see Jagtsluse.

* **Skyrd** af en Løbplade; das Abschnittlein oder Abschnitzel einer Rohrschiene; la riquette; tages fra Kammerenden, naar Løbet indeholder mere Jern end behøves. (Paa Hammermøllen haves intet Kunstord for riquette.)

Skyts, Skyds; grobes Geschütz; bouche à feu; herunder forstaaes alle de Skudvaaben (Ildvaaben), der ved Skydningen (Affyringen) hvile paa egne Underlag, som staaende paa Hjul kaldes **Lavetter**, ellers **Blokke**, Klötze. Til grovt Sk. bør for nærværende Tid regnes **Kanonen**, **Haubitsen**, **Morteren**, **Voldsflinten**, **Raketaffütagen** og **Espingolen**, hvilke Artikler findes nærmere omtalte under deres respective Benævnelser. Hvad de først nævnte tre Arter angaaer, inddeles de efter Vægten i **svært** og i **let** Skyts, og efter Øiemedet af deres Anvendelse i:

Beleiringsskyts, som bruges ved Angrebet af Fæstninger,

Fæstningsskyts, som bruges ved Forsvaret af F. (begge disse Arter gives det Fællesnavn svært Sk.); og i

Feltskyts, pièces de campagne; som føres med i Felten, og stundom indbefattes under Benævnelsen: let Sk; hertil regnes 3-pd., 6-pd. og 12-pd. Kanoner, 12-pd. og 24-pd. Granatkanoner, samt 10-pd. Haubitser.

Efter Materien, hvoraf det forfærdiges, er det enten **Metal-** eller **Jern-Skyts**. Den første Materie, som ogsaa kaldes **Bronce**, er en Blanding af Kobber og Tin, eller Kobber, Tin og Zink; den anden Materie er for Tiden ene Stobejern. I Saartilleriet inddeles Skytset i **langt** og **kort** Skyts; til det første regnes saadanne Kanoner, der ere bestemte til en Krudtladning af $\frac{1}{3}$ Kuglevægt (Kuglekrudt) og derover, til enkelt Skarp; til det andet de, som ere bestemte til en mindre Krudtladning. See Artiklerne **Vaaben**, **Caliber**, **Gods**.

Skæfte; schäften; monter, incassare; et gammelt Ord, som i Artilleriet forhen betegnede: at oplægge et Skyts i Lavet; nu

forſtaaes derunder: at forſyne et Gevær med **Skæftet**, mettre en bois les pièces d'une arme a feu portative.

Skæfteſtykke; skarf till ett framstyckes reparation; das Schaftſtück; enture; et Stykke Træ til at reparere eller erſtatte Forenden eller den lange Deel af **Skæftet**, naar denne er casſabel.

Skæftetræ; stockämne; das Schaftholz; le bois ébauché pour montures; et i det Grove tilſkaaret Stykke Træ, hvoraf et Geværſkæfte forfærdiges.

Skæftning; (Art.) Handlingen at ſkæfte; (Sadelm.) Sammenſyningen af to Stykker Læder, lagte paa hinanden.

Skær; ſee Schneide.

Skære ſig ind; ſich eingraben oder einſchneiden; s'enfoncer, se retrancher; kaldes af Artilleriſten at dække ſig imod Fiendens Ild, ved at udgrave Standpladſen (Stedet, man vil eller ſkal ſtaae paa), omtrent $1\frac{1}{2}'$ i Dybden, og ſaa bred og lang, ſom Kanonen og dens Betjening ſamt Recûlen udfordrer, og ved mod Skydelinien at opkaſte Jorden ſom et Brystværn, der vil faae en Høide af omtrent $2'$. Den egentlige Standplads gives baade en Helding fortil, for at ſtandſe Piecerne i deres Recûle, og en bequem Nedkjørſel.

Skærpe Skoene; die Eiſen ſchärfen; cramponner les fers; ſiges, naar Heſteſkoene forſynes med ſkarpe Fremſtaaenheder, hvori der anbringes Staal, ſom gjør deres Affliidning vanſkelig.

Skøiteſko; das Schaufeleiſen; fer à pince prolongée ou à la batière; Sko til en Heſt, ſom træder igjennem; ved en ſaadan ſkaanes Dragterne.

Slaa; die Schwinge oder Sproße; le roulon; Benævnelſe paa de tynde Træſtykker, ſom forbinde Over- og Underbommene ved de Vogne, hvis Fadinger ere dannede af Haver eller Lætter (Leitern). De tykkeſte af diſſe Træſtykker kaldes **Hovedſlaaer**, Riegelſäulen oder ſtehende Riegel, épars montans.

Slaae af; abſchlagen; battre l'appel pour relachir les soldats en marche; give Signal paa Trommen, at Mandſkabet kan gjøre ſig det mageligt under Marchen, ved at ſlaae Bajonetten af, bære Geværet i Hviil, tage Geværet paa høire Skulder, og aabne Gelederne.

Slaae an med et Gevær; ſee Anſlag.

Slaae over; ſiges om Pasgængeren, naar den ſætter Bagbenene for ved det Sted, ſom Forbenene have indtaget.

Slaaer godt (Geværet); dies Gewehr ſchlägt gut durch, oder hat Durchſchlag; d. v. ſ. giver Projectilet en betydelig Anſlagskraft eller ſkyder ſkarpt.

Slag; batalj; die Schlacht; la bataille, la journée; en Fægtning, i hvilken en commanderende General perſonligen udvikler ſine ſamtlige eller i det mindſte den ſtørſte Deel af ſine Vaabenkræfter, og hvori han manoverer hele Dagen imod den hele fiendtlige Armee. Man har tilfoiet Biordet rangée til Ordet bataille, fordi ſtore

Bataillen i Almindelighed ikke ere uforberedede Handlinger, men tvertimod iforveien forberedes, idet Tropperne efter visse Principer opstilles, rangeres; at oversætte bataille rangée med „Feldschlacht", som Mange gjøre, synes derfor lidet charakteristisk. = see Løkke.

Slagbuk; et Redskab til at prøve Klingernes tilbørlige Fjæderkraft ved Slag. Bukken bestaaer af en paa en Understilling anbragt Træbue, der har samme Bøining, som Klingen beskriver paa **Bøiningsmaskinen**. (En dansk Indretning).

Slagfjæder eller **Langfjæder**; die Schlagfeder; le grand ressort; den F., som giver hele Geværlaasen sin Bevægelse; den inddeles i:

den **lange Arm** eller Deel, der lange, große oder untere Arm, das lange Ende, der lange, große Theil oder das Schnellstück, la grande branche, som ikkun er bevægelig, med

Slagfjæderkrabben eller Langfjæderkrabben, der Schlagfederkrapfen, Federkrapfen, Federkropfen, die Federkrappe, Kappe, die gekrönte Spitze oder das Ende der Schlagfeder, la grisse, en næsten C formig Bøining paa den Ende, som hviler i Krabben af Nødden, og glider med sin **Knop**, das Horn, der Ansatz, l'attaque, frem og tilbage paa Nøddekrabbens øverste hule Flade, som kaldes „die Nußkrapfenbahn".

den **korte Arm**, der kurze Arm, das kurze Ende, der kurze oder kleine Theil, das Zapfenstück oder der Fuß, la petite branche, som er skruet fast til Laaseblikket; derpaa findes:

Slag- eller **Langfjæderstiften**, der Stift oder Zapfen, der Anhaltstift oder die Stütze, le pivot, paa den indre Side, og **Løvet** eller **Bladet**, die Stulpe oder das Blatt, la patte, hvorigjennem Hullet til Slagfjæderskruen gaaer.

Rumpen eller Bugten, der Bug, die Biegung, le cul, det bøiede Sted, hvor begge Arme støde sammen.

Slaglod; das Harth- oder Schlagloth; la soudure forte ou en cuivre; Blanding af Messing og Zink, hvormed Kobber loddes.

Slagorden; die Schlachtlinie, Kampfordnung oder Stellung einer Armee vor der Schlacht; l'ordre de bataille; den Stilling, en Armee tager, for at levere et Slag. Om et Regiment siges, at det staaer i omvendt Slagorden, en ordre inverse, naar det har sin **første** Bataillon eller sine to første Eskadroner paa den venstre, og sin **anden** Bataillon o. s. v. paa den høire Fløi af Linien. See **Stilling**.

Slanke; die Riesel; courant d'eau; en lille Bæk.

Slappe et Ankertoug; schladden; fourrer avec de vieux cordage; beklæde det nede ved Ankeret med gammelt Tougværk; dette bruges kun i Klippegrund eller anden haard Grund, for at Ankertouget ikke skal tage Skade.

Slibedorn; der Kreutzdorn; espèce de broche dont l'émouleur se sert pour presser le canon (du fusil) sur le meule, en régularisant les pans déja formés à la forge. D. til Af-

ſlibningen af Geværløbets Sideflader; med denne trykkes Løbet ned paa Slibeſtenen.

Slibeſtok; die Puppe; et Træſkaft, forſynet med en Jernſtang, hvorpaa Geværløbet ſættes, for ſaaledes bedre at kunne holde og trykke det under Slibningen imod Slibeſtenen. (Cotty omtaler ikke Slibeſtokken i ſit Værk sur la fabrication des armes portatives.)

Slidelæder; ſee Kappe.

Slidſken; den beſtaaer af tvende med Beſlag forſynede og med Rigler ſammenføiede Stykker Tømmer, og bruges (hos os) ſom Strøer ved Manipulationen.

Sligte, den ydre Form til Skytſets Støbning; den Formmantel ausſchlichten; donner du poli à la chape; overſtryge Formen indvendig med en Blanding af forſkjellige Subſtantſer (**Sligtningen**, die Schlichte oder Schlichtbrühe, la cendrée ou l'enduit de dépouillement), hos os af 2 Dele Blyant og 1 Deel Pibeleer eller Kridt, udrørt i godt Øl.

Slikgrund; der Schlickgrund, Muddergrund; fond mou; Grund, ſom er blød eller muddret.

Slippeſtik; et St. til at fæſte Trækkeſtrikken til Trækkelinen; det beſtaaer af et Rundſlag om Trækkelinen med Endeknuden ſtøttet mod Strikken.

Slugt, gjennemſkærende Slugt; die Schlucht; le valon transversal, la gorge; en ſnever af Høider indeſluttet Dal.

Slukker; qväfningsdosa, das blechene Löſchgefäß; étouffoir; et Blikkar, hvori de til Krudtfabrikationen brændte Kul ſlukkes. Paa Frederiksværk en muret Kaſſe med et tætſluttende Laag, i hvilken Kullene henſtaae i 12—24 Timer.

Slutte paa i Marchen, Rodemarchen; aufſchließen; se serrer; vedligeholde den befalede Afſtand imellem Gelederne og Roderne, for ei at tabe den, og derved gjøre Colonnen dybere. = Gelederne, anſchließen, serrer les rangs.

Slyngeſtik; 2 ſammenlagte Øier, eller et dobbelt Kaſt med Parterne igjennem Løkken. Gjøres dette Stik paa Enden af et Toug, da kommer et Bændſel om Enden og den længſte Part af Touget. Stikket bruges til at fæſte et Toug paa et andet, ſom er ſtivet, og til at fæſte et Toug eller en Strop om en Stang eller Pæl.

Slæbe; stämma eller skalwa; ſtocken oder ſtreichen; rencontrer; ſiges om den væſentlige Feil ved en Geværlaas, naar Stangens Snabel ſtøder an paa Mellemroen. = ſee Slæbeliſte.

* **Slæbebundt**; der Schleuderbund; et B. til at ſurre en **Slæbebom**, Schleppbaum oder Schleppe, poutrelle trainante, til en Feltlavet eller Forſtilling, hvis ene Hjul er iſtykker; det gaaer fra Slæbebommen til Avanceerhagen paa Lavetten og tjener til at forhindre Bommens Afgliden fra **Drageren**, der Träger, le support (en Haandſpig eller desl.), ſom er fæſtet til Axlen.

Slæbeliſte; die äußere Sohle; semelle extérieure; ſaaledes kaldes

paa en Kobber-Ponton de 5 Lister, som ligge udvendig under Bunden af Pontonen og forene begge Stevntræer. Brobaaden har kun 2 Slæbelister, som dække Naaderne imellem Sideklædningerne og Bundklædningen. = see Slæde.

Slæbetoug (langt); prolonge double (cordage de chèvre); et hvidt, 20 til 30 Favne langt, 3″ tykt, trosseslaaet Toug, som bruges til Støttetoug (Bardun) for den tobenede Kran, til Galeien og til Oprulning.

Slæde; ramen, ved det nye System af Jern: cursören; das Rahmengestell, der Bettungsrahmen; le châssis de place til den Gribeauval'ske Voldlavet, le grand châssis til Kystlavetten. Et Underlag til Vold- og Kystrapperter, saavel for at bringe Kanonen i en vis Høide, som ogsaa for at lette Sideretningen. Slæden dannes af Sidebjælker eller Slædebjælker, Seitenbalken, Schwellen oder Seitenstücke, côtes, der forenes ved tre Rigler. Med den forreste Rigel eller Hovedriglen hviler Slæden paa **Forbridsken**, og ved den bageste (Bagriglen) ere anbragte 2 smaa Hjul eller Slædehjul (Knubhjul) til Sideretningen. For at danne en Bane for Rapperthjulene anbringes Lister, **Slæbelister**, Lauflatten oder Randleisten, tringles de châssis, ovenpaa Slædebjælkerne; disse Lister bortfalde, hvor der anvendes Valtser eller Ruller, eller hvor Hjulene løbe paa Navene, og disse Indretninger tillige have en fremspringende Rand. For at forhindre Rapperten i at løbe af Slæden, er paa hver Ende af Slædebjælkerne en Knast (For- og Bagknast) befæstet med en Bolt. Ved Gribeauval-Slæden er desuden en Rende, **Reculrende**, die Laufrinne, l'auget, i Midten til Rappertens bageste (midterste) Hjul; dens Saale kaldes „die Laufschwelle, semelle d'auget. Hvor derimod Svandsen skal reculere slæbende, anbringes istedet for Renden en **Reculbjælke** i Midten. Slæden har en Helding fortil, der almindeligen falder imellem 3 og 5 Grader, men retter sig forresten efter Slædebjælkernes og Reculens Størrelse. = i Støberierne, drög, der Schlitten, le châssis d'une moulerie, en Stilling, hvorpaa Formen til Skytset lægges, naar Spindelen skal uddrages, og som tillige tjener til dens Transport, ved Hjælp af Ruller. I nogle Støberier er Slæden en lav Blokvogn med 3—4 Sadler, hvorpaa Formen lægges.

Sløife; die Schlaufe, Schnallenschlaufe; le passant, le crampon de cuir; en Tverrem, der i Almindelighed sættes bag ethvert Spænde, for derigjennem at stikke Stroppen; er der en Sløife paa hver Side af Spændet, kaldes den en Dobbeltsløife, double-passant, og er den bevægelig, en Skydesløife, die Schiebschlaufe oder der Schieber, le bouton coulant.

Sløifning; die Schleifung oder Demolirung der Festungswerke; la démolition; Handlingen at nedrive og jevne Voldene; see demantelere.

Smede; in die Eisen hauen; forger; siges om Hestens Trav, naar Taaen af Bagskoen berører Hagerne paa Forskoen.

Smedeplet; smidesläck; der Schmiedefleck; le temoin, tache de forge etc.; Ruhed fra Smedningen paa et affilet Jernbeslag, som ei kunde reensiles, uden at svække det i sine Dimensioner.

Smedevogn; die Feldschmiede; forge de campagne; et Kjøretøi med et Smedieværksted, som føres med i Felten, saavel for at reparere og fornye enkelte Beslag paa Vognene og Lavetterne, som ogsaa for at vedligeholde Hestebeslaget. En saadan Vogn bestaaer af en Bagvogn med Smedeesse eller Heerd, en Blæsebælg, en Amboltmed Blok, en Kulkasse, en Værktøikasse, samt af en almindelig Forstilling, der bepakkes med Værktøi og andre mindre Sager. Hos os er Smedevognen af samme Construction som Requisitvognen. Essen er anbragt paa Enden af Fadingernes forlængede Underbomme, og Bælgen ligger indeni Fadingen.

Smedeessen bestaaer af en Essefjerm eller Esserygplade, die Feuerwand oder das Wandblech, contre-coeur, med to Stivere; en Esse, der Heerd, foyer, bestaaende af Essebunden, das Heerdblech oder die Heerdplatte, fond de l'âtre, med Essebundfinne; en Esseramme, der Blechkasten, garde-frasier, med 4 Bøiler o. s. v., en Formplade, die Feuer- oder Formplatte, plaque de tuyère, af Støbejern, en Form, die Forme, la tuyère, med to Stivere o. s. v.; fremdeles en Bælgstilling, der Kasten, la sellette du soufflet, med Vippestang, die Wippe oder Blasebalgstange, branloire, med Kjæde og Haandgreb, en Bælgetrækstang, der Schwengel oder Hebel, levier de la b., o. s. v.

Bælgen, der Blasebalg, le soufflet, bestaaer af 3 Borde: et Overbord, der Oberboden, planche de dessus ou fond supérieur; et Mellembord, der Zwischenboden, fond du milieu, og et Underbord, Unterboden, fond inférieur; de to sidste hver med een eller to Ventiler, die Windklappe, soupape, et Bælgehoved, der Kopf, mufle, og 2 Sproiler, 2 châssis.

Smedevognen tilligemed Værktøi, Kul og andet Tilbehør veier 3600 Pd.

Smeltet Tøi; smälttyg eller smälttygsats; geschmolzen oder geschmelzter Zeug; roche à feu; en Sats, der hos os bestemtere betegnes med **koldsmeltet Tøi**; dens Bestanddele: Salpeter, Svovl, Meelkrudt og Antimon, blandes kolde sammen, fugtes med Gummivand og dannes til en Deig, der formes i smaa cubiske Stykker, som, saasnart de ere tørre, blive steenhaarde. Det tydske og franske smeltede Tøi (hvis Composition afviger fra vor) blandes med ordinaire Brandsatser, for at forøge Ilden; vor derimod anvendes som Stjerner i Raketter og romanske Lys. Tydskerne kalde **warmgeschmolzen** Zeug Satsen til Brandkugler (Brandsats), som behandles i varm Tilstand.

Smerting; Smarting; toile pour fourrure; gammelt, tjæret Seil-

dug, som bruges til at klæde Tougværk med, for at bevare det mod Skamfiling og Fugtighed.

Smigchablon, Krummingsschablon; die Neigungs- oder Winkelschablone; la pente, instrument vérificateur; kaldes i Vaabenfabriker o. s. v. de Instrumenter, som bruges til at undersøge Boininger; f. Ex. paa Geværskæftet.

Smig- eller **Smigestok**; die Schmiege; la faux-équerre, la sauterelle du mineur; et Redskab, hvormed Haandværkeren og Minøren afsætter skjæve Vinkler.

Smuldren (Metallets) ved Skytset; en Feil, foraarsaget ved Skydning, som især opstaaer ved kantede Dele, og bestaaer i at smaa Partikler af Metallet brydes ud paa visse Steder, saasom i Kanten af Morteer-Kammeret, af Fænghullets indre Aabning og ved Mundingen. Denne Feil betegnes bedre ved det tydske Ord **Ausbröckeln** og de Franskes égrénemens.

Smøreskive; lunzring; die vordere Stoßscheibe oder Röhrscheibe; la rondelle de bout d'essieu; en Jernskive, som sidder foran paa Axlen ved Hjulet, hvorimod dette støder; den forhindrer tillige Smørelsen i at sive ud af Fornavet. Har en saadan Skive en Krog til deri at hage Trækselen eller Avanceer-Strikken, faaer den Navn af **Trækskive**, smörjkapps krok; Hakenscheibe; flotte à crochet.

Snabel; see Haubits.

Snappe; see Mantel eller den ydre Form til Kanonstøbningen.

Sneide (Skær); snide; die Bohrschneide; le couteau de foret, le dent d'échope; Staalbladet, som sættes i et Boerhoved, eller Filen i Cylinderkolben, til at udbore Sjælen eller at indskære Riffelgangene i et Geværløb.

Sneller; see Snellerlaas. = (den franske), der Rückstecher, la double détente; en Sneller, som stikkes, ved alene at trykke Aftrækkeren frem efter.

Snellerlaas; das deutsche Stechschloß; la platine (allemande) à double détente; dens charakteristiske Dele, foruden **Springfilen**, ere:

Snellerpladen, lådan, das Schnellergehäuse oder die Stechschloßplatte, la pièce à double détente avec deux bords latéraux;

Naaleſnelleren, aftryckaren, die Nadel, der Tupfer oder die Tupfnadel, la détente acculaire, som berøres, naar den spændte Hane skal aftrykkes, for at give Ild;

Snelleren, ställaren eller slagstycket, der Schneller oder Stecher mit dem Schlagstücke, das Nachschloß oder das Griffstüßel, le cliquet ou déclin, en kunstig indrettet Aftrækker, hvis Forende eller Slagstykke slaaer imod Laasens Slagfjæder og bevirker Skuddets Affyring, naar den sættes i Bevægelse af Snellerfjædren ved Naaleſnellerens Berørelse.

Snellerfjædren, ställfjädern, die Stecher- oder Schlagſtückfeder, le ressort du cliquet;

Snellerſkruen, ställskrufven, die Stellſchraube, la vis d'arrêt ou vis à placer le cliquet, pour lui donner sa juste position.

Snepper; der Aderlaß-Schnäpper; la flamme à ressort; et Inſtrument med Fjæder til at aarelade Heſte (og Menneſker) med.

Snevring; der Engweg, die Engniß; le défilé; et ſnevert Gjennemgangsſted; i Krigsſproget bruges fortrinsviis Defilé, for at betegne ethvert Gjennemgangsſted, ſom tvinger en i Linie marcherende Troppeafdeling til at bryde af, for at kunne paſſere ſamme. Snevringens eller Defileets Indgang, l'entrée; dens Udgang, der Ausgang, le débouché d'un défilé.

Snigpatrouille; smygpatrull; die Schleichpatrulle, oder Späh-patrulle; la découverte, la patrouille d'expédition ou secrète. P., ſom ſkal ſnige ſig frem til Punkter i Nærheden af Fienden, for ubemærket at forſkaffe ſig de forlangte Oplysninger.

I en beleiret Fæſtning kaldes en ſaadan Patrouille paa Franſk: p. rampante.

Snip eller **Snup**; snäpp; die Schnippe; la lisse au bout du nez du cheval; et Aftegn paa Heſtens Næſe.

Snitbænk; die Schneidebank; le chevalet à tailler; Bænk, hvorpaa Træ tilſkæres med en Snidſer (et **Snitjern**), der Schnitzer, la plane, le couteau à main; serpette du sellier.

Snitkniv; das Abſchärfmeſſer; le couteau de fourreautier; et Værktøi for Skedemageren.

Snive; rots; der Rotz; la morve; et graaguult, grønladent, uſammenhængende, klæbrigt Flod, i Almindelighed ikkun af det ene Næſeboer, paa Heſten. Sniveſaarene paa Næſens Sliimhinde ere ſædvanlig ſmaa, udhulede, urene, have en ujevn, takket Rand, og overtrækkes ſjelden med en Skorpe. Ved den ſnivede Heſt findes tillige en haard, faſtliggende Kjertelhævelſe i Kjævekulen paa ſamme Side, ſom Næſen flyder. En ſaadan Heſt ſkal ifølge kongelig Anordning ſtrax dræbes.

Snorſlag; ſee afkride.

Snøre ſkarpe Skud; die Kartuſche aufbinden; monter (montage); fæſte den paa Speilet ſiddende Kugle til den fyldte Karduuspoſe.

Snørrem; der Schnürriemen; lacet; R. til Grundſædets Befæſtelſe paa Sadelbommen; ſee Sadelbom.

Solblænder; solsigtens jernskifva; der Blender; en paa den indre Side ſværtet Blikplade, ſom ſættes paa Riflen over Viſeret eller ogſaa Kornet, for bedre at kunne ſigte i Solſkin.

Solkuller; der Sonnenkoller oder Sonnenſchuß; le vertigo produit par des coups de soleil; kaldes den Kuller, ſom yttrer ſig kun, naar Heſten en Tid har været udſat for Solſkin.

Sommerpleie; Heſtens Behandling paa Marken.

Souterrain; bruges ofte i Fleng med **Caſematte**; det første betegner

fornemmeligen en bombefri Hvælving under Jorden, i og ved Volden, som tjener til Bolig og Magazin.

Soutien; understöds-truppen; der S. oder Soutienposten, der Unterstützungstrupp; l. s. ou poste d'appui; den Sikkringsdeel (det Mandskab), som følger efter en større Troppeafdeling, for at understøtte den, sikkre dens Flanker og dække dens Tilbagetog. Soutienen er ikke bunden til noget bestemt Sted, hvorved den fornemmelig adskiller sig fra **Replien**. I den spredte Fægtning forstaaes ved S. smaa, sluttede Trops, som befinde sig i passende Afstand, og i Forhold til Blænkerkjædens Udstrækning bag samme. De tjene Blænkerkjæden til Forstærkning eller til Afløsning, samt til Samlingsplads.

Spaanboer; der Kolben zur Caliberbohrung, der Nachbohrer, Läuterbohrer, Weißbohrer oder Polirbohrer; la mèche ou mouche; et Boer, hvis ene Kant belægges med en Træspaan, der Polirspahn, ételle, og tjener til at give Geværløbet det rigtige Caliber. Spaanen er flad paa den Side, som slutter mod Boret; dens udvendige Side er halvkugleformig; derved kommer Boret kun til at skære med to Kanter, og Spaanen, som er fugtet med Olie, bevirker saaledes ved Omdreining Geværløbets finere Boring (**Spaanboring**). Spaanborets Kant kaldes paa Tydsk die Kerbung, paa Fransk carne. = der 1ste, Anstech-, Massiv- oder Vorbohrer, foret à langue de carpe, kaldes det 1ste Boer til Skytsets Boring; det skærer for hver af Skytsets Omdreininger en Spaan.

Spaanskede; die Spahnscheide; le fût du fourreau de sabre; en Skede, bestaaende af tvende lange Træspaaner, Spähne, alaises, der undertiden tjene til Foder i Metalskeder.

Spansk Rytter; spanischer oder frisischer Reiter; cheval de frise; en firkantet eller ogsaa sexkantet Bjælke af omtrent 10—12 Fods Længde. Igjennem disse Bjælker gaae, fra 6 til 6 Tommer, 6 til 7′ lange tilspidsede Pæle (Fjædre, Schweinsfedern, lances), hvoraf 2 i første Tilfælde og 3 i andet. Den spanske R. tjener som Forhindringsmiddel, især til at spærre Indgange. Efter nogle Autorer skulle de spanske R. være opfundne i Grönningen i Frisland, og have faaet Benævnelsen cheval de frise efter Friserne, der først gjorde Brug af dem (formodentlig imod Spanierne).

Spant; S. oder Paarholz; le couple; et Indtømmer i et Fartøi, der bestaaer af en Bundstok og 2 Oplængere; paa Spanterne befæstes Klædningen. For- og Agter-Spant ere det forreste og agterste Spant i Fartøiet.

Spantefald; der Fall der Spannten, Paarhölzer; kaldes den Vinkel, som Oplængerne danne med Bundstokkene i Spanterne og Knæerne i et Brofartøi.

Spat; der S.; éparvin; Hævelser paa Haseledet; Spatten er enten **haard**, hart, trocken, sec, eller **blød**, feucht oder weich); hiin har sit Sæde i Knoklerne, og denne i de bløde Dele. Af haard Beskaffenhed er **Beenspat**, **Rospat** og **Harespat**. Spat maa

ikke forverles med naturlige Fremstaaenheder paa Knoklerne, hvilket letteſt ſkeer ved ædle Heſte, der have Mellemknuderne udmærkede.

Spege to Batteriepølser; zwei Würſte ſpicken; larder deux saucissons; forene dem, ved at ſtikke de tykke Riis-Ender paa den ene Pølſes ſkraat affkaarne Hoved ind i Mellemrummene af den andens Riis-Ender.

Speider (Udrider); der Kundſchafter; le batteur d'estrade; en Cavalleriſt, ſom udſendes, for at indhente Efterretninger om Fienden.

Speil, til Kanonkugler, Kardætſkbøſſer og Granater; spegel; der Spiegel; le sabot; et cylindriſk afdreiet Stykke Træ, der enten tjener til at forene de mindre Kugler og Kardætſkbøsſerne med Karduſen, eller, hvor denne Forening ikke finder Sted, til at forhindre Kuglen fra at rulle ud, naar Kanonen helder nedad med Mundingen, eller ved Granater, ſom ſkulle ſkydes ud af langt Skyts (undertiden ogſaa naar de ſkulle kaſtes af korte Haubitſer), befæſtes til Projectilet ved Lærredsſtrimler, for at forebygge at Brandrøret kommer til at vende imod Ladningen, hvilket vilde foraarſage Projectilets Sprængen i Løbet. Speilet til Kuglerne har i den øverſte Endeflade en Udhuling, der rummer $\frac{1}{4}$ Deel af Projectilet; ſee Kammerſpeil, Skure og Beſnøringsſtrimmel. = der Spiegel im Holze, die Spiegelfaſer, les mailles du bois, kaldes de blanke Steder i Træet, ſom viſe ſig i Retning af Kløften. = paa en Skive, der Spiegel, le miroir de la cible, det udenom den ſorte Plet værende midterſte, 1 Alen ſtore, Qvadrat paa Skiven, ſom er inddeelt i 9 ſaadanne. Deraf **Speilſkud**, der Spiegelſchuß, det Skud, ſom rammer Speilet. = paa en Styrkeliſte; den rubricerede Deel af ſamme, hvori Afdelingernes Styrke ſtaaer opført. = paa en Munderingskjole, le retroussi, Opſlaget paa den udvendige Side af Skjødet.

Speilplade eller Speil ved Skraaſække; ſee Skraaſæk, Art. Kardætſk.

Speil- eller **Møbſkruen**; notskrufven; die Nothſchraube; le tire-sabot; en Sk. ligeſom en Holzſkrue, hvormed Træſpeile, Propper, Kolber o. ſ. v. udtages af Kanonerne. Den anbringes paa en Stang, og conſerveres ved Feltſkytſet ved en paaſkruet Viſkerkolb, ſaa at den i paakommende Tilfælde kan bruges ſom Viſker.

Spid med Krog; die Hackengabel oder Kugelkrücke; la fourchette à boulets rouges; et Redſkab ved Kuglernes Glødning til at drage dem frem af Ovnen; det kaldes ogſaa **Dragkrog**.

Spids; die Spitze, Tête; tête; den yderſte Blænker af en For-, Bag- eller Sideſpids; ſee Fortrop. Spidſerne paa en Sadelbom, die Orte am Sattelbaum; les pointes de l'arçon en bois; ſee Sadelbom.

Spidsrod; spo; die Spießruthe; la baguette ou verge; deraf at løbe S., gatulopp, durch die S. laufen, passer par les verges. Denne Straf, ſom indførtes af Guſtav Adolph, og

efterhaanden i de fleste europæiske Armeer, afskaffedes den 17de October 1836 i den danske Armee.

Spiiltoug; der Pferdestand; la place où l'on met séparement les chevaux à l'écurie; Rummet i Stalden, der er bestemt til Opholdssted for en Hest. = (et afklædt) eller med Brædevæg, eingemachter P. oder mit Standwand, Bohlenwand, p. faite avec des cloisons; dets Kappe eller Hovedstykke, dessen Kappholz, son chapeau. = med Bomme, mit beweglichen Standbäumen oder Latirbäumen, à barres; dets Piller, dessen Standbäume, ses poteaux.

Ved Spiiltouget bemærkes desuden: **Gulvet** eller Bunden, der Standboden oder die Brücke, le sol de la place; **Spiiltougsrenden** (Grøvningen), den Fordybning, som begrændser Spiiltouget bagtil. **Strøkrybben**, som, naar den haves, enten anbringes foran eller bagved Hesten, i hvilket sidste Tilfælde den er under Gulvet; fremdeles **Krybben**, die Krippe, la mangeoire, og **Hækken**, die Raufe, le ratelier au-dessus de la mangeoire (bekjendte Ting).

Spil; see Vinde.

Spilkugle; passkula, k., som gifva spelrum; die Caliberkugel oder Laufkugel; la balle de calibre; en K., som er lidt mindre end Paskuglen, saa at man blot ved et jevnt Tryk med Ladestokken bequemt kan føre den ned i Løbet. (Bruges til Riflen, hvor Omstændighederne ei tillade den langsomme Ladning med Paskugle.)

Spilkuglepatron; Patron med Spilkugle; den er, ligesom alt Slags skarpe Patroner til Riflen, hos os afskaffet.

Spille; spielen; jouer; siges om Minernes Virken.

Spillerum; der Spielraum, fordum die Luft, der Wind, der Luftraum, Windraum oder das Windspiel, le vent, autrefois évent, voye; Forskjellen imellem Kuglediametren og Boringsdiametren (Calibret).

Spinde Høruller; Heu spinnen; tordre du foin; binde et Baand af omtrent 3½ Alens Længde og en god Arms Tykkelse af hele Hørationen, paa ½ ℔ nær, snoe dette Baand vel fast og lægge det saaledes 3 à 4 Gange sammen, at det erholder Mantelsækkens Længde. Med et andet Baand af en god Fingers Tykkelse, hvilket spindes af det tilovers værende halve Pund Hø, omvikles derpaa Hørullen saaledes, at der bliver et Mellemrum af omtrent 2 til 3 Tommer imellem hvert Omslag. Tilsidst gjøres Enderne vel faste.

Spledse; spließen oder splissen; épisser; at forene to Touge til hinanden (uden Knude eller Stik) ved at indflette Tougendernes opslagne Kordeler eller Dugter i hverandre, hvorved imidlertid Dugternes (eller Kordelernes) Antal maa være eens paa begge Touge. Der haves 3 Slags Spledsninger:

Kort-Spledsning, som bliver noget tykkere end Tougene, der spledses sammen.

Lang-Spledsning, som faaer samme Førlighed som Tougene, der spledses sammen og

Die-Spledsning, hvor Enderne af et Toug saaledes spledses ind i Touget, at der fremstaaer et Die.

Hallandsfar, er en Indlægning og Indspledsning af et Stykke af en Kordeel eller Dugt i et Toug, istedet for en sprunget eller beskadiget Kordeel eller Dugt, hvorved Touget igjen bliver brugbart.

Spledshorn; das Splisshorn oder der Löser; épissoir; en forneden tilspidset og noget bøiet Jernpind, der bruges ved Spledsningen af svært Tougværk til at aabne eller stikke Huller imellem Tougets Dugter eller Kordeler.

Splint, Spint, Gede eller Hvidved (Vievied); der Splint; l'aubier ou l'aubour; kaldes ved Træet den ydre, yngre og blødere Deel af Vedet, som er imellem Barken og Kjærnen. = (dobbelt eller umoden), doppelter oder unreifer, oder Splint-Tod, double aubier ou aubour, kaldes Ringe eller Rande, som bestaae i eet eller flere Lag af Aarverter i Træet, der ikke ere komne til fuld Modenhed, og saaledes ikke have faaet samme Fasthed og Farve som det øvrige fuldmodne og sunde Ved.

Splitkradser; der gespaltene Kolben oder Rohrkolben; le grattoir ou la remasse; et Værktøi til at rense Løbets Sjæl efter Hærdningen; eller naar den er indvendig angrebet af Rust o. s. v.

Splitter (Bøssen); kulans fladdring eller flaksning; die Kugel flattert, oder die Büchse hält nicht Strich; siges om Bøssen eller Riflen, naar Kuglerne (som udskydes af en god Skytte) snart træffe over, snart under, eller ogsaa til en af Siderne af Maalet.

Spor; das Geleise oder Gleis, die Wagenspur; la voie des voitures; Afstanden forneden imellem Hjulene paa et Voitüre. I Almindelighed er Sporet $4\frac{1}{2}$ til 5 Fod. Det regnes enten fra Fælgernes udvendige Side (som hos os) eller fra Midte til Midte af samme paa de tvende Hjul, der ere paa een og samme Axel. Efter den forholdsviis større eller mindre Afstand imellem Hjulene kaldes et Voitüre **bred-** eller **smalsporet**.

Spore; der Sporn; le recouvrement; see Artikel Sappe; den dobbelte Sappe med Traverser. = (i Norge Muldspore) der S., ergot, Hornmassen bag paa Kodeledet af Hesten.

Sporeknegt; der Spornträger; le porte-éperon; paa Stovlehælen, Knasten, hvorpaa Sporen hviler.

Sporestædig; spornstätig; ramingue; siges om en Hest, som ei vil lystre Sporerne.

Sporhest; das Spurpferd; cheval de faute; den 3die Karrehest eller den 2den foran Bomhesten, naar der gaaer flere foran denne i Spændet.

Springkile; kägla eller lekare; das Spiel, der Abweiser, Kegel, Schleider, Schleuderer, Sperrkegel oder Springkegel; la languette de la noix; a detant, flyr or scape; en Indretning ved Nodden

paa Geværlaase, især med **Sneller**, til at bevirke et øieblikkeligt Aftræk, idet Kilen forhindrer, at Stangsnabelspidsen, ved at aftrykke Hanen, ikke gnider imod eller griber ind i Mellemroen.

Springorm; der Wurm; le farcin; en Hesteſygdom, ſom yttrer ſig med udbredte, eller ſnordannede Hævelſer, paa hvilke der danne ſig ſmaa, fleſkartede, vædſkende Saar; de kunne indtage hvilketſomhelſt Sted af Legemet, men indfinde ſig dog især paa Hovedet, Halſen og Benene. En Hest med denne Sygdom bør, efter kongelig Anordning, straxt dræbes.

Springrem; der Sprungriemen; la martingale; Rem, der forhindrer Hesten i at ſteile. = ved Fortøiet; der Halbſprungriemen, la fausse-martingale; ſee Lædertøi til en Sadel.

Sprængkrudt; ſee Krudt.

Sprængladning; die Sprengladung; la charge des boulets creux; Ladningen, ſom, indſluttet i et huult Projectil, ſprænger dette, naar den tændes af Brandrøret. Efter Beſtemmelſen, om Projectilet ſkal ſprænges, for at virke i Felten, eller ſom Mine, erholder Huulprojectilet en mindre eller større Ladning. Saaledes er den i 1ſte Tilfælde for en 200 ℔s Bombe 6 ℔, i 2det Tilfælde 16 ℔, og for en 20 ℔s Granat $1\frac{1}{2}$ ℔ eller $1\frac{3}{4}$ ℔.

Sprængtønde, eller Kasse; die Sprengtonne oder der Sprengkaſten; le baril foudroyant; en med Krudt fyldt og med Geværlaase forſynet Tønde eller Kasse, til at ødelægge Broer.

Sprøile; der Deckelzwickel, **Sprügel** eller die **Zwickelbacke**; pignon; Navn paa de Træbøiler, ſom, i Forening med 2de Jernbøiler og 2de Bomme, danne Skelettet til Dækkelet paa de lukkede Reqviſitvogne. De overtrækkes med Seildug, ſom ſparkles og males.

Spunds; bit; das Einlegeſtück oder der Spund; la pièce de rapport; et Stykke Metal eller Jern, ſom ſkrues ind eller indſleiſes i et Skyts, for at ſkjule Stødefeil, eller et Stykke Træ, ſom indſættes eller indlades paa Træværk, hvor en Knaſt eller desl. udhugges.

Spyd; der Spieß; l'épieu; et gammelt forældet Vaaben.

Spænd (Hanens); die Spannung des Hahnes; postage du chien; dens Stilling imod (zur) Batteriet.

Halvt S., die erſte oder halbe S., le demi p.; kaldes Afſtanden imellem den lukkede Panddækkel og den i Mellemroen satte (spændte) Hane;

Heelt S., die zweite oder ganze S., p. antier; den lukkede Panddækkels Afſtand fra den i Bagroen ſpændte Hane.

Spænde Hanen; den Hahn ſpannen; armer le chien de la p.; bevæge den fra For- eller Mellemroen tilbage til Bagroen, hvorved Slagfjæderen ſpændes. = Geværlaaſens Fjædre, die Federn ſpannen, bander les ressorts de p.; give dem deres Spænding.

Spændehage; der Armbruſtſpanner; le cranequin; en Jernhage, hvormed Armbryſten ſpændes.

Spændekappe (Ruſtlæder) paa et Spændeſtykke; das Schnallenfutter am Riemenzeuge; enchapure; et Stykke Læder, ſom lægges om Spændet, forinden det indſyes i det egentlige Spændeſtykke.

Spændeſtykke; das Schnallenſtück oder der Schnallenſtößel; le boucleteau ou la pièce à boucle; en Rem med Spænde.

Spændklov; die hölzerne Feilkluppe; étau à bois; en Klup, beſtaaende af to Kjæfter af Træ, ſom ſpændes i en Skrueſtikke, for at conſervere Gjenſtanden, der ſkal bearbeides. Det ſamme Redſkab har **Spændblikket**, das Spannblech.

Spændlægte (Bindelægte); die Spannlatte; l'anguille ou la platte au pont de radeaux; en L., hvormed Bjælkerne eller Træſtammene i en Flaade forbindes. I det nye franſke Pontonneer-Reglement kaldes de traverses, og i vort Tværtræer.

Spændtoug, eller Krydstoug; das Spanntau, Quertau; la traversière ou croisière; et 4 til 7 Favne langt, trosſeſlaget, hvidt eller lapſalvet 2 à 3″ Toug, der bruges i Brovæſenet til at forene de flydende Underlag indbyrdes.

Spærholt; ſee Bagſmæk.

Spærhorn, Spærhage, eller Hornambolt; der Hornambos; la bigorne; en lille Ambolt, hvis ene Bane ender ſig i een eller to Spidſer; den bruges til at ſveitſe og hamre Ringe o. desl.

Spærline; en Line, hvormed Stalbgaden i en Leir lukkes.

Staae imellem to Ild; zwiſchen zwei Feuer ſtehen; se trouver entre deux feux; at angribes fra to modſatte Sider; (om Tropper).

Staae over eller under ſig (om Geværet); ſtehet über oder unter ſich; betyder, at Løbet har en liden Bøining op- eller nedad.

Staalſide paa Panddæklen; sjelfva stålet; die Stahl- oder Anſchlagſeite; la face de la batterie; den Side af Panddæklen, hvormod Stenen ſlaaer, for at give Ild.

Stab; der S.; état-major; stato-colonello. Det var, og er tildeels endnu Skik, at de høieſte Befalingsmænd eller Generaler modtoge en Stav (Stab) af Regenten ſom Tegn paa deres Værdighed; den kaldes **Commandoſtav**, bâton de commandement. Senere udvidede dette Begreb ſig til Generalens nærmeſte militaire og adminiſtrative Omgivelſe, ſom ſkal gaae ham til Haande ved Tjenſtforretningerne, og ſom i Forening danner **Generalſtaben**, état major-général, af en Armee, Armeecorps eller Diviſion; ſee Art. **Generalſtab**.

I Analogie hermed danne de Militair-Individuer, ſom ved et Regiment eller Corps gjøre Tjeneſte, uden at ſtaae i Række og Geled, Regimentets eller Corpſets Stab; den deler ſig i Udlandet i 2 Claſſer: **Overſtaben**, der Oberſtab oder große Stab, le grand état-major, beſtaaende af Individuer, ſom høre til Officeersclaſſen, og **Underſtaben**, ringare staben, der Unterſtab oder kleine Stab, le petit état-major, de Individuer, ſom ere af

Underclasserne; saasom: Regiments- og Bataillons-Tambouren, Justitssergeanten, Cursmeden.

I Danmark haves endnu en 3die Classe, nemlig **Mellemstaben**, som indbefatter alle militaire Officianter, saasom: Regimentsqvarteermesteren, Chirurgerne, Auditøren.

Stabelbuk; der Brettstapel; le pile de madriers; (Brov.) kaldes en Stabel Dækplanker, eller stigt, som sammenholdes ved 6 nedrammede Pæle, af hvilke to og to staae ligeoverfor hinanden og forenes foroven ved en Surring, der strammes ved en Surrepind. Den tjener undertiden som Underlag til faste Broer, idet Strækbjælkerne hvile paa den øverste Dækplanke.

Stagefærge; see Færge.

Stakit; das Gitter; la grille; en Indretning til at spærre en Vand-Communication ved fortificatoriske Anlæg; det bevæges opad, for at aabne Passagen.

Staldgade i en Leir; die Stallgasse; den Gade, hvor Hestene campere; den dannes af to Rækker Campeerpæle, som slaaes i lige Linier, to Skridt fra Teltene og 3 à 4′ fra hverandre, med Ringene udad, hvori Hestene bindes, saaledes at Hovederne komme mod Indgangen af deres respective Rytteres eller Kudskes Telte.

Staldgrime; die Putz- oder Stallhalfter; le licol d'écurie; en Grime, som lægges om Hestens Hoved, for at binde den fast i Stalden. Den bestaaer af: en Kjæverem, et Stjernebaand, to Kjæveslykker, et Næsebaand med Ring (bagved) og to Hampetøiler, som ere fastgjorte i Ringen; see **Kandar**.

Staldstædig; stallstätig; qui ne veut pas sortir de l'écurie; siges om Heste, som ei ville forlade Stalden.

Stambog; das Stammbuch; registres-matricules du corps; Fortegnelse over samtlige ved et Compagnie staaende Individuer; deres Fødselsaar, Tjenesteaar, samt vigtigste Bemærkninger angaaende deres Livsoptrin. Over Hestene ved Artilleriet og Cavalleriet føres ogsaa lignende Stambøger, hvori endvidere deres Lød og Aftegn, Feil o. s. v. anføres.

Standart; see Fane.

Standbolt; stehender Bolzen; cheville; kaldes de opretstaaende Bolte paa Lavetterne, som fastholde Pandejernet, Panddækkerne og Axelbøilerne; den forreste kaldes ved de tydske Artillerier der Pfannenstückbolzen oder Stoßbolzen, paa Fransk la cheville à clavette ou à goupille, og er en Splitbolt.

Standqvarteer; das Standquartier; quartier; enten et Q., som ikkun er tildeelt et eller nogle Regimenter for en bestemt Tid, eller ogsaa i Almindelighed synonym med Cantonneringsqvarteer.

Standret; das Standgericht, Standrecht; le conseil de guerre prévôtal ou la commission militaire; en Krigsret, som holdes efter en kort forudgaaet Rettergang, og hvis Dom executeres inden 24 Timers Forløb efter Domfældelsen.

Stang paa Geværlaasen; die Stange oder das Stangel; la gâchette;

den Deel, som, ved Stangfjædrens Tryk paa samme, holder Hanen i Mellem- og Bagroen; see Nødden. Den inddeles i:

Snablen, den korte Arm, der Kopf, der kurze oder vordere Arm, la petite branche, le devant; med **Spidsen**, der Schnabel oder die Krabbe, le bec, som griber ind i Roerne; og i

Armen, der lange oder hintere Arm, der Baum oder der Balken, i Hessen der Stangenschnabel; la grande branche; den bageste Forlængelse med **Vinkelarmen**, der Schwanz, oder der Zapfen, la queue; mod hvilken Pinden trykkes ved Geværets Affyring.

Stang; die Stange, Scheere, der Anzug, Balken, Baum oder das Seitenstück; la branche du mors; en Deel af Kandaren; see denne Artikel, og Vallakstang.

Stangfjæder; die Stangenfeder; le ressort de gâchette; en F., som holder Stangen i de forskjellige Stillinger, den gjennemgaaer ved Geværlaasen; den bestaaer af:

den **korte Arm** eller Deel, rörliga a., der kurze, untere oder kleine Arm oder das Schnellstück, la petite branche, som trykker paa Stangen; med **Rumpen** eller Bugten, der Bug, die Biegung, le cul; og

den **lange Arm** eller Deel, fasta a., der lange, obere oder große Arm oder Fuß, la grande branche, som er skruet fast til Laaseblikket; med **Øret**, die Oehre, Oese oder das Schraubenloch, l'oeil ou le trou, til Skruen, og en **langagtig Stift**, der Stift, Zapfen, Lappen, oder das Zäpfchen, le pivot ou tenon, som sidder i den langagtige Fordybning af Laaseblikkets Spids, og holder den lange Arm i dens Leie.

Stangheste; das Stangenpferd; le cheval de timon, ou timonnier; Hesten, som gaaer ved Vognstangen.

Stangkudsk; der Stangenreiter; le canonnier-conducteur qui conduit les chevaux de timon; Kudsken, som rider paa **Stang-Sadelhesten**, das Stangen-Sattelpferd, le porteur de derrière.

Stangmaal, til Hestens Høidemaaling; der Pferdemesser; hippomètre; et ubøieligt Maal, som under rette Vinkler staaer i Forbindelse med tvende Træstykker, af hvilke det ene kan skydes op og ned.

Stangseletøi; see Platseletøi.

Stavseletøi; bogtråds-selar; et Seletøi, som hverken findes i det tydske eller franske Artillerie, og bruges saavel til Stang- som til Gaffelbomskjøretøier med gjennemgaaende Skagler. Dette Seletøi blev under 4de September 1834 approberet for vor Armee og bestaaer for hver Hest af:

a) et Par **Stavtræer**, bogträd, hvis øverste krumme Ender kaldes **Hornene**; i hver Ende befindes et Hul (det øverste og nederste **Stavtræeshul**), samt et Jernbeslag (**Stavtræeshulblik**). Paa den indvendige Side af Stavtræet mærkes **Stavpuden**, stoppningen, paa den udvendige Side **Opholds-**

ringlæderet med Opholdsringen, og **Sideblads-Skure-læderet**. Det væsentligste Remmetøi til et Par Stavtræer er: den **øverste** og **nederste Stavtrærem** (hvormed Træerne forenes og tilpasses efter enhver Hest), **Stavkammerpuden**, mankdyna, til at sikkre Hestens Manke for Brud, 2 Sideblade med Underlag; i dem sidde **Trækspænderne**.

b) 2 Vagtøier; c) 2 Omgange (til Stang- eller Bomhesten); d) 4 Skagler.

Skal dette Seletøi bruges ved Gaffelbomskjøretøier, forsynes det desuden med 4 **Forenings-skagler** med **Strang-** (eller **Skagle-**) **skeder**.

Til Sadelhestens eller den nærmere Hest's Seletøi hører en **Ridepude** og **Kandar**, som er overensstemmende med den for Underofficererne og Trompeterne reglementerede Kandar; til Haandhestens eller den fjernere Hest's Seletøi, en **Pak-** eller **Dragtpude** og Trense med Hovedlag.

Stedfortræder, den Stillede; legd Soldat; der Ersatzmann, Stellvertreter oder Einsteher; le remplaçant; den, som overtager en Andens Værnepligt. Handlingen (**Stedfortrædningen**, die Stellvertretung, le remplacement) kaldes ogsaa paa Tydsk der Einstandsverband.

Ved „momentaner oder provisorischer St., postiche," forstaaes en Suppleant, som, naar han træder ind i Underofficeersclassen, betegnes hos os med **Vice**; f. Ex. en Musketeer, som interimistisk gjør Tjeneste ved Grenadererne, kaldes paa Fransk grenadier postiche, og en Vice-Corporal, corporal p.

Steenboer; der Steinbohrer, Sternbohrer oder Schrämspieß; aiguille ou barre à mine; et B. til at udbore en **Mineerpetarde** i Steen. Den tydske Mineur bruger dertil 2 Borer, hvoraf det 1ste kaldes „der Anfangs- oder Mittelbohrer" og det 2det „der Abbohrer".

Steenfladdermine; die Steinmine; fougasse-pierrier; et nyt Slags Fladderminer, foreslaaet af den franske General Baron de Fleury, som har den Fordeel fremfor den **almindelige** og **Bombe-Fladderminen**, at dens Virkning udstrækker sig paa en længere Distance fra Krudtets (Ovnens) Midtpunkt. Af denne Aarsag kan dette Slags Fladderminer hyppigere anvendes med Fordeel saavel i Feltfortificationen til Gravenes og de indadgaaende Vinklers Forsvar, som i den permanente til Forsvar af Flecherne, Contre-Approchernes Værker, og selv af Brecherne. Steen-Fladderminen bestaaer af en conisk Tragt, hvis Axe helder imod Horizonten. Paa Tragtens Bund sættes en tjæret Trækasse, fyldt med Krudt. Ovenpaa Kassen lægges et Træspeil paa Tragtens Axe i en lodret Stilling, for bedre at udkaste Stenene eller ethvert andet Slags Projectiler, hvormed Tragten udfyldes. Denne Mine kan ogsaa anlægges saaledes, at den kan lades til ubestemt Tid.

Steenfoder; flintlapp; das Stein- oder Bleifutter des Flintensteines; l'enveloppe de plomb de pierre de fusil; Blypladen, som omgiver Flintestenen i Hanemulen.

Steengalle; die Steingalle; la bleime; en sygelig Tilstand i den Deel af Kjødsaalen, som ligger i Vinklen imellem Dragterne og Hjørnestøtterne. Bestaaer den blot i røde Prikker, kaldes den **tør**, trocken, sèche; findes der Materie, **vaad** eller **boldnende**, naß oder eitrig, foulée ou supurée.

Steenkrop; der Steinkropf oder die verdächtige Druse; la gourme maligne; en Slags ondartet **Krop** hos Hesten.

Steenkurv; stenkorg; der Steinkorb; le panier à pierrier; en Kurv, som fyldes med 2 Pund vægtige Steen (Rullestene, **Klapperstenar**, Dragoner), for at kastes ud af Steenmorteren; samme Kurv bruges ogsaa til Vagtler.

Steenlaas; das Steinschloß oder Batterieschloß; la platine à silex; dette Slags Geværlaas blev opfundet 1630. Man paastaaer — siger Bianchini — at denne Laas er en fransk Opfindelse, uden at tage i Betragtning, at det italienske Ord fucile (paa Fransk fusil), hvormed de Franske benævne den med Steenlaas forsynede Musket, betyder Fyrstaalet til et sædvanligt Fyrtøi. Ifald altsaa Steenlaasen var en fransk Opfindelse, saa havde man i Frankrig maattet kalde Geværet briquet, d. e. Fyrstaal, og ei fusil. Bianchini antager, at Steenlaasen er opfunden i Brescia, fordi den kaldes paa Italiensk „Acciarino o Fucile bresciano". Ogsaa Grassi beretter, at Steenlaasens ældste Benævnelse er Fucile dell' archibuso. Laasen bestaaer af:

Laasebliket eller Laasebladet, läsblecket, das Schloßblech, Schloßblatt, le corps de platine, la tablette; hvorpaa alle ovrige Laasedele ere anbragte, og hvilket til dette Diemed er gjennemboret med Huller til: Stangfjæder-, Stang-, Studel-, begge Laase-, Pande-, Slagfjæder-, Pandækkel- og Pandækkelfjæderskruerne. Ved Laasebliket forekommer:

Rundingen eller Forenden, die Ründung, le devant;

Spidsen eller Bagenden, die Spitze, la queue;

Stolperne, klackerne; die Stollen, Stulpen, Stolpen, Warzen, les bouterolles; nemlig: **Bagstolpen** eller St. til den bageste Laasekrue, der hintere St. o. s. v., la bouterolle; **Pandækkelstolpen**, der vordere St. o. s. v., le rempart de la batterie. (Ved dette franske Udtryk forstaaes ogsaa undertiden den **forte Pandearm** og den **forreste Stolpe**, som ikke haves ved de fremmede, nyere G.)

Pandeleiet, urfilning; Pandehullet, eller Pandeudsnittet, das Pfannenlager, der Pfannenausschnitt, l'échancrure ou encastrement de bassinet; til at optage Panden. Udvendig paa Laasebliket sidder:

Hanen, med **Neddeskrue**; **Pandæklen**, med Skrue; **Pandækkelfjædren**, med Skrue; **Panden**, med Skrue. Indvendig paa Laasebliket sidder:

Stangfjædren, med Skrue; **Stangen**; Studelen, med Skrue;

Nødden; Slagfjædren eller Langfjædren, med Skrue; see disse Artikler.

De to store Laaseskruer, die Schloßschrauben, les grandes vis ou les vis de contre-platine, som endydermere benævnes: den forreste og den bageste.

De smaa eller almindelige Laaseskruer, die kleinen oder gemeinen Schloßschrauben, les vis de platine, kaldes de andre (smaa) Skruer i Laasen.

Af Steenlaase haves efterstaaende Arter:

Den indvendige eller engelske, das englische S., la p. angloise ou intérieure, hvis Dele sidde indvendig paa Laasebliksket; dens Hane og Nød, ligesom Panden og Laasebliksket ere af eet Stykke; (ei mere i Brug).

Den udvendige eller spanske, das spanische oder Snapphahn-Schloß; Snapp eller Snapphane; ved hvilken alle Dele, med Undtagelse af Stangen og Stangfjædren, ligge udenpaa Bladet eller Laasebliksket.

Den hannoveranske, das hannöversche Stift- oder Zapfenschloß, p. à pivots; ved hvilken næsten alle Skruer ere erstattede ved faste i Laasebliksket siddende Tappe eller Stifter.

Den identiske, see Vexellaas; see ogsaa: Kjædelaas; Valselaas; Geværlaas.

Steenløbet Krudt; steinlöpet k.; verkuktes Pulver (et fransk Kunstord fattes); Krudt, som, efterat være udsat for Fugtighed, har forvandlet sig til haarde Klumper, formedelst Opløsningen af største Delen af Salpeteret. Begrebet, som forbindes med Ordet verkukt, er ikke eens blandt de tydske Autorer; saaledes forstaaer Meineke ved v. P. hvad vi forstaae ved steenløbet K.; Rouvroy forklarer Ordet med „til Støv henfaldet K.", og Decker: med Krudt, som, formedelst Fugtighed, har mistet sine Salpeterdele, og hvis Korn enten ere henfaldne til Støv eller have dannet sig til haarde Klumper.

Steenmeisel; der Steinmeissel oder das Schlagspitzeisen; le pistolet; et Værktøi, hvormed Mineuren hugger for, for siden at bruge Steenboreren.

Steenmorteer; see Morteer.

Steil Hov; der Stelßfuß oder Stitzelfuß; ankylose du boulet; forekommer i Forbindelse med korte og lige staaende Koder samt høie Dragter.

Stemme, paa Egen; see Hjul.

Stemmedige; der Staudamm; le barrage; et Dige, som anbringes paa tværs af et rindende Vand, for at bevirke Vandets Stigen. Skal der finde Communication Sted igjennem Diget, forsynes det med en Strømaabning, die Strohmöffnung, le pertuis, der ellers er lukket med horizontale Bjælker, Skytter, Schützen, Sluser o. s. v. For at det overflødige Vand kan løbe af, uden at beskadige Digets Krone, anbringes, hvor ingen Communication

finder Sted, en Fordybning i samme, der beklædes med Faskiner, o. s. v., og kaldes **Overløbsrende**, der Ablauf, Abfluß, die Ausfluth, Freifluth, der Flunder oder Ueberfall, le déversoir, le trop-plein ou la lanière.

Stemmerem eller Kantning; der Stemmriemen; en Rem, som syes om Enden af et eller flere Lag Læder.

Stemning; die Stauung eines Wassers; rémons, renflement, haussement; la retenue d'un courant d'eau par des digues ou levées; Handlingen at standse et rindende Vand i sit Løb ved en Dæmning, Dige o. s. v., for at forøge dets Udstrækning i Brede og Dybde.

Stift (den engelske); see Skyder.

Stiftudslaaer; Dørslagstift; utskjut, stiftborr; der Durchschlagstift; le chasse-goupille; Redskab, som bruges ved Geværets Adskillelse til at udslaae **Stifterne**, die Lauf- oder Schaftstifte, les goupilles; som befæste Løbet og Rørkenerne til Ladestokken i Skæftet.

Stigbøile; der Steigbügel oder Steigreif; l'étrier; en Bøile af Jern, (die Schenkel oder Seiten, le corps, les branches) med et Kors i Fodtrinet (die Sohle oder der Tritt, le plat, planchet ou la grille), hvori Ryttérens Fodder hvile. Ved Landsenerernes St. er paa selve Bøilen anbragt en bred Jernring, for deri at sætte Landsen.

Stiglædersdragt; die Steigriemenöse; le porte-étrivière; see Platselets.

Stigremsløben; das Steigriemenlaufen, les couroies, châtiment militaire; en Straf ved Cavalleriet, der træder istedet for Spidsrodstraffen ved Infanteriet; (ei brugelig i Danmark).

Stik; der Stich; (omtales ei i franske Værker om Brovæsenet); en Maade at fastgjøre et Tougværk paa, der er forskjellig fra en Knude deri, at den ikke **sandser** sig, men aabnes let igjen. = (det blinde) la piqûre; siges om et Stik i Hoven, foraarsaget ved urigtigen at indslaae et Hovsøm, hvorved dette ikke kommer ud af Hovringen.

Stikambolt; der Stichamboß; die Matrize; le tas ou tasseau, petite enclume; en lille Ambolt, som, naar man vil bruge den, sættes i en Fod, sædvanlig i Blokken af en almindelig Ambolt og ved Siden af samme.

Stikke, en Bosse; eine Büchse stechen; bander; spænde dens Laas eller Aftrykkeren paa dens **Snellerlaas**. = en Masovn; abstechen, percer; udstøde Tappen, som lukker Udløbshullet. = siges ogsaa om **Formen**, naar den vender ned i Sumpen eller Digelen (Huulningen foran Heerden). = en Hest **for Kjærnen**, das Kernstechen, faire des incisives dans le germe de féve ou cavité; en bedragerisk Operation, hvorved en kunstig Kjærne frembringes hos en halvgammel Hest, for at give den et yngre Udseende.

Stikline; see Line.

Stille sig op à cheval paa en Vei; tage sin Stilling eller sin Leir saaledes, at Veien bliver i Midten, og Fløiene udstrække sig til Høire og Venstre af Veien.

Stille sig op en potence (i en Hage); sich in Potence aufstellen; se ranger en p.; stille sig saaledes op, at Frontlinien danner en indadgaaende Vinkel (dette Udtryk bruges sjelden for en Stilling med **udadgaaende** Vinkel).

Stillemaskine; die Richtmaschine; machine de pointage; den mekaniske Indretning under Bunden af et Skyts, formedelst hvilken Piecen stilles høiere eller lavere i Affütagen, for at rette den paa Maalet.

De almindeligste Arter af Stillemaskiner ere:

Den **franske Stilleskrue** af Gribeauval; rigtskrufven; die Richtschraube, la vis de pointage; med Brædt (**Rigelbrædt**, Richtsohle, semelle), hvorpaa Kanonens Bund hviler, og fast (die unbewegliche Schraubenmutter, écrou fixe) eller bevægelig **Metalmøttrik** (mit beweglicher Schraubenmutter, à écrou tournant), hvori Skruen, der i sidstnævnte Tilfælde gaaer med Hovedet op i en Bøsning paa Rigelbrædtet, bevæges ved Hjælp af et Haandfang.

Den **engelske Stillemaskine**, som anvendes ved Bloklavetterne, bestaaer ligeledes af en Skrue, men som gaaer med Hovedet op i et Charniere paa Druen, og er befæstet til samme med en gjennem Charnieret og Stilleskruehovedet gaaende Bolt. Mottriken, af Metal og forsynet med et Haandfang, kan dreies rundt og derved bevæge Skruen op- eller nedefter. Denne Mottrik gaaer i en Kasse af Jern, som med to Tappe bevæger sig i de to Metalbakker paa Stolen, der med to Bolte er befæstet til Blokken.

Stillekilen, der deutsche Richtkeil, Schußkeil, Schraubenkeil, Schraubenrichtkeil oder die Keilmaschine; le coin de mire à vis; en Kile, der paa et fast Rigelbrædt bevæges frem og tilbage af en horizontalliggende Skrue, og ved hvilken de pludselige Forandringer tilveiebringes ved **Rødbolten** og **Sværdene**; den bruges for Tiden ikkun ved det østerrigske Feltskyts, af andre Nationer derimod endnu ved det ældre Fæstningsskyts.

Den **3pundige Stillemaskine**, med Hævestang, Snekkeskrue, Aftrækker o. s. v. (forældet).

Stillekiler og **Klodse** for Batterieskyts; der Richtkeil mit seinen Unterlagen oder Zwischenkeilen; le coin de mire avec ses cales ou hausses; der bruges et Sæt, bestaaende i Almindelighed af en **Kile**, der Richtkeil oder Oberkeil, c. de mire, en **lille Klods**, der Unterkeil oder Unterstreckkeil, la cale en coin, og en **stor Klods**, hvilke ved Retningen lægges af det rettende Nr. paa Stødriglen, medens 2 Mand med Haandspiger hæve

Bunden iveiret. Denne Retningsmaade anvendes kun i faa Artillerier.

Stille-Redskab; (Saart.) Benævnelse paa **Skamlen** (svarende til Landartilleriets Stødrigel) med **Skammelkilen**, **Stilholtet** (en parallelpipedalsk Klods) og **Stillekilen** eller **Fisken** (en lille Kile med Haandfang).

Stiller; der Einsteller; le conscrit qui se fait remplacer; den Militairpligtige, som stiller en Anden i sit Sted.

Stillestrue; see Stillemaskine.

Stilling; die Stellung; ordre, ligne; bruges i Sammensætninger ofte istedet for **Slagorden** eller en Armees Opstilling, for at levere et Slag; saaledes siges:

den **tynde** St., die dünne St., o. mince, hvori Tropperne ikkun staae 2 eller 3 Geleder høi.

den **dybe** St., die tiefe St., o. profonde, hvori Tropperne staae i mange Geleder, eller flere Colonner bag hinanden.

den **parallele** St., hvori en Armees Front er ligelobende med den fiendtlige.

den **skraae** St., die schräge St., o. oblique, i hvilken den ene Fløi staaer den fiendtlige Front nærmere end den anden.

den **sluttede** St., die geschlossene St., o. contigu.

den **spredte** St., die zerstreute St., o. séparé.

den **skakformige** St., die schachförmige St., o. en echiquier.

den **trappeformige** St., die staffelförmige St., o. en échelon, hvori flere omtrent lige store Afdelinger ere opstillede med lige Mellemrum efter hinanden.

den **fulde** St., die volle St., la ligne pleine, hvori Troppernes Afdelinger staae sluttede ved Siden af hinanden.

den **halv-fulde** St., die halbvolle St., tant plein que vide, hvori Intervallerne ere lige store med Fronten af Divisionerne, Bataillonerne o. s. v.

= à cheval, see Art. Stille sig op o. s. v.

= en potence; see Art. Stille sig op. = remplacement; Handlingen at stille en Anden til Tjeneste i sit Sted; see Linearstilling, Masse-Stilling.

Stinkekugle; Stink- oder Stankkugel; boulet puant; et Fyrværkerilegeme (Kugle), hvis Brandsats er blandet med Ting, der, ved at forbrændes, give en utaalelig Lugt og forpeste Luften; de anvendes i Minekrigen til at fordrive Fienden ud af Gallerierne.

Stivkrampe eller Klemme; die Hirschkrankheit; le mal de cerf; Hestesygdom, hvorved Kjæverne sammenklemmes.

Stjern; der Stern auf der Stirn des Pferdes; l'étoile ou la pelote; en hvid Haarplet paa Hestens Pande.

Stjerneskandse; die Sternschanze; fort ou fortin à étoile; en Skandse med afvexlende udad- og indadgaaende Vinkler.

Stokfarve; et Slags Kit, hvormed Sprækker tilstryges i Træværk,

eller Aabninger i dets Sammenføininger o. ſ. v., hvorigjennem Vand kunde trænge ind.

Stolſvamp; die Stollbeule, der Stollbeutel oder Stollſchwamm; la loupe au coude; en Knude eller Forhærdelſe (Svampknude) paa Heſtens Albue; den kaldes ogſaa **Albueſvamp**.

Stoppegaffel eller **Opholdsgaffel**, paa Bagvognen af Voitürer; der Hund, Knecht oder die Hemmgabel; la servante de flèche; en Stang, forſynet foroven med en Dollegaffel, hvormed den befæſtes til Langvognen, og forneden med en Pig; den tjener til at ſtoppe Vognen ved at kjøre opad Bakker.

Stoppekile eller Hemkile; der Hemmkeil, la cale d'arrêt; den er af haardt Træ, 4 til 6″ bred, 6 til 8″ lang og 4 til 5″ høi, danner et trekantet, ligeſtaaende Prisma, og bruges til at ſtoppe med ved Opruling, og til at lægge for, naar Skyts hviler paa Strøer eller Planker; og til at ſtoppe Rapperternes Frem- eller Tilbageløb.

Stopper, paa Vognſtangen; klak på tistlen; et Jernbeſlag, ſom forhindrer Halskoblerne i at glide tilbage paa Stangen. (Paa de fremmede Artilleriers Vognſtænger kaldes den ſnart „Deichſelſtift", ſnart „Widerhaltshaken", happe à crochet; og ſidder ved nogle foroven, ved andre forneden af Stangen.)

Stoppine eller **Stoppin**: die St. oder der Lubelfaden; étoupille; hos os Bomuldsgarn med Meelkrudt, blødet i Gummivand; i Preuſſen en tynd Fyrrepind, omviklet med Bomuldsgarn, der føles i en blød Maſſe af Meelkrudt og Brændeviin. Stoppinen bruges kun ſjelden til at antænde Skyts; til Ledeild kaldes den paa Tydſk die **Leitzündſchnur**, **Leitſtoppine** oder **flüchtige St.**, paa Franſk mèche de communication; den til Indfyring kaldes **doven St.**, faule St., é. lente; ikkun denne ſidſte tilberedes paa vore Laboratorier.

Stormbrædt; das Sturmbrett; le hersillon; kaldes med ſpidſe Søm beſatte Bræder, der anvendes ſom Hindringsmiddel, enten ved at kaſtes i Graven, eller ved at anbringes paa Brechen.

Storme; ſtürmen; monter à l'assaut, faire assaut; angribe en Fæſtning eller et Værk med Bajonnetten, ved tillige at beſtige Bryſtværnene eller Murene.

Stormfri; ſturmfrei; ſiges om en Fæſtning, ſom tvinger Fienden til en formelig Beleiring.

Stormhul; ſee Breche.

Stormpotte; der Sturmtopf; pot à feu, cruche à feu ou potte de terre à deux anses; en med Krudt og Haandgranater fyldt og med Læder overtrukken Potte, ſom, forſynet med et Brandrør, kaſtes paa den ſtormende Fiende.

Stormpæl; der Kranzpfahl; duc d'albe; (Brov.) en Pæl eller Skraaſtiver, ſom anbringes i Strømmens Retning, for at ſikkre Pælebroer imod Stødet af tunge Gjenſtande, ſom flyde paa Floden.

Den bruges ogſaa til Skibenes Faſtſurring og kaldes i Soſproget duc-d'albe.

Stormtønde; das Sturmfaß; le baril foudroyant; en T., fyldt med Krudt og forſynet med et Tændemiddel; den anvendtes i ældre Tider til at rulle ned ad Volden paa den ſtormende Fiende.

Stormvalſe; die Sturmwalze; le cheval d'artifice ou hérisson foudroyant; en huul Trævalſe, beſat med Jernpikke og fyldt med Brandſats, Mordſlag o. ſ. v., ſom, forſynet paa Enderne med to lave Hjul, fordum brugtes til Brechens Forſvar, ved at lade Valſen rulle ned ad Volden.

Straale, i Heſtehoven; der Strahl in dem Hufe eines Pferdes; la fourchette; den ligger indkilet imellem Hjørneſtøtterne, og inddeles i den øverſte og nederſte Flade, tvende Siderande, Grundfladen og Spidſen. Den nederſte har en Kloft, og den øverſte er udhulet, die Furche, fente, men danner i Midten en kamformig Fremſtaaenhed, der Hahnenkamm, coussin de la f.; = (den ſure), ſaurer Strahl, f. échauffée; i denne afſondres der en ildelugtende Vædſke i Kloften af Straalen. Opſvulmer hele Straalens Hornmaſſe og bliver den løs og ſvampig, kaldes den raaden Saale, fauler Strahl, Strahlfäule oder das Strahlengeſchwür, fic bénin.

Straffe Taaen o. ſ. v., ſiger Hovſmeden, naar han ved Beſlagningen bortſkærer mere af Taaen end ſædvanlig; f. Ex. naar Heſten har lave Dragter, eller Taaen er for lang.

Strangſkede; das Strangleder, die Strangſcheide; le fourreau de trait; ſee Platſeletøi.

Strategie; efter Erkehertug Carl: Krigsvidenſkaben; efter General Clauſewitz: Anvendelſen af Fægtningen; eller Læren om Combinationen af de enkelte Fægtninger, ſom udgjøre Krigen, til Felttogets og Krigens Diemed.

Strategiſke Punkter; militairiſche oder ſtrategiſche Punkte; points militaires ou stratégiques; kaldes de Steder i Terrainet, ſom ere vigtige med Hensyn til offenſive og defenſive Operationer, og derfor enten befæſtes for beſtandigt, eller for den Tid, Krigen varer, og da kaldes faſte Punkter, feſte P., p. fixes.

Strikmaat (Plattydſk), Stregmaal; das Streichmodell, Streichmaß; le trousquin ou équilboquet; et Værktøi til at trække Parallellinier med.

Strop, Gjordeſtrop; die Strippe, Gurtſtrippe, Sattelſtrippe, Schnallſtrippe oder das Strippenende; le contre-sanglon; en Rem, forſynet med Huller i den løſe Ende, for at ſpændes i et Spændeſtykke paa Sadlen eller Seletøiet. = i Trælaaget til Kardætſker, der ei ſnøres til Karduſen, die Tauöſe, anse en corde de la boîte à balles; den er af Hyſſing eller Læder, og tjener til at kunne med Lethed tage Kardætſken ud af Ammunitionsrummet.

Strube, Strubelinie; die Kehle, Kehllinie; la gorge du bastion; den fra Baſtionens ene Courtinepunkt til det andet trukne Linie.

Strubepunkt; der Kehlpunkt; le point de la gorge; det Punkt, hvor de forlængede Courtiner skære hinanden i Midten af Bastionen.

Strygedræg; en liden Dræg med 3, 4 eller 5 Arme uden Fliger, som bruges til at opfiske Ankere, Touge og desl. af Grunden; den behøver ingen Ankerstok.

Stryge sig; sich streichen oder streifen; s'attraper, s'entrecouper, se couper ou s'entretailler; siges om Hesten, naar den saarer sig paa Benet ved at slaae med Hoven imod Kodeledets indvendige Flade; skeer i Almindelighed ved for store Hove.

Strygesko; der Streichschuh; fer à la turque avec deux étampures d'un seul côté; Hestesko imod Strygning.

Strygestang; synonym med Styrestang.

Strygestøvle; der Stiefel für Pferde, die sich streichen; la bottine; et Læder, der spændes om Hestens Kodeled, naar den stryger sig.

Strækbjælke; vas eller underlag; das Straßenholz, der Straßenträger, Brückbalken oder Streckbalken; le longeron des ponts de pilotis, la poutrelle des ponts de bateaux ou de pontons; en i Firkant tilhugget Bjælke, som bærer Brodækket = (falsk), der falsche St. oder der Einleger, fausse-poutrelle, en mindre og svagere St. uden Beslag, som bruges, naar en Bro slaaes med Bom eller med Broled, til at forene disses ydre Baade eller Pontons med de nærmest liggende i Broen.

Strækkeskud; (Søart.) et Skud, hvor Elevationen er imellem $\frac{1}{2}$ og 4°. Benævnelsen svarer til Tydskernes Schuß in vollem Fluge, eller de Franskes tir à plein fouet.

Stræktoug; das Scheertau; la cinquenelle; et 50 til 60 Favne langt, af $5\frac{1}{2}$ til 7″ kabelslaget, tjæret Toug, som har i hver Ende et Øie af $1\frac{3}{4}$ til 2′ indvendig Længde. Det bruges undertiden til at stives tværsover en Flod, for dertil at befæste Underlagene og give Broen mere Styrke; til at forene Underlagene, naar en Bro skal svinges, og (i Fæstninger) til at tjene istedet for de flydende Slagbomme. = das Hebeseil, le trait de manoeuvre; et tjæret Toug, som bruges til i lang Fraskand at sætte svære Byrder i Bevægelse.

Strængel (Halsbetændelse); der Strengel oder die Kehlsucht; en Sygdom, som snart forekommer i Forbindelse med Overke, Feber, fremstukket Hoved, opsvulmet Gulk, vanskelig Synkning, snart yttrer sig uden disse. Naar Dyret drikker, løber Vandet ud af Næsen.

Strø; der Schrotbalken oder Schrotbaum; poutrelle pour les manoeuvres de force; en Bjælke af 10 til 24′ Længde og 5 til 10″ i Firkant til Underlag eller Oprullen af Skyts; til sidstnævnte Brug er den skraat afskaaren for den ene Ende. Af saadanne Bjælker bruges der altid to adgangen til at rulle Kanoner paa.

Strømside; (Brov.) den Side, hvorfra Strømmen kommer, ogsaa ovenfor Broen (en amont) kaldet. Det til denne Side kastede

Anker kaldes **Strømanker**, der Ober- oder Strohmanker, ancre d'amont.

Strømstreg; der Strohmstrich; le fil de l'eau; Linien af Vandets hurtigste Strømning.

Studel eller **Stol** (Dækken); s. eller hjulstolen; die Stubel, der Nußdeckel, das Nußblatt oder der Stuhl; la bride de noix; den holder Nødden altid i en parallel Stilling med Laaseblikket, og inddeles i:

Benet eller Foden, klacken, der Studelfuß, Stollen oder Stolpen, le pied, hvorpaa findes: **Studelstiften**, tappen, der Studelstift, le pivot, og **Hullet** til Studelskruen.

Den bageste krumme Deel af Benet gives Navn af stjert, Studelschnecke, le talon.

Desuden er der i selve Studelen eller Pladen (der undertiden gives Navn af **Studelarm**, la queue), tvende Huller, eet til den lille Nøddetap og eet til Stangskruen.

Stykke Geværlobet; stuka; den Gewehrlauf stauchen; estoquer le canon; stode G., under Svcisningen, med dets ene Ende lodret imod Ambolten, for derved at forebygge Galler og Bræk; det bør ei skee, for at dølge et for stort Caliber.

Stykbrandgranat; see Granat.

Stykgranat; see Granat.

Stykkudsk; Stückknecht; soldat du train; Benævnelse paa den Kudsk, som kjører de med Regimenterne og Corpserne følgende Voitürer.

Stykport (Kanonport); die Stückpforte; portière d'embrasure; en Blending af Træ foran Skydeskaarets indvendige Side; den bestaaer enten af 2 **Lemme**, Schußladen, volets, eller af en **Skyder**, S. zum Einschieben, p. à coulisse, som bevæges i Noten eller Løbegangen af Portens Stolper.

Styrbordside eller **Styrbord**; Steuerbord; tribord; den høire Side af et Brofartoi.

Styreline; das Bei-Ende, der Zaum oder die Bremse; bride; en **Line**, der forekommer a) ved Svingfærger, til at befæste Svingtouget eller Kabeltouget til de Joller, som bære det; b) ved Flaadetrainene, til at fæste Trækketouget til Fordelen af Flaadetrainet, og tjener til at styre Trainet under dets Ophaling.

Styrestang eller Strygestang; springvågsstytsen; see Hammel.

Styrkeprøve eller Forceerprøve (Skytsets); (i Saartilleriet: Malmprøve) die Dauer- oder Sprengungsprobe; l'épreuve à outrance; Skudprøve med Skyts, for at erfare, hvormange Skud det kan udholde, inden det bliver ubrugeligt, eller ogsaa springer.

Styrtet paa Hjulet; see Hjul.

Styrtning (gamle Patroners, Karduses, Granaters o. s. v.); das Ausstürzen der alten P. u. s. w.; la démolition des cartouches, etc.; deres Tomning ved at styrte Krudtet ud.

Stægerne paa en Sadelbom; die Seitenblätter, Trachten, Stege oder Schaufeln; les bandes de la selle; see Sadelbom.

Stænkning, af Panden o. ſ. v.; das Spritzen der Pfanne, einer Form u. ſ. w.; le crachement de l'arme; d'un moule etc.; om Panden, betyder det Fængkrudtets Stænkning fra Panden; om Formen; det flydende Metals St., foraarſaget af Fugtighed.

Stær (den graae); der graue oder weiße Staar; la cataracte ou c. jaune; en Uklarhed i Kryſtallindſen, ſom adſkilles fra Pletter i den gjennemſigtige Hornhinde derved, at disſe have et mere overfladigt Leie. = (den ſorte), der ſchwarze St. oder die Schönblindheit, la goutte-sereine ou seréne; en Ufølſomhed i Øinene for Lyſet.

Støbeflage; champignuon; flad Skal i Overfladen paa Støbegods efter Formen, ſom er brændt faſt til Overfladen af Godſet.

Støbehals; gjuttappen, gjutbiten; der Kugelſchwanz oder Gußhals, Gußzapfen; le jet ou la branche des balles; den Tap paa Blykuglerne, ſom fremkommer af Formens Indgus.

Støberand paa Kugler, Granater o. ſ. v.; gjutsömen eller skägg; der Bart; la bavure; den fremſtaaende Rand paa nyſtøbte Kugler, ſom fremkommer deraf, at Kugleformen aldrig nøie ſlutter. At afpudſe den (ved Blykuglerne med Tangen) kaldes paa Franſk ébarber, og Pudſetangen, die Bartzange, ébarboir.

Støbeſkorpe, Skal eller Hud, Sandſkorpe; gjutskorpa; die Gußrinde; la croute dure à la surface des pièces coulées; Overfladen paa Støbegods, der er haardere end det øvrige Jern, og indeholder Leer eller Sand, ſom fra Formen er faſtbrændt deri.

Støbeſtol eller **Bryſt**; gjutbänk; et Slags Skrueſtik, hvori Kugleformen faſtſkrues under Støbningen; den drives hvergang, den skal bruges, i en Træblok.

Stødbund, paa Kanoner og Haubitſer; die Metallſtärke des Stoßes oder vor dem Stoße; la culasse; Bundens Metalforlighed, ſom regnes fra det bageſte Punkt af Bundfriſerne til det bageſte Punkt af Sjælen eller Kammeret; ſee Brandkugle.

Stødjern ved Geværet; stötbleck; das Stoßbech oder Stoßeiſen; le taquet; en lille Jernplade, indlagt i Enden af Ladeſtokrenden, hvorpaa Ladeſtokken falder og hviler, naar den ſættes ned i Renden; undertiden er Stødjernet forenet med **Aftrækkerblikket**. = paa Træarlen, das St., le heurtequin, et Beſlag, ſom er indladt i Enden af Arelbammen, for at formindſke Navets Friction mod ſamme, og for at forhindre det fra at gnave ſig ind i Arelbammen.

Stødprop; trädpatron; der Ladepfropf; la cartouche de bois; en Prop af Heſtehaar eller en ſaa kaldet **Træpatron**, ſom ſættes i Kammeret af Geværløbet, for at ſkaane Svandsſkruen ved Exercicen.

Stødſel; der Stößel; petit boucleteau; et Spændeſtykke, ogſaa **Rinkelæder** kaldet.

Stødſkive; die Stoßſcheibe; rondelle d'épaulement; en flad Ring ved Jernarlen, ſom ſidder paa Arelarmen tæt op mod Dammen

og tildeels opfylder samme Bestemmelse som **Stødjernet** ved Trœarlen; den tjener tillige til at holde Smørelsen tilbage i **Bøsningen**.

Stødtræ; der Stoßbalken; madrier de champ; en Dœkplanke, der sættes bag Underlagstømmeret, for at Landbroens Strœkbjælker kunne støtte derimod med Enderne. = ved Kanon- og Haubits-Bridskerne; see Bridsk.

Støttebuk eller Hœvebuk; étançon; en 2′ høi Buk med 4 Been, med Baand og Tværtrœer; et Hœveredskab, der bruges i **Manipulationen**.

Støttepunkt; Anlehnungspunkt; le point d'appui; det P., hvortil Tropper skulle stille sig op i en Linie; frembeles de Punkter, som dœkke en Troppeafdelings Flanker, samt de Terraingjenstande, hvortil Floiene af et opmarcheret Corps støttes (til Dœkning).

Støvsigte; das Trommel- oder Trommelstaub-Sieb; tamis à tambour; Haarsigte, som lukkes foroven med en **blind Sigte**, das Trommelsieb, le tambour, crible non percée.

Støvsigtning, Krudtets; damsigtningen; das Ausstauben, die Aussiebung des Pulverstaubes; époussetage; Sigtningen af Krudt, for at skille Støvet derfra.

Support; (Sœart.) Forhøiningen paa Underkanten af Carronader; den anvendes ofte istedet for Tappe, i hvilket Diemed den har et Hul, hvorigjennem der gaaer en Bolt (**Supportbolten**), hvormed Carronaden hviler i Lavetten (Rapperten).

Surre; sorren, anrödeln oder anreiteln; embreler, at binde sammen med Reb.

Surrebjælke; öfverslag; der Rödelbalken; la poutrelle de guindage ou simplement guindage; en firkantet B., som lœgges ovenpaa Dœkplankerne, ligeover de yderst liggende **Strœkbjælker**, og forenes til disse ved Surring. Til hvert Underlag hører to saadanne, som ved de mobile Broer ere af samme Dimensioner som Strœkbjælkerne, ved de faste derimod i Almindelighed tyndere. = (falsk), falscher R., faux-guindage; en 8—10′ lang Bjælke af samme Tykkelse som Surrebjælken. Den bruges, naar en Ponton- eller en Baadebro staaes med **Bom** eller med **Broled**, til at forene de sammenstødende Afdelingers Brodœk, og lœgges da ovenpaa disse Afdelingers Surrebjælker, hvor de fastholdes ved **Surretouge** og **Kilebøiler**.

Surrekrogsliste; die Bindeleiste; tringle pour crochets de pontage; en Liste paa hver Side af Brobaaden, paa hvilken **Surrekrogene** (die Schirr- oder Bindehaken) sidde; hvor disse ikke gaae igjennem en **Oplœnger**, er der en **Surrekrogsklampe**, Kúfstock, taquet pour crochets de pontage; see Art. **Klampe**.

Surreline; die Rödelholzleine, der Spitz- oder Knöbelstrang; commande de billots; en 2 til 3 Favne lang, hvid, 9 eller 12 Garnsline

med et Øie i den ene Ende; den bruges til at surre Strækbjælkerne til Underlagene.

Surrepind; der Rödel, das Rödelholz; le billot de guindage; en $1\frac{1}{2}$″ lang og $\frac{1}{4}$″ tyk Træpind, hvoraf 4 bruges ved hver Ponton og Brobaad til at stive Surretougene.

Surretoug; die Rödelleine; commande de guindage; et 2 til 3 Favne langt, hvidt Toug af 15 eller 18 Garnsline, med et Øie i den ene Ende; det bruges til at fastsurre (befæste) Surrebjælkerne til Strækbjælkerne.

Svalbenſvands; laxstjert; der Schwalbenschwanzzapfen, oder die Zinke; queue d'aronde ou d'hironde; espèce de tenon; en Tap, som har Formen af en Svalehale og anvendes til at befæste en Gjenstand i en anden; see **Indſleife**.

Svale Skytset; das Geschütz abkühlen; rafraîchir une bouche à feu échauffée; afkjøle Skytset, naar det ved Skydningen er bleven for varmt; skeer sædvanlig med en vaad Viſker.

Svalehale; der Schwalbenschwanz, oder Schweif, doppeltes Redan oder die einfache Scheere; la queue d'hironde simple ou double redan; et **Hornværk**, som er smallere i Struben end i Fronten. = (omvendt), umgekehrter, ouvrage à contre-queue d'hironde, kaldes samme Værk, naar det er bredere i Struben end i Fronten. = (dobbelt), dreifaches Redan, triple redan, findes forklaret i den tydske Deel, Artiklen Redan.

Svalerede; das Schwalbennest; trèfle sur l'épaule de l'habit; en Prydelse, bestaaende af Galloner og Fryndser paa Hoboisternes Skuldre (bæres istedet for Epauletter).

Svaleſpand; läsk-ämbar; der Kühleimer; le seau d'eau; en Spand af Læder eller Træ til ovennævnte Øiemed.

Svands; see Væggelavet.

Svandsblik; svansskena; die Sohlschiene des Laffetenschwanzes; la plaque ou bande de frottement sous la crosse de l'affût; Jernbeslaget omkring Enden af Lavetsvandsen.

Svandshammer; der Schwanzhammer; le marteau à bascule, le martinet; Hammeren i et Hammerværk.

Svandskryds; brösthålsjern; die Protzlochschiene; et Beslag paa Svandsriglen af Lavetten; det omgiver Protshullet foroven og forneden af Riglen. Ved de fremmede Lavetter udfores tillige Protshullet med en Bösning, das Protzlochfutter oder die Protzlochbüchse, boîte de l'entretoise de lunette. Det øverste Svandskryds kaldes „die obere P. oder das Ober-Schwanzriegelblech", la lunette, det nederste „die untere P. oder das Unter-Schwanzriegelblech", la contre-lunette.

Svandsrigel; see Væggelavet.

Svandsring; der Schwanzring; anneau d'embrelage ou d'entretoise de lunette; en Jernring paa Svandsriglen af Lavetten, hvorigjennem **Protskjæden** trækkes, og ved Feltlavetten ogsaa Prolongen.

Svandsſkruen; s. eller **bottenskruf**; die Schwanzſchraube; la culasse; den Deel af et Haand-Skydevaaben, ſom lukker Løbet i den bageſte Ende; den beſtaaer af:

Tappen, hufvudet, der Zapfen, das Gewindetheil oder der Schwanzſchraubenkopf, le bouton taraudé; en Skrue paa i det mindſte 6—7 Skruegange, der paſſer til Kammerendens Skruemoder; og af:

Krydſet, korset eller skägget; das Kreuz oder der Keil, le talon échancré, den Deel, der er udenfor ſelve Løbet; dets i Skæftet indladte Deel kaldes **Bladet**, stjerten, der Schwanz, die Naſe, der Vorſtoß oder Schweiftheil, la queue ou le support; ved Hjælp af dette er Løbet befæſtet til Skæftet med Kammerenden, formedelſt **Krydsſkruen**, die Kreuzſchraube, la vis de culasse.

Tappen har ved Fænghullet en Udfiling, **Kjærv**, antänd ningscanalen, die Auskehlung, Einfeilung, Kehle, Kerbe, der Hohlkern oder die Kammer im engeren Sinne, l'encoche ou le cran, ſom tjener til at optage en Deel af Ladningen. = med Hage eller Bascüle, die Hakenſchwanzſchraube, oder Schwanzſchraube mit Scheibe oder Bascüle, culasse à bascule, kaldes en S. med en Skive, ſom, adſkilt fra Svandsſkruens Hage, udgjør et Heelt med dens Blad, idet den er befæſtet til Skæftet ved Hjælp af to Holzſkruer, ſom gaae igjennem Bladet. I et Hul paa denne Skive griber Svandsſkruen ind med ſin Hage.

Sveiſe, svetsa eller välla; ſchweiſſen; souder le fer; forbinde to Stykker Jern eller Staal (eller Kanterne af to ſaadanne Stykker), ved Slag eller Hamring, med hinanden, naar Metallet er bleven ſaaledes ophedet i Ilden, at det har faaet en mosagtig Conſiſtents og ſammenbindende Egenſkab.

Sveishede, eller hvid-glød Hede (Hids); ſee Hede.

Sveishuller; die Schweißlöcher; les pores du fer échauffé; meget fine Aabninger paa Overfladen af gloende Jern.

Sveisrand; vällrand; die Schweißnath; la doublure; kaldes den Feil ved det ſammenſveiſede Geværløb, at Løbpladens Kanter ikke allevegne ere nøiagtigen forenede. Nogle tydſke Forfattere forſtaae ogſaa ved **Schweißnath** ſelve Sveisningen (Foreningsſtedet), ſom i Almindelighed kaldes die Nath- oder Schweißſtelle.

Sveisſand; ſee Feilhede.

Svikning; affilure; Handlingen at udhamre Spidſen af et Hov- ſom til en paſſende Tykkelſe og Brede, ſamt at give det den rigtige Retning mod Stilkens (Klingens) Flader, hvorved Sømmet gjøres ſkikket til at drives ind i Hoven.

Svineøre, dinglende Øre; das Schlappohr; kaldes Heſtens Ører, naar de under Bevægelſen gaae op og ned.

Svingfærge; ſee Færge.

Svingkaſſe; der Körnrahmen; le cadre de cribles pour convertir la poudre en grains; i denne K. ſidde (paa Frederiksværk)

de tvende forskjellige Slags Sigter til Krudtets Korning under hinanden, nemlig: øverst, **Pergamentsigten**, hvori Satsen lægges, og ved Hjælp af **Korningsklodserne** knuses, samt derpaa drives i kornet Tilstand ned til den nederste eller **Haarbundssigten**, som optager det kornede Krudt, men lader Støvet falde ned i Krudt-Sigtekassen.

Svovltænder; das Schwefelmännchen; et Stykke Svovl eller Svovltraad, som sættes paa Musketen (omkring Fængkanalen) af en **Mineerpetarde** og tjener til dens Antændelse.

Svække Patronen; die Patrone abschütten; saigner la cartouche; formindske Krudtladningen, ved at styrte noget Krudt af den paa Jorden; skeer undertiden i Felten, naar man er nødsaget til at udlevere Infanteriepatroner til Cavalleriet.

Svær-Ankerstik; (bruges ei af den franske Pontonneer) et Stik til at feste et svært Ankertoug til Ankerringen. Det bestaaer af et Kast om Ankerringen og et Rundslag om den længste Part af Ankertouget med et Hjerte- og et Ende-Bændsel; see **Ankerstik**.

Sværmangreb; der Schwärm-Angriff; attaque en débandade de la cavalerie; anvendes af Cavalleriet især mod Artillerie. Colonner med halve Eskadroners Brede, Têten opløst (en débandade), imedens at de sluttede Afdelinger, ved vexlende Direction, undvige Skudlinien. Reserven, formeret i en skraa Stilling, angriber Skytsets Bedækning.

Sværmer; der Schwärmer; lardon, serpenteau (naar den er lille); et Fyrværkerielegeme (en lille Slagraket, hvis Sats (Tæring) bestaaer af Meelkrudt, Kul og knuset Kornkrudt), hvormed Raketter forsættes.

Svævende eller **flyvende Laas**; das schwebende oder fliegende Gewehrschloß; uegentlig Benævnelse for en Laas, hvis Nodderunding enten har en Ansats eller Krands, gnidskifva, das Kränzchen, embase (som ved den franske L.), eller en saadan paa begge Sider af Nodden (som ved den baierske), for at formindske Rivningen eller gjøre den skrabefri, hvorved Nodden og Stangen komme til at ligge frie, eller ligesom svævende.

Svøb; das Blechziehband; lien; et Jernbaand, som snoes om en itubrukken Trædeel, saasom en Ege, en Vognstang o. desl., og paanagles paa flere Steder, for interimistisk at holde den sammen, indtil den kan blive erstattet med en ny.

Svømmende Batterie; die schwimmende Batterie; la batterie flottante; et B., som enten er etableret paa store Skibe (saaledes som det var Tilfældet foran Gibraltar) eller liig flydende Broer paa Fartøier, eller paa Pontoner, eller, hvad der er bedst, paa Flaader og omgivet med et Brystværn af Jord, Sandsække eller Træ.

Svømmende Bom; der Schwimmbaum oder schwimmende Baum; estacade flottante; et Rundtræ, forsynet med Jernspidser, som ved en Estakade tjener til Pasfage, eller ogsaa til at aflukke en Pasfage, hvor man ikke vil eller kan anbringe Estakader.

Sygeseddel; die Lazarethanweisung; **billet d'hôpital**; Anviisning til at erholde Sygepleie eller til at modtages paa Hospitalet; den meddeles af Regimentet eller Compagniet.

Sytoug; et smekkert Toug, hvormed Tampen af 2 Touge, som ere forsynede med Mine, sammenbindes.

Sæde paa en Sadel; der Sitz des Sattels; **siége**; ved den tydske Sadel bestaaer det i Almindelighed af Svinelæder og Hestelæder, og bedækker hele Bommen; ved den ungerske Sadel af en bred Rem; see Grundsæde.

Sænke; die Matrize, das Gesenke; **la matrice, machine à étamper**; et Stykke hærdet Staal, der er saaledes udhulet, at et Stykke Jern, som drives ind i det, kan faae en vis bestemt Form, ved at udfylde Sænkens Fordybning. Sænkerne anvendes blandt andet til Geværlaasdelenes Prægning ved de identiske Laase.

Sænkkolb; der Senkkolben; **la fraise ronde**; et Værktøi til at udvide den øverste Deel af Hullerne i Jernbeslag, hvori en Bolt, Skrue eller et Søm skal fornittes. Hovedet af Bolten skal gaae ned saaledes, at det ei staaer frem over Overfladen af Beslaget. Hullet selv kaldes da **forsænket**.

Sæt=af! sætz=ab! **redressez-vos-armes!** Commandoord, hvorved et til Skydning i **Anslag** liggende Gevær bringes i den skudfærdige Stilling (uden at der er skudt); see Færdig!

Sætte Gestaltet i Aske; die Aescherung oder Schwärzung des Metalles; **cendrage**; overstryge G. med Aske eller Kulstøv, udrørt i Melk eller Vand, for at det siden, naar den ydre Form (der Mantel) er færdig, lettere kan udtages. I samme Hensigt sættes Gestaltet ogsaa i **Tælle** (mit warmen Unschlitt überziehen) eller som det ogsaa kaldes: i cire, hvilken Fremgangsmaade endnu anvendes i Danmark og Sverrig, men ei mere i Frankrig og England, og hvortil man rimeligviis i Frankrig betjente sig af Vox.

Sætte Jernet an; vorziehen; smede et Jernbeslag eller desl. tykkere paa et Sted end paa et andet.

Sætte Krudtet i Støv; kaldes Krudtets Opløsning i Kobberkar ved kogende Vand og Omrøring, for senere at udbrage Salpeteret af samme. (Dette skeer ved bedærvet Krudt, og kaldes „das Auslaugen", le lessivage de la poudre, hors de service.)

Sætte Kuglen paa; die Kugel aufsetzen; chasser la balle; drive Kuglen, ved Hjælp af begge Hænder, med Ladestokken ned i Løbet, indtil den kommer nær Krudtet; (forskjelligt fra **ansætte**).

Sætte Satsen; einen Feuerwerkersatz ansetzen; doser la composition; afveie Bestanddelene af Satsen, førend de blandes.

Sætte sig fast; Posto fassen; se poster, prendre poste; besætte et eller andet Terrainpunkt, for der at yde Fienden Modstand.

Sætte Skuddet an; see ansætte.

Sætter; see Ligesætter, Krumsætter.

Sætterkolb; see Kolb.

Sølvsalpeter; Silbersalpeter; til at prøve Salpeter, erholdes ved

at opløse reent Solv (Kapellensilber) i reent Skedevand; ved Opløsningens Afdampning, Crystallisering og fremdeles Opløsning af de tørrede Crystaller i 4 Gange saa meget Vand, som Crystallerne veie.

T.

Taa; see Hov, Hesteskо.

Tabe Alignementet; die Richtungslinie verlieren; perdre l'alignement; forlade (i Marchen) Retningslinien.

Takkelgarn; see Liner (smekkre).

Takle en Ende; betakeln; faire une liûre au bout d'un cordage; belægge **Tampen** af et Toug med Takkelgarn, Seilgarn, Merling eller Hyssing, for at det ikke skal løbe op.

Taktik; Fægtningslæren, eller Læren om Stridskræfternes Brug i Fægtningen. Den indbefatter ei alene Læren om Anførerens Anordninger og Troppernes Forhold førend, i og efter Fægtningen, men ogsaa Individuernes Afrettelse og Dannelse, **Elementartaktik** kaldet. Efter Erkehertug Carl er Taktik synonym med **Krigskunst**; see Strategie.

Taktmaaler; der Taktmesser; le métromètre; Instrument, som viser Marchens Hurtighed.

Tallie eller Gie; die Talje; le palan; den bestaaer af 2 **Blokke**, der indskæres med et Toug, som kaldes **Tallieløber** eller **Gieløber**, blocklina, der Taljelaufer, garan de p. Tallien bruges til at hæve eller trække Byrder, og anvendes undertiden istedet for Binder til at stive Touge med, f. Ex. Strøktouge.

Tambour; der T. oder Trommelschläger; le t.; Trommeslager. = T. oder Pallisaden-Tambour, t. en charpente, et Værk af Pallisader, som opføres, for at lukke Struben af en Skandse, Indgangen til en Bondeby, o. s. v. I Fæstningerne, hvor de regnes til de retireerte Værker, opføres de ofte af Muurværk, og forsynes stundom med Blendering. = eller Samlingsplads i Minegangene, das Kreutz- oder Versammlungsgewölbe; la case, le carrefour ou le tambour; et Slags Kamre, som bygges i Forenings- eller Overskæringspunktet af flere Minegange, for at lette Færdselen, tjene til Gjennemsted for Materialier og Redskaber, til Afløsningsstationer m. m., og i Almindelighed lægges under et Minesystems Hovedbrønd. Deres Rummelighed retter sig efter Antallet af de Minegange, som her støde sammen.

Tamp; freies Seilende; brin libre; en løs Tougende; Enden af et Toug; den øvrige Deel kaldes Langtouget.

Tand; der Sporn; éperon, coin de terre qu'on joint au talus intérieur d'épaulement etc.; en Jordkile, som sættes til Brystværnet af et Fæstningsbatterie, naar Skydeskaarene skulle skraat indskæres, og man ei vil gjøre Indsnit i Brystværnet, for at Skytset kan komme til at staae perpendiculairt paa Skydeskaarets Directrice.

Tap, paa Skytset; der Schildzapfen (i gamle Dage Efrosine); le tourillon; see Kanon. Ved de store Morterer haves foran paa Tappene en kileformig Ansatz (Anguß) af Metal, der „**Schildzapfenflügel**, die **Schildzapfenstrebe** oder **Stütze**", le renfort du t. des mortiers à grandes portées; den gaaer indtil Morterens Mellemstykke, og tjener til at forhindre Tappens Bøining fortil, ved stærke Ladninger. = see Hjul.

Tappeboer; der Felgenbohrer; tarrière à jantes; Boer, hvormed Taphullerne til Fælgerne bores.

Tappebryst; (Soart.) anbragt ved de nyere Kanoner, svarer til Landartilleriets **Tappeskive**.

Tappecenter; die Schildzapfenaxe, der Lager- oder **Axpunkt**; l'axe de tourillon; Midten af Tappens Endeflade og af ethvert med samme parallelt Snit igjennem Tappen paa Skytset. Tappecentret var ved de ældre Kanoner og Haubitser beliggende paa den underste **Sjælelinie** eller imellem samme og **Kjærnelinien**; ved de nyere Constructioner sættes det paa Kjærnelinien. Ved „**Lagerpunkt**" forstaaes egentlig det Punkt (Tappecenter), hvori Tappeaxen berører Skytset.

Tappe-Chablon; schamplun-ring, till t.; die Schildzapfen-Leere; la lunette à tourillons; Chablon til Tappenes Undersøgelse.

Tappedreiemaskine; die Schildzapfen-Schneidemaschine; machine pour tourner les tourillons de pièces de canons; Maskine, i hvilken Tappenes Stobeskorpe afdreies, og selve Tappen gives en concentrisk Form.

Tappeleie; tapphåls-infällningen; das Schildzapfen- oder Zapfen-Lager oder Loch; l'encastrement des tourillons; et rundt Indsnit i Lavetten til Tappenes Leie, i Særdeleshed det, hvori Kanonen ligger under Chargeringen, og derfor kaldes „das **Chargirlager**, e. du tir". For at skaane Stillemaskinen til det sværere Skyts paa Marcher, opfandt den østerrigske Over-Toimester Pappendorf **Marchtappeleiet**, das Marschlager, e. de route, som af Gribeauval senere indførtes ved det franske Feltartillerie; det ligger bag det først omtalte. Ved Blokkavetten til Beleiringsartilleriet har man erstattet samme, ved at give de bageste **Standbolter** høie Hoveder, hvortil Tappene kunne støtte sig, og ved at lade Bunden af Kanonen hvile paa en **Sadel**, coussinet porte-culasse, der **Ruheriegel**. Herved spares en særskilt Blokvogn.

Tappemodel; das Modell der Schildzapfen; Modellen af Træ eller af Gips (en pate), hvorover Tappene af Skytset formes; i første Tilfælde kaldes den la coquille, i sidste le pain. De fæstes, ved Hjælp af et Som, til Kanonformens **Gestalt**, efterat det er sat i **Tælle**. Tappeskivens Model af Gips kaldes paa Svensk rincker.

Tappenstreg; der Zapfenstreich; la retraite; forvanskет Tydsk; hedder egentlig **Tap-To** paa gammel Dansk, ligesom paa Svensk Tapto, og paa Engelsk Tap-too; Ordet opkom i 30 Aars Krigen, da der,

for at indføre bedre Disciplin, gaves den Befaling, at Profossen hver Aften imellem 8 og 9 skulde slaae en Tap ind i Øl- og Brændeviinstønderne, og, for endnu mere at sikkre sig imod enhver ulovlig Aabning, trække en **Streg** med Rødkridt tværsover Tøndens Bund og den indsatte Tap. Senere, da Signalet til Hviletiden gaves med Trommen o. s. v., vedbeholdtes Ordet Tappenstreg.

Tappeplan; horizontal Plan igjennem Tappeaxen og Kjærnelinien af Skytset.

Tappering; der Schildzapfenring; en Jernring med Fjædre til at befæste **Tappevinklen** til Tappene, ved Skytsets Undersøgelse. (Den haves ei i Frankrig.)

Tappeskive; see Kanon.

Tappevinkel; dubbel-vinkelhake; der doppelte Winkelhaken; double équerre; et Instrument til at undersøge Tappenes Stilling paa Skytset.

* **Taske-Ammunition**; die Taschen-Munition; munition de giberne, ou cartouches, pierres à fusils et leurs enveloppes; almindelig Benævnelse for Patroner, Flintestene og deres Foder.

Taskevox; cire à giberne; V. til at sætte Grund med paa Patrontasker, for siden at kunne pudse dem; det indbrændes i Laaget.

Techmatometer; et af Bataillonschef Preaux opfundet Retnings-Instrument til Bombekastningen til Søes.

Telt; das Zelt; la tente, ou canonnière, tente de l'ancien modèle; en lille Bolig af Lærred (Teltlærred), hvori, førend Revolutionskrigene, Armeerne i Almindelighed laae i Leir, men som for Tiden er bleven fortrængt af **Leirhytten**, der bygges af Jord, Halm Buskværk og desl. Teltene for Mandskabet vare enten aflange eller runde, og rummede i Almindelighed 5—8 Mand. Officeersteltene vare større og bestode af et **Inder-** og et **Ydertelt** eller Marquise.

Teltgade; die Zeltgasse; rue ou ruelle de camp; den Gade i en Leir, som dannes af to Rækker Telte, liggende med deres Front imod hinanden.

Teltkarre; et tohjulet Voitüre til Teltenes Transport.

Teltline; sträkline; der Zeltstrick oder das Zeltseil; cordage de tente; Line, hvormed Teltet holdes udspilet; den, som til endmere Sikkerhed holder Teltstangen i dens Stilling, kaldes **Stormlinen**.

Teltpløk; der Zeltpflock; le piquet; P., hvormed Teltlinen holdes udstrammet.

Teltstang; die Zeltstange; le mât ou baton de tente; een saadan bærer ved det runde Telt dets Top, som gjerne prydes med en **Teltknap** af Træ; to saadanne bære, ved det aflange Telt, **Rygstangen**, hvorover Lærredet er udspilet.

Teltsæk; der Zeltsack; cul-de-lampe; den Indgangen modsatte Væg af Teltet.

Teltvogn; see Teltkarre.

Teltøxe; das Zeltbeil; et Leirrequiſit, ſom ogſaa benævnes Campeerøxe.

Tempering, Brandrørets; das Tempiren der Bränder; la fixation de la longueur des fusées à projectiles creux; Beſtemmelſen af deres Længde, efter Beregningen af Tiden, Projectilet er underveis. Dette ſkeer ved det brevne Rør enten ved Affkæring, ved Udboring af en Deel af Satſen (ſee Brandrørboer) eller ved at bore et Hul igjennem Trærøret, hvorigjennem Flammen ſlaaer ind til Sprængladningen af Projectilet, naar den har naaet Hullet.

Tenaille; tenali eller portvärn; T. oder Grabenſcheere; ſee Gravſax.

Tenaille-Befæſtning; die Zangen- oder Tenaille-Befeſtigung; la fortification tenaillée; B. i tenailleret Form; den, ſom blot har ind- og udadgaaende Vinkler.

Tenaille-Vinkel; ſee Vinkel, den ydre flankerede.

Tenaillon; das Zangenwerk; et af to ulige lange Facer beſtaaende Værk, ſom tjener (ſkal tjene) Ravelinens Facer til Dækning og ligeledes forſvares fra Baſtionens Facer.

Terningeſappe; ſee Sappe, den dobbelte Traverſeſappe.

Terrain; T. oder Oertlichkeit; Benævnelſe paa en Egn eller Plads, iſær med Henſyn til dens militaire Afbenyttelſe;
vinde T., T. gewinnen, gagner du t., trænge Fienden tilbage; **tabe T.**, T. verlieren, perdre du t., vige tilbage. (Med Henſyn til Terrainets forſkjellige Beſkaffenhed, ſee den tydſke Afdeling.)

Terrainfold; die Terrainfalte; pli du t., Afvexling af Forhøining og Fordybning i Terrainet.

Terrainvinkel; der T.; angle du terrain; Vinklen, ſom Skytſets Kjærnelinie danner med Terrainet.

Ters eller **Tærs**; Teers; épissoir de bois; et lille rundt Stykke Træ eller en Pind, ſom ſtikkes ind i Knuderne, for at Touget ikke ſkal ſandſe ſig.

Theodolit; astrolabe anglaise avec des lunettes à longue vue; et Aſtrolabium (Vinkelinſtrument), forſynet med Kikkerter iſtedet for Dioptere og Bouſſole.

Tie (bringe et fiendtligt Batterie til at); tysta elden; das Feuer einer B. zum Schweigen bringen; éteindre ou faire taire le feu d'une b.; ſætte Batteriet ud af Stand til at kunne virke.

Tilhugger; der Aufſchläger; le frappeur aide du canonnier; Løbſmedens Medhjælper; den ved enhver anden Eſſe kaldes **Opſlaaer**.

Tilſkær; die Mantel- oder Kartuſchſchablone; patron pour découper le rectangle des sagets; Model, hvorefter Karduuspoſen tilſkæres; ſee Afrunder. Til Papirskarduſer kaldes den paa Tydſk ogſaa die **Muſterplatte**, ligeſom den ogſaa paa Danſk kaldes **Mønſter** eller **Patron**.

Tinplet; der Guß- oder Zinnfleck; tâche d'étain; en hvidagtig Plet paa Overfladen af Metalſkyts, ſom tilkjendegiver, at Tinnet ikke har blandet ſig med Kobberet. Er den ſtor, kaldes den „Zinnader, le sillet".

Tiraillere; fægte i spredt Orden.

Tirailleur; see Blænker.

Tjeneſtetour; die Dienſtkehre, Dienſttour; tour de service; den Orden, i hvilken Officerer og Mandſkab commanderes til de forſkjellige Forretninger. Vedtægt har hjemlet, at enhver behagelig eller indbringende Tjeneſtetour (tour de plaisir) begynder ved den Ældſte i Ancienneteten, enhver ubehagelig (tour de fatigue) ved den Yngſte.

Tjenſtmyndighed eller Autoritet; die Dienſtgewalt; pouvoir, autorité; kaldes det Omfang af Befoielſe, ſom tilſtaaes enhver Foreſat med Henſyn til Behandling og Afſtraffelſe af ſammes Undergivne.

Tjenſtuniform; die Dienſtuniform; habillement de tenue. I de fleſte Armeer (hvor det ei er tilladt at gaae civil klædt) haves for Officeren og Officianterne to Uniformer, af hvilke den ene, ſom bæres i Tjeneſten, kaldes T., og den anden (ſimplere, foruden Galloner o. ſ. v.), ſom bæres udenfor Tjeneſten, kaldes **Interimsuniform**, habillement de petit uniforme.

Toftevinge; support tournant; en bevægelig Jernbrager, ſom dreier ſig om en Stabel og i en Ringbolt, hvilke ere anbragte i Oplængeren af et Indtømmer i et franſk Feltbro-Fartøi. Paa hver Side af Fartøiet ere to Toftevinger, hvorpaa der lægges en Planke, naar Fartøiet ſkal bruges til Overførſel af Tropper, hvorved Planken danner en langſkibs Tofte (Sæde) for Mandſkabet.

Told; bit; der Spund, welcher in den Flintenläufen gelöthet (?) wird; le lardon; et Spunds, ſom loddes (?) i Løbet, for at ſkjule et beſkadiget eller ved Sveisningen mislykket Sted. Efter Enander: Jernbit, som pipsmedan inhuggar og tillsvetsar uti pipan till döljandet af yttre vällningsfel.

Tolerance; die paſſirliche Abweichung oder T.; de beſtemte Grændſer for Antageligheden, ved Modtagelſen af Materiellets Gjenſtande.

Tollebord eller **Esſing**; der Dollbort; kaldes det overſte Randtræ i et Fartøi, hvori Enderne af Knærnes Oplænger ere indtappede. Hvor et ſaadant Randtræ anbringes, haves intet **Skanddæk** og ingen **Væger**. Franſkmændene bruge ikkun Skanddæk.

Tollegang; dame; Afſtanden imellem to Aaretolle, die Dullen.

Tolleklampe; Klampen, hvori Aaretollene ſidde; ſee Klampe.

Tophalet; ſiges om Heſtens Kryds, naar der findes en Bulk over Halens Udgang fra Krydſet.

Toplendet; ſiges om Heſtens Kryds, naar de indvendige Hoftehjørner danne en Forhøining.

Toplænderne af en **Skjerm** til Brug ved Skarpſkydningsøvelſerne; de Touge, ſom fæſte Tværſtangen, der bærer Skjerm-Dugen, til Toppen af Skjermſtangen, ſom danner Hovedſtottepunktet i Midten af Skjermen.

Torniſter; ränsel; der T.; le havre-sac; Engelſk: knapsack; Italienſk: zaino. Infanteriſtens Badſæk, hvori han fører de

uundværligſte Ting med ſig i Felten, ſamt to Bundter Patroner, indlagte i en Læderpoſe. Den er i Almindelighed af Kalveſkind og bæres i to Remme over Skuldrene.

Torp; der Weiler; hameau; en lille Landsby uden Kirke.

Toug; tåg; das Tau; le câble; kaldes alt Tougværk, ſom indeholder 18 **Garn** (ſee d. Art.) og derover, eller hvis Omkreds maaler $1\frac{1}{2}$" og derover. Det forfærdiges af **Kabelgarn**, og dannes ved at ſammenſlaae flere **Dugter**, eller **Kordeler** (ſee disſe Art.) ſaaledes, at de alle bære **mod** hverandre. Med Henſyn til Forfærdigelſes-Maaden inddeles det a) i **trosſeſlaget**, varpslaget tåg, troßweiſe geſchlagenes, c. en aussière, og i **kabelſlaget** T., kabelweiſe geſchlagenes T., c. en grelin, ſom igjen kan være 3- eller 4-ſlaget (drei- oder vierſchäftiges, en trois ou en quatre). Det første Slags beſtaaer af 3 eller 4 **mod Solen** (fra Høire til Venſtre) ſammenſlagne Dugter, der hver beſtaaer af et viſt Antal ſammenſnoede Kabelgarn; det andet Slags beſtaaer af 3 eller 4 **med** Solen (fra Venſtre til Høire) ſammenſlagne Kordeler, hvoraf hver beſtaaer af 3 ſammenſlagne Dugter, og hver Dugt af et viſt Antal ſammenſnoede Kabelgarn. Det 3-ſlagne Tougværk er det almindeligſte. Alt 4-ſlaget (trosſe- eller kabelſlaget) Toug gives indvendig en **Kalv** (eller et Hjerte), das Herz, der Kern oder die Seele, l'ame ou mèche, paa hvilken Dugterne eller Kordelerne hvile og om hvilken de ſnoe ſig. Kalven ſnoes ligeſom Dugten og tjener kun til at udfylde Tougets indvendige Aabning, for ſaaledes at give det en mere rund Dannelſe, uden at bidrage til større Styrke; b) i **tjæret** eller **hvidt** (weißes oder ungetheertes, c. blanc ou belée), efterſom Garnet i ſamme er tjæret eller ikke. Nogle bruge at tjære Tougværket, efterat det er ſlaget hvidt. **Fout** kaldes Rummet eller Fordybningen imellem 2 Dugter eller Kordeler af et Toug; ſee **Hundeende**. = (klart) paré, dégagé, ſiges om et T., naar det ligger opſkudt ordentligt, uden **Kinker**, eller naar det ikke bekniber ſig paa de Steder, hvor det er anbragt eller farer igjennem. = (uklart) unklar, embarassé, empêché, det Modſatte.

Tougbro; tåg-brygga; die Seilbrücke; pont de cordages; en Bro, hvis Underlag beſtaaer af ſtivede Touge; den finder meeſt Anvendelſe over Bjergkløfter, rivende Vande, ſprængte Broer o. ſ. v., hvor andre Broer deels ikke kunne anvendes, og hvor det deels vilde tage formegen Tid at bygge nye Broer.

Touggaffel; der Rollwagen; fourche ou mât d'un pont volant; en Gaffel i Ankerjollen til en Svingfærge, hvori Kabel- eller Svingtouget løber.

Tougværk; das Seil- oder Tauwerk; le cordage; fælles Benævnelſe paa de forſkjellige Slags Reb, der forfærdiges af Rebſlageren enten af **Garn**, eller **Dugter** og **Kordeler**. Efterſom Garnet, der ſammenſnoes til Tougværk, er tjæret eller utjæret, kaldes

Tougværket tjæret eller hvidt; efter dets Forlighed inddeles det i: Smekkre Liner eller smekkert Linegods, Liner og Touge.

Tour creuse; Vaubans tilbagetrukne Flanke, som danner en krum Linie. = de pierre; Coëhorns Bolværksøre, som er indrettet til en Forsvars-Casematte.

Traadløb; trådpipa; der Drahtlauf; le canon filé; Engelsk wire twist barrel; et Løb, som forfærdiges derved, at et tyndt Rør omsvobes med udglødet Jerntraad, som sveises sammen, hvorefter Røret udbores. Saadanne Løb forfærdiges i England og Kärnthen til Jagtgeværer.

Tracee; die T. oder der Umriß; le tracée; den horizontale Projection, baade paa Papiret og i Marken, af en Fæstnings Dele; see Tracere.

Traceerfaskin; see Faskin.

Traceerline; die Tracirleine; le cordeau à tracer (ved Leirafstikningen de front et de profondeur kaldet), en omtrent 150 Fod lang Line af Straa, Lunte og desl., som bruges til Liniers Afstikning.

Traceerspade; der Tracirspaten; le louchet; et Stikjern, som bruges til Liniers Afstikning.

Tracere; utstaka; traciren, abstecken oder kühlspitzen; tracer; afstikke en Linie paa Marken langs med en Snor (Traceerline), Straabaand, Faskiner eller desl. Linien bestaaer af en lille Rende (Tracee, Tracirgraben, rigole), som graves med Spaden.

Tragt-Diameter; der Trichter-Durchmesser; D. af Mine-Tragtens øverste Flade, som paa det nærmeste er en Cirkel.

Tragt-Radius; der Trichter-Halbmesser; rayon d'entonnoir; R. af Tragtens øverste Flade.

Train; et Antal Voitürer, en Park, som har sat sig i Bevægelse; og i udstrakt Forstand: Benævnelsen paa Alt hvad der følger en Armee eller Armee-Afdeling i Felten, uden at henregnes til dens Combattanter. Af Carl VIII af Frankrig haves formodentlig det første Train-Regulativ; deraf

Traincolonne; et Antal af Mandskab og Voitürer, som fører Armeens Fornødenheder, saasom Proviant, Armatur, Ammunition, Reservegjenstande o. s. v. efter sig.

Trainconstabel; der fahrende Artillerist; le canonnier-conducteur; den Artillerist, som er bestemt til at kjøre Skytset og Ammunitionsvognene; han faaer en formelig Dannelse i Artillerieexercicen, Ridning, Kjøren og Staldtjenesten, ligger 2 Aar til Tjeneste og indkaldes de fire følgende, hvorimod Stykkudsken, som er bestemt til at kjøre alt andet Armeetrain, samt at være Officerstjener og Hesteoppasser, aldeles ingen Dressur erholder og ei heller indkaldes til noget Slags Tjeneste i Fredstid.

Tranchee, den almindelige Benævnelse paa de Linier, som, ved en Belejring, føres imod Fæstningen og omgive de angrebne Fronter; see Løbegrav.

Trancheearbeider; le travailleur; Infanteristen, som arbeider i den almindelige Løbegrav og den flygtige Sappe.

Tranchee-Adjutant; see Tranchee-Major.

Tranchee-Cavaleer; högsappen; Transchee-Reuter, Transchee- oder Laufgrabenkatze, le cavalier de tranchée; et Værk, som anlægges af Beleireren til Løbegravenes Beskyttelse omtrent 100 Skridt fra den udspringende Vinkel af Fæstningens Glacis. Det har i Almindelighed Formen af en **Fleche**, og tjener ikkun til Infanteriets Dækning.

Tranchee-Depot; see Ingenieurpark.

Trancheekarre; la charrette; og **Trancheevogn**; der Laufgrabenwagen; et Kjøretoi, med 2 eller 4 lave Hjul, som bruges til, ved Haandkraft, at kjøre Skyts i Poterner og Casematter, samt, ved Beleiringer, igjennem Trancheerne ind paa Batterierne. Østerrigerne betjene sig hertil, foruden af deres **„Transportirprotze"** (see Triqueballe), af en **„Bombenwäglein"** til at transportere smaa Morterer, og Sachserne af deres **„Mörserschleppe"**, en Understilling med 2 Dragbomme og 2 Hjul.

Tranchee-Kurv; see Skandsekurv.

Tranchee-Major, en Stabsofficeer eller ogsaa Capitain, som, under en Beleiring, i Almindelighed commanderes for den hele Tid, den varer. Han fører Opsigten i Trancheerne, anviser Vagterne deres Plads, modtager Materiellet og holder en nøiagtig Dagbog over Alt, som forefalder; hans Medhjælper, sædvanlig en Lieutenant, kaldes **Tranchee-Adjutant.**

Tranchee-Vagt; die Laufgrabenwache; la garde de tranchée; en Vagt af omtrent $\frac{1}{2}$ til $\frac{2}{3}$ Styrke af Fæstningens Garnison; den opstilles ved Løbegravens Aabning bag Arbeiderne, og senere i den Parallele, som er nærmest Fæstningen, for at forhindre Fienden i at tilkaste Løbegravene og fordrive Arbeiderne. Den afløses sædvanligen hver 24 Timer om Aftenen i Mørket.

Tranchee-Vogn; see Tranchee-Karre.

Transportrappert; (Søart.) en Stilling, som bruges til at flytte en Kanon i en Marschallsk Rappert fra Sted til andet; den sættes under Bagrapperten.

Transportstilling; der Transportirrahmen; le châssis de transport ou de place pour avant-train de siége; en Ramme, af samme Construction og Størrelse til alle Calibre; den bruges i Forening med en almindelig Forstilling til at transportere den Gribeauvalske Voldrappert (affût de place), og bestaaer af 2 Sidebjælker og en Protsrigel, som er indtappet i Bjælkerne.

Trappeformigt Batterie; die Stufenbatterie; b. en étages; B., som har flere forskjellige Horizonter.

Trappetrin; Stufen; gradins ou marches du parapet; i Brystværnet af Trancheernes Vaabenpladse; Trin, gjorte af Faskiner, for at kunne stige paa Bermen og fyre over Brystværnet.

Traverse eller Tværvold; die Seitenwehr, Traverse, der Quer- oder

Zwergwall; enten en kort Jordvold, der beklædes med Fletværk, Sandsække eller Faskiner, eller ogsaa en Faskin-Blendering; den kaldes: **Defilementstraverse**, naar en Jordvold anbringes paa Voldgangen og den dækkede Vei, for at dække imod de fiendtlige Sideskud; **„Geschützstraverse"**, naar den anbringes paa Batterierne imellem Skytset (en saadan har almindelig samme Beklædning som Brystværnet); **bevægelig T.**, t. mobile, naar den, bestaaende af Faskiner, bygges ligesom Blenderingen til Opførelsen af Brystværn paa nogne Klipper (af 2 sex Fod fra hinanden liggende Rammer, chandeliers de masque, imellem hvilke der lægges 60 Stykker 9′ lange og 6″ tykke Faskiner), og benyttes, naar der mangler Tid til at opføre faste Traverser. Ved den dobbelte Sappe med Traverser forekomme **Vendetraverser**; see Art. Sappe, og **Huultraverse**, Hohltraverse, t. en charpente.

Traversere; traversiren; traverser; lade Hesten gaae over paa en lige Linie, med Hovedet og Forbelen stillet til den Side, hvorhen der trædes over.

Traversesappe; see Sappe.

Trense (Trendse); see Bridon, Kjoretrense, Skoletrense, Tvangtrense, Vandtrense.

Trensemundbid; das Knebeltrensengebiß; le mors de bridon et du filet à branches; Mundbid med Led i Midten og en Pareerstang (der Knebel) med Mundbidsring paa hver Side.

Tridse; see Blok.

Tridt; der Schritt, Tritt; le pas; holde Tridt eller Fodslag, Tritt halten, marcher un pas uniforme;

Triqueval; die Triqueballe, der Handprotzwagen, die Transportirprotze, der Schleppwagen, Scharwenzelwagen, Druckwagen oder das Hebegestell; la triqueballe; en Bagstilling, bestaaende af en sværAxel med tvende Brysthængekroge, to omtrent 7′ høie, stærke Hjul, en Bro og en Langvogn med tvende Hjælpearme. Den tjener til Kanon- og Haubits-Rørenes Transport, idet Lasten hænges i Touge eller Kjæder i omtalte Kroge, og bruges især i Fæstninger og Parker, hvor man, istedet for en almindelig Forstilling, betjener sig af en saa kaldet **Galei** til dens Bevægelse ved Haandkraft. Efter dens Construction deler den sig i tvende Slags: den **almindelige T.**, la t. ordinaire, hvis Langvogn er 14½′ lang, og Triqueballen **med Skrue**, mit Schraubenspindel, à vis, hvis Langvogn er kun 12′ lang. Ved den første anvendes Langbommen som en Vægtstang, ved den anden hæves Lasten ved Skruen. I Østerrig haves endnu en Afart, som kaldes „die **Schnabelprotze**", Triqueballen **med Næb**; den tjener baade til at transportere og til at lægge Pjecer, af mindre end 2000 Punds Vægt, ind og ud af Lavetten og bør regnes til det først omtalte Slags.

Triturations-Mølle; die Pulvermischungsmaschine oder Pulvermischungstonne; le mélangoir de poudre, le pulvérissoir ou

tonneau à triturer; en ny franſk Krudtblandingsmaſkine, ſom findes beſkreven i Capt. Michelſens Lærebog i Sartilleriet.

Tromme; die Trommel, fordum Tauber, Tamber, Tabur oder Tubur; la caisse de tambour; et bekjendt Inſtrument ved Militairmuſiken, hvilket beſtaaer af:

Kjedlen, der Sarg, le fut, af Træ eller Metal;

Skindene, die Felle, les paux;

Tromme- eller **Lydſtrængen**, Saiten, die Saite (unter der Trommel), le timbre;

Reifene, die Reife, les vergettes, af Træ eller Meſſing, hvoraf 2 kaldes **Vikkelreife** og 2 **Sætreife**;

Linerne, die Schnur oder Schnüre, les cordes, til Trommens Spænding.

Stropperne, die Struppen, les gênes, hvormed Trommen ſpændes ved Hjælp af Linen;

Bandoleret, der Riemen, collier ou porte-caisse etc., Dragrem, hvori T. bæres.

Trommeſtok; der Trommelſtock; la baguette de tambour; St., hvormed der ſlaaes (ſpilles) paa Trommen.

Trompetſtik; der Trompetenſtich; noeud de jambe de chien; et St., der bruges til at forkorte et Toug, og gjøres paa 2 Maader.

1ſte Maade: ved to enkelte Kaſt eller Dine om de ſammenlagte Parter.

2den Maade: ved to Halvſtik om de ſammenlagte Parter; hvilket holder bedre.

Trop; der Trupp; la troupe; en lille Afdeling Soldater; la t. bruges ogſaa for Compagnie;

holde T., Trupp halten, garder les rangs, forblive, under Marchen, i Gelederne;

holde T. i Marchen, im T. marſchiren, marcher en ordre, forblive, under Marchen, i den rigtige Cadence, holde Fodſlag.

Troppe af; abtruppen; give Vagtmandſkabet Signal til at gaae fra hverandre (eller hjem) efter afløſt Vagt; (et franſk Kunſtord fattes).

Tropper; Truppen; troupes; kaldes den Deel af Hæren, ſom virkeligen fægter.

Tros; der Troß oder das Feld-Gepäck; les équipages de guerre; det, ſom føres tilvogns eller tilheſt efter Hæren og ei indbefattes under Ammunition og Proviant. Tilforn betegnede Ordet de Folk, ſom ikke deeltoge i ſelve Fægtningen (non combattant). Deraf **Trosknegt**.

Trumfhoved; ſee Kanon.

Træde an; antreten; se ranger; ſtille ſig op i Geledet.

Træde igjennem i Kodeledene; hinten überköthen; ſiges om Heſten, naar Kodeledet er **tilbagefaldende**, eller falder formeget bagtil; hvilket er Tilfældet, naar en lodret Linie fra Midtpunktet af Kodeledets Sidebrede falder bag Midten af Dragten; ſee **Overkode**.

Træde om; den Tritt changiren; changer le pas; ſkifte Fodſlaget i Marchen, naar man har urigtigt Tridt.

Træde ud; austreten; alonger les pas; gjøre ſtørre Skridt. =, om en Flod, déborder, ſtige over ſine Bredder.

Træffer; der Treffer oder Treffſchuß; coup qui touche le but; Skud, ſom træffer Maalet (Skiven); de, ſom forfeile Maalet, kaldes **Forbiſkud** eller Feilſkud.

Trækfærge; ſee Færge.

Trækjern, Trykjern eller Spændejern; das Krummeiſen oder der Bohrkloßhebel; la crosse du banc de forerie; et Jern, ſom trykker **Slæden**, hvorpaa Løbet er faſtſkruet, ind mod det løbende Boer paa Borebænken.

Trækjæde; die Holzkette oder Knüttelkette; chenons en bois; en K., hvis Led beſtaae af Træſtænger, ſom i begge Ender ere forſynede med en Jernring eller Øsken, hvorved Ledene fæſtes ſammen ved Liner. Trækjæden bruges ved Brovæſenet i Mangel af Touge og Jernkjæder.

Trække Vand paa; ſee Skyde.

Trækkrog; der Nothhaken; crochet de secours, crochet porteseau; en Hage paa Enden af Ammunitionsvognens Langbom; den tjener baade til at hænge et Forſkjær derpaa, naar et Skyts eller Voiture er kjørt faſt, og til at bære Vandſpanden.

Trækline for Mandſkabet; dragline; Zug- oder Ziehleine; maille, ligne de halage pour hommes; (Brov.) et 20 à 40 Favne langt og trosſeſlaget, hvidt og lapſalvet, $1\frac{1}{2}$" til 2" Toug, eller, ved Baade- eller Pontonbroer, en 12 à 15 Garns Line, ſom bruges til at føre Baaden eller Pontonen op i Broen; til Ankernes Kaſtning og Letning og til Gelænderliner.

Trækmaal; ſee Grademaal.

Trækningen (eller rigtigere Skraamarchen) med $\frac{1}{8}$ Vending, der Schrägmarſch oder Marſch auf der Diagonale, eller das Ziehen (i Preuſſen); marche diagonale. I Hannover forſtaaes ved das **Ziehen**: Tirailleurernes Flankemarche, ved at gjøre høire eller venſtre om.

Trækningsmarche; das Flügelvornehmen oder Vorziehen; avancer une de ses ailes; et Maneuvre ved Cavalleriet, ved hvilket hele Frontlinien foretager en ſlingrende Bevægelſe, idet **Pivoet** bevæger ſig ſamtidig med, og Heſtene af den fremgaaende Fløi bevæge ſig i en mere ſtrakt Gangart, imedens den modſatte Fløi forbliver i ſin hidtil havende Cadence. Dette Maneuvre foretages, naar ſmaa Afdelinger ſkulle lidt efter lidt forandre deres Front.

Trækrod, **Trækrodebro**; ſee Vindebro.

Trækſele; das Zugband, der Zuggurt; la bretelle; en Gjord (sangle) med et Øie i hver Ende og to korte Liner (cordons), ſom fæſtes i Gjordens Øine, og ſamles paa Midten ſamt ved Enderne med en enkelt Knude. Den bruges til at trække Fartøier, Flaader og Pontoner opad en Flod.

Trækskive; see Smøreskive.

Trækstok; putskäppen; Putzstock oder Wischstock; lavoir ou baguette à laver; Kjep til at rense Geværløbet, ved Hjælp af Blaar. Af Nogle kaldes den ogsaa **Viskerstok**.

Træktoug for Heste; die Furtleine; ligne de halage pour chevaux; (Brov.) et 40 til 80 Favne langt og trosseslaget, hvidt og lapsalvet 2 à 3″ Toug, der bruges til, med Hestekraft, at trække svære Fartøier eller Broled langs opad en Flod; til Tailleløbere og til Barp og Buxering.

Trændse et Toug; trensen, eine Trensing legen; congréer; at fylde Tougets **Fouter** med et smekkrere Toug (**Trændsegarn**, Trensing, cordage à congréer), hvorved det bliver stærkere og mere rundt, og derved bedre skikket til en fast Klædning. = et Boiereb; at forkorte det, naar det er for langt, efter Vandets Dybde.

Trængt; i Holsteen, Meklenborg og flere Steder: **Redder**; smal Vei med levende Hegn paa begge Sider.

Træpatron; die hölzerne Patrone oder der Ladepfropf; cartouche de bois; en Træpind, som bruges ved Exercicen uden Krudt, istedet for en Patron.

Trærager; der Schlackenhaken; die Schlackenkratze oder Schlackenkrücke; écumoir; et Redskab til at aftage Slaggen af det flydende Metal i Støbeovnen.

Træspeil eller Morteerspeil; der Hebespiegel; le plateau à pierrier; S. til Steen- og Vagtelkast udaf Steenmorteren; see Vagtler.

Tungefrihed; die Zungenfreiheit; la liberté de langue au mors de la bride; Rummet i Midten af et Mundbids **Mundstykke**, der giver Plads for Tungen.

Tusindbeen eller

Tusindbeens-Bændsel; (Brov.) et svært B., som anbringes paa 2 Touge. Det bestaaer af 8 eller flere slyngede Kast af en enkelt eller dobbeltlagt Line eller et smekkert Toug, imellem Parterne af 2 svære Touge. Bændselet fastgjores ved Enderne med et Halvstik eller en Raabaandsknude. Det bruges til at **sammenseise** Parterne af 2 svære Touge, ved hvilke Raabaandsknuden, Bæverknuden eller Hellinger ikke kan anvendes; som **Syetoug** imellem 2 Dine, og til at stoppe en Tallielober.

Tvang- eller **Correctionstrense**; die Zwangtrense; licol de force; en Trense, der kan være af forskjellig Construction, og som undertiden anvendes til at bringe Heste til Lydighed, under Beslagningen.

Tynde Gelederne (efter Grundtvig); die Glieder lichten, oder Lücken in die Glieder machen; éclaircir les rangs; to thin the ranks by canon-shot or musketry; nedskyde hist og her enkelte Rober i de fiendtlige Geleder.

Tændcammunition; Zündungen; amorce; nom général pour les artifices de communication; Tændemidler, i Artilleriet til at affyre Skytset, og til at antænde Sprængladningen eller Udslaget i hule Projectiler samt Mineladningen.

Tændekasse; die Feuer- oder Zündschachtel, der Zündkasten oder die Mausefalle; la planchette ou la boîte à feu, ou à tiroir ou de Boule; et af den franske Mineer-Capitain Boule opfundet Tændemiddel, der udkræver Minepolsens Brug, og bestaaer af en lille Trækasse med et Laag, som alene er befæstet med eet Sem til samme, saaledes at det kan dreie sig om dette. I en Afstand af omtrent 8″ fra Laaget er en Skaade, som i Noter.i Kassens tre Sider med Lethed kan bevæges frem og tilbage. I den nedre Deel af Kassen er to Aabninger, een paa samme Side som den, hvor Skaaden udtrækkes, og den anden paa den modsatte Side, igjennem hvilken **Minepolsen** gaaer ind i Kassen. Ved Brugen sættes Kassen fast imod Enden af **Fordæmningen**; i Skaaden befæstes en Snor, som gaaer langs Galleriets **Rammer** over nogle Ruller; Minepolsen indføres i den for samme bestemte Aabning i Kassen og indfyres med Meelkrudt igjennem den modsatte Aabning, der vender imod Minegangen; enhver Aabning i Kassen tildækkes nu nøie med Jord eller Stykker af gamle Jordsække, og en brændende **Lunteſtjerne** indføres paa den med Blik beslagne Skaade igjennem Laaget, som dernæst lukkes. Naar nu Skaaden trækkes ud, ved at hale i Snoren, vil Antændelsen finde Sted, idet Lunten falder ned paa Meelkrudtet o. s. v.

* **Tænde-Raket**; der Laufzünder; la fusée porte-feu; en lille R. til Miners Antændelse, som løber fra det Sted, hvor Minen skal tændes, til Ovnen i en Trærende (Lederende, Leitrinne, auget); den gjør Minepolsen **undværlig**. En Opfindelse af Mineur-capitain Esnault i Aaret 1821.

Tæringen; die Zehrung einer Rakete, le massif de la fusée ou rochette; den Raketsats, som befindes ovenfor Sjælen (Boringen) af Raketten.

Tøi (udglødt); der Zurichtstahl; pièce d'armes ébauchée; en Laase-deel, som endnu ei er udfilet.

Tøihuus (Arsenal); das Zeughaus; arsenal; en Bygning, eller flere Bygninger, hvori Armeens Material opbevares, og hvor der sædvanligt ere Værksteder til at forarbeide og reparere det.

Tøivarter; der Zeugwart, Zeugwärter, Stückwart; le garde d'artillerie; hos os en Artillerie-Officeerscharge, som kun haves i Søetaten; i Udlandet en Underofficeer, som har Opsyn med Artillerie-Magazinerne.

Tømmerstik; Timmerstich, Zimmerstich oder Zimmermannsknoten; demi-clé; et Die med Tampen om Langtouget, der bruges til at begynde en Besnøring med, hvor et Toug skal stikkes paa en Pæl eller en anden Gjenstand, saaledes at Stikket ikke gaaer op, naar Touget stives, og at det igjen let kan løses. I Forbindelse med Tømmerstikket anbringes sædvanligen en Rad **Mulestik**, T. mit einem Vorschlag, tour mort avec deux demi-clés, og bruges ved Ophaling af Tømmer, til Besnøring, naar Noget er gaaet itu ved Vognstangen, samt til Besnøring af Diet paa en Skagle.

Tørrebrædt, i Saartilleriet **Drøgbrædt**; lavar eller torkbräd; das Trockenbrett, der Trockenrahmen; cadre à sécher ou séchoir en Træramme i et Fyrværkerlaboratorium til Stoppiners Tørring; ligeledes en firkantet Ramme med Bund af Bræder (i Saartilleriet med Seildugsbund), hvorpaa det nye Krudt tørres efter Kornningen i Tørreſtuen.

Tørſtetræ; das Pulverholz; la bourdaine (l'aune noir); dets Kul ere fortrinlige til Krudt.

U.

Ubeſtrøgne Punkter; unbeſtrichene Stellen oder Punkte einer Feſtung; les secteurs sans feux ou les parties mortes d'une place; P., ſom ei kunne beſtryges fra Fæſtningen, naar Skudlinien antages perpendiculair paa Crete-(Jld-)Linien.

Udblæſe en fiendtlig Mine; eine M. ausblaſen; souffler, éventer; gjøre den uſkadelig, ved at hugge Aabninger, indenfor dens Virkekreds, i Galleriets Vægge, eller lede Vand i ſamme o. ſ. v. Ogſaa ſiges om en Mine, at den **blæſer ud**, naar man af en eller anden Aarſag ikke opnaaer ſin Henſigt ved Sprængladningen.

Udbrænding (Fænghullets); das Ausbrennen des Zündloches; l'évasement de la lumière; dets rette Diameters Forſtørrelſe ved Krudtgasſets Indvirkning paa Metallet.

Udbugning ved et Skyts (Metallets), eller **Bulk**; die Ausbauchung des Metalles an einem Geſchützrohre; le bourlet; kaldes en Beſkadigelſe, ſom beſtaaer i, at Metallet, af Mangel paa tilbørlig Styrke, (formedelſt Conſtruction eller Fabrikation) presſes udefter, og Sjælen udvides.

Udenværker af en Fæſtning; die Ausſenwerke; les déhors d'une place; de Værker, ſom ligge i Hovedgraven og faae deres Forſvar fra Hovedvolden og andre ved Siden liggende Værker.

Udfald; der Ausfall; la sortie; den Beleiredes offenſive Foretagender imod Beleireren; de ere enten **ſtørre** eller **mindre**. De Størres Diemed er at fordrive Modſtanderen ud af hans Stilling og at ødelægge hans Beleiringsarbeider; de Mindres ikkun at opnaae det Sidſte; disſe udføres ſædvanlig om Natten med Afdelinger af 40—50 Mand. Begge ledſages af Arbeidere med Spader og Hakker; ſee Udgang.

Udfalds-Barriere; das Ausfallgatter; la barrière de sortie; den B., ſom lukker den **dækkede Vei**.

Udgang eller Udfald; der Ausfall oder Ausgang; sortie du glacis; Communicationen fra den indadgaaende Vaabenplads med Værkerne; den lukkes ved Udgangsbarrieren.

Udgangsfag; das Wendungsgetriebe; le palier; det Galleriefag, hvorfra et andet Gallerie gaaer ud, hvilket altid ſkeer under en Vinkel, eller idet Galleriet gjør en Vending.

Udgangsvinkel eller Projectilets Elevation; utfart v.; der practiſche Schußwinkel oder Abgangswinkel; angle du départ ou de projection; Vinklen, hvorunder Projectilet forlader Skytſets Munding; den afviger altid noget fra Kanonens Elevation formedelſt Kugleanſlagene og andre Aarſager.

Udglødning (en Ovns); das Ausbrennen eines Ofens; la cuite d'un fourneau; ophede den i en vis Tid, førend den første Gang bruges.

Udgravning; die Erdaushebung, Ausgrabung oder Ausſchachtung; deblais; herunder forſtaaes i Fortificationen iſær Gravens Udgravning, ligeſom ogſaa ſelve den udgravede Jordmaſſe.

Udhugning; die Ausgrabung, Aushebung; la fouille; Udgravningen af Minebrønden og Gangene.

Udhungre; ſee Udſulte.

Udklinkning paa Lavetten; die Schwächung, Verjüngung; le délardement ou dégagement de flasques; en Formindſkelſe af Træets Tykkelſe i Svandsſtykket. = i Morteerblokken og -Stolen; der Hebeausſchnitt; et Indſnit forneden ved Hjørnerne, for deri at anbringe Haandſpigerne, naar der bæres.

Udludning (Salpeterets); lutgöring; das Auslaugen des Salpeters; le lessivage, lessivation ou lexivation; Uddragningen af de i Salpeterjorden værende ſalpeteragtige Dele, ved Hjælp af koldt Vand, eller Salpeterets Uddragning af fordærvet Krudt.

Udløbshul paa en Stobeovn; ſee Reverbeerovn.

Udmunding af et Skruehul, Stifthul, Taphul eller Die; der Ausgang; la sortie; den Mundingen eller Indgangen modſatte Udgang.

Udmønſtre; ausmuſtern; rebuter, reformer; udſkyde, udſlette, formedelſt Mangel paa Dygtighed, paa Liſterne; ſkeer nu tildags ikkun med Heſtene, og ſiges da hellere **udſætte**, ausreihen. Deraf **Udſætterheſt**. Mandſkabet kalder **udmønſtre**, naar man møder den ſidſte Gang til Specialrevuen.

Udruſtning; udredning; die Ausrüſtung; Alt, ſom udfordres til Troppernes Fornødenheder, til Artilleriets Betjening, Bevægelſe og Vedligeholdelſe; (et franſk Kunſtord fattes).

Udſkudt; ausgeſchoſſen; usé; ſiges om et Skydevaaben, hvis Vægge eller Riffelgange (ved Riflen) ere udſlidte af den hyppige Skyden.

Udſlaae eller udkaſte Brandrøret; den Brand ausladen oder ausſtoßen; flamber la fusée; ſkeer ved Huulprojectilet under Øvelſerne i Granat- og Bombekaſtning ved Hjælp af **Udſlaget**, for at tilkjendegive Momentet, hvori det fyldte (ladte) Projectil vilde være ſprængt.

Udſlag eller Udſlagsladning; die Ausladung, der Ausſtoß oder die Ausſtoßladung; la chasse des artifices; en lille Krudtladning (i en Poſe) til at udkaſte Brandrøret af hule Projectiler; den beſtaaer ſom oftest baade af Korn- og af Meelkrudt; dog er Kanonkrudt alene tilſtrækkeligt; ſee Udſlaae.

Udſlidt; ausgelaufen; usé; ſiges om et Taphul, ſom ved megen Brug er bleven for ſtort.

Udſmede; ausſchmieden; ébaucher; give et Stykke Jern, ved Hjælp af Ild og Hammer, den forlangte Form eller den Skikkelſe, der udfordres til Diemedet; deraf at udſmede Sabelklingen, vorſchmieden, distribuer la matière, den efter Smedningen af Klingeæmnet, die Schiene oder Zaine, la maquette, følgende Manipulation. = udſtrække, ſtrække og gjøre tyndere ved Smedning, battre et étirer le fer.

Udſnit; ſee Indſnit.

Udſpeide Fienden; den Feind auskundſchaften; épier l'ennemi; indhente Efterretninger om Fienden, med Henſyn til hans Stilling, Bevægelſer o. ſ. v.

Udſtikke en funden Vei; jalonner un chemin; betegne den, ved at udſtikke Stokke eller Stænger i Jorden.

Udſtrække; ſee udſmede.

Udſtøbe; gießen; couler les pièces d'artillerie; dette kan ſkee:

masſiv eller i **fuld Maſſe**, maſſiv oder aus dem Vollen, solid, og tillige

igjennem et **Gus** eller **Indløbshul**, auf dem Keil (der Seitenguß), à cale, ved at lade Metallet ikke løbe directe ind i Formen, men igjennem et Hul, ſom udhugges omtrent 2′ 6″ fra Dødhovedformens nederſte Kant.

over **Kjærneſtang**, über Kern (Kernſtange), à noyau; ſee d. Art.

med **Hævert**, von unten auf, oder mittelſt eines Hebers, oder mit dem Steigerohr, à siphon; ved hvilken Methode Metallet løber nedenfra op i Formen; den er oftere bleven forſøgt.

Udſulte (udhungre) en Fæſtning; eine Feſtung aushungern; affamer une place; affkære den al Tilførſel af Levnetsmidler, for at tvinge den til at overgive ſig.

Udſvingning; das Abſchwenken (ved Cavalleriet das Ausbrechen); le déboîtement; en ſtørre Linies Brydning i flere ligeſtore Afdelinger, hvis Front kommer til at danne en, ſom oftest ret, Vinkel med den ſtørre Linies Front.

Udſætte Skildvagter, die Schildwachen ausſtellen; poser eller placer les sentinelles; føre Sk. hen paa de Steder, hvor de ſkulle ſtaae. = Heſte; ſee Udmønſtre.

Udtrække et Geværløb; tågningen; polere det indvendig, ved Hjælp af en Trækfiil, tågfila, ſom er befæſtet paa en Jernſtang; dette ſkeer paa Hammermøllen efter **Spaanboringen**. I Udlandet derimod gives Løbet baade dets rigtige Caliber og Polituren paa eengang, ved Hjælp af en Kolbe „der **Kolben**", der ligeledes ligner en halvrund Fiil, men er ſpændt ind i et Træ, og formedelſt en Møllеindretning (tågverk) trækkes frem og tilbage. Dette kaldes **ausкolben** oder **weißbohren**, fraiser le canon.

Udvirke en Heſtehov; den Huf auswirken oder auswürken; parer le pied; bortſkære det overflødige Horn af Hovringens nederſte Rand; af Sollen det Horn, ſom er i Begreb med at løsne ſig;

af Hjørneſtøtterne ſaa meget, at de ved deres Udgang fra Hovringen ſtaae i lige Linie med deres nederſte Rand, hvorimod de nedſkæres noget ſtærkere henimod Straalen, og af Straalen ſaa meget, at den ligger i lige Linie med Dragterne; dog maa dens Forening med disse **ikke ſkæres igjennem**, hvilket Smeden undertiden gjør; han kalder det at **gjøre Luft**.

Udviſke; auswiſchen; gjøre en Vei eller traceret Retning mere kjendelig, ved, af og til, at fæſte Halmviſker til Træer, eller til Stænger, udſtukne i dette Øiemed.

Udviſker; der Kratzer oder Wiſcher; piàce de curette ou de lavoir; et Redſkab af Jern, ſom ſættes paa en Stang, til at rense Gevæerne, ved Hjælp af Blaar; det til Riflen er forſynet med nogle Riffelgange.

Ulvegrav; varg-grop; die Wolfsgrube; le trou de loup, trappe ou puits militaire; en omvendt pyramidalſk og kegleformig Fordybning, ſom udgraves i Hovedgraven, paa Glaciet o. ſ. v., og tjener ſom Forhindrings- og Forſtærkningsmiddel. Den faaer 5 à 6′ i Dybden og i Lysningen, og forſynes almindelig i Midten med en tilſpidſet Pæl (la corne de cerf).

Ulvetand; der Wolfszahn; dent de loup ou surdent, impropre-ment dit; en lille Tand, ſom ſtundom fremkommer foran den nederſte eller første Kjævetand.

Under Fæſtningens Kanoner; unter den Kanonen einer Feſtung, u. ſ. w.; sous le canon, sous le feu ou la protection d'une place etc.; ſiges om at være beſkyttet af Fs. Kanoner, eller at befinde ſig indenfor Skudvidden af Fæſtningens Kanoner.

Under Vaaben; unter den Waffen; effectif, present sous les armes; et Udtryk, der bruges 1) i Forbindelſe med en Talſtørrelſe, for at angive den Styrke, et Corps virkeligen har til Tjeneſte; 2) ſom ſynonym med: **Under Gevær**, unter Gewehr, sous les armes.

Underbom paa en Vognfading; långbommen; der Schwung-, Trag- oder Unterbaum eines Wagenkaſtens; le brancard du caisson; ſee Fading og Vognhave.

Underbygget Batterie; die unterbauete B.; b. à échafaudage; B., ſom er bygget paa en Stillads, af Mangel paa Plads.

Undergjord; ſee Lædertøi til en Sadel.

Undergods; ſee Gods.

Underkumt; der Unterkummt oder das Kummtkiſſen; le faux-collier ou sous-collier; en K., ſom bruges ſaavel til at vænne unge Heſte til at trække i Kumt, ſom til at udfylde en ſædvanlig K., naar Heſten er bleven meget mager ved Strabadſer.

Underlag til flydende Broer; flytande stöden; die ſchwimmende Unterlage; support flottant; den underſtøttende Deel af ſamme, ſaaſom Baade, Pontoner o. ſ. v.

Underlagslæder; det ſamme ſom Skurelæder; ſee Platfeletøi.

Underlagsſtrø; der Stützbalken; le chantier; en 2′ lang og 10 til 15″ tyk Træklods, ſom bruges til Underlag for Skyts.

Underlagstrense; see Bridon.

Underlagstømmer; bäddning; die Landschwelle oder der Kerbstock; le corps-mort; en Bjælke 12—14′ lang og 8″ i Firkant, forsynet med saamange Jernkroge, som der anvendes Strækbjælker i Broens Brede; paa Flodbredden tjener den til Underlag for **Landbro-Strækbjælkerne**.

Undermaal (at have); siges om en til Krigsstanden hvervet eller udskrevet Mand, der ei har den foreskrevne Høide. Det samme Udtryk bruges ogsaa om Heste i lignende Tilfælde.

Underminering (en Muurs); die Untergrabung; le sapement; skeer ved at undergrave og afstive den; naar senere Muren skal falde, bortrives Støtterne. = (et Værks), anlægge en Mine under samme.

Undermundering; die kleine Montur; le petit équipement; hertil regnes hos os: Skoe, Strømper, Skjorte, Halsbind, Saaler og Flikker, som Underofficererne og Mandskabet betale af de dertil reglementerede **Undermunderingspenge**.

Underofficeer; der Unterofficier; le sous-officier; Non-commissioned Officer; Classenavn for Fyrværkeren, Commandeersergeanten, Vagtmesteren, Foureren, Sergeanten, Bombarderen, Corporalen o. s. v. (I Frankrig danne Corporalerne en særskilt Underclasse.)

Underofficeers-Riffel; see Riffel.

Underofficeerssabel; see Sabel.

Underprobeermester; Probeermesterens Assistent i Geværfabriken paa Hammermøllen.

Underramme; der Unterrahmen einer bedeckten Batterie; le châssis ou cadre à plate-forme d'une batterie blindée; Gulvet, hvorpaa Brixerne komme til at ligge.

Undersats; et halvcylinderformet Træunderlag, hvortil **Caliberboret** fastskrues; den tjener til at glatte Løbet, og overstryges med Talg, idet den indføres i Skytset.

Underslag; der Vorschlag; arrêt, espèce de clou; en omboiet Somteen, som især tilforn brugtes til at fastholde Belgringene paa Navet.

Underviisnings-Bataillon; (i Sverrig: Exerciscompagnie) das Lehr-B.; b. d'instruction; kaldes i Preussen (og senere i Sverrig) en Bataillon (Compagnie), bestaaende af Commanderede fra alle Infanterie-Regimenter, som efter en vis Tid afløses ved Andre. Hensigten med denne B. er at prøve nye Forslag i Exercicen o. s. v., samt at indføre Eensformighed i Exercicen ved hele Infanteriet.

Underviisnings-Eskadronen har samme Organisation og Diemed.

Undervogn; underrede; das Wagengestell; le train d'une voiture; samtlige Dele, betragtede under Et, som tjene til at bære Fadingen og Lasten, samt til at bevæge Vognen.

Undsætning; der Entsatz; le secours d'une place assiégée; hvorunder forstaaes:

1) Handlingen at tvinge Beleireren til at opgive Beleiringen;
2) Hjælpen (Succurſen), ſom ydes den Beleirede ved Tilførſel af Mandſkab, Levnetsmidler og Ammunition, og
3) Selve Undſætningsarmeen, die Entſatzarmee, l'armée de secours.

Undſætningsport; das Hülfsthor; porte de secours; i et Citadel den Port, ſom vender imod Marken.

Unyttige Munde; bouches inutiles; kaldes i en beleiret Fæſtning alle de, ſom ei kunne forſyne ſig med Levnetsmidler for hele Beleiringen, eller blot ere tærende Perſoner; ſaaſom Fruentimmer, Oldinge, Børn o. ſ. v.

Uregelret Befæſtning; unregelmäßige Befeſtigung; fortification irréguliaire; ſee Befæſtning.

V.

Vaaben; die Waffe; arme; Fællesnavn for hvert Redſkab, hyppigſt af Jern, Staal eller Malm, hvormed Menneſket baade forſvarer ſig ſelv og angriber Andre, eller ſom ikkun bruges af ham til perſonligt Forſvar. Heraf opſtaaer 2 Hovedarter af V., nemlig:

a) **Offenſivvaaben**, Tydſkernes **Trutzwaffen**, for hvilket Ord vi ikke have en caracteriſtiſk Benævnelſe, og

b) **Defenſivvaaben** (Schutzwaffen) eller **Dækningsvaaben**.

Offenſivvaabenet, anfalls-wapenet, kan enten bruges i Nærheden eller i Afſtand; hvisaarſag der (hos de civiliſerede Nationer) gives 2 Underarter, nemlig: det **blanke V.**, et ſaadant, ſom har en **Klinge**, hvilken enten har en Eg (Hugvaaben) eller en Spids (Stødvaaben), eller begge Dele; og **Skydevaabenet** eller **Skyts** i Almindelighed, et V., fornemmeligen beſtaaende af et Rør og en Stilling (Underlag), hvis Diemed er, ved Hjælp af Krudt og Projectil, at ramme et Maal i lang Fraſtand. Til **Hugvaabenet** hører Sablen, til **Hug- og Stødvaabenet** Palladſken og Hirſchfængeren, til **Stødvaabenet** Bajonnetten, Landſen, Piken, Kaarden og Dolken. Skydevaabenet inddeles efter Maaden, hvorpaa det underſtøttes ved Brugen, enten umiddelbart ved Hænderne eller middelbart ved kunſtige Underlag, i **Haandſkydevaaben** eller **Haandſkyts** (Geværer og Piſtoler) og i **grovt Skyts**, grobes Geſchütz (Kanoner, Haubitſer, Morterer og Krigsraketter), hvortil ogſaa bør regnes **Voldflinten** og **Eſpingolen**.

Dækningsvaabene ere, ſtrengt taget, ſiden Krudtets Opfindelſe, reducerede til: **Cuirasſen** og **Kravehandſkerne** (for den ſvære Rytter), **Skjoldet** (for Mineuren) og **Rullekurven** (forhen ogſaa Mantelletten) for Sappeuren. **Schuppernes** Beſtemmelſe er baade at dække og at holde Hovedbedækningen faſt paa Hovedet. **Epauletterne** ere mere et Diſtinctionstegn og en Prydelſe end et Dækningsmiddel; det ſamme gjælder ogſaa om de

nu brugelige Hjelme. = (det blanke), die b. Waffe, a. à lame; ethvert Vaaben med Klinge; see Sidegevær. = synonym med **Vaabenart**, Waffengattung, Truppengattung, som betegner en Armees Inddeling efter Troppernes forskjellige Bevæbning og Fægtemaade. I vor Armee haves kun tre Slags Tropper: Artillerie, Cavallerie og Infanterie; i andre Armeer fire, idet **Pionererne** udgjøre Ingenieurtropperne.

Bære eller føre V., Waffen führen, mener les armes, porter des a., bruges som synonym med at være Krigér; staae under V., unter den W. seyn, être sous les armes, siges om Tropper, der staae opstillede i Parade med Vaaben og Bepakning; gribe til V., zu den W. greifen, prendre les a., courir aux a., ruste sig til Krig; kalde til V., zu den W. rufen, appeler aux a., opfordre til Landets Forsvar, og nedlægge V. eller strække Gevær, das Gewehr strecken, poser les a., mettre bas les a., nedlægge sine Vaaben, give sig til Fange.

Vaabenplads; Waffenplatz; place d'armes; kaldes ethvert Stykke af Tranchéen, som udvides, dækkes og forsynes med et **Banket**, saaledes at Infanterister kunne opstilles deri. I meget udstrakt Forstand gives ogsaa Parallelerne dette Navn.

I Fæstningerne benævnes **den rummelige Deel** af den dækkede Vei i Glaciets ind- og udadgaaende Vinkler: **ind-** og **udadgaaende Vaabenpladse**; see **Alarmplads**. I Minegangene; see Tambour.

Vadested; vad; die Furt; le gué; kaldes en Forhøining af Grunden, som gaaer tværs igjennem et rindende eller stillestaaende Vand, og som ikke ligger dybere under Vandspeilet, end at man kan vade derover.

Vagt; die Wache; la garde; en Troppeafdeling, som for en vis Tid er bestemt til at bevogte og beskytte nogensomhelst Gjenstand mod Angreb eller Skade. Saa forskjellige disse Gjenstande kunne være, saa forskjellige ere ogsaa Vagternes Forretninger; imidlertid gives der fornemmelig to Hovedslags: **Garnisonsvagter** og **Feltvagter** i udstrakt Betydning, gardes en garnison et en campagne. De første inddeles igjen i **Hoved-**, **Port-** og **Bivagter**, Nebenwachen, gardes secondaires, saasom Tøihuus-, Krudttaarns-, Kaserne- og Stalvagter. **Feltvagterne** i Almindelighed inddeles igjen i: **egentlige** Feltvagter, Feldwachen im **engeren** Sinn (see Art. Feltvagt), i **Pikets**, **Leir-**, **Skandse-** (i Feltskandser og i Blokhuse), **Tranchee-** og i **Udenvagter**, i Fæstningers Udenværker, som i Fredstid ei besættes. Garnisonsvagterne gives enten i militairt eller i Politie-Diemed, eller de tjene som militairiske Æresbeviisninger (**Æresvagter**). Vagternes Diemed bestemmer deres Styrke og Tjenesteforhold (see Vagtjournal), og gjælder det nu som almindelig Regel, at Officerer kun da skulle trække paa Vagt, naar Vagtens Styrke, Diemed og Vigtighed gjør det nødvendigt.

Vagtel, Wachtel; Wachtel- oder Hebespiegelgranaten; perdreaux;

kaldes smaa Granater, som, liggende paa et Træspeil eller lagviis i en Kurv med opskaarne Rør og indfyrede med Meelkrudt, kastes ud af gamle Morterer eller saa kaldte Steenmorterer.

Vagtelkardætsk; see Kardætsk.

Vagtild; das Wachtfeuer; le feu de garde, den Ild, som om Natten antændes af Feltvagterne, for at holde Soldaterne aarvaagne og give dem Varme.

Vagtjournal, Vagtordrebog; das Wachtbuch oder Wachtjournal; la consigne des postes ou le livre (registre) des gardes de la place; en Bog, som ligger paa hver Vagt, og hvori Commandantskabets Befalinger, angaaende Vagttjeneften i Almindelighed og denne Post i Særdeleshed, indføres.

Vagtmester; i Danmark den første Underofficeersgrad i Cavalleriet, svarende til Tydskernes Oberwachtmeister og de Franskes maréchal des logis chef. I Sveits det samme som Sergeant.

Vagtmester-Lieutenant; der Wachtm.-L.; aide-major; officier d'état-major de place; en Officeer ved Staben i de mindre Fæstninger, der fungerer som **Plads-(Garnisons-)Adjutant**; i vore større Fæstninger har han Capitains Rang og kaldes **Capitain-Vagtmester**. Det bør bemærkes, at omtalte Fæstningsofficeers-Charger ei ere almindelige i de tydske Stater, og at i mindre Fæstninger Pladsmajorschargen hyppig beklædes af en Capitain eller Lieutenant.

Vagtparade; die Wachtp.; la parade en garnison et au camp; det til Vagternes Besættelse bestemte, opstillede Mandskab.

Vagtpost; der Wachtposten; le poste, le lieu où un soldat est posé en faction; Stedet, hvor en Skildvagt staaer.

Vagttjeneste; der Wachtdienst; service de corps-de-garde; den udgjør Skildvagternes, Patrouillernes og Rondernes Tjeneste, baade i Garnisonen og i Felten.

Valdrap; die Walltrappe oder Wallrappe; la schabraque; et galloneret Klædes Sadeldække, som lægges paa Sadlen og dækker Pistolhylsterne; den holdes ved **Overgjorden** og dens **Omgangsrem** i sit rigtige Leie. De Franske have først i Revolutionskrigene indført V. efter Tydskerne, og rimeligviis af Feiltagelse forverlet Navnene. Vort **Schabrak** (som lægges under Sadlen) kaldes hos dem la *housse*, og bruges kun af det svære Cavallerie.

Vallakstang; die Wallachenstange oder gerade St.; mors à branches droites; en St. eller Kandar med lige Bjælker (Underbjælker); den med krumme kaldes **tydsk** Stang.

Valplads; batalj-fältet; die Wahlstatt, das Schlachtfeld; le champ de bataille; den Terrainstrækning, hvorpaa et Slag eller en Træfning er bleven leveret, eller skal leveres.

Valselaas; vallslås; das Walzenschloß; la platine à roulette ou à bosette; en Laas, paa hvis **Underdruk** eller paa hvis **Pandedækkelsjæders Ende** er anbragt en lille, bevægelig Staal-Rulle eller Valse, paa hvilken Dæklen bevæger sig lettere, end ved en

sædvanlig Laas, og, formedelst Valsens Dreining, næsten uden Rivning.

Vand (sætte en Kanon under), ein Geschütz ausbrechen; mettre une pièce hors d'eau; give en efter Skydningen udvasket Kanon en saadan Retning, at den i Sjælen tilbageblevne Vædske kan løbe ud.

Vandfaskin; see Faskin.

Vandkappe; see Mankepude.

Vandkit, Vandcement; Wasserkitt, Wassermörtel; mastic pour garantir de l'humidité; le béton ou cement. Det første præpareres enten af 1 Deel Beeg og 1 Deel Terpentin, eller af 2 Dele Vox, 1 Terpentin og 3 Rødsteen (poudre de brique). Baade Kittet og Cementet bruges til at afholde Fugtighed.

Vandmaneuver eller **Vandspil**; vatten-rörelse; das Wassermanöver oder Wasserspiel; manoeuvre d'eau; Vandets Forøgelse eller Formindskelse (Afløb, saignée) ved Hjælp af Sluser og Bjørne i saadanne Grave, som have rindende Vand; eller ogsaa Oversømmelser foran Fæstningers Glacis, ved at standse Vandløbet i en Flod ved Brosluser, ponts éclusés.

Vandpande; see Pande.

Vandport eller **Vandporterne**; das Wasserthor; la porte d'eau; Communicationsporten imellem Fæstningens Indre og den vaade Grav.

Vandprøve; die Pump- oder Wasserprobe; l'épreuve à l'eau des bouches à feu; denne Prøve foretages strax efter Skudprøven, for at undersøge, om Metallet har porøse Steder, Brœk o. desl., i hvilket Tilfælde Vand, ved at presses sammen i Sjælen med en trang Visker eller paa anden Maade, trænger sig igjennem Metallet.

Vandspat, Kospat (i Jylland „at være fyldt i Panden"); der Ochsenspat oder feuchter, weicher Spat; éparvin de boeufs, maladie du jarret. Den bestaaer i en blød Hævelse paa Haseledet, foranlediget af Ledevandets forøgede Ansamling; paa den indvendige Side kaldes den **gjennemstaaende**.

Vandtrense; die Wassertrense; le bridon d'abreuvoir; en Trense, Hovedtøi med Bidsel, som lægges paa Hesten ved enkelte Leiligheder, naar man vil skaane den for Kandaren, der gjør den mere haardmundet; f. Ex. naar Hesten rides i Vandet, til Smeden, eller for at røres o. s. v. Den bestaaer af: **Mundbiddet**, mors du filet et du bridon, med et Led i Midten og en Pareerstang med Ring paa hver Side, 2 **Kjæveskykker**, en fast **Kjæverem** med Strop o. s. v., et **Stjernebaand** og to **Tøilestrænge** med Skyder.

Varetægts-Arrest; der Sicherheits-Arrest auf einer Wache; la salle de police; Arresten paa Hovedvagten og i Kasernen, hvori Maleficanter hensættes, saalænge deres Proces varer, eller indtil den er indledet.

Varme Jernet; das Eisen anwärmen; donner au fer une chaude grasse; give det en lunken Hedegrad til dets Forarbeidelse.

Vaterliſte; der Verbindungsriegel; la moise horizontale; Liſte, hvormed Pælene i hvert Lag af en Pælebro forenes forneden, naar disſe have en betydelig Høide. Undertiden anvendes ogſaa **Krydslægter**, moises en écharpes, imellem Hovedſtykket og Vaterliſten; ſee Lag.

Vaterpas med Gradbue; die Gradwage; et Inſtrument, der bruges i Artilleriet baade ſom et almindeligt Lod, og til at beſtemme de høieſte Punkter paa afbreiede Overflader, iſtedet for med en **Middelqvadrant**.

Vedet; en Rytter-Skildvagt, eller i Almindelighed en Forpoſt. Ordet ſtammer fra det Italienſke „vedere" at ſee, og ſvarer fuldkommen til disſe Poſters Beſtemmelſe, da man ſtedſe ſøger at ſtille dem ſaaledes, at de have den videſte Synskreds.

Veiledningstabel; baliſtiſk Tabel, ſom angiver de til Diſtancerne og Elevationerne ſvarende Ladninger, eller de til Ladningen ſvarende Elevationer og Diſtancer.

Veining; ſee Hovſøm.

Veiſkjel; der Straßenknoten; embranchement des routes; Stedet, hvor to eller flere Veie forene ſig.

Vende Krudttønderne i Magazinerne; rulle de af Laget nedtagne Tonder en Tid paa Tæpper eller Preſenninger, for atter at oplive Krudtkornene (bringe dem til at falde i Korn), der muligen, ved at ligge i længere Tid, have klumpet ſig. Af denne Aarſag fyldes Tønderne aldrig heelt. Denne Fremgangsmaade omtales ei i tydſke og franſke Værker; derimod ſiges i disſe, at man om Sommeren ſkal aabne Tønderne og adſkille det klumpede Krudt.

Vende Satſen; den Pulverſatz umſetzen; faire le rechange; kaldes i Krudtſtampemøllen Handlingen at flytte Satſen i Potterne (eller Gruberne), idet den ene Pottes Sats bringes i den næſte, og ſaa fremdeles; tillige løſes den faſte Krudtſats paa Bunden eller i Hjørnerne af Potterne og brydes med Fingrene; den lille Kaſſe, hvori Satſen bæres fra den ene Potte til den anden, kaldes „das **Umſatzkäſtchen**, la layette; ſee **Krudtſkee**.

Vendedækkel; } ſee Geværlaas.
Vendehane; }

Vendetraverſe; ſee Sappe.

Vending; (Min.) ſee Knæ. = af en Zikzak; ſee Z.

Vendingsvinkel; der Lenkungswinkel eines Fahrzeuges; l'angle du tournant des voitures; den ſtørſte Vinkel, under hvilken der kan vendes paa Stedet; efter Theorien den ſtørſte V., ſom Vognſtangen (ved det paaprotſede Skyts eller ved et Voitûre) kan komme til at danne med Midtlinien af Voitûret.

Verificationsinſtrumenter; Prüfungsinſtrumente; verificateurs; kaldes i Artilleriet de Inſtrumenter, ſom anvendes ved Efterſynet af nyt Materiel, ſamt for at forviſſe ſig om det Gamles Brugbarhed.

Vexellaas; das Wechſelſchloß; la platine identique ou simulaire;

en Steen-Laas, hvis enkelte Dele ere smedede i hærdede Sænker (eller i en Presse, Schloßbestandtheil-Preßmaschine, balancier) og skulle være saa egale, at de passe til hvilkensomhelst af disse Laase. Denne Maade, at forfærdige Laase paa, indførtes 1722 i Frankrig, blev til forskjellige Tider afskaffet og atter indført, indtil i Aaret 1803, da den 1793 til dette Øiemed oprettede Fabrik i Roanne indgik. I Rusland forfærdiges Laasene paa denne Maade ved Geværfabriken i Tula.

Vidiestok; der Wiedenstock; les piquets, en triangle rectangulaire etc., à tortiller sur elles mêmes les harts pour lier les fascines; en Forening af 3 Stokke eller Stolper (de to tæt ved Siden af hinanden, og den tredie i nogen Afstand foran den ene af disse), for at gjøre den mere bøielig og tjenlig til Bindsel. I koldt Veir pleier man at opvarme Vidierne, førend Dreiningen begynder, hvilket paa Tydsk kaldes „bähen", paa Fransk: chauffer les harts.

Vidne; der Erdkegel, Maaßhübel, Zeiger oder Zeuge beim Ausheben der Gräben; le témoin ou coin de terre, qu'on ne touche pas au deblai du fossé; en Jordkegle, som man lader staae ved Udgravningen af Grave, for deraf at kunne bedømme Arbeidets Størrelse. = der Zeuge, le témoin, i Minevæsenet et Stykke Fyrsvamp af samme Figur og Størrelse som det, der bruges til **Munken**, og hvorved denne antændes. Det skal tillige angive Tiden, naar Minen vil spille.

Vikkel; (Søart.) see Raket.

Vikkelreif; see Tromme.

Vindanker; see Vindside.

Vindbøsse; die Windbüchse; fusil ou arquebuse à vent; dens **Vindflaske**, deren Windflasche oder Windkammer, son tonnerre, en Metalflaske, hvori den sammenpressede Luft befindes; den ligger enten i en huul Kolb, eller er anbragt i Form af en Kugle ved Laasen, og lader, hver Gang denne aftrykkes, igjennem et Ventil saa megen Luft fare ind i Løbet, som udfordres til Kuglens Udfart. Luften bringes ind i Vindflasken ved Hjælp af en lille Trykpumpe.

Vinde eller **Spil**; die Winde; treuil; en Maskine til at vinde eller hisse en Byrde med, samt til at stive Touge; i Brovæsenet og Artilleriet bruges 2 Slags: **Bradspillet**, das Bratspill, die Haspel oder liegende Winde, le cabestan, og **Gangspillet**, eller den verticale Jordvinde, das Gangspill, der Göpel, die stehende Winde oder die Erdwinde mit vertikaler Welle, le vindas; ved begge er **Spilbommen**, die Welle, der Wellbaum, le treuil ou l'arbre d'un vindas, som dreies ved Hjælp af Haandspiger og hvorpaa Touget vikler sig, den vigtigste Deel.

Vindebro med Trækbomme eller Trækroder, **Trækbro** eller **Trækrodebro**; die Zugbrücke; le pont-levis à flèche; en Bro, der, som oftest, anvendes til Passagen over Fæstningsgrave og spærrer

denne, ved at Broklappen, le tablier, en bevægelig Deel af Brodækket, vindes op formedelst tvende Trækbomme eller Roder (Vippbåume, flèches). Disse, hvilende paa et Træaag, som tjener til Omdreiningspunkt, ere satte i Forbindelse med Klappens Forende eller Midte ved Jernkjæder, og have i deres modsatte, mod Fæstningen vendende, Ende en anden Kjæde, hvori der trækkes, naar Broen (Broklappen) skal vindes iveiret. = med Vippebomme; see Vippebro.

Vindfælder; der Windbruch; bois chablis; kaldes det Sted i en Skov, hvor Stormen har omstyrtet Træerne i hele Strækninger.

Vindkugle; die Windkugel; la balle qui a un trou; en Geværkugle med et Hul, fremkommet af en Luftblære; udskudt piber den stærkt.

Vindlys; das Licht, Lichtel, Zündlicht, Anzündbrändchen; lance à feu; et 9 til 16″ langt og omtrent ½″ tykt Papirhylster, der drives, paa 2″ nær, med en langsomt brændende Sats, som hos os bestaaer af Meelkrudt, Salpeter og Svovl, og anfugtes med Viineddike. Vindlyset, hvoraf der brænder 2—3″ i Minuten, bruges til at antænde Ladningen i Skytset (især i Regnveir), Fyrværkerisager og Miner. De to Tommer, som ei indeholde Sats, ere fyldte med Saugspaaner, for at Artilleristen med Sikkerhed kan holde Lyset i Haanden, naar det brænder ud. I Udlandet medfører den til Affyringen afdeelte Artillerist nogle Vindlys i et **Brænderfoderal**, das Brändchenpenal, Lanzenfutter oder die Lichterbüchse, étui à lances.

Vindlysgaffel, eller Brænderstok med Klemme efter Fibigers „Forelæsninger i Artillerie"; die Lichterklemme oder Zündruthe; portelance; et Redskab til at fæste Vindlyset paa, som hos os ikkun bruges ved Lystfyrværkerier til at antænde høit staaende Gjenstande.

Vindpibe; die Windpfeife; l'évent pour laisser passer les vapeurs du moule; en smal Aabning i **Dødhovedformen** til Skyts, som støbes over Kjærnestang, og i Formen til hule Projectiler, hvorigjennem den i Formen indeholdte Luft gaaer ud under Støbningen.

Vindside; en aval; den Side, hvorhen Strømmen gaaer, modsat **Strømsiden**, ogsaa **nedenfor** Broen kaldet; det til denne Side kastede Anker kaldes **Vindanker**, der Wind- oder Afteranker, ancre de retraite ou d'aval.

Vindskjevt eller **vederbugtet**; windschief; déversé; siges om Legemer, hvis Sideflade ikke allevegne ligger i een og samme Plan.

Vindskjøre eller Windrids; Windrisse im Holze; les gerçes et gerçures, petites fentes dans la surface d'un pièce de bois; Revner, som vise sig paa Overfladen af et Stykke Træ.

Vindsluger; der Luft-Kopper, oder -Schlinger, Wind-Kopper, -Nülpser oder -Schlinger; le cheval qui tique en l'air; en Hest, som gylper eller sluger Vind i Luften, uden at bide (sætte) med Fortænderne i Krybben.

Vingerne paa den tydske Sadel; die beiden Gestellchen oder Hefter; les deux lièges; see Sadelbom. = paa en Raket; see Krigsraket.

Vinkel (den flankerende); der Streichwinkel; angle saillant ou flanquant; den Vinkel, som Bastionens Forsvarslinie danner med de tilstødende Flanker. = (den ydre flankerende) der äußere Streichwinkel, a. flanquant extérieur ou de tenaille, den V., hvorunder Bastionens Forsvarslinier skære hinanden. = (den lille) das kleine Winkelmaß, équerre à pendule, en lille Vinkelhage med Gradinddeling og Pendul, som bruges ved Undersøgelsen af Tappenes og Tappeskivernes Stilling, og i Almindelighed til at undersøge rette Vinkler. = see Døde V.

Vinkelhage; der Winkelhaken oder das Winkeleisen; le reglet en bois ou en fer; et Redskab til at opreise perpendiculaire Linier med eller afsætte rette Vinkler.

Vinterpleie; Hestens Behandling paa Stald.

Vinterqvarteer, Vinterpostering; das Winterquartier oder die Winterpostirung; le quartier d'hiver; kaldes Qvartererne, hvor Tropperne, efter et endt Felttog, cantonnere i Vintermaanederne.

Vipning; das Wippen; estrapade, châtiment; en forældet Militairstraf.

Vippebro eller Vindebro med Vippebomme; die Wippbrücke oder Zugbrücke mit Wippbäumen; le pont à bascule en dessous; en Vindebro, hvis Broklaps Bjælker ere saameget forlængede, at disse tilligemed en Tværbjælke, der er betynget med nogen Last, danne ved deres Bagender en Modvægt, lig Klappens Vægt.

Vippe- eller Vugtklods; der Wuchtklotz; pointal ou bloc d'appui d'un levier; en Klods, der bruges som Underlag ved Vugtning med Haandspiger eller Baxebom.

Virkejern; das Wirkeisen oder Wirkmesser; le boutoir du maréchal-ferrant; see Udvirke.

Virkning (Skydevaabenes); die Wirkung des Feuergewehres; effet des armes à feu; Resultatet, som opnaaes ved Skydevaabene, og hvorved, i Henseende til de tilsigtede Diemed, Projectilernes Bane, deres Indtrængelse, Sprængning, Antændeevne eller Belysningsevne, samt Tidsrummet og Skuddenes Antal i dette Tidsrum, komme i Betragtning.

Virkningslinie; see Explosions-Radius.

Virkningssphære af en Mineovn, som har spillet; die Wirkungssphäre; la sphère d'explosion ou d'activité; Afstanden fra Ovnens Midtpunkt til det Sted, hvor al Virkning ophører.

Virrel, eller Hvirvel; et firkantet Stykke Træ, der, efter Længden af en Vogn (Arbeidsvogn), er, ligesom en **Langvogn**, indsat imellem Kjepstokken og **Bagaxelen**, og anvendes istedetfor **Hjælpearme**; undertiden afstives den ved Jernstiver. Til Virrelen befæstes den egentlige Langvogn ved Ringe og Bolte, og foran forenes Langvognen ved en Bolt med **Vogntyven**. Denne Bolt er saaledes Ombreiningspunktet ved Vendingen.

Vise Kjærnen; markiren oder zeichnen; marquer la cavité ou la fève; at være i Perioden for Kjærnens Udslidning; siges om Hesten, naar Skære-Tændernes **Kjærne**, die Kennung oder die Kunde, la cavité (en aflang, paa tværs i Skæretandens Riveflade gaaende, Fordybning), endnu ei er udslidt. Denne Periode varer fra det 3die til 11te Aar. Da imidlertid Kjærnen ikke altid udslides i den sædvanlig antagne Tid, er Bedømmelsen af denne tredie Periode ei aldeles sikker. En Hest, der efter sit 11te Aar endnu viser Kjærnen, kaldes „der Zweifler oder Puffer, le cheval bégu". Er derimod Kjærnen udslidt, og „la germe de fève", en mørk Plet i Bunden af Kjærnen, endnu synlig, kaldes en saadan Hest faux-bégu.

Viseer; sigte; das Gesicht, Absehen, Visir, Aufsatzvisir, Stöckel; la visière; en Opsats paa Riffellobets Kammerende, bestaaende af en lille Jernblikplade med en paa samme opreist staaende Lap, hvori findes en fiin Kærv eller **Sigteskure**, die Kime, l'encoche, over hvilken og det høieste Punkt for (Kornet) man kan sigte til Maalet under en høiere Elevationsvinkel, og saaledes opnaae en større Skudvidde, end naar man sigtede over selve Løbet. Høiden er afhængig af den Skudvidde, man vil opnaae med en vis Ladning. Et saadant Viseer, som i Almindelighed befæstes ovenpaa Løbet ved Indsloifning eller formedelst en Skaade, for at kunne flytte Viseret, efter Fornødenhed, til een af Siderne, kaldes **Viseer med Skaade**, et flythart sigte, ein Schiebe-, Stell- oder Bockvisir, la visière à coulisses. For at kunne skyde paa endnu større Distancer, er det forsynet med en Klap (der ligeledes har en Sigteskure), som i saa Fald slaaes op, og efter hvilken hele Viseret gives Navn af **Klapviseer**, fällsigte, Klappvisir, v. à clapet. Bruges denne Klap ikke, eller er den nedslaaet, saa siges, at man skyder med **fast Viseer**, hvilket vel rigtigere kunde betegnes med **simpelt Viseer**.

Viseer-Indstrøget paa Kammerenden af nogle Geværer; die Gruppe oder der Visireinstrich; l'encoche du canon de fusil.

Viseerlinie; die Visirlinie übers Metall; la ligne de mire naturelle; Sigtelinien over de høieste Punkter for og bag (Midlerne, die Zielpunkte) paa Kanonen eller Haubitsen. Sigtelinien over Opsats kaldes paa Tydsk: die künstliche V., og paa Fransk: la ligne de mire artificielle.

Viseerplan (Sigteplan); die Visirebene; le plan de mire; Planen igjennem Sigtepunkterne og Skytsets Kjærnelinie.

Viseerpunkt; der Visirpunkt; le point de mire; synonym med **Sigtepunkt** eller **Middel**; paa Svensk: visirpunkt. Nogle betegne med dette Ord ogsaa det Punkt, hvor Kuglebanen skærer Viseerlinien anden Gang, naar der er rettet over Metallet eller over det høieste Punkt for og bag paa Kanonen; le but-en-blanc.

Viseerskud; der Visirschuß; le tir de but-en-blanc; det Skud, ved hvilket Kanonen er rettet over **Midlerne** paa det Maal, man vil træffe.

Viſeerſkuds-Diſtance; ſee Skudvidde.

Viſeerſkudselevation; visir-vinkel; der Viſirſchußwinkel oder Kernwinkel (i Oſterrig); l'angle de mire naturel; kaldes den Vinkel, ſom Skydevaabenets forlængede Viſeerlinie danner med dets forlængede Kjærnelinie; den fremkommer derved, at Diametrene af Skydevaabene ere ſtørre bagtil end fortil; ſee Forlig.

Viſir (den løſe) ſvarer i Soartilleriet til **Opſats for i** Landartilleriet. = (den faſte) (Soart.), masse de mire, en maſſiv Jernklods, ſtøbt til Kanonen; den ſidder paa Forſtykket og danner med ſin øverſte Flade en anden, parallel med Sjælens Axe. Paa Siderne ere „to Hag", der danne Vinkler af $\frac{1}{2}^{0}$ og 1^{0} med Viſeerlinien, naar man drager Linier fra Laaſepladens bageſte Kant til disſe Hag.

Viſiteertang; die Huſſonde; la rénette; et Inſtrument til at underſøge en fornaglet Hov.

Viſitering (Geværernes); die Beſichtigung oder das Viſitiren der Gewehre; l'inspection des armes; deres Underſøgelſe ved Compagniet, førend der afmarcheres fra Kaſernen eller Cantonnementet, for at forvisſe ſig, om de ere pudſede og i brugbar Tilſtand. = (Skytſets); ved Modtagelſen af et Skyts at underſøge dets Tilſtand, iſær Sjælens og Fænghullets, for at erfare, om det er reent, og om Skytſet er ladt eller ikke. Hermed begynder Betjeningen af ethvert Skyts. Denne Underſøgelſe foretages ogſaa, førend Skytſet betjenes.

Viſiteringspatrouille; die Viſitirpatrulle; la patrouille de sûreté; en Patrouille, beſtaaende af 2 til 4 Mand, ſom fra Tid til anden udſendes fra Feltvagten til Vedetternes Viſitering, for at overbringe Contretegnet til Sidevagterne o. ſ. v.

Viſker; der Wiſcher; écouvillon; et Redſkab til at renſe Skytſets Sjæl. Ved Feltſkytſet er den enten forenet paa en og ſamme Stang med **Sætterkolben**, og kaldes da en **Ligeſætter**, eller den bruges ved Feltſkytſet tillige ſom Sætter, i hvilket Tilfælde den, formedelſt en Jernbøile, forbindes med en kortere Viſtang til Artilleriſtens Sikkerhed, og kaldes da en **Krumſætter**, inventionsviskar, Krum- oder Poſaunenwiſcher, é. à hampe recourbée. Dette ſidſte Slags Sættere er hos os affkaffet; ſee **Kolb**.

Viſkerſtok; ſee Trækſtok.

Vognborg; die Wagenburg; la barricade de chariots; den af Vogne mod et fiendtligt Angreb dannede Forſkandsning.

Vognbro; die Roll- oder Wagenbrücke; le pont de voitures; en Bro, hvis Underlag beſtaaer af Vogne, pont roulant, ſom kjøres ud i Strømmen, og hvis **Vognhaver** (Lætter) bære Strækbjælkerne. Overbommene forenes indbyrdes, for ikke ſaa let at give efter ved Trykket foroven. Det er en Selvfølge, at en ſaadan Bro kun kan anvendes, hvor Vandet har en ringe Dybde. Skal Broen paſſeres af Feltſkyts, maae Overbommene afſtives imod

Flodbunden ved begge Ender og paa Midten. For at Lasten ikke skal virke paa Vognhaverne alene, dannes ogsaa en Skammel, som sættes midt i Vognen og surres til Lætterne. Den maa gaae i lige Høide med Overbommene. I Frankrig ere disse Broer for længesiden afskaffede.

Vognhave (Lætter); die Wagenleiter; côté d'un voiture à claire-voie ou côté à roulons; et af Sidestykkerne af en Vognfading til Requisit- og Fouragevogne. Den bestaaer af en **Over-** og en **Underbom**, forenede ved **Slaaer**, hvoraf de tykkeste kaldes Hovedslaaer og de tyndere Mellemslaaer, die dünnen Sproßen, les roulons. Undertiden ere Vognhavernes Underbomme befæstede til Bagvognen; ellers støtte Haverne sig til **Vognkjeppene**, der paa Bagvognen sidde i **Kjepstokken**, og over Forvognen i en **Vridskammel**, der følger Fadingens Bevægelse. (Saaledes ved de danske Vogne).

Vognkjep; die Runge oder Wagenrunge; la ranche ou corne de rancher; en Kjep, Stok, som sættes ned i **Kjepstokken**; see Bro og Vognhave.

Vognmester; der Schirrmeister, Wagenmeister; le vague-mestre, conducteur des chariots de bagage; le maréchal-de-logis chef du train; en Underofficeer, som har Opsyn med et vist Antal Trainvogne; Vagtmesteren ved et Traincompagnie eller Traineskadron. Ved den danske Artillerie-Brigade en særskilt Charge; ved den holsteenske tillige Commandeersergeantens ved Staldetaten.

Vognpas; der Wagenpaß; le mandat de convois en nature; Anviisning til fri Befordring in natura, som hos os præsteres af Bonden.

Vognstang; tistel; die Wagenstange; le timon; Stang, som, siddende i **Skjæret**, tjener til at styre Voitûret.

Vognstangsring; der Deichselring; see Platseletøi.

Vognstangsstøtte; die Deichselstütze; la servante d'avant-train; en Støtte af Egetræ, som bruges til at understøtte Vognstangens Forende, naar Vognen eller Forstillingen ei er forspændt; ved Beslag er den fæstet til Vognstangen.

Vogntyv; et firkantet Stykke Træ, der er indladt imellem Broen og Forarlen, perpendiculair i Midten af samme. I hver Ende af den er udskaaret en Gaffel; den bageste, i horizontal Beliggenhed, optager Langvognen, og den forreste, i vertical Retning, Vognstangen.

Voitûre; et fransk Ord, der betegner **Kjøretøi**, Fordon, Fuhrwerk, og bruges i Artilleriet baade om Vogne og Affütager med eller uden Skyts.

Vold; vallen; der Wall oder Hauptwall; le rempart; den Jordmasse, som omgiver en Fæstning, for at forhøie Standpladsen, og hvorpaa **Brystværnet** til Dækning for Byen og Forsvaret opføres. Den Deel bag Brystværnet, hvorpaa den Beleirede opstilles

og som tjener til Communication imellem Bastionerne, kaldes **Voldgangen**, der Wallgang, terre-plein.

Voldflint; vallmusköten; die Wallflinte, Wallmuskete; fusil de rempart; ogsaa Voldriffel, die Wallbüchse, kaldet; et Gevær af stort Caliber. Dens Løb har man riflet i den senere Tid. Det nyeste franske Model (fra 1831) som lades bagfra og skyder 6 Lod Bly, har en Viseerskudsdistance af 200 Meter; og det opslaaede Viseer giver en Skudvidde af 400 Meter (omtrent 1200 Fod). Formedelst deres store Tyngde (omtrent 22 ℔) lægges de under Affyringen paa en Gaffel.

Voldgang; see Vold.

Voldgranat; die Wallgranate, grenade du rempart; saaledes benævnes de store Granater, som man lader rulle ned ad Brystværnet eller igjennem Skydehullerne fra Casematterne ned i Graven eller ned i en Breche.

Voldild; see Infanterieild.

Voldkasse; der Wallkasten oder Wallkoffer; coffre de rempart; Kasse, hvori man paa Volden opbevarer Ammunition og dertil hørende Gjenstande.

Voldkran, eller den liirbenede Kran; das Festungshebezeug; chèvre de place; den bestaaer af: 2 Forbeen med Bakker og Tappeleie i Bakkerne, 2 Bagbeen, 1 Spilbom, som inddeles i Spilstammen, Forstærkningen, hvori Haandspighullerne, og i Spiltappene, 4 Tværtræer. Til Kranen høre 4 Haandspiger med Bryst. Dens vigtigste Beslag ere: 4 Jernpigge i Enden af Benene, 2 Panddækler paa Bakkerne, 2 Paler eller Stoppere paa Benene, 2 Palemodere eller Spærhjul, paa Spilbommen, 1 Hovedbolt, 1 Krankrog og 2 SS. Endvidere en Tallie. Voldkranen bruges til at hæve Byrder indtil 12000 ℔.

Voldlampe; die Walllampe, Feuer- oder Pechpfanne; le lampion à parapet ou réchaud du rempart; en Jernkurv paa en lang Stang, hvori, under en Beleiring, Beegkrandse o. s. v. brændes, for at oplyse Voldgangen og Gravene.

Voldlavet; die Walllafete; affût de place; almindelig Benævnelse paa de til Fæstningsartilleriet hørende 12- og 6-pundige Kanon- og Haubits-Lavetter, der ere af samme Construction som Feltlavetterne, nemlig bestaaende af to Lavetvægge, en Axel, to Hjul og tre Rigler, men som have færre Beslag end Sidstnævnte. I det franske Artillerie forstaaes ved affût de place (af det ældre Materiel) især den **Gribeauvalske trehjulede Voldrappert** paa Slæde, som ogsaa bruges hos os. Denne Rappert bestaaer af to Vægge, forenede med to Mellemrigler og ved en Underrigel med to **Knegte**, samt af en Træaxel med tvende Hjul. Imellem Knegtene sidder et Knubhjul, som bevæger sig paa en Bolt. Stillemaskinen, den sædvanlige franske Skrue, bevæges i en fast Metalmøttrik, som er indladt i Stødriglen. Den til Rapperten hørende Slæde findes omtalt under denne Artikel. Som **Forbridsk** betjener man

sig ved Slæden af et **Underlag**, bestaaende af et Tværtræ med Hul til Hovedbolten, samt tre Ribber, og paa dem tre Tværtræer, hvoraf de bageste ere de længste; paa dem bares Slæden.

Den nye franske **Vold-** og **Rystaffütage**, affût de place et de côte, bestaaer af: **Rapperten, Slæden, Forbridsken** og **Buebridsken**. Rapperten er sammensat af følgende Stykker: to Vægge, bestaaende af to Opstandere eller Bryststykker, montans, og to Stivere eller Svandsstykker, arcs-boutans de m., en Brystrigel, entretoise de m., en Mellemrigel, entretoise du milieu, en Svandsrigel, entretoise de crosse, en Stilleskrueklods, échantignole de tirant, en Træaxeldam, corps d'essieu, og af to Støtter til Underlag for Haandspigerne ved Opbrækningen, support de pointage.

Stillemaskinen er den sædvanlige Jernskrue, der bevæger sig i en fast Metalmøtrik, écrou en bronze, befæstet ved to Bolte paa Stilleskrueklodsen.

Rapperten sammenholdes ved Stand- og Tværbolte, boulons d'assemblage; Hjulene bestaae af: et Nav af Støbejern (Hjulet løber paa Bagnavet, og Krandsen hænger udenfor Slædebjælkerne), en heel Hjulkrands af Smedejern, cercle, med 10 Hjulsøm, og 10 Eger af Træ. Axelen er af Jern.

Voldmester; der Wallmeister; inspecteur de rempart; en Officiant, som har Tilsyn med alle Jordarbeider og Beplantninger paa Volden.

Voldrechaud; see Voldlampe.

Voldskytte; der Wallschütze; en Officiant, som bortskyder Hunde, Høns og desl., der findes paa Volden og i Fæstningsværkerne og pleie at beskadige disse ved at kradse i Jorden.

Volf; der Wolf oder Schwahl; le carcas dans les fonderies ou le gâteau de fonte; det ved Støbningen af Skyts tilovers blevne og i et Hul ved Enden af Damgruben afledte Metal.

Vorte; die Armwarze, Hornwarze, Hornzotte, Kastanie; la chataigne, lichène, corne ou l'ergot du cheval; en Hornknub paa den øverste indvendige Deel af Hestens Underarm. = paa Navbøsningen; see d. Art. = paa Foden af en Raketblok, die Warze am Untersatze der Rakettenstöcke; le bouton ou la tétine du moule à fusées volantes; den cylindriske, foroven kugleformige, Deel af Foden, som gaaer ind i Blokken; dens Bestemmelse er at danne Muskelen paa det rullede Papirhylster til Raketter o. s. v., formedelst Vyrgningen.

Vridskammel; bröstnagels-banken på änderne af tistel-armene; der Lenk- oder Wendeschemel mit einem Schlußnagel; la grande sassoire; le lisoir à mouton d'un chariot à ridelle; en Skammel eller **Bro** paa Forvognen, hvori de forreste Vognkjeppe ere befæstede; den følger Fadingens Bevægelser og tjener baade som Kjepstok og til at bringe Fadingen i den fornødne Høide i Forhold til Bagvognen.

Vugtning; das Wuchten; abattage; Handlingen at hæve en Last

ved Hjælp af en Vægtstang, hvortil anvendes Haandspiger eller Barebomme, som understøttes af en Vippe- eller Vugtklods. Lasten fattes med den korte Arm af Vægtstangen, og med den lange Arm vugtes (veies) af det dertil ansatte Mandskab.

Vulf; der Wolf; le loup; synonym med **Grundsæde**; see Art. Sadelbom. = paa Hjelmen; see Hjelm.

Væger; die Bortleiste, das Streichband, die Randleiste oder das Gurtholz; la ceinture; en Liste, som sidder indvendig og foroven paa Oplængerne i Skroget af en Brobaad; deres **Forlængelser**, Verlängerungsstücke, prolongations, sidde i For- og Agterdelen af Baaden paa de Steder, som ikke udfyldes af **Tollebordene**.

Vægge (et Skydevaabens); die Wände; les parois; Metallet, som omgiver Sjælen. Væggenes Tykkelse kaldes **Gods**, die Eisenstärke, l'épaisseur du métal; see Gods.

Vægge- eller **Vangelavet**; die Wandlaffete; affût à flasques; Benævnelsen paa en **Lavet**, som er sammensat af to med Rigler (calfvene; Laffetenriegel oder Schwingen, entretoises d'affût) og Bolte, Bolzen, boulons, forbundne Planker, Laffetpfosten (Vægge eller Vanger, Wände, flasques), hvorimellem Skytset ligger og hvorpaa det hviler med Tappene. **Væggen** inddeles ved to paa den værende **Knæer**, Brüche oder Büge, ceintures, af hvilke det øverste kaldes det **første**, der obere, c. de mire, og det nederste, det **andet**, der untere, c. de crosse, i 3 Hoveddele, nemlig: i **Bryststykket**, das Brustst ück, la tête d'affût, som gaaer fra **Brystet**, die Stirn oder Brust (Væggens øverste Endeflade) til det første Knæ, **Svandsstykket**, das Mittelstück (uden franske Benævnelse), den Deel imellem begge Knæerne, og **Svandsen**, der Schwanz, la crosse, det nedenfor det andet Knæ værende Stykke, hvis underste, afrundede Endeflade kaldes paa Tydsk „die Sohle" des Schwanzes, ligesom Lavettens hele underste Flade kaldes „die Sohle", hos os **Underkanten**.

Afstanden imellem Væggene kaldes **Vidden**, die Spannung, l'écartement, og det paa Væggen til Feltlavetten værende tyndere Sted, **Udklinkningen**, die Schwächung, délardement; dets Diemed er fornemmelig at gjøre Lavetten lettere og give Plads til en lille **Reqvisitkasse**, die Laffetendruhe, der Laffetenkasten oder die Stücklade, le coffret, som sidder forneden imellem Væggene, og ved de franske Lavetter er indrettet til at udtages.

Riglerne, som forbinde Væggene, ere: **Brystriglen**, der Stirnriegel, l'entretoise de volée, **Stødriglen**, kammerkalfven, der Stell-, Stoß-, Richt- oder Maschienenriegel, — de mire ou de support, og **Svandsriglen**, der Proß- oder Schwanzriegel, — de lunette ou de crosse. I Midten af denne Rigel er **Protshullet**, bröstnagelshålet, das Proßloch (uden franske Kunstord), hvorigjennem Forstillingens **Protsbolt** stikkes, for at forene Lavetten med Forstillingen.

I Lavetvæggen findes endvidere følgende Udklinkninger, nemlig:

Tappeleiet og Axelindskaaret, samt ved svære Lavetter desuden Marchtappeleiet. Med Hensyn til Beslaget, see: Standbolt, Pandejern, Panddækkel, Axelbøile, Skureblik, Svandsblik, Svandskryds, Svandsring, Ladetøibøile og Ladetøihage.

Vænne en Hest til Ilden; ein Pferd an das Feuer gewöhnen; accoutumer un cheval au feu; vænne den til at kunne see og høre Gevær- og Artillerieilden, uden Frygt eller Frygtyttring.

Værk; das Werk; ouvrage de fortification; pièce; ved Værker forstaaes i den permanente Befæstningskunst visse enkelte Dele af Befæstningen; i Feltbefæstningen kaldes derimod o. de campagne ogsaa en selvstændig Befæstning, et Værk; see Skandse. Collateralværk; Udenværker. = (tilbagetrukket) retirirtes, versagtes, oder zurückgelegtes; see Repliværk. = (bonnetteret) ein bonnettirtes W.; see Bonnettering. = (afsondret eller detacheret) ein abgesondertes oder detaschirtes, vereinzeltes, fränskiljda verk; see Forværker. = (kronet) ein gekröntes W.; o. couronné; et Udenværk, som er sammensat af flere Befæstningsfronter, og som paa sine Fløie forener sig saaledes med Fæstningens Hovedværker, at det, foruden sit eget Frontal- og Sideforsvar, ogsaa faaer Sideforsvar fra Hovedvolden og de tilgrændsende Værker. = med Skulderværn, ein geschultertes, o. épaulé; see Skulderværn. = dref, Werg, étoupe, gammelt oppillet Tougværk, som bruges til Kalfatring og ved Bepakningen af Ammunitionsvognen, til at stoppes ned imellem Kardusерne, for at faae dem til at staae fast.

Væve; see Bjornerokke.

Væverknude; der Weberknoten; noeud de tisserand, en K., bestaaende af en Lokke, sammenføiet med et Øie; den er stærkere end Naabaandsknuden, og bruges ligesom denne ved svære Touge, samt til at feste Prolongen til Forstillingen; den kan gjores med Tærs for, for at forhindre Parternes altfor stærke Sandsning.

Vyrgestok eller Rittel; der Würgestock, die Reitel; le garrot ou la bille (ordinairement un levier) pour serrer à l'aide du cabestan (das Würgetau, die Würge, der Würger) les branches de la fascine etc.; en Stok, almindelig en Haandspig, hvormed Riset til Faskinen o. s. v. sammenpresses, (vyrges) ved Hjælp af Vyrgetouget, paa de Steder, hvor et Vidiebaand skal lægges.

Y.

Ydertelt; see Telt.

Ydre Polygon; see Polygon.

Ydre Værk, ånßeres Werk; ouvrage extérieur; de Værker af en Fæstning, som forsvare selv deres Front; see Udenværker.

Z.

Ziirleer; sletler til Gestaltet, spikler til Hovedet og Zirater; der Ziirlehm oder Leimen der Stückgießer; la potée; præpareret Formleer, bestaaende hos os af Bornholms Leer, Fedtleer, Ovnsteen, rød Muursteen, Blyant, Kridt og brændt Leer; det bruges til de første Lag af Formen, der lægges paa Gestaltet, og til Ziraterne paa Skytset.

Zikzak; Zigzag; en ziczac ou zigzags; saaledes kaldes de smaa i en saadan Retning gaaende Gange (Grene, Aeste, boyaux), som forbinde Parallelerne med hinanden; de blive altid kortere, jo mere de nærme sig Glaciet, og erholde paa det Sted, hvor de skifte Directionen (Vendingen, der Schlag oder die Wiederkehr, le retour) en Hage, der Bogen oder Haken, le crochet, af 12 til 16' Længde, for at dække imod Enfilade.

Zyndstrik eller Fænghulsstrik; der Zündstrick (bruges ei i Frankrig); en Metaltraad, som, bestrøget med Terpentin og beviklet med klar udplukket Bomuld, er bleven dyppet i en Blanding af Meelkrudt og fransk Brændeviin. Zyndstrikken bruges undertiden istedet for Fænghulsrør.

Æ.

Æselsryg; see Bjørn.

Ø.

Øie; die Schleife; boucle; Begyndelsen til en Knude og til et Stik, hvorved Tampen ligger ovenpaa Langtouget, eller T. og L. krydse hinanden. Ved et omvendt Øie finder det Modsatte Sted. = paa Kapperne af Hammelen, das Auge der Wagscheit- und Ortscheit-Kappen, l'amorce des lamettes de volée et de palonnier, en Øsken, som, formedelst Svingelringen, forener Svinglen med Hammeltræet.

Øiebolt; der Augenbolzen; la cheville à piton; en Bolt med et Øie (eller Hul) i den yderste Ende.

Øiemaal (geometrisk); Bedømmelse af Afstandes, Fladers, Vinklers o. desl. Størrelse efter Øiemaal, med Anvendelsen af geometriske Sætninger. = (militairt); see Militairt Ø.

Øiespledsning; see Spledse.

Øre paa en Granat og Bombe; das Bombenöhr; anse de bombe ou mentonnet; de to Jernkramper, som ere indstøbte i Skorpens Overflade, enten fremstaaende eller forsænkede, og tjene til at bære

diſſe Projectiler. = Bolværksøre, das Bollwerksohr oder die abgerundete Schulterwehr, l'orillon; det tjente fordum til Flankens Dækning imod Demonteerbatterierne.

Øvebrems; die Ohrenbräm̃ſe oder Folter; **torche-oreilles**; en Jernklemme, ſom fordum brugtes til at ſættes paa Heſtens Næſe; ſee Brems.

Øvehuling; den Forſænkning, i Skorpen paa de hule Projectiler, under forſænkede Øver, hvori Granat- eller Bombehagen ſtikkes ind under Øret.

Øveramme; ſee Brøndramme.

Øſkenbolt; en Bolt, ſom har en Øſken i den ene Ende.

Øvekløft; ſee Hornkløft.

Alphabetisk Fortegnelse

over de

Kunstord,

som, forekommende ved Forklaringerne, ei findes særskilt anførte.

Det arabiske Tal angiver Paginaet, hvor disse Ord omtales.

A.

Aareſpat, 22.
Albueſvamp, 282.
Ajuſterer, 45.
Ammunitions-Chablon, 48.
Antændelſe (Krudtets), 148.
Armrem, 161.
Avance, 174.
Avertisſements-Commando, 51.
Axelboer, 190.

B.

Bagre, 192.
Bagſkæfte, 98.
Bagſtykke, 129.
Ballenbundt, 137.
Bane, 9.
Barde, 110.
Bardun, 264.
Barkſlag, 138.
Batterie-Faſkin, 67.
Batterie-Kurv, 252.
Beklædningstørv, 103.
Beleiringsſkyts, 216.
Belægning, 157.
Beſætning, 92.
Bjergknude, 1.
Billhammer, 107.
Bivagt, 311.
Bjælke, 127, 234.
Boerlad, 87.
Bom, 128.
Brandhue, 144.
Brandſats, 35. 90.
Brandſkatning, 53.
Brandvagt, 164.
Bredſporet, 271.
Bringtøi, 213.
Brink, 20.
Brofægtning, 55.
Broplade, 220.
Bryſt, 286.
Bryſtblad, 39.
Bryſtpalliſade, 203.
Bulk, 305.
Bundſtykmodel, 5.
Bundflade, 97.
Bælg (Smede-), 265.

C.

Capitain-Vagtmeſter, 312.
Caſemat-Batterie, 48. 89.
Chablon-Kolb, 140.
Chargeringsgreb, 160.
Coëhornſke Palliſade, 203.
Commandoſtav, 273.
Communications-Minegang 183.
Contreſkarpe-Minegang, 183.

D.

Dagarbeider, 13.
Decharge, 94.
Drage, 167.
Drager (Manipulation), 263.
Dragtpude, 202.
Dreiepalliſade, 203.
Drive Sats, 144.
Drueknop, 129.
Drøgbrædt, 305.
Dupprøve, 151.
Dækfaſkin, 67.
Dæktørv, 103.
Dødkuller, 156.
Dølle, 20.
Dømling, 112.

E.

Elementar-Taktik, 292.
Endekappe, 107.
Endetræ, 115.
Enveloppe-Minegang, 183.
Eſkarpegallerie, 183.

F.

Fanegade, 35.
Felt, 234.
Feltſkyts, 260.
Felttrain, 16.
Fenike, 66.
Fiſk, 281.
Fjæder-Krudtprøve, 152.
Flanke-Caſematte, 48.
Fletvidie, 232.
Flyve-Kuller, 156.
Flyvende Laas, 290.
Fodmorteer, 186.
Forankringsvidie, 77.
Forberedelſes-Commando, 51.
Forbiſkud, 302.
Forceerprøve, 285.
Fordreining, 34, 59.
Forjyngning, 112.
Form (den ydre), 173.
Forſætter, 80.
Forpoſtkrig, 143.
Forpoſttjeneſte, 71.
Forſkæfte, 97.
Forſtykke, 130.
Forſvarsbrønd, 52.
Frontalild, 15.
Fuldførelſes-Commando, 51.
Fyldehul, 32.
Fængpiſton, 211.

G.

Gaard, 21.
Gadeleir, 164.
Garniſonspatrol, 207.
Gibskardætſk, 133.
Gieløber, 292.
Grad, 116.
Grundfaſkin, 68.
Gunger, 117.

H.

Haandbøile, 7.
Haandmorteer, 186.
Haandvarm, 109.
Haarbundsſigte, 141. 290.
Haarrør, 46.
Hage, 111.

Hagekrudt, 147.
Hale, 185.
Hallandsfar, 271.
Hals, 3. 5.
Halvaxel, 17.
Halvinvalide, 123.
Halvkuffert, 154.
Hammer, 1.
Haubitsladning, 150.
Heelinvalide, 123.
Henføringsplan, 244.
Hids, 289.
Hjælpearm, 162.
Hjørnebastion, 21.
Hjørneramme, 43.
Hjørnestøtte, 115.
Holdehage, 122.
Holm, 1.
Horn, 142. 275.
Hovedgallerie, 183.
Hovedpallisade, 203.
Hovedstel, 128.
Huld, 90.
Hvirvel, 317.
Hængemorteer, 186.
Hæretop, 175.
Hævebuk, 287.

I.

Jagtkrudt, 147.
Indfald, 124.
Indfyring, 90. 120.
Indsplidsning eller Indspidsning, 251.
Indsætning eller Indsætherdning, 96. 117.

K.

Kammerende, 97.
Karkasse, 144. 145.
Karnis, 43. 129. 204.
Kartovkrudt, 147.
Kjedel, 251.
Kjærne, 87.
Kjærnefoder, 85.
Kjævestykke, 128.
Klapdækkel, 96.
Klappallisade, 203.
Klapvisеer, 318.
Klinge-Emne, 254. 307.
Klup, 256.
Kløverbladsmine, 182.
Knaldkrudt, 147.
Kolbehals, 98.
Kolbepistol, 140.
Kop, 138. 180.
Korsmine, 182.
Kortspledsning, 271.
Kravehandske, 310.
Krudtskjærm, 233, synonym med Pandeskjærm, 204.
Kumholt, 153.

L.

Laaseindsnit, 78.
Laasekant, 78.
Ladeskuffekolb, 141.
Ladestokfjæder, 97.
Ladestokrende, 78.
Landmorteer, 186.
Langspledsning, 271.
Leerpallisade, 203.
Leirhytte, 294.
Ligger, 233.
Linieleir, 164.
Lodpil, 35.
Luft (gjøre), 308.
Lunken Hede (Hits), 109.
Læder-Luntehylster, 167.
Læg, 138.
Lægd, Lægdsmand, 160.
Længde af en Modstandspille, 185.
Længde-Minegang, 183.
Løbebjælke, 91.
Løber, Løberspindel, 153.
Løshammel, 107.

M.

Maaleborð, 199.
Maalepæl, 68.
Madrilbrædt, 212.
Mandstugt, 58.
Marchforpleining, 70.
Marchtappeleie, 49. 293.
Marquiſe, 294.
Mellembaſtion, 21.
Mellemkappe, 107.
Mellemſkæfte, 78.
Mellemſpat, 22.
Mellemvold, 53.
Menigmand, 93.
Middelqvadrant, 314.
Mundbid, 128.
Mønſter, 295.

N.

Naaleſneller, 266.
Natarbeider, 13.
Nedenfor Broen, 316.
Nedſkæring for Stilholtet, 225.
Nødbolt, 280.
Nødbridſt, 38.

O.

Opholdsgaffel, 282.
Oplive Krudt, 314.
Optog, 111.
Overdruk, 205.
Overlæbe, 107.
Overløbsrende, 61.
Overmule, 107.

P.

Pandebaand, 128.
Parallel-Caſematte, 47.
Pergament-Sigte, 290.
Perpendiculair-Caſematte, 47.
Pibe, 111.
Pibeboje, 32.
Piberende, 78.
Pind, 7.
Piſtolprøve, 152.
Plade, 7.
Politivagt, 164.
Potte, 7. 153.
Potteſats, 153.
Prøveſkud, 257.
Purrefod, 212.

Q.

Qverke, 146.

R.

Raketgranat, 145.
Rampe, 13. 228.
Raſtelle, 13.
Reculbjælke, 264.
Reculrende, 264.
Regiments-Commandeur, 94.
Revle, 19.
Ridsning, 111.
Rod, 185.
Rufoder, 85.
Rumpetang, 106.
Ruſtlæder, 273.
Rygſtang, 294.
Røgkugle, 54.
Røſtningsliſte, 225.

S.

Schabrak, 312.
Secundant, 31.
Sikkerhedsindretning, 96.
Skjerm, 296.
Skivertplade, 259.
Skraber, 153.
Skumkjæde, 128.
Skumſtang, 128.
Skyder, 288.
Skytte, 278.

Slangekrudt, 147.
Slæbefri, 290.
Smalſporet, 271.
Snabel, 275.
Solen (ſammenſlagne Dugter med og mod), 297.
Speilſkruekolb, 141.
Spidskappe, 249.
Spændblik, 273.
Spærhage, 96.
Staalnøgle, 211.
Stabbe, 9.
Stampe paa Proppen, 153.
Stang (tydſk), 312.
Stangmorteerprøve, 151.
Steenfaſkin, 68.
Steentaſke, 208.
Steenvægt, 15. 16.
Stikline, 165.
Stikſtage, 183.
Stillede (den), 278.
Stivhammel, 107.
Stolpevidie, 232.
Stormline, 294.
Stregmaal, 283.
Strøkrybbe, 270.
Strømaabning, 278.
Stuegefreider, 93.
Stukke, 173. 285.
Stødholt, 225.
Stødſkinne, 204.
Stødſkrue, 131.
Sugning (Metallets), 101.
Svingel, 106.
Svingelkappe, 107.
Sætreif, 301.
Sømorteer, 186.

T.

Taa, 47. 292.
Tagfaſkin, 67.
Tand, 192. 292.
Tang, 29.
Tapdækſel, 225.
Tappemorteer, 186.
Toppunkt, 155.
Transverſal- eller Tværr-Minegang, 183.
Trenſe (dobbelt), 254.
Trækbro eller Trækbrodebro, 315.
Trækſtang, 233.
Tøndeboje, 32.

U.

Uddunſtningsmaaler, 9.
Udenvagt, 311.
Udklinkning, 121. 187. 306.
Ulv, 109.
Underdruk, 205.
Underkant (Lavetvæggens), 323.
Underkrands, 143.
Undermule, 108.
Underſkud, 22.

V.

Vagtpatrol, 207.
Vederbugtet, 316.
Vice, 278.
Vulſt, 130.

Tillæg og Rettelser.

Afhalse, synonym med, men mere betegnende end: **Afknibe** de nystøbte Blykugler.

Angelklov, det techniske Ord for **Angeljern**.

Bakkestrøg; Bergstriche; hachures; kaldes de Penneſtrøg, som paa Situationsplanen betegne det bjergige Terrain i dets forskjellige Gradationer.

Enveloppe; der Mantel; Værkerne, som danne den ydre **Enceinte**.

Feltkran, eller den trebenede Kran; das dreischenkliche oder Feldhebezeug; la chèvre brisée ou de campagne; et Hæveredskab, som bruges til Byrder indtil 5000 ℔. Dets Trædele ere: 2 Forbeen med Tappeleier, 1 Bagbeen, 1 Spilbom, der hviler i Tappeleierne, og 2 Tværbrædder. Dets vigtigste Jerndele og Beslag ere: 1 Hovedbolt med Splint, 3 Jernpigge i Enden af Benene, 2 Panddækler, 1 Gaffelkrog og 2 SS. Til Kranens Manipulation udfordres 4 Haandspiger og 1 Tallie, bestaaende af 2 Blokke med Tallielober.

Gaffelbom (Gaffel-Vognstang); die Gabel, Gabeldeichsel oder Kluftdeichsel; la limonière; en Vognstang, bestaaende af to Bomme, Gabelbäume, bras de la l., som danne et Slags Gaffel, hvorimellem Hesten gaaer, idet den bærer den ved Hjælp af en Dragrem; see Limonlavet.

Geværbrandraket, (af Voß) en lille Raket med en Blykugle i den ene Ende, der udskydes af Geværer, for at tænde Straatag, Ammunitionsvogne, o. s. v.

Geværlyskugle, eller **Geværlyseraket**, (af Voß) en kort haardbreven Cylinder af en lysende Sats, overtrukken med Fernis.

Kartove; die Karthaune; canon; Benævnelse paa det forældede, **korte** Skyts; dets Inddeling findes i Ordbogens tydske Deel, da de danske Benævnelser fortiden ei kunne angives med Sikkerhed.

Knuskrudt (see **Krudtgrever**), det techniske Ord for relien, Knirschpulver; halvknuust Kornkrudt, som anvendes paa Laboratoriet.

Nødbolt, ved de 3-pundige danske Lavetter; en Bolt, som gaaer igjennem Lavetvæggene og Krampen paa Stødriglen, og hvorpaa Sidstnævnte hviler i den ene Ende.

Skorpetykkelsemaaler, paa Laboratoriet Benævnelsen af **Granatmaalerne**.

Slange; die Schlange; la coulevrine; Benævnelse paa det forældede **Langskyts** i Landartilleriet. Slangerne inddeeltes i hele og i

Feltſlanger. Deres nærmere Inddeling og Benævnelſe findes i Ordbogens tydſke Deel.

Sværd; et Jernbeſlag, indlabt paa den indvendige Side af hver Væg paa de ældre danſke Feltlavetter, hvor der bruges Stillekile. Disſe Jernbeſlag vare forſynede med flere Huller, til at ſtikke **Sværd**- eller **Nødbolten** igjennem, paa hvilken Stillekilens Rigel hvilede. Ved at ſætte denne Bolt i forſkjellige Huller, kunde den give ſtørre Forandringer i Elevationen, end med ſelve Stillekilen. Paa den udvendige Side af Lavetvæggene og lige mod Sværdet vare **Sværdblikkene** indladte, ſom ere tynde Jernblik, hvorigjennem Hullerne til Sværdbolten gaae, og tjene til at forebygge, at disſe Huller blive udſlidte.

Afprodſe, Pag. 4; rigtigere Afprotſe.
Trä-ponton-brygga, Pag. 18; ſkal ſkrives Träd-p.-b.
Dille, Pag. 20; ſk. ſk. Dølle.
Barbetten-B., Pag. 21; ſk. ſk. Barbette-B.
Pag. 26, Linie 5, af Ordene: Lyſekulens og Brandkuglens Pole, bortfalder Brandkuglens.
Blenderingsfalſer, Pag. 28, Linie 8 franeden; ſk. hedde Blenderingsnoter.
Bädding, Pag. 37; ſk. ſk. bäddning.
eensarmet, Pag. 33 (Artik. **Bombepreſſer**) ſk. h. eenarmet.
Pag. 47, Linie 8 fra oven: „Og en faſt Ring, til at fæſte Kolberemmen i, naar Carabinen hænger ved Sadlen", falder bort.
Träflinta, Pag. 75; ſk. ſk. trädflinta.
Pag. 84, Artik. **Forſtærkningsbataillon**, en B., ſammenſat, o. ſk. h. en B. tildeels ſ. o. ſ. v.
gallor, Pag. 91; ſk. ſk. gallror.
Bøsning, Pag. 129, Linie 10; ſk. h. Navbøsning.
carteche-dosa; Pag. 132, ſk. ſk. cartesche-d.
ladtyg, Pag. 139.; ſk ſk. laddtyg.
Pag. 147, Linie 15 og 16 fra neden, bortfalder Ordene: hverken hos os, i Sverrig eller i
Pag. 149, Artik. **Krudtgrever**, bortfalder Ordene: (efter Fibiger) das Knirſchpulver; le relien.
resmila, Pag. 156; ſk. h. kulmila.
Pag. 167, Artik. **Lunte**, imellem 1½—2 Timer, ſk. h. 5—8 Timer.
Pag. 168, Artik. **Lyſekugle**, bortfalde Ordene: af et Skelet af Jern- eller Blyringe, der omgives
Pag. 189, Artik. **Muſkerbevæbnet**, den med en Muſket bevæbnet, o. ſ. v., maa nu hedde, den med en riflet Muſket bevæbnet o. ſ. v.
smörjerummet, Pag. 190; ſk. h. smorjrum.
Pal eller Palemoder; Pag. 202, Linie 11 fra neden ſk. h. P. og P.
practicable, Pag. 248; ſk. ſk. praticable.
Hackengabel, Pag. 269; ſk. ſk. Hakengabel.
barrage, Pag. 278; ſk. h. digue de b.
Pag. 288 Linie 4. 1½″ lang øg ¼″ tyk, ſk. h. 1½′ lang og ¾″ tyk.
Pag. 308, L. 10, piäce, ſk. ſk. pièce.

Svenſk Afdeling.

A.

Afbränning; see metall-afb.
Afbrösta; afprotse.
Afdamning (krudtets); Krudtets Støvsigtning.
Affallning; Geledernes Afbrydning.
Aflöning; Lønning (Troppernes).
Afpolletteringssedel; Udskrivningsseddel (fra Hospitalet).
Afskuren terrain; couperet T.
Afståndsmätare; Distancemaaler.
Afvägning; Nivellering.
Al, Ahl; Elletræ.
Ammunitions-logement; Ammunitions-Magazinet i Brystværnet af et Batterie.
Ammunitions-väska; Karduustaske.
Anfall; Angreb.
Anfallsvinkel; Nedslagsvinkel.
Anfalls-vapen; Offensivvaaben.
Ankost; Gavntræ, eller Tømmer.
Ansats på klingen; Pareren paa Sabelklingen.
Anslag; Kolben paa et Skydegevær.
Anspan; Forspænd.
Antågande; Anmarche.
Antändningskanal; Kjærven i Svandsskrue-Tappen; den støder sammen med Fænghullets Udmunding i Sjælen.
Antändningsrör; det Callerstrømske Fænghulsrør.
Arfvode; Gage; appointement, Salair.
Aska; bestrøe med Aske.
Axelbank; Broen, ved Voitürerne.
Axelgehäng; Skuldergehæng.
Axelinskärning; Axelindskaaret i Lavetten.
Axeljern; see Skenjern.
Axelskål; Axelboile paa Lavetten.
Axelstång; Axeldammen eller Axeltræet.
Axelträd; Axelforing.
Axelöfverfall; Axeldragbaand.

B.

Bajonettbockare; Maskine til at undersøge Bajonnettens Elasticitet; die Bajonnet-Bügmaschine.
Bajonett-klack; Bajonnetkornet.
Bakplåt; Kappen paa Geværkolben.
Bakvigt; Bagvægtighed.
Balja; Skeden til et Sidegevær.
Baljetyg; det urene Salpeter efter Luttringen, hvilket endnu bør raffineres.
Bandpipa; Baandløb.
Bas; Basis, i Taktiken, Operationsbasis.

Bastion (tom); huul Baſtion; = trubbig; afſtumpet Baſtion.
Bastions-spets; Baſtionspynt.
Batalj; Slag.
Beck; Beg.
Beſäl; Officeercorps; Commando.
Bereda pipan; affile Geværløbene udvendig.
Beredningsvärk; en Molleindretning til Geværløbenes udvendige Affiling, efter at de ere ſlebne runde, ſamt til deres Retning.
Bergskrut; Sprængkrudt.
Beskjutning, pipornes; Løbenes Probering.
Bestrafning (den extra-judiciele); arbitrair Straf.
Bestyckning; Armering med Skyts, f. Ex. Voldenes.
Beta, betsa; beife.
Betarne; Heſtens Skjæretænder.
Bevaknings-trupper; Sikkringsdele.
Bevärd; væbnet.
Bevärings-manskap; Conſcriptions-Mandſkab.
Bila; behugge.
Biljadera; meie (om Heſte).
Bistycke, på låsblecket, Pandbækkelſtolpen paa Laaſebladet.
Bit; Spunds.
Bitjern; Skruerundtjern.
Björck; Birketræ.
Blecka, utblecka; betegne en Vei igjennem en Skov ved af og til, at hugge Mærker, i Træernes Bark; ausſchalen.
Bleckrimsor vid skottet; Beſnøringsſtrimlerne af Blik.
Blind-patron; Exerceer-Patron.
Blytacka; Blokbly.
Bock-brygga; Bukkebro.
Bommar; Bjælkerne eller Felterne i Riflen; ſee Riffelgang.
Bossar; Sadelpuderne paa den tydſke og engelſke Sadel.
Boställshemman; Gaarden, ſom beboes af Officeren eller Underofficeren af de inddeelte Tropper (Regimenter) og ſom anviſes dem i Stedet for Gagen eller Lønningen; den kaldes ogſaa Lönningshemman.
Bottenmärke; kaldes tvende paa Siderne af Svandsſkruens Kryds og Løbets Kammerende fiint udſkaarne Linier, ſom, naar de ſtøde ſammen paa begge Sider, tilkjendegive at Svandsſkruen ſidder rigtig i Løbet, ſaa at Kjærven er midt for Fænghullet.
Bottenskruf; Svandsſkrue.
Bottenstycke; Bunden paa Skytſet.
Brandrörskitt; Bombekit.
Brant; en fiin Riffelgang, ved Siden af en grov.
Breſpostering; Feltpoſt-Commando.
Bro-attiralj; Broeqvipage.
Brygga; Bro.
Bryne; Slibeſteen.
Bräck-af; Sæt-af! Commandoord.
Brädkläda; beklæde en Minegang eller Brond med Bræder.
Brädskärm; Skydevæg.
Brännhål; ſee Spjuthål.
Bråtorkat krut; Krudt, ſom ved en for pludſelig Tørring har faaet en ydre haard Skorpe, ſom forhindrer det indeſluttede Vands Bortdunſtning.
Brödtornist; Brodpoſe.
Bröstare eller Förborr; Forboret til Mineerpetardens Udboring.

Brösthålsjern; Svandskryds.
Bröstkedja; Kobbelkjæden ved Seletoiet; Protskjæde.
Bröstkedjajern; Protsbøile.
Bröstnagel; Protsbolt.
Bröstnagelsbank; Protsbro eller Skammel.
Bröstnageljern; Broplade paa Protsbroen.
Bröstselar; Bringseletøi.
Bukjola; Undergjord.
Buldan; Seildug.
Bäddning; Bridsk eller Brix; Underlagstømmer; länga hjelkarne, Bridskens Ribber.
Båg- eller Elevationsskott; Opsatsskud.
Bågsapp; Buesappe eller den kredsdannede Deel af Sappen.
Bågträd; Stavtræ.
Bäk; Fyrtaarn.
Bölar; gammel Benævnelse paa Morteren, der Böller.
Bössflinta; Flintesteen.

C.

Caliber-mätar; Caliber-Maaler.
Canonjern; det Støbejern, som er især tjenlig til Kanonstøbning.
Cartesche-dosa; Jernbliksbøssen til den almindelige Kardætsk.
Cavaleri (tungt); svært Cavallerie.
Champlun; Chablon.
Charge-tapphål; Chargeer-Tappeleie.
Chorum; Bon, som holdes om Morgenen og Aftenen paa Vagterne og i Casernerne.
Commendering; Detachement.
Concav-kula; Stykgranat.
Conscription; paa Svensk synonym med National-Beväring, almindelig Værnepligt.
Crevad (bombernes etc.) Bombernes o. s. v. Springen; das Crepiren der Hohlkugeln.
Crevad-laddning; Sprænglading.

D.

Dagen (af); de jour.
Damaskor; Støvletter, Gamasker.
Damsigta; udstøve, ved Hjælp af en Sigte.
Dickel på modellen (pålägga) paalægge den anden, finere og tyndere, Sort Mistleer paa Gestaltet; klar aufgeben; see Opgive.
Djuplek; Dybden i Opstillingen.
Doldt batteri; fordækt Batterie.
Dragline; Skagle; Trækline for Mandskab.
Dragnings-marche; Trækning.
Dragrem; Trækrem.
Dragtåg; Avanceertoug.
Dref; Værk til Kalfatring.
Drufformen; Fodformen, ved Kanonstøbningen.
Drufhagel; Drue eller Skraasæk.
Drög; Slæden, hvorpaa i Kanonstøberiet Formen lægges til Uddragningen af Spindlen o. s. v.
Dubbel-vinkelhake; Tappevinkel.
Dunstsäck; Udslagspose.
Durch-tåg; Gjennem-Marche.
Dämma; at fordæmme Formen i Damgruben.
Dämmklubba; Damkølle.

E.

Eggarne; Kanterne paa Bajonetklingen.

Ekrarne på hjulet; Egerne; see Hjul.
Eld (giva löst uti full) give en Generalsalve.
Eldhöjd; Værkernes Commandement.
Eldskärm; Krudtskærm paa Panden.
Eldstål; Pandækkel; ved denne: slaget, Staalsiden, tumstödet, et Indsnit eller en Udbøining paa Bladet, for bequemmere at kunne aabne og slutte Panden; hos os en Knop. Locket, Dækpladen; stöten, Overdrukken; trycken, Underdrukken.
Eldstålsfodral; Pandhætten.
Elevations-rigtningen; Høideretningen med Skyts.
Embrasur; Skydeskaar.
Engelska profvar; Krudt-Pendulprøven af Arcy.
Ernst-kropp; et Krigsfyrværkerilegeme.
Exerciscompagnie; Underviisningscompagnie, liigt Preussernes Underviisningsbataillon, for at indføre Eensformighed i E. i hele Indfanteriet og at indøve nye Forandringer i Haandgrebene og Evolutionerne. Det bestaaer af Commandeerte fra hele det hvervede Infanterie.

F.

Fack; Rum, i Ammunitionskisten.
Factorie; see Gevärs-Factorie.
Fall; Fald, i Sjælen.
Fallständare; Siebøtte, die Unterfatzschale; en Tønde, hvori Moderluden afrinder fra det crystalliserede Salpeter, som til dette Diemed lægges i en Kurv.
Fals eller gafvel; Karnissen paa Panden.
Faschin-klämmare; (Faschinen-Reitel) Faskin-Rittel eller Vyrgestok.
Faschin-pröfvare; Faskinmaal.
Fetlapp; Kugleplaster.
Fibben; Krop, Druse.
Filt; et Dækken.
Fjäderess, Fjäderhake; Fjæderhage. Den 1ste passer blot til Slagfiædren paa Infanteriegeværet fra 1815.
Fladdring eller Flaksning (kulans); siges om en Bosse, som splitter.
Flaga; Flise, Grube i Geværløbene; den udmærker sig ved en omkringgaaende fiin Rand.
Flaksning; see Fladdring.
Flammfönster; Flamhullet i en Reverberovn.
Flankör-pistol; den glatløbede P., som den svenske Cavalleriet betjener sig af; see Stussare-pistol.
Flinta; Flinteskeen.
Flintfoder; Steenfoder.
Flintkorn; see Klinter.
Flintlapp; Steenfoder.
Flintlås; Steenlaas.
Flintning; Undersøgelsen af Geværlaasens Gang med paasat Flintesteen (ved Besigtigelsen).
Flottbrygga; Flaadebro.
Flyg-brygga; Svingfærge, eller flydende Bro.
Flyg-galopp; Fiirspring.
Flygel; Fløi; = på anslaget, Fløien eller Puden paa Geværkolben.
Flytande stöd; Underlag.
Foder-Herre; Skaffer.
Foderhämtning; Fouragering.

Fogeltunge; en rund Rømmefiil.
Fordons-colonne; Vogncolonne.
Formning i halfvor; Bladformning, en Formningsmethode, som beſtaaer i at gjøre Formen i to Halvdele (fra Druen til Dødhovedet incl.) over en Træmodel. Denne Maade anvendes kun til Feltpiecer.
Formspik; Løsjern.
Forvåg; Forſkjær.
Fotled; Fodangel.
Framvagn; Forvogn.
Frat; Afſkeplet i Jern og Staal.
Frosk; Bønne.
Frökorn; Kjærne, til Krudtfabrikationen efter Champy.
Fyhlhebel; et Inſtrument, der meget nøie viſer Feilen, naar Kanonen ved Afdreiningen er bleven oval (ei fuldkommen concentriſk).
Fyrkant, på drufvan; Druetap.
Fältmina; Fladdermine.
Fältställning; Poſition.
Fältval; Glacie.
Fältväbel; Commandeerſergeant.
Fänghålsbränning; Fængkrudtets Afbrænding paa Panden; ſee Hufbränning.
Fänghålsstycke eller Fänghålstärning; Fænghulsdorn.
Fänghålstapp; Fængpiſton.
Fängnål; Rømnaal.
Fängpanna; Panden paa Steenlaaſen.
Fästa minören; hefte Mineuren.
Fönster; Indſætningshul, i en Reverbeerovn.
Förar; Fanebærer; en faſt Underofficeer.
Föreställare; Forſtilling.
Föreställare-krok; Protskrog.
Föreställare-låda; Forſtillingskaſſe.
Förkappning; Brandrørets Overbinding.
Förlikning; Forlig. = Opſats for.
Förloradt hufvud; Dødhovedet, ved Stobningen.
Förselar; Fortøi; Forloberſeletøi.
Förslag; Forladning.
För-stock; Forenden paa Geværſkæftet.
Förstärktgods; Overgods.
Försvagadgods; Undergods.
Försänkta skott; Plongeerſkud.
Försök-skjutning; Prøveſkydning.

G.

Galgen-gebiss; Galgebid.
Galip-Stjert; Krandsjernets Ende.
Galippa; efter Rinman ſynonym med Krandsjern.
Gallror; Galler i Metal.
Gata; ſynonym med gjuträuna; Gusrende; Stoberende.
Gatulopp; Spidsrodløben.
Genomfart; Bommen paa en Feltbaadebro; ogſaa Broaabningen.
Gesvinta-kulskott; ſkarpt Kugleſkud.
Gesvinta-marche; forceret Marche.
Gesvinta-rör; Fænghulsrør.
Gevär-af! Sæt-af! om Geværet.
Gevärkappa; Geværmantel.
Gevärkors; Geværpyramide.
Gevärs-factorie; Geværfabrik.
Gevärs-post; Skildvagt for Gevær.
Gevärständare; Fourchette.
Gisla, eller

Gissel eller indgötet; Indgus eller Indgushul.
Gjutbit eller Gisselhufvud; Støbehals.
Gjutbänk; Støbestol.
Gjutgrop; Damgrube.
Gjuthål; Taphul, i Reverberovnen.
Gjutkärl; Støbekar, et K. af svære Træstaver, tyk Træbund og beslaaet med stærke Jernbaand; det beklæder Damgruben.
Gjutskorpa; Støbeskorpe.
Gjutsöm; Støberand.
Gnidträd; Glidebro.
Gods vid botten; Stødbund, ved Skyts.
Godscirkel; Granatmaaler.
Granat-krok; Granathage.
Granatlopp; Kjedlen i et Kastestyts; see Sjæl.
Granatstyck; Granatkanon.
Grop; Grube, i Metal.
Grundlinie; Polygonside.
Grundplan; Situationsplan.
Gry; Korn, i Metal.
Gråhärdning; Graahærdning. Den bestaaer (ved Laasedelene) i først at hærde dem ved Indsætning, dernæst afkjole dem i Vand, og derpaa at beitse dem i Eddike blandet med lidt Salpetersyre.
Gråt jern; Jern, som har Steder med sorte Striber og Prikker.
Gräshoppa; Boervogn; anvendes ved at bore Fængehuller i Skytset.
Gräsning; Nedslag, af et Projectil.
Gungfly; Hængedynd eller Gunger; Weichland.
Gängjern; Stabel til Toftevingen i Brobaaden. = Charniere.
Gäck; Spærhage paa en Sikkerhedslaas.
Gängning; Gevindet paa en Skrue.
Gärdesgård; et Gjerde.

H.

Haken på låset; Spærhagen paa Geværlaasen.
Haknål; Fænghulshage.
Hakstöd; en i Laasepladen (til Percussionslaasen) indskruet Stift, som svarer til Hanens Ansats ved vor Percussionslaas; see denne Art.
Half-laddning; Halv-Kugleværgsladning, ved Skudprøver.
Halfspännер Hanen! Commandoord, Hanen i Ro!
Halfspän; Mellemroen paa Nodden.
Halt; Gehalt, om Metaller.
Handgevärs-krut; Musketkrudt.
Handspel; Bradspil, Jordvinde.
Handtaget på sablen; Grebet paa Fæstet. = på stocken; see Stock.
Hangren; Hanestiften; see Hane.
Hasgalla; Flodgalle.
Heijare; Ramslag.
Heijare ställning; Rambukken.
Hel-laddning; Kugleværgsladning, ved Skudprøven.
Helspännet; Mellemroen paa Nodden.
Hemförlofva; permittere.
Hinterselar; Bagtøiet, ved et Seletøi.
Hintertyg; Omgangen, ved Seletøiet.
Hjertestock; (Quandelstange) Stangen i en Kulmile, hvorom Træstykkerne opstables.
Hjul; synonym med Nöt; Nodden paa Geværlaasen.

Hjulhäfte; Hjultvinge.
Hjulskränkning; Styrtet paa Hjulet.
Hjulstol; synonym med studel paa Geværlaasen.
Hofslager; Cursmed.
Hottje; Kjærnen til at støbe hule Projectiler over.
Hottje-kjysva; Jerngaffel, hvormed Kjærnen haandteres under Brændingen.
Hufbränning; Explosion af Knaldhætten, uden at tænde Ladningen.
Hufv; Kobberhætte, Knaldhætte.
Hufv-väska; Taske til Knaldhætter.
Hufv-låda, Kasse til at medføre Knaldhætter.
Hvalf; Leiet; see Sjæl.
Hvila på hanan; tage Geværet i Armen.
Hviloställe; Podest, i Krigsbygningskunsten.
Håldamm; Bjørnen, i Krigsbygningskunsten.
Hålk; Bajonnetringen; paa Tydsk der Schiebering.
Håll; Distance, Afstand med Hensyn til Ildens Virkning.
Hårdgöring (krutets), Krudtsatsens Presning til Kager.
Hårlera; kaldes paa Åker det Formleer, som hos os kaldes almindeligt Formleer, men som bruges ligesom Zürleret til Mantelen eller den ydre Form.
Häfveln; Krabben paa Nødden.
Hängline; Ordinattouget, ved Tougbroer.
Hängrefvad; Kobuget, om Heste; Hångebauch.
Härdning; Hærdningen i Vand.
Härdvatten; ved Kunst tilberedt Vand til at hærde Staal i ved Afkjøling.
Häst-filt; Hestedækken.
Hästhemma; Hemman anslaaet til Hestens Underhold.
Häst-Jägare; ridende Jægere.
Hästskrapa; Strigel.
Häst-mål; Anlægsmaal.
Hästmundering; Hesteeqvipage.
Högquarter; Hovedqvarteer.
Högsap; Tranchee-Cavaleer.
Högvärn; Cavaleer eller Kat, i Krigsbygningskunsten.
Högvackt; Hovedvagt.
Höiningsvinkel; Elevationsvinkel.
Hörntänder; Hestens Hjornetænder.

I.

Jemn; en grov Riffelgang, ved Siden af en fiin.
Jernlopp; Udløbshullet i en Masovn.
Jernskållen vid stossen; Bugpladen, Beslag paa Axelarmen; — vid ändan af axelarmen; Ringpladen paa samme.
Jernstör; Kobeen.
Inlaxe; indsleife.
Innerbrant; den indre Gravskraaning af en Fæstningsgrav.
Inra värn; Indre Forsvar (af Fæstningsværker).
Instänga; indeslutte, en Armee eller Troppeafdeling.

K.

Kalf; Lavetrigel.
Kallbräckt Jern; Koldskjørt Jern.
Kammer-botten; Sjælens Bundflade.
Kammer-kalf; Stødriglen i Væggelavetten.
Kammerstycke; Bagstykket paa Skyts.
Kanal; Sjælen i Skytset.
Kanan; see Utskärning.

Kanon-botten; en Kurv af Jernstænger og Ringe, hvori Fodstykket til Kanonformen indsættes; see Mantel.
Kanon-vagn; Blokvogn.
Kapel af bly; Præsenningen, som spændes over Fænghullet.
Kappsäk; Mantelsæk.
Kardus af tyg; Haardugskarduus.
Karled; Kobeled.
Kask; Hjelm; Casque.
Kast-krop; Projectil; — ihålig; et huult Projectil.
Kastpjecer; Kasteskyts.
Kedjelås; Kjædelaas paa Riflen.
Kilen på anslaget; Kolbelisten paa Kolben.
Kis-skrofvel; see Lerskrofvel.
Klack; Bagstolpen paa Laaseblikket; Ansatsen paa Jernarlen, paa Ringfjæderen m. m. Stopperen paa Vognstangen; Opsats-Ansatsen.
Klackgången på bajonetten; Kloften.
Klackledare; Brinken paa Bajonetringen.
Klappersten; Kulleſteen.
Klikning; Forsagning, Skuddets.
Klingstål; den reneste Sort Garvstaal, som fornemmeligen bruges til Klinger.
Klinter; Lusene i Jern og Staal.
Klor; Hornene paa Krabseren.
Klyka; Klovt.
Klädmur; Beklædningsmuur.
Knäpper rigtigt baade udi halfog helspän (hanen); knække, om Hanens Lyd ved at sættes fra Mellemroen i Bagroen.
Knöla; Pukkel; Krumningen af en Borering i Skytsets Sjæl.
Ko-bent; kohaset.
Kol; Kul. Kolbotten; (die Meilerſtelle) Stedet, hvorpaa en Kulmile staaer.
Koppel-gehäng; Sabelgehæng.
Kopp-faschin; Forankringsfaskin.
Kransjern; see Galippa.
Krigs-lagar; Krigsartikler.
Krigsmanshus; Invalidhuus.
Krigssätt; Krigsførelse; Maaden at føre Krig paa.
Krigsrörelse; Marche, paa hvilken man kan møde Fienden, eller opsøger ham; den udgjør en Deel af en Krigsoperation.
Kringränna; omgaae; berende.
Krokräfflor; spiralformige Riffelgange.
Kron-permitterad; Frimand.
Krubbpäl; Campeerpæl.
Krubbstreck; Campeerline.
Krut-bruck; Krudtværk.
Krut-doft; Krudtstov.
Krut-kärl; Krudttønde.
Krut-qvarn; Krudtmølle.
Krut-slanga; Minepølse.
Kuggstång; (crémaillère) en Hæveſtang.
Kula med fetlapp; Plasterkugle.
Kullopp; ved Kanoner synonym med Kanal.
Kupa; synonym med Tappstöd.
Kursör; Jern-Slæde ved Fæstningsskyts.
Krypbleck; Laasechablon; et saadan Chablon bruges ogsaa til Axeldammens Undersøgelse. Den bestaaer af en efter dens Profil udskaaren Staalplade.
Kåpa; den ydre Form eller Mantelen af en Form.
Kägla; Springkilen i en Geværlaas.
Käkrem; Kjæverem.
Känning; (die Fühlung, the touch, le tact de coudes) et taktisk Udtryk, som betegner at Roderne forblive Arm ved Arm, ved Siden af hinanden, uden at trænge hverandre.

Kärna; Kjærneſtangen til Støbningen af Skyts.

Kärnlera; et Slags Formleer, beſtaaende af en Blanding af Leer, fiint Sand og Heſtemøg, ſvarende til vort Miſt- eller Geſtaltleer; en Afart af Kärnleret er det ſaa kaldte näſtlera.

Kärnfäſte; Citadel.

Kärrtrackt; ſumpig Egn.

Körnsåll; Kornesigten til Krudtfabricationen.

L.

Laddskyffel; Ladeſkuffe til Skyts.

Laddstocksbockare; Maſkine til at prøve Ladeſtokkens Elaſticitet.

Lagom-marche; almindelig Marche.

Lama; ſlap; ſiges om Staalfjædre og Klinger, naar de, efter en hvis Böining, ikke ſpringe tilbage i deres oprindelige Stilling.

Landbrygga; Landbro.

Landfästa; Grundrammen ved en Tougbro.

Laner; Laderne hos Heſten.

Lappsko; Filtſkoen i Krudtkaarnene, o. ſ. v.

Lavar eller torkbräd; Tørrebrædt.

Laxstjert; Svalbenſvands; ſee Indſleifning.

Led; Geled.

Lekare; ſee Kägla.

Lera; ſee Mugg.

Lerborr; i Kanonſtøberierne det første grove Boer, hvormed det brændte Leer udbores af Sjælen efter Kjærneſtangens Uddragning. Desl. ved Steenſprængningen et ſimpelt Boer, hvormed Forladningens Leer med paaſlaget Vand udbores, naar Skuddet har forſaget.

Lermot; Leerformen, hvori Noget ſkal ſtøbes.

Lerskrofvel; Leerpletter paa Overfladen af ſtøbte Sager.

Lichtkula; Lyſekugle.

Liggmila; ſee Läggmila.

Linnerock; Kittel.

Lodkista; i ſtore Støberier det ſamme ſom Formflaſke.

Lojering; Legering.

Locka; Stavtræ.

Lucka; Intervalle imellem Skytſet, o. ſ. v.

Luntfoderal; Luntebjerger.

Luntkur; Luntehuus, paa faſte Batterier.

Luntstake; Lunteſtok.

Lunzring; Smøreſkive.

Lutgöring; Salpeterjordens Udludning.

Lutningsvinkel mot marken (lavettens); Lavetvinkel.

Lystrings-commando; Avertiſements-Commando.

Lystrings-galeri; Lyttegang.

Låda i bössa-stocken; Kolbekaſſen i Riflens Skæfte; ſee Snellerlaas.

Långa fältet; Forſtykket paa Skyts; paa Geværløbet, den Deel fra Kammerenden til Kornet.

Långbom; Underbom.

Långskena; Jernſkinne, hvormed Kanonformen belægges efter Længden; ſee Mantel.

Långtrycket (låset er) ſiges om Geværlaaſen, naar dens Gang ikke er hurtig nok; det Modſatte kaldes löstrycket.

Låsinfällning; Laaſeindſnittet, eller Indpasningen i Geværſkæftet.

Läge (kulans); Kugleleiet i Skyts.

Läger; Leir; = persedlar; Leirredskaber; = utrymme; Leirrum.
Läggmila; en Kulmile, hvori Vædet er opstablet i en Dynge.
Läppen; Undermulen af en Hane.
Lägermösza; Felthue.
Läsk; et Slags Ladestok til at indsmøre Geværløbene indvendig med Olie; den er 5 à 6″ længere end en almindelig Cylinder-Ladestok, og har i Forenden et ostangt Hul, hvorigjennem en lille Klud kan trækkes, og foroven et Haandfang; see Træstok.
Läsk-skott; Afblæsning.
Läsk-ämbare; Svalespanden ved Skytset.
Löda; at lodde.
Lönningshemma; see Boställshemma.
Lösen; Feltraab.
Löstrycket; see Långtrycket.
Löt; Fælgen, hvoraf Hjulkrandsen dannes.
Löt-dub; Domling; see Hjul.
Lötkrans (hjulets); Hjulkrands; see Hjul.

M.

Mall; Formbrættet i Kanonstøberiet; = Leere.
Mankdyna; Stavkammerpude.
Marche-tapphål; Marchtappeleie.
Material-vagn; Reqvisitvogn.
Meijerska Mörsare; Meiers Prøvemorteer (svensk Krudtprøve); en lille Jernmorteer uden Tapper, som staaer under en Vinkel af 5—6° i en massiv Jernblok. Projectilet (en Metalkugle) veier lidt over 30 ℔. Den tjener til at undersøge Krudtet i Støvform.
Mejselborr; et Værktoi til Steensprængning, le pistolet, der Steinmeisel oder das Steineisen.
Mellangalopp; Degnegalop.
Mellanstycke (nafvets), Mellemnav; see Hjul; — af en brygga; et Brofag.
Metall-afbränning; Afgang, Tabet af Metallet ved dets Behandling i Ilden.
Mingrop; Minetragt.
Mjukt jern; blødt Jern.
Mjölkrut; Meelkrudt.
Mortlar; Gruberne eller Kummerne i en Krudt-Stampemølle.
Mot; Formen til Støbning; deraf Motstuga; Localet, hvor Formen forfærdiges.
Motspännet på nöten; Forroen paa Nødden.
Motstöd; Ansatsen paa Hanen.
Mottagnings-trupp; ved Vagter en Corporal og 2 Mand, som gaae Runden, Patrouillen, o. s. v. imøde, for at udforske dem, ledsage dem til Vagten, o. s. v.
Mot-tryck; Møttring.
Mot-trycks-nyckel; Skruenøgle.
Mugg; Muf, Hesteſygdom.
Mule; Overlæben af en Hane.
Munderare; Arbeideren i en Geværfabrik, som ajusterer Geværerne.
Musköthåll; Geværskudsdistance.
Muttervatten; Moderlud; kaldes ogsaa paa Svensk moderlut.
Mynningsstycket på pipan; den Deel af Geværløbet fra Kornet til Mundingen.
Målskjutning; Skiveskydning.
Mörsare (hängande); Tappemorteer; = stående; Fodmorteer. = block (massiva)

Morteerblok. = kilblock; Morteerstolen.
Mörsarevagn; Blokvogn til Morterer.

N.

Notstycket på stocken; Mellemstæfte; see Skæfte.
Nub; Dup; til Geværløbets Skudprøve.
Näsbleck; Muleblikket; Beslag paa Geværerne.
Nästlera; paa Finspång det Formleer, som paalægges Modellen efter dens Overstrygning med Talg. Det bestaaer af en Blanding af 2 Dele Leer, 10 Sand og 1½ Fæhaar, og svarer saaledes nærmest til vort „almindeligt" Formleer.
Nödfalls-bädning; Nødbridsken; see Bridsk.
Nötpåtryckare; Nøddeindriver.
Nötstock; den store Nøddetap paa Nødden.
Nötsvarf; Nøddejern.
Nötuttryckare; Nøddeudriver.

O.

Omvridnings-eldstål; Vendedækkel; see Sikkerhedslaas.
Oprendsningsborr; paa Finspång Navnet paa det første Boer til Skytsets Udboring, som kun borer Sjælen op til en Diameter af nogle Tommer, og hvis Bestemmelse er at borttage de Ridser og Ujevnheder, som maatte være blevne tilbage efter Forboringen (paa en horizontal Boremaskine).
Ornamentssnidare; Arbeiderne paa en Geværfabrik, som skjære Ornamenterne paa Geværstæftet.

P.

Pannsvarf; Pandekolben.
Pannvals; Cylinderpanden paa en Sikkerhedslaas.
Partikrig; Partigængerkrig.
Passevolance; passevolancecontrakt; Contract, sluttet imellem Staten og Compagniecheferne af den hvervede Armee, ifølge hvilken de sidste imod visse Godtgjørelser forpligte sig til at holde deres Compagnier fuldtallige og at sørge for Beklædningen.
Paskula; Spilkugle.
Patronkök; Patrontaske; locket, dens Laag; trädklotsen, Patrontræet.
Patronpinne; Patronstok.
Persedel; det forvanskede franske Ord parcelle, et Stykke, en Deel af et Heelt; saasom: Monderingspersedlar, Munderingsstykker; Stallpersedlar, Staldrequisiter, o. desl.
Pincapel; et Capel med en Stift paa dets indvendige Side; naar C. er paalagt, sidder Stiften i Fænghullet og holder saaledes C. i dets Leie.
Pipcirkel; Løbcirkel.
Pipa; Løbet af et Haandskydevaaben; kammerstycket, dets Kammerende; mynningstycket eller långa fältet, dets Forende; plattarne, Kammerendens Sideflader; loppet, Sjælen.
Pipigt; porøst.
Piplängd; see Förstock.
Pipplåta; Løbpladen til et Geværløb.
Pipplåtsämne; Parcellen til en Løbplade.
Piptolk; Caliberkolb.
Plantera-Geväret! stræk-Geværet! sæt det til Fourchetten!

Platten; Underdelen eller Rumpen paa Hanen.
Plunderkrats; Kugletrækkeren til Haandskydevaaben; see Krabser.
Plunderskruf; Falkenterz.
Police-vakt; almindelig Benævnelse paa de Vagter i selve Leiren, som tjene til Ordens Vedligeholdelse og, i Forening med Piketterne, til at møde Fiendens Overfald.
Porthvalf; Portgang; bruges ogsaa som synonym med Poterne.
Port-slag; Tromme-Signal, som gives paa Voldens Brystværn i Nærheden af Porten en halv Time forend dens Lukning (paa Tydsk vulgo: Bürger-herein, Bauer-heraus!)
Portvärn; Gravsax.
Post-kur; Skilderhuus.
Profil-ustakning; Udsætningen af Lægteprofiler; see d. O.
Prof-krut; Normalkrudt.
Projectil (ihäligt); et huult P.
Puderdosa; Meelkrudtsbaase.
Pundigtal, kanonens; Vægten af Projectilet, Kanonen skyder; Kanonens Caliber.
Putskäp; Trækstok.
Putssticka; Pudsepind.
Påsättare; Rørbrædt.
Pölämbare; et Kar, som sættes ned i Salpetersyderkjedlen, naar Luden begynder at stivnes, for deri at samle Ureenlighederne under Kogningen.

Q.

Qväfningsdosa; Slukker.
Qwist; Knaststedet i Træet.

R.

Rabat; Pandeskjerm.
Rak-kotad, siges om Heste, som overkode.
Rakt utborret; lige boret, om Geværløb.
Ram, till vall-lavetten; Kappertslæde.
Rammskopp; Ramshoved.
Rapphöns-mörsar; Orgelmorteer.
Rapportkarl; Gefreideren paa Vagten.
Recrut-marche; Skoletrin.
Redogörer; Forvalter; Regnskabsfører.
Regements-väbel; Justitsserjeant.
Rengörings-krats; Krabseren til Haandskydevaaben.
Renritar; Desfinateur.
Repli-väg; Armeens Communicationsvei med dens militaire Operationsbasis; ligesom Transport-vägarne ere Armeens Communicationsveie med dens økonomiske Operationsbasis. Heraf forklares Ordet Repliposition.
Resmila; en Kulmile, hvori Vedet er stablet paa Høikant (opreist paa Enden).
Reträtt-ravelin; Reduit.
Rickta; at rette en Piece; = öfver strång; at rette et Geværløb over Snoren.
Riglar till pipans fästande; Skyderne eller de engelske Stifter.
Rigtbräde; Rigelbrædt.
Rigtskruf; den franske Stillestrue.
Riktpalissade; Alignementspalisade.
Rincter; Træmodellerne til Tappeskivernes Formning.
Rostpapper eller Stenpergament; Blanding af Smergel og Linolie smurt paa Papir; bruges til at pudse rustne Geværløb og Sabelklinger.

Rote; Rode = Haletavle.
Roterade - Soldat - Hemma; Gaard, hvis Eier maa ſtille en Soldat, imod at nyde Gaardens Indtægter.
Rotering och Rustning; en Rekruteringsmaade, ſom beſtaaer i, at visſe Jordeiere ere pligtige til at ſtille en Infanteriſt eller Rytter; de kaldes Rust- eller Rotehållare.
Rots; Snive.
Rygtdon; Redſkab til Heſtens Røgt.
Rå; Ru.
Räfflor; Riffelgange; = raka lige R.
Ränngraf; Cunette eller Cuvette.
Ränsel; Torniſter.
Rätrynkor; Brœk, opſtaaede ved voldſomt at rette et Gevœrløb.
Rödbräckt jern; rødſkjørt Jern.
Römmer; paa Finspång Benœvnelſen paa det andet Boer til Skytſets Udboring.
Rörelser; Bevœgelſer (i Taktiken).
Rörlåda; Rørkaſſe paa Lavetten; (til de Callerſtrømſke Rør).
Rörplåta; ſee Løbplade.
Rörplåtshammar; en Vandhammer, hvorunder Løbpladen udſmedes.
Rörväska; Artilleriſtens Rørtaſke.

S.

Sabelbajonett; Hirſchfœnger, Jœgerſabel.
Sadelbleck; Løbchablon.
Saltpeter-gärd; Salpeter-Afgift (afſkaffet).
Saltpeter-låda, eller -plantlåda; Salpeterlade.
Schamplun-ring till tapparne; Tappe-Chablon.
Seldon; Seletøi.
Selsträng; Skagle.
Senklap; Seneſlag.
Service; Betjeningsmandſkabet ved en Piece.
Sigte; Viſeret paa et Gevœr.
Sjukskötsel; Sygeleie.
Sjöttepipa; et ved Sveisning lappet Løb.
Skafva; ſlœbe; Feil ved Gevœrlaaſene.
Skalma; Gaffelbom til Karrer.
Skanskorg; Skandſekurv.
Skarf till ett framstyckes reparation; Skœfteſtykke.
Skarfning; Indladning.
Sken- och Axeljern; den Sort Mønſter- eller Chablonjern, ſom ſmedes paa Stangjernshammerne til Axler, Hjul- og Lavetbeſlag, ſamt til Voitûrerne, efter foreſkrevne Chabloner eller Modeller.
Skjutbänk; Probeerbœnk.
Skogsbryn; Skovkant.
Skogsremsa; Skovſtrimmel.
Skogstrakt; Skovegn.
Skoning; Heſtebeſlag.
Skopåse; Skoetaſke.
Skottfrihettsgränse; Situationslinie; ſee Situationsplan.
Skotthåll; Skudvidde.
Skottglugg; Skydehul.
Skottlösa; affyre et Skydevaaben.
Skottstol; Sigtebœnk.
Skottställning (gevärets); Geværernes Indſkydning.
Skotttafla; Skive, til Maalſkydning.
Skottvall; Kuglefanger, Skydebœnk.
Skrapa hästen; ſtrigle.
Skroflig i mynningen; ujevn i Mundingen.
Skrot; Kardœtſkkugle.
Skränkning; ſee Hjulskränkning.
Skyller-kur; Skilderhuus.
Skylningsgränse; Situations-

linie; forklares under Situationsplan.
Skylningsplan; Sammenligningsplan.
Skål; Hvælvingen paa Brandrøret.
Skägg, eller kors; Kryds paa Svandsfkruen; = synonym med Gjutsöm.
Skärfil; Meſſerfiil.
Skötsel (hästens); Rogt.
Slaghuf; Fænghætte.
Slagkrut; Knaldkrudt.
Slagkrutsgevär; Percuſſionsgevær.
Slamrande (at göra geväret); give Geværet Reſonnants.
Sletborr, paa Finspång; Benævnelſen paa Caliberboret.
Sletlera; en Sort Formleer, beſtaaende af brændt Formleer, ſom ſigtet omrøres med Leervand, indtil Maſſen bliver til en tyk Velling; det bruges, ligeſom vort Ziirleer, til Geſtaltets ydre Leerlag.
Slickta formen; ſligte.
Slutlera; Formleer, beſtaaende af 3 Dele Leer og 2 Dele Sand, ſom ved Formningen af Mantelen lægges paa Hårleret af den med Slutringe belagte ydre Form.
Slutning (bröstvärnets etc.); Bryſtværnets Skraaning.
Slutring; en Jernring med Øre forneden, ſaaledes at den kan aabnes foroven; af ſaadanne Ringe lægges et viſt Antal omkring Modellen efter Paalægningen af $\frac{1}{2}$″ tyk Næstler, ſamt ſenere efter Langſkinnernes Paalægning, for baade at ſtyrke Formen og fæſte Langſkinnerne.
Slutvärn; Forſkandsning.
Smidesfläck; Smedeplet.
Smordt-läder; Fedtlæder.
Smyg-patrull; Snigpatrouille.
Smältpanna till saltpeterns trublering; Salpeter-Luttringskjedel; ſee Trubleringsmethode.
Smälttyg eller smälttygsats; ſmeltet Tøi.
Smörjrum; Kammeret i Navbøsningen.
Snärp; Rendefugle.
Soldat (legd); Stedfortræder.
Solsigtens jernskifva; Solblænder.
Sorterings-såll; Krudt-Skilleſigte.
Spegel; Speil til Projectilerne.
Spiklera; Leer, ſvarende til vort „ſtint" Formleer (dog uden Fæhaar), hvormed, paa Åker, Hovedet og Ziraterne formes.
Spilta; Spiiltouget i Stalden.
Spindelformning; en Formmethode, hvorved Kanonformen og Dødhovedformen formes paa eengang over en Træmodel (Spindlen).
Spindeln eller den mindra axel på nöten; den lille Nøddetap; ſee Nød.
Spirbussar; Stangſalpeter; Navn paa de ſtørſte og reneſte (6 ſidige) Salpeter-Cryſtaller.
Spjuthål eller brännhål; Pibe, i Støbejern.
Spjäl; Rigel; Slaa.
Spridnings-con; Kardætſkens Adſpredelſeskegle.
Springvågstytsen; Styreſtang.
Spränger; Løbe- eller Stormbro.
Sprängkista eller fältmina; ſee d. O.
Spröt; Slaa.
Spänn; Mærkerne, ſom Skrueſtikkjæfterne efterlade, naar et Stykke Jern indſpændes med et daarligt Spandblik i Skrueſtikken.

Spätunna; (die Tröpfelbutte) et Dryppefad, fra hvilket Afgangen af Salpeterluden erſtattes ved Bortdunſtningen under Sydningen; det placeres over Sydekjedelen.

Spö; Stokken til Raketter; Spidsrod.

Stege; Skotkelle.

Stenkorg; Steenkurv.

Stenpergament; ſee Rostpapper.

Stift; ſynonym med Kärnstång.

Sto; Hoppe.

Stock; Geværſkæfte; handtaget, Kolbehalſen; krökningen, Krumningen; ſee anslag.

Stock-lavet; Bloklavet.

Stock-maker; Bosseſkæfter.

Stock ämne; Skæftetræ.

Stoppning; Stavpude, til Stavſeletøiet.

Stoss; Stødjernet i Arelbammen.

Strids-sätt; (det activa) den active Angrebsmaade.

Strålröta, raadden Straale.

Sträkline; Teltline.

Studsninger; Prellinger i Løbet eller Kugleanſlag.

Studsnings-skott; Perricochetſkud; ſee Ricochetſkud.

Stuka; ſtukke.

Stussare; Riffel.

Stussare-pistol; riflet Piſtol for det ſvenſke Cavallerie; den har en løs Kolb.

Styckebruk; Kanonſtøberie.

Ständ-läger; Standleir.

Stång-profil; Lægteprofil.

Ställar; Snelleren i en Snellerlaas.

Stäm; Bryſtet eller Stemmet paa Hjulegen.

Stemma; ſee skafva.

Stänga min-kammaren; at fordæmme et Minekammer.

Stängsel for ingången till skanser; Lukningen af en Skandſe.

Stöd; Anlæg eller Anlægsmaſkine ved Skiveſkydningen.

Stötklack; en Anſats paa Geværløbet til Bajonnettens Modſtød; den ſidder forneden af Bajonnetkornet.

Svafvel; Svovl.

Svank (invändiga); indvendig Krumning eller Huulhed, opſtaaet ved at Gruber eller Fliſer i et Geværløb ere udtagne.

Svanskorg; ſynonym med Kanonbotten.

Svarfklofva; ſee nötsvarf.

Svarfning (skytsets) Skytſets Afdreining.

Såfvel; Suul.

Sätthärdning; Hærdning ved Indſætning.

Sätt-torf; Beklædningstørv.

Söndertage geväret; adſkille Geværets Dele.

T.

Tackjern; Støbejern; Rujern.

Tagelplume; pompon-rococo; Tydſkernes Tzacotbûſchel, af Heſtehaar.

Tall; Fyrretræ.

Tappbotten; Pleſchen eller Plesſen.

Tapphåls-infällning; Tappeindſkaaret i Lavetten.

Tappskena; Pandejernet paa Lavetten.

Tappspikar; Stifterne, hvormed Tapperne fæſtes i Formen.

Tappställning; Tappernes Stilling paa Skytſet.

Tappstycke; Mellemſtykket paa Skytſet.

Tappstöd; Fænghulsdorn; ſee Percusſionsgevær.

Tapto; Tappenſtreg.
Tastar; Grubeſøger.
Telningskol; Kul af unge Skud, Qviſtekul.
Tilbakafart; Recûle.
Tiltäppa; ſee Stänga.
Tistel; Vognſtang; Tistelarm, Stangarm.
Tolk till at pröfva fänghålets diameter; Fænghulsſtempel.
Torkbräd; Tørrebrædt.
Torkpanna till saltpeterluttringen; Afdampningskjedlen til Salpeterſydning.
Tornister; Foderpoſe.
Trackt; Egn.
Tranchée-kula; Vagtelkardætſk.
Tross; ſvarer med ſine Sammenſætninger til „Train"; ſaaſom: Fält-Tross, Magasins-Tross, Sjukhuus-Tross, Belägrings-Tross.
Trublerings-methode; (saltpeterens) en Methode, formedelſt hvilken Salpeteret forhindres fra at cryſtallere ſig, ved Omrøringen af Salpeterluden.
Trumbärs-rem; Tambourens Knæſkind.
Trumf; Skibs- eller Tulipanhovedet paa Kanoner.
Tryck; Underdrukken paa Pandæklen, = ſynonym med Tryckpinne.
Tryckgång; en ophøiet Runding paa den ſvenſke Pandækkelfjæder, hvorpaa Pandæklens Underdruk gaaer, for at formindſke Frictionen.
Tryckpinne; Afstrækkeren paa Geværlaaſen.
Trådpipa; Traadløb.
Tråg; Pandeudhulingen; ſee Pande.
Trångkula; Paskuglen til Riflerne.
Trädflinta; Træſteen til blind Exercits.
Trädpatron; Stødprop.
Träd-ponton-brygga; Baadebro.
Trädskruf; Holzſkrue.
Trädvirke; Gavntømmer.
Tumling; Karakole.
Tumstöd; paa Panddæklen den Deel af Bladet, hvorpaa hos os Knoppen ſidder.
Tuppspatt; Haneſpat.
Tysta den fjendtliga eld (at) bringe den fiendtlige Ild til at tie.
Tåg; Toug.
Tåga; udtrække Geværløbene.
Tåglila; Trækſtiil.
Tågning; Handlingen at udtrække et Geværløb.
Tågmarche; Reiſemarche; Marche langt fra Fienden.
Tågverk; en Molleindretning til Geværløbenes Udtrækning.
Tång, på klingan; Angelen paa en Klinge.
Täckjola; Dækkengjord.
Täcktorf; Dæktørv (Græstørv).
Tärna ett fänghål; indſkrue et Fænghulskorn; Tydſkernes: ein Zündloch verſchrauben.
Tärnskruf; Fænghulsdorn, hvormed et Fænghul forſkrues.

U.

Udenformlera; paa Åker; en blødere Sort Slutleer (Formleer), hvormed Spindelen overtrækkes, uden Anvendelſe af den ſaa kaldte Lunte, og ſom lægges paa Mantelen over Slutleret. Over disſe Lag Leer kommer det ydre Jernbeſlag (Jernformen).
Udredning; Udruſtning.
Underrede; Underſtillingen af en Vogn.

Under-rotmästare; den bageſte Mand i Roden; paa Tydſk: der Rottenſchließer.
Underſtöds-trupp; Soutien.
Uppbrösta; protſe paa.
Uppdragning (räfflornes); en Riffels Opfriſkning.
Uppfart; Appareille.
Uppfriska den gamle metallen; forfriſke gammelt Kanonmetal.
Uppguppning (kammarens); Kanonens Dukning; ſee Dukke.
Upphöining; i Befæſtningskunſten, Relief.
Uppslags-eldstål; Klapdækken paa en Sikkerhedslaas.
Uppstudnings-vinkel; Projectilets Opſlagsvinkel.
Uppsätning; Opſatſen til Skytſets Retning. = (arméns) Rekrutering.
Urfall; Brœk i Kanten paa Metal eller Jern; Benœvnelſe paa de ſtørre, udvendige og indvendige, Gruber i Gevœrløbene; de indvendige mindre kaldes gallror.
Urfilning i svansskrufven; Indfilingen for den bageſte Laaſeſkrue. = för pannans inläggning, Pandeleiet paa Laaſeblikket.
Urhastighed; Projectilets Begyndelſeshaſtighed.
Urhålkningarne; Huulſlibningen paa Bajonnet- og Sabelklingen.
Ursänkning (fänghålets) Fænghullets Forſœnkning.
Utblecka; ſee Blecka.
Utfartsvinkel; Udgangsvinkel.
Utskjut; Stiftudſlaaer.
Utskärning, i mynningen eller den saa kallade kanan; Mundingens Afreifning. = för kindbenet; Leiet for Kinden; ſee Gevœrkolb.
Utstaka; tracere; udſtikke.

V.

Vad; Badeſted.
Vagns-hom; Langvognen eller Langbommen paa en Vogn.
Vallslås; Valſelaas.
Vandring; Brodœk.
Vanliga Marche; Parade- eller Førſte-Marche.
Vapenvärd; Vaabnenes Bevaring.
Varbygel; Aftrœkkerbøilen eller Haandbøilen; framspets, dens forreſte Blad.
Vargering; Reſerve af Tropper.
Varggrop; Ulvegrav.
Varpslaget tåg; trosſeſlaget Toug.
Vasbärare; Underlagsbjœlken, til en Flaadebro; Strœkbjœlken til en Pontonbro.
Vattendrag; Vandløb; Vanddrag.
Vatten-fängpanna; Vandpande; ſee Pande.
Vattenkant; Vandkanten paa Dœkpladen af Panddœkken, den gaaer omkring Panden og forhindrer Vandets Indtrœngning i Pandehulingen.
Vatten-graf; vaad Fœſtningsgrav.
Vatten-rörelse; Vandmaneuvre.
Vatten-spatt; blød Spat.
Vattenyta; Vandſpeil.
Vef; Haandfang.
Vingarne på hjulbössan; iſtedetfor Vorterne paa den danſke Navbosning.
Visirpunkter; Midlerne paa Skytſet.
Visir-vinkel; Viſeerfkudselevation.
Viskar med sätter-kolf; Sœtter eller Ligeſœtter.
Vissetyg; Tydſkernes Kleinzeug; Benœvnelſen paa viſſe Beſlag paa Gevœret, ſaaſom: Aftrœk-

kerblikket, Aftrækkeren, Krydsskruen, Rembøilerne samt Støbjernet.
Våg; Hammel, paa en Vogn.
Vårta; synonym med Tappstöd.
Välla; sveise.
Vällhammer; Vandhammeren i en Geværfabrik, hvorunder Løbene sveises.
Vällningsrand; Sveisrand.
Vällrand; Sveisrand.
Vällsand; Sveissand.
Vändbank; Vridskammel.
Värja; Kaarde.
Värkställighets - Commando, Fuldforelses-Commando.

Y.

Yterbrant; den ydre Gravskraaning af en Fæstningsgrav. Contreskarpe.

Å.

Åkande Artilleri; kjørende A.
Återtåg; Tilbagetog.

Ä.

Ämnes - jern; Mønster- eller Skablonjern.
Äril; Herden i en Reverbeerovn.

Ö.

Öfverfall; Panddækken paa Lavetten.
Öfverjola; Overgjord.
Öfverrotmästare; den forreste Mand i Roden, Tydskernes Rottenmeister.
Öfverslag; Surrebjælke.
Öglorna på hålken; Lapperne paa Bajonnetringen.